

Smáidošd
lápá

S M A I D O Š A L A P A

ANDREJS UPĪTS

Smaidošā
lāpa

OLGERTA KURMJA
DZĪVES STASTS
DIVAS GRĀMATAS

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA
RĪGĀ 1962

MĀKSLINIEKS EDGARS SKUJIŅŠ

PIRMĀ GRĀMATA

**SMAIDOŠA
LAPA**

V

ajā mazajā istabiņā man ir daudz labāk kā barakā. Tur galva bij pret logu, es varēju redzēt tikai tās četrpadsmit gultas pretējā rindā viņā malā un pa trīs vienā un otrā pusē blakus sev. Un vairāk tikpat kā nekā.

Tagad logam preti ir kājgals. Un tā kā pastāvīgi guļu pusēdu, tad man priekšā vinstīgām apaugušais mūris, laikam kādas mājas pakaļsiena pagalma dibenā, bet līdz tai zaļa liepu gatve, kuras zaļajos lapotņos nekad neapnīk skatīties. Vējš tur rāda visādus jokus — izliekas pikts un purina nikni, bet tad atkal laiski peldēdams laižas pa zaļajiem viņiem līdz pat mūrim. Šalkoņa tur aprimst reti un arī tad tikai naktīs. Es to nekad nedzirdu: man ir ciets miegs kā visiem, kas izveseļojas un mazliet garlaikojas, gaidīdami, kad tiks laukā. Jo īsti patīkami še nav — it sevišķi barakā. Labi, ka nemitīgi šalc, tad es tikai vāji dzirdu to dunonu aiz stikla durvīm, pie kuras nevaroju pierast. Nevarēju, neskatoties uz to, ka tur ārā biju pieradis pie itin visa. Vismaz man liekas, ka pie visa. Vai tad vēl kas palicis dzīvē neizdzīvots? Varbūt. Bet mums itin visiem, bez viena paša izņēmuma, liekas, ka tas, ko mēs pārdzīvojuši, ir visplašākais un arī tik svarīgs, ka citi to nemaz nespēj aptvert.

Bet tad man iešaujas prātā: vai tikai pats nupat nebūšu gandrīz tāds kā izņēmums? Savus piedzīvojumus es nepavisam nedomāju par diezcik svarīgiem. Savu negaro dzīvi redzu tik sīku un šauru, ka pašam kauns. Un tomēr taisos rakstīt par to. Es manu,¹ te nepieciešams paskaidrojums un attaisnojums.

Tas notikās vēl tikai vakar — un šodien man jau pret ceļgaliem izplēstas kantora grāmatas vāki, uz kuriem varu turēt papīru un rakstīt. Man ir zīmulis un līdzās uz galdiņa vesels žūksnis vecu papīra lapu, kurām vismaz viena puse balta.

Ārsts gan sarauca pieri, kad māsa Ģertrūde pateica viņam manu vēlēšanos. Rauca tik ilgi, kamēr pat izgāja laukā. Bet tā kā māsa Ģertrūde arī izgāja viņam pakal, tad tas citādi nemaz nevarēja būt. Kad viņa kaut ko noņēmusies, it sevišķi slimnieku labā, tad savu izdabūs. To mēs visi šē zinām. Māsa Ģertrūde allaž ir mūsu pusē. Bet šoreiz viņai gan nenācās viegli. Kad ārsts savā pēcpusdienas gaitā atkal ieradās pie manis un māsa līdzī, viņa piere nebij neko līdzēnāka. Un tad mums norisinājās šāds dialogs, labāk sakot, triologs, jo arī māsa Ģertrūde nenocietās.

— Tātad jūs gribat rakstīt? — Tuvredzīgās acis caur brillēm nosodidamas urbās manī. Zem sirmajām ūsām pavīda tāds kā zobgalīgs smaids.

— Gribētu gan, — apstiprināju, galvu vairākkārt palocīdams.

— Un pie tam veselu romānu vai ko tamlīdzīgu, kā māsa man stāsta? — Zobgalīgais smaids nu vairs nepāvisam nebij pārprotams. — Bet ja tā ko grib rakstīt, tad vispirms jāprot, — viņš aprāvās un izlaboja: — Tad vajag būt daudz lasījušam. Ko jūs esat lasījuši?

— Esmu lasījis īsti daudz, tikai nesistemātiski. Un daudz kas man aizmirsies — mana dzīve tāda. — Ārsts pamāja ar galvu. — Tepat barākā aiz gara laika esmu izlasījis vai visu, ko slimajiem atnes.

— Nu, tur es redzu visvairāk tikai lata romānus, tā nav nekāda skola. Bet vai jūs pazīstat mūsu pašu rakstniekus? Skalbi, Poruku, Blaumani, Raini?

Es to apstiprināju, gan drusku samelodams. No reiz pazītā tikai maz kas bij palicies atmiņā.

— Varbūt jūs lasāt arī svešās valodās?

— Savā laikā esmu lasījis pat Horācija odas un *Commen-tarri de bello Gallico*, — es palieķijos un piesarku: ārsts bij pavīpsnājis — droši vien par manā atmiņā dīvaini izvērsto laliņu izrunu.

— Viņš savā laikā apmeklējis ģimnāziju, — māsa Ģertrūde paziņoja, acīm redzami īsti lepna par savu slimnieku un protežējamo.

— Varbūt arī ko rakstījuši jau esat? — ārsts vaicāja jau tā kā pielaidīgāk.

— Korespondences avīzēs, dažus dzejoļus zēna gados, vēlāk vedis mežniecības grāmatas un strādnieku algas tabulas, lūgumu un sūdzības rakstus advokātam esmu pārrakstījis.

Ārsts vēl negribēja piekāpties, ar mazā pirkstiņa nagu kasija pieri.

— Man jau nebūtu nekas pret jūsu rakstīšanu, es atļauju visu, kas slimniekam nekait. Bet jūs man te sēdēsiet visu dienu un pārpūlēsieties. Un pilnīgs miers jums tagad visvairāk vajadzīgs, ja gribat vēl — ja gribat izveseļoties.

— O, pārpūlēties mēs viņam neļausim! — māsa Ģertrūde stingri nosacīja.

Man pašam bij jau izdomāta sava argumentācija šādam gadījumam — ar mazu villībiņu klāt. Es zināju, kur ārstus visdrīzāk varēja iespaidot.

— Redziet, doktora kungs. Es te gulēju un neko nedarīšu. Bet domāt tomēr domāšu. Un par ko? Protams, par savu slimību, labāk sakot, par savām slimībām, kuras jūs paši vēl nevarat īsti noteikt. Un kāds būs iznākums? Es palikšu melanholisks, labākā gadījumā apātisks. Un man šķiet, ja slimnieks pats zaudējis ticību savai izveseļošanai — —

— Tas ir pareizi, — ārsts pārtrauca manu lekciju, — mēs to zinām vislabāk. Bet no melanholijas jūsu rakstīšana nepasargās. Par ko jūs varat rakstīt? Jūsu dzīve man šķietas tāda — — man šķietas, ka daudz priecīga jums nebūs par ko rakstīt.

— Mana dzīve ir purvs un tukšums, — es atteicu, pirmo reizi šajā sarunā to, ko domāju. — Bet taisni tāpēc un pēc psiholoģiskas premteta tieksmes es meklēju tajā arī tos gaišākos brīžus. Lai man būtu savs krājums, savs pagātnes mantojums, ar ko uzņemt to jauno dzīvi, ko katrā ziņā iesākšu, no šejienes izgājis. Esiet droši, ka manā stāstā būs daudz jautru vietu — ja māsa Ģertrūde grib, viņa var mani kontrolēt. Vai tas nepajautrinās mani pašu? Un vai tas galu galā neatvieglos arī jūsu darbu?

Ārsts vēl padomāja brīdi, pagrozīja galvu, aizdomīgi paskatījās manī, atmata ar roku un izgāja laukā. Pēc brīža māsa Ģertrūde ieskrēja atpakaļ un spēcīgi uzsita man uz pleca.

— Gatavs ir! Laidiet tikai vaļā to romānu. Bet iegaumējiet: līdzko jums atkal uznāk klepus, mugurā dur, elpa aizraujas, galva reibst, acis tumst, rokas notirpst — vai nu no

visa tā cita, ko jūs jau paši labi zināt — tūliņ zīmuli nost un pakausi spilvenā. Citādi es jums visus tos daiktus vienkārši noņemšu. Man ir ārsta rīkojums. Un tad: rakstiet labi jautri, tikai labi jautri, tā ka neviena bēdīga stāsta tur lai nebūtu iekšā. Es kontrolēšu — man ir jūsu pilnvara. Citādi — es jau teicu — noņemšu.

Māsai Ģertrūdei varēja tikai piekrist un apsolīt. Bet ja es ievērotu visus tos gadījumus, kad man pakausis jāspiež spilvenā un zīmulis jāliek nost, tad jau nebij vērts to nemaz rokā ņemt. Vai pat veselam cilvēkam šad tad kaut kas neiesāpas? Jo vairāk slimniekam, lai arī tādām, kas izveseļojas. Tāpēc ka izveseļojos, es visu to tagad sajūtu mazāk, daudz mazāk, daždien tikpat kā pavisam ne. Rakstīšana mani nenogurdinās, nē. Jau gatavodamies vien, es sajūtu tādu cildenu jūsmu, kas ārstam tā palīdzēs manis atveseļošanas darbā.

Tas viss notikās šodien. Bet iesākums bij jau vakar. Un tik savāds un pavisam niecīgs. Ja es zinātu, ar ko īstie rakstnieki iesāk savus romānus, gandrīz pārlīktu, vai rakstīt tikai māsai Ģertrūdei vien? Bet lai nu labāk paliek visa pārlīkšana un māsa Ģertrūde. Nevar jau zināt, vai ar rakstīšanu man izdodas labāk kā toreiz manās teātra mākslas gaitās. Par tām tiešām arī derētu pastāstīt.

Vakar ārā bij brīnišķa diena. Augusta beigu zilgme, saules dzidrums uz jumtiem un uz gatves ceļa, liepu lapotņi likās kā iemērkti viegli viļņotā dzeltenā plūsmē. Kāds putns sūpojās galotnē un laikam nezināja, visu vasaru palikt tepat vai pārļauties nākamā kokā. Kāda ārsta vai kalpotāja divi bērni kā veci filozofi gulēja uz muguras koka pakrēsli un ilgi ilgi skatījās augšā lapu rotaļā — tik brīnišķi tur zuzēja ņirbošie saules plankumi. Pelēka vecenīte, biezu baltu apsēju ap acīm, sēdēja uz iznesta krēsla saulītē. Kad māsa viņu gribēja vest iekšā, ķepurojās kā bērns preti un pat iespiedās, lai gan tas taču notikās viņas pašas labā. Tā bij tāda diena, kas bērnus padarīja vecus un vecos savukārt par bērniem.

Es gulēju un skatījos ārā. Liepu lapotņi kupenām aizsliecās līdz vīnstīgu mūrim. Vējš viņas pieglauda un ļāva atkal atslieties gludenām piramidām. Tāds aijājošs rāmums bij šajā zāļo viļņu plūsmē, ka es līgoju līdzī un sajutos bezgala labi. Kas par to, ka guļu šē augu dienu un ka man aizliegts pat segu atvīrēt tālāk no kakla un apgriezties uz sāniem? Elpa man plūda īsti viegli, ne krūtīs, ne sānos, ne mugurā nesajutu

ne mazāko sāpi. Šķitās, ka atkal basām kājām brienu smilgu pieaugušu pļavu, kur tikai bailes no meža bites dzēliena uzmanu tur spraigu un visu būtni vieglā uztraukumā.

Tad kaut kur no sāniem, laikam pāri melni darvotai sētai, izlidoja dzeltena kļavas lapa. Plata un robaina, cienīgi pārlidoja trim liepām un nozuda lejā. Bet tā bij tikai mānīšanās, vairāk nekas. Šī nelaikā nodzeltējusi plezna taču nenāca nogulties te siko, vēja traukto liepu lapu saslaukās. Ilgi nebij jāgaida, kad viņa, zeltota un smaidoša, atkal pacēlās pāri ceturtais liepas virsotnei un rotalādamās plīvojās visiem saviem spārnu izlokjiem. Man ļoti iepatikās šī dižmane, es vēroju, ko viņa darīs tālāk.

Labu brīdi viņa dižodamās peldēja pār liepu virsotnēm, tad pacēlās augsti augsti, sagriezās šķērsu pa vējam un laidās prom. Pāri vīnstīgu apaugušajam mūrim, pāri tālajam sarkanajam kārniņu jumtam — jo tālāk, jo nīrbīgāk un ātrāk. Drīz viņa pati pazuda manām acīm, bet viņas lidojumam es sekoju, arī neredzēdams.

Viņa pārlaidās visai pilsētai pāri — pārlidoja Devīnsimti piektā gaļa parku, tad pagriezās vairāk pa labi, trīs reizes aplidoja Latgales priekšpilsētu, apmeta kūleni virs izdzisušā «Livonijas» brūža, nolaidās paskatīties Kreijenberga virvju fabrikas garajā ēkā, izvīcīvoja cauri «Kvadrāta» skursteņa dūmiem un devās tieši uz Daugavu. Pa kreisi viņai varbūt palika Ķengaraga vecā audeklu balinātava ar aso hlora smaku, pa labi Doles sala ar apaļo zaļo baznīcas kupolu, bet tālāk viņu jau apkūpa Salaspils un Ikšķiles kaļķu dedzinātavas, un priekšā zilgoja Ogres priežu meži, ap kuriem Daugava lieca rāmu sudrabotu likumu. Smaidoša un nenogurdināma, viņa lidoja visam pāri un es tai līdzī.

Mēs redzējām baltais jaunsaimniecību ēkas un laukus ar palšiem auzu plankumiem un rindā sastatītām rudzu gubiņām. Pie Kaibalas dzirnavām maziņa ganu meita basām kājām dziedāja Pumpura dzeju, bet mums nebij vajās ilgāk klausīties. Mēs iegriezāmies mežu, uzkalnu, biržu un pļavu apvidū, kas man likās tik pazīstams, kā vēl vakar pārstaigāts. Es noāvu kājas un pabradājos pa upi, kur tikai melnalkšņu apēnotās dobēs vēl lāmoja brūns rāvas ūdens, bet pār sēkliem tikko samanāma urdzēja vārģa tireļa strūklīņa. Vēži te sen izbeigušies, no pacerēm laukā pašāvās tikai kāda līdaciņa naža spala lielumā. Vai tad patiešām jau tik sen, kā es aizgāju no

šejienes? Siena šķūniša vietā saaudzis biezs nātru puduris. Vecais peļu vanags aplieca trīs lokus gaisā, tad, skumji nopīkstēdams, aizlaidās uz to pašu pusi, kur mana lapa.

Es atjaudos savā gultā, mazliet nosvīdis un samiegojies. Māsa Ģertrūde noslaucīja man pieri un domīgi nogrozīja galvu.

— Jūs pārāk daudz domājat, un tas jums nemaz nenāk par labu, — viņa teica. — Aizmīdīs jūs nebijāt, acis visu laiku vaļā.

Man pirmoreiz sanāca dusmas pret viņu.

— Māsa Ģertrūde, — es teicu tik oficiāli, cik vien tas bij iespējams manā stāvoklī, — man šķiet, jūs šē esat žēlsirdīgā māsa un slimnieku kopēja, nevis uzraudze, kam jānovēro, kad mums acis ciet, kad vaļā.

Viņa nepēma ļaunā, tikai vēlreiz ar dvieļa galu pārvilka manai pieri.

— Izveseļoties jūs gribat, bet neklausāt. Par ko jūs tik daudz raizējaties? Katram jau dzīvē bijusi sava nelaime. Ja gribam dzīvot atcerēs, tad uz kājām netiksim. Pagātne tā kā tā vairs nav labojama. Ļausim, lai viņa paliek, kur bijusi. Domāsim par nākotni.

— Jūs par to domājat, māsa?

Es satrūkos pats par savu neapdomāto jautājumu. Viņas seja zem baltā lakatiņa satumsa gluži pelēka. Es pavērsu acis viņas skatiens virzienā, bet ieraudzīju tikai divus tumšus plankumus sienas balsinājumā.

— Es domāju tikai par jums, — viņa teica. — Tā tam arī vajag būt. Sešus gadus es te strādāju, un nav vēl gadījies neviens no maniem kopjamiem, kam ienācis prātā, ka arī man kaut kas sāp . . . — Viņa atbraucīja lakatiņu aiz ausīm. — Nu, pastāstiet, par ko jūs domājat.

Es vispirms pasniedzos, paņēmu viņas šauro, kalsno roku un noglaudīju. Ja nebijis tik nožēlojami kautrīgs un neveikis, noskūpstītu to. Bet, jau iedomādamies vien, nosarku un velti mēģināju paslēpt seju spilvenā. Mani pirksti palika pie viņas baltā apvalka piedurknes, es aizvēru acis un sāku viņai tēlot:

— Pirmīn tur ārā laidās dzeltena kļavas lapa, smaidoša lapa — un es viņai līdzi. Mēs pārlidojām visas tās vietas, kur kādreiz esmu bijis, es atjaudu visu tur pārdzīvoto desmitreiz spalgāk nekā toreiz. Un tad man ienāca prātā: vai es

pusakls esmu nodzīvojis savu negaro mūžu? Kāpēc es toreiz neredzēju itin neko no tā, kas tagad man rādās tik gaišs un izteiksmīgs? Nesmejieties par mani, māsa, bet man ienāca prātā uzrakstīt visu to.

Viņa uzvilka man apsegu līdz kaklam un mazu brīdi paturēja savu roku, pāri pārliktu.

— Vai tad jūs protat arī rakstīt?

— O! Es savā mūžā esmu tik daudz rakstījis — gan citādā veidā. Man liekas, ka es tagad varētu rakstīt, rakstīt, rakstīt — —

— Nu, palieciēt vien mierīgs, — viņa teica, pasniedzama man sen apnikušo bieza stikla glāzīti. — Par ko tad jūs tā rakstītu?

Es noriju riebīgo glicerīnveidīgo šķidrumu, atspiedu galvu spilvenā un aizvēru acis. Kaut kur savas auss tuvumā manīju viņas rokas siltumu un sāku fantazēt, nevērodams, vai mani saprot, vai mani klausās vai ne.

— Protams, jūs domājat, ka par saviem piedzīvojumiem rakstīt var tikai lielie pasaules dēkaiņi — Sirano de Beržeraks, Kazanova, kapteinis Mariats, Stenlijs, Svens Hedins un viņiem līdzīgie. Bet kad es ar savu kļavas lapu lidoju pāri dzimtenes laukiem un birzīm, man ienāca prātā, ka nav taču tas svarīgākais, vai cilvēks ko piedzīvojis Āfrikas džungļos vai ziemeļpola apgabalā. Cilvēka sirds ir brīnišķīgs instruments, diemžēl, jūs par viņu iedomājaties tikai tad, kad viņš apstājas darboties. Bet arī tā vientiesīgākā un klusākā ir iespaidu tik pārpilna, ka pasaule neglābtos no autotēlojumiem, ja tikai šīs katras sirds īpašnieks pratis pateikt to, kas viņā dažos gadu desmitos uzkrājies. Es redzēju savu dzīvi drūmu un atkal tik zeltainu un spodru, ka man gribētos notēlot to jums. Lai jūs nedomātu, ka šis cilvēks, kas izvesejojies, aizies tāpat, kā simti no šejienes aizgājuši, varbūt jums paldies nepateikuši.

Māsa Ģertrūde pasmaidīja sāji. Šajā smaidā nebij ne rūgtuma, ne apvainojuma.

— Es esmu pieradusi pie tā. Par ko tad viņi lai arī man pateiktos? Es viņus apkopju — mums ir stingrs režīms, par savu darbu saņem savu algu. Neviens par mani līdz šim nav žēlojies administrācijai. Atskaitot tos, kas šajā istabā — — bet uz jums tas jau nezīmējas. Tātad jūs gribat rakstīt?

— Es gribu rakstīt, izgādājiet tikai ārsta atļauju papīram un zīmuliem. Ar savu kļavas lapu es laižos pāri visam

izdzīvotam un pārdzīvotam, es mēģināšu jums iztēlot visu rožainā gaismā — —

Viņas plauksta aizsedza manu muti.

— Man nav vajadzīga ne jūsu rožainā, ne citāda gaisma. Es pārāk esmu pieradusi pie šīs pašas mūsu baltās spuldzes. Tātad rakstiet, tikai labi jautri. Teātrī es nekad neēju drammas skatīties. Kino man vislabāk patīk komēdijas. Un tas tāpat mums visām. Drūmo mēs šepat piedzīvojam vairāk, nekā vajadzīgs.

Barakā atskanēja pazīstamais zvans. Māsa Ķertrūde aizsteidzās, varbūt nepateikusi visu, ko gribēja. Bet man likās, ka esmu sapratis viņu labi. Iesācēja jūsmā tvēru zīmuli un papīru.

Es sāku rakstīt.

Ar zelta karoti rokā es neesmu pasaulē nācis — pārspilējums un lielīšanās būtu to apgalvot. Bet ar sudraba gan. Manam tēvam bij labi iekoptas mantotas lauku mājas, lai gan tikai muižas nomas mājas, tikpat tālu no Daugavas kā no dzelzceļa stacijas. Vienu brāli vēl kā pa miglu atceros, otru un māsu es nemaz neesot redzējis. Tātad biju vienīgais dēls, un sudraba karote mans neapstrīdams īpašums.

Ar sudraba karoti palaikam ganos neiet. Man to nevajadzēja darīt jau tāpēc vien, ka māte bij kaimiņu pagasta «lepnā Skulmes» meita, bet Skulme savos rados necieta nekādu saimnieka necienīgu nodarbošanos. Pat vējdzirnavas viņam savā laikā bijušas — manā agrā bērnībā ilgus gadus akmeņu mūra celtnē ar zaļu skārda galvu un vienu spārnu vēl rēgojās uzkalnā pie mana vectēva mājām. Ar laiku vējš gan arī šo vienu spārnu nolauza, vēlāk dzirnavas pašas nojauca seklās kūts būvei, bet lepnais Skulme, kā bijis, palika lepnais Skulme. Viņš nepielaida, ka viņa meitas bērni ietu kalpu un pusgraudnieku puiku gaitās.

Liekas, arī manai mātei bij šis un tas no Skulmju tālu pazīstamās dabas. Kad vēl biju pavisam mazs un gājēji, manis nevērodami, pārrunāja saimnieku būšanas, nojaudu viņu valodās tādu kā līdzcietību tēvam un mazu asumu preti mātei. Taču vispār mūsu mājā laikam valdīja diezgan laba satiecība, vismaz man nav palicies atmiņā neviens nopietnāks ķildas gadījums, kādi zemnieku dzīvē tiklab kā nenovēršami. Māte man patika daudz labāk kā tēvs. Galvenā kārtā tāpēc, ka viņa vienmēr bij ļoti tīri gērbusies, vasarās bieži sēdēja istabas priekšā uz soliņa, kaut ko izsūdama, un allaž viņai bij laika diezgan arī ar mani nodarboties. Tēvs vakaros vēlu nāca no lauka nobridies, sviedrains un saīdzis, es tikai reti iedrošinājos ierāpties viņam klēpi vai parādīt kādu jaunu mākslu,

ko pa dienu biju iemanījies. Ziemas vakaros māte visbiežāk sēdēja pie lampas un lasīja avīzi vai no kaimiņiem atņestu grāmatu. Tēvs ar pušiem brauca mežā, viņam, istabā ienākot, līdzī iekūpa salta gaisa mutulis — māte par to allaž viebās un viņai līdzī arī es. Vēlāk jau sāku apjēgt arī viņas šad un tad izmestu necienīgu vārdu. Tā tad arī nodibinājās tāda kārtība, ka mēs ar māti vairāk turējāmies uz vienu roku un uz tēvu skatījāmies kā uz cilvēku, kas gan nepieciešams, bet līdz mums tomēr gluži nesniedzas.

Sevišķi jaukas atmiņas no šīs agrās bērnības man nav palikušas. Vēlāk, daudzkārt par to pārdomādams, nevarēju pateikt, kā īsti tur trūka. Man bij pašam sava gultiņa ar baltu segu un auklu pitu režģi apkārt. No rīta baltmaize ar uzgriežamiem, bet vakaros māte pati sakārtoja man spilvenu un apsedza kājas. Vaina laikam būs bijusi tā, ka mājās man negadījās neviena īsta drauga. Kalpu bērni lielāko tiesu staigāja saskrandušās biksēs, reizēm arī pavisam bez tām. Man bij matrožu blūze, samta svārciņš ar jostu un zils svētdienas uzvalks ar stīvu apkaklīti un pušķi sasietu kakla saiti. Tā kā visas sievas un meitas, radi un neradi allaž uzlielēja mani, es savus biedrus nevarēju diezkā cienīt, bet tie savukārt tā kā mazliet vairījās manis. Māte nelabprāt cieta, ka es ķēpājos ar viņiem pagalmā un notraipīju savas drēbes. Bet pie viņas pastāvīgi tupēt istabā vai mājas priekšā taču bij tik garlaicīgi. Ja tā labi padomāju, tad jāatzīstas, ka no bērna dienām visciešāk atmiņā man palikuši garie, garlaicīgie ziemas novakari un vēl garlaicīgākie vasaras dienvīdi, kad man divas stundas bij jāguļ savā gultā un jāklausa, kur māte krēslā ilgi un saldi šņāca.

Lasīt un rakstīt mani iemācīja māte, lai gan viegli tas viņai vis nenācās. Biju tik daudz dzirdējis par savu vieglo un gudro galvu, ka man likās pilnīga tiesība visdziļākai nesaprašānai un sašutumam, kad mani nezin kāpēc gribēja vēl lauzīt to burtu un grāmatas rindu iepazīšanai. Māte bij nodomājusi nodarboties ar mani kārtīgi, katru dienu divas stundas rīta pusē un divas pēcpusdienā. Šis nodoms viņai izdevās tikai ar lieliem lieliem robiem. Taisni ap to laiku priekšpusdienās mani nezin no kurienes apsēda nejauka vēdersāpe, un par manu izglītību nevarēja ne domāt, bet reizēm bij jāsauc vēl vecā Made no kalpu gala, lai palīdz sagatavot pelnu un kumelišu sutināmos slimajam vēderam. Pēcpusdienās atkal bieži

vien tā noreiba galva, ka māte pati izrāva man grāmatu no rokām un guldīja atpūsties. Pat pie vecā Letrapa apvārdot mani reiz aizveda, — tik nopietnas rūpes sacēla mans veselības stāvoklis.

Bet tā kā šajās pirmajās zinībās iesvaidīt mani sāka laikam jau ap piekto gadu, tad ar visām slimībām un daudzām citāda veida aizgaitām astoņu gadu vecumā tomēr šo un to biju ielauzījies. Savu laiku dažus gadus apmeklējusi Jēkabmiestā kādu meiteņu skolu, māte mazliet buldurēja arī vāciski un krieviski. Cik viņa prata, tik arī es beigās zināju. Kad pirmās lasītprasmes mokas bij pāri, drīz vien pieķēros grāmatām. Lasījām abi ar māti. Mūsu mājā nekad nav bijis paraduma grāmatas pirkt. Tās mēs palaikam dabūjām no kaimiņiem. Cik atceros, tā bij ļoti dažādīga un raiba lasāmviela. Derīgu grāmatu nodaļas brošūras, Apsīšu Jēkaba rakstu burtņiņņas, Jāņa Pipes izdevumi, «Ķiniešu brūte Elvīra», Bihnera «Spēks un viela», Zobgaļa kalendāri un dažādas lugas, ko ap to laiku izrādīja mūsu biedrības namā. Daudz nekā no visa toreiz lasītā man nebūs vis palicies pāri, lai gan māte visām savām viešņām katrreiz stāstīja garus stāstus par manu lielo lasītkāri un izlasīto grāmatu milzumu.

Ap to laiku biju jau uzsācis savas pagastskolas gaitas. Pagastskolā līdz ar pagastnamu atradās ap pusceeturta kilometra tālu no mūsu mājām. Nosprieda, ka vakaros mājās nākt man esot par tālu — biju pasīka auguma, bez tam ārkārtīgi bailīgs. Māte neparko negribēja pielaist, ka es gulētu skolā kopā ar tiem citiem. Bez palīga es jau arī nemācēju lāgā ne gultu uztaisīt, ne kājas apaut. Tāpēc iekrāva vezumā bagātīgu krājumu pārtikas un aizveda mani noņemāt pie vecpuīša, pagasta rakstveža, saimnieces. Māte skolotājam sīki izraksturoja manu apdāvinātību, tāpat arī manu vēdersāpi un galvas reiboni. Šis skolotājs katrā ziņā bij grūti sajūsmināms un pie tam stipri cietsirdīgs vīrs. Viņš klausījās mātes stāstus un aplūkoja mani tādiem skatieniem, kas vēl šodien neiziet no prāta. Man jau tajā brīdī modās tāda nelaba nojauda, un tā izrādījās pareiza. Es melotu, mēģinādams apgalvot, ka pagastskola man palikusi sevišķi labā piemiņā.

Tie te nebij vairs mūsmāju puikas, kurus es jūdzu par zirgiem un pats ar pātagu dzinos pakaļ vai liku bradāt pa visām peļķēm. Šie mani apstāja kā kādu zvērēnu, kā ērmu, nekādu cieņu neparādīdami maniem jaunajiem svārkjiem un

čikstošajiem zābakiem. Trīs reizes es jau pirmajā dienā biju sūdzēties skolotājam, bet tas tikpat neko nepalīdzēja. Vēlāk gan izmanījos citādi iztikt ar viņiem. Man kabatās allaž atradās jaunas spalvas, krāsainu zīmuļu kārbīņa, bloks ar noraujamām lapām vai cits kāds nieks, uz ko viņi bij tik kāri. Bet tādā kārtā nopirkts miers nekādu prieku man nedarīja. Visu laiku es te nevarēju un nevarēju īsti iedzīvoties un allaž sajutos tāds pasvešs.

Ar manu pansiju pie skrivera saimnieces arī nekas neiznāca. Viņa nolika mani gulēt vienu pašu savā istabā, kur man bij tik šausmīgi bail, ka es jau otrā vakarā aizgāju mājās un raudādams sūdzējos mātei. Pēc tam sāku katru vakaru ceļot uz mājām, nokavēdams daudz laika un allaž palikdams mācībās citiem iepakaļ. Manas gudrās galvas slavai še nebij it nekādas nozīmes. Te vajadzēja mācīties tik daudz nepatīkama un grūta, ka man drīz vien atkal sāka atkārtoties vecā vēdersāpe un reibonis. Sākumā pa dienai, vēlāk jau pa veselai nedēļai māte mani nelaida skolā, bet arī tas neuzlaboja ne manu veselību, ne sekmes.

Šī skola man pavisam nepatīkās. Tepat no pilsētiņas skolnieki nāca ar smukām lapiņām pie cepurēm. Mana vectēva pagastā bijām redzējuši no Rīgas tādus, kam melni mēteļi dzelteniem iemargojumiem un pierē skaists zelta čemuriņš. Abiem ar māti mums tāds mundieris ļoti patīkās, arī viņa labprāt vēlējās, lai es reiz dabūtu tādu. Tāpēc par pagastskolu ziemā mēs neko daudz nebēdājām, bet gaidījām vasaru, kad skolotājs privātā kārtā sagatavoja tālākām mācības iestādēm. Vasarā parasto programu izņēmām tālāk, bez tam mācījamies pavisam jaunus priekšmetus — algebru, ģeometriju, dabas zinātnes, vispārējo vēsturi, vācu un latīņu valodu un zīmēšanu. Diezin cik nopietni gan arī vasaru netika strādāts. Par privātstundām skolotājam nekam nebij jāatbild. Bez tam ceļā, pa kalniem, upmalām un pilskalnā bij tik daudz dažādu darišanu, ka mēs tur pavadījām katru brīvo brīdi, un tādu bij ļoti daudz. Tomēr kaut kas laikam arī no vasaras mācības palika galvā.

Trīs vasaras es tā nostaigāju. Tēvs pavisam nebij mierā ar manu izglītības gaitu. Pēc viņa domām es vismaz garajā brīvī laikā arī mājās varētu kaut ko strādāt. Darbs — viņš teica — kaulu nevienam nelaužot. Ko iemācoties, tas uz muguras neesot jānes, nevienam nekaitot pieradināties arī smā-

gakā darbā, neviens nevarot zināt, vai viņam nāksoties visu mūžu par kungu nodzīvot. No manas pieradināšanas tomēr nekas prātīgs neiznāca. Pamēģināja apmainīt mani pret mūsu ganu meitu, kas bij jau pietiekoši liela un varēja palīdzēt sienu kast un mēslus ārdīt. Ganu amats man nu nepavisam nebij pa prātam. Cēties jau ap pulksten pieciem, kad rīti tik vēsi un zāle nejaukas rāsas pilna, un tad visu dienu daudzities ar govīm un teļiem pa krūmainajām ganībām, tas man likās tīrais katorgas darbs un vislielākā netaisnība. Kam tad es mācījos vācu un latīņu valodu, kad nu kā nerram jādauzās ar dunduru dzenātiem lopiem? Man bij kauns no sava amata. Stāstīja, ka mums esot ļoti labs ganu suns — es tomēr paliku citādos ieskatos. Kad viņš man neizdarīja pa prātam un es to pāra reižu biju krietni pārmācījis, tuvāk par simts soļiem viņš nenāca, un it nekāda labuma no viņa vairs nebij. Reiz biju aizgulējies un lopi veselu pūrvietu linu samīnuši lupatu lupatās. Tēvs tā pārskaitās, ka māte mani tikko paglāba no apaušu pavadas, ko viņš jau visai draudošā kārtā salocīja rokā. Šis traģiskais notikums ganu gaitas man padarīja vēl pretīgākas. Labi vēl, ka tās drīz vien nobeidzās, kad uz asa elkšņa celmiņa pārdūru kāju un māte mani uz veselu nedēļu kategoriski noguldīja gultā. Vēlāk vēl pamēģināja sūtīt mani sienu piemīt šķūnī, kur bij nejauki karsts un grauza sasviedrotai miesai pielīpušie asie zāles stiebri. Arī ar mēslu vezumu izbraukšanu no kūts uz papuvi man neveicās. No nejaukās smirdoņas dūša sagriezās, basām kājām kāpt mēslainos ratos riebās, bez tam ārdītājas meitas mani visādi zoboja. Vienīgi zirgus aizjūgt un atjāt no aploka man puslīdz patikās, bet te jau vienmēr bij tā — kas man patika, to neskaitīja ne par kādu nopietnu darbu.

Tad tēvs saskaitās un atmeta ar roku manai pieradināšanai. Lai māte darot ko zinādama ar mani, viņš tur vairāk netaisīšoties. Taisnību sakot, tas man bij isti pa prātam, kā likās, arī mātei pa daļai. Mums tagad bij apspriežami daudz svarīgāki plāni nekā te visa tā manis necienīgā niekošanās.

Toreiz visu Vidzemi, varbūt arī Kurzemi bij apņēmusi vispārēja milzīga dziņa pēc augstākas izglītības. Kam vien bij iespējams — bieži vien arī tie, kam nebij iespējams — sūtīja savus puikas un skuķus pilsētas skolās. Vasaras brīvlaikos pa visiem ceļiem pīrbēja vien skolnieku strīpotās cepures un skolnieču brūnie tērpi. Visā apkaimē un tāpat lepnā Skulmes

pagastā nebij nevienas mājas, no kurām viens vai pat divi skolnieki nebrauca uz Rīgu. Māte zināja stāstīt par lielajām dzīves izredzēm, kas sagaidīja visus tos ar stripainajām cepurēm. Viens gāja reālskolā un tiks par inženieri. Otrs ģimnāzijā un būs ārsts, advokāts vai mācītājs. Trešais no komercskolas dienās varēja tikt par bankas ierēdni vai grāmatvedi kādā lielā firmā. Mūsu pašu kalpa Anša dēls bij iekļuvis par reģistratoru Rīgas-Orlas dzelzceļa valdē un pelnīja astoņpadsmit rubļus mēnesī. Uz vasarsvētkiem un Jāņiem viņš atbrauca ciemos pie vecākiem. Mēs ar māti sēdējām uz soliņa istabas priekšā un noskatījāmies, kā viņš melnā uzvalkā un zili stripotā cepurē ar mazu sudraba ērgliti pie loka gāja mātei līdzī pār pagalmu paraudzīties, kā lopus dzen mājās. Ar niķelētu spieķi norādīdams uz mātes pinkaino gotiņu, viņš apvaicājās, cik stopu no tāda lopiņa varot izslaukt un cik saimnieki slaucot no savējām. Kungs kas kungs. Roka viņam bij slaida un balta, ar prasto darbu Anša dēlam vairs nebij jāsmērējas. Ansiene acu nevarēja no viņa novērst, viņas seja laistījās savas pašas saulītē. Turpretī manas mātes seja nelaistījās nemaz. Nezinu, ko viņa domāja, tad pievērsa acis man. Es pats gan sajutu tādu kā skaudību un smagas ilgas — arī reiz tikt istā kungu kārtā. Un vai tad mēs nespējām šādas ilgas piepildīt?

Bij nolemts, ka rudenī es braukšu uz Rīgu un iestāšos ģimnāzijā. Vai mācīšos par ārstu, advokātu, mācītāju, par to vēl nebiju īsti skaidrībā. Arī māte ne. Viņa prātoja par dažādām augstākām profesijām un katrā atrada savus jaukumus. Man galu galā pagaidām bij viena alga par ko. Pietiekoši vilinošs bij jau pats pirmais etaps — nēsāt smuku formas tērpu, mācīties augstā skolā, pa brīvdienām atbraukt uz laukiem, tāpat kā tiem citiem sēdēt mātei blakus baznīcā un visam pagastam cauri braukt ciemos pie lepnā Skulmes. Lepnais Skulme pilnīgi atbalstīja manu un mātes nodomu un stingri norāja tēvu par tā ietiepību. Taisnību sakot, pēc Anša dēla viesošanās un mātes nemiļīgām pārrunām arī tēvs nopietni vairs nepretojās. Tikai ilgi prātoja par naudu un citiem izdevumiem: viņam saimniecība aiz kaut kādiem iemesliem negāja vairs tik labi kā agrāk. Protams, man gar to nebij nekādas daļas, es dzīvoju vienā Rīgas dzīves un ģimnāzijas jūsmā.

Man pieņēma mājskolotāju, studentu, vietējās stacijas

priekšnieka dēlu, poli, un tas mani gatavoja uz iestāšanos otrā klasē.

Liekas, jūsma bij apgarojusi tiklab manas gara spējas, kā gribu. Trīs mēnešus es strādāju tā, kā laikam gan nekad pirms un pēc tam. Māte jau sāka baidīties par manām acīm, tēvs kļuva pavisam laipns, bet mājskolotājs pareģoja man spožu nākotni. Arī uz Rīgu viņš mums ar māti atbrauca līdz un pa eksāmenu starplaiku vēl visādi piepalīdzēja sagatavoties nākamajiem. Reti kad mūžā esmu izbaudījis tādu prieku kā toreiz, kad pirmo reizi uzvilku garo, gaišo mēteli un uzlikos cepuri ar lokā savītajiem iniciāļiem G.I.I.I. Kabatā man gulēja sarkans desmitrubļu gabals paša vajadzībām vien, man bij glīta, gan patumša istabiņa kaut kur Stabu ielas piektajā stāvā un pašam sava saimniece, drukna kurpniece, kas solījās apgādāt mani uz to labāko. Rīgā es tagad biju un ceļā uz spožu nākotni. Māte sēdēja, rokas klēpi saņēmusi, un nevarēja mīklās acis novērst no manis. Arī kurpniece ienāca palūkot, nogrozīja galvu un noteica: «Feins puika jums, saimniece.» — «Un tāda galva!» māte piebilda. Es pats zināju, ka esmu feins puika un ka man laba galva. Sirds man sila, es izliecu krūti kā jauns gailēns, kas pirmo reizi uzvarējis niknā divcīnā.

Otrā klasē man klājās puslīdz labi. Mācījos kārtīgi un nobeidzu apmierinoši. Veselu gadu turējās jūsma, kas neļāva atslābt. Protams, daudz nācās ciest no krievu, vācu, žīdu, poļu un vēl citu tautību ierēdņu, tirgotāju un bagātu pilsoņu dēliem, kas mūsu latviešu saujiņu visādi nicināja un ķircināja. Bet pamazām viņi aprada ar mums un mēs ar viņiem. Skolotāji bij sveši un bargi, bet taisnīgi. Kurpniece tiešām apgādāja pietiekoši labi, māte atbrauca bieži un lūkojās, lai man nekā netrūktu. Dzīvot varēja. Vasaras brīvlaikā uzturējos mūsu mājās, tāpat kā tie citi sēdēju mātei blakus baznīcā un visam pagastam cauri braucu ciemos pie lepnā Skulmes. Lepnais Skulme veda mani parādīt arī saviem kaimiņiem. Tur man bija jāstāsta, ko skolā mācos, un jānodeklamē kāds pantiņš krievu vai vācu valodā. Mani uzslavēja un apbrīvoja, mana spožā nākotne visiem likās skaidra kā grāmata. Jaunajam gailēnam izauga paprāva sekste.

Par parasto darbu mājās neviens vairs neieiminējās. Man arī tam nemaz nebija laika. Visās apkārtējās kaimiņu mājās bij tik daudz Rīgas skolnieku manos gados un vecāki. Mēs

nodibinājām savu ciešu sabiedrību ar savu pašu interesēm un nodarbošanos. Gājām uz Daugavu peldēties, upītē ķērām vēžus un dukurējām lidaciņas, sitām ripas, spēlējām futbolu, lēcām pār kārti, grūdām lodi un sarikojām skriešanos dažādās distancēs. Reiz biedrības zaļumsvētkos pat atklāti uzstājāmies ar dažādiem sporta priekšnesumiem un guvām nedalītu piekrišanu. Mana māte pat apraudājās, kad es simts metru skrējienā pienācu pirmais un publika man spēcīgi aplaudēja. Kad viss svarīgākais bij padarīts, mēs vienkārši barā gājām uz staciju sagaidīt un pavadīt vilcienus. Vasara aizskrēja nemanot.

Trešajā klasē man vairs negāja gluži tik labi. Mācīšanās un spožās nākotnes jūsma kaut kā bij manāmi izkļiedējusies, bet par to atkal vietā radies daudz kas vēl interesantāks un tūlīt realizējams. Biju labi iedzīvojuies Rīgā, un viņa man tā patikās, ka pat ziemsvētku brīvlaikā neaizbraucu uz mājām, aizbildinādamies ar grūtiem uzdevumiem, kas nav sagatavojami bez biedru piepalīdzības. Patiesībā mani neatturēja nekādi grūti uzdevumi, bet pilsēta pati ar visu, kas tajā. Man patikās pat vienkārši un bez mērķa klaiņāt pa ielām, vērot steidzīgo burzmu, skatīties kuģus Daugavmalā, traukties pūlī, kur kāds bij sabraukts vai kur gordovoji kādu dauzoņu stiepa uz iecirkni, aplūkot pie kinematografiem izkārtās kairinošās bildes vai pavadīt Malojaroslavvas pulka rotas, kas dziedādamas maršēja pa bulvāri. Taču vienam tā klaiņāt gadījās reti. Man bij vairāki draugi no paša ģimnāzijas un citām skolām, mēs gājām ciemos cits pie cita, spēlējām kārtis, tenkojām, reizēm arī lasījām kaut ko skolā aizliegtu, bet visbiežāk pa trim četriem sīrojām pa Rīgu vai gājām skatīties kādu sporta izrādi, kur visi izturējāmies kā lieli lietpratēji. Skolai un mācībām atlika pavisam maz laika.

Vislabākais draugs man bij Ģirts Viksna. Tas dzīvoja Stabu ielā taisni man pretī, kur viņa mātei piederēja neliels pārtikas preču veikals. Tajā arī es šad tad iegriezos kaut ko nopirkt un tā iepazīnos ar Ģirtu. Tas bij divus gadus vecāks par mani, pazems, drukns, ārkārtīgi kustīgs zēns apaļu seju un piena baltiem zobiem. Neesmu sastapis otru, kas tik brīnišķi kā viņš pratis pēc patikas kustināt visu galvas ādu ar strupajiem, augšup saslietajiem matiem. Ģirts Viksna bij mācījies Pētera-Pāvila pilsētas skolā, tad kādu laiciņu pilsētas reālskolā, bet patlaban apmeklēja Mironova komercskolu,

kuru slavēja pārāku par visām citām mācības iestādēm. Manu ģimnāziju viņš nopēla nežēlīgi, apgalvodams, ka no turienes nākot tikai plānā galdiņa urbēji un tamlīdzīgi dzīves nevēģas. Vienīgā istā mūsu laikos esot tikai komercizglītība, kas atverot ceļus uz visu pasauli. Ar šo pašu komercizglītību Ģirtam bij lieli plāni. Māte slimoja ar aizdusu un bij gatava atdot veikalu, līdzko tikai viņš būs vēl drusku paaudzies un nobriedis. Ģirts tad bez kavēšanās gribēja likvidēt šo siļķu un piparu bodīti, vēl aizņemties naudu un atvērt istu koloniāl- un delikatesu veikalu Kaļķu ielā. Tur strādātu komiji, viņš, pats tas īpašnieks, ierastos tikai vakarā, saņemtu naudu no kases un ieslēgtu sava biroja dzelzs skapi.

Ģirts tik bieži un lietpratīgi runāja par saviem veikaljiem un bagāta cilvēka dzīvi, ka man ģimnāzija pamazām un nemanot sāka rādīties diezgan nepievilcīga, bet manas nākotnes fantāzijas gluži pelēkas pretim Ģirta spīdošajām izredzēm. To es nesapratu, ka viņa gudrība mazāk no komercskolas zināšanām, kā no pilsētnieka un bodnieces dēla plašajiem pieredzējumiem un noklausījumiem veikalniecisku laužu sabiedrībā. Es katrā ziņā gribēju izstāties no ģimnāzijas un pāriet uz komercskolu un rakstīju par to mātei. Viņa atbrauca un tā nostrostēja mani, ka turpmāk tai par tamlīdzīgiem nodomiem labāk nestāstīju. Tomēr tas maz ko līdzēja. Ticība skolai bij saārdīta, mans mācīšanās prieks saganāts — tikai ar pēceksāmeniem matemātikā un latīņu valodā es kaut kā pārkūlos uz ceturto klasi.

Tur man no paša gala sāka klāties vēl sliktāk, jo laika un patikas darbam palika arvien mazāk. Ģirts Viksna bij cieši dabūjis mani savā varā. Nedomāju, ka viņš ar nolūku samaitāja mani un vilka nost no ceļa. Galu galā tas bij īsti lab-sirdīgs zēns. Tikai viņam vajadzēja klausīgu un uzņēmīgu biedru, un taisni tāds biju es savā zemnieciskajā negatavībā un naivumā. Kā es lai varētu atturēties viņa iespaidam? Ģirtam gan bij pienākums vaļas brīžos palīdzēt mātei aiz letas, bet viņš allaž atrada laiku pārskriet ielai pāri pie manis ar pāra sauļām saldumu vai riekstu kabatās. Viņš izvadāja mani pa tādām Rīgas vietām, kurās viens pats nekad nebūtu iekļuvis. Ģirtam Viksnam bij cits draugs kāda kino kalpotājos, tur mēs bieži vien ielidām, pie tam tikai mums aizliegtās izrādēs. Svētdienās braucām uz Kīšezeru laiviņā vizināties vai

Arkādijas parkā tramdijām gulbjus. Reiz še no sarga nagiem izglābāties, tikai pateicoties Ģirta lieliskai parka sētas un tās caurumu pazišanai. Ģirts Viksna mani iemācīja kārtīgi papirosos pipēt un mazliet alu dzert. Kādreiz izmēģinājām arī degvīnu, bet tas mums tā riebās, ka atdevām kortelīti manai kurpniecei, lai uzlej deviņviru spēka saknēm.

Šis jaukais, piedzīvojumiem bagātais laiciņš pēkšņi nobeidzās ar to, ka pirms lieldienām mani par stundu nokavējumu un galīgām nesekmēm izslēdza no gimnāzijas. Tas nu bij tīrais posts. Ko es turpmāk lai darītu Rīgā, kas man bij kļuvusi tik miļa, vai atkal uz laukiem, kas man izlikās neizturami pretīgi? Ģirts zināja noteikti, ka bez vecāku atļaujas nekādā vietā mani nepieņems. Tad viņam ienāca prātā, ka man labāk vajadzētu uzzagties uz kāda kuģa un aizbraukt uz Vakarindijas salām, kur pat bez mēteļa var dzīvot klajā laukā un mežos augļu iztikai vairāk, nekā vajadzīgs. Divus vakarus noklaiņojām gar Daugavmalu, izlūkodami un pētīdami, aizgājām uz ogļu blāķiem apbērto AB dambi, pat uz Jaunmilgrāvi aizbraucām, bet nekas tur nebij izpētāms. Man jau no pašiem šiem melnajiem kuģiem bail, bet ne mazākās jausmas, kā uz tiem izskatās un kur tur var paslēpties. Divas nedēļas tā noblandījos pa Rīgu. Bet tad mana kurpniece vai cits kāds bij paziņojis mātei, man atbrauca pakaļ un aizveda uz mājām. Jā, tas bij posta laiks! Tēvs rūca pavisam nelabi, māte visu vakaru raudāja, es tupēju kaktā nolīdis un kluss, citiem mājnikiem nedrīkstēju rādīties.

Tā iesākās viens no smagākajiem posmiem manā dzīvē, kas ilga apmēram pustrēsa gada.

Pārlasīju, ko līdz šim uzrakstījis, un pārbiļos: ko par to teiks māsa Ģertrūde? Apsolījos taču rakstīt jautri, — bet kur man te tā jautrība? Vienīgi smagas un garlaicīgas atmiņas, kādas var būt simtiem citiem. Droši vien tikai man pašam tās liekas pievilcīgas. Un smagi man pašam no tām arī neklūst: pats atceres risinājums ievieš savādu, līdz šim nekad nepazītu vieglumu un tiksmi. Bet māsa Ģertrūde katrā ziņā domās citādi. Jāpalūko pāra gadījumu, kas pēc manām domām neapšaubāmi jautri, pat jocīgi, lai man pavisam neatņem rakstāmos daiktus. Viens no tiem būs šāds:

No Rīgas uz mājām mani aizveda pašā pavasara šķīdoņa laikā. Gar krūmmalām un piekalnēs visur vēl pleknēja

apmelnojis sniegs, pļāvās virmoja lielas ūdens lāmas, no visiem pauguriem tecēja, čurkstēdams un burbuļus mezdams. Veselu stundu braucām tās pusotras verstis no stacijas uz mājām, vietām bij jākāpj laukā un jābrien kājām, zirgs tikko spēja izvilkt tukšus ratus, riteņi tā pielipa dubļiem, ka līdzinājās milzīgām melnām ripām. Māju ceļus tos laikus neviens vēl nebrūgēja, katru pavasari un rudeni atkārtojās šī mocība. Man kājās bij tās pašas Rīgā nospodrinātās brūnās šņorkurpes, tikai asfalta un cementa trotuāru pieradušas — jūs varat iedomāties, kādas tās izskatījās, kad tikām galā. Tā kā no mazotnes biju radināts piegriezt lielu vēriņu savai ārienei, samaitātie apavi galīgi sabojāja manu jau tā ne visai jauko omu. Mūsu sētsvidū neizskatījās daudz labāk kā uz ceļa un arumos. Ne skaidienu, ne kūtspriekšu, ne spraugu no salmu kaudzēm vēl nebij paspējuši notīrīt, visās pančkās mirka ziemas atkritumi un pabiras. Veselu nedēļu nosēdēju istabā pie loga, stulbi raudzīdamies tajā dubļu tuksnesī, ko pārdienām vēl mērcēja spēcīgas siltā lietus šaltis, it kā slapjuma tur vēl vienmēr bijis par maz. Acis gan skatījās te, bet iedoma vēl vienmēr maldījās pa Rīgu, tikko pamestās dzīves ainas kā neatvairāmi rēgi mācās virsū. Es sajutos kā netaisni notiesāts, žēlumam pievienojās rūgtums un dusmas pret visiem un visu, atskaitot mani pašu. Ko es neizdomājos tajās posta dienās — pat pašnāvība bieži ienāca prātā.

Laikam gan, labi noprazdama manu pārdzīvojumu, māte izturējās pret mani sevišķi laipni. Arī tēvs vairs nesirdijās un nepārmeta. Kad saule sāka spīdēt arvien ilgāk un siltāk un lauki susēja kūpēdami, tēvs pamazām kļuva īsti sirsnīgs. Vai tas nāca tā pats no sevis vai aiz zināma apreķina, to es lāgā nesapratu. Tikai viņš arvien biežāk piesēda man, un arvien garākas tika viņa runas. Tēvs zināja daudzus piemērus, kur bagātu cilvēku dēliem tāpat neizdevies ar skolām, bet kas praktiskā darbā un amatā izauguši par tādiem vīriem, ka tagad katrs priekš tiem paceļ cepuri. Pēc viņa domām zemes darbs bij visu pamatu pamats, no augstām vietām cilvēku varot viegli nogāzt, no zemes atraut nekad. Grūti ticams, ka viņš pārliecināja mani, bet man taču cits nekas neatlikās. Tāpēc pamazām sāku šur tur piepalīdzēt mājas darbos. Taisnību sakot, viss bij jāsāk no paša gala, jo līdz šim roku nekur nebiju nopietni pielicis. Zirgu aizjūgt kādreiz biju mēģinājis, bet vēl vienmēr man aizmirsās, vai jāsāk no kreisās vai labās

pusēs. Malku skaldīju kā sievieti, cirvi šķībi pār plecu cel-
dams un pats palēkdams. Pat ūdeni no akas izvilkt un spainī,
kā nākas, ieliet nepratu, sievas nīrgājās, pa logu lūkodamās.
Vārdu sakot, viss, ko es darīju, vai nu bij citiem par joku,
vai arī viņi paši lūkoja joku tur katrā ziņā saskatīt. Tas ne-
mitīgi sarūgtināja manas darba gaitas mūsu mājās.

Zeme bij jau tiktāl apsusejusi, ka augstākās vietās zirgi
vairs negrima. Es mazliet pat gaidīju sākamies lauku darbus,
jo tad cerēju tikt tālāk prom no mājnieku acīm. Pirmajām
auzām ecējams dābolaitas pērnrudens arums. Vasaras puisis
mums vēl nebij salīgts. Ansis taisīja aploka sētu. Tēvam jā-
brauc uz staciju šķūtīs vest kara topografus. Tātad ecētājs
palīku es. Vēl ratos sēdēdams, tēvs nebeidza mani skolot, kā
īsti zirgi dzenami, cik tālu no grāvja jāskā griezti, kā uzgrie-
žams ritenis, cik kārtas jāliek pa vagu un cik šķērsām. Es
skatījos padebešos un meklēju saskatīt aiz tiem sauli — šīs
nebeidzamās pamācības man bij apnikušas līdz kaklam. Bez
tam ecēšana taču nebij grāmata, simtām reižu redzēts, kā to
dara, māca dusmas par to, ka mani vēl vienmēr tur par bērnu
un nevēgu, un arī par to, ka tēvs aizbrauc ar jauno zirgu,
bet man te būs jākaujas ar abiem vecajiem. Bērais neko, bet
pelēcis tikai ar koku bij padzenams veiklākā solī. Katrā ziņā
lai pasaucot Ansi palīgā aizjūgt. Katrā ziņā — es noņurdēju
pie sevis un vairāk neklausījos.

Māte bij iznākusi un bažīgi noskatījās, kur es nesu ecēšas
no labības šķūņa un novietoju arumu malā. Arī viņa uzstāja,
lai saucot Ansi palīgā. Bet man šādu padomu pietika. Es
viņu lepni aizraidīju prom un turpināju savu. Ecēšas gan
mazliet par smagām manam augumam, bet ecēšanā pašā nebij
it nekāda smaguma. Gribēju parādīt viņiem visiem, ka par
šādiem darbiem galva jālauza tikai tiem, kas savu mūžu nav
citu mācījušies, ne redzējuši. Nākamais uzdevums bij labas
pātagas sameklēšana. Katram taču zināms, ka pātaga ecēša-
nai svarīgāka nekā zirgs, it sevišķi ja darišana ar tādu kā
mūsu pelēcis. Labu pātagu te nemaz nebij. No divām es iztai-
sīju vienu, labi garu, iemetināju vēl trīs mezglus, lai labāk
kož, un piesēju jaunā kātā, tā ka sniedza zirgam pāri līdz
pašām ausīm.

Aramsakas uzmaukt un sakkokiem somstāvu aizmest neva-
jadzēja ne daudz pūļu, ne gudrības. Bet jūgtuvju piesaistīšana
ecēšām izrādījās daudz komplicētāka, nekā es to biju iedomā-

ies. Viegli saprotams, ka visām četrām viņām vajadzēja būt vienādā garumā, bet ne tik viegli tas panākams. Šo nieka lietu tuvāk novērot man agrāk nebij ienācis prātā. Sēju ciet un raisīju atkal vaļā — labi, ka šķūnis mani aizslēpa mājnieku acīm, tomēr šad un tad paskatījos atpakaļ, vai tomēr kāds nelien ap stūri. Kad šķitos galā ar jūgtuvēm, no ne-parastās locīšanās, uztraukuma un steigas mugura bij jau slapja, es pats krietni vien saskaities. Bet tāpat jau skaitās mūsu pagājušās vasaras puisis, ko tēvs godināja par zirgu bendi. Nu, pie manis jūs labākas dienas neceriet, — es pateicu viņiem abiem, kas stāvēja, galvas pagriezuši, un ar vienu aci skatījās, ko es tur meistarajos. Nebijuši tādi velni pasaulē, nebūtu te jāķepojas arī ar ecēšanu.

Tā kā pērnais vasaras puisis man jau reiz bij ienācis prātā, tad viegli ienāca vēl. Pirms sāksanas viņš parasti uzblieza zirgiem ar pātagu — lai pazīst saimnieka nagu, kā viņš teica. Es darīju to pašu. Bet tā kā pātaga bij aplam slaida, tad pelēķim ķēra tikai nekaitīgais viducis, turpretī gals ar trim mezglēm bērim, kam tā plānā āda. Tā es tikko paguvu pieklupt grožiem, ecēšas pacēlās gaisā un sāka skrapstēt pa siksto, glumo velēnu, iešņāpdamas tur tikai nedziļas svītras. Un tūlī es nomanīju, ka aizjūgā kaut kas nav kārtībā. Zirgi gāja cieši kopā sabāztām galvām, dusmīgi knakstījās zobiem un rāva ecēšas vienu otram virsū. Nelīdzēja ne mana grožu raustīšana, ne kliegšana, ecēšas jau sāka slieties jumtā. Bet tad es arī tūlī sapratu, kur tā vaina — ne par velti gandrīz pustrēša gada biju ģimnāzijā gājis. Apaušu pavada, kas savienoja abas galvas, par īsi sasieta. Apturēju un gāju palaist garāk. Pelēcis neko, bet bēris nošņācās un nopurināja galvu, pie kam acis viņam bij lāds pasarkans spīdums. Nedomā tu man jokus, mīkstu es tevi pataisišu! — es viņam piedraudēju, grožus paņemdams.

Ecēšana turpinājās. Pavada tagad bij kārtībā, zirgi gāja, kā pienākas, bet ecēšas ne. Pelēča vilktā ar prieksstūri kā ar lemesi dūrās tajā otrā. Mana gaišā galva arī te drīz atrada cēloni: jūgtuve tajā pusē jāpalaiž vaļīgāk. Mazliet palaidu, bet pietiekoši tomēr vēl ne, tāpēc ka ilgi tur starpā nedrīkstēju rīkoties — bēris nolieca galvu tā, ka sakas viņam nošļuka līdz ausīm, un pikti kārpīja velēnas ar kāju. Par to es sāku viņu pārmācīt, kā pienākas, bet arī no tā nekas labs neiznāca. No katra pātagas cirtiena viņš palēcās, beidzot sāka

gandrīz rikšiem skriet un rāva pelēci ar visu ecēšu šķibeniski līdz. Tāpēc arī apgriešana lauka viņā malā nekā neizdevās. Nebiju pareizi novērtējis atstatumu, bērā ecēša līdz pusei ieslīda grāvī, un viņš to izrāva ar tādu sparū, ka tikko neuzsvieda tai otrai virsū.

Šķiet, ka mugura man jau kūpēja. Es skaitos un karsu vēl vairāk, atpakaļceļā ieraudzīdams, kādus drausmīgus likumus esmu izmetis pār arumiem. Lopi tie bij, ne zirgi, savus piecpadsmīt gadus noecēti, un tomēr vēl neprata iet. Pirmajam žīdam tādus prom, kad nav, lai nav. Pelēcim viena acs pastāvīgi atpakaļ, to blēdi neviens nevarēja pārsteigt. Bet es pagaidīju, kamēr šajā malā atkal bij atpakaļgriezams, un uzmanīgi vēroju bēro, vai viņš uz mirkli nepagriezīs galvu prom. Biju jau iegaumējis, ka nevis pātagu par sevi zirgi visvairāk bijās, bet gan negaidītu un nepamanītu cirtienu. Kā tad — mans bēris pašķieba galvu paglūnēt gar šķūņa stūri, aiz kura taisni pretī bij kūts durvis. Tajā pašā acumirkli mana pātaga kā zibens nostiepās pār viņa muguru, sāniem pāri, trīs mezglī iedzēlās paslēpenēs. Visām četrām kājām viņš palēcās, tad sastiepās lēkšot. Bet es ar gudru ziņu to biju jau pirmiņ iemāvis, mute viņam bij aplam mīksta, grožu sarautie dzelži sacēla galvu augstu gaisā, pelēcis ar atsējas pavadu savukārt vilka atpakaļ, tā par abiem mēs viņu savaldījām gan. Viņš nikni nošpācās, bet vairāk neko man arī nevarēja padarīt, resna vile pār muguru un sāniem viņam slāvēja līdz vakaram.

Mazs gandarījums man bij. Tomēr pilnīgi apmierināties nepaguvu. Laukam otra mala atkal klāt, tā sasodītā grāvja baidīdamies, sāku griezt jau laikus. Ecēšas platums palika neskarts, tas nebija pareizi, jo īstie meistari prot noturēt līdz ar pašu maļu, lai ikkatrs solis būtu lietderīgi izmantots un velli nenodzenātu zirgus. Vērodams, kā to nākamo reizi labāk izdarīt, biju savilcis grožu pusi pārāk strauji, zirgi griezās gandrīz uz vietas, ecēšas saslējušās jumtiņā, pelēcim pakaļkāja jūgtuvei pāri.

Aiz dusmām man sirds vai pamira. Jo tālāk, jo sliktāk. Vai tad tos velnus pavisam nekad nevarēs izmācīt ecēšā iet, kā nākas! Apstājušies, galvas atliekuši, glūnēja manī, savu vainu labi apzinādamies. Pirmā doma man bija triekt tikai tāpat, lai tad viņam, pagānam, tā kāja kaut nolūst. Bet tur iekšpusē tā plānā āda, ka nenorivē jēlu, tad vakarā atkal būs brēkas pilna māja. Apmāucū grožu likumu plecām un, izlikdamies

pūlnīgi vienaldzīgs, pat milīgs, lēnām virzījies pie pelēca. Tas smailēja ausis un nošnācās, bēris, paslējis galvu pelēca kaklam pāri, skatījās tā, it kā es vienu no viņiem abiem patlaban taisītos apēst. Kājas izcelšana jūgtuvei atpakaļ pāri nemaz nav tik vienkārša lieta, kā dažs nezinātājs to iedomājas, it sevišķi, kad darišana ar tādiem nemācītiem lopiem. Izstīvējos visādi, nokusu un pārskaitos vēl vairāk. Lādējos klusām, jo neviens taču negribēs prasīt, lai es tik milzīgas, tik pārmērīgas dusmas būtu vienkārši norijis. Gandrīz varēja domāt, ka tie abi mani saprot, smailēja tikai ausis un tām savām vienām acīm vēroja katru manu pakustieni. Beidzot attapu īsto līdzekli, īsti sāpīgi iespēru ar zābaka purnu pa to stīvo stilbu. Kauls noklākstēja, jūgtuve nospraukstēja — kāja pāri bij gan. Ahā! — es nodomāju ļaunā priekā. — Tik stīvs tu nemaz neesi, kā izliecies. Tikai skolu tev vajag — ak, kā tev skolu vajag! Mikstus es jūs līdz vakaram pataisišu. — Nostājies savā vietā aiz ecēsām, apsvēru, kuram gāzt pirmajam. Pelēcim katrā ziņā — par to kājas pārceļšanu. Ar slaidu loku pa pavēderi, tā jau bij vienīgā vieta, kur viņš vēl kaut cik jūta. Aizmirsis atsvabināt plecu no grožu likuma, sarāvu, uzkliežu, cik rīkle jaudāja, un atvēziju pātāgu pār galvu. Tie izstiepās abi, es nepaguvu atsperties kājām velēnā un turēt, kad groži parāva mani zemē. Ecēšas skrapstēja, jumtiņā saslējušās, zirgi skrēja špākdami, es braucu līdzī, uz vēdera gulēdams un pa vagām lēkādams, pārbili un pārdusmās kliezdu tprū! — ko tikai paguvu atgūt elpu. Galvu instinktīvi turēju augšām, lai slapjā zeme neaizmūrē muti pavisam ciet. Beidzot man izdevās pieķerties pelēkā ecēšai — nu man braukšana bij manāmi vieglāka, bet arī tiem trakajiem lopiem vieglāk, jo nevajadzēja vilkt mani ar mutē sakostiem apaušu dzelžiem vien. Līdz puslaukam nobraucām lēkšiem, tālāk rikšiem, kas kļuva arvien lēnāki, līdz kamēr pie šķūņa stūra apstājās pavisam. Viena acs man vēl bij puslīdz tīra, kad es to pacēlu uz augšu, šermuļi pāršalca mugurai, acumirkli nesapratu, celties augšā vai palikt tāpat un izlikties nāvīgi sadauzītam.

Gar šķūņa stūri izskrējies, Anša Roberts, niķelētu spieķi vēcinādams, stāvēja zirgiem priekšā un nelaida tos tālāk. Tam, sātānam, šodien kroņa svētdiena, no paša rīta jau vazājas pa mājām. Nelabais viņu te atsūtījis pašā manas nelaimes brīdī. Eikonī iemetinātu cirvi no aploka puses skrēja pats Ansis, kliegdams, lai Roberts satur zirgus aiz galvām, kamēr viņš

atskries. Turētāji — kad tie trakie jau paši stāv. Arī Ansis tagad bij zirgiem pie galvām, bet skatījās nobijies, kur es ķepurojos kājās. Vai man kāds loceklis neesot laužts? Lai es izraušot tos dubļus — vai acs tikai esot dzīva? Acs dzīva — — kad es viss pēc dzīvā spoka: kreklis uz vēdera zemēm piedzīts kā maiss, bikses gandrīz līdz celgaliem tāpat dubļiem pilnas, vienam zābakam zole noplēsta, cepure tur grāvmalā. Anša Robertam nobīlis sāka pāriet, viņš skatījās, skatījās mani, tad apgriezās otrādi un nosprauslājās. Pamanīju, ka arī Ansis iekož apakšlūpu zobos. Es savējo kodu tāpat, lai novaldītu asaras. Tad piepeši ieraudzīju zemē pātāgu, kura zem mana vēdera arī bij atbraukusi līdzī. Pagrābu to un metos tuvāk tiem zvēriem, bet Ansis vienkārši izrāva no rokas. Vai es pavisam dumjš jau esot palicis. Tā satrakotus zirgus vēl sist! — Ko tad ar tādiem dulniem lopiem? Laikam glaudīt? — es izdvesu pavisam čerkstošā balsī. — Protams, ka glaudīt un vairāk neko, — viņš noteica kā tāds plānprātiņš. Par to lielo pātāgošanu jau tie mani arī staipījuši kā zarnu pa zemi. Viņš jau no aploka skatījies, ka labs gals te nebūšot. Ar zirgiem apieties es nepagamam neprotot, vilnu lai dodot man plucināt vai ko. Pelēcis noliecies čamstinājās ap pieneņu pušķi velēnā, bērais berzēja purnu Ansim pie piedurknes. Paskatīties es uz viņiem vairs nevarēju. Atlēsto zoli kā lāpstu pa zemi vilkdams, metos prom uz istabu. Kā tad, viss pagasts jau no mājas laukā! Ansiene ar veceni, abi skuķi, abas mūsu meitas un kā par nelaيمي Salinieku Māra arī. Anša Roberts, locīdamies un plātīdamies kā tāds švīpstīnš, stāstīja nezin kādus brīnumus, tiem visiem zobi vaļā. Apkārt ceriņu krūmam devos uz mūsu durvīm un ieskrēju taisni krūtīs mātei, kas iekliedzās nelabi un sasīta rokas. Viņa jau esot sacījusi — vai viņa neesot sacījusi? Bet vai es kādreiz klausot? Tas tēvs arī esot skaidri bez prāta, sūtīdams bērnu tādā bīstamā darbā. Un tā tālāk. Tas turpinājās ilgi — līdz pat vakaram, kad tēvs pārbrauca mājās, un vēl visu nākamo dienu.

Lauzts man nekas nebij, dābolaitas velēna palaikam īsti gluma, un mēs pie tam ecējām pa arumam. Vēders mazliet saspīests, un tā viena acs kādu nedēļu asaroja, bet pārgāja tāpat. Ar zirgiem strādāt mani pēc tam vairs gan nesūtīja, bet vai tādās ubagu mājās citu darbu trūkums. Novergoju līdz Jāņiem, zobus sakodis, pikts kā lapsene, ne acumirkli

neatzmirsdams to lielo, to milzīgo netaisnību, kas man te jācieš. Bet Jānos nāca otrs joks, labāk sakot, gan šī pirmā turpinājums un pie tam daudz daudz labāks par pirmo — tāpēc ka tur arī es pats varēju smieties.

Ilgī manī grauzā mājnieku aizdomīgās sarunas par jaunmodes ecēšanu, kur noecē un tūliņ ar degunu uzmaisa. Ne-laimes vējš to Anša Robertu toreiz bij tur uzdzinis! Zirgi paši ieskrietu šķūņa sienā un apstātos bez tāda palīga, neviens neko neredzētu un nezinātu. Bet nu šim tikpat kā bonbonga mutē. Man bij nejaukas dusmas uz šo švipstiņu, izdomājos visādi, kā viņam ierietbt, bet nekas lietišķs neiekrita prātā. Kā tā Silenieku Māra pasākusi nākt uz mūsmājām, tā šis tagad vai pārsvētdienām no Rīgas. Slepūs cerēju, ka viņš kādreiz, taisni pa celiņu nākdams, paslidēs no laipas un upītē izmirks vēl labāk nekā toreiz es. Vai tad vilciens nevarēja izskriet no sliedēm un savelt viņu kamolā? Iztēlojos, kā es viņu spīdzināšu, kad reiz būšu lielā amatā un bagāts. Tad es viņu dancināšu! Elles mokas es viņam novēlēju. Tomēr sapratu arī, ka tā gaužām vientiesīga pašapmierināšanās, kaut kur dziļāk man vēl vienmēr kremta.

Jāņu vakarā Anša Roberts atkal bij klāt kā likts. Cepures dibenam baltu pārvalku uzmaucis! Kā pāvs ar baltu seksti — es pateicu mātei, bet tā tikai plecus paraustīja. Nesapratu, ko tēvs ielaižas ar tādu un tik ilgi tur runājas. Viņa vietā es tam virsū nepaskatītos. Jāņu rītā spožiem šņorzābakiem staigāja pa sētsvidu un mēloja ar mūsu meitām. Un šās — kā medu atradušas, kā kādā tirgū, viss ābeldārzs skan. Pirmo reizi sāku nojaust, cik ārkārtīgi glupi tādi sievieši var būt. Silenieku Māras nebij vakarvakarā, arī šorīt viņa nenāca. Ar spieķīti smilgas kūlādams, Roberts pastaigājās pa ceļu līdz ataudziņai Silenieku pusē un, atpakaļ skatīdamies, nāca atkal atpakaļ. Māte vīpsnāja, pa logu skatīdamās, un ieminējās kaut ko par Māras un Anšienes naidu. Aha! — es domāju, — tad nenāks vis! — Un man pēc ilgiem laikiem kļuva īsti labi ap sirdi. Es arī bieži paskatījos uz Silenieku pusi, man bij pavisam citāda vēlēšanās nekā Robertam.

Ap pusdienas laiku nejauši uzskrēju viņam virsū pie ābeldārza. Deguns viņam atkal bij pret Sileniekiem, viņš nervozi plūkāja uzliktās ūsiņas un mirkšķināja acis. Lielajā bērzā pie ataudziņas parkšķināja starķis, kā īsts saimnieks uzmeties savā mājā.

— Starķus skaties? — es ievaicājos gudri un tik draudzīgi, it kā mūsu attiecības bijušas tās vislabākās.

— Nē, — Roberts atņurdēja un pameta vēl acis uz to pašu pusi. — Bet man nav vairs neviena papirosa, jāaizskrien uz staciju pakal. Divas lielās «Rīgas» vakar bij, bet te ar tiem ligotājiem...

— Nu, ko tad, tad tikai jāiet vien pakal, — es apstiprināju.

— Tu jau negribēsi iet?

— Nē, māte mani nelaidīs.

— Tā jau ir. Bet redzi, Ulģi... — Tagad viņš plūkāja ūsiņu ar otru roku. — Varbūt, ka man kāds atnāk...

— Tas var gadīties, Jāņu diena. Un tev jau draugu netrūkst.

— Nē. Bet varbūt tā būs kāda jaunkundze.

— Arī var būt. Viņas tevi dikti ievēro.

— Jā? — Bet priecīgais atplaukums sejā atkal apdzisa, Roberts kļuva nopietns. — Varbūt tā būs Silenieku Māra. Mājās jau viņa nenāks, tikai līdz šaipus ataugai. Un ja viņa nāk — vai tu nevarētu man drusku izpalīdzēt?

— Kāpēc ne, es varu! — atsaucos, gan vēl nesaprazdams, ko es viņam pie Silenieku Māras varētu izpalīdzēt.

— Tad uzpasē un, kad viņa iznāk un stāv tur pie ataugas, tad aizskrien un pasaki, lai drusku pagaida, es tūlīn būšu atpakaļ. Ja gaidīt negrib, lai iet uz staciju pretī, atpakaļ es nākšu pa ceļu.

— Olrait! — es atsaucos. — To es varu. Būs darīts.

— Bet tad uzmanī gan, — Roberts piekodināja. — Vēlāk sapīpēsīm. — Un tūlīn sāka iet taisni pa ceļu lejā un pa laipu upītei pāri.

Līdz pussētai es palēcos drausmīgā atriebības sajūsmā. Plāns man vēl nebij gluži skaidrs, bet ka kaut kas te tagad jāizdara, tas vairāk nekā skaidri. Tad tu nīrgāsies par cita nelaimi, Robertiņ, un taisīsi cilvēkus par neriem! Tagad tikai jāmeklē Marčs rokā, tam šādos gadījumos galva allaž istā vietā. Priekšpusdienā ganos bij izgājusi Anša vecene, Marčs palaists apmeklēt māti. Bet pēcpusdienā viņam pašam jādzen, un tagad pulkstenis jau divi. Kā sadzelts es mētājos pa mājām, vērodams ataugu un stacijas pusi, no kurienes Marčam jānāk. Ieraudzīju viņu velkamies kā uz karātāvām, metu ar roku un skrēju pretī. Kamēr atnācām mājās, arī plāns mums

bij gatavs visos sikumos. Marča galva patiešām atkal izrādījās istā vietā.

Es paliku turpat lejā pie dārza stūra. Marčs novietojās uz kūts tilta, no kurienes vēl labāk varēja redzēt. Mums bij lielas rūpes, ka tikai nepienāk govju dzišanas laiks, pirms Silenieku Māra tikusi redzama pie ataugas. Marčs bij trīs gadus jaunāks par mani, bet šādās svarīgās lietās es bez viņa sajutos pilnīgi nevarīgs. Pirmais uztraukums, tāpat arī atreibības priekšnojaušais saldums man ar to ilgo gaidīšanu bij pārgājis, uzmācās miegs, gribēju jau atnest ar roku un iel kalnā, kad Marčs atskrēja kā vējš. Nākot, no tilta pār kārkliem jau varot redzēt — pelēkais saulesargs un balta kleita.

Mēs tūlīņ laidāmieš pretī — tepat taisni pa grāvi starp griķiem un kartupeļiem. Uz ceļa izskrējuši, sataisījām svarīgas un nopietnas sejas. Silenieku Māra nāca lēnām, plecam atpakaļ pārmesto saulesargu ripinādama. Balta kleita — kur tas Marčs to rāvis? Kleita bij tumšzila, ar brūnām puķītēm. Kā liels kavalieris Marčs sveicinādams pacēla cepuri.

Tā un tā. Anša Roberts aizgājis uz staciju pēc papirosiem. Vakar gan bijušas divas lielās «Rīgas», bet tās līgotāji izpīpējuši. Un ja Silenieku jaunkundze atnākot, lai ejot vien tepat Smurģu pļaviņā pie lielās egles un pagaidot, šim esot kas svarīgs sakāms — kas ļoti ļoti svarīgs. Te pie ataugas ceļa malā, te viņš negribot.

Silenieku Māra klausījās, acis lejup nodūrusi, uzačus augšup saraukusi. Pavērās sāpus, kur tepat siena ceļš veda uz Smurģu pļavu, tad, kā man likās, šaubīdamās noskatījās uz mums. Viņai divdesmit deviņi gadi, smukā nebij, bet pavisam neglīta arī ne — tā kumpa degunā manāmi izbojāja skaistumu. Bet laipna un simpātiska, man viņas bij drusku žēl, arī kauns par tādu mānīšanos. Laikam es biju sarkans kā burkāns, jo viņa šķelmīgi pavīpsnāja. Bet tūlīņ atkal kļuva stingri nopietna.

— Smurģu pļavā? Pie egles? Bet tas jau tikpat kā mežā. Viņš taču pats bij rakstijis, ka pie ataugas.

— Rakstijis viņš bij, — Marčs runāja kā lielais pilnvarnieks, — bet nu pārdomājis to lietu citādi. Nemaz nav mežā, tepat jau caur kārkliem var redzēt.

Caur kārkliem Smurģu pļava gan nebij redzama, bet lielā egle kā zaļa piramīda slējās augstu pret pūkaniem mākoņiem. Māra padomāja brīdi, pieri vēl vienmēr drusku saraukusi, tad noteica:

— Nu labi. Kad viņš nāk, pasakiet, ka es gaidīšu — tā līdz trim. Ja vēlāk, tad lai nerādās. — Viņa atkal paskatījās manī un pavīpsnāja. — Kāds brašs puisis izaudzis. Vai tev līgava arī jau ir?

Es notvīku vēl vairāk un bezgala muļķīgā kārtā atpurdēju, ka nav. Viņa iesmējās skaļi, tad pagriezās uz iešanu.

— Bet Anša mammai nesakiet neko! Vai jā?

— Jā, — Marčs svinīgi locīja galvu. — Kad nevajag, tad ne.

Viņas pelēkais saulesargs spraukšēja, aizauguša siena ceļa kārklos ķerdamies. Pēc tā nekaunīgā jautājuma nu man viņas vairs nemaz nebij žēl — lai gaida līdz ritam. Marčs apsviedies iesprauslājās, aizsita plaukstu mutei un sāka klepot tā, it kā muša viņam ieskrējusi taisni līdz dibenam rīklē. Nemaz viņš nevarēja valdīties, mirkšīnāja man acīm un koda zobus ciet, lai smieklī netiktu tālāk par kaklu.

— Nu tikai vēl tas otrs jādabū rokā, — viņš teica, kad atkal skrējām starp griķu un kartupeļu gabaliem. — Tādu joku vēl neviens nebūs piedzīvojis.

No dabas neapņēmīgs un bailīgs, es jau sāku šaubīties, vai tas joks nav pārāk nelietīgs.

— Bet viņa tur briesmīgi nogaidīsies, sāks vēl raudāt, — es ieminējos, kad jau bijām sētsvidū.

— Liela muiža, kad meitietis drusku paraud, — Mārcis paplātīja rokas. — Ko šī pinas ar tādu, kas prot tikai citus iznerrot. — Tad viņš pazībsnīja manī savām pelēkajām acīm. — Tagad tu man vairs nesāc gudrot: pastāstišu, ka tu mani piemācīji.

Tādos gadījumos ar Marču daudz gudrot nevarēja, to es zināju no piedzīvojumiem. Kad reiz iesākts, tad vairs apstāšanās nav. Gluži kā kad akmeni ieripo no kalna. Un galu galā nomirt viņa tur gluži nenomirs. Patiesām, ko viņa pinas ar tādu! Sirdsapziņa ir tāds untumains kaķēns — apglauđa, un labs atkal. Lopi vēl patlaban nebij dzenami, mēs gājām pa ceļu Anša Robertam pretī. Viņš nāca kā mašīna, elsdams, spieķi pa zemi vilkdams, papiross mutes kaktā bija izdzisis. Zobus sakodis, Marčs padraudēja man, visu to izdarišantu uzņēmās viens pats. Paskrēja priekšā, vēcināja rokām.

— Uz kapiem, uz kapiem! — viņš jau pa gabalu sauca.

Anša Roberts apstājās izbrīnījies.

— Kā tā — uz kapiem? Kāpēc uz kapiem? Es biju rakstījis, ka pie ataugas.

— Rakstīts bij, bet viņa negrib. Atauga ir pie ceļa, viņa saka, es negribu, ka no mūsu vai jūsu mājām redz. Līdz četriem es viņu tur gaidīšu, viņa saka.

Roberts aizdomīgi un ilgi skatījās uz ataugas pusi. Mēs viņā kā vilki — izdosies vai ne? Tad viņš pagriezās uz otru pusi un skatījās tāpat.

— Sen viņa aizgāja?

— Būs minūtes desmit. Uļģi, būs tak desmit minūtes?

Es apliecināju, ka būs, ausis man svila atkal. Robertam pierē bij gluži tādas pašas grumbas kā pirmiņ Mārai, viņš nogrozīja galvu, nopūtās un sāka iet. Šķērsu prom pa to pašu Silenieku ceļu, kas veda arī uz kapsētu. Marcs man piegrūda sānos un pamirkšināja. Bet Roberts vēl atgriezās.

— Un tiešām viņa tur aizgāja? — viņš nojautāja, acīm mūs kā īleniem durstīdams.

— Nu, kad es saku! — Marcs apgalvoja. — Puķu pušķis lai bij rokā, laikam kādam radam uz kapa ko nolikt.

Roberts gāja, sākumā vēl kā šaubīdamies, tad arvien ātrāk un ātrāk, beidzot atkal tāpat kā mašina. Nu jau līdz ceļiem upītes piegāzē, nu līdz vidum, nu tikai galva vien vairs redzama, tad nozuda arī tā. Marcs pasvilpa gaisā un metās atpakaļ uz mājām, es pakaļ. Sētsvidū viņš atkārtoja skaņi to, ko pa ceļam kļusu izrēķinājis:

— Līdz kapiem no šejienes ir pusotras verstis, līdz Smurģu eglei būs sava puse. Divas verstis! Viņa to gaidīs līdz trim, viņš viņu līdz četriem — nesagaidīs ne viens, ne otrs.

Pēdējos vārdus viņš gandrīz izkliedza reizē ar milzīgu smieklu šalti. Pakritā maurā, valstījās, slāpdams vai nost aiz liem pašiem smiekliem. Pa vienām durvīm iznāca māte, pa otrām meitas lopus laist. Skatījās un brinījās.

— Marč, ko tu tur ālējies? — māte vaicāja. Es neattapos, ko atbildēt, bet Marčam allaž padoms pie rokas.

— Uļģis mani sakutināja, — viņš stenēja, četrpārus paslējies.

— Bet, Uļģi, ko tu tā blēņojies svētdienas dienā, — viņa norāja mani.

Zinājusi, kā īsti es šodien blēņojos!

Apziņa, ka tik smalki izmuļķojām manu seno ienaidsnieku, pārmāca visu sirdsapziņu. Govis pa olnīcu ganībās dzīdami, mēs abi ar Marču palēkājām uz vienas kājas, saskatījāmies tikai un smējāmies. Es gluži aizmirsu, ka esmu trīs gadus

vecāks par viņu un gimnāzijā bijis. Marcs taču tāds velns — ne vienu reizi vien savaldzinājis mani ar saviem niķiem.

Ganībās mums nebij citas valodas kā par nule paveikto smalko darbu. Marcs aizrāvās un sāka prātot, kā to varējis vēl labāk izdarīt. Kaut kur pavisam tālu vajadzējis viņus aizsūtīt, lai tikai naktī tiek mājās. Tad būtu numurs! Man likās, ka ar šo pašu vien jau pilnīgi pietiek, ka tikai arī te vēl neiznāk mums pašiem kāda plaisa. Marcs to nepielaida ne tuvu.

— Un tu domā, ka viņi kādam stāstīs? Glups tu esi kā zirgs. Es tev saku, nepikstēs. Man tikai vēl kaut ko gribētos izgudrot. Kad iesāks ir, tad vēl vajag uzvilkt.

Bet nekā nevarējām izgudrot, kā vēl uzvilkt. Atsākām atkal to pašu, tad Marcs piepeši aprāva.

— Brālīt! — viņš iesita sev pa pieri. — Tagad derētu palūkot, ko viņa tur plāvā dara. Klausies, tu pieskati te tos ragaiņus, es izlīdišu pa krūmiem. Pūrvietas trīs, tas ir špicķa.

Bet, līdz krūmmalei paskrējis, atmetās, padomāja un lēnām nāca atpakaļ.

— Es pārdomāju: tā tā lieta neiet. Ja viņa pamana, tad ir švaki, tūliņ sapratis, kas par lietu. Es labāk iekāpšu apsē, varbūt no turienes arī varēs redzēt.

Vecā, pūsnokaltusi apse bij vienīgais lielākais koks mūsu ganībās. Apgrauzta, apdedzināta, apmidītām saknēm, tā stāvēja skumja kā kaulaina nabadze, bet ap to saistījās neskaitāmi notikumi mūsu dzīvē. Marčam nebij pirmā reize kāpjama, pelēkā miza grubuļaina diezgan, plīkie stilbi lipa klāt plīkšēdami. Galotne nolocījās vien, kad viņš tur ar vienu kāju atspērās tievā zariņā! Patlaban gribēju jau kliegt, lai nenolauž un nenokrīt, bet Marcs sastiepa kaklu, krūmiem pāri lūkodamies, un iesaucās pirmais:

— Velns! Pļava kā uz delnas, egle vis, bet viņas tur — — Ā! Nupat jau izlien no lazdām! Nu iet gar mežmalu! Nu — — Ē! Nu aizsviez zonsīrmi un nokrīt zālē! — Viņš sāka smieties kā traks. — Nu jau ir lielajā, nu ir lielajā!

Viss apses gals locījās, zars zem Marča kājas bīstami liecās lejup.

— Ko tu blauj kā negudrs! — es lamāju viņu. — Izdzirdis vēl — cik te tālu. Kāp tūliņ zemē!

Marcs nōrāpās un labu brīdi nesmējās vairs, tikai braucija ikrus, pār kuriem stiepās sarkanās čūlas. Tad sāka atkal prātot, cik labi būtu, ja varējis kur pakāpties un paskatīties, ko

Anša Roberts tagad dara kapsētā. Ar Silenieku Māru joks bij izdevies lieliski, mēs apgalvojām viens otram, ka Robertam neklājas labāk.

Mātei laikam ciemiņi sanākuši, launagu atnesa Ansiene.

Kad Marcs apsēdās uz ciņa un iemiedza gaļas bļodiņu starp ceļgaliem, Ansiene, jau gabaliņu prom pagājusi, atgriezās.

— Vai jūs neesat redzējuši, kur tas mūsu Roberts palicies? No pusdienas kā prom — kā akā.

Galvu papurinādams, Marcs nodraudēja mani klusēt.

— Nav vis akā, — viņš vēstīja. — Uz kapiem aizgāja.

— Uz kapiem? — Ansiene brīnījās. — Kā tā — uz kapiem?

— Tā, — Marcs noteica pilnu muti, taukiem spīdošām lūpām. — Viņam nebij papirosu, un tad viņš aizgāja uz staciju. Un tad viņš atnāca no stacijas un aizgāja uz kapiem. Tā bij.

— Bet taisni kā vēju ķerdams! — Ansiene pukojās. — Vai tikai tu nemelo? Tu redzēji?

— Mmm, — Marcs locīja galvu. Bet kad kumoss bij lejā, jaunu bļodā smalstīdams, viņš piebilda vientiesīgi, pavisam vientiesīgi: — Bet pa priekšu viņam tur aizgāja Silenieku Māra.

Kā sviesta Ansiene bij klāt.

— Māra? Ko tu muldi!

— Nemaz nemuldu. Tā desmit minūtes pa priekšu, Uļģi, bij tak desmit minūtes? — Es apstiprinādams palocīju galvu. — Puķu pušķis rokā, lai. Laikam kādam radam uz kapa ko nolikt.

Ansiene pūta smagi. Rokas — te zem priekšauta, te atkal laukā, te pie lakatiņa stūriem.

— Kas tad viņam pateica, ka viņa — — Tu?

— Mmm, — Marcis ēzdams pameta ar galvu un vēroja savu ganāmo.

— Mēģlis tāds! — Ansiene sāka tā kā rāties, bet tūlīt apsviedās un skatījās uz kapsētas bērzu pusi. Piere viņai vēl vairāk krunkās nekā pirmin' tiem diviem. Mēs vēl dzirdējām, ka nošnāca: — Ieēdinājusi, ieēdinājusi, tā tā lieta! — Un stripainie brunči vien noplīvoja pa olnīcu.

Marcs nesmējās vairs. Viņa pašapziņa bij pārāk liela, viņš nolika bļodiņu un ar piedurkni vecišķi noslaucīja lūpas.

— Redzi, Uļģi, tas bij tas jaunais numurs, ko es vēl izgudroju. Tu domā, viņa tagad neskries uz kapsētu pakal? Uz nogalvošanu!

Līdz pat vakaram viņš nesmējās vairs, tikai lielījās un apbrīvoja pats savu galvu. Taisnību sakot, arī es to apbrīnoju, lai gan nezin kāpēc arī tā kā drusku kaunējos.

Pēc vakariņām no istabas vēl laukā iznācis, pamaniju Anša Robertu pie puķu dārziņa sētas atzvēlušos. Uz Rīgu atpakaļ viņš brauks rītu ar pirmo vilcienu sešos. Silenieku pusē līgoja. Bet viņam mugura bij taisni uz to pusi, viņš pīpēja tā, ka dzirksteles vien šķīda.

Vai nu aiz tā mūsu joka, vai aiz cita kā, bet Anša Robertam ar Silenieku Māru nekas neiznāca. Māra mūsu mājās vairs netika redzēta, arī Roberts ne to vasaru, ne ziemā vairāk neatbrauca. Nākamā pavasarī Anši aizgāja no mums, un tā es netiku uzzinājis, vai Roberts nojauca, kādu joku mēs ar Marču viņam iztaisījām — vai viņš vispār kādreiz saprata, ko nozīmē izņirgāt tādu, kam galva un kas ģimnāzijā bijis.

To un vēl vienu vasaru es nomurdzījos pa mājām. Tēvam sāka klāties arvien grūtāk, pilnu gājēju skaitu viņš vairs nevarēja turēt, pats bieži slimoja, māte aptūka vēl resnāka, man likās, ka es te esmu nolikts pilnīgi verga kārtā. Smagos darbus, kā siena plaušanu, dābola un mēslu vešanu, ne par ko nevarēju pierast. Kļuvu īgns un ass kā krusas mākonis, nekas man te nepatika, neviens neprata izdarīt man pa prātam. Otrā rudenī pa kulšanas laiku notika tā nelaime, ka es pa lūku no kūtsaugšas nokritu uz zirgu silēm un pārlauzu roku virs elkoņa. Nogulēju līdz vēlai ziemai. Roka gan atkal saauga, bet nepareizi, tāpēc uz visiem laikiem palika pavārga. Tikai vēlāk sapratu, ka katrai nelaimei arī sava laime klāt. Kad sākās pasaules karš, mani visās mobilizācijās un pārbrāķēšanās izbrāķēja, es visu laiku paliku tepat dzimtenē, kamēr tikai retais mans skolas biedrs atgriezās no Augustovas mežiem vai Karpatiem.

Pa slimības laiku varēju pietiekoši pārdomāt savu dzīvi un likteni. Ka te palikšanas vairāk nav, tā man bij skaidra lieta. Jautājums tikai, ko iesākt. Arī kaimiņos netrūka tādu pašu, kam ar vidusskolu nebij laimējies, bet neviens no tiem nepalika mājās, tā kā es līdz šim. Daži brauca uz mērnieku skolu Gorķos un Kurskā, citi mācījās mērnieku kursus tepat Rīgā. Viens bij iestājies dramatiskajosursos, viens zobārstu skolā, divi gatavojās aptieķnieka mācekļa, divi skolotāja eksāmenam. Vārdu sakot, iesākt varēja daudz ko, izvēle bij liela

diezgan, es tikai nožēloju, ka gluži velti te esmu nonācis tos divus dārgos gadus.

Protams, māte nepretojās, tēvs arī neko daudz nerūca, kad ap ziemsvētkiem pateicu, ka braukšu atkal uz Rīgu mācīties. Naudas gan viņš varēja iedot man tikai gaužām maz, bet drēbes bij jaunas un pārtika viegli aizsūtāma. Aizbraucu ar vislabākajām cerībām, pavārgu roku un mazliet vairāk nobriedis nekā pirmo reizi.

Rīga bij stipri pārmainījusies. Bijušie ģimnāzijas biedri mani vairs nepazīna vai negribēja pazīt. Es pats griezu tiem ceļu, nevēlēdamies ubagot draudzību un pazemoties. Pie kurpnieces tagad dzīvoja kāds pavecāks muzikis, vācietis, es saklaušināju lētāku pansiju un paliku tur. Deviņu istabu lielā dzīvokli saimniece pati aizņēma tikai vienu, astoņās mitinājās dažādi skolnieki, kursisti un pat viens students. Mani novietoja vienā istabiņā pie kāda jaunekļa tukumieša, kas apmeklēja Ģižicka muzikas institūtu un spēlēja vijoli. Pašā pirmajā dienā mani apsēda ar izjautājumiem un dažādiem padomiem. Pagaidām es vēl neko neizvēlējos, vispirms gribēju aprunāties ar savu veco draugu Ģirtu Viksnu.

Ģirtu Viksnu ar pirmo nācienu sastapu mātes pārtikas veikālā. Arī tas man izlikās pavisam pārvērties. Ticis vēl druknāks un kustīgāks, bet arī tāds kā īgnāks, baltie zobi tikai retumis vairs paspīda aiz lūpām, acis vienaldzīgākas un saltas. Un tad viņš nemaz nepriecājās, ne jutās pārsteigts, mani ieraudzījis. Vispār sākumā tikai pavīrsi pameta skatienu, tad turpināja iesvērt kādai sasprogotai dienestmeitai rīsu un rozīnes, rūpīgi sarēķināja uz papīra, saņēma naudu, pagaidīja, līdz kamēr tā aizver durvis — tikai tad pasniedza roku un mēģināja tā kā pasmaidīt.

Kā nu man gājis pa visiem šiem gadu simteņiem? Es priekš apskatījos, vai te nav kur piesēsties. Tāds paaugsts ķebelis gan bij tepat blakus miltu maisam, bet tā kā viņš neaicināja, paliku tāpat stāvam. Iesāku garu stāstu par savu dzīvi un vergošanu uz laukiem — man taču nebij līdz šim gadījies neviens, kam izstāstīt visu, kas sakrājies sirdī. Viņš iesāpus pataustīja izvilktā kastiņā, iemeta pa rozīnei mutē un skatījās pa aizkrauto logu Stabu ielā. Nebiju vēl lāgā ticis līdz savai vēsturiskai ecēšanas nelaimei, kad viņš vienkārši pārtrauca mani un sāka pats par sevi.

No Mironova Ģirts bij izstājies tūlī pēc mātes nāves. Nekā

prātīga no tās skolas arī nebij, tāda pati zirgu dresētava kā visas tās citas. Sevišķi komercaritmētikas skolotājs tāds ķēms, kam pats ēngelis nevarēja pa prātam izdarīt. Istu skaidrību dabūt no šī stāsta nevarēja, man pat ienāca prātā nepielaižama aizdoma, vai tikai Ģirts izstājies pats, vai nav izslēgts. Bet viņš jau tēloja savu lielo vilšanos pēc mātes nāves. Nekādus kapitālus viņš nebij varējis iegūt, lielo delikatesu veikalu Kaļķu ielā arī ne. Gluži pilngadīgs vēl nebij, un tad viņam iecēlušī gluži dulnu aizbildni. — Ieskrēja puika pēc mārciņas sīpolu un stopa petrolejas, stāsts varēja turpināties tikai tad, kad puika aizgāja. — Gluži dulnu aizbildni viņam iecēlušī. It neko patstāvīgi viņš te nevarēja darīt. Katram apsūtījumam nepieciešama tā preču stacijas svērēja sankcija. Katru vakaru paņem kasi un aiznes savā glabāšanā. Jāpie raksta katra kārbīņa papirosu, ko viņš pats izpīpē. Ku te neapzogat mazo māsu, kam arī savas mantojuma tiesības. Beidzamois pārdotais nieks jāieraksta grāmatā. Ģirts izrāva no atvilktnes garu grāmatu biezos vākos un ar tādu sparū gāza to uz miltiem un siļķu zvīnām nobārstītās letes, ka gluži sabiedēja kurpnieci, kas patlaban nāca iekšā. Kad viņš tai bij ietinis piecas mārciņas putraimu un mārciņu Kneipa iesalkafijas, es patraucos vēstīt par savu vergošanu tēva mājās. Bet arī tā Ģirtu acīm redzams nemaz neinteresēja. Tagad viņš uzkoda pa saulespuķu sēklai, mizas nikni izspļaudams uz zāģu skaidām nobērtās grīdas. — Tikai kamēr notek patente, ilgāk viņš te nenīks šitajā skabūzī, kur tikpat kā nekas neienāk. Sarunājis jau — par izvadātāju pie viena zeltera brūvera. Arī par mācekli drukātavā viņš varēja tikt vai iestāties elektromontāžas darbnīcā. Itin visur bij labākas izredzes kā te. Nogaidījis izdevīgu starpbrīdi, kad Ģirtam mute aplusa, tāpēc ka viņš tajā patlaban meta iekšā veselu sauju saulespuķu sēklu, es pabailīgi ieminējos, vai viņam arī priekš manis negadās kas labs padomā. Ģirts tikai atmēta ar roku. Lai tas svērājs nemaz nedomājot te visu izsaimniekot. Kā tikai notecēs patente, visas tās grabažas ūtrupē un naudu bankā, kamēr viņš nāks divdesmit vienu gadu vecs. Ar advokātu arī jau bij aprunājies.

Tā es daudz dabūju dzirdēt par Ģirtu, bet ne vārda par to, kas man pašam tagad varētu noderēt. Pavisam sadulbis gāju atpakaļ pie saviem pansijas biedriem Elizabetes ielā. Tie ar saviem padomiem un strīdiem man galvu vēl vairāk sagrieza

riņķi. Vecais nodoms vēl nebij aizmirsis, Ģirtam es tā no tiesas nevarēju ticēt. Divas dienas tūlojies, aizgāju Mironova skolas kanceleijā apvaicāties. Bet izrādījās, ka tur pavisam cita programma un priekšmeti nekā manā ģimnāzijā, par iestāšanos nebij ko domāt. Vēl pēc divām dienām Olava kanceleijā izrādījās gluži tas pats. Tad mans istabas biedrs saņēma mani stingri rokās un aizveda pie Ģižicka. Pēc viņa domām muzika patlaban bij tas visizdevīgākais. Vairāk nekā desmit kinoteātri vien jau darbojās Rīgā, turpmāk paredzams vēl vairāk, un visos tajos spēlēja orķestri, kam allaž vien vajadzīgi muziķi. Pats viņš pa vasaras brīvlaiku piedalījās kādā privātā jauktā orķestrī, kas izbrauca spēlēt zaļumballēs. Reizēm arī ziemu tepat Rīgā spēlēja kāzās un citos lielākos sarīkojumos. Mans biedrs lielījās, ka nopelnot labi, no mājām tikai kāds nieks vajadzīgs klāt. Solījās drīz vien uzsākt privāttundas, tad iešot vēl labāk, pats sūtišot mātei naudu. Tas viss mani noskaņoja par labu muzikai. Un ko citu es gan varēju tagad darīt?

Muzikas mākslā lauzijos līdz vasaras brīvdienām, pats neko īsti neapjēgdams. Tie ilgi un pamatīgi mēģināja manu muzikālo dzirdi un beidzot atzina, ka tā esot pietiekoši laba. Tā kā nevienu instrumentu līdz šim nebiju spēlējis, tad arī te nepieciešami siki pārbaudījumi, lai varētu noteikt, uz ko mans talants īsti tiecas. Man iedeva vijoli, sēdināja pie klavierēm, lika pūst kornetā un mežaragā, bet savu talantu visos šajos instrumentos atrast man pašam nācās grūti. Tā kā mans istabas biedrs atzina tikai vijoli, bet visus pārējos zaimoja pagalam nost, tad galu galā arī es to izvēlējos. Biju pilnīgi vienis prātis ar savu biedru. Klavieres un tāpat pūšamie ir mehāniski daikti, nekādu individualitāti tajos ielikt nevar. Bet vijole, katra stīga, katrs lociņa vilciens bij dzīvs, tie atbalsoja vismazāko izjūtas vibrāciju un saviļņoja klausītājus līdz asarām. Vislielākie pasaules muzikas meistari bij spēlējuši vijoli un tikuši par miljonāriem. Ar vijoli varēja vislabāk pelnīt, lāpēc es paliku pie tās.

Protams, ka pa vasaru uz mājām nebraucu. Aizrakstīju mātei garu vēstuli, savas mākslinieka nākotnes tēlojumā ievietodams visu to, ko no sava kaimiņa biju dzirdējis un ko pats varēju sadomāt. Māte atbrauca gan sirdskaitē satūkušām kājām un dzeltenu seju, bet sajūsmināta par maniem jauna-jiem izglītības ceļiem. Atveda kuplas nastas ar pārtiku un

arī drusku naudas, ko bij sadabūjusi par cāļiem, olām un sivēniem. Veselu mēnesi mēs ar biedru dzīvojām kā pa kāzām. Kad viņš uz pāra dienām izbrauca spēlēt kādā zaļumballē, es dienas lielāko tiesu nogulēju gultā gan aizmidzis, gan pusnaudā fantazēdams. Vasaras tveicē biju ticis gurdens un slinks, klaināt pa pilsētu man nepavisam vairs negribējās. Vispār sajutos ļoti labi — it sevišķi atceroties pagājušās vasaras katorgu.

Bet, jaunajam semestrim tuvojoties, sajūta pamazām pārvērtās. Atcerējos skolā redzējis žīdu jaunavas spēlētājam tā, ka pirksti viņām taisni kā spradži lēkāja pa taustiņiem. Otrās klases audzēkņi raudināja vijoli, pirkstiņu patricinādami un paši no vienas puses uz otru locīdamies. Kad es kādreiz paņēmu biedra vijoli un pamēģināju, tad tur iznāca tāda skaņa, ka saimnieces runcis priekšīnā sāka špākt un sļaudīties un, sarus sacēlis, noslēpās kaktā aiz grīdas slauķa. Vispār viņš tā greizi vien skatījās manī un turējās pa gabaliņu nost. Tāpēc jau man arī bij sacīts, ka visu nākamo semestri galvenā kārtā mācīšot lociņu turēt un vilkt un tikai pašus pamatelementus spēles tehnikā. Tātad bez šiem pamatelementiem bij vēl citi, un diezīn kad tie vēl rādīsies. Pieci gadi man tur būs jāvilē, un tikai tad sāks nākt tie miljoni. Man tā lieta izlikās pārāk gara un garlaicīga. Man vajadzēja drīzāk — viena alga, ko, bet drīzāk.

Tādā jutoņā kā par laimi patrāpījās sastapt paziņu no mūsu pašu pagasta. Viņš bij beidzis Katrīnas pilsētas skolu un tagad mācījās Blūma zīmēšanas skolā, nēsāja mīkstu kreklu bez vestes, pušķī sasietu melnu kaklautu un melnu plīša cepuri briesmīgām malām. Mans jaunais biedrs bij cieši pārliccināts, ka visas pārējās mākslas pret glezniecību tikai sēnalas un drabiņas. Zināja stāstīt gadījumus, kur par vienu pašu peizāžu samaksāts pieci tūkstoši rubļu. Blakus peizāžiem varēja taču iet pa mājām un gleznot bagātnieku dāmu portretus, kas bij vēl ienesīgāk — nemaz nerunājot par to, ka tur tika labākā sabiedrībā, kas dzīvei tik lielā svarā. Nereti gadījās arī, ka gleznojāmās dāmas meita iemilējās māksliniekā, uzplijās mātei, lai liek arī viņu gleznot, un tad romāns bij tikpat kā gatavs. Atkal reiz sajūsmināts, es sakravāju savas mantas un pārcēlos dzīvot pie sava jaunā drauga.

Droši vien es iestātos zīmēšanas skolā, ja nejaušs gadījums nepavērsīs mani pavisam uz citu pusi. Gadījās iet garām,

Kad mērnieku kursu audzēkņi nāca laukā no savas skolas. Visi tie izturējās nopietni, cepures mazliet pakausī atstumuši, tāpēc ka viņiem bij gandrīz tādas pašas zilas uniformas ar zeltītiem uzplečiem kā politehnikas studentiem tepat līdzās. Tikai tad man atausa jausma, ka gluži par velti vien visu šo laiku esmu te nomētājies un ka mērniecība no laika gala bijis mans īstais un vienīgais priekšmets. Neklausīdams mana jaunā biedra iebildumus, gāju tikai turp un tiku uzņemts bez vārda runas. Te gan galvenais bij matemātika, kura man riebās no skolas pirmās dienas, bet kas tad par to. Pati mērniecība taču slavējama lieta — es izkaulēju vēl no mātes, uzšuvu tādu pašu uniformu kā tiem citiem, iegādājos portfeli un zīmējamo dēlīti, pārmaiņus ar vienu vai otru padusē nu katru dienu kārtīgi soļoju uz kursiem. Cepure man bij mazliet pakausī atstumta, bikses šauras un zem zābakzolēm ar jostīņu piesietas. Mātei asaras saskrēja acīs, kad es pa ziemsvētkiem aizbraucu uz laukiem parādīties. Tēvs, gultā gulēdams un klepodams, arī pasmaidīja un grībēja pataustīt manus uzplečus, vai esot tīra zelta.

Diemžēl, šis jaukais laiks izbeidzās pārāk ātri, kā viss, kas jauks. Pagājušā vasarā bij iesācies pasaules karš. Liela daļa mūsu kursistu jau noņemta zaldātos. Vācieši arvien vairāk mācās virsū. Šovasar Rīgu evakuēja, skolas slēdza, arī mūsu kursus. Sākās bēgļu plūdi, Vidzemē no Daugavmalas joslas iedzīvotājus raidīja prom. Es sakravāju savas mantas un braucu uz mājām, lai no turienes dotos nezināmā tālē preti nezināmam liktenim.

Man bij pilni deviņpadsmit gadi, kad liktenis atkal pārtrauca manu skolas gaitu, šoreiz uz visiem laikiem. Pārpildītā vilcienā braucu uz mājām, ļaudis bij pārņēmusi panika, Kurzemes bēgļu lavīnas veldamās rāva līdzī arī Vidzemes daugavmalniekus. Neviens mani stacijā negaidīja. Mājās tēvam sētsvidū jau divi vezumi piekrauti, divas govīs bradāja pa labību un dārziem, pārējās atdotas rekvizīcijas komisijai. Pats viņš, mani gaidīdams, sēdēja istabas priekšā pelēks un salicis. Palika pilnīgi vienaldzīgs, kad traucos stāstīt, ka vācieši jau pie Bauskas un ka lielceļš pilns Kurzemes bēgļiem, lopiem un vezumu rindām. Man tas izlikās ļoti savādi. Un kaut kā te trūka, tikai nevarēju attapt, kā īsti. Izstaiģāju istabas, izstaiģāju pārējās ēkas — visur pamestas mantas, juceklis un tukšums. Bet tas nebij tas. Atgriezos vēlreiz istabā. Pie sienas naglā karājās mātes priekšauts un galvas lakatiņš. Skatījos viņos ilgi, kā miklu minēdams. Un piepeši atjaudu: mātes taču te nebij! Steidzos ārā pie tēva. Nē, mātes v a i r s nebij. Negaidot nomirusi ar savu veco sirdskaiti un vakar paglabāta. Tātad mēs ar tēvu nu bijām divi vien.

Kamēr tēvs sajūdza zirgus, es stāvēju sētsvidū un skatījos uz kapsētas bērziem. Nebiju vairs nekāds bērns, atcerējos itin visu, ko viņa manis labā darījusi, arī to, ka viņa man allaž bijusi labāka nekā tēvs. Bet divaina lieta — zēl man viņas nebij nemaz. Mazliet kaunējos pats par savu nepateicību un bezjūtību, bet tomēr neviena asara man nenorītēja pār vaigu. Laikam jau toreiz būšu nojaudis, ka daudz kas no tā, ko viņa domājās darām manis labā, nebij tas labākais, ko man vajadzēja. Es tūlīņ aiziešu no šejienes tā, it kā nekad te nebūtu dzīvojis. Un pilnīgi viena alga man, uz kurieni eju. Še es nebiju iesakņojies, tāpēc necerēju iedzīvoties arī svešā malā. Kaut kāda smaguma man trūka, kas ciešāk piekļautu

laukiem vai pilsētai. Varbūt tas bij iedzimts, bet arī tad tikai no mātes. Tēvs, tas jau kā akmens gulēja savā tīrumā. Dīvaini izlikās, ka tagad viņš ne acu nepārlaiz pusaugā tumši sazēlušiem laukiem, ne uztraucas par to, ka govis samīda tīri izravētos un rūpīgi laistītos dārzus. Vāciešu tuvums viņu nemaz neuztrauca, viņš jūdza nesteidgami, kā savas domās nogrimis vai kā snaudas māks, bieži misējās un nevarēja attapt pašu vienkāršāko lietiņu aizjūgā.

Beidzot zirgi bij aizjūgti, govis piesietas, mēs varējām braukt. Bet tēvs vēl vilcinājās. Stāvēja, plaukstā zodu atbalstījis, un laikam pūlējās atcerēties ko aizmirstu. Tad viņš leica:

— Tā kā būtu vēl jāaiziet.

— Uz kurieni? — es vaicāju, neko nesapratis.

— Nu, uz turieni... — Viņš pamāja ar galvu un pie tam kaunīgi pasmaidīja. — Diezin vai tik drīz tiek atpakaļ.

Es skatījos mājiēna virzienā, bet nevarēju apķert. Varbūt viņš domāja — uz staciju? Bet tad piepeši atguvos: uz kapiem viņš gribēja. Tas man bij liels pārsteigums. No tā laika, kā spēju kaut cik domāt un spriest, biju pārliecībā, ka tēvu pie mātes saista vienīgi tikai kopīgās saimniecības rūpes. Nekad savā mūžā nebiju dzirdējis, ka viņi viens otram pasaka kādu miļu vai pat sirsnīgāku vārdu. Tēvs vispār runāja gaužām maz, tāpēc tagad acīm redzams kautrējās, pateicis to, kas uz sirds. Savādi cilvēki, šie vecie — kā es to nekad agrāk nebiju ievērojis?

Protams, uz kapiem viņš neaizgāja. Pēc pusstundas mēs jau bijām uz lielceļa vasaras tveicē un putekļos, neapredzamā, rībošā, maujošā, brēcošā barā. Kā apsvīluši putni, kas no aizdedzināta meža aklām acīm skrien pāri svešiem klajumiem.

Esmu lasījis tik daudz skaistu un patiesu stāstu par bēgļu likteni, ka pats neuzdrošinos rakstīt par to. Nevienu jautru gadījumu es tur neatrastu, un tas māšai Ģertrūdei nebūtu pa prātam. Ko pievilcīgu atrastu tur viņa, kas pati bēgusi no Saldus līdz Nižņijnovgorodai, no turienes uz Samaru, uz Maskavu, uz Harkovu, uz Rostovu un Baku, kur Benkendorfa slimnīcā Zihā kopusi Kaukāza frontes ievainotos un drudža un tīfa slimos un no tā laika kļuvusi par kopēju. Pieminēšu tikai, ka mēs pagaidām apmetāmies kaut kur Nītaures apkaimē, nodevām komisijai arī tās divas pēdējās govis un gribējām nogaidīt, vai vācieši patiešām tiks Daugavai pāri.

Nejaušs gadījums te pārtrauca manas bēgļu gaitas. Torēiz man tas likās pavisam savādi, tagad par to nemaz nebrīnos: dzīvē un likteņos daudz kas notiek nejauši — vismaz loģisku sakarību un dabiskos cēloņus saskatīt cilvēkam reizēm nav pa spēkam.

Mājās, kur mēs bijām apmetušies, kādā pievakarē iegriezās caur Rīgu atbraucis kurzemnieks ar sievu un divām meitenēm. Ceļā uz Lauru koloniju, kur tam dzīvoja radi, tikai pa nakti gribēja atpūtināt zirgu un ļaut sieviešiem kārtīgi izgulēties. Kā itin visi — arī šis bēglis stāstīja tikai par savām bēdām un pārdzīvojumiem, ne drusciņ neinteresēdamies, kā mums un citiem klājies. Man tā bij apnicis klausīties šos stāstus, kas gandrīz uz mata līdzīgi cits citam, ka nosēdēju vismaz stundas divas, domādams savu domu, kamēr ausis klabēja kurzemnieka svešādā izloksne. Bet tad padzirdu kaut ko un sāku ausīties. Aizpagājušo nakti viņš pārnakšņojis kādā skolā Rīgas pievārtē. Tas tur bij laimīgs apvidus, patālu no visiem galveniem bēgļu ceļiem, ļaudis dzīvoja pavisam mierīgi, neticēja vāciešu ienākšanai un nemaz nedomāja bēgt. Skola arī pa vasaru strādāja tāpat kā miera laikos. Kurzemnieks ārkārtīgi slavēja skolotāju, tas bij brīnum labs cilvēks, uzņēma bēgļus sirsnīgi, meitenes pat ar zemenēm pacienāja. Tikai nelaime viņam ar palīga skolotājiem — no pagājušās vasaras divi viens pēc otra noņemti zaldātos, viens viņš tur nevarēja izlikt, bet sameklēt arī nekur nevienu. Uz Pleskavu aizbraukdams, inspektors bij atļāvis šajos izņēmuma laikos ņemt palīgu arī bez skolotāja cenza, protams, tikai tādu, kas pārvalda krievu valodu. Ja kurzemnieks sastopot kaut kur ceļā izglītotu jaunu cilvēku, kam nav jāiet zaldātos, lai tikai sūtot tūliņ šurp.

Man tas likās kā paša likteņa mājiens. Pārrunājām ar tēvu to lietu un nospriedām abi, ka labāku neko es šajā laikā nevaru izvēlēties. Šādai klaināšanai pa pasauli taču nebij nekādas jēgas, labāk tad kaut par pārtiku vien palikt tepat uz vietas. Tēvs arī nedomāja doties nekur tālu. Pagaidis, kamēr te ierodas zirgu pieņemšanas komisija, atdos bērno, ar peļēci aizbrauks līdz Madonai vai Gulbenei un apmetīsies pie kāda saimnieka. Vieglāku darbu strādāt viņš vēl varēja, viens cilvēks, gan jau iztiku nopelnīs.

Otrā rītā ar sauli devos ceļā. Bēgļu straumes nebūt nebij apsikušas. Dažkārt nācās lēkt grāvī pāri un brist pa lauku

garām, nokusušie lopi vilkās kā apdulluši, nemaz nevēroja, kas pretim nāk. Redzēju vairākas pakritušas un pamestas govīs — resnas uzpūstas, tās gulēja, smagi elsodamas, kaklus labrauktā ceļa smilkītīs izstiepušas, apmīgotām acīm raudzīdamās uz to pusi, kur aizgāja viņu biedrenes. Uz frontes pusi braši pagāja garām kazaku simts, garos piķus augsti pār galvām izslējis. Noskatoties šajos varonīgajos tēvijas bārgos, arī man likās, ka vācieši nekad neredzēs Rīgu.

Kurzemieks nebij melojis. Patiešām, verstis desmit no skolas sākās pavisam cita pasaule. Sīku priežu meži, smilkšaini ceļi un brīnišķīgs klusums pēc tās bēgļu burzmas un kņadas. Reta kāda sieva atsperu ratos ar tukšām piena kannam brauca no Rīgas. Grūti bij iedomāties, ka netālu viņpus Daugavas lielgabali dārd un ienaidnieks laužas uz priekšu samīt un iznīcināt šo kluso nostūri, kas nevienam nebij atņemts un tik maz varēja dot izsalkušam iekarotājam.

Jau pa gabalu pēc apraksta pazīnu skolu. Veca brūni krāsota koka ēka ar dēlišu jumtu un augstu dēļu sētu visapkārt. Pāri sētai liecās ābeles ar bagātīgiem augļiem pusaugā. Šajā pusē, tāpat bez sētas, pūravietas divas liels dārzs ar jaunām ābelēm, ogulāju krūmiem un zemeņu dobēm — acīm redzams šis skolotājs bij arī liels dārznieks. Aiz pļavas dumbrājā mazs ezeriņš kā apsīrmojusi zirga acs. Apkārt smilkšu pauguri, kaili un sīkām prieditēm apauguši. Maza upīte slinki tecēja uz ezeru, viņas pavērtā mežu spraugā tālu redzamas mazas zemnieku mājiņas salmu jumtiem un balti nokrāsotiem logiem. Apvidus likās neparasts, bet nemiļīgs tas nebij.

Tāpat pēc apraksta pazīnu skolotāju. Kreklos izmeties, viņš sētā patlaban smērēja ratus, laikam rikojās rītu kur braukt — šovakar bij par vēlu, saule jau skāra priežu galotnes. Iepazināties. Izrādījās, ka skolotāju sauc par Pērkonīti, Krišjāni Pērkonīti, bet viņa tēvs bijis Ādams. Māte vēl dzīva un tepat skolā. Kundze nepilnu gadu kā atvesta, tāpēc bērnu viņiem vēl nebij. Bet ja dievs palīdzēs . . . Nesaprotu, kā viņš to visu paspēja man pateikt tajā pusminūtē pēc tam, kad biju paziņojis savas atnākšanas iemeslu. Viņam bij apbrīnojama prasme un, kā likās, arī patika runāt par sevi pašu. Runāja viņš skaļi un skaidri, kā palaikam visi skolotāji, tikai tādā pasīkā balstiņā. Pazems, drukns, acīm redzams ļoti veselīgs, pasarkaniem, augšup saslietiem matiem un tādām pašām strupām ūsiņām. Lika man pacelt ratu stūri ar priekšasi

augstāk, kamēr pats uzmauca riteni atpakaļ un aizmetināja atsēju.

— No fiziska darba arī intelligentam nav jākaunas, — viņš teica man. — Gluži otrādi: Levs Tolstojs tikai to atzīst par īstu darbu, un es viņam piekritu. Vai jūs esat lasījuši Tolstoju? Žēl — tad jums tas katrā ziņā jādara. Katrā ziņā. Tolstoja rakstos ir tik daudz dzīves gudrības. Es esmu beidzis Cimzes semināru un savā laikā gatavojies abiturijam — laikam gan drikstu saukties par intelligentu. Un tomēr katru vasaru es strādāju mājā un dārzā vairāk nekā algots kalps. Rītu braukšu uz Rīgu, abi ar kundzi brauksim — mums te tikai piecpadsmit verstis.

Pēc tam viņš veda mani istabā un iepazīstināja ar savu māti un kundzi. Māte sejā un augumā Krišjānim Pērkonītim ļoti līdzīga, tikai labi resnāka — man no pirmā acumirkļa iepatīkās viņas laipnā, smaidīgā lauku saimnieces seja un Cēsvides apkaimes mīkstā izruna. Viņa pataustīja manus svārkus, kuriem uzplečus jau biju paspējis noņemt, un apvaicājās, vai tā esot mātes austa vai pirka drēbe. Skolotāja kundze bij par pusgalvu garāka par pašu, diezgan glīta, tikai augšā abās pusēs viņai trūka pirmo dzerokļu. Krišjānis Pērkonītis turpat uz karstām pēdām paskaidroja, ka viņa kundze gan bijusi tikai šuvēja Rīgā, bet arī starp šuvējām varot atrast nevainīgas sievietes. Divpadsmit gadus viņš meklējis sievu, viņam bijusi izdevība apprecēt bagātas un arī daudz skais-tākas, bet viņš šaubījies par to tikumību. Šķīsta sieva esot kā perle vīra rokās, bet nekrietna — posts un lāsts visā dzīvē.

Kundze sarka klausīdamās un nezināja, kur acis likt. Es atkal sarku, viņas nosarkumā skatīdamies. Pirmo reizi mūžā tādas runas un tādā veidā dzirdēdams, kļuvu bikls kā pirmziemnieks skolotāja priekšā. Tad māte un vedekla izgāja gatavot vakariņas, mēs ar Pērkonīti nosēdāmies pie ēdamgaldā viens otram pretī. Viņš atstutēja elkoņus, apņēma galvu rokām, nopūtās un sāka skatīties manī. Skatījās ilgi, acis gandrīz nemaz nemirkšīnādams. Es nezināju, kur likties. Tad Pērkonītis nolaida dūrēs savilktās rokas uz galdā un novaicāja:

— Sakiet man, Kurmja kungs, kad turki iekaroja Konstantinopoli?

Man likās, ka tā strupā, resnā dūre nenobūksēja galdā, bet pret manu pieri. Turki... Konstantinopole... Kāpēc turki

un Konstantinopole? Mute man labu brīdi bij vaļā, tad es mēģināju aiztaisīt viņu ciet un vēru atkal.

— Es domāju — —, es stostījos, — hronoloģija man nekad nav lāgā turējusies galvā — — es domāju, tas bij četrpadsmitā vai piecpadsmitā gadu simteni.

Pērkonītis pasmīnēja.

— Nevis piecpadsmitā gadu simtenī, bet tūkstots četri simti piecdesmit trešā gadā. Piecdesmit trešā, nevienu dienu agrāk, ne vēlāk. Manā galvā turas hronoloģija un viss. Ko es reiz esmu lasījis, to neaizmirstu — atskaitot dažus nesvarīgus sīkumus. Par piemēru: kad notika Borodinas kauja? Tūkstots astoņi simti divpadsmitā gadā.

— To es arī zinu, — es nedroši iebildu.

— Jūs? — Pērkonītis paraustīja plecus. — Un kas bij krievu kara vadonis? Kutuzovs. Franču karaspēks noslika Berezinā, Berezina ir Dņepras pieteka no labās puses, ar Daugavas pieteku Ullu to savieno Berezinas kanālis, kas tāpat savieno arī Baltijas jūru ar Melno. Napoleons nomira Helenas salā tūkstots astoņi simti divdesmit pirmajā gadā. Napoleons bij liels vīrs, no kā mēs daudz varam mācīties. Vai jūs zināt, Kurmja kungs, kas tas bij, kas teica: «Ikkatrs zaldāts nes savā somā maršala zizli»?

— Napoleons... — es nomurksēju uz labu laimi.

— Jā, tas bij Napoleons. Es šos gudros vārdus arvien atkārtāju klasē. Divpadsmit gadus es tos atkārtāju, un sekmes tiem ir.

— Vai tad... — es iesāku un aprāvu. Savā naivumā tikko neizgāzos, vaicādams, cik maršalu iznācis no viņa skolniekiem. Bet Pērkonītis neklausījās mani. Viņa acis atkal vērās inkvizitoriski, un atkal viņš atbalstīja zodu plaukstā.

— Sakiet man, Kurmja kungs, cik zvirbuļu paliek uz jumta, kad trīs no astoņiem nošauj?

Nu, ar to mani nevarēja vis ķert. Šo joku es jau pagastskolā biju dzirdējis un savā laikā diezgan ģeķojis savus mājiņiekus. Bet pārbaudījums matemātikā turpinājās joprojām. Pērkonītis man uzdeva dažādus kuriozus un trikus, ko es nevarēju uzminēt, pa starpām arī dažus šķietami paradoksālus uzdevumus no Maļiņina un Bureņina, kurus savā laikā biju izrēķinājis. Negapuvu atbildēt arī to, ko zināju, mani pagalam samulsināja šie negaidītie eksāmeni — es taču pats biju ieradies še par skolotāju. Bet Pērkonītis manas atbildes arī

daudz negaidīja. Jautāja pats, un pats atbildēja, arvien vairāk iesildams un sajūsminādamies. Māte ienesa no ķēka lielu, emaljētu baltas putras bļodu un pārtrauca manu mocību.

— Nu, ko tu tā moki Kurmja kungu? Paskaties, viņš taču pavisam nosvidis.

Nevis nosvidis, slapjš es biju. Pērkonītis sarāva kaklu, it kā paklanīdamies.

— Pardon! Jūs man nevarat ņemt jaunā, Kurmja kungs. Tā es daru ar visiem, kas man pieteicas par palīgiem. Es esmu vecāks un gudrāks par jums, man jāzina, ko jūs protat, ko ne. Skolēni jūs sauks par jauno skolotāju — es esmu tas vecais. Viņi te nemaz nedomā gadus, bet starpību nozīmē un cieņā. Es nemaz vēl neesmu vecs, man ir tikai četrdesmit pirmais gads. Vecais — tas ir goda tituls. Prūši savu ķēniņu Fridrihu sauca par Veco Frici.

Kamēr māte ar kundzi sanesa galdā biezpienu un sviestu, šķivjus, karoles un nažus, man vēl bij jāizstāsta, vai es spēju kādu instrumentu un varu nois pārrakstīt, vai man ir brūte un vai — — Pēdējo jautājumu Pērkonītis pateica, galdam pārlicies, gar plaukstu. No tā man mugura nebūt netika sausāka.

— Jā, jā, Kurmja kungs, — Pērkonītis noteica, atkal at-sēzdamies. — Tas viss nepieciešams, lai pareizi noteiktu cilvēka raksturu. Man vajag tikai uzvest acis, un tūlīt es zinu, ar ko darīšana.

Karoti rokā, bet pirms to iemērcā bļodā, viņš paspēja vēl pastāstīt, ka reiz Ģertrūdes baznīcā Rīgā ievērojis kādu cilvēku ar ārkārtīgi simpatisku seju. Un izrādījies, ka tas cilvēks ir — Apsišu Jēkabs. Tas bij piemērs Pērkonīša lielajai cilvēku pazīšanas spējai. Bet kad viņš ielaida karoti bļodā, māte un it sevišķi kundze nogaidīdamas vēroja šo svarīgo procedūru. Karoti līdz dibenam bļodā ielaidis, viņš apmaisīja un mazliet sarauca gludo pieri.

— Sieviņ, šodien putraimu par maz, nākamo reizi pieliec drusku vairāk.

Kundze atkal pietvika un izskatījās stipri nelaimīga. Man bij drusku zāl šīs simpatiskās sievietes. Ja jau viņš mani kādas stundas laikā bij paspējis tā saviedrēt, ko gan nav pārdzīvojusi šī sieviete veselā gadā? Bet tas citādi nevarēja būt. Pērkonītis paskaidroja:

— Man ir ārkārtīgi izsmalcināta garša. Es tūlīņ pateikšu, vai zupai piecpadsmit vai divdesmit pipari pielikti klāt. Stipri vircotus ēdienus es neciešu, tie der tikai dzērājiem, kam atrofēta mēles sajūtība. Kodīgi ēdieni un dzērieni bojā nervus un uzbudina neķitras dziņas. Mani nervi ir pilnīgi veseli, es nodzīvošu vismaz deviņdesmit gadus. — Ēdiet, Kurmjā kungs. Mēs ēdam vienkārši, bet labi. Neviena palīgs pie manis par ēdienu vēl nav žēlojies.

Es pūlējos ēst. Visas dienas nācienā biju krietni izsalcis, bet nezin kāpēc biežpiens un putra man spriedās kaklā. Strēbdams klausījies Pērkonīša stāstā, man taču vajadzēja iepazīt viņa raksturu tikpat labi, kā viņš pazina manējo.

Ar milzīgām sekmēm Pērkonītis nobeidza Cimzes semināru, parādīja pavisam neikdienišķas sekmes matemātikā, klavieru spēlēšanā un dziedāšanā. Trīs gadus nostrādāja kā palīga skolotājs Kurzemē pie gluži neinteligenta šefa, kas bij labs iemetējs un kāršu spēlmanis, un pie tam neprecējies. Gatavojās abiturijam un gribēja studēt par mācītāju, bet sabojāja acis un atmata. Tikai vēlāk viņš saprata, ka tas bij augstākas varas lēmums un nolūks, jo tik svētīgu darbu, kā šē par skolotāju dzīvodams, viņš nekur citur nebūtu varējis pastastrādāt. Kad inspektori gribēja celt viņu laukā no vietas, viņš divos gados samācījās un pie komisijas nolika jauno eksāmenu. Krievu valodā viņš bij aizsniedzis tādu pilnību, ka pat gluži intuitīvi atvedināja vārdu «broģjažņičaķ», kādu nevarēja atrast nevienā vārdnīcā. Paraugam viņš ar varenu ekspresiju un intonācijas prasmi nodeklamēja mums «Kogda volnujetsja želķejuščaja ņiva». Tad, pielējis sev otru šķīvi un strēbdams, tēloja uzcītīgu darbu skolā, dziedāšanas korī un apkārtnē. Katru brīvi viņš ziedoja pašmācībai, lasīdams tikai labas grāmatas, no kurām varēja mācīties tikumību un sirdsskīstu dzīvošanu, jo skolotājam vajadzēja būt par priekšzīmi un paraugu visam pagaslām. Latviešu jaunākā rakstniecība pēc viņa domām nederēja nekam. Māsa, te pirms trim gadiem ciemodamās, lasījusi Skalbes «Cietumnieka sapņus», arī viņš tajā ieskatījies. Cietumā visus tādus dzejniekus vajadzētu salīkt un tad piespiest izmācīties no gaīvas Apsīšu Jēkaba rakstus. Pusgadu viņš abonēja «Austrumu» un izlasīja tur Niedras «Nespēcīgo dvēseli». Ko labu no tās varēja mācīties? Slimu gan tāds stāsts pataisīja cilvēku. Un tad vēl tas Niedra gribēja būt par mācītāju! Pērkonītis pat dūri uzsita

galdā (kreiso, jo labā turēja karoti). Patiesībā visa tā rakstniecība bij viena vienīga nelietība. Ko viņi dara, šie rakstnieki? Viņi raksta: Pēteris gāja tur un tur, Anna sacīja tu un to. Vai tas tā bij? Nē, ne Pēteris gāja, ne Anna sacīja, nemaz nav tāda Pētera, ne Annas — viss tas ir sadomāts un meli. Ar meliem domā ko labu iemācīt! Amerikā nodibinājusies tāda rakstnieku biedriba, kas nopēmusies aprakstīt tikai to, kas patiesībā bijis. Lūk, kur cildens paraugs!

Pēc šīs ekskursijas literatūrā Pērkonītis atgriezās pie tuvākām un svarīgākām temām. Visas tādas nespēcīgas dvēseles un sapņotāji cietumnieki bij tikai palaidņi un dienas zagļi, kas nevižoja strādāt. Pasaulē dzīvot varēja visi, kam galva uz pleciem. Viņam pašam bij galva, viņš pa šiem divpadsmit gadiem iekrājis drusku naudas un tagad iepircis nelielas mājas Carnikavā. Savs īpašums noderēja ikvienam. Jau Džordžs Vašingtons vai Benjamins Franklins bij teicis: no tā laika, kamēr man kaut kas ir, mani visi ciena. Protams, apkārtne Pērkonīti cienīja arī tāpat bez tām mājām. Aiz viņa personīgām īpašībām vien. Viņš minēja daudzus nekrietnības un zemsirdības piemērus savā pagastā un citu un tikpat daudz vai vēl vairāk cēluma un vīrišķības faktus no savas paša dzīves. Viņš bij drošs, izveicīgs, apķērīgs, asprātīgs, taisnīgs, žēlsirdīgs un vēl daudz kāds. Izrādījās, ka bez smalkās garšas, ko es jau pazinu, arī pārējie četri ārējie jutekļi viņam tāpat ārkārtīgi attīstīti. Viņš drusku ticēja mesmerismam, drusku telepatijai, drusku arī spokiem, tikai nebij vēl pilnīgi skaidrībā, cik tālu tas viss savienojams ar kristīgo reliģiju. Un tad skaists vīrietis viņš bij. Agrākos gados, kad vairāk staigāja pa pagasta godībām, visas bagātākās meitas bij gatavas viņu precēt. Divas allaž nāca šurp uz skolu ciemoties, bet tās viņš negribēja. Kādu trešo viņš gandrīz bij ar mieru, bet to apprecēja tāds sprukstiņš no Rīgas. Tagad viņa droši vien nožēloja, ka palaidusi garām savu laimi, bet nu bij par vēlu. Nekad nemaldīdamies, viņš katrreiz nojauca, kur meklējams un atrodams tas labākais. Tikla sieva bij rota visam vīra mūžam, kamēr nekrietna ne vienu vien iedzinusi kapā. Tā viņš kādu svētdienas pēcpusdienu ar kreklaudekla haķēnu padusē savā nodabā gāja Rīgā pa Karlīnes ielu. Un piepeši viņam bij tā, it kā kāds to sauktu vārdā. Bet gluži skaidri kā vārdā: Kri-īšjān! Kri-īšjān! Viņš pacēla acis, bet tur tikai vējš šūpoja šuvējas izkārtņi, uz kuras bij uzrakstīts: Milda Sīman...

Kundze sakustējās tā, ka krēsls spalgi nočikstēja, un Pērkonītis aprāvās. Viņa sāka steidzīgi nokravāt galdu un nervozi šķendināja šķīvjus citu pret citu. Visu laiku nebij iebildusi ne vārdu, tāpat kā es, tikai sēdēja kā uz nātrēm, bet, pazaglus paskatīdamies, es brīžiem redzēju viņas sejā cauri apmulsumam paplaiksnāties arī tādu kā apbrīnu. Māte šad un tad kā protestēdama gan ieņurdējās starpā, bet arī viņas acis es pamanīju to pašu apbrīnu un lepnumu par savu dēlu. Biju gluži notriekts un apdullis tiklab no šīs skaļās vārdu brāzmas, kā no visām tām lieliskajām īpašībām, no kurām man pašam nepiemita ne kripatas. Ar to apjaudas drusku, kas man vēl palikusies, nomanīju, ka arī pats sāku apbrīnot šo Pērkonīti. Nekad vēl nebiju sastapis cilvēku, kurā vienkopus tik daudz ārējo un iekšējo tikumu, kas tik labi zināja, ka visi tie tiešām viņā, un kas tik sirsnīgi jūsmoja pats par sevi. Bažas man uznāca, kā es, tāds knislis, te dzīvošu tuvu tik varenam vīram un ko viņš no manis gribēs iztaisīt. Kā dzirnavu gaņģis mala man galvā, vismīļāk tagad tūlī listu gultā un pārvilktu segu pār galvu. Bet Pērkonītis gribēja vēl parādīt man savu biblioteku.

Uz turieni bij jāiet caur guļamistabu un zāli. Pērkonītis apstājās pie ēdamistabas durvīm, izvilka zīmuli un pārvilka krustu uz piespraustas lapas. Es arī pabāzu galvu paskalīties, ko viņš tur šņipā. Krusts bij pāri gabaļņam ar uzrakstu «ceturtdien». Šodien bij ceturtdiena. Nodalījumā «piektdien» paguvu tikai salasīt «zirņu zupa ar rīsiem», kad Pērkonītis paskaidroja:

— Tā ir ēdienu karte. Sieva prot ēdienu vārīt, bet ko kuro reizi vārīt, tā ir vīra darišana. Man ir sevišķi izsmalcināta garša, dažreiz es ēdu zupu tad, kad citi gribētu cepeti. Spēcīga personība parādās arī ēdienu izvēlē.

Zālē gar klavierēm iedams, viņš piestāja un uzsita pāris akordu.

— Man ir absolūta muzikāla dzirde, — viņš teica. — Pat operas orķestri es sadzirdu nepareizu noti, ko tāds diriģents nemaz nemana. Labi klavieres spēlējis ir vienīgi Bethovens, tāpēc ka viņam arī bij absolūta muzikāla dzirde. No latviešu klavierniekiem tikai Bētiņu var ciest, visi tie pārējie tikai klimpermaņi, sirds un jūtu viņiem nav, tāpēc viņi nevar arī citus sajūsmināt. Klavieres ir dzīvs instruments, kas tūlī jūt,

vai viņas aizskar nodzīvojies plikgalvis vai brašs vīrs ar veseliem nerviem un dzīvu temperamentu.

Man ienāca prātā, ka mans Rīgas tukumietis kaut ko tamlīdzīgu teica par savu vijoli. Acīm redzams katrs muziķis savu instrumentu tur par to pārāko, un tā tam arī laikam vajag būt. Bet tā kā man šajā jautājumā nebij nekādas krietnas sajēgas, tad neteicu neko.

Lielais lepnums Pērkonīša plauktiņā bij Tolstoja kopoti raksti sešos sējumos. «Karu un mieru» viņš nebij vēl izlasījis. «Annu Kareņinu» iesācis, bet nevarējis nobeigt — šausmīgi garlaicīgs esot, un tad tur aprakstītas tādas neķītrības, ka tīri kauns. Pērkonītis brīnījās, kā tāds liels rakstnieks varējis nodoties visādu nieku aprakstišanai. Bet par to viņš uzšķīra «Kreicera sonātu» un izlasīja man zaļu zīmuli pastripotās sentences un pamācības. Uzšķīra «Atdzimšanu» un atkal lasīja pamācības. Daudzas viņš zināja no galvas un pārstāstīja tāpat. Stāstīja un jūsmoja. Tulkot viņš tās gribēja un ievietot savā projektējamā lasāmā grāmatā. Visas tagad lietojamās nebij kapeikas vērts. Gabali lielāko tiesu bez kādas morāles, drīzāk kaitīgi nekā noderīgi bērnu dvēselēm. Tolstojam blakus goda vietā stāvēja Smailsa «Pašdarbība» «Pienākums», «Taupība» un «Raksturs» krievu tulkojumā, Hillija «Laime», Freija «Zeme, kur Jēzus staigāja» un pusgads «Austruma» burtiņu. Smailsu Pērkonītis man ieteica tikpat karsti kā Tolstoju un apgalvoja, ka tas man katrā ziņā jāizlasot. Bet es biju apgriezies apkārt un aprbrinoju lielāku plauktu, kas bij piekrauts pilns brūni dzelteniem ādas sējumiem ar apdzisušām zeltītām mugurām. Pēc uzrakstiem spriežot, tās bij grāmatas vācu valodā par medicīnas jautājumiem. Nēdroši ieminējos, vai viņš arī par tiem interesējas.

Jā gan, Pērkonītis par tiem interesējās ļoti. Cilvēkiem bij dots tikai viens mūžs, veselība tā dārgākā manta, un kas pats nesargā sevi, to arī dievs nesargās. Viņam te skolā nāca tik daudz svešu cilvēku, un kas to varēja zināt, ko viņi atnesa sev līdzī. Viss gaiss, visa pasaule bij dažādu bacīļu pilna, tikai zināšana un nemitīga modrība varēja paglābt no nelaika nāves, kas uzglūnēja no katra durvju tverekļa, no katra splanudekļa zemē. Pērkonītis pats, tikai pateicoties savai izglītībai, divas reizes bij izglābies no saslimšanas ar atguļas tīfu un reizi no diloņa. Šī tēma man galīgi neinteresanta, tāpēc

ta biju vēl tik jauns un nekādu slimību nepiedzīvojis — atskaitot pazīstamās vēdera sāpes un reiboni skolas laikā, ko pats tagad iedomāju ar lielu nepatiku. Miegš nāca kā ūdens, tikai kā pa miglu dzirdēju, ko Pērkonītis runā, reizēm man acis sagriežas riņķī bibliotēka un visa Pērkonīša rakstām-istaba.

— Varbūt jums nāk miegs? — Pērkonītis līdzjutīgi ierunājās, piemiegtām, nemirkšķošām acīm manī nolūkodamies.

— Nē, nemaz, — es pasteidzu apliecināt, labi noprazdams, ka, sacīdams ko citu, viņu stipri apvainotu.

— Es jūsu gados nemaz nezināju, kas tas ir — miegs. Toreiz, kad galavojos abitūrijam un tad atkal jaunajam eksāmenam... — Viņš atgādināja vēlreiz par savām saslimušajām acīm un par to jaunatvedināto krievu vārdu. Izstāstīja par savām sekmēm klasē un par to, kā Pravģins reiz gribējis viņu ķert un ka tur nekas neiznācis. Aizrādīja, ka še, pilsētas pievārtē, meitenes jau agri attistās un labprāt mil koķetēt ar jauniem skolotājiem un kur tas var novest glēvāka rakstura jauneklus. Dažiem palīga skolotājiem arī nelaba tieksme kāpt uz galvas vecajam un izlikties labākam skolnieku priekšā. Tāda rīcība bij nosodāma, tiklab no morāles, kā no kolēģu viedokļa raugoties. Beigās Pērkonītis nonāca arī pie mana turpmākā darba apceres. Līdz vasaras skolas sākumam palika apaļš mēnesis. Patlaban es viņam nebiju nepieciešami vajadzīgs, bet prom raidīt viņš mani arī negribēja. Ja es ar mieru pastrādāt dārzā, pa reizei aizbraukt uz Rīgu un vispār šur un tur piepalīdzēt saimniecībā, rubļu divdesmit pieci viņš man līdz skolas sākumam varēja maksāt. Pa ziemu pagasts palīga skolotājam maksāja simts rubļu, uzturu deva viņš pats. Daudz jau tas nebij, bet ja nepipē un nedzer, tad iztikt varēja.

Pērkonītis pats uzņēmās aizvadīt mani augšā, kur palīga skolotāja istaba un gulta kā no pavasara stāvēja tukša. Viņš ar lampu gāja pa priekšu, es pakal — ja gluži nemaldos, drusku streipuļoju. Gaismas izbiedēta, guļamistabā no gultas uzlēca kundze, tāpat ar visām drēbēm atkritusi. Pērkonītis savas lampaš uguni meta viņai sejā un nogrozīja galvu.

— Bet, sieviņ, — viņš teica pārmezdamš. — Jauna sieva nekad neiet gulēt viena, bez vīra. Kā saka tautas dziesma?

— Es negāju gulēt, tikai tāpat atstiepos, — viņa bikli taisnojās. — Nevar jau zināt. Pavasarī, kad tas loterejas vācējs te iegriezās, jūs runājāt, līdz saule lēca.

Tātad es vēl biju samērā laimīgs. Pa nīrkstošām trepēm kāpu pakal Pērkonītim un domāju par to nelaimīgo dāvanu vācēju, kas izturēja līdz pat saules lēktam. Pērkonītis nolika spilvenu un segu uz salmu maisa dzelzs guļtīnā, bet lampu uz galdiņa, kas no lielā svara saļodzījās uz visām četrām kājām.

— Es esmu vecais skolotājs, gultu jums klāt man nepieklājas, lūdzu, izdariet to paši. Pagasts gan tur dienestmeitu, bet to es aizsūtīju uz Carnikavu, lai paravē sviklus. Ar labu nakti, Kurmja kungs.

— Ar labu nakti, Pērkonīša kungs.

Neatceros, kad es kādam tā no sirds un tik atsaucīgi biju novēlējis labu nakti. Segu tikai līdz pusei paguvu uzvilkt, tad aizmīgu acumirkli. Miegš man palaikam īsti teicams. Gulēju kā nosists un sapņoju par Napoleonu un bacīliem, kas barā dīca man ap galvu un mēģināja iedzelt, bet nevarēja.

Uzmodies vispirms ar slaidu vēcienu nosītu nekaunīgu mušu, kura rāpoja pa manām plikajām krūtīm. Saule jau bij pusbrokastā, kad nokāpu lejā. Pērkonīša māte labsirdīgi izrāja mani par tik ilgu gulēšanu. Kungs ar kundzi aizbraukuši uz Rīgu. Man ezermalā jāplauj siens un pēc pusdienas jāaplaista dārzi. Pļaušana izmīnātā dumbrajā nebij grūta. Noāvu kājas un bridu, dzenādams reto dzelzs zāli un niedriņas, ko lops pat sprāgdams neēstu. Bet Pērkonītis teicās te divas reizes vasarā plaujam — kur viņš tādu sienu lika, tas nebij saprotams. Pusdienai tuvojoties, biju nokarsis un mēģināju izpeldēties ezeriņā. Iebridu līdz vidum, bet kājas muka dūnās, brūns burbuļains mutulis vērpās augšup, riebās gulties tādos dubļos. Māte kliegdamā nāca no skolas.

— Vai akls! Kur jūs ejat? Apkārt ap stūri un no priedītēm, tur ir smilks apakšā.

Izbridu malā un atsāku no priedītēm, kur patiešām bij mīksta, dzeltena smilks un ūdens tik silts kā piens. Plunčājos ilgi un vilcinājos kāpt laukā, jo piecpadsmīt soļu attālu zālē sēdēja Pērkonīša māte un mācīja mani, kā jāpeldas. Galu galā tomēr nosalu un šķibeniski bridu laukā, rāvu augšā kreklu un bikses, bet viņa tikai skatījās un rīkoja kā jau neprašū. Līdz šim tādas lietas ar sieviešiem nebiju pieradis, bet tā kā viņa bij labi veca un es pietiekoši jauns, tad tas iznāca gluži dabiski. Līdz pēcpusdienai, kad pārbrauca Pērkonītis ar kundzi, labi sadraudzējāmies. Man bij sīki jāizstāsta par savu gimeni un sevi pašu. Savukārt no Pērkonīša mātes uzzināju,

ka viņai viena meita un četri dēli. Meita, tā nu neko, bet tie četri dēli visi bij lieliski padevušies. Skolotājs, — nu, par to jau vairs nebij vārda ko teikt. Tas vecākais saimnieks Liezerē, Žano strādāja Rīgā kā maiznieks, visjaunākais — Saša brauca uz kroņa kuģa Sibīrijā. Viņa te dzīvoja tikai tādēļ, lai reiz pēc ilgiem gadiem sastaptu visus četrus dēlus kopā, pēc tam gribēja braukt atpakaļ uz Rembatu, kur meitas viram, bijušam montierim, bij lauku māja. Es aplaistīju septiņas garas sīpolu dobes, tad ņēmos ar gurķiem, sarkanajiem svīkliem, puķu kāpostiem un rutkiem, un Pērkonīša mātes slāsta dzirdēju tikai pusi, otra pagaisa, kamēr bridu ezerā un piesmēlu spaini. Novēroju, ka šie Pērkonīši milēja runu pašu par sevi, nevērodami, vai viņus klausās vai ne.

Vasara pagāja ātri un viegli. Pērkonītis nebij slikts cilvēks. Viņam paliešām piemita dažas no tām labajām īpašībām, par kurām pats tā jūsmoja. Pie viņa runām un nebeidzamām pamācībām tā pieradu, ka varēju klausīties, neko nedzirdēdams. Tas bij gluži tāpat kā savā laikā tēva mājās, kad ķirmis iemetās mūsu galda kājā. Sākumā šis šujmašīnas adatas takšēšanai līdzīgais troksnis mani uztrauca, bet vēlāk pat aizmigt nevarēju, kad viņš kādu vakaru bij agrāk nolicies gulēt un nestrādāja. Tajās dienās ne, bet tagad man liekas, ka Pērkonīša morāles krājumos nebij tikai salmi vien, ka no tiem arī viens otrs vērtīgs grauds būs iebiris manā nobriedušajā raksturā. Viņa lielā dzīves un cilvēku pazīšana un samērā plašie piedzīvojumi neapšaubāmi bij svarīgs norādījums dzīves prakses pavisam svešajam, lielāko tiesu tikai zēnu barā dzīvojušam, praktiska prāta sprieduma nepieradusam jauneklim.

Šogad vasaras skolā pēc brīvlaika sanāca pavisam tikai astoņi skolnieki. Par to rubli, ko katrs maksāja mēnesī, nemaz nebij vērts strādāt. Bet tie bij Pērkonīša labākie audzēkņi (laikam gan no tiem nākamajiem maršaliem), viņš negribēja laist tos prom, un tā es iesāku savas skolotāja gaitas. Kad pirmo dienu neveiklums un zēniskums man bij pārgājis, gluži labi tiku galā ar savu uzdevumu. Uz vasaras beigām tas man pat sāka jau iepatīkt, reizēm ienāca prātā, vai tiešām nebūtu jāmēģina likt par īstu skolotāju, jo nekādas citas labākas izredzes man taču tā kā tā nebij.

Skolnieki sanāca astoņos — līdz vieniem pedagoģija bij nobeigta, tad paēdām pusdienas un gājām strādāt dārzā. Arī

tur mana pasaule Pērkonīša sābros tika mazliet plašāka. Mana tēva mājās tāpat bij vecs ābeļdārzs ar kādiem trīsdesmit dieva audzējamiem kokiem, mēs zinājām, kuri tie agrinākie un saldākie, kuri skābie un govīm atdodamie āboli — vairāk mums daļas gar tiem nebij. Te es mācījos pazīt dažādos dzidros, bumbierniekus, kalviļus un vēl dažādus citus, kuru nosaukumi man sen aizmirsušie. Pērkonītis zināja lietpratīgi un interesanti stāstīt par viņu īpašībām, audzēšanu un glabāšanu. Vispatīkamākais šajā dārznieka skolā man bij gan tas, ka pa to laiku Pērkonītim neiznāca vaļas stāstīt par sava paša īpašībām un morāli audzināt mani.

Arī ziemas skola mums šogad bij patukša — ienaidnieks tepat aiz Daugavas arī no šejienes jau biedēja prom. Pērkonītis bieži brauca uz savu lauku saimniecību Carnikavā, tad es abas mūsu klases apvienoju un sajutos kā īsts skolas kungs. Skolēni tā pierada pie manis, ka nāca savās vajadzībās arī tad, kad Pērkonītis pats gadījās mājās. Tāda nevēriba tomēr nekādi nesaskanēja ar viņa stāvokļa cieņu un personības pārākumu. Tāpēc man arī reiz gadījās izdevība noklausīties Pērkonīša nopietno un plašo skaidrojumu par veco un jauno un viņu abu īsto vietu no bioloģiska, sabiedriska un pedagoģiska viedokļa. Mūsu attiecības tomēr joprojām palika labas, tāpēc par tām un tāpat par tālāko skolas gaitu man nav nekā interesanta ko pastāstīt.

Vēlā rudenī mums gadījās liela svētdiena. Sabraukuši visi trīs Pērkonīša brāļi, tā ka tagad visa dzimta bij kopā — mūsu atskaitot. Jau pirms pusdienas es cauri dubultgriestiem, četrām sienām un tikpat daudzām durvīm sadzirdu lielāku troksni, nekā kad mūsu abas klases brīvdzīvē bij kopā. Visi četri Pērkonīši runāja tādās balsīs, it kā viņiem būtu jāpārklīdz paša lielā pērkonā dārdi. Mani stādīja priekšā pēc kārtas trim svešajiem brāļiem — pēc reglamenta — vispirms vecākajam, Liezeres saimniekam, tad Žanim, Rīgas maizniekam, un visbeidzot Sašam, kroņa kuģiniekam. Saimnieks bij braša auguma, īsts laucinieks, pusgalvas garāks par skolotāju. Žano sīks un bāls kā visi maiznieki — viņš priekšā stādīšanas ceremoniju padarīja sevišķi svinīgu ar to, ka izvilka no bikškabatas naudas maku, izņēma no tā vizītkarti un palocīdamies pasniedza man. Es iemetu aci: Žano Mārtiņ Pērkonīt, maizniek zellis. Saša bij tas garākais no visiem, arī balss viņam tā visskaļākā. Mugurā melni jūrnieku svārkī ar spidošām

poģām, samta apkakli un zelta enkuriņiem pie tās. Viņš paspieda man roku tā, ka mugura man saliecās kūkumā, un nosēdināja sev blakām.

Lai es labāk iepazītu visu dzimtu, Pērkonītis sāka raksturot savus brāļus. IZRĀDĪJĀS, ka Žano gan mobilizācijā izbrākēts ar vājām krūtīm, bet agrāk nodienējis zaldātos.

— Gomeļā, — Žano pārtrauca viņu un paslējās mazliet garāks, nekā bij līdz tam. — Vai jūs, Kurmjā kungs, esat bijis Gomeļā?

Gomeļā es nebiju bijis. Apvaicājos, vai tā liela pilsēta?

— Gomeļa? O! Un būtu jūs redzējuši mūsu rotas komandieri kapitānu Strižovu! O! Mums bij kārtība un disciplina. Pirmā rota visā pulkā. Ko tikai kas — zem flintes! Smilkšu maiss mugurā — stāvil!

Tagad viņš arī galvu bij atmetis un izskatījās vēl garāks kā pirmiņ. Pērkonītis taisni vai iemilējušām acīm vēroja viņu.

— Žēl, žēl, Kurmjā kungs, ka jūs kara dienestā neesat bijis. Tikai tur cilvēku īsti pataisa par cilvēku.

Saša pārtrauca, sākdamas stāstu par jūrnieku dienestu un tā priekšrocībām, sevišķi nopelņas ziņā. Viņam bij jāvada vesels tvaikonis ar astoņiem zaldātiem un oficiera vietas izpildītāju. Pat viens lielgabals bij uz tā kuģa, ar to viņi apšaudīja hunhūzu laupītājus un meža zosis, kuru upē tik daudz, ka reizēm ar vienu karteču guļam palika līdz divdesmit putnu. Un tad alga! Viņam jau tagad, pēc pusotra gada, bij nauda Harbinas bankā.

Saša pa draugam blieza man sāpīgu plauku uz ceļgala.

— Uz jūras jums vajadzēja pabraukāt, Kurmjā kungs!

Sašā visi, arī māte un kundze, skatījās sajūsmas pilnām acīm. Redzams, viņš te bij tas milulis.

Tā kā vecākais brālis pagaidām bij piemirsts, tad sāka man aprakstīt arī tā Liezeres priekšzīmīgo saimniecību. Acīm redzams glaimi patika arī viņam, tomēr viņš mazāk lielījās ar to, ko panācis, kā ar to, kas vēl padomā un ko viņš katrā ziņā izdaris. Jau tagad viņš būtu pavisam cits vīrs, ja neklausījis blēžiem un neiestājies Centrālbiedrībā, bet Ekonomiskā savienībā. Pēc tam kārtā pienāca arī manam Pērkonītim. Bet tā kā viņš pats vislabāk zināja stāstīt par savām spējām un nopelniem un pārējiem brāļiem bij neaprobežota cieņa pret katru viņa vārdu, tad pašiem iznāca pateikt maz tāda, ko es jau kārtu kārtām nebūtu dzirdējis. Sēdēju kluss,

izbrīnā par šo brīnišķo dzimtu, kur ikviens bij tas vislabākais savā arodā un visi kopā gudrāki, veiklāki un labāki par visiem citiem. Katrs no viņiem bij tajās viscēlākajās domās par sevi un visi kopā cits par citu.

Bet šie dzimtas raksturojumi ilga samērā tikai neilgu laiku. Iesākās cita, daudz svarīgāka tema. Lieta tāda, ka Sašam bij divdesmit astoņi gadi un laiks precēties. Tāpēc viņš bij dabūjis divas nedēļas atvaļinājuma, ceļā pavadāmo laiku neieskaitot, un atbraucis šurp. Tā lieta bij galīgi noteikta: bez sievas atpakaļ viņš nebrauks. Bet ko te tik isā laikā lai apprec? Tāpēc arī radu konsilijs bij te. Tas gan jautājumu formulēja citādi: kura te būtu cienīga, ka Saša Pērkonītis viņu apprec?

Vispirms mans principāls šo jautājumu tā nostādīja kategoriski un negrozāmi, — Pērkonīši bij reti sastopama, fiziski un garīgi augstu attīstīta dzimta (reiz viņš minēja arī: miesas un gara aristokrati). Katras laulības galvenais mērķis bij — pēcnācēji. Bet tad nepieciešams, lai sieva visās īpašībās sniegtos līdz vīra augstumiem. Cik grūti aizsniegt Sašas Pērkonīša augstumus, to es sapratu, stundas četras noklausīdamies garus un vispusīgus pārspriedumus.

Pašā sākumā skolotājs noturēja paplašu ievada runu par temu: kas ir sieva, un kādai tai jābūt (taisni tā viņš teica, krēslā vairāk atzveļdamies un acis paceldams mazliet pāri manai galvai). Vispirms viņa nedrīkst būt vecāka par savu vīru, jo tādas bieži cenšas piesavināties noteicēju lomu laulībā, kas galīgi nepieļaujams; groži pieder vīram, sieva ir tikai līdzbraucēja. Bet pārāk jauna arī ne, jo jaunām sievietēm reti kad piedzimst veselīgi un sevišķi apdāvināti bērni. Glīta viņa var būt, bet nekādā ziņā skaistule ne: skaistules ir izlutinātas, glaiņiem un aplakstošanai pieradušas un viegli paliek vīram neuzticīgas. (Minēja vairākus piemērus no dzīves un romiešu vēstures.) Atraitni — to tikai ne: sievai jābūt šķīstai kā rasas pilienam, kā pavasara pumpuriņam. Turība nav zemē metama, bet pārāk liela bagātība nekad nenes īstu laimi, kas atrodama tikai cēlā tiklībā un siržu saskaņā. Saprātīgai viņai jābūt, bet ja sieva ir gudrāka par vīru, tad viņa drīz var sākt skatīties uz to no augšienes un tā nepielaižamā kārtā ievainot viņa pašlepnumu. Un galu galā sievai ar sirdi un dvēseli jāpieķeras savam vīram, viņai jāstāv tam blakus priekos un bēdās, jābūt gatavai doties tam līdzī vistālākajā ceļā, jākopj

viņa pavards un jāgādā par bērniem. Te nāca isti daudz pozitīvu un negatīvu piemēru sievas un mātes mīlai — no literatūras, protams, plaši tika atstāstīta «Kreicera sonāta».

Radi klausījās visdziļākajā uzmanībā. Liezerietis bij plaukstas apņēmis vaigiem, tāpēc sejas izpausmi nevarēju noteikt. Žano nezin kāpēc ar tādu kā nicinošu smīnu vērās manī. Saša visu laiku acu nenovērsa Pērkonīša mutei — viņam pašam tā bij pusviru, apkārt tai svētlaimīgs smaids. Es sajutos gluži satriekts: nekad nebiju iedomājies, ka sievas izvēle tik bezgala sarežģīta un grūta lieta.

Radi klusēja labu brīdi. Pirmais sāka runāt liezerietis. Viņam kaimiņos bij puslīdz pieņemama saimniekmeita. Gan trīs māsas pavisam un brālis, kam piekritis tās mājas, bet ceturtdaļa no tām varēja sniegt līdz pieci tūkstoši rubļu. Beigusi ministrijas skolu un Murevskas vārišanas kursus Rīgā, pašai šujmašīna mājās. Cik viņš zināja, nopietna precinieka tai tagad arī nebij.

Pēc īsas apspriedes šo kandidāti tomēr atmeta. Bez viņas pašas trūkumiem Sašam vienkārši nebij laika aizceļot tādu gaiša gabaļu un tagadējos juku laikos visas formalitātes nokārtot.

Žano ieminējās, ka viņa paziņai esot kāda draudzene konditorejā, Aleksandra ielā. Beigusi četrklasīgu Marijas skolu, vāciski runājot, pallaban ņemot dramatiskās mākslas stundas.

Pērkonītis to strupi noraidīja:

— Pilsētnieces visas ir vairāk vai mazāk palaidušās... (Kundze pablenza manī un mazliet piesarka — es arī.) Un ja viņai vēl prāts uz teātri, tad tā ir tirā palaidne. Kas tās aktrises nepazīst? Tikums un tiklība tagad tikai vēl uz laukiem piemājo.

Žano aplusa — vispār viņš maz vairs piedalījās tālākās apspriedēs. Pārrunāja vairākas vietējo saimniekmeitu kandidatūras. Dažas no tām es gan biju redzējis tepat mūsu korī, bet tuvāk nepazīnu, tāpēc arī nevarēju spriest, vai viņas visas taisnīgi vai netaisnīgi tika izbrāķētas. Miegš, parastā nelaime, atkal jau sāka mākt mani.

Tad māte ieminējās par mūsu pašu aptieķnieka meitu Līvu Bertu. Un es ar reizi noģīdu, ka viss līdzšinējais tikai izlikšanās un aplinki. Līvu Berta bij tā jau agrāk nolūkotā. Snaudiens man mazliet paklīda, es sāku uzmanīgāk sekot pārsprīdei.

— Bet viņa vēl vidusskolu nav pabeigusi, — kundze iebilda.

— Un kas tad par to? — Pērkonītis atsaucās. — Tu viņu nekad neesi iesākusi, un tomēr tev laimējās dabūt tādu vīru. Pilna vidusskolas izglītība sievietei nemaz nav vajadzīga.

— Bez tās var iztikt, — liezerietis piekrita.

— Pilnīgi! — apstiprināja pats Saša iesmiedamies. Rokas viņš bij saņēmis aiz pakauša, sejā pati saulīte smaidīja. Kreiso kāju labajai pārlicis, viņš to visu laiku šūpoja kā pulksteņa vēcekli, reižu reizēm pieklabinādams galda kājai.

Māte tomēr vēl domīgi grozīja galvu.

— Mēs ar Livu mammu esam lielas draudzenes. Še pagastā es gan neko tādu neesmu manījusi. Bet kad tāds deviņpadsmit gadu vecs meitietis visu nedēļu viens dzīvo pa Rīgu, tad visāds var gadīties. Vai tur nu trūka balles un kavalieri. Tagad nu gan skola ciet un šī sēd mājās.

— Bet, mamm, ko tad tu? Tu taču pati — —

— Es neko, es tikai tāpat, — ko var zināt, ka vēlāk pašiem nav žēl...

— Taisnība ir, — Pērkonītis paurbināja degunā. — Rīga ir ists zaņķis. Visādi tukšgalvji, švīti un franti to tikai vien tiko kā samaitāt jaunu sievieti. Un mūslaiku jaunekles ir tik vieglprātīgas, ka katrs tukšgalvis par apelsīnu vai pusmārciņu šokolādes dabū viņas savā varā. Es gan cilvēku no pirmā acu uzmetiena redzu cauri, neko tādu pie Bertas neesmu nomanījis. Bet tu pavaicā. Tu esi sieviete, tas viegli. Saki, ka tas nav šāds vai tāds, bet mūsu Saša. Saša Pērkonītis!

Māte kaut no noņurdēja. Vairāk atgāzies, kāju straujāk iesūpodams, Saša iesmējās skaļi.

— Bet kā tur ir ar tām mantas būšanām? — liezerietis apvaicājās.

Māte plati atmeta ar roku.

— Ko nu par to! Vienīgā mantiniece. Līvi ir bagāti cilvēki: tā aptieka un tad namiņš Jaunciemā, plotu dārzs Ķīšezērā...

— Nu, ko tad vairāk. Tad jau ir labi.

Saša bij uzcēlies — acīm redzams nevarēja sēdus novaldīties. Jauniem čikstošiem zābakiem staigāja pa istabu, pāri sliedēm gulāmistabā un atkal atpakaļ. Neskatoties uz to, ka tie te vēl turpināja pārrunas, uzsvilpa. Redzams, viņam tā lieta bij pilnīgi skaidra un droša.

Labi pēc pusnakts es aizgāju gulēt tīri skumīgs. Kas tā-

dam nekait — radi viņam ir, sanāk un nolemj, pēc divām nedēļām ar jauno sievu brauks atpakaļ uz savu Sibīriju. Ko es, tāds klaidonis! Kurp es došos, kad darbs šē izbeigsies vai skolu pavisam slēgs? Nelabas baumas klīst par stāvokli frontē.

Otrā rīlā liezerietis bij aizbraucis. Pārējie turpināja pārrunāt sīkākos jautājumus par Līvu Bertu. Pa nakti nākuši pie slēdziena, ka arī mantas jautājums noskaidrojams drusku tuvāk: ko tur varēja zināt, cik īsti Līviem pašiem pieder no tiem īpašumiem un cik tur parādu virsū. Mātei bij vēl viens uzdevums klāt pie tā vakarējā.

— Tāds puisis kā Saša! — Pērkonītis teica un, mazliet pirkstgalos pacēlies, uzsita brālim uz pleca. — Paša Vanderhiltā meitu viņš varētu dabūt.

Saša smējās tādu smieklu, ka ēdamistabas logam rūtis drebēja. Pa brīžam viņš svilpa arī. Staigāja, jaunajiem zābakiem pirkstinādams, sarunas viņu vairs neko neinteresēja. Viņam tā lieta bij pilnīgi skaidra un droša.

Nekad neesmu varējis lielīties ar diezin cik cēlām rakstura īpašībām — šajā gadījumā vismazāk. Arī man Sašas lieta bij skaidra un droša, tāpēc klusiņām, kaut kur kādā dvēseles kaktiņā bij izperinājusies maza skaudībiņa. Pavisam maza gan, bet tomēr tā kremta diezgan sajūtami. Kas tad es biju par tādu likteņa pamestni un kāpēc nevarēju būt viņa vietā? Jūtām un it īpaši skaudībai nav nekādas loģikas. Bez tam skaudību un ienaidu gandrīz gandrīz var saukt vienā vārdā. Mēģināju sev iestāstīt, ka jūtos morāli sašutis par tādu cinisku sievas meklēšanu, ko novēroju vakar un šorīt. Bet tāpat zināju skaidri, ka mana naida cēloņiem nav nekāda sakara ar morāli.

Pievakarē kāds skrēja augšā pa manām kāpnēm — pār divi kāpēm lēkdams, zābakiem pačikstinādams, uzsvilpdams. Es jau zināju, ka tas ir Saša Pērkonītis, bet izlikos stipri nodziļinājies latviešu ortografijas burtnīcās. Uzplaukšīnāja man uz pleca.

— Liec mierā tās burtnīcās! Tagad ir svarīgākas lietas.

Rokā viņš vēcināja pastpapīru un rozā aploksni ar rūtaiņiem rakstiem kā spēļu kārsu mugurā.

— Mēs nospriedām rakstīt vēstuli Līvu Bertai — lai svētdien tā lieta man ātrāk nokārtojama. Ko tu par to saki?

Tātad es jau biju — tu. Saša turēja mani par kaut kādu piedevu savai lielajai lietai. Droši vien acis man iezvēro-

jās — bet kāda daļa Sašam bij gar to? Viņš atsēdās uz mana ļodzīgā galdiņa stūra, — ja es laikā nepieklūpis abām rokām, apgāztu ar visām burtnīcām un sarkanās tintes pudeli.

— Un tad tu palīdzi man uzrakstīt. Tā labi — kaut ko sevišķu, lai atstāj iespaidu tam skuķim.

Protams, protams, tikai kaut ko sevišķu. Viņš sēdēja manā stiebru krēslā, es staigāju no vienas puses uz otru viņam garām un kožlāju nagu. Iespaudu mēs atstāsim — nemaz nebēdā, kapteini!

Viņš nevarēja sagaidīt. Spalva nepacietīgi takšēja Šablovska tintes pudelītē, smaidīgo seju atpakaļ pavērsis, viņš meta man ar galvu. Es žigli pārkrāvāju atmiņā to, ko vakar un šorīt te biju dzirdējis. Diktēju, bet viņš rakstīja pilnīgā uzticībā, mēles galu mutes kaktā laukā pabāzis:

«Augsti cienījamā Bertas jaunkundz!

Lūdzu, neesiet pārsteigla par šo vēstuli, kuru jums raksta no tālās Sibīrijas dzimtenē ieradies jauneklis, kas pavisam atšķiras no tiem švaukstiem un frantiem, ar kuriem jums līdz šim bijušas darišanas. Jūs gan vēl neesat pabeigusi vidusskolu, bet pēc manas atziņas kārtīgai sievietei pilna vidusskolas izglītība nemaz nav vajadzīga. Galvenais taču ir laba saprašanās un saskaņa, kuras mums droši vien netrūks, ja tikai jūs gribēsiet ievērot dažus nepieciešamos noteikumus:

Jūs apmeklējat skolu Rīgā, un Rīga ir īsts zaņķis. Dažādi švīti un franti tiko vien, kā samaitāt jaunu sievieti. Mūsu jaunekles ir tik vieglprātīgas, ka katrs tukšgalvis par apelsīnu vai šokolādes gabaliņu dabū viņas savā varā. Esmu pārliecināts, ka ar jums tas vēl nav noticies, tāpēc nebaidos piesolīt jums savu roku un sirdi. Bet, ja tas būtu citādi, tad, protams, no mūsu laulībām nekas nevarēs iznākt.

Jūsu mantas apstākļi man nav īsti labi zināmi, bet tā kā jūs esat cienījamās Līvu ģimenes vienīgā mantiniece, tad ceru, ka arī šis jautājums man labvēlīgi nokārtosies un jūs varēsiet braukt man līdzī uz tālo Sibīriju, kur es patlaban sastāvu dienestā uz robežsargu tvaikoņa «Boikij». Palieku vislabākajās cerībās, ka nākamo svētdienu saņemšu no jums labvēlīgu atbildi — pārējais tad viss nokārtosies pats no sevis.

Padevīgā augstcienībā Saša Pērkonitis.»

Saša bij ļoti apmierināts ar šo mūsu kopējo sacerējumu. Tikai katrā ziņā gribēja vēl aizrādījumu, ka uz sevišķa riko-

putna pamata jūrnieki laulības lietas var izdarīt steidzamības kārtā, bez pārējām nepieciešamām formalitātēm. To mēs pierakstījām postskriptumā. Es pārslasīju ne visai glīti uzrakstīto vēstuli, iemetināju pāri trūkstošo komatu un vienu punktu, liktu parakstam pašņāpt lielāku ripuli un pats rūpīgi aizlipināju aploksni. Kamēr es tā nodarbojos, Saša staigāja man aiz muguras, zābakiem čikstinādams un reizēm pamiedamies. Vēstuli tūliņ ritā aiznesa mana skolniece Marta Alksnis, kurai uz mājām bij ejams tieši garām Līvu aptiekai.

Visu to nedēļu nodzīvojām kā vienos spārnos. Saša nevarēja nekur norimties, rītos uznāca, kad es vēl gulēju, apsēdās uz manas gultas malas, stāstīja par savu lielgabalu un daudzajām zosīm. Ieteica arī man apciemot viņu un solīja izgādāt pieklājīgu vietu Habarovskā vai Vladivostokā, kur viņam bij vairāki pazīstami. Pērkonītis nopietni pārdomāja par kāzām. Vienoņamies apakšējā klasē sakraut solus citcītā, tad atbrīvotos pietiekoša telpa dejai. Cilvēku trīsdesmit — vairāk mēs negribējām ielūgt. Kad skolnieki aizgāja uz mājām, Pērkonītis pasauca mani lejā ērģeles mīt, pats viņš izmēģināja, vai nav vēl aizmirsis izspēlēt dejas muziku. Ērģeles šim nolūkam gan nebij isti piemērotas, bet mēs atzinām, ka iztikt varēs. Arī kundze ar māti piekrita, ka dejošana iznāks diezgan laba.

Svētdienas ritā man bij jāaizjūdz zirgs. Saša gērbās ilgi, māte pavisam nosala, sēdējama ratos un gaidījama. Mēs ar Pērkonīti izvadījām preciniekus pa vārtiem laukā. Kad Saša pa gabaliņu vēl atgriezās smaidīdams, kundze stāvēja pie loga un vēcināja baltu kabatas lakatiņu.

Tas bij taisni pusvienpadsmitos. Es nosēdos pie sava galdiņa izrakstīt pa balsīm notis kompozīcijai, ko Pērkonītis mācīja korim uz koncertu lieldienās mūsu baznīcā. Pats sākumā dziedāju tenorā, bet vēlāk Pērkonītis atzina, ka mana istā vieta pirmajā basā, un tā laikam arī bij pareizāk. Sopranā man bij iepatikusies kāda meiča brūniem matiem un brīnīšķām dzeltenām acīm, tāpēc šo balsi es rakstīju sevišķi uzmanīgi, cenzdamies nošu kāsišus izvilkst sevišķi glīti. Rokraksts man nekad nav padevis, tāpēc, piepūlē nogrimis, nemaz nebiju ievērojis, ka mūsu precnieki ap pusdivpadsmitiem iebraukuši atpakaļ sētā. Kad pacēlos un paskatījos pa logu, Saša izlēca no ratiem, it kā viņam visu laiku apakšā svilis, un pazuda aiz mājas stūra. Māte ilgi pogāja valā ratu segu, galvu

grozīdama un kaut ko pie sevis bubinādama. Pusdienas ēdu viens pats. Pērkonīša istabās bij sen nemanīts klusums — viņa balss tikai šad un tad aizdunējās kā aiz kalniem. Šis klusums palika arī visas nākamās dienas — līdz trešdienai, kad Saša, no manis neatvadījies, bij aizbraucis atpakaļ uz Sibīriju. Pērkonītis ilgāku laiku staigāja sadudzis, ar mani tikai retu vārdu parunāja. Līdz šai dienai es noteikti nezinu, vai viņi arī mani turēja par vainīgu savā neizdevībā. Šo notikumu mums drīz vien aizēnoja citas svarīgas lietas.

Vissvarīgākā — jau pieminētais koncerts mūsu baznīcā lieldienās. Uz to mēs gatavojāmies kā uz sevišķi svarīgu notikumu. Pagastā mums bij divi kori — vienu vadīja mans Pērkonītis, otru draudzes skolotājs Treimanis. Sacensība un maza nenovīdība tādā situācijā nenovēršama. Pēc Pērkonīša un arī mūsu visu domām mūsu koris bij nesalīdzināmi pārāks par Treimaņa vadīto.

— Iedomājieties tikai, — Pērkonītis parasti teica, svētdienas pēcpusdienās no ērģeļu soliņa pretīm korjiem atgriezies, — arī Treimanis iedomājas, ka viņš esot diriģents! Kas ir diriģents? Diriģents ir kora dvēsele. Lai koris labi dziedātu, nepieciešams diriģents ar absolūtu muzikālu dzirdi, priekšzīmīgu balsi, spēcīgu temperamentu un augstām ētiskām īpašībām. Treimanis gan daudz strādā, muzikas prasmes viņam kaut cik ir, bet viņš spēlē kārtis un drusku iedzer arī. Līdz tādai pilnībai kā mēs viņš nekad nespēs pacelties . . .

Tādā dziļā pārliecībā mēs mācījāmies visu ziemu. Taisnību sakot, līdz ziemsvētkiem mūsu mācīšanās bij visai dīvaina. Līdz pat svētkiem mēs vingrinājāmies balss racionālā nostādīšanā, elpas ievilkšanā un izpūšanā, pa atsevišķām balsīm un visi kopā dziedājām tikai tos piecus patskaņus. Pērkonītis staigāja apkārt pa soli starpām, aptaustīdams mūsu pareizi vai nepareizi ievilkto vēderus un pats demonstrēdams, kā tas jādara pēc dziedāšanas mākslas likumiem. Es tomēr novēroju, ka zinātniska balss nostādīšana šajā apkārtne nebij visparasta lieta. Pirms lieldienām laiks jau bij atmeties sevišķi silts — klasē visus četrus kaplodziņus turējām vaļā, lai sasmacis gaiss neapgrūtinātu elpojamās organas, sevišķi rīkles galu, kas pēc Pērkonīša paskaidrojuma visjutīgāk reaģēja visādiem putekļainiem kairinājumiem. Bet tad pagasta piena sievas, ar tukšām kannām no Rīgas braukdamas, parasti apstājās uz ceļa skolas priekšā veselā strīpā un ilgi klausījās,

ka mēs, balsis nostādīdami, toņu kārtā idējām Ā—ā — —
l—i — — Ū—ū. Ar pātagas kātu cita citai pamezdamas un
galvas palocīdamas, brauca prom tikai tad, kad diriģents ļāva
mums atpūsties un sāka mīļāko sarunu par nākamo koncertu
un par to, kā mēs ar savām nostādītām balsīm un spēka pilnu
dziedāšanu parādīsim Treimani viņa pilnā niecībā.

Bez šaubām, balsis nostādīšana svarīgs uzdevums. Bet kādu
nedēļu pēc ziemsvētkiem mums šī nebeidzamā idēšana bij jau
krietni apnikusi. Tenors ar abiem Lāčiem, jauno un veco, nie-
kojās vien — Pērkonītis šo niekošanos nepamanīja, tāpēc ka
pats vissirsnīgāk un skaļāk vilka līdzī. Bet mēs tikai ar pū-
lēm varējām savaldīties, kad vecais Lācis, acis samiedzis, iz-
locīja visu savas mājas kustoņu balsis. Par laimi Pērkonītis
arvien vairāk atvērsās no mums un sāka sevišķi stingri balsis
nostādīt soprānam un altam. Altā izcilu stāvokli ieņēma divas
dziedātājas — pasesnā Grauda jaunkundze un tāpat pasesnā,
bet arī garumā prāvā Kleina jaunkundze, kas katrreiz visus
mūs pēc kārtas aplūkoja tādām acīm, ka mēs neviļus ķērā-
mies savas kravates sagriezt taisni vai meklējāmieš kabatā
mutautiņus.

Kādu svētdien, pa paradumam altam balsi nostādīdams,
Pērkonītis gribēja pārliecināties, vai Grauda jaunkundze elpu
pareizi ievilkusi. Man likās, viņš pat lāgā nespēja roku pie-
durt, kad Grauda jaunkundze sprauslādama metās pa durvīm
puiku guļamistabā. Kā līdzī rauta, pakaļ metās Kleina jaun-
kundze — un kādu traci viņas tur sacēla, to es nemaz nevaru
aprakstīt. Pērkonītis palika rokas paplētis, tad paraustīja ple-
cus un sāka balsi nostādīt soprānam. Izlikās nemaz neredzam,
kad tās pēc kādas pusstundas atgriezās klasē sarkanas, kaba-
tas lakatiņos degunus šņaukdamas un acis berzēdamas. Vaka-
riņās Pērkonītis man teica ļoti nopietni:

— Brīdinu jūs, Kurmjā kungs, no tās Graudas un Kleinas:
tās ir vecas ciema žurkas.

Ko viņš īsti domāja, to līdz šai dienai neesmu labi izpratis.
Turpmāk tādi incidenti vairāk neatgadījās, jo pāra nedēļas
pēc ziemsvētkiem mēs no balss nostādīšanas pārgājām uz kārtī-
gu dziedāšanu. Tas jau bij daudz interesantāk. Visas sešas
balsis dziedāja pēc manis izrakstītām notīm, es paslepšus vē-
roju savu dzeltenaci, vai tā neparaustīs degunu par manu ne
visai glīto rakstu. Nē — viņa neraustīja vis. Jaunais Lācis
mina ērģeles. Pērkonītis spēlēja pa balsij, un mēs dziedājām

sirsnīgi. Spēlēja, spēlēja — nenocietās un sāka pats dziedāt līdzī.

— Ja jums bijušas tādas balsis kā man, — viņš teica, — tad mēs tam Treimanim parādītu brīnumus.

Balss viņam patiešām bij sprakstoši skaļa, mūsu sešas pavisam pazuda aiz viņa taures. Visu balsu kopdziedāšanā viņš tik drausmīgi vēcināja resno tapas veidīgo melnkoka zizli, ka vairāk reižu trāpīja aiz muguras ķeizara bildes izgrieztā zeltotā rāmī. Bet kad pievirzījās katedras malai, tad vairs nekāra. Arī diriģēdams, Pērkonītis nevarēja novaldīt savu skaisto balsi, piedziedāja te līdzī soprānam, te altam, te pirmajam un otram tenoram un tāpat basiēm. Mēs visi bijām sajūsmināti. Diriģēja mūs ar tādu sparū un pārliecību, ka mēs cerējām uz milzīgiem panākumiem lieldienū koncertā. Starpbrīžos atpūzdamies runāja par Treimani un viņa kori, kurā nebij ne disciplīnas, ne sajūsmas, ne arī īstas muzikālas izpratnes. Jau iepriekš nožēlojām šos diletantus, kuri bij tik naivi ielaisties ar mums sacensībā. Pērkonītis smējās, strupo ūsu nobraucīdams: ko tur lai dara — vecā paruna jau teic: ko dievi grib samaitāt, tam viņi atņem saprašanu.

Pirmajās lieldienās laiks bij taisni kā ap vasarsvētkiem. Pa rīteņu grambām ūdens tecēja čurkstēdams, pelēkas sniega paliekas tikai vēl kaut kur augsta paugura nogāzē varēja saskatīt. Likā kāsi mums pāri pārlaidās dzērves ceļā uz Burtnieku ezera apkaimi. Es sēdēju ratos vienos svārkos, un arī tā man bij silti. Pērkonītis arī šodien uzvilcis apbružāto seskādas kažoku un cibveidīgo sprogaino cepuri, ko viņš nēsāja visu zīemu: «Man jā rūpējas par savu veselību — ne sevīs, bet pagasta labā, jo esmu atbildīgs par tām jaunajām dvēselēm, kas man uzticētas.» — Kundze mums līdzī braukt vairs nevarēja — guļamistabā pie abām sienām viņai bij uzkārtas spārnotas eņģeļu galviņas, vēl prombraucot Pērkonītis viņai cieši piekodināja pēc iespējas vairāk skatīties šajās bildēs, jo jaungaidāmā izskats un raksturs lielā mērā atkarīgs no tiem iespaidiem, ko māte uzņem pēdējos mēnešos.

Pie baznīcas zirgu sabraukts kā kādā gada tirgū. Draudzes skolotājs Treimanis, laikam gan jau nenovēršamo caurkrišanu paredzēdams, slaistījās ārpus durvīm. Kad es, zirgu piesējis, aizgāju turpu, Pērkonītis smaidīdams patlaban mierinoši sita viņam uz pleca.

— Nezaudējiet dūšu, kolēģa, — viņš teica. — Pat Maķedonijas Aleksandrs un Napoleons nav uzvarējuši visās kaujās.

Es Treimani redzēju tikai trešo reizi. Viņš sagrieza šķībi savas garās gaišās ūsas — zem tām paplaiksnijās tāds kautrs smaids, kad viņš, acis piemiedzis, paskatījās manī.

— Vai nu mēs te uz kādu karošanu taisāties, Pērkonīša kungs.

Pērkonītis ar otru roku uzsita viņam uz otra pleca.

— Jūs esat flegmatīķis, Treimaņa kungs, un es esmu sangviniķis. Ko tas nozīmē diriģentu darbā, to jūs gan zināsi. Bet gan jau labi vien būs. Gan būs labi.

Man isti nepatikās tas smaids zem garajām gaišajām ūsām. Bet Treimanis tikai paraustīja plecus un kāpa pa trepitēm augšā korī pie ērgelēm. Cildenā jutoņā mēs ar Pērkonīti tam pakal. Protams, Treimanis ar savu kori bij ieņēmis to labāko vietu šajā pusē ērgelēm, mēs bijām diezgan cieši saspiesti viņējā pusē. Bet tam jau nebij nekādas lielas nozīmes. Mūsu koristes liecās pār margām un skatījās ļaužu pārpildītajā baznīcā, kur vidū sēdēja mācītājs, ārsts, dzirnavnieks ar savu kundzi, Līvu ģimene un pārējā pagasta aristokrātija. Es ievēroju, ka Līvu Berta bij pārmetusi abas smagās gaišās bizes pār pleciem priekšā un sēdēja, acis augšup nepaceldama. Pērkonītis man aiz muguras smagi noņņācās.

Protams, pēc ērģeļu ievadījuma pirmais dziedāja Treimaņa koris. Mēs klausījāties nopietni, tikai reizēm saskatīdamies un acīm cits citam pateikdami: nu, ar tādiem niekiem mēs jau sen vairs nenodarbojamies. Pērkonītis bij sācis mazliet nervozēt — pirms vēl tie bij beiguši, izstātīja mūs pa balsīm un pats mīņājās priekšā, kamertoņa svilpīti sauja žņaudzīdams. Otrā pusē vēl skanēja pēdējais akords, kad mums jau balsis bij uzdotas, mēs tvīkām vien nepacietībā parādīt savu mākslu.

«Ak galva asiņaina» un «Bij Kristus bērnam rožu dārzs» noskanēja braši un melodiski. Mēs stāvējam cienīgi, tikai ar vienu aci pablenzdamī lejā publikā. Bez mazākām šaubām iespaids bij labs, aptiekārs pat rokas saņēmis uz vēdera un — ja pavisam nemaldos — arī Līvu Berta patlaban pavērsa pret mums savas skaitās zilās acis. Nu, protams! Te taču stāvēja Pērkonīša koris!

«Oziannā» — mūsu šedevrs, ar ko gribējām parādīt savas spējas visā viņu spožumā un galīgi sadragāt Treimani ar viņa tā saucamo kori. Pērkonītis bij kļuvis pavisam nervozs. Svil-

pīti un taktsizīli mēlāja, mainīdams te vienā, te otrā rokā, bargām acīm skatījās gan tenorā, gan basā, galvu draudīgi papurinādams un rādīdams žestus, kurus bij grūti saprast. Uzsvīlpa soprāna balsi, piedūca klāt visus pārējos — vienreiz, otrreiz un vēl. Mēs bijām kaujas gatavībā un nevarējām sagaidīt, kad pacelsies melnā tapa.

Sākām. Melnais taktsizīlis beidzamajam soprānam un pirmajam altam šaudījās turpat gar acīm — bet viņas pie tā bij jau pieradušas. Pirmie oziannā noskanēja isti braši un svinīgi vecās baznīcas griestu lokā. Tomēr citāda mums izlikās šī skaņa nekā skolā, mutes plātīdami, mēs pablenzām cits citā. «Oziannā» ir ļoti grūta dziesma — tāpēc jau mēs to arī bijām izvēlējušies. Balsis tur mainās un jaucas, — viena sāk, kad otra beidz, pārējās ieķer kaut kur frāzes vidū vai malā, — ja nemaldos, Pērkonītis visu šo jūkli sauca par fūgu. Samācījušies mēs bijām labi un turējāmies droši. Diriģenta zīzlis slaistījās gluži kā negudrs, šaurajā telpā apdraudētas, soprāna un alta pirmās rindas instinktīvi sliecās atpakaļ, otras mina mums uz kājām, bet mēs tomēr nekustējāmies no vietas — to prasīja situācija. Zižļa zibenātrajiem vēcieniem bij parādīt publikai, ka mēs, tas koris, neesam nekas, ka paši nezinām, kad aplūst un kad iekrist, bet visu te vada un kāro tikai un vienīgi diriģents.

Tepat līdz pusei nodziedājam labi, lai gan ar katru jaunu papēmienu mums pašu balsis izlikās svešākas. Bet tad soprānam un tenoram toņi sāka kāpt arvien augstāk un augstāk. Mēs, basi, dūcām atturīgi, lai nepārmāktu vadošās balsis. Galīgi sajūsminājies un aizrāvies, Pērkonītis bij sācis savā skais-tajā balsī dziedāt līdzī. Vispirms altam, tāpēc ka tas mums pēc sava sastāva bij tas vājākais. Patlaban viņš mēģināja līdzī otram basam, kuram gan nekāda palīga nevajadzēja, jo to droši turēja viens pats vecais Lācis.

Bet tad mēs visi ar reizi samanījām kaut ko nelabu. Soprāns bij sakāpis tik augstu, ka vairāk vairs nevarēja turēt. Es pametu skatienu savā dzeltenacī — tā miņājās apklususi un pietvikusi. Visam soprānam mutes bij ciet, tas stāvēja pārbi-jiēs un izmisis. Droši vien arī Pērkonītis nojauda nelaimi, bet aizdziedājies acumirkli neaptvēra dziesmas īsto vietu. Nikni pavērsies pret tenoru, sāka vilkt tam līdzī tik skaļi, ka no griestiem atlupa kaļķu plāksniņa un, gaisā pašūpojusies, pār-laidās pāri margām lejup. Nelīdzēja arī diriģenta palīdzība —

apuvās tenors, apklusā alts, un tad apklusām arī mēs, tie visi. Izmisumā cīnīdamies, Pērkonītis nevarēja ar reizi apstāties. Melno zizli vēlreiz novēcinādams, viņš viens pats savā skaistajā balsī izkļiedza tenora oziannā, bet tad arī viņam rokas nolaidās gar sāniem.

Beigti mēs bijām. Pērkonītis lūkojās uz mums tādām acīm, it kā mēs tam uzklupuši ceļā un aplaupījuši kailu. Savāda tūlka leļā piespieda mani pacelt acis un pamest skatienu pār margām. Kas tās par iesnām vai klepu bij tiem visiem tur uz naciņš? Nevienas sejas — tikai sieviešu cepures un vīriešu matoti un kaili pakauši. Mācītājs ar mutautiņu bružāja degunu — arī tam no sejas nekas nebij redzams. Aptieķnieks noliecies sakārtoja galošu ap zābaku. Berta tagad bij pavērsusi šurp abas zilās acis, pār plecu priekšā tagad tikai viena pati bize — otra atmesta atpakaļ... Tad man sanāca tādas dusmas un kauns, gribēju Pērkonītim acīm iedzelt tā — līdz sirds dziļumiem. Bet viņš jau stāvēja spraugā starp ērgelēm un sienu un izmisis, ar pirkstu savā svilpītē bakstīdams, kaut ko skaidroja solo dziedātājam Garjānim. Tonis vai pustonis par augstu — kaut ko tamlīdzīgu mēs sadzirdām no viņa garā skaidrojuma.

Garjānis viņu kaut kā nomierināja. Pērkonītis atgriezās savā vietā, uzsvilpa soprānam no jauna, — otrreiz mēs nodziedājām korekti, pat bez diriģenta piepalīdzības. Bet kas nu tā vairs bij par dziedāšanu! Treimanis palika nenoveikts — tā apziņa nomāca mūs visus un jo gaiši atspoguļojās Pērkonīša sarauktajā pierē un lēni līgotā taktis zizlī. Arī savas pārējās dziesmas veicām pietiekoši labi, taču tās mūs vairs glābt nespēja. Garjānis dziedāja solo, solo spēlēja vecās Ģertrūdes ērgelnieks Šepskis, līdz pamatiem salīgodams veco dievnamu. Koncertu nobeidza Treimaņa koris otrā pusē, mums šķita, ka tā nav tik daudz lieldienu dziesma kā pašu uzvaras prieka izskaņa, kas jaudās viņa pēdējā numurā.

Mēs visu laiku stāvējām telpas dibenā saspiedušies, vairājiem paskatīties leļā un cits citā. Nogaidījām, kamēr publika izkļīst un galvenā kārtā kamēr aiziet Treimaņa koris. Kad es uzmanīgi šļūcu gar ērgelēm uz kāpņu pusi, Pērkonītis bij ielencis Treimani, kamertoņa svilpīti visādi demonstrēdams, izrādīja, kā šis viltīgais instruments viņu piekrāpis. Treimanis stāvēja, ar muguru pret margām atspiedies, — viena ūsu puse viņam gan bij vairāk uz augšu, bet nekādu

smīnu zem tās es nesaskatīju. Viņš līdzjutīgi grozīja galvu un, cik varēju noprast, palīdzēja nopelt vislīpītes neuzticamo dabu. Zirgu no slītas atraisījušam, man vismaz desmit minūtes bij jāgaida: Garjāni aiz mētelņpogas notvēris, Pērkonītis tam kaut ko skaidroja. Tikpat kā neviena cilvēka vairs nebij baznīcas pagalmā, kad beidzot nāca Pērkonītis — man par lielu izbrīnu pavisam apmierināts un pat pasmaidīdams.

Saule jau bij noslīgusi aiz priedītēm. Pērkonītis sacēla kažokapakli un uzmauca silti oderētos ādas cimodus. Nokrekšīnājās tik omulīgi, it kā šodien nekādu blamāžu nebūtu piedzīvojuši. Man sanāca dusmas — mēs taču tur ne mazākā mērā nebijām vainojami. Mūsu dziedātāji sabozušie gāja mājup pa ceļa malām — neviens neatsveicinājās no mums, likās pavisam neredzam. Pērkonītis kājām atspērās ratu priekšā, svarīgi nošņācies, atgāzās pret atzveltni un savilka augstāk ādas segu. To viņš darīja tikai sevišķi labā omā. Atmetis par ko priecāties... Es pamatīgi uzkniebu dūkainajam pa pinkaino sānu.

Kad no meža bijām izbraukuši un pāri ezeriņa lāsumam jau paspīda mūsu skolas dēlīšu jumts, Pērkonītis atzvēlās vēl vairāk un vēl vairāk arī atvilga.

— Vai jūs zināt, Kurmja kungs, ko man pateica Garjāņa kungs?

Kā es to varēju zināt. Klusēju, zobus sakodis, un nikni raustīju grožus, jo dūkainais bij ieradināts pie katra mazākā pauguriņa apstāties soļos.

— Garjāņa kungs apgalvoja, ka arī Mocarts Vinē divas reizes gluži tāpat kļūdījies. Un vai tāpēc Mocarts nepalika tas pats Mocarts?

Pērkonītis iesmējās un apmierināts izvirzīja zodu no kažokapakles. Ko es uz to varēju teikt? Itin neko. Acīm redzams nebij pasaulē tik dziļas klizmas, kurai viņš ar savu pašapziņu netiktu laimīgi pāri.

Drīz pēc koncerta izbeidzās manas skolotāja gaitas pie Pērkonīša. Pēc lieldienu brīvlaika skolā atnāca tikai vairs piecpadsmit skolnieki, tie pašinēkādai pedagogijai vairs nebij pieejami. Vācieši apdraudēja Rīgu un Vidzemi, — tik vien dzirdēja runas kā par bēgšanu vai nebēgšanu. Vienu rītu piecēlies atradu skolu tukšu. Neaizslēgtā virtuvē uz galda nolikta zīmīte: «Mēs aizbraucam uz Carnikavu, padodamies likteņa un dieva nesaprotamam lēmumam. Ja kāds skolnieks vēl atnāk, laidiet mājās, skola inspektora pilnvarā ir slēgta. Ja jums nekas labāks nav padomā, nāciet pie mums, kaut kā jau iztiksim. Ar cienību Jūsu Krišjānis Pērkonītis.»

Kaut kā iztikot Pērkonīša Carnikavas mājā man nenāca ne prātā. Kabatā bij simts desmit rubļi, ar tiem varēja ko pamēģināt. Sasēju paunā savas mantiņas un devos atpakaļ pa to pašu ceļu, pa kuru pagājušā vasarā biju atnācis šurp. Pie Desu kroga Lubānas šosejā iekūlos garā šķūtnieku rindā, kas bij aizveduši uz Rīgu zaldātus un dažādus kara piederumus. Ar tiem kopā braukdams, neviļus dabūju zināt pavisam negaidītu vēsti: mans tēvs bij aizbraucis līdz Gulbenei, šopavasars saslimis ar dizentēriju un aprakts Vec- vai Jaungulbenes kapos. Ko tad es tur lai vēl meklētu? Izkāpu no lādžīgā vedēja ratiem un pa plankotiem meža ceļiem devos uz kreiso pusi. Uz Ropažiem. Man bij savs sen nodomāts nolūks: nokļūt Tapsā — tur nelaiķa mātes brālis ilgus laikus kalpoja kā pirmās šķiras sliežu bīdītājs, viņa fotogrāfiju māte allaž rādīja visiem svešākiem ciemiņiem. Valkā netiku iekšā: pie visām izejām stāvēja žandarmi un prasīja caurlaižamās apliecības — tā kā man tādas nebij, tad nopirku biļeti tieši līdz Tapsai. Tagad taču brīvi cilvēki vajadzīgi visos amatos — gan tēvocis mani kaut kur pievietos.

Divas dienas noklaināju pa Tapsu, neskaitāmas reizes kāpaļādams pār mezglā stacijas daudzajām sliedēm un izprašādams katru dzelzceļnieku, ko sastapu mazliet valīgāku no acumirkļa dienesta uzdevumiem. Nakti pārlaidu stacijas uzgaidāmā telpā starp Kurzemes bēgļiem, nezin no kurienes atklīdušiem krieviem un apkārtnes īgauniem, kas te maisījās gaididami vilcienus no Rīgas un Pēterpils un taujādami nezin kādas jaunas ziņas par vāciešiem. Par manu tēvoci neviens neko nezināja pateikt. Trešās dienas rītā mani ievēroja stacijas priekšnieka palīgs un stingri nojautāja, ko es te slaistoties. Par manu tēvoci viņš neko nebij dzirdējis, bet aprunājās ar stacijas bagāžas kasieri, kas šē strādāja divtik sen kā viņš pats. Arī tas nevarēja neko pateikt, bet paaicināja savu svērāju, kas ļoti labi pazina manu tēvoci. «Rabotal, rabotal, a bolse ne rabotal.» — īgaunis pastāstīja. Izrādījās, ka mans radnieks pašā kara sākumā pārcelts uz Poliju, uz Lomžu — sadzen nu tam pēdas.

Naktī, uz sola gulēdams, iepazīnos ar savu nejaušo kaimiņu Demidovu no Lugas. Tas bij ceļā uz Rēveles apkaimi kara darbos, kur atsvabināja no aktīvās karaklausības. Brašajam, par mani labi vecākajam Demidovam ar šo klausību kaut kas nebij kārtībā: visu dienu viņš runājās ar tādiem pašiem bīkliem cilvēkiem, galvenā kārtā par dažādām komisijām, brāķēšanām un pārbrāķēšanām. Apsolījās izgādāt arī man darbu pie uzņēmēja Svežņikova, kur viņam brālēns kalpoja kā kantorists. Braucām abi uz Rēveli.

No Rēveles bij jāiet verstis divpadsmit uz kādu pussalu. Pa ceļam iegriezāties apskatīt sv. Brigitas klostera drupas, kur gan nebij it nekā ko redzēt. Ārā nākot, pie vārtiem mūs sagūstīja vietējais uradņiks, uzsēdināja siena vezumā un aizveda atpakaļ Rēvelē. Savādi jau bij, ka divi tādi jauni cilvēki tagad klaiņā apkārt, kur mums katrā ziņā vajadzēja atstāties kaut kādā pulkā un frontē, vismaz zemessargos. Nakti pārlaidām kādas kazarmas blakšu apsēstā lāvā, bet rītu mūs lielā barā aizdzina tieši uz karaklausības komisiju. Es uzstājos kā Vidzemes bēglis, pārlautā roka mani bez vārda runas paglāba no ieskaitīšanas armijā. Kad iznācu sētā, Demidovs jau bij barā pie citiem, bargu bārdainu zemessargu ielenkts, nosūtīšanai uz sadalāmo punktu. Izmisis viņš māja man ar roku un kaut ko kliedza par savu brālēnu un Svežņikova kungu. Zemessargi iztrieca mani pa vārtiem, tā ka paliku

notīna, ko brālēns, Svežņikova kungs vai es pats viņa glābšanai varētu darīt.

Aizkūlos viens pats uz pussalu. Patiešām, Demidovs nebij melojis: viņa brālēns, arī Demidovs, Osips, strādāja pie zemraču darba uzņēmēja Svežņikova, gan ne kā kantorists, bet kā vecākais tabelvedis. Biju ieradies laimīgā brīdī: nupat pieci kantoristi un citi rakstu cilvēki ar kaut kā nenokārtotiem dokumentiem vienkārši paņemti kara dienestā — tagad jau mana komisija pēc komisijas, tās gūstīja tos neskaitāmos tukstošus bēgulu, kas slapstījās pa kara darbiem, vai ar nopirktas baltas biļetes piepalīdzību. Mana karaklausības lieta bij skaidra, tādi brīvi cilvēki šajos laikos gadījās visai reti, tāpēc mani bez garām runām pieņēma darbā.

Pats Svežņikovs dzīvoja Rēvelē, kur viņam pastāvīgi bij darišanas ar kroņa inženieriem un Rēveles cietokšņa komandantu. Runāja, ka tas esot daudzkārtīgs miljonārs — pirms diviem gadiem vēl turējis mazu ādas preču veikaliņu Pēterpils Gostinij Dvorā. Tāda spēja metamorfoza nebij arī nekāds brīnums: kamēr vācieši izpostīja Kurzemi un Poliju, kamēr miljoni siku ļautiņu pazaudēja visu, kas viņiem bijis, un kā bēgli un ubagi izklīda pa Krieviju, frontes aizmugurē daži tukstoši veiklu cilvēku ar kroņa darbiem un uzņēmumiem gada laikā kļuva bagāti.

Svežņikova darbus vadīja inženieris, Rīgas vācietis Forstmanis. Sauss, dzīslains, izspiestām vēža acīm, nikns un neviena neieredzēts. Visi tie krievu, igauņu, somu un latviešu strādnieki, kas te sabēguši no frontes dienesta, viņu turēja par vācu spiegu, bet noteikti kaut ko uzrādīt, protams, neviens nevarēja. Apkārt te slaistījās arī uniformēti armijas kontrizlūkošanas ierēdņi, bet tie bij tādi paši frontes bēguli un vairāk tikai centās noklausīties strādnieku sarunas. Forstmanis mani iecēla par tabelveža Demidova palīgu ar diviem rubļiem algas dienā. Divas reizes — rītos, tūlī pēc darbu sākuma, un vakaros, pirms darba beigām, man bij jāapstaigā verstis četras lielais rajons un jāatzīmē strādnieki sešās darba vietās, kur raka pamatus smagām baterijām, ceļus uz tām un dažādus komplicētus pieejas un izejas grāvjus. Demidovs vairāk sēdēja kantorī, pēc manām atzīmēm sastādīdams algas izmaksas tabeles. Tas bij padzīvojis lāga cilvēks, satikām labi. Ēdienu visiem kopīgi gatavoja kāds uzņēmējs, tam te bij arī savs veikaliņš, kur varēja dabūt cukuru, tabaku, baltmaizi,

siļķes, konfektes un vēstuļu papīru. Pārtika izmaksāja ap četrdesmit kapeikām dienā. Citur naudu te notērēt nevarēja, uz Rēveli uzdzīvot es nebraucu, tā man jau līdz rudenim iekrājās pāra simts rubļu.

Pa vasaru dzīvot varēja puslīdz labi. Gulēju barakas galā, četriem dēļiem nošķirtā augšlāvas aizgaldā. Pie tās smirdoņas un parazītiem pieradu. Nostaigājies un pagalam noguris, vakaros tūlīņ aizmigu, lai gan barakā parasti līdz pusnaktij neaprimās lamāšanās četrās valodās par Svežņikovu un viņa verga darbiem, par nodevēju vācieti un par visu kara radīto postu. Bet nedienas sākās līdz ar rudens slapjdraņķiem. Manas kurpes samirka un izblida. Mētelis šejienes vējiem un aukstumam izrādījās par plānu. Divas reizes apsaldējos un kādu nedēļu nogulēju, nejauki garlaikodamies un ar blaktīm kaudamies. Kad atbrauca no Rēveles igauņu ārsts un visus mūs, tos trīsdesmit klepotājus un stenētājus, sadzirdīja ar aspirīnu, atkal tiku uz kājām, bet iedzīvoties te tomēr vairs nevarēju. Sala jau astoņpadsmit Reomira gradu, barakas sienas bij slapjas, no griestiem ūdens pilēja sejā, pārkurinātā skārda krāsns vēdīja smirdoņu un dvingu, no kuras katru rītu sāpēja galva. Nogaidīju algas izmaksu un nedēļu pirms ziemsvētkiem uzteicu darbu. Forstmanis rauca pieri un nosauca mani par klaiņājošu vagabundu. Ieradās arī pussalas žandarms, bet tā kā visi papīri kārtībā, tad nebij nekāda pamata stiept mani uz Rēveli pie kara priekšnieka, kā to darīja ar visiem citiem, kas gribēja aiziet no Svežņikova darbiem.

Laikmeta vējš aiznesa mani uz Lugu. Līdz februārim nostrādāju aprīņa pārtikas apgādāšanas komitejā, izdalīdams uz kartiņām cukuru, baltos miltus, vēlāk jau arī rupju maizi un siļķes. Tā bij ista katgora, no agrā rīta līdz vēlam vakaram uz kājām, svēršana un rēķināšana tāda, ka beigās kļuvu gluži apdullis un pat lāgā neapjēdzu, kas pareizi, kas aplam. Pa prātam nevienam nevarēju izdarīt. Daudzi nebij mierā ne ar ko. Pēc viņu ieskata es tas vainīgais, ka ikviens nedabūja tik daudz, cik pēc taisnības pienācās. Mani lamāja gan tieši acis, gan aiz muguras. Denaturātu sadzēries, pūlis reiz vakarā uz ielas pat grasījās piekaut mani. Februāra beigās pārtikas komiteja mani atlaida, gan izteikdama atzinību par uzcītīgo darbu un algu par divām nedēļām izmaksādama uz priekšu. Manā vietā pieņēma kādu izbēgušu Kurzemes pilsētiņas galvu.

Tad es atrados Valkā. Ar atvaļināta kara darbu strādnieka apliecību ieeja tagad man bij brīva. Igaunī savā daļā latviešus labprāt neielaida, lai gan citādi izturējās diezgan labi pret tiem, nezinādami, vai arī pašiem nenāksies staigāt bēgļu ceļus. Latviešu daļa bij tā pārpildīta, ka divi dienas nostaigāju meklēdams un taujādams, kamēr dabūju piemesties pie kāda bijušā Rīgas šnabju noliktavas turētāja. Pēc dabas tas bij lāga vīrs, bet pašam tikai viena istabiņa, gultas un galda starpā tur tikko trīs četri cilvēki vēl varēja apgriezties. Manu guļas vietu ierīkojām virtuvē uz lāviņas, bet gulēt tur varēja tikai tad, kad plītē nekurējās uguns — citādi man svila kāju pēdas, bij jāsēd un jānogaida, kamēr trumulis beidz vārties un ogles kaut cik izplēn. Jansons turpināja savu Rīgā uzsāktu veikalu. Viņš prata vēl kaut kā sadabūt tagad tik stingri aizliegtos reibinošos dzērienus, pat konjaku un ārzemju vīnus. Pa vakariem pie viņa sapulcējās paziņas, tranšeju racēju tehniķi, dzelzceļa ierēdņi un turīgākie šejienes pilsoņi, tad aiz skaļām apspriedēm par karu un kas ar to sakarā visu nakti nevarēju aizmigt. Biju svešs šai sabiedrībai, tāpēc mani tur neieaicināja. Varbūt tā arī labāk — šādā klaiņu laikā arī es droši vien būtu pieradinājies žūpot.

Sākumā bēgļu komiteja izsniedza man pabalstu. Bet jau pēc pāra nedēļām sāku sadzirdēt aplinkus, vēlāk pat tiešus aizrādījumus, ka tādām jaunam bezģimenes cilvēkam gan neklātos kvernēt te rindā ar nabaga sievietēm un nespēcīgiem sirmgalvjiem. Vēl jau tepat apkārtne esot darba un peļņas diezgan. Kamēr rindā stāvētāji vien mani dzēla, nekas, — es ierāvu galvu uzslīētā mēteļa apkaklē un izlikos, ka viss tas zīmējas uz kādu man pavisam svešu cilvēku. Bet kad arī punkta vadītājs reiz ieminējās gluži to pašu, tad tālāk vairs nebija iespējams. Lai cik notrulināts biju pa šiem mētāšanās laikiem, nevarēju taču gaidīt, kamēr mani atklāti padzen prom.

Piestāju tranšeju racējiem pie Smiltenes ceļa. Salīdzinot ar Rēveli, darbs te bij pavisam smieklīgs. Kroņa tehniķi dzīvoja savā viesnīcā, tikai retumis ieradās palūkot, ko mēs te darām, un pieklājības pēc palamāt mūs. Desmitniekiem nekāda norma nebija noteikta, tie parasti sēdēja pulciņā, pīpēdami un pārsprīdzdami gudras lietas, kamēr mēs aiz gara laika ķepojāmies marī lietos izžulgušā purvā. Bet tad atgadījās nelaime: caur atmieksēto zābaka zoli man kājā iedūrās sarūsējusi dzelozstieple, pāra dienu vēlāk ievainojums

apmilza un sāka pūžņot, visa pēda uzpampa, un tā dabūju divas nedēļas nogulēt uz savas lāviņas pie plīts. Kad atkal varēju staigāt, man bij pārgājusi patika uz tranšeju darbiem. Jāpiezīmē, ka nevienam tur nebij nekādas patikas. Racēji paši zobojās par saviem grāvjiem: ja jau pārdzis krievus Daugavai pāri, tad taču Valkas ierakumos vācieti nu nekādā ziņā neaizturēs. Tagad man liekas, ka taisni darba nevērtības apziņa un pār visu zemi kļīstošā nodevības jausma bij tas cēlonis, kāpēc visi strādāja bez pārliecības un sirsnības un slinkošanu nemaz neturēja par kauna lietu.

Maija sākumā atbraucu Rīgā.

Aiz kaut kāda instinkta vai pilnīgi neviļus vakara krēslā izkāpu Aleksandra vārtu stacijā un ilgi klīdu pa nomalī. Tērbatas ielas galā tāpat neviļus biju piestājis kādam uniformētam cilvēkam ar sudraba pagonām zaļā iekantējumā. Viņš soļoja kareiviski, lēnām, ieturēdams gaitu gabaliņu iepakaļ smagi piekrautam maisu vezumam ielas vidū. Cieši nopakaļ iedams, skatījos viņa mugurā, līdz kamēr viņš atgriezta galvu. Tīrie pasaules brīnumi! Tas taču bij mans citreizējais draugs Ģirts Vīksna!

Pazina gan vēl. Apstājās un pasniedza roku, cienīgi pavīpsnādams.

— Kur tad tu tā šļūc? — apvaicājās tos laikus vispār lietojamā strēlnieku žargonā. — Liekas, nekādā robā neesi iekļuvis?

Es paraustīju plecus un atteicu, ka esmu pavisam bez roba un tāpat vien klaiņāju pa Rīgu. Ģirts noklausījās, plakstus ar garajām skropstām acīm pāri nolaidis, tad pablenza uz maisu vezumu, kas bij jau aizvirzījies soļu divdesmit tālāk. Pameta ar galvu — tas nozīmēja: nāc līdz.

Ģirts nesteidzās panākt vezumu. Gāja, acis tāpat ietvē nolaidis, sudrabpogainā svārka stūrus paraustīdams, manu bēdu stāstu klausīdamies. Stabu ielai tuvojoties, biju nokļuvis līdz Valkas tranšejām. Bet te viņš pārtrauca mani.

— Labs ir. Es esmu ceturtā tehniskā rajona mantzinis — pie inženiera Skostas. Atnāc rītu mūsu kantorī šosejā (tādā un tādā numurā), kaut kur tevi pievietosim.

— Inženieris Skosta? Vai tikai tas nav tas pats no mūsu pagasta?

— Es nezinu, no kāda pagasta viņš ir. Bet patlaban viņš rīko tūkstots trīs simts strādnieku, un kaut kāds darbs mūsu

kantorī arī tev atgādīsies. Es parunāšu ar inženieri Skostu. Pieņac rītu — ap pulksten deviņiem.

Maišu vezums jau bij iegriezies Stabu ielā. Uz stūra Ģirts Viksna man noteikti paspieda roku un pameta ar galvu. Tas nozīmēja, ka tālāk viņam līdzī iet es nedrīkstēju. Gan iepriecināts ar gaidāmām jauna darba un peļņas izredzēm, tomēr nevarēju pārmākt ziņkāri — kurp viņš brauc ar šo maišu vezumu? Žigli atnācu atpakaļ uz Bruņinieku ielu, pa to līdz Suvorova ielai, tad atkal uz Stabu ielu — un pabāzu galvu gar stūri. Kā tad! Tas bij tas pats Ģirta Viksnas nelaiķa mātes veikaliņš, kur ormanis ādas skotelē patlaban sāka stiept iekšā maisus no vezuma. Tātad mans vecais draugs nebij vis iestāties ne par burtlicī, ne pie zeltera fabrikanta, ne arī izmācījies par elektromontieri. Pat kā tehniskās organizācijas ierēdnis joprojām turpināja savu veikalu. Apaļā baltā seja un cienīgā uzstāšanās rādīja, ka patlaban viņam neklājas slikti.

Jānis Skosta, patiesām, tas pats Skosta no mana pagasta. Es viņu biju mazliet iepazinis jau tajā laikā, kad viņa tēvs dzīvoja par vasaras kalpu Sileniekos, bet viņš pats, teikdamies par Frankenšteinas universitātes studentu, ar zili-zaļi-sarkanu cepuri un lentu allaž bij sastopams stacijā un zaļumballēs. Pirms kara sākuma strādājis hidrotehniskā organizācijā, tagad bij ticis par ceturtā tehniskā rajona pārzini un nēsāja tādu pašu uniformu, kādu biju jau redzējis savam draugam Ģirtam Viksnam — tikai ar zvaigznīti virs pagonām un lielu zobenu pie sāniem. Apprecējis sniega lāpstu, slotas kātu un finiera kastu fabrikas īpašnieka meitu. Pats īpašnieks ar visu fabrikas ierīci un strādniekiem aizevakuējies uz Tulu — lielajā fabrikas telpā tagad ierikota ceturtā rajona pārtikas noliktava, bet mazā divstāvu ķieģeļu namiņa apakšstāvā ceturtā rajona kantoris. Augststāvā dzīvoja Skosta pats ar kundzi un kalponi. Es patlaban sēdēju inženiera kabinetā sabīdāmā audekla krēslā. Kundze tikko bij izgājusi, Skosta pārstāstīja man savas dienesta gaitas un kļūmas.

Veselu gadu viņš bij nostrādājis Ogres apkaimē — pēc viņa paša domām kara ceļu stigošanas un plankošanas darbi veikti pietiekami labi, bet iecirkņa kroņa inženieris Grosbergs nekādi nav bijis apmierināms. Katrā revīzijas braucienā rājies, beidzot nācis pat brīdinājums no kara darbu virsvaldes. Skosta baidījās, ka viņu pavisam neatceļ no rajona tehniķa amata un neaizsūta uz fronti. Pārmeta viņam nolaidību un

neveiksmi ceļu būves darbos Ogres rajonā, bet it sevišķi tādu strādnieku pieturēšanā, kas bij zaudējuši tiesības uz aizmugures klausām. Nupat vēl piecpadsmit cilvēki bij aizvesti pie kara priekšnieka. Diviem palikuši zirgi, — nekādu noteikumu nebij, ko ar tiem iesākt. Tagad Skosta nodomājis savilkt grožus un rīkoties stingri. Pēc viņa sprieduma visi šie Kurzemes bēgļi un Vidzemes Daugavmales saimnieki bij pēdējie sliņķi un kara dienesta bēgļi, kas lūkoja tikai apšmaukt kroni, izvairīties no frontes un strādāt pēc iespējas mazāk. Līdzšinējais kantora pārzinis pats aizsaukts pie kara priekšnieka, man nu vajadzēja sīki pārrevidēt visus dokumentus un katru, kam pietrūkst kaut pāra dienas no nepārtraukta kara darbu ieraksta dienesta, nodot attiecīgo iestāžu rīcībā. Bet, no otras puses, Skostam cilvēku bij ārkārtīgi vajadzīgs — ja vien iespējams, katrs kājnieks vai zirdzinieks paturams.

Skosta runāja ar mani kā ar vecu paziņu, bet stipri nesaķarīgi, pavirši ieķerdams vienā un otrā vietā, nekādus noteiktus norādījumus nedodams. Es tūlīņ nomanīju, ka te darīšana ar cilvēku, kas pats nebij īsti skaidrībā par saviem uzdevumiem. Divas reizes vēl ienāca kundze, — parunāja par dažādām saimniecības lietām, bet tad iemaisījās arī mūsu lietišķā apspriedē, parādīdama, ka dažādie vienjūga un divjūga braucēji viņai tikpat labi zināmi kā inženierim pašam. Mugurā viņai bij pušķainu zīda auklu apjozts rīta mētelis, kad viņa pārmeta vienu rozā zeķē tērpto kāju pāri otrai, es pagriezos pret logu un izlikos rūpīgi aplūkojam jaunus kociņus fabrikas dārzā, lai Skosta nedomātu, ka esmu kāds sieviešu cienītājs un izvirtulis.

Tā iesākās mans darbs ceturrtā rajona kantorī. Pēc dienām trim četrām es jau tiku pilnīgā skaidrībā par savu uzdevumu. Vai pusei mūsu kājnieku un braucēju papīri nebij kārtībā. Trīsdesmit četrdesmit gadu veci, tie nekad nebij nopietni iedomājušies iesaukšanu kara dienestā, kara darbos ierakstījušies, nedēļām nodzīvojuši, no viena rajona aizbraukuši, otrā nepieteikušies. Kāds desmits tur bij mana paša pagasta cilvēku, tos es paglābu vīspirmos un visus. Protams, pēc tam nevarēju atteikt arī citiem. Strādāju naktīm cauri, pētīdams no naudas makiem un kabatas grāmatīnām izvilktās saņurcītās, izbružātās zīmītes ar un bez zīmogiem, lai varētu likt Skostam apliecināt, ka tāds un tāds nepārtraukti atradies kara darbos un tāpēc atsvabināms no iesaukšanas aktīvā dienestā. Savai

gūdsapziņai netiku jautājis, vai tas viss tiešām bij tā, kā to rakstīju kontroles pārskatā. Bet par to esmu pārliecināts, ka tas ir labs bārdainis kaut kur Aizkrauklē, Bēbros, Saldū un Grobiņā, šo izlasidams, pateiks: tas tomēr bij labs cilvēks.

Pēc pēdējās kontroles no mūsu tūkstots trīssimts cilvēkiem mēsla un aizveda tikai četrus. Neviens rajons nevarēja lepoties ar tik mazu procentu. Skosta nonāca lejā ar atlocītu papīru rokās un nolasīja iecirkņa inženiera Grosberga atzinību par tagadējo priekšzīmīgo administratīvo iekārtu ceturtajā tehniskajā rajonā. Smaidīja aplaimots, un no tās reizes man viņa absolūtā uzticība bij nodrošināta. Lai tur augšā gāja vienkāršs zemrancis vai desmitnieks sūdzēties par nepiešķirtu atvaļinājumu vai par nepareizā sodā atvilktu dienas algu, visi atgriezās nošukuši un no tās reizes zināja, ar ko viņiem darīšana. Vispār satikām labi. Es patiešām neizlietoju savu varu nelietīgi — pēc varonīgajām un tomēr veltajām ziemsvētku kaujām biju varbūt maldīgi, bet dziļi pārliecināts, ka jāpaglābj katrs latviešu cilvēks, kas vēl patvēries aizmugures kara darbos. Rakstīju adreses un veselās vēstules viņu piederīgiem uz Nižņijnovgorodu, Tveru, Harkovu, Rostovu un pat uz Čelabinsku. Rakstīju sludinājumus Pleskavas, Pēterpils un Maskavas latviešu laikrakstiem, lai atsaucas bez vēsts aizklīdušās mūsu rajona strādnieku ģimenes. Tie tomēr ir pārdzīvojumi, kas neiederas manā jautri domātā atmiņu tēlojumu virknē.

Mūsu galvenais darbs bij materiāla sagatavošana kādā Kišezera malas zāgētavā un izvadāšana kara ceļu plankošanai un tiltu būvei. Ap ziemsvētkiem mums atsūtīja no Turkestānas divi simti sardu ausainām cepurēm un tik platiem zābakstulmiem, ka aiz tiem aizbāztu viņi nēsāja līdzīgu visu savu mantību. Ar vienu no tiem bij iespējams kaut kā sarunāties. Tas stāstīja, ka tie visi esot bagāti cilvēki, minēja neticamus skaitļus aitu un citu mājlopu viņu piederumā. Darbā labuma no viņiem bij gaužām maz, bet par to tiem pienāca no dzimtenes nemitīgi īpatnas pārtikas sūtījumi pa pastu. Katru dienu man bij jāapliecina desmit pavēstes, un tad arī Skostas kundze, gan dzeltenu, gan zaļu zīdu čaukstinādama, nonāca lejā paskatīties, kā šie sarti notupās ceļos pie galda, lai pašņipātu kaut ko savam parakstam līdzīgu. Arī kundze bij apmierināta ar manu darbu un šad tad ieaicināja mani augšā vaka-riņās. Tā bij patukla kundze gaišiem matiem un drošām

acīm, kaut kas vīrietisks jaudās viņas augumā un izveiksmē. Viņa labi pārzināja rajona lietas un, cik varēja nomanīt, zināmā mērā rīkoja arī pašu mūsu inženieri. Kad es reiz uzgāju augšā, gaitēņa otrā galā Skostu gulamistabas durvis uz acumirkli parādījās kundze (it kā lai paskatītos, kas ienācis) tādā uzvalkā — labāk sakot, gan tikpat kā bez tā — ka es gluži sastingu pie durvīm. Tuvāk patēlot šo ainu neuzdrošinos — ko māsa Ģertrūde par to teiks?

Pie vakariņām priekšā allaž bij Ģirts Viksna, arī tad, kad Skosta pats aizbraucis rajonā. Sēdēja viņš, kājas galdapakšā tālu izstiepis, rokas bikškatātās sabāzis, galvu pār atzveltni mazliet atmetis. Sudrabortās pagonas jauki spīdēja, spīdēja Ģirta acis, pāri galdam kundzē lūkojoties. Kundze vēlīgi smaidīja, kailos elkoņus galdā atspiedusi, zodu plaukstās atbalstījusi. Acīm redzams tie abi te satika draudzīgi. Ģirta izturēšanās preti kundzei un pašam inženierim man dažreiz gan izlikās pārāk familiāra un vaļīga, bet tā taču nebij mana darīšana.

Tās te nebij vakariņas, bet tīrais mielasts. Pirmo reizi es gluži nobijos. Auksts sivēna cepetis un karsts tītara cepetis. Saldēta gaļa, uzgriezts šķiņķis, cūkas galvas siers, vērša mēle, desmitējādu desu ripuļi. Salakas etiķi, nēģi, žāvēts lasis un kaviārs oriģinālbundžās. Saldi cepumi kristala vāzē, milzīga bļoda plūmju pudiņa. Vidū kristala karafe ar tīrīto degvīnu, galda galā omulīgi sīca vēderains niķeļa patvāris... Ne četriem, bet divdesmit cilvēkiem galds likās klāts. Man nāca prātā strādnieku žēlošanās par sasmakušo cūkgaļu, sapelējušiem sausīņiem un pikos salīpušiem griķu putrainiem. Man un desmitniekiem Ģirts Viksna gan izsniedza diezgan labus produktus, ēdienu mums gatavoja kopīga saimniece, mēs bijām pietiekoši pārtikuši. Bet šāda bagātība te kara laikos izlikās kā tīrais brīnums.

Karaklausības lietas mūsu rajonā bij nokārtotas apmierinoši. Bet te es dabūju zināt, ka arī bez tām Skostam nedienu un klizmu diezgan.

Tikko no Grosberga atbraucis, viņš sēdēja, galvu rokām apņēmis, ilgu laiku ēdienam nepieskārās, tikai ielēja no karafes un izdzēra prāvu glāzīti.

— Atkal piesūtīta anonīma sūdzība, — viņš drūmi teica. — Pēc nolikuma strādniekiem reizi nedēļā pienākoties pro-

dukti saldajam ēdienam. Kāpēc viņi to līdz šim vēl neesot redzējuši? (Es pablenzu uz lielo plūmju pudiņa bļodu.)

Tagad, pret vīru pavērštas, kundzes acis bij pavisam citādas nekā pirmā, kad viņa skatījās Ģirtā Viksnā. No mutes krakstiņiem divas parupjas krunciņas sliecās lejup.

— Saldajam ēdienam, — viņa skarbi atsaucās, aukstiem skatieniem dzeldama vīru. — Cik ķīseļu šie savā laikā mājas ir strēbuši!

Ģirts Viksna nicinoši paraustīja uzplečus un pacēla dakstiņā uzdurtu laša gabalu.

— Rozīnes mums ir, tās viņi var dabūt. Bet kur tie desmit pudī žāvētu plūmju no Novočerkaskas, ko mums jau no tiēdienām sola? Kāpēc Grosbergs par to neparūpējas?

Skosta uz to neko neatbildēja, tikai grūši nopūtās.

Citu vakaru viņš pārrādās tik uzbudināts, ka ienāca ēdamistabā nenogērbies. Ne vārda nepateicis, nevienā neskatīdamies, skraidīja pa istabu — zobena gals atsitās pret palmas spaini, pret filodendrona podu, beidzot arī pret postamentu antīkas kolonas veidā, kur uzstatīta milzīga ķīniešu vāze. Kundze ļauni skatījās pakal, kur sabristās galošas atstāja pelēkus plankumus dzeltenajā parketā.

— Ko tu tā piemīdi istabu! Rītu atkal būs jābonierē. — Nu viņai divas lielas krunkas bij arī pierēi šķērsām pāri.

Skosta noraisīja zobenu un nikni nosvieda uz krēsla.

— Nemaz vairs dzīves nav — jāšaujas vai nost! — Arī revolveris nolidoja zobenam līdzās. — Darba izveiksmes ziņā mūsu rajons esot vai pats pēdējais visā iecirknī. Trešais rajons dienā veicot to, ko mēs divās. Vienmēr to trešo rajonu bāž degunā.

Ģirts Viksna savieba seju niknā smīnā.

— Kā ne — kad tehniķis tur Grosberga paša sievas brālis. Un kad no visiem rajoniem izlasa kvalificētus strādniekus. Kas tad mums ir? Salašņas no visām pasaules malām — arāji, skroderi un kurpnieki. Sarti — lai pamēģina pats ar tādiem bažibozukiem.

— Es tev vienmēr saku, ka tu viņus par daudz izlaid, — kundze grēmās, tagad jau isti pārskaitusies. — Tu esi glēvs kā jērs.

Skosta rāva vaļā mēteļa pogas.

— Izlaid — viegli tev plāpāt! Vai es katru dienu nelamāju tos desmitniekus? Desmitnieki — uz leišiem zosis ganīt — tur

viņi jāsūta. — Marta! — Viņš pasvieda mēteli un cepuri apteksnei, piecirta durvis.

— Braucējiem zirgi sapuvušiem salmiem jābarojot — kroņa auzas mēs izšeftējom... — Skosta bij pavisam aizsmacis. (Man pēkšņi ienāca prātā tas maisu vezums tovakar Stabu ielā.)

Ģirts Vīksna krāva dūri galdā, gluži sarkans pielēca kājās.

— Kāds velns mums te uzlemsies! Tepat no mūsu pašu bandas tak kādam vajag būt.

— Nu, es jaušu gan, kurš tas ir, — Skosta nosēca caur zobiem. — Kurmja kungs, jūs šovakar pat palūkojiet, kā Zvingevičam stāv ar tām karaklausības lietām. Stingri pār-lūkojiet visus dokumentus. Redzēsim...

Bezgalīgā nicinājumā un īgnumā kundze ne uz mirkli nebij atvērsusi viņam savas acis.

— Cik reižu es tev neesmu teikusi; ieaicini, ieaicini taču to Grosbergu pie mums uz pusdienām! Vai tad šajos laikos kāds citādi savas lietas ir nokārtojis? Bet tu esi glēvs un bailīgs kā bāba.

Skosta kasīja pakausi.

— Vai tad es pats nezinu, kā to dara. Bet tā riskanti ir... Grosbergs ir augsta persona, sakaros ar visiem lieliem vīriem. Pašam armijas komandierim tudraugs...

Kundze pavīpsnāja.

— Padod tikai šurp man to tudraugu, tad tu redzēsi...

Skosta apsēdās nopūzdamies, smagu rūpju mākts. Tovakar mēs aiz tām bēdām izdzērām visu karafi. Pie beigām Skosta iesila un sadūšojās. Lielijās jau parītu pat ieaicināt Grosbergu uz pusdienām.

Parīt viņš to neieaicināja, bet pēc nedēļas, kad mani pasauca vakariņās, Grosbergs visā savā godībā sēdēja galda galā, vienā pusē viņam aiz stūra Skosta, otrā kundze. Runāja Grosbergs, Skosta acu nenovērsa no viņa mutes, savējo mazliet pavēris, bezgalīgas cieņas un apbrīnas smaidu ap to. Grosbergs likās viņu nemaz neredzam, runāja tikai kundzei, kas rādīja gan laipnu, bet arī pietiekoši atturīgu pozu. Šī sieviete prata apieties ar augstiem vīriem. Ģirts Vīksna, tas sēdēja patālāk aiz Skostas pavērstās muguras, pūlējās nogriezt nēģim galvu tā, ka nazis lai nemaz nepiešķindētu šķivim. Man šķita, ka viņš kļuvis par labu pusgalvu isāks. Muti sašķobīdams un acīm piepalīdzēdams, no kaut kā brīdināja mani.

Skosta stādīja mani priekšā. Acis kundzei neatvērsdams, Grosbergs pasniedza aukstos pirkstu galus un turpināja stāstīt. Manu vārdu viņš droši vien nemaz nedzirdēja. Skostas un Ģirta uniformiņas bij pavisam nobālušas. Zobena Grosbergam nebij, bet pagonas platas, divām zaļām svītrām gareniski pāri un trim zvaigznītēm starp tām. Zaļganpelēkais andums tāds, ka noglaudīt gribējās.

Kā pelite es nosēdos pretim Ģirtam Viksnam. Uz galda nakrauts trīs reizes tik daudz kā citiem vakariem. Pašā vidū stedoša kamēlija dekorētā podā, abos galos milzīgas hrizantēmas kristala vāzē. Degvīnu Grosbergs bij jau dzēris, tagad viņš laiku pa laikam iebaudīja savu iecienīto mozelvīnu, zaļo garkājas glāzīti vispirms ar kundzi, tad ar Skostu piesīzdams. Mati viņam bij vai nu iesirmi, vai tāpat pelēki, noteikti to pasacīt nevarēja. Mute tāda kā mazliet apvītusi, bet gludajos vaigos jau plauka viņa sārtums. Jaukā krievu valodā viņš stāstīja kundzei, kā vadījis hidrotehniskus darbus kaut kur Šeksnas apkārtnē un kā gājis lāču medībās turienes lielajos mežos. Arī kundzei acis sāka spridzēt. Pēc kāda laiciņa Grosberga kreisā roka jau bij uz kundzes krēsla atzveltna, labā, pieklājīgi un graciozi žestikulēdama, reizēm pieskārs kundzes ceļgaliem. Skosta smaidīja svētlaimīgi.

Vēlāk Grosbergs vēlējās, lai kundze paspēlē viņam uz klavierēm kādu no tām latviešu tautas dziesmām, ko viņš bij dzirdējis strēlniekus dziedam, kad tie soļoja caur Rīgu. Abi iegāja zālē. Kad durvis aizvērās, Skosta kā saulīte pavērsās pret mums.

— Zēni, nu ir labi! Tagad lai pats velns te danco apkārt!

Uz tiem priekiem mēs tik strauji sametām, ka Skosta jau pēc pusstundas sāka šļupstēt un sadzēra ar mums tubrālības. Tad arī viņš gāja zālē, kur, klavierēm pa brižam apklustot, skanēja Grosberga rupjā balss un kundzes dzidrie smiekli. Mēs ar Ģirtu Viksnu devāmies lejā gulēt. Virtuves durvis bij vaļā, tur Marta patlaban slaucīja divielī divas šampanieša pudeles.

Patiešām, no tā vakara visi velni varēja dancot mums apkārt — Skostam neviens nekā neparādīja. Viņš kļuva neredzēti lepns, lai gan allaž bij vislabākā omā, staigāja smaidīdams un svilpodams. Arī pret mums izturējās mazliet kundziski — to tudraudzību viņš jau otrā rītā bij aizmirsis. Strādniekus viņš lamāja, cik labi vien tas latvietim iespējams.

Desmitniekus dīdīja caurām naktīm. Zvingeviču un vēl vienu aizsūtīja pie kara priekšnieka. Nepatīkami gan bij, kad Zvingeviču karā tomēr nenonēma — viņš iestājās tepat kaimiņos pie dzeloņzogu pinējiem, mēs šad un tad dabūjam dzirdēt, ko viņš pa visu iecirkni melsa par mums.

Ik pāra vakariem Grosberga automobilis ieripoja mūsu sētā. Reizēm viņš aizveda pavizināt Skostu ar kundzi, reizēm kundzi vienu pašu. Skosta sēdēja atgāzies un meta apkārt tādus skatienus, it kā viņš nebūtu ceturā rajona tehniķis, bet pats gubernators. Kad Grosbergs bij sevišķi jautrā omā, viņš lika pasaukt augšā arī mani un Ģirtu Viksnu un reizēm pat pāris vārdu parunāja ar mums. Augšā allaž skanēja klavieres un kundzes smiekli. Skosta skrēja pa kāpnēm, piešus šķindīdams un zobenu pret kāpnēm tarkšīnādams. Ģirts Viksna vēlu vakaros bieži brauca uz pilsētu un atgriezās no turienes ar kādu prāvu kurvi vai skaidām piesaiņotu kasti.

Divas reizes tādos jautros vakaros Grosbergs mūs visus četrus aizvīzināja uz pilsētu izrikojumā. Pirmo reizi «Uļejā», kur kāda ebreju trupa spēlēja «Dolārprincesi». Otru — lielā Vērmanparks zālē — tur dziedāja, dejoja baletu un izrādīja kādu ļoti piedauzīgu farsu. Pēc tam aizbraucām visi Iekšrīgas restorāna pagrabā. Te atsevišķā kabinetā bij vēl dabūjamas dažādas labas, atklāti sen vairs neredzētas mantas. Uzstājās Grosbergs, pie tam ar īsti aristokratisku izšķērdību. Kad bijām pietiekoši iejūsmoti, mēs trīs izkūlāmies lielajā telpā, kur spēlēja muzika un dejoja, Grosbergs ar kundzi palika turpat kabinetā. Gaisma jau liela, kad šķirāmies no turienes. Grosbergs bij tādā stāvoklī, ka vai nu aizmirsa mūs, vai arī mēs bijām apnikuši viņam — iezvēlās viens pats savā automobili un aizbrauca. Mēs sakāpām divos ormaņos. Kundzei, pa priekšu braucot, galva mazliet ļengājās, Skosta dziedāja «Soldatuški, bravo rebjatuški...». Mēs ar Ģirtu Viksnu turējamies cienīgāk, lai gan uz Aleksandra gaisa tilta saule jau pabāza maliņu pār apvārsni un miegs nāca kā ūdens.

Grosbergs savu labvēlību mums neliedza arī turpmāk. Kundzi viņš arvien biežāk vīzināja vienu pašu. Skosta dabūja paaugstinājumu čīnā un algā. Bet, neskatoties uz divām zvaigznītēm pagonās, viņš bij kļuvis tāds kā klusāks. Svīlpojām viņu nemaz vairs nedzirdējām, pa kāpnēm viņš arī gāja lēnāk — pieši gan vēl šķinda, bet zobens tikai retu reizi vairs airtarkšējās. Ar desmitniekiem un strādniekiem bij ticis

rimaks. Vakariņās vēl šad un tad ieaicināja Ģirtu Viksnu, mani nemaz vairs ne. Ģirts dažreiz nosmīnēja, viņa sanīkušajā sejā palūkojies, dažreiz paraustīja plecus.

Tā tas gāja līdz tūkstots deviņi simti septiņpadsmitā gada sākumam. Kad izcēlās revolūcija un sākās frontes sabrukums, arī mūsu kara darbu rajonos notikās liela pārkārtošanās un pārvietošanās. Skosta staigāja kā mākonis. Vairāki mūsu desmitnieki un strādnieki tagad sēdēja dažādās komitejās un padomēs, darbi gan vēl kaut kā turpinājās, bet Skosta pazaudēja katru iespaidu un noteikšanu. Bij dažādas izmeklēšanas un pratināšanas, mans draugs Ģirts Viksna pazuda no mums jau pirmajās nedēļās. Beidzot visu mūsu rajonu izformēja. Braucējus pārcēla uz Olaini, kājniekus uz Ikšķili, kantori likvidēja, Skostu degradēja par vecāko desmitnieku otrā rajonā. Es saņēmu savu algu, sakravāju mantas un kādā saulainā aprīļa rītā ar koferi rokā devos pāri Juglas tiltam. Noteikta mērķa man nebij, bet kaut kāds instinkts virzīja mani uz Lubānas pusi.

Ceļš bij pilns tādiem pašiem klainātājiem gājējiem un braucējiem. Tāpēc neko nevēroju, kad aiz Baložu kroga man kāds vecuks uz augsta siena maisa pabrauca garām. Bet pabraucis viņš atskatījās, un tad es ar lielu izbrīnu aiz uzslietās citreizējā zaldātu mēteļa apkakles saskatīju Skostas pelēko seju. Viņš apturēja un metā man ar galvu.

Ierāpos ratos un tagad pazīnu arī Skostas citreizējo jājamo zirgu, kas ratu aizjūgā izskatījās pavisam citāds — gluži kā Skosta pats.

— Uz kurieni? — viņš ievaicājās, savādi nevarīgi pasmaidīdams.

Es kaut ko ieminējos par to savu Lubānu. Viņš dziļi ievilka elpu.

— Es atkal domāju uz Pleskavu. Man tur vajag būt dažiem paziņām.

— Bet tad taču ērtāk pa dzelzceļu.

— Ē, dzelzceļi... — Skosta igni atmeta ar roku, — visās stacijās tagad tāda kontrole, ka pats nelabais neko nevar zināt. Man gan dokumenti kārtībā, bet droši paliek droši.

Viņš saraustīja grožus. Brīdī braucām klusēdami. Tad Skosta saknosījās uz siena maisa.

— Vai jūs, Kurmja kungs, pēdējās dienās... manu kundzi tikāt redzējuši? ...

Es pakravājos savā atmiņā. Kad tad tas īsti bij, kad es viņu redzēju melnajā zīda mētelī, somiņu uz rokas, izejam uz pilsētas pusi? Vakar pēcpusdienā vai aizvakar?

— Vai tad viņa? ...

— Viņa ir prom ... — Skosta nočukstēja, it kā pusi dzīvības izdvesdams līdz šiem vārdiem. — Redziet, Kurmjā kungs, kādas ir tās mūsaiķu sievas. Gluži kā tāda zaldātu brūte ...

— Bet varbūt viņa ... — es mēģināju mierināt.

— Te nav nekādu varbūt, te ir noticis fakts. Arī Grosbergs ir prom — kaut kur uz Iekšķrievijas guberņām. Vai jūs varat to saprast, Kurmjā kungs?

Patiesību sakot, tik pārāk nesaprotama man šī lieta vis nebij. Mazliet aplama tā lielā draudzība un Skostas līgsme likās jau no paša sāktā gala. Bet ko es lai teiktu — ko mans teicamais te vēl līdzētu? Labu gabalu nobraucām klusēdami, tad Skosta izslējās.

— Ja es to fruktu vēl kaut kur sastaptu ...

Viņš pataustīja kreisajā pusē, bet zobena tur vairs nebij.

Kaut kā biju uzsācis ceļu nepareizā virzienā: uz Lubānu man taču vajadzēja turēties vairāk pa labi. Pie Ropažiem izkāpu, lai dotos šķērsām prom. Laikam Skosta nemaz nemanīja, ka manis vairs nav ratos. Es pastāvēju krustceļā un noskatījos, kā viņš aizbrauca sakucies un klanīdamies. Ratu rīboņa uz gludās šosejas tiklab kā nemazi nebij dzirdama. Laikam tāpēc man vēl vienmēr ausīs skanēja piešu tinkšēšana un zobena kladzoņa augšup un lejup pa kāpnēm.

Līdz pusdienai laikam biju jau nogājis prāvu gabalu. Apvidus man bij gluži svešs un ceļi slikti — kā jau allaž pa Vidzemes priežu mežu smilktājiem. Bet es neko daudz neinteresējos par apvidu. Kur tad gan varēju noklist? Nekāda noteikta mērķa man nebija — pret austrumiem uz Lubānas pusi pēc saules varēja zīmēt. Visu laiku mūsu strādnieki sprieda, ka visdrošākās vietas no kara esot ap Lubānu. Jādomā, ka tāpēc arī es devos tajā virzienā.

Ap pusdienas laiku no siko, sasūnojušo priedišu apgabala izkļuvi uz prāvāka lielceļa un slaidā, kara ceļu būvētāju pavisam nepostītā silā. Saule stāvēja taisni pāri ceļam un kveldeja spēcīgi, vējš te nemaz nekā, lai gan priežu gali rāmi ligojās. Svārkus biju novilcis un pārmetis plecā, tiem pāri paegļu nūja, kur osā uzmaukts koferis ar manām mantām. Dobuļos starp melneņu ciņiem virmojās pavasara ūdens lāmas, kādā paegļu biezoknī vēl balsnija sniega paliekas. Ziemcietes un zaķu kāposti sausākās vietās jau labi sazalojuši. Ap priežu sarkanajiem stumbriem plivojās tikko samanāma migliņa. Vēdija gandrīz vai reibinoša dūņu un sveķu smarža.

Es biju bezbēdīgs un varbūt pat jautrs. Katrā ziņā sāku jau pierast klaidoņa dzīvi un atskārst, ka katrā gadījumā un itin visur atradīsies kur piemesties un nopelnīt savu maizes riecieni. Paprāvā kalniņā uzkāpis, ieraudzīju ceļa malā piebrauktus ratus. Tie bij savādi, vecmodīgi, kādreiz zaļi krāsoti rati ar milzīgi augstu atzveltni, ar atsperēm uz pakalējās ass. Arī zirgs ilksis neredzēts — brūniem un baltiem lāsumiem, gluži kā govs, un sevišķi garām, pinkainām ausīm. Galvā viņam uzmaukts siena maiss, ēzdams viņš to vilāja un mīcīja uz ceļa. Tikai pavisam klāt piegājis, ieraudzīju pašu braucēju, tas sēdēja uz grāvmalas ratu pakrēslī un ieturēja pusdienas.

Arī braucējs izlikās svešāds. Īsti resns vecāks vīrs, gluži sirmu, apaļiski īsi apcirptu bārdu un milzīgām baltām ūsām, kas pilnīgi aizsedza muti un galiem nosniecās tikpat tālu kā bārda. Mugurā viņam bij gaišpelēkas vadmalas svārki ar raga pogām divās rindās, blakus nolikta tādas pašas drēbes cepure ar zaļu loku un krustotiem metala zariņiem pie tā. Tātad tas katrā ziņā no mežsargu gājuma. Otrā pusē paklāta avīze, uz tās prāvs baltmaizes klaiņš un žāvētu reņu žūksnis, bet ratu ritenim piebalstīts degvīna kortelītis. Maizes kumosu mutē novietojis, viņš abām rokām pabāza reņģi zem baltajām ūsām, apskramstīto asaku pārsvieda grāvī, tad tvēra pudeļi. Rokas viņam bij baltas, slaidiem pirkstiem un labi koptiem nagiem. Ēda viņš gaužām lēni, pirms katra tvēriena it kā vilcinādamies un pārlīkdams — turpināt vai mest mieru.

Redzēdams mežsargu tik sirsniģi gremojam, iedomāju, ka arī pašam gribas ēst un ka man koferī no Rīgas kaut kas līdzī. Pacēlu cepuri un apvaicājos, vai nevaru piesēst viņam kaimiņos. Viņš pamāja ar galvu un uzsita plaukstu līdzās savam papīra galdam.

— Sēdieties tikai nost, — viņš atteica. No izrunas nepārprotami dzirdams, ka tas nebij latvietis.

Ar kabatas nazi viņš tūliņ nogrieza prāvu baltmaizes rīku un pavirzīja savu galdu tuvāk man. Pudeļi gan paņēma un nostatīja patālāk otrā pusē. Redzēdams, ka viņš pārprot mani, pasteidzos izvilkt savas maizes šķēles ar ceptu cūkgaļu vidū. Viņam bij īpatna paraža neskatīties kaimiņā, tomēr arī tā redzēt viņš redzēja labi.

— Ā, — viņš teica, — jums pašam arī ir. Tad ēdiet vien, pusdienas laiks jau pāri. Bet ja gribat baltmaizi un reņģites — lūdzu.

Es pateicos. Man bez šīs vēl viena tāda pati rīka bij koferī. Ēzdams gaidīju, kad viņš sāks izvaicāt mani. Bet ar to viņš tāpat nesteidzās kā ar ēšanu. Pēc pusstundas, kad mana maltīte jau sen bij pabeigta, nojaudu, cik pareizi dariju, atteikdamies no viņa piesolītā. Baltmaizes klaiņš viņam bij sarucis pāri pusei, palikusi tikai viena, tā vismazākā reņģīte, to viņš patlaban grozīja pirkstos, — ēst vai atstāt? — galu galā tomēr pabāza arī to zem baltajām ūsām.

Avīzei stūri noplēsis, ūsas un rokas ar to noslaucījis, viņš cēlās, pusnodzerto pudeļi, rūpīgi aizkorķētu, novietoja svārku iekšskabatā. Es tikai vēroju, kas nu būs tālāk. Mežsargs

nesteigdamies nomauca zirgam siena maisu, novietoja to zem sedekļa, uzsēja sedulkas siksnu, paņēma grožus un iekāpa rātos. Tikai apsēdies, pirmo reizi pavērsa pret mani izbrīnētās acis, kas kā šauras spraugas pavīda zem pinkainajiem uzāciem. Atkal ar plaukstu paplākšīnāja sev blakus uz maisa.

— Nu, ko tad nu vēl sēžat?

Es ietrausos rātos. Sākām braukt. IZRĀDIJĀS, ka raibaļa tikpat gausa kā saimnieks pats. Tikai no uzkalnišiem palaida siku riksīti, un tad arī pret ratiem vairāk atspērdamies nekā tos lejup vilkdams. Grožus mežsargs raustīja gandrīz vienā gabalā, bet zirgs acīm redzams pie tā bij pārāk labi pieradis. Adas pātaga gludi noslida pār viņa apaļo muguru — uz to viņš reaģēja, tikai asti mazliet pakrustīdams.

Izbraucām cauri kādam lauku centram, kur bij pāra desmit mūra un koka māju, baznīca, aptieka un trīs veikali, bez tam vēl kāds armijas vai kara darbu štābs. Tūlī nogriezāmies uz plāta, gluda, labi bruģēta lielceļa, ko kara rati pat pavasarī nebij izbraukuši grambainu. Tad beidzot mans vedējs ierūnājās.

— Uz kurieni dodaties, jaunais cilvēk, un kā jūs sauc?

Šajos laikos es reti biju piedzīvojis, ka kāds vispirms jautā otram un nesāk stāstīt pats par sevi. Klīzdami kā vēja nestas lapas, šie cilvēki redzēja un sajuta tikai savu pašu nelaimi, citu likstām viņu jūtās neatlika vietas. Protams, es šajā ziņā nebiju nekāds izņēmums, tāpēc sāku gari un sīki pārstāstīt savus pārdzīvojumus. Vedējs neiebilda ne vārda starpā un neko nepārjautāja, tikai pāri reižu kaut ko noņurdēja bārdā. Viņš klusēja, kad es biju beidzis un gaidīju, vai nesāks pārstāstīt arī par sevi. Varbūt apsvēra, cik es savā tēlojumā esmu samelojis, bet varbūt arī nemaz nebij klausījies. Neko no šī cilvēka nevarēja saprast. Man tika mazliet neomulīgi, gandrīz jau sāku nožēlot, ka iesēdos rātos pie tāda savādnieka un labāk negāju kājām.

Līdz krēslai braucām pa skaistu kalnainu apgabalu ar bērzu un ozolu birzīm nogāzēs un maziem ezeriņiem leju dobumos. Dūmakā tītie meži zilganā lokā liecās gar apvārsni, no dažā kalna bij saredzami triju baznīcu torņi. Mājas te stāvēja nenopostītas, vasarāja arumi kūpēja un rudzi lēkni zēla — nekādas kara pēdas šajā laimīgajā malā nebij redzamas.

Tumsai metoties, apturējām kāda kalna krūmāja aizvējā, kur gaiss bij daudz siltāks nekā lejās. Zirgu izjūdzām atpū-

tināt un ciešāk iebarot. Arī paši sēdāmie pie vakariņām. Mežsargs izņēma no kules prāvu sautētu pusšķiņķi, sviesta cibu un melnmaizes klaipu. Šoreiz viņš neļāva man vilkt no kofera savu uzkodu.

— Tagad mēs esam pazistami, — viņš teica, — un es ieaicinu jūs pie sevis viesos.

Brīdī ēdām klusēdami. Ar to paziņanos tā nu bij kā bij. Viņš gan pazina mani, bet par viņu pašu es tiklab kā neko vēl nezināju. Arī no tās savas pudelītes viņš man nepiesolīja, ko īsts viesis gan varētu gaidīt. Kad pudele bij tukša un aizli-doja krūmos, mans vedējs pēkšņi tika dzīvāks un runīgāks.

— Redziet, Kurmja kungs, es šo to pārdomāju, tikai nezinu, vai jūs tam piekritīsiet. Esmu mežzinis taisni tajā pusē, uz kuru jūs sakāties ejam. Mūsu muižai pieder milzīgi meži, līdz karam manā pārziņā bij palīgs, divi grāmatveži un seši mežsargi. Ar karu un revolūciju viss izputēja. Baronu un manu palīgu krievu valdība izsūtīja uz Urāliem, abus grāmatvežus un trīs mežsargus noņēma zaldātos. Divus nesen padzina pagasta komiteja, taisnību sakot, nekam tie arī nederēja. Tagad esmu palicis viens ar veco Sūnu, kas dzīvo astoņas verstis tālu no manis un ir tik vājām acīm, ka krēslā mežā neko vairs neredz. Manā grāmatvedībā pilnīgs haoss, bet šajos laikos tas ir visai riskanti. Vai jūs, Kurmja kungs, esat mācījušies arī grāmatvedību?

Tagad es nojaudu, kas viņam padomā. Kaut ko no grāmatvedības biju ielāgojis, bet par speciālistu skaitīties nekādi nevarēju. Žēl gan, šis savādnieks mežzinis man sāka iepatīkt, šķitās, ka pie viņa nebūtu slikta dzīve.

— Taisnību sakot, nekādas lielas prasmes tur arī neva-jag, — viņš turpināja, — visu to mākslu var piesavināties divās dienās. Kubikmeru aprēķināšanai apaļkokā ir sevišķas tabulas, tāpat cenām tabulas. Galvenais — tikai drusku jāpastrādā. Ja palīks tagadējā valdība, norēķinus man tā kā tā prasīs. Ja ienāks vācieši — vēl vairāk.

— Bet kā jūs paši domājat — kas te īsti palīks?

— Tā nav mana darīšana, — viņš atteica, omulīgi atstiepdams muguru grāvmalā, — par to es nemaz nedomāju. Man viss viens, kas te par valdīšanu, mežs — tas ir bijis un palīks, bez tā neiztik.

Viņš runāja gandrīz pavisam skaidrā latviešu valodā, tikai ar svešādu izskaņu. Es gaidīju tiešu priekšlikumu, tikai tagad

vēl īsti apjauzdams savu klaidoņa skumjo likteni. Liekas, pat sirds man iepukstējās straujāk.

— Un tad es domāju tā: jūs varētu pamēģināt. Mēs gan dzīvojam īstos džungļos, tuvākās mājas tur ir sešas verstis tālu, bet pēc manām domām mežā ikkatrs var pierast, vismaz garlaicīgi tur nekad nav, tāpat kā pie jūras. Bet ar to starpību, ka mežs ir cilvēka draugs un nevienam neapdraud.

Tā jau bij vienkāršam mežzinim diezgan neparasta valoda. Mani šis cilvēks sāka ieinteresēt arvien vairāk. Viņš bij aizkūpinājis lētu cigāru un piedāvāja arī man. Cigāru es nepipēju.

— Naudā es jums neko lielu maksāt nevarēšu: manā tagadējā budžetā es tikai viens pats esmu paredzēts — nu, protams, arī vecais Sūna, bet tam algas vietā sešdesmit pūrvietas liela māja apstrādāšanai. Ar pārtiku būsiet mierā, es pats milu labi iekost.

Ap pusnakti ratos sēzdamies, mēs bijām galīgi vienojušies. Maizes kumoss man atkal drošs. Lūkojos aizmiglota mēness apspīdētā vaļģajā, dzestrajā pavasara naktī un sajutos uz cietas, drošas zemes. Tagad zināju, ka manu nākamo saimnieku sauc par Švolkovski, un tā viņš man izlikās gandrīz jau kā pašu cilvēks. Laikam arī viņam bij apmēram tāda pati sajūta, grožus viņš iedeva man, pats pameklēja otrā svārkabatā, — tā kā to viņš darīja ļoti klusu un uzmanīgi, es izlikos neko nemanām, tomēr dzirdēju, ka tepat man pie auss kaut kas noklunkš.

Rītu ap brokastlaiku atkal iebarojām zirgu un iekodām paši. Šoreiz no Švolkovska kules izlīda gabals krējumsiera, pāris desu un treknis žāvēts zutis. Tas mani galīgi pārliedzināja, ka pārtika pie viņa nebūs slihta. Skaistais apvidus bij izbeidzies. Tālāk mēs braucām pa diezgan sliktu ceļu, pa sīku priedišu tīreļiem, kur dzirdēja dzērves klaigājam, no grāvju kārkliem šur tur izspurdza kāds rubenis. Gājēja un braucēja tiklab kā neviena, neparasts klusums un vientulība visapkārt. Tādā nomalē vēl nekad nebiju bijis. Svešādi, mazliet pat baismīgi kļuva, iebrucot arvien dziļāk purvājā. Laiks bij apmācies, lāgiem tāda kā sīka migliņa noliņāja. No pelēkā plīvura sāka iznirt augstāki koki — priedes, melnelkšņi, pa retam osim. Ceļš vietām apaļiem kokiem noklāts, ar visām atsperēm mūs kratīja brangi, raibaļa gāja uzmanīgiem soļiem. Kreisajā pusē blāvi paviza sūnām aizaudzis ezers,

aizgāgādamies uzspurdza bars meža zosu. Jā, tā bij pavisam cita pasaule...

Pa nakti ratos tikai drusku nosnaudies, Švolkovskis bij saudzis un kluss. Sēdēja sakucies un šņāca kā plēšas, acu spraudziņas aiz pinkainajām skropstām likās pavisam ciet. Tās atvērās tikai tad, kad rati sāka lēkāt pa apaliem, vaļīgiem tilta kokiem. Pa apakšu tecēja asu trīs platas, kā likās, ļoti dziļas upes melnie rāvas ūdeņi.

— Tā ir Gramzda, — Švolkovskis teica. — Līdz mājām mēs viņu vēl divas reizes dabūsim redzēt. Viņa tek turpat gar mums.

— Daudz zivīm te vajag būt, — es prātoju.

— Še, kur viņa iztek no purviem, ne, bet lejāk, kur plavu līči un tās attekas — oi-oi! Dažās mājās tur gājēji nemaz negrib dzīvot, tāpēc ka maz dod gaļas, ar zivīm vien vairāk baro.

Pēc verstim trim labajā pusē, tiešām, atkal paviza upe. Tur ap viņu plētās paplata sprauga mežā, viņējā galā pāri melnelkšņu krūmiem rēgojās dažu māju salmu jumti.

— Tās ir Gramzdas, — Švolkovskis teica. — Es jums jau stāstīju — tie mūsu tuvākie kaimiņi.

Tā tad vēl sešas verstis. Aiz Gramzdu ceļa gala mūsējais samiedzās vēl šaurāks un tika grambaināks. Vietām jāpieliecas, lai kāds zars nenorauj cepuri. Dūksnāju te vairs nebij, priēžu arī ne. Elksnā augušas, slaidas un cietas sokļa egles augstu izslējušas savus cekulus ar pelēkbaltām ķērpju bārkstīm. Arvien biežāk tām piejaucās oši un kļavas, pašā ceļmalā ieaudzis ozols ar brīnišķu gludu stumbru, varenās saknes pārstiepušās ceļam pāri — gadu desmitiem, varbūt simtiem dedēdami, ratu riteņi tās tomēr nebij paspējuši necik iegrauzt.

Uzbraucām tādā kā neaugstā meža kraujā. Švolkovskis parādīja, kur caur nesalapojušiem lazdu krūmiem lejā atkal bij redzama Gramzda. Debess mazliet atskaidrojusies, tagad upe izskatījās tēraudpelēka, sīkām virnām grumbota. No šejienes sākās īsts Vidzemes egļu un lapkoku jaukts mežs ar lazdu, liepu un pilādžu smalksni apakšā. Te jau auga kuplās ataugas egles, biežās zaru slotas viscaur stiepās ceļam pāri, šad un tad pa lielai, smagai rasas lāsei nobirdinādamas mums uz galvām un rokām. Zirga soļi bez skubināšanas kļuvuši visai nīpri.

Uzvēdīja tā kā dūmu un vēl citāda mājības smaka. Un tad egļu krēsla piepeši it kā pašķīrās, spilgts dienas spožums

ieplūda mums sejā. Izbraucām egļu vaļņa apņemta, pūrvietas desmit lielā ovālā klajumā. Divdesmit soļu priekšā no pelēksnējušiem, nekrāsotiem dēļiem apsista ēka diviem skursteņiem un kādreiz balti krāsotiem logiem. Švolkovskis parādīja ar pātagas kātu.

— Mēs esam mājās. — Vienaldzīgi, pavisam bez tā aizkustinājuma, ko sajūt ikkatrs, no garāka ceļa savā sētā atgriezies. Tad pastiepa pātagas kātu pret kāpnēm mājas galā, pāri ieejas durvīm, ar apmargotu tiltiņu augšā. — Tur būs eja uz jūsu istabiņu.

Iepretīm durvīm neliels ābeļdārziņš ar bišu mājiņām un gaļas kaltējamo būdu. Blakus tam pagara saimniecības ēka visām vajadzībām, bet šajā galā vēl skurstenītis virs jumta, sienā lodziņš un durvis. Pa tām patlaban iznāca sīks vecuks un pakliba vecīte. Pāri jumtam rēgojās salmu kaudzītes gals. Akai ērmīgs stabs, vinda iezmaugta mežā augošā egles žāklī.

— Labdien, Gaili, — Švolkovskis sveicināja pirmais un sniedza roku. Tāpat arī vecītei. Man ļoti iepatīkās šāda vienkāršība un neuzpūtība pretī gājējiem. Vecais izskatījās sapūties un nelaipns, tikai kaut ko pie sevis atrūca. Turpretī vecīte smaidīja ar visu bezzobu muti un tūlīņ sāka kravāties ap ratiem.

— Tur ir šādi tādi krāmi, tos tu sanes ķēķī, — Švolkovskis teica vecītei. Un vecim: — Izjūdz un palaid, lai pastaigājas un izvērtās. Ūdeni varēs dot tikai pēc pusstundas, viņš ir sabraukts. Un pēc tam auzas.

— Pats zinu, — Gailis atrūca.

Sakņu dārzs aiz mazās mājas vēl nesen kā uzarts, spēcīgi smaršoja no vagām laukā paslējušies mēsli. Kad apgriezos, pa durvīm kāpņu apakšā iznāca glīti gērbusies, sausnēja pusmūža sieviete, baltu mežģiņu cepurīti melno matu pakausi. Švolkovskim baltās ūsas tā kā sašķiebās — varbūt tas bij smaidis, lai gan es vēl nezināju, vai viņš vispār prata smaidīt. Balsij arī citāda noskaņa, nekā līdz šim biju dzirdējis.

— Sveiki! (Pirmo skaņu viņš izrunāja tā starp s un š.) Kā klājas? Nekas sevišķs nav gadījies?

— Kas te var gadīties? — viņa atteica pasmaidīdama. Smuka nebij, bet nepatīkama arī ne. Brūnās spodrās acis vērojoši pablenza mani.

— Mūsu jaunais grāmatvedis, — Švolkovskis stādīja mani

priekšā, — es viņu vienkārši uz ceļa sagūstīju. Lai Gailiene izmazgā un uzpoš augšistabiņu, tur jau būs pieputējis līdz griestiem. — Tad viņš atguvās, ka es tāpat nepazīnu šo sievieti. Pamāja ar roku. — Hildas jaunkundze, mana saimniecības vadītāja.

Aha, tātad nav vis precējies, — es nodomāju. Sasveicinājāties ar Hildas jaunkundzi. Viņai bij slaida un silta roka, viņa prata ar to satvert īsti sievietiski. Un pie tam draudzīgi ieskatījās acīs. Man šī sieviete ar reizi iepatīkās. Runādāmie viņi gāja iekšā, es pakal, apkārtni izpētīdams. No priekšīņas durvis pa labi — protams, tur bij virtuve, to jau norādīja stenderei pieslietā slota. Mēs iegriezāmies pa kreisi. Un tūlīt atradāmies guļamistabā ar divām gultām un citiem piederumiem, lai gan pretim vaļējās durvis un aiz tām vēl viena istaba. Vienai gultai pie dibensienas aizvilks puķots aizkars, ap otru pat mazs likums jāapmet.

Otra istaba bij daudz lielāka, laikam tāpēc arī izraudzīta par ēdamo. Divi logi mājas galā, pie sienām stirnu ragi un šautene, virs durvīm izbāzta pūce, uz galdā gala patronu čaulas un pistongu kārbīņa — viss, kas pienākas mežziņa mājoklī. Pie durvīm tie abi aplūsa, Švolkovskim ūsas atkal bij taisnas pa vecam. Viņš tūlīt sāka rīkoties pa skapīti ar stikla durvīm, Hildas jaunkundze nokravāja ēdamgaldā galu.

Es vispirms aplūkoju istabas iekārtu, durvis stāvēdams. Bet Hildas jaunkundze nāca ar kaut kādu nesamo, man bij jāpalaiž ceļš. Soli iekšā paspēris, gluži satrūkos: istabā bij vēl viens radījums. Bez šaubām, sieviešu dzimuma, vismaz tā bij jāspriež pēc pinkuli sagrieztajiem linu matiem un rūtainā katūna sieviešsvārka. Šis radījums pārsteidza ar savām milzīgajām dimensijām. Sēdošais augums pārblīdis abās pusēs tālu pāri polstētam krēslam, kakls galvas resnumā, seja ar biežām lūpām un pietūkušiem acu plakstiņiem pilnīgi bez pantiem. Rokas lielas un sarkanas, it kā nupat izceltas no karstas veļas balļas. Šis rokas darbojās ap kaut kādu sarkanu adījumu, kura gals nostiepās pāri ceļgaliem.

Neizpratnē palocijos sveicinādams. Plaksti smagi pacēlās, ar vienu īsu mirkli mani pavērās šaurīņas, ūdenszilās ačeles, bet ne mazākais pakustiens nerādīja, ka mans sveicinājums saprasts un atņemts. Tad plaksti noslīga atkal, un resnie pirksti turpināja kustināt kaula adatu klēpī. Vaicādams raudzījies Švolkovskī, bet tas nelikās redzam ne mani, ne šo sievieti.

Mute viņam atdarījās tikai tad, kad aikal ienāca Hildas jaunkundze.

— Ko tu mums ar Kurmja kungu pagatavosi pusdienās? Mēs šodien neko neesam ēduši. — Tātad tas krējumsiers, desas un zutis viņam vēl nebij nekas!

Hildas jaunkundze pārdomāja.

— Teļa cepeti es varētu — viens gabaliņš mums vēl palicies.

Tagad savukārt pārdomāja Švolkovskis. Es klausījos šajā apspriedē, ar vienu aci blenzdams adītājā.

— Kas tas ir par gabalu? — Švolkovskis izjautāja. — No pleca vai muguras?

— No muguras.

— Ā, tas iet. Un tad mums pagrabā vēl vajag būt tam vienam rubenim.

— Jā, to es jau šorīt liku Gailienei noplucināt. Un tad vēl no Gramzdām atnesa zivis.

— Lidakas vai asarus?

— Asarus un raudas — prāvu kuliti, mārciņas astoņas tur var būt, divām reizēm iznāks.

— Labi. Tikai mērci ar mārullkiem. Un zupu ar rīsiem. Vēlāk tēju, mēs ar Kurmja kungu iedzersim glāzi groka.

Adītāja nerādīja ne mazāko zīmi, ka arī viņa kaut ko dzird no šīs sarunas vai ka viņai daļa pie tās. Ja tie pirksti mazliet nekustējušies, varētu domāt, ka tas nav dzīvs cilvēks, bet sēdoša mūmija.

Kamēr gatavoja pusdienu un uzkopa istabiņu, Švolkovskis veda mani izrādīt savu saimniecību, dārzus, desmit pūrvietas lielo lauku un tuvāko meža apkaimi. Grāmatu kārtošanas darbu atlikām uz rītu. Pusdienas ēdām divi vien, mājnieki bij jau paēduši. Adītāja tupēja savā krēslā gluži tāpat kā pirmīn. Vai viņa maz varēja pakustēties? Bet nē — viņa piecēlās, tussnīdama un gāzelēdamās aizgāja pie mazā galdiņa pēc dzijas kamola. Varbūt viņa bij kurla? Bet kad Švolkovskim dakšiņa nokrita zemē, viņa pirmo reizi pagrieza galvu un paskatījās. Hildas jaunkundze piesēda galda galā un brītiņu paplāpāja ar mums. Tad aizgāja dibenā, un es tur ieraudzīju vēl vienas durvis, aiz kurām droši vien bij viņas istaba.

Tikai tagad īsti dabūju pārlicināties, ko Švolkovskis spēj veikt. Viņš ēda ar tādu baudu, ka noskatīdamies arī pats iejūsmojos līdzī. Beigās viņš pagatavoja divas glāzes groka.

— Tas tikai uz satikšanos, — viņš teica. — Es šad un tad milu iebaudīt, bet jūs vēl esat par jaunu. Viss nāk ar savu laiku.

Kad pusdienas un groks bij galā, Švolkovskis smagi piecēlās no galda, nožāvājās un izstaiņājās.

— Tagad iesim kādu stundiņu nosnausties. Kāpiet vien pa trepēm, tur jau būs sakārtots. Visa augša jūsu rīcībā — ja tur vēl ko atrodāt. — Ielīda pats aiz puķotā aizkara, bet tad pabāza galvu laukā, pamāja uz ēdamistabas durvīm.

— Tā mana sieva...

No durvīm pagara eja garām abiem skursteņiem, abās pusēs šķirbainā dēļu sienā pievērtas lūkas uz pažobelēm. Mana istabiņa mājas otrā galā. Patiesību sakot, tā nebij nekāda istabiņa, bet prāva istaba ar diviem gaišiem logiem taisni pret dienvidiem. Griesti gan ar roku pasniedzami, smaršoja pēc tikko izmazgātiem putekļiem, mazliet arī pēc pelējuma, bet vispār man te tūliņ iepatika gluži labi. Taisni pretī logus aizkrēsloja egļu siena, viņas robainās virsotnes pazemu noslīdusi saule apspīda gaiši olīvas. Te man būs mierīga dzīve.

Vakarīnās lejā nogājis, piedzīvoju mazu pārsteigumu, Švolkovska un Hildas jaunkundzes ēdamistabā vēl nebij. Švolkovska kundze šoreiz stāvēja kājās, rokas uz vēdera saņēmusi, īsti platām acīm skatījās taisni manī un bez kādiem aplinkiem paklusu, bet ātri sāka runāt.

Kas tā bij par brīnišķīgu valodu! No pirmā vārda tūliņ pazinu igauņu izloksni — vai tad Rēveles apkaimē to nebiju diezgan dzirdējis. Bet latvisko runu viņa nemitīgi jauca ar krievu, vācu un igauņu vārdiem un pie tam trauca tik netīcami ātri, ka sākumā it neko nevarēju saprast. Kaut kā satvarslikti vārdi un teikumi mežģīnās, krustojās un pinās fantastiskā režģī, man šķita, ka ausis dūc zibenātri virpuļojošs pusartikulētu skaņu kamols. Taisni brīnums, kā šis biežās, smagās lūpas jaudāja tik nīpri kustēties. Viņa nemaz neuztraucās par manu sastulbumu, acīm redzams tāds klausītājs negadījās pirmo reizi. Ripināja tikai savu kamolu vēl un vēlreiz. Un galu galā es no šī skaņu jūklā, bet vairāk gan laikam no lūpu nīrboņas vismaz pa daļai sāku apjaust, ko viņa vēlas.

Man likās tā: Kas es tāds esmu un kā mani sauc? No

kurienes? Kāpēc šie ieradies? Uz cik ilgu laiku? Cik algas man maksā? Vai par pārtiku arī ko atvelk? Vai Gailienei par apkopšanu atlīdzināšu? Veļu tā man arī varētu izmazgāt, tikai tad ziepes jāgādā pašam. Vai es zaldātos neesmu bijis un kāpēc tā varu daudzies apkārt? Vai māte man vēl dzīva un cik viņai bez manis bērnu? Un beigās — vai esmu precējies, varbūt līgava jau zināma?

Cik iespējams, lūkoju atbildēt uz visiem šiem jucekliem jautājumiem. Viņa allaž tikai pameta ar galvu un likās tā kā apmierināta. Kad no dibenistabas ienāca Švolkovskis un Hildas jaunkundze, kundze pat mēģināja man tā kā uzsmaidīt un žigli attupās savā vietā. Švolkovskis pazibsnīja caur skropslām pret viņu un nosēdās ēst. Bij izmeties kreklos, apetīte viņam likās tikpat laba kā pusdienās. Arī Hildas jaunkundze ēda ar mums. Gribēju gan apvaicāties, kāpēc kundze nenāk pie galda, bet vēl laikā aprāvos. Kādas tiesības man, svešam ienācējam un tādām jauneklīm, jaukties viņu ģimenes un saimniecības lietās?

Pēc dažām dienām tomēr šķitos uzminējis šīs dīvainās parādības iemeslus. Nezinu, kā tas šoreiz bij gadījies, bet arī kundze sēdēja ar mums pie galda. Švolkovskis ēda daudz, bet gausi, vilcinādamies, laikam gan lai labāk izbaudītu garšas kaires labpatiku. Bet viņa izveiksme arī šajā ne visai estētiskajā procedūrā bij smalka, labi ielūkojoties, pat zināmu mākslu tur varēja saskatīt. Turpretī kundze viņa kumosu pa visu muti kā palaikam bezzobu cilvēki, ķēra tik kāri un neglīti un pie tam aizdusā elsdama, ka kļuva pretīgi. Vairāk viņa arī netika ar mums sēdējusi pie galda.

Man palika neuzminama mikla, kas abus šos cilvēkus savēdis kopā un kāpēc viņi te dzīvoja. Visu to gadu, ko šie pavadīju, netiku dzirdējis, ka Švolkovskis parunātu kādu vārdu ar sievu. Viņa allaž sēdēja mēma kā mūmija, tikai pirksti, kas knibinājās ap kādu rokdarbu, un smagā aizdusas elpa rādīja dzīvu cilvēku. Švolkovskis parasti likās viņu nemaz neredzam — arī ar pārējiem palaikam bij kluss, plāpīgs kļuva tikai tad, kad iedzērās, un tas atgadījās diezgan bieži. Vai tas bij naidis vai kāda cita indeve, kas smacēja viņus šajā krēslajā, nekad nevēdināmā telpā un šajā melnam ezera dibenam līdzīgā iedobā ar stāviem zāļiem krastiem visapkārt?

Diezgan bieži redzēju Švolkovska kundzi ar veco Gailieni sēžam uz soliņa piesaulē istabas sānos. Reiz vecenīte bij pat

notupusies un ar vilnainu lupatu berzēja kundzei pietūkušās kājas. Nepārprotami, ka viņas labas draudzenes. Laikam gan kundzei tas bij vienīgais cilvēks, ar ko izrunāties, tāpēc viņa bez apstājas stundu ilgi parkšēja savā īpatnā žargonā. Gailiēne to saprata labi, pati tikai šad un tad paguva iemest pa vārdam. Bet toties vienmēr smaidīja ar visu savu krunkaino seju, nekad es viņu nesastapu bez šī bezgala labsirdīgā latviskā smaida, kas viņas seju padarīja saulainu sarunā tiklab ar cilvēkiem, kā pašas kopjamiem lopiem. Tikai vienu reizi tas apdzisa, — kad es iejautājos, cik lai maksāju par manas veļas izmazgāšanu.

— Dēliņ, ko tu izsmej mani, — viņa atteica, dziļi apvainota.

Ziepjū gabalu pēc katras mazgāšanas nolika manā istabā, — lai es neiedomātos, ka viņa to izlieto arī savām vajadzībām. Mana nodriskātā veļa bij tīri salāpīta, lai arī dažs ielāps parupja pašausta linu audekla. Man aiz šās gādības dažreiz tika gluži skumji: tā man atgādināja mana paša māti. Tuvāk iepazīties, atgīdu, ka arī Gailis nebūt nebij ne tik īgns, ne ļauns, kā pēc strupās valodas varēja spriest. Savu lāsumaino zirgu viņš lutināja kā paša dēlu. Mugura tam vienmēr bij apaļa kā runcim, lai gan, pa vagu dzīdams, arājs to visu laiku rāja, kaunināja un turēja garas morālas pamācības.

Švolkovskim bij taisnība, grāmatvedība mežniecībā pavisam vienkārša un viegli veicama. Sarakstus, kvītis un dažādas atzīmes pārcilādams, es divās dienās tiku skaidrībā, kā viss tas kārtojams. Ja pagādījās kaut kas nesaprotams, man vajadzēja tikai palūkoties agrāko darbvežu grāmatās. Līdz rudenim ar šiem papīru žūkšņiem viegli tikšu galā, no jauna patlaban maz kas pienāca klāt. Strādāju uzmanīgi un nesteigdamies. Divas reizes uznāca Švolkovskis palūkoties, ko es te daru, ne vārda neteicis, tikai palocīja galvu. Vairāk viņš par manu darbu arī netika interesējies.

Turēju par savu pienākumu pateikt viņam, ka strādāšu astoņas stundas dienā, bet pārējo laiku izlietošu pats. Viņš parastūjēja plecus: tas esot pilnīgi manā ziņā. Šis savādnieks nekad nesteidzās pats un nesteidzināja citus. Es novēroju, ka arī vecais Gailis neprasīja viņam padomu, tomēr viņa laucīņi apzēla skaisti, sējums izskatījās kā ar roku stādīts, nekādu nezāļu te nekur neredzēja. Sakņu dārzs bij Gailiēnes pārzinā, abas govīs pa meža ceļu patālajā aplokā aizdzinusi, viņa

visu laiku rušinājās pa to. Kā jau liels izēdājs, Švolkovskis ļoti interesējās par salātiem, gurķiem, burkāniem un sarkanajiem svikliem, bieži redzēju viņu čāpojam pa dobjū starpām un katru stādiņu uzmanīgi aplūkojam, bet nekad nedzirdēju ravētāju un laistītāju rikojam. Jo vairāk iepazīnu viņu, jo svešāks viņš man likās.

Kur es te lai liktu savu brīvo laiku pēc tām nostrādātām astoņām stundām? Pirmās dienas sēdēju savā stiebru krēslā, laiski atzvēlies, un skatījos pa atvērto logu. Ko tur daudz varēja redzēt? Apakšā saules applūdināto, spilgti zaļo auzu plankumiņu, bet aiz tā tumšo, sprogaino egļu sienu. Rāmā laikā robainās galotnes aizsnauzdamās tikai pamāja cita citai, nolocīdamas jauno šāgada audžu bālganos pirkstus. Meža diendusas elsa plūda manā logā, pat cauri grīdai dzirdama Švolkovska neskaņā krākšana, kur tālu klabinājās dzenis. Es pats aizsnaudos un varēju tā palikt pāri stundu no vietas. Ne tikai mežs vien uzsūpoja miegu — treknās pusdienas savukārt padarīja laisku un miegainu. Jau pēc pāra nedēļām sāku samanīt, ka bikšu apjoste kļūst šaurāka un krekla apakle žņaudz. Tā te varēja pavisam aptaukoties. Tad es gāju paklaidāt mežā.

Bez lielā ceļa, pa kuru atbraucām no Gramzdas puses, uz mežziņa māju izvīrzījās vēl trīs — pret ziemeļiem, austrumiem un dienvidaustrumiem. Pirmais pa jauktu egļu un priežu mežu aizveda pie tādas slīgšņas, kur laikam gan tikai ziemā varēja pāri tikt. Sūnekļa purvs ar dumbrājiem un akāciem, sīkām priedītēm un krūkļu ceru locīņiem. Otrs, arī vasaru ratiem izsliedēts, verstis četras locījās pa ataugas egļu saaudzi, kādu vēl nekur nebiju redzējis. Zari tik bieži nojūmušies, ka apakšā auga tikai sūna, kā zaļi brūns paklājs izlocīdamās pār lielākām un mazākām sakņu vilēm. Man bij bail pāieties pa to, likās, ka tas izklāts kādam svinīgam gadījumam, kas vēl nebij pienācis, un ka man, svešniekam, nav brīv mīt tur virsū savu kāju. Pat uz ceļa reizēm sametās baigi: šalca tik smagi, kur augšā atskanēja vanaga spiedziens, un uz brīdi apkūsa visa tā putnu čaloņa un čirpstoņa. Es atspiedu muguru pret rēpuļaino stubru, sirds sīta stipri, līdz kamēr atkal iesvilpās riekstroze un divi pelēkie strazdi čerkstinādami aizlaidās pa zaru apakšu. Es griezos atpakaļ un svabadi atvilku elpu tikai tad, kad cauri skuju biezoknim paspīda mūsu lauku baltums.

Pa trešo ceļu mani pavadīja pats Švolkovskis. Šauteni plecos pienāca, kad es patlaban spēru pirmos soļus pazaru krēslā.

— Tas ir labi, ka jūs esat sākuši staigāt pa mežu. Sākumā te liekas vientulīgi un pat drūmi, bet, kad pieradināties skatīties un klausīties, nemaz vairs negribas līst atpakaļ istabā.

Mežā Švolkovskis bij daudz runīgāks kā mājās. Acis it kā izlīdušas no garo skropstu apakšas, ūsas šķobijās te uz vienu, te uz otru pusi. Neņemot apgalvot, ka tas bij smaids, aiz biežās apaudzes skaidrus sejas pantus saskatīt nevarēja. — Egle, — viņš teica, aplaizdams roku apkārt, it kā ar plaukstu noglāstīdams visus šos pelēkos stumbrus, — picea excelsa. — Un tad aprakstīja man dažādās egļu pasugas, sākot no mūsu melnās līdz Dienvidamerikas sudrabeglei, salīdzināja egli ar priedi, pastāstīja par viņu kopējām un pretīšķām īpašībām. Pirmo reizi padzirdu, ka eglei ir vīrietiskās un sievietiskās nošķiras ziedi, jau pēc ārējā izskata viegli atšķirami. Pacēla sūnā nokritušu pērngada čiekuru, atļūpināja vaļā un parādīja, cik mākslīgi sēkliņa pierikota lidotājai zviņņai, ko vējš aiznes verstīm tālu un iesēj kaut kādā kurmja raceklī vai citā mikstākā vietā. Es vilku caur sauju mīksto, sveķaino rozā krāsas egles ziedu un nevarēju izdomāt, kāpēc šis runīgais cilvēks tik kluss un drūms mājās, kur polstētā krēslā viņa sieva sēd kā mūmija.

Meža tērcei pārbriduši, uzkāpām paprāvā, bērziem apaugušā uzkalnā. Te bij tema jaunai lekcijai. Pāri otrai tērcei nonācām retu milzeņu egļu apvidū, kur apakšā rēgojās sūnām apaugušas siekstas un it kā zaļganiem paklājiem apsegti celmi. Uz viena apsēdās Švolkovskis aizpīpēt cigāru, uz otra es. Te bij veca ogļdedžu vieta — tāpēc mežs tik rets un celmu tik daudz. Švolkovskis dzīrās parādīt man veco ogļu bedru vietas tepat netālu, bet apslinkojās un palika tepat sēžam. Baltās ūsas bij tikušas īsti kustīgas, acis zibēja īsti nīpri. Cigāra dūmu strūkliņa locījās augšup.

— Paklau! — viņš pacēla pirkstu uz augšu. — Kā tas mūs lamā!

Cētras pēdas virs mūsu galvām pa ķērpaino egles zaru lēkāja pelēks, prāva ikšņa gala lieluma putnēns ar stāvu asti un uztraukts kā zvārgulis skandināja bez apstājas — tink, tink — tink, tink . . .

— Es viņu saucu par mežsarga palīgu, — Švolkovskis atkal

sašķobija ūsas. Redzēdams izbrīnu un vaicājumu manā sejā, paskaidroja: — Kaut kur kādas izgāztas egles saknē viņam ir pereklis. Ja cilvēkam gadās pieiet tuvumā — pusversti viņš to pavadīs, šitā tankšinādams. Cik bezbiļetes lūku plēsāju un malu mednieku mēs pēc viņa ziņas agrākos laikos neesam noķēruši!

Es paskatījos augšā uz neapgurināmo lēkātāju un nogrozīju galvu. Labs amats tev nav, mazais! Viņš paskatījās ar kniepadatas galvas liefo, spodro aci, sāka sirdīgi plūkāt sūnas no zara un birdināt mums uz cepurēm. Velti tu dusmojies, pelēci, mēs tevi taču nemaz neapdraudam!

Cigāru kūpinādams, Švolkovskis stāstīja. Pirms piecpadsmit gadiem, kad viņš atnāca šurp, mežs bij daudz bagātāks. Stirnas staigāja bariem, katru dienu varēja sastapt kādu briedi, pat aļņu pāris bij manīts. Pa kara laiku oficiēri no viņas puses rīkoja mežonīgas medības, laiks vai nelaiks, arī mātītes šava nost. Revolūcijai sākoties, meža kustoņu iznīcināšana turpinājās pastiprinātā kārtā. Atlikušie kustoņi aizbēga pāri Lubānas purviem Krievijas daļā, kur vēl varēja patverties.

— Tagad mūsu meži ir tukši, — Švolkovskis skumji piebilda un ievilka sevišķi spēcīgu dūmu no sava cigāra. — Tikai baltie zaķi — tos neviens nevar izskaust. Un tāpat putnus. Liekas, jo vairāk viņus deldē, jo ātrāk tie vairojas. Ar stādiem gluži tas pats. Ceriņu krūms man bij aizaudzis visu ēdamistabas logu — aizpagājušo gadu liku Gailim nocirst. Bet paskatieties tagad — vai jūs varat viņam cauri redzēt? Ko ar viņu lai iesāk? Atmetu ar roku — lai aug.

Acu kaktiņos viņam bij ievilkušies siku krunciņu vēdekliši, pa egļu stumbru spraugu viņš skatījās tālumā kaut ko tādu, ko es nevarēju saskatīt. Cigārs bij izpipēts, mēs gājām tālāk. Švolkovskim kaut kādas darišanas ar savu atlikušo mežsargu Sūnu. Tā māja atradās visšaurākajā meža joslā, no tās uz vienu pusi piecpadsmit, uz otru desmit verstu mūsu valstības. Sānis aiz Sūnas mājām mežu vairs nebij. Klajs līdzenums ar krūmiem un pusauga birzīm. Es saskaitīju astoņu zemnieku māju jumtus, tālāk slējās balts baznīcas tornis. Šaipus tās esot pagasta nams, no kurienes mēs dabūjām avīzes, skoļa, aptieka, ārsta mītne un veikali.

Sūna mūs pavadīja gabaliņu atpakaļ pa meža ceļu. Tas bij spēcīga auguma vīrs, vecuma saliektu muguru, gludi noskūtu

seju un ar brillēm. Runāja, rokām plātīdamies, acīm redzams nemierā ar kaut kādu jaunu rikojumu. Švolkovskis tikai at-
māja mierinādams, pats nemaz līdzī neuztraukdamies. Tā kā
man viņu sarunas priekšmets bij svešs, gāju iepakaļ, Švol-
kovska ietekmē vērodams mežā to, ko līdz šim nemaz nebiju
pamanījis. Mājās mežzinis atkal pavisam pārvērtās. Pinkainās
skropstas aizsedza acis, baltās ūsas nolukušas pāri zodam, pa
visu vakariņu laiku viņš nepateica nevienu vārdu, lai gan
kundze jau bij nolikusies gulēt un Hildas jaunkundze vairāk-
kārt lūkoja ierosināt sarunu.

Kad sākās siena pļauja un Gailis aizbrauca uz pļavām pie
Gramzdas, es teicu Švolkovskim, ka gribētu tur mazliet pali-
dzēt. Viņš atkal tikai paraustīja plecus, bet pēc saredzamās
kailās sejas virsdaļas spriedu, ka viņam nekas nav pretī. Pa-
ņēmu no Gailienes aizvākotu skābuma spainīti un grābekli,
devos pa siena ceļu taisni pret dienvidiem. Verstes gājiens
līdz Gramzdai.

Siena ceļš bij tikai divas dziļas riteņa grambas, elkšņu,
lazdu un siko liepu ceri pārauguši tik biezi, ka vietām ce-
pure ar roku jāpietur. Egles te daudz retākas, elkšnās tās iz-
skauda lielu un mazu ošu audzes, uzkalņos kļavas un bērzi.
Pāri pusceļā iznācu sīku krūmāju klajumā, kur it kā stādītas
puslokā auga piecas kļavas. Un atkal kā ierikots sedeklis
pašā vidū apsūnojis celms. Brīdi es tur sēdēju sastulbis, ne-
spēdams lāgā apjaust, kur atrodos. Apkārt sīvi smaršoja pa-
pardes. Caur plato lapu plāksnēm kā silts dzeltenzaļgans
ūdens lija virsū pēcpusdienas saules spīdums. Manas rokas iz-
skatījās kā kausētā dzintarā apmērcētas un sīkiem zāles pu-
tekļiem nobārstītas. Piesaulē pret egļu sienu nīrbeja sudrabots
odu mākonis. Vālodze iesvilpās tepat aiz muguras, sasapņoju-
šos siena grābēju brīdinādama. Negribīgi cēlos augšā. Bet
prātā man bij tie cilvēki, kas sarukuši sēdēja tur tumšā, pie-
smakušā istabā un neapjauda, kāds dzidrums, dzīvība un dzi-
ves prieks patlaban plūst pār visiem meža izlokīem.

Divdesmit soļus nokāpis lejā pa stāvu, lazdu biežokņa aiz-
slēptu nogāzi, pienācu Gramzdas līcim. Upe pati te nebij red-
dzama, tikai melnalkšņu likumotā strīpa norādīja, kur viņa
tek. Tas nebij nekāds dumbbrāja līcis. Pavasara ūdeņi no pie-
gāzes ik gada tur skaloja pāri trūdāja leknumu, smalkā zāle
vietām bij veldē sagulusi. Nenoplautā daļā sveķenes starp
smilgām sārtojās kā dzīpara izraksti pelēkas dzijas adījumā.

Gailis kaut ko norūca, mani ieraudzījis, bet līdz vakaram pierada. Kad tumsā nolikāmiēs gulēt aizsāktās siena kaudzes pamatā, viņš kūpināja savu pīpīti un stāstīja par tiem laikiem, kad te meža uzkaļņos vēl rakuši bedres vilkiem un plēsuši krijuš sētuvēm un cibām. Tagadējos laikus viņš neatzina ne pagalam. Pēc viņa domām šālaika cilvēkiem nebij vairs nekāda stingrāka pamata, viņi ēdās un plēsās tiklab ģimenē, kā ārpus tās un mētājās kā vēja dzītas lapas pa pasauli. Viņš pats pie Švolkovska bij nodzīvojis visus tos piecpadsmit gadus, bet pirms tam pie tagadējā Gramzdas un viņa tēva astoņpadsmit. Tur varēja dzīvot un te varēja — dzīve visur bij laba, ja tikai pats cilvēks nemeklējās kašķi. Es gan par to domāju mazliet citādi, bet necēlu nekādus iebildumus, jo Gailis no savas pārlicības nebij izkustināms.

Brīnišķīgs siena laiks bij tovasar. Līdz sestdienai sametām kaudzi un nospriedām pārpalikušās divdesmit gubas vest uz mājām. Kūlsaugšā siens gan neturējās labi, bet vajadzēja taču ko pasviest lopiem rudenī, kad sāksies tās pirmās salnas un laukā vairs nevarēs dzīt. Meža vidū salnas uznāca nedēļas divas agrāk kā āra kļajumos un pavasaris tāpat nokavējās par pāra nedēļām. Gailis visu to lika vērā. Nekādus pārsteigumus vai nejausības viņš negaidīja. Par to pašu tagadējo karu, bēgļiem un vācu draudiem viņš interesējās maz. Viņa pasaule nesniedzās pāri Švolkovska mežniecībai.

Lielu vezumu kraut nevarējām. Koki saauga arvien lielāki un lieca zarus zemāk pār ceļu. Gailis rādīja osi, kas pirms piecpadsmit gadiem esot bijis tikai rokas resnumā — patlaban viņš stāvēja, ieplētīes visam ceļam pāri, un sirdīgi nopurināja savas ziedu krēpes, kad mēs pa apakšu lidām cauri.

Gailim bij sāpe krustos, viņš nāca kājām. Es uzrāpos vezumā un, knūpus gulēdams, turēju grožus rokās. Vairāk te braucējam nekās nebij darāms. No tām divām dziļajām grabām ratus izgriezī neviens nespētu. Zirgs gāja noteiktu, nesteidzināmu soli, kurā bij samanāma piecpadsmit gadu ilga prakse un katras ceļa pēdas pazišana. Es tikai lāgu lāgiem iespiedu seju vezumā un klausījos, kas slid pāri manam pakausim un mugurai. Ziediem apkārtais oša zars noskrapsēja, pasauli čabīnādams. Kļava noplakšināja maigajām lapu pleznām. Bet kad degunā iesītās pretīgi saldā liepu ziedu smarša un apaļiem ziedīņiem vilnains zars sāka glauzt manu pakausi, viena Švolkovska bite iedzēla kakla kumbrī tik sāpīgi, ka

palēcos sēdus un atskatījos, ko Gailis saka par šo nelietību. Divdaksni spīdošā kātā plecām pārmetis, viņš nāca, pie sevis kaut ko bubinādams, bet ar bites dzēlienu tam droši vien nebij ne mazākā sakara.

Uz atplaujām arī Gailis bij pasaukts vakariņās. Švolkovska kundze tusnija trīs krēslus attālāk galda otrā galā. Hildas jaunkundzes parikota, mūs apkalpoja Gailiene. Par visiem trim pierunājām viņu iebaudīt malku no manas glāzes. Trīs glāzes groka mēs tovakar izdzērām, Gailis sāka raudāt, kopīgiem spēkiem mēs viņu nodevām Gailienei aizvadīt gulēt. Rītu tikai ap vienpadsmitiem sākām saskatīt cits citu pagalmā, līdz pat vakaram nekādas īstas sarunas mums neiznāca.

Septembra sākumā uznāca spēcīgi, dzestri ziemeļaustrumu vēji un neatlaidās visu mēnesi, kamēr sāka mētāties sniegs. Kādu dienu, no pusdienām augšā uzkāpis, ieraudzīju pažobeles durvis labajā pusē vaļā attriektas. No pupulakšu un zirnāju gubas laukā bij pavēlusies maza grāmatiņa. Lafontēna fabulas izrotātā ādas sējumā. Franciski lasīt labi nepratu, bet atradums tomēr ļoti ieinteresēja mani. Salmus atjaucis, atradu veselu gubu veclaicīgu grāmatu, noputējušu, apelējušu, droši vien gadu piecpadsmit šē nogulējušu. Kad pavēru durtiņas kreisajā pusē, divas lielas sirmas žurkas aizskrēja pikstēdamas. Grāmatu tur bij divtik — ar klēpi uznestas un sagāztas, kā pagadījies. Citām muguras apgrauztas, citas atšķirusās, saules izbalētām svitrām pāri rupjām lappusēm. Septiņpadsmitā un astoņpadsmitā gadu simtņa literatūra un klasiku raksti oriģinālā un franču, vācu, krievu un poļu tulkojumos. Šī negaidītā grāmatu krātuve mani ārkārtīgi pārsteidza. Līdz tumsai es tur nokravājos, vakariņās nogāju lejā gluži noputējis, virtuvē bij jāpalūdz Hildas jaunkundzei ūdens, kur nomazgāties. Kundze laikam bij sanikusi, netupēja savā parastajā vietā, bet atgulusies gultā — kā resni piebāzts salmu maiss. Pie galda nosēdies, noliku Horācija dzeju sējumu sev priekšā un vēroju Švolkovski.

Viņš pablenza šaurām acu šķirbām un redzami sapika.

— Pa tām grabažām esat rakņājušies? Vai tad žurkas tur vēl kaut ko atstājušas?

Es uz to neko neatteicu, gaidīju, lai runā viņš pats. Brīdi Švolkovskis ēda šnākdams, tad pamāja ar galvu.

— Atvainojos, ka neesmu jums jau agrāk par to stāstījis, bet labāk jau, ja miroņiem liek mieru. Pa kapiem jūs tur esat

rakņājušies. Tas te vairs nav nekas, tā ir tukša čaula bez vērtības un nozīmes. — Viņš piedūra pirkstu Horācijam, it kā tas paliešām bijis kāds pretīgs beigts kostonis. — Savā laikā biju ģimnāzijas skolotājs Pēterpilī. Klasisko valodu skolotājs. Tie krāmi tur augšā ir paliekas no tiem laikiem.

Pinkainie uzači nokārās vēl zemāk. Švolkovskis sēdēja sadrūvējies, pat ēda viņš šovakar mazāk kā citām reizēm. Kad es jau cēlos kāpt augšā, viņš atkal pamāja ar galvu.

— Ir jau dzīvots arī citādi. Tie bij skaisti laiki... Horācijs, Vergilijs, Safo... Vesela kapsēta... Ja žurkas būs bijušas tik laipnas, jūs tur augšā vēl varat atrast dažas manas mazas brošūreles par šiem lielajiem cilvēkiem. Un ja vērigāk skatīsieties, viņu ēnas kļīst tepat arī pa mūsu mežu. Šie nelieši nav saistīti pie laika un vietas, tā ir tā nelaime... — Viņš apņēma pieri saviem mīkstajiem pirkstiem. — Pat kaut kādam Vidzemes mežzinim tumšā kaktā viņi nedod mieru. Bet par to arī žurkas viņus grauž. Dzīvs cilvēks tomēr ir vairāk nekā ēna...

Aiz pieredzes un cilvēku izpratnes trūkuma man paspruka jautājums, ko es vēl šodien dziļi nožēloju.

— Bet kā tad tas nākas, ka jūs tagad atrodaties šajā tumšajā kaktā un cināties ar tām lielajām ēnām?

Švolkovskim acis paplētās pavisam apaļas. Ilgi un baismīgi viņš vērās manī caur savām pinkām, tad pasniedzās pēc tējas glāzes un sāka iemaisīt cukuru grokam. Kad es beidzot atjēdzos un grasījos uz iešanu, viņš vēl ieminējās, skatīdamies, kā karotiņe glāzē kūla brūnu vilni:

— Ir tikai divas nelabojamas muļķības, ko cilvēks dzīvē var pastrādāt: par daudz sadraudzēties ar tiem pasaules klaidoņiem un apprecēt savu ķēkšu...

Kreisajā pažobelē es tiešām atradu resnas auklas apsietu žūksni ar Švolkovska sacerējumiem. Pavisam tur bij sešas grāmatas, no tām četras poļu valodā. Vienā krieviskajā runa par kaut kāda Arhiloha jambu ietekmi Horācija dzejā, otrā par Šekspira komēdiju sakariem ar Plauta darbiem. Tie bij man pavisam sveši jautājumi. Bet Švolkovska grāmatu krātuvē es pamazām notirīju no putekļiem un sanesu savā istabā. Rudens sākumā lietainās dienas un garos vakarus sēdēju pie šīm vecajām grāmatām un arvien vairāk iedzīvojos tādā pasaulē, par kuras eksistenci man līdz šim nebij bijusi ne mazākā jausma. Pirmajā laikā tā man likās diezgan tumša un

svešāda. Bet tad sāku izvaicāt Švolkovski par to, kas man tur likās nesaprotams un aplams. Vecais žūpa isti bij runājams tikai pēc trešās groka glāzes, bet tad viņš reizēm iesila tā, ka nosēdējām pāri pusnaktij. Tādās reizēs viņš vairs nebija sadudzis un apsūnojis mežzinis, bet pavisam cits cilvēks, kam acis spridzēja jauneklīgā kvēlē un valoda plūda vijīga un skaista. Tikai tad es sāku saprast, cik bezgala niecīgas manas skolas zināšanas, cik maz man sajēgas par to pašu dzīvi, pa kuru te kūlos apkārt, un par cilvēkiem, ar kuriem līdz šim biju saticies. Ja liktenis paļāvis man ilgāku laiku nodzīvot šī cilvēka tuvumā, no manis droši vien iznāktu kaut kas cits nekā tas, kas tagad te guļ un mēģina kaut kā attēlot savas atmiņas. Viņš pavēra man tādu apvārsni, kādu nekad ne sapnī nebiju redzējis. Senatnes tēli kā grandiozas piramīdas saules apmirdzētām apmalām cēlās pret norietā sārtām debesīm, smailas ēnas no tiem sniecās mums pāri, mēs staigājām pa tām kā pa mūsu pašu mežu rudens vējā un dzirdējām nemitīgu, runājošas dzīvības pilnu šalku. Hildas jaunkundze reti kad izturēja ar mums līdz pusnaktij. Žāvas plaukstā slēpusi, beidzot piecēlās un klusi pazuda savā dibenistabā. Kundze vai nu snauda savā krēslā, pār adīkli sakņupusi, vai arī kā resni piebāzts maiss gulēja gultā. Mums trijiem viņa patiesībā neeksistēja, mēs viņu nemaz nepamanījām, nekādas daļas viņai nebija šajā klusajā, snaudulīgajā dzīvē, līdz kurienei tikai retumis aizskanēja vāja atbalss no tiem brāzmainajiem notikumiem viņpus mūsu mežiem. Tā bij cilvēka ēna, nedzīvāka kā tās, ko Švolkovskis savās reibuma runās cēla augšā no gadu tūkstošu senatnes.

Bet varbūt tā tomēr nebija tikai ēna vien. Tādas aizdomas man uzmācās sevišķi pēc tam, kad oktobra sākumā vēlu vakarā nonācu lejā paprasīt Švolkovskim padomu, kā iegūramot kādu neredzētu rēķinu. Guļamistabā nebija neviena, ēdamistaba sākumā tāpat likās tukša. Bet tad piepeši saskatīju pie dibendurvīm uz grīdas sakņupušu augumu. Tā bij Švolkovska kundze. Man šķitās, ka viņai piepeši kļuvis nelabi, patlaban jau gribēju saukt palīgus. Viņa atgriezta galvu un paskatījās tāda naida, izmisuma un žēluma pilnām acīm, ka kļuva mēms un atmuguriski izvīrījos atpakaļ. Ar reizi man tika skaidrs, ko līdz šim savā naivumā nebiju pratis novērot: viņa tur skatījās pa atslēgas caurumu. Tātad tāda šķē bija Švolkovska saimniecības vadītājas Hildas jaunkundzes loma!

Kaut kā pielabināties un pakalpot kundzei man tomēr neizdevās. Viņa vienkārši izlikās neredzam mani, tāpat kā mēs līdz šim nebijām redzējuši viņu. Bet, situāciju izpratis, tagad tomēr reizēm uztvēru viņas ūdeņainajās acīs kādu skatienu, kas kā asa stikla skrumba aizlidoja uz Hildas jaunkundzes pusi. Ko es tur varēju līdzēt? Ne pēc gadiem, ne pēc stāvokļa man taču nebija nekādas tiesības dot Švolkovskim morālas pamācības. Un galu galā — kāda daļa man bija viņu ģimenes dzīvē?

Novembra saussalā ar Švolkovski klaiņājām pa mežu. Cik varēju novērot, nekāds lielais mednieks viņš nebija. Ar irbju svilpīti reizēm atmānīja un nošāva kādu putnu, bet kad pats, galvu grozīdams, ņēma to rokās, nekādu sajūsmu par laimīgo šāvienu viņā neliku novērojis.

— Patiesībā vajadzētu pavisam aizliegt mūsu mežu kustoņu nogalināšanu, — viņš prātoja. — Kas tad būtu mežs bez putniem? Stumbru un zaru blīva koku kapsēta. Dzīva radība ir kā zieds dabas zaļoksnībā. Bez tās mēs te klejotu kā pa jūras kāpām, kur smilktis gan šālc, bet acij nav ko lūkot. No visiem gaļas rijējiem zvēriem cilvēks ir tas plēsīgākais. Paēdis lauva neuzbrūk, bet paēdis cilvēks taisni tad tikai iet medībās. Cilvēka plēsonībai nav nekāda dzīvības uzturēšanas vajadzības atļaujuma. Tas ir sugas un iedzimtības jautājums.

Uz apsūnota celma sēdēdams un cigāru kūpinādams, Švolkovskis pamazām aizrunājās līdz Trakijas mežiem un Gallijas purvājiem, kurus bij pārstaigājuši Jūlija Cezara loģioni, tramdīdami barbarus, kas galu galā tomēr sagrāva pašu Romu. Un ja mēs reiz bijām nonākuši līdz šai temai, tad atjaudām celties tikai tad, kad zem eglēm sāka tumst un, mežniecības klajumā iznākot, Gaiļa lodziņa uguntiņa iemirgoja acis. Tikai pret zaķiem Švolkovskim nebija nekādas žēlastības — kopš šiem gadiem, kad šie baltie nelieši pagalam apgrauzuši četras viņa vislabākās ābelītes. Stundu viņš varēja nostāvēt, aiz egles noslēpies un slepkavīgām acīm lūkodamies, kamēr āpsēlis vankšēdams neizprotamiem lokiem palaidni tomēr piedzina pa šāvienam.

Tā laikam bija mana vismierīgākā un ērtākā ziema mūžā. Izlasīju visu Švolkovska biblioteku un beidzot pieradu pie grāmatām kā dzērājs pie degvīna. Pēc vakariņām un trešās groka glāzes sākās parastās pārrunas, līdz kamēr Hildas

jaunkundze aizslīda savā istabā un brūnais skapja pulkstenis nosita pusnakts stundu. Švolkovskis solījās gada laikā sagatavot mani abitūrijam, nākotni es atkal vienreiz sāku iztēloties pēc savas naivā fantasta iedomas.

Protams, ka tā arī šoreiz nepiepildījās.

Aprīļa sākumā es kādu vakaru atstāju Švolkovski pie trešās glāzes, nezinu, vai tā bij pēdējā. Viņš sēdēja, neparasti sasarcis, un plāpāja vienā gabalā, reizēm jau mazliet nesakarīgi. Kundze gulēja, smagi sēkdama, Švolkovskis lāgu lāgiem pameta turpu savādu tēraudspulgu skatienu un visu laiku it kā taisījās stāstīt kaut ko. Bet man runas par viņu personīgām lietām visu laiku likās nepiederīgas, tāpēc tovar agrāk devos uz savu istabu. Vēl pie āra durvīm dzirdēju viņu kaut ko bubinām bārdā.

Otrā rītā viņu atrada aiz puķotajiem aizkariem nomirušu. Ārstu tos laikus sameklēt nebij iespējams — un ko tas gan te vairs varētu līdzēt? Trešā dienā atbrauca mežsargs Sūna ar četriem palīgiem, kopīgiem spēkiem mēs viņu iezārkojām, aizvedām un apbedījām kapsētā, pusversti aiz baznīcas. Sūna brauca, pret ilksīm atspēries. Kundze viena pati sēdēja blakus zārkam, kājas pār orītes malu nokārusi, un skatījās tādām acīm, ka mēs, tie pārējie, turējāmieš vismaz desmit soļus iepakaļ ratiem, kuros sēdēja Gailis ar Hildas jaunkundzi. Atpakaļ arī Hildas jaunkundzei bij jānāk kājām, jo kundze pati piesēda Gailim. Kad krēslā pagalam noguruši atkluvām mājās, virtuve bij aizslēgta, pieliekamais tāpat, kundze patlaban rāva nost un salocīja Švolkovska gultas puķoto aizkaru, tad atkal pavērās tādām acīm, ka mēs klusiņām atkāpāmieš aiz āra durvīm. Ar izbrīnu novēroju, ka viņas plaksti nemaz nav tik biezi un smagi, lai zem tiem nepazibsnītu divas apaļas, bezgalīga niknuma pilnas acis.

— Rītu tikai sakravājiēt savas mantas un tad drīzāk prom. Te dzīves vairāk nav. Tā ir īsta velna bāba, — Hildas jaunkundze pačukstēja man.

Protams, ko es te lai ilgāk vēl dzīvotu. Uzkāpis augšā uz tiltiņa, dzirdēju, ka lejā āra durvis klakstoši aizcirtās un noslēdzās. Hildas jaunkundze mēģināja protestēt, bet iekšā tikai strupi noburksēja kundzes atkliedzīens viņas īpatnējā valodā. Man šķiet, Hildas jaunkundze tonakt pārgulēja pie Gaiļiem.

Svolkovskis man vairākkārt bij teicis, ka visas tās grāmatu grabažas viņam nav vajadzīgas. Ja es gribot, lai tikai vācot vien viņas prom, žurkām būšot mazāk ko skrabināties pa augšu. Atšķiroju tās, kas man likās vērtīgākas, sasēju prāvu saini un savā koferī iekravāju tik, cik vien tur ietilpa. Bij jau norunāts, ka Gailis mūs abus ar Hildas jaunkundzi aizvedīs līdz tuvākajam biezi apdzīvotam centram ārpus meža, bet no turienes mēs varam doties, kur tikai patīkas.

Rītu es jau laikus trausos lejā pa kāpnēm — vienā rokā smago koferi, otrā vēl smagāko grāmatsaini stiepdams. Pie sava nameļa jau kaut ko vīkšās Gailis, arī Gailiene grozījās turpat. Bet kāpņu lejgalā stāvēja Švolkovska kundze un skatījās manī tā, ka es ar reizi noliku savus nesamos zemē un paliku gaidās. Tā vairs nepavisam nebij tā pati miegainā, sarukusi kundze — katrs muskulis viņas masīvajā augumā likās sasprindzis un kustīgs, platajā sejā visi pantī nīrbēja, acis sprēgāja, mute čamstināja kaut ko, pagaidām gan vēl gluži nesaprotamu.

Pa durvīm iznāca Hildas jaunkundze — cepuri galvā, tāpat kā es diviem saiņiem rokās. Un atkal tāpat kā es palika stāvam. Kundzei acis vairs nespridzēja, bet kvēloja kā ozola ogles. Viņa paspēra soli preti, ar vienu plaukstu vēcienu pieplacināja Hildas jaunkundzi atpakaļ stenderei.

— Ak, nu tu man iesi prom ar visām tām manām mantām! — viņa sāka maļt, bet šoreiz viņas žargonā un balss izskaņā bij kaut kas drausmīgs. — Nebūs nekas! Plika, tāda pati, kā atnāci!

Kreisās rokas mīlīgā plauksta neatlaidās piekļautajam plecam. Labā raustījās kā ierīdīts, ķēdē piesiets suns. Tad tā paslējās un norāva Hildas jaunkundzes kaklam zelta važiņā apkārtu medaljonu un nogremdēja brunču kabatā. Kvēlošās acis skraidīja pār gūsteknes augumu no augšas uz leju. Pamanīja pie blūzes atlokiem saktiņu ar nelielu rubīnu — resnie pirksti acumirkli atloba arī to. Hildas jaunkundze sargādamās pacēla roku, bet tikai pati sev par ļaunu. Kundze pamanīja gredzenu viņas pirkstā.

— Ā, to viņš tev uz ziemsvētkiem! Velc nost!

Hildas jaunkundze bij tikpat pārbiedēta kā es. Bez vārda runas viņa novilkta gredzenu un atdeva. Tad kundze ķērās pie saiņiem. Notupās, atrāva vaļā un sāka šķirot. Puķoto zīda apmetni pasita padusē, skaistu flaneļa rīta mēteli uzmeta

kāpņu margām, muskuli smalkas apakšveļas nosvieda patrepē un pati nospļāvās uz to pusi. Izvilka brokāta kurpes un uzlika tām savu smago, velteņa tupelē tērpto ķetnu. Acīm redzams viņa jau iepriekš zināja labi, ko te meklēt. Pārējo pameta zemē izvandītu. Tad pasviedās pret mani — es to jau biju sagaidījis, vērodams, kas te notiekas līdz šim.

— Mantinieki!... — viņa nošnāca kā jaunatdzimusi fūrija. — Salasījušies no visām pasaules malām manu mantu aizvazāt! Laupītāju banda!

Mans grāmatu sainis ierīpoja patrepes peļķē, virsū zīda veļas nepieklājīgam muskulim. Sprauksēdams atsprāga vaļā koferis, grāmatas kā apdauzīti putni, lapām plaukšinādamas, lidoja uz peļķi. Manus kreklus, apakšbikses un apkaklītes viņa tikai mazliet paurdīja ar resno pirkstu. Tad pieslējās kājās un iesprīda rokas sānos — valdonīga un varena kā Katrīna Lielā, it kā visu mūžu būtu radusi tikai pavēlēt.

— Un tagad — taisieties!

Nu, protams, ko mēs citu varējām darīt. Bet kad es aizgāju pie Gaiļa namiņa, viņš patlaban veda zirgu atpakaļ kūti, kamēr Gailiene vāca prom no ratiem sakas un grožus.

— Kundze nevēl braukt nekur, — Gailis norūca un pazuda durvīs. Gailiene smaidīja savu parasto smaidu, bet arī tas lika saprast, ka viņa te neko nespej.

Mans koferis bij tik viegls, ka roka to svaidīja kā rotaļādamās. Cik atminos, īstenībā man loreiz gan nekāda rotaļa nebij prātā. Dusmas, apvainojums un kauns kūšāja putodams un ausīs šļakstīdams. Kļavas bij pastiepušas zarus ar tumšbrūniem paplaukušu pumpuru vēdeklišiem. Liepu dzeltenie ovāli plīsa aiz gramzdainās sulas pārmēra. Mazais pelēkais visu laiku tepat virs galvas lēca līdzī, bez apstājas tinkšēdams, lai gan es šajā mežā neko nebiju nozadzis un nenesu līdzī. Mežs smaršoja cauri zariem listošā pavasara saules spulgā. Bet tur aiz muguras palika tumšā istaba, tukšā gulta bez puķotā aizkara, vesela mūža uzkrāts ienaidis un rūgtums, ko nekāda saule vairs neizkļiedēs. Vai tiešām tas viss tikai aiz tās kļūdas, ka viņš bij apprecējis savu ķēkšu, vai aiz kāda grūtāk izdibināma iemesla? Es viņu vēl līdz šai dienai neesmu izdibinājis.

Gāju atpakaļ pa to pašu ceļu, pa kuru Švolkovskis pēngad mani atveda.

Es gāju atpakaļ to pašu ceļu, pa kuru Švolkovskis mani pērn gad atveda. Tajās sešās verstīs pavasara tveicē biju stipri pieguris, tāpēc Gramzdu ceļa galā apsēdos uz melneņu činkura atpūsties. Tālē ilgi ilgi klabēja kokasu rati, pārtarkšēja upes tiltam, beidzot no lejas uzklanījās šurp bēra zirgēļa galva, aiz kuras bij saskatāms arī pats braucējs. Īsts latviešu saimnieka tips, noskūtu seju un laipnām zilām acīm. Kad viņš tepat man gar kājām pagrieza uz Gramzdu ceļa, atcerējos, ka reizes trīs esmu viņu redzējis pie Švolkovska. Tas bij pats Gramzdu īpašnieks. Laikam viņš tāpat zīmēja manī redzētu cilvēku, jo pieturēja savu bērni un piekēra roku cepures nagam. Viņa brūni nodegušo seju pārspuldza gluži tāds pats smaids kā Gailienei. Tādā smaidā nav pašuzsvērtas draudzības apliecinājuma, ne pielabinājuma — dažiem cilvēkiem tā ir tikai viņu patiesās iekšējās būtības atplaisksna. Ka Gramzdam viņš taisni tāds, par to vēlāk dabūju daudzkārt pārliecināties. Pilnīgi nepelnīts zirga apturējums prasīja no manis zināmu kompensāciju, tāpēc, platmaki pretī pacēlis, teicu:

— Es esmu Oļģerts Kurmis. Jūs mani redzējāt pie Švolkovska, tur es vienu gadu nostrādāju par grāmatvedi.

Gramzda pamāja ar galvu.

— Žēl, ka tas labais cilvēks tagad nomiris. — Man tūlīn nāca prātā kāds iegrāmatojams soda naudas iekasējums no šā paša Gramzdas. Pēc tādiem atgadījumiem gan reti kad cilvēku sauc par labu. Uz manu iebildumu Gramzda tikai galvu nogrozīja. — Viņam bij pilnīga taisnība. Ja kāds mežā rikojas, kā nepienākas, tad par to arī jāatbild. Un mani divi puīši, — — Gramzda paplēta rokas. — Tā jau tīrā mežonība. Švolkovskis bij taisnīgs cilvēks... Un kurp tad tu tagad ej?

Vai tad es pats to zināju? Mums sākās gara pārruna. Beigās Gramzda ilgi domāja, ar ikšķi pazodē bružādams. Beidzot pārlaida man pazinēja skatienu.

— Tātad arī un ecēt tu proti. Arī sienu esi plāvis — es jau gan zinu, kā. Bet tagad cilvēku ne par kādu naudu nevar sadzīt. Trešo reizi jau braucu tur ārā — nav. Visi karā, tranšeju darbos vai komitejās. Bet tā negribētos zemīti pavīsam aizlaist atmatā. Viens man ir no Rīgas, bet tāds pamiksts, iztikt jau iztikām, — man vajadzētu vēl otru. Ja tev nekas labāks nebūtu padomā...

Kas gan man labāks tagad varētu būt padomā? Es braucu Gramzdam līdzī.

Mājas bij vecas un neredzēti vecmodīgas, apaliem baļķiem, lielajiem pakšiem un salmu jumtiem. Dzīvojamā ēka mazliet atsēdusies ar vienu galu, abi četrpēdži lodziņi tur mazliet sašķiebusies — viens uz vienu, otrs uz otru pusi. Kūtij priekšā gulsētas apžogots laidars, klēts ar lieveni un brūni krāsotām, balti svītrotām durvīm, rijai nojumes gandrīz līdz zemei. Ābeldārzs pret dienvidaustrumiem. Viņā pusē dārzam gar mežmalu lauku josla, lejāk divtik plata pļavu lanka ar sudrabpelēkiem atteku izlokiem. Pie klusuma jau Švolkovska mežniecībā biju pieradis, tas mani nepārsteidza. Baltais skurstenis ar tievu augš- un nesamērīgi platu apakšgalu kūpināja pilsus dūmus. Iekšā sprakstēja egļu malka. Milzīgas gobas galā pie rijas, peregļi uzstājies, parkšīnāja starķis, dzelteno knābi kā pakulu kratāmo iesmu riņķi griezdams.

Pa istabas durvīm iznāca sieviete brūnraibā katūna jakā, apmēram mana saimnieka vecumā vai pāri gadu jaunāka — katrs bērns viņā pazītu Gramzdas māsu. Atplauksnas smaids viņai gan bij mazāks, bet sejas izveids un panti tie paši. Rokas zem strīpainā priekšauta pabāzusi, viņa stāvēja un vēroja mani, kamēr mēs izkāpām no ratiem un sākām nojūgt zirgu.

— Tas ir Oļģerts Kurmis no Švolkovska, — Gramzda teica, ar loka galu pamādams uz manu pusi. — Es viņu sastapu un mēs nolīgām. Viņš ir strādājis arī zemes darbus. Un sienu pļauj. Ej tu, Kate, un palūko mums ko iekost.

Tūlīn vis Kate negāja. Sarokojās ar mani, ap izjūgu darbodamies, es vēl labu brīdi sajutu viņas pētošo skatienu, kas nebij ne pārāk uzmācīgs, ne apvainojošs. Pie istabas durvīm viņa vēl atgriezās un pateica pār plecu:

— Frīdis ir gala pļavā un līdzina kurmjū racekļus. Pusdienā viņš nāks mājās.

Frīdis — tas droši vien bij tas pamikstais no Rīgas. Taču

tas šimbrīžam mani interesēja mazāk. Neviļus atskatījos — mani pārsteidza Kates balss: tā bij brinum skanīga un jauka, tāda vecuma sievietei gandrīz nepiedomājama. Gramzda tikai pameta ar galvu. Bērim pa mitro gurnu paplakšīnājis, sapina jau puslīdz apzēlušajā olnīcā. Izveda no kūts baltīņu un sapina arī to. Zirgi saostījās un paieskāja viens otram virs krēpēm. Gramzda smaidīja, viņos nolūkodamies.

— Tie ir lieli draugi, — viņš teica. — Divdesmit gadu kopā saraduši. Kad viens ir prom, otrs nemaz negrib pieskarties redelēm. Iesim nu uz istabu paēst.

Virtuve bij milzīgi plaša ar dobuļainu māla klonu. Pavarads skursteņa lejas galā, kā ķieģeļu alā. Katls karājās kāsi pakārts, zem tā kūpēja pazaļa eglu malka. Tādu ierīci redzēju pirmo reizi. Te smaršoja pēc senlaicīga vecuma, kvēpiem un ieskābušiem traukiem, lai gan nekādu lielu netīrību nekur nemanīja. Istabā ejot, bij jāpieliecas zemajās durtiņās un jākāpj pār ārkārtīgi augstu, skabargainu stieksni. Resnas sijas ar roku pasniedzamas, tēstās balķu sienas brūnas un šķirbainas, lodziņi nogrimuši pēdas divas virs klona. Galds ar soliēm un divas gultas — es tūlīņ ievēroju, kura saimnieka, kura Kates. Mums no āra ienākot, dibenā patlaban vērās ciet vēl vienas durvis, kas pa tām iegāja, to nepaguvu saskatīt. Kate rikojās tepat ap galdu — tātad te bij vēl viens cilvēks, par kuru es neko nezīnāju.

Ēdiens bij vienkāršs, bet diezgan labs: biezpiens ar staku un drusku sviesta, paniņas un ceptas, aukstas zivis. Tātad šē laikam bij vienas no tām mājām, kur gājēji negribēja dzīvot tāpēc, ka tos ar zivīm vien vairāk baroja. Ēzdamī pārspriedām tuvākos darbus, arī Kate lietpratīgi piedalījās apspriedē. Upmalas laukā, ko viņi sauca par Braslas kalniņu, jau varēja sākt ecēt auzu sējai, mežmalā vēl par slāpju. Gramzda stāstīja, ka gar mežu sniegs guļot nedēļu ilgāk kā tiem tur klajumā, arī salnas te draudēja tāpat kā Švolkovska mežniecībā. Vispār par upi viņš runāja ar daudz lielāku sirsnību nekā par mežu.

— Bet nekas, — viņš smaidīdams pamāja kaut kam ar galvu, — dzīvot var arī te, kad tikai izmanās, kā vajag. Katrai zemītei savi sliktumi un savi labumi. Tāpat kā cilvēkiem.

Frīdi es sastapu māju ceļā, pēc pusdienas paiedamies tam pretī uz gala pļavas pusi. Tas bij vecāks un labu tiesu garāks par mani. Galvā rūtaina žokejnīca, mugurā krietni savazāts

virskrekls ar sarkanām mansētpogām aprocēs un pulksteņa važiņu no vestes augšējā pogcauruma lejup līdz kabatai, kājās kādreiz bijušas strīpatnas, tagad lāsumainas bikses un stulmzābakiem nogrieztas tupeles. Seja paplatiem žokļiem un melnām uzgrieztām ūsinām, mutes kaktā augšup pasliets papiross. Plecam pārvestu, Fridis nesa grābekli, iedams mazliet pievilka vienu kāju.

Iepazīšanās mums gāja ātri. Vēl līdz mājai nebijām tikuši, kad Fridis par mani jau zināja visu, ko es gribēju viņam pastāstīt. Viņš pirms kara bij strādājis Šteinerta koku fabrikā par stelleri (otru reizi viņš gan teica, ka par planknesēju), bijis pie enkurniekiem, kalpojis kā zeltera fabrikanta Krūmiņa izvadātājs, vienu vasaru nobraucis uz Zunda tvaikonīša par piesējēju, vienu gadu «Pasaules krogā» izpildījis viesmīļa vietu un beidzot, kad viņš atradis to vislabāko robu pie «Eiropas Loida» apdrošināšanas biedrības krājpuksteņu aģenta un iekasētāja amatā, kur varējis izsist līdz trīs rubļi dienā, iesaukts kara dienestā. Pie Augustovas ievainots kājā, veselojis Smoļenskas slimnīcā un beidzot atvaļināts. (Augustovas kaujās viņš bij šāvis vāciešus kā zaķus, atsevišķi viņa darbi tur man piemirsušies.) Gribējis gan tā kā kļīst bēgļiem līdzī uz Krieviju, bet beidzot pārdomājis.

— Pie tāda pelēca šē Vidzemes nomalē piemesties arī nav tik slikti. Maizes un gaļas viņiem te papildnam. Tikai ar darbu nevajag pārrauties, to es jau tagad tev pasaku.

Kad es pirmiņ gāju bērīm un baltiņam cauri, viņi ne ausu nepacēla. Tagad tie žigli pasviedās katrs savā olnīcas pusē un saslīetām galvām kā zaldāti goda sardzē palika stāvam, kamēr mēs bijām garām. Izrādījās, ka arī Duksim īpaša bijība pret manu kolēģu. Ganu zēns patlaban dzina mājās. Mani, to svešo, pamanījis, Duksis, kā katram godīgam mājas sargam pieklājas, atpirdzies metās klāt pie stība. Bet piecus soļus atstatu ieraudzīja Frīdi, izbīli atsēdās, atmetās kā sviests un, asti kājās iemiedzis, aizdiedza ap kūts stūri. Fridis tikai vēl piesita kāju un nosvilpās pakāj.

Tā kā ecēšana bij atlikta uz rītu un man vienam pa mājām slaistīties netikās, pēc pusdienām gāju Frīdim līdzī uz gala pļavu kurmjū racekļus līdzināt. Pa gabaliņu atgriezies, Frīdis pastiepa garu roku pret galeniski sašļukušo māju ar salmu jumtu un lielo skursteni un nodeklamēja kā kāds aktieris «Ziemeļu varoņos» Jaunajā teātrī:

— Kad Noasa šķirsts nolaidās uz Ararata kalna, viņam nolūza pakaļgals. Grēku plūdi to atskaloja uz Vidzemi un nosvieda klajumā pie Gramzdas upes. No tiem laikiem viņš te nu stāv.

Pāri desmit soļu tālākiedams, Frīdis skatījās mani. Bet kad es neko neteicu, ievaicājās nepacietīgi:

— Nu, vai tas nebij asprātīgi?

Es apliecināju, ka asprātīgi tas varbūt gan bij, bet piebildu arī, ka pēc manām domām par nabadzīgu cilvēku un viņa iedzīvi zoboties gan nenāktos. Frīdis apstājās un pavērsās pret mani draudīgā pozā.

— Neiesāc tu te man nekādus jokus! — viņš teica, brūnām acīm mani urbdamies. — Nestājies tu pelēca pusē. Pie manis tev jāturas. Citādi es tevi — tā!

Viņš savērpa vienu dūri ap otru. Nesapratu gan, ko īsti tas nozīmē, bet ka labu ne, tas bij skaidrs. No pirmās dienas viņš pakļāva mani savā varā. Un ja vēlākā dzīvē man nācās piedzīvot daudz nepatīkšanu aiz savām sliktajām īpašībām, tad pie tā Frīdim daudz vainas. Kamēr te dzīvojām kopā, man ne reizes nesanāca dūša atklāti uzstāties pret viņu.

Gala pļava bij šaura, liesa ķīļa veidā starp upi un mežu. Nolidzināta tikai pati smaile līdz šķūnim, ap pūravietu liels gabals. Man gan likās, ka veselam pusdienas darba cēlienam tas tā kā par maz, bet respekts pret Frīdi bij jau tik liels, ka neiedrošinājos neko iebilst. Apsēdāmies uz šķūņa sliekšņa sapīpēt.

— Un mazliet elpu atvilkt, — Frīdis teica. — Veselu kilometru es rēķinu no mājām līdz šejieni. — Un kad es taisījos protestēt: — Tu mani nemācīsi, es pie mērniekiem esmu strādājis. Še, uzvelc kādu dūmu, tā velna ecēšana nav nekāds joks. Un saimnieka darbus tu tā kā tā nepadarīsi.

Šķūnī bij vēl labs pusvezums pērngada siena, un tajā tāda dobe, it kā kāds tur nesen būtu gulējis. Frīdis izstāstīja, kā Dreiliņu purvā griezis kūdru un kājas rāvā apsautējis. Otrreiz viņš tāds mulķis gan vairs negribēja būt. Ja šajās pļāvās vienmēr turēsies tāds elles slapjums kā patlaban, tad uz siena laiku viņš — fuit! — un man, protams, jāiet viņam līdzi.

— Tagad tu ņem grābekli un pakašņāties, — Frīdis norīkoja, it kā būtu iecelts man par priekšstrādnieku. — Man tur drusku darišana tajā Daugavā.

Viņš iebrida aiz kārkliem, es sāku ecēt. Gala pļava patiesībā bij Braslas kalniņa turpinājums, līdzena un sausa. Gluži dzeltena pienenēm, pastarpām ziedēja arī mūsu pusē neredzētas puķes sīkām violetām ziedu zvaigznītēm. Gramzda jau bij teicis, ka pļava kurmjiem katru gadu kā apsēsta. Un tas taisnība: raceklis pie racekļa, daži pusliela augstumā. Bet zeme smilkšaina, mitra un miksta, grābeklis to jauca viegli. Pēc stundām trim man likās, ka mans noecētais gabals nav neko mazāks par Frīda priekšpusdienā paveikto.

Nostrādāju vēl kādu laiku — Frīdis nenāca. Pavirzījies tālāk pret to vietu, kur viņš iebrida, ieradzīju to lokāmiem aiz kārkliem. Gāju palūkot, ko viņš īsti dara tur tajā Daugavā.

Lejpusē braslas sēklim upe kādreiz pavasara palos izrāvusi šauru, dziļu un strauju atteku. Frīdis bij pārmetis tai divas kārtis un gar tām visu upi aizslodzījis egļu zariem. Uz laipām stāvēdams, viņš patlaban pašā vidū spraugā nogremdēja kārtiņai piestiprinātu kārklu klūgu murdu. Pameta man ar galvu.

— Saki, vai tas nav tīrais meistara darbs? Tie īņi te dzīvo, bet nezin, kur manta dabūjama. Patlaban raudām ir nārsta laiks. Es tev saku, rītu mēs ēdisim zivis.

Gribēju ieilīst, ka arī šodien pusdienā mums bij ļoti garšīga zivju zupa, bet vai tad es drikstēju viņu mācīt? Līdz vakaram abi strādājām diezgan dūšīgi un noveicām gandrīz visu pļavu. Uz mājām ejot, Frīdis atkal skoloja mani, ka no sākuma visu vajag ņemt tā palēnāk, tos ātros saimnieks tad pierod tā izdzīt visu cauru gadu. Pelēcus vajag izmācīt, tagad nav vairs vecie laiki, kad gājēja cilvēkam divas ādas vilka pār acīm nost. Man ienāca prātā Gramzdas rāmā smaidīgā seja, bet atkal apvaldījos un neteicu neko.

Pār pagalmu no kūls uz pagrabīņu ar slauceni rokā gāja jauna sieviete. Droši vien tā pati, kas priekšpusdienā, mums ar Gramzdu istabā ieejot, pazuda aiz dibendurvīm. Es jautādams paskatījos Frīdi. Viņš plati atmeta ar roku.

— Bālā grēfiene — tā es viņu tūlīt pirmajā dienā nokrustīju. Vai nav asprātīgi?

Uz to es neko nevarēju teikt, jo bālā grēfiene man taču bij pilnīgi sveša.

— Saimniekmeitiņa Inta, — Frīdis vēstīja tālāk, ar svabado roku ušiņas uzgrīzdams. — Uz Rīgas skolu soliem dibenu bružājusi, tāpēc tik lepna. Bet citādi ne velna tur nav. Pirmajās dienās viņu nolūkojis, es nodomāju: sak, ja jauns

sievīšķis mājās, tad taču vajag, kas viņu apceļ. Bet šī — tikai degunu pašņaukā un paskatās manī tādām ironiskām acīm, it kā es būtu kāda mēslu vabole. Un ne vārdu man! Vai es ar meitām neprotu amizēties? Bālā grēfiene, es tev jau teicu. Reti gan kad dabū redzēt, tup savā kambarī un lasa vai bradā kaut kur pa upmali. Lai viņa bradā, man nav vajadzīgs.

Viņš mākslīgi izsplāva slaidā lokā.

Bālā grēfiene nāca no āra istabai cauri, kad mēs taisījāmies sēsties pie vakariņām. Gramzda iepazīstināja:

— Tā ir mana meita Inta. Un tas ir mūsu jaunais puisis Oļģerts Kurmis. Tu viņu laikam vēl neesi redzējusi?

Viņa pasniedza man vēsu roku un palocīja galvu, bet, šķiet, sejši nemaz nepaskatījās. Tikai viņas «sveiki» noskanēja glāstoši melodiski. Neglīta — nē, lai gan deguns paprāvs. Gramzdas un Kates smaida Intai nebij, seja tāda svešāka — droši vien mātē atsitusies. Frīdis sminēdams noskatījās viņai pakal, man samelās bail, kad tikai viņš nelaiž atkal savu mākslīgo splāvienu. Vakariņas ēdot, Gramzda pastāstīja tuvāk par savu meitu. Beigusi Rīgā ģimnāzijas septiņas klases, gribējusi par skolotāju, bet pedagogisko nepaveikusi, — skola evakuēta. Atskatījies un pārliecinājies, ka dibendurvis ciet, pieliecās tuvāk, čukstus piebilda, ka viņai bijis līgavainis, mūsu pašu pagasta skolotājs, kalpojis kā sanitārs, kritis lielajās ziemsvētku kaujās. No tā laika viņa esot tāda sērīga, lai gan isti jautra nebijusi nekad. Mātes daba — tā arī tāpat.

Frīdis iesmējās savu zirga smieklu. Tik ilgi sērot pēc viena puīša! Tas esot pret visiem dabas likumiem un galu galā arī nepieklājīgi. Gramzda uz to neko neatbildēja, tikai nogrozīja galvu. Atplauksnas smaidis viņa sejā uz brīdi apdzisa.

Guļams mums gan bij otra gala istabā aiz virtuves, turpat, kur ganu puikam. Bet tā kā Frīdis teicās tur saodis vēl ūdens plūdu laika pelējumu un savu gultu aizcēlis labības klēti, tad arī man bij ierīkots turpat. Frīdis savu gultu novietojis tukšā apcirknī. Otrā bij vēl drusku rudzu, trešais pusē auzu pilns. Tāpēc rudzu apcirknim pārlikti dēļi, uz tiem novietots salmu maiss ar sienu maisiņu pagalvim. Palags gan parupja auduma, bet spodri balts, pašautā sega mīksta. Naktis vēl bij vēsas, mēs uzsedzām arī savus mēteļus. Frīdis lamāja pelēcus, kas nevižoja iegādāties gājējiem siltas segas.

Griesti bij pēdas virs galvas, no tiem lāgu lāgiem kāds siena smeltes spalītis kutinādams nolaidās man uz sejas.

Smaršoja auzu salmi, mazliet pēc ziepēm smaršoja mans palags, raksturīgā rudzu smarša kūpēja augšup ap mani no apcirkņa. Klētiņā bij gluži tumšs, tikai mūsu papirosu gali spīdēja. Kā palaikam, man tūliņ uzmācās miegs, bet Frīdis nelika mieru. Stāstīja par savām dēkām ar pilsētas un lauku sievietēm un ģimnāzistēm, kur reizēm parādījās ista varoņa un Kazanovas lomā. Droši vien lielā puse tur bij samelota, bet stāstīt viņš prata saistoši, tā ka man uz brīdi pat miegs aprāvās.

— Pamēgini tu roku ar mūsu bālo grēfieni, — viņš ieteica. — Tu esi vairāk študierēts, tādu viņa tikai gaida. Visas viņas gaida, kamēr kāds kamps ciet.

— Tu, Frīdi, esi liels ciniķis, — es viņam atbildēju.

Viņš brītiņu klusēja, laikam gan pārdomādams, vai «ciniķis» uzslava vai paļa. Tomēr nebij varējis pareizo izdomāt.

— Jā, tāds es esmu, — viņš lielījās. — Ar sieviešiem man allaž bijusi traka laime. — Un tad sāka garu, neticamu stāstu par to, kā reiz zaļumballē viņu apsēdušas trīs meitas — viena šuvēja, viena ģimnāziste un viena fabrikanta meita, un kā viņš ar visām trim ticis galā. Klausīdamies atzinu, ka pirmiņ savu ciniķa apzīmējumu vēl par agru lietoju, jo tagad man otra spēcīgāka vairs nebij.

— Bet tas ir nieki — kas pagājis, tas viss nieki. Tagad man te ir viens pavisam cits numurs.

— Kā — vai tikai tu nedomā apcēlt to pašu veco Kati? — es neapdomīgi iesaucos.

— Lops! — viņš atkliedza. Dzirdams, kā viņa spļāviens noplākšēja griestos. — Prātiņu putrā apstrēbis, vai! To veco grezeli! Tā lai tikai auj kājas uz smilkšu bedri... Nē, pretim gala pļavai viņā pusē jau otru dienu gana kaimiņu meita. Pavisam glīts purniņš liekas. Pāri ūdenim esmu jau sapazinies. Pēc izrunas spriežot, no tālākas malienas, varbūt pat čanga-liete. Bet vai tas nav viena alga? Njprs meitietis, liekas, apmēram tavā garumā, dūšīga, kad smejas, zobi spīd kā pelei. Kas to var paciest? Katrā ziņā jānodibina tuvākas attiecības.

— Bet kā tu tās nodibināsi, kad upe starpā un laiviņas Gramzdiem nav?

— Tas ir špicķa. Man jau nolūkots: viens slaidis melnalksnis upmalā, taisni tā, kā vajadzīgs. Nav gan vairs mūsu daļā, bet kas par to. Nozāģēšu, pārlaidīšu upei — pirmās šķiras laipa, kaut jāšus pāri.

— Kādreiz var nagus arī apdedzināt.

— Es? Tāda sievišķa vēl nav bijis, kas nesadraudzētos ar mani.

— Bet Inta? Bālā grēfiene?

— Inta, Inta... Ko tu man vienmēr bāzies ar to savu Intu. Bekot lai viņa iet. Redzēsi, pēc vienas nedēļas es ar čangalieti būšu tudraugos.

Laikam viņš vēl ko runāja, bet es biju aizmidzis un vairāk nedzirdēju.

Rītā Gramzda man teica:

— Frīdis laikam nemil zirgus, un tie viņa baidās. Labāk ņem tu, dēls, viņus. Frīdis lai pacērt krūmus ganībās — aizaug tā, ka drīz tur vairs neviena zālīte nedīgs.

Pats es gan arī nebiju nekāds liels zirgu draugs, bet kad mani tā izcēla, tad jāturas vien. Ecēšas jau sakrautas ratos. Paņēmu bērō un tāpat aramām sakām iemetināju ilksis. Baltiņu Gramzda veda nopakaļ. Braslas kalniņš tiešām bij jau krietni nosusējis. Zirgiem kājas gan vēl grima līdz kronīšiem, bet tas nebij aiz slapjuma. Irdenā grantszeme uzrūgusi, kāvēties nedrīkstēja, ja nepamanījās agrāk iesēt, rudens salnas droši nomaitāja labību. Gramzda pastāvēja britiņu laukmalā, uzsauca man dažas pamācības, tad pagriezās un lēnā gaitā gāja uz mežmalu, kur Frīdis slaistījās pa elkšņu un kārkļu krūmiem. Brīdi vēlāk redzēju viņu aizbrienam taisni pār aparto rudzaitu, kur mieži sējami. Reizēm viņš apstājās un piestampāja ar kāju, izmēģinādams, vai arī te drīz nevarēs ecēt. Nekad viņš nesteidzās, laukā rādījās tikai pašos nepieciešamākos gadījumos, pa mājām šo to piepalīdzēja sievietēm, palaboja darba rikus, parakņājās dārzā, pakapāja krūmos. Reizēm, pusdienā mājās pārnakuši, mēs viņu atradām, jau diendusā atstiepušos. Gulēt viņš varēja ilgi un sirsniģi. Rītos viņš nekad negāja uz klētiņu mūs celt. Bieži mēs uzmodāmies tikai ap pieciem, kad laidarā izdzītās govīs sāka idēt un jēri blēja. Arī tad, laukā izgājuši, reti redzējām saimnieku, viņš mīlēja no rītiem ilgāk pagulēt. Nekad viņš mūs netika skubinājis vai norājis. Ja Frīdis bij ko pavisam aplamu padarījis, kas notikās visai bieži, viņš tikai paskatījās laipnām acīm un smaidīdams nogrozīja galvu. Bet Frīdim tāds vien pārmetums bijis nebijis.

Tajā pirmajā rītā es nedabūju ilgi paecēt Braslas kalniņā.

Allīkušās zivis Frīdis pusdienā tomēr aiznesa mājās, vakarā mēs tās ēdām ar krējuma mērci. Saimniekam nebij nekas pret mūsu murdu. Viņš pats reizēm milēja aiz gara laika ar makšķeri pasēdēt upmalā, bet cik tad tā varēja sazvejot. Kad jaunāks bijis, licis arī zušu āķus attekās, bet tagad zuši te bij gandrīz pavisam izbeigušies. Kūtsaugšā viņam gan tāds vecs dukurs, bet ar to patlaban vēl nevarēja — ūdens par dziļu. Tā mēs tagad katru dienu nesām mājās mazāku vai lielāku lomu — reiz to novērtēja pat uz desmit mārciņām. Līdz svētdienai nodarbojāmies ar zveju, bet tad tās divas nedēļas, kamēr zivis vēl lida, es paliku viens pats. Frīdis atmetās. Vainīga tur šķitās viņa jaunā dēka, bet varbūt viņam vienkārši bij apnicis.

Svētdienas rītā agri mani uzmodināja neparasts troksnis. Tūlīņ sapratu, kas par lietu: Frīdis klusiņām trausās laukā no gultas un apāva kājas. Tikpat klusiņām izšļūca pa durvīm. Mani ieinteresēja viņa slepenās gaitas, no lāvas nokāpis, pabīdīju durvju malu un vēroju. Viņš izlīda pa istabas durvīm ar zāģi un cirvi padusē. Ahā! Frīdis taču gāja taisīt savu tiltu pie latgalietes!

Un tiešām likās, ka viņam tur veicies. Ja trāpījās strādāt tuvumā, Frīdis bieži vien pāršmauca pa laipu pāri. Reizi es kaimiņu ganu meitu redzēju pašu pārnākušu šajā pusē. Svētdienās novēroju viņus abus sēžam braslas otrā krastā, kājas līdz ūdenim nolaidušus, un draudzīgi tērzējam. Viņa likās īsti braša meiča — pakausī sasietu lakatiņu, tumšu seju, sprigānām kustībām un skaņiem smiekliem. Arī viņas svešādā melodiskā dziesma tagad bieži bij dzirdama mežā viņpus Gramzdas. Frīdis staigāja, galvu atmetis, žokejnīcai bieži piesprausts kāds zieds. Lāgiem viņš pameta mani viltīgu, smaidīgu skatienu, bet stāstīt neko nestāstīja, pat nelielījās vairs. Laikam tā lieta viņam kļuva nopietna. Kad vasarāja sēja bij pabeigta un sākās mēslu vedamais laiks, Frīdis kļuva nikns kā ērglis. Lādējās par katorgas darbu, lamāja pelēcus, kas to izgudrojuši, vakaros stundām pluncājās upē, mazgādams nost netīrumus un to smirdoņu. Pie galda zināja stāstīt, ka ārzemēs visu to cūcību aizvācot prom ar mašīnām (Gramzda tikai smaidīja un palocīja galvu), sestdienas vakaros palūdza Kati uzgludināt viņa strīpaino virskreklu un sarkansvītrotu kravati. Svētdienās viņš jau no paša rīta bij prom. Protams, par zirgiem jāgādā man un saimniekam pašam.

Bet tad sakās mana paša dēka un Frīda gaitas vērot vairs nebij laika, ne intereses.

Iesākās tā. Ap siena plauju Frīdis sāka nozust arī pa naktīm. Vakariņas paēdis, klētiņā ilgi posās: ar plaukstu gludināja finiera kastīnā saņurcītas svētdienas bikses, ilgi seja sarkansvītrains kravati, dažreiz arī mani aicinādams palīgos, pieeļļoja matus un pieglauda tik cieši, it kā tie nebijuši mati, bet galvai cieši pielīmēts melns lakatiņš, plūkāja ūsiņas un stiepa uz augšu, apaļā spogulītī skatīdamies, izspieda kādu pūtīti no vaiga un izmēģināja visādi samiegt un atkal pastiept lūpas. Tad aizmetināja svārkiem apakšējo pogu, iesvieda papirosu mutes kaktā, iemetināja elkonī resno spieķi ar turekļa galā izgrieztu āža galvu — un prom viņš bij. Gaismiņā pārradies un tikai pāri stundu dabūjis nosnausties, pļavā bij miegains, īgns un lempīgs. Jau es nevarēju lielities nekāds lielais pļāvējs, bet Frīdis bij vēl daudz vājāks. Pēc katriem divdesmit soliem viņš stājās, atpakaļskatīdamies un vērodams, cik tālu ticis, nikni brucināja izkapti, tomēr cirtiens bij strups un kā suņa apgrauzīts, vāla kušķiem izmētāta. Pusvālu viņš man allaž palika pakal un lamājās neganti, kad es otru viņam pļavu uz kājām. Verga dvēsele es esot un līdējs, saimnieka meitai taisoties klāt, tāpēc no ādas lecot laukā. Dusmas man dažreiz bij lielas, bet pretim lamāties nedrīkstēju — Frīdis taču bij daudz stiprāks par mani. Pa viņa cirtieni atpakaļiedams, applaustīju cīņus un spuras, lai siena kasēji vēlāk nesmietos par diviem tādiem pļavas grauzējiem.

Kaimiņu ganu meita bieži vien bij redzama upes viņējā pusē. Tad Frīdis nostājās pretī šajā, un tā viņi dažreiz tur notērgoja veselu stundu. Reizēm viņš pa savu tiltu pārgāja arī viņā pusē, tad ciemošanās ilga vēl garāka.

Brokastis mums atnesis, sikiem krunku vēdeklīšiem acu kaktos smaidīdams, Gramzda pārskatīja pļāvumu. Katram bērnam redzams, kura mana, kura Frīda vāla.

— Pusotra pļāvēja man gadās pirmo reizi, — viņš noteica un sirsnīgi pasmējās savam jokam.

Frīdis nikni pasvieda augšup naža galā uzdurto ceptas gaļas šķēli, tā ka mērce ierasoja pašam krūtīs.

— Pustreša velna! Ko tu gan gribi? Cilvēks nav nekāds lops. Izvelcies pats kādu rītu un pagrozies cirtienā, tad tu redzēsi, kā tas smeķē.

— Nu, dēls, ir jau arī pļauts savā laikā, — Gramzda iesāka,

bet, redzēdams, ka Frīdis ieskaišas vēl vairāk un taisās uz lielo lamāšanos, apklusā, slepus man acīm pamirkšņinādams.

Pēc vienas tādas niknas dienas, izkaptis plecā pārmetuši, abi nācām uz mājām. Frīdis bij kā mākonis, nerunāja nevienu vārdu, tikai šņāca vien un kājām spārdīja grambas apaugušos peleņu cerus. Kad tikām pie paša istabas gala, vecajā viksnā uzmetās starķa vīrs, acīm redzams no tāla ceļojuma atgriezies pie savas ģimenes. Sēdošās sievas kakls ar knābi kā kāsis rēgojās pāri žagaru pitai ligzdai. Vīrs savējo kā dzeltenu iesmu vēcīja ap to un parkšņāja, katrā ziņā pārstāstīdams, kā viņam šodien klājies un ko redzējis klajumā viņpus meža. Saulriets zeltoti apvizoja viņa balto svārku. Frīdis pavērsa turp baltais acis. Es pamanīju, ka lūpas viņam nikni pavērās.

— Nolādēts putns! — viņš nošņāca caur zobiem. — Es tev tur tarkšņāšu!

Un atsvedies pameklēja skatieniem, paķēra no Intas dārziņa dūres lielu akmeni. Es neesmu no dūšīgajiem, ne no stiprajiem, bet šoreiz no tādas mežonības aizsvilos.

— To tu nedarīsi! — es iekliedzos un sagrābu viņa roku tādām knieblēm, ka akmens būkšēdams izkrita uz ceļa.

Frīdis acumirkli sastinga aiz pārbrīna. Bet tad viņa vaigu galos paplauka balti plankumi, acis izvalbijās kā pūcei. Viņš atvilka dūri, bet man rokas instinktīvi sāka slieties augšup aizsargāt seju. Piepeši mums aiz muguras atskanēja spalgs sauciens:

— Kaunieties!

Abi reizē mēs atgriezāmies. Frīdim atmiedzās dūre, man rokas nošļuka lejup. Pa gala lodziņu līdz viduklim laukā izliekusies, Inta tik niknām acīm zibsnīja Frīdī, ka viņš nosplāvās (šoreiz vienkārši, tieši zemē), aizskrēja un aizsvieda izkapti aiz spāres gala tā, ka kāts tur vēl ilgi klabēja pret sienu. Man Inta pamāja ar galvu, viņas sejā paplaiksņijās gluži tas pats smaids, kas tēvam. Man tas bij ļoti patikami, es sajutos apmēram tā kā tāds mazāks varonis.

Tā bij mūsu pirmā tuvināšanās.

Otra notikās gandrīz uz mata līdzīgi, tāpēc ka arī tur Frīdis bij netiešs starpnieks, un tas vienmēr darija gandrīz vienu un to pašu.

Kādu svētdienu, kad kaimiņu ganu meita bij katoļu dievkalpojuma un Frīdis mājās, izdzirdām ārā Intas runci nežēlīgi vaimanājam. Es izsteidzos no istabas, man pakal Inta no savē-

jās. Vaimanas skanēja pa vaļējām klēts durvīm. Un patlaban pa tām kā rūsgana bulta izlidoja runcis ar astē piesietu grabošu pūslī. Pūslis sitās pret zemi un tad atkal trāpīja runcim muguru, padarīdams to traku aiz bailēm. Rūsganā svītra vienā mirklī nostiepās pāri sētsvidum un tad pa redeļkāpnēm uz kūtsaugšu. Rokas bikšu kabatās sabāzis, atpirdzies Frīdis stāvēja uz klēts lieveņa. Inta tikai paguva noclsties aiz murguras, kad man jau bij prātā pirmais varoņdarba atgadījums. Es skrēju uz kūtsaugšu, pa ceļam Frīdim tikai dūri gaisā pakratīdams. Kūtsaugša lopbarības gluži tukša, runci te nekur nevarēja saskatīt. Taču ieklausīdamies izdzirdu viņu laģu lāģiem it kā aiz sienas ieņaudamies nelabā balsī. Nokāpu un gāju apkārt. Kā tad! Aiz astes auklā pakāries, acis pārgriezis, visas četras ķepas izplētis, viņš sūpojās pažobelē — pūslis bij iespraudzies starp sienu un jumtu. Pa zēģeni pakāpies, uzmanīgi saņēmu viņu svārkos un pārgriezu auklu, bet cilpa ap asti savilkusies tik cieši, ka to atraisīt nevarēju. Steidzos pie Intas. Kopējiem spēkiem mums izdevās atsvabināt arī asti. Runcis tūlīņ paklupa zemē un sāka laizīt sāpošo vietu. Frīdis bij apsēdies uz lieveņa malas, pīpēja un skatījās šurp. Intai pierē bij dziļas krunkas.

— Kas tas ir par cilvēku, tas jūsu draugs, — viņa ieminējās. — Vai jūs viņu jau sen pazīstat?

— Tikai še pie jums. Un draugs viņš man nebūt nav.

Runcis bij apārstējis savu vainu. Piecēlies bikli aplūkojās, vai viņa mocītājs nav redzams kur tuvumā, tad sāka glaudīties pie Intas kailajām kājām. Paskatījās augšā uz manu seju un drusku pieglaudās arī manām biksēm.

— No kurienes tas cilvēkam rodas? — Inta nevarēja norimtīties. — Mūsu mājās laikam nav neviena kustoņa, ko viņš nebūtu šā vai tā spīdzinājis. Arī taču laikam savs prieks.

— Zvērs cilvēkā, kā Zolā saka, — es teicu, protams, gribēdams paplātīties ar savām literatūras zināšanām.

Mazliet paplestām acīm viņa pameta mani skatienu, bet neteica neko. Paņēma klēpī runci un aizgāja — laikam istabas galā pasēdēt uz puķu dārziņa sola. Es jutos mazliet vilies, par savu otru varoņdarbu biju sagaidījis vairāk.

Pirmīņ istabai caurskriedama, viņa bij nometusi uz galda atvērtu grāmatīņu. Apsēdos un ielūkojos. Tā bij Verlēna «Poēmes Saturniēns». Uzšķirtās lappuses dzejā divām švīkām atstīpots trešais pants:

Et je m'en vais
au vent mauvais
qui m'emporte
deçà, delà,
pareil à la
feuille morte.

Sagrābāju kopā visas savas franču valodas zināšanas un lūkoju atburtot šo pantu. Tas nenācās tik viegli, pagāja labs brīdis, kamēr kaut cik apjāudu, par ko tur runa. Piepeši satrūkos, kaut kāda švikstoņa skāra ausis. Basām kājām nedzirdami ienākusi, runci uz rokas Inta stāvēja pie galda un lūkojās mani. Piesarku un, tā kā viņa neko neteica, sāku ātri runāt pats, lai neapjuku galīgi.

— Kādēļ jūs, Inta, aizstrīpojusi taisni šo pantu? Vispirms, jūs pati taču neesat nekāda mirusi lapa. Un tad — Gramzdu līci nav nekādu ļaunu vēju, kas jūs mētātu šurpu turpu. Še ir tā vismierīgākā vietīņa visā pasaulē.

Vēl britiņu viņa noskatījās mani.

— Tad jūs arī to saprotāt?

— Drusku.

Viņa nosēdās man blakus uz sola.

— Sakiet, kas jūs īsti esat par cilvēku?

— Es neesmu nekas. Nabaga klaidonis, kara bēglis. Es esmu tā mirusi lapa, ko vēji mētā šurpu turpu.

Viņa papurināja galvu.

— Nē, jūs izstāstiet. Pagaidiet, labāk iesim tur iekšā.

Viņa ar savu runci pa priekšu, es gāju pakaļ. Tā bij ļoti maza istabiņa — gultiņa ar strīpainu segu un divi spilveniem, mežģiņu segu aplāts galdiņš, grāmatplauktiņš, pie sienas no kāda žurnāla vai kopotiem rakstiem izgrieztas Raiņa un Poruka ģimetnes. Norieta atblāzma sārtoja lodziņa četras rūtis. Istabā bij jau krēsla, tā kaut cik slēpa manu apjukumu. Viņa sēdēja preti un vienmēr vēl raudzījās mani, lai gan viņas dzidrajā skatienā nebij nekā mulsinoša.

Atsāku atkal savas bēdīgās dzīves stāstu. Melot nemeloju, tikai izlaidu tās vietas, no kurām pats kaunējos un kas mani katrā ziņā kompromitētu viņas acīs. Kad beidzu, Inta tikai palocīja galvu un pateica:

— Paldies, tagad es zinu. Bet nu ejiet vakariņās, tie divi jau sēž pie galda.

Iziedams nodomāju, ka viņa sajūtas vilusies — laikam bij

gaidījusi kādu pārgērbtu princi kā vecajos stāstos, vismaz kādu pārgērbtu agronomu kā jaunajos. Mazliet kā dusmas sanāca — kam man vajadzēja viņai visu to plāpāt. Bālā grēfiene ...

Durvis pametu vaļā, arī Inta necēlās aiztaisīt tās. Tie abi jau sēdēja pie galda. Frīdis lieliski sāka pārstāstīt savu joku ar kaķi un pats iesmējās savu zirga smieklu. Bet neviens nesmejās līdzi. Gramzdam smaids sejā bij nodzisis. Es spītīgi klusēju. Arī Frīdis aplusa un beidzot saskaitās, nometa karoti un izsteidzās ārā. Kad es aizgāju klētiņā, viņš jau gulēja, papiross vien kā vilka acs spīdēja apcirknī. Pretī parašai ilgi nevarēju aizmigt, šīs dienas piedzīvojumu atmiņas jaucās pa galvu. Gaidīju, vai Frīdis ko neteiks, bet arī viņš klusēja. Kad man acis patlaban jau vērās ciet, lokā aizlidoja prom vilka acs, Frīdis apsviedās uz sāniem.

— Brūte ... — viņš noņāca kā caur krūmiem, segu mu-
tei aizvilcis.

Izrādījās tomēr, ka nekādu princi, ne agronomu Inta mani nebij domājusi. Tagad sastapušies allaž parunājām kādu vārdu, rītos pateicām viens otram labrītu un vakaros labu nakti. Viņas laipnās acis mani tikami sildīja. Nejauši gadījās, ka reiz atsēdāmies uz soliņa pie viņas puķu dārziņa.

— Jūs man pārstāstījāt savu dzīvi — to pašu esmu arī jums parādā.

Un viņa stāstīja par savu līgavaini, karā kritušo skolotāju. It nekā sevišķa, ne romantiska tur nebij — tikai divu jaunu cilvēku sirsniņš tuvums, silta simpatija un pilnīga saprašanās. Bet tās dziļākās jūtas allaž izpaužas visvienkāršākajā, parastā veidā. Eksotiskām kaislībām radītas tikai aiztrunējušas būtnes ar pārkairinātiem nerviem un samaitātu fantāziju. Izjutu skaidri, ka viņai nav nekā ko melot, nekā ko slēpt. Viņas melodiskajā balsī vaļsirdīgi skanēja patiesība pati. Abi tie bij bijuši miesā un jūtās veselīgi cilvēki. Viņai toreiz bij deviņpadsmit gadi, savu līgavaini viņa mīlēja stipri. Varbūt ne tik stipri, kā tas viņai pamazām bij sācis izkļūties pa šiem trim gadiem pēc viņa nāves. Viņa nevarēja izraisīties atmiņām, arvien ciešāk tās viņu ietina skumjās kā pelēkā zirnēkļa tīklā. Tāpēc viņa mīlēja Verlēna skumjo rudens vijoloju dzeju un sajūtās kā mirusi lapa, ko vēji mētā pa gaisu.

Nekad neviena sieviete nebij runājusi ar mani tik vaļsirdīgi. Patiesībā nevienu sievieti es līdz šim vēl isti nepazīnu.

Sievietes dvēsmā apdvēsa mani kā Intas leškoju smarša. Man radās drosme apjaust pašam sevi un runāt.

— Tas tāpēc, ka jums te nav neviena cilvēka, ar ko izrunāties, — es teicu kā liels dzīves un cilvēku pazinējs. — Šis meža un pļavu klusums ir kā radīts spēcīgiem, nosvērtiem, dzīves apremdētiem cilvēkiem. Bet jums ir vientulības un skumju slimā sirds. Jums jāraisās laukā no tā pelēkā tīkla, citādi melanholija jūs pārmāks pavisam. Tas jau daudzkārt piedzīvots. Gramzda ir dziļa un pie tam pārāk tuvu. Nē, nekāda mirusi lapa jūs neesat, bet gan tā zaļākā starp zaļajām. Tikai jūs noslēpjaties pazarē, kur neviena vēja pūsma jums nepieklūst.

Apmēram tā es viņai tur samuldēju. Viņa klusēja domīga, tad pateica:

— Var būt, ka jums taisnība. — Un kad bijām jau piecēlušies kājās, man garāmskatīdamās, atkārtoja otrreiz: — Var būt ... ka jums taisnība ...

Par to mēs vairāk netikām vārdu runājuši visu to laiku, kamēr es paliku Gramzdās. Tagad bieži bijām kopā. Nekad Inta nepagāja garām, kādu vārdu nepateikusi. Es visādi centos pakalpot viņai. No rīta viņa atrada savas sabristās koka tupeles durvju priekšā tīri nomazgātas. Ar dobi izgrābtā Gramzdu kūts, kur viņai jāiet govīs slaukt, allaž bij slapja — es sagrabāju vecajās kaudžu vietās pāri klēpju salmu un izkaisīju to sausu. Noskatījies, ka viņa apsprauda savas pieaugušās puķu dobes krustotiem lociņiem, atnesu un nolīku veselu kūli balti nomizotu kārklu vabiņu. Bez šaubām, visi šie sīkie pakalpojumi mūs tuvināja vēl vairāk.

Pēdējo sienu kašot, Frīdis vairāk turējās upes pusē, jo viņa krastā allaž vien paspīda balts galvas lakats. Mēs ar Intu palikām blakus, es centos vienmēr noņemt klēpi, lai viņai būtu mazāk jānes, viņa gan negribēja to pieļaut. Šķūnī viņa ņēma preti, es cēlu augšā pa vaļējo brodiņgalu. Smagais darbs mežā liča svelmainajā tveicē man nemaz nelikās grūts: pilnās dakšas pasliedams, katreiz redzēju Intas piesārtušo seju ar aizkusā pavērtām lūpām. Katru vakaru brīdi pasēdējām uz soliņa viņas puķu dārzīņā, mums bij tik daudz ko pārrunāt. Viņa stāstīja par saviem skolas gadiem Rīgā, es atkal par klaidoņa piedzīvojumiem — manās izglītības gaitās maz tāda, ko viņai labprāt būtu attēlojis. Ja bij vēl gaišs, viņa iznesa kādu Skalbes dzeju krājumu, Fransa stāstu vai Šova lugu, lasījām

kopīgi un pārsپردām. Ar lielu prieku es vēroju, ka viņa kļuva dzīvāka un jautrāka, šķitās, patiešām pamazām sāka aizmirst to bijušo un atgriezties šajā pasaulē. Mans neapsvērtais jauneklīgais padoms tomēr nejausi bij patrāpījies diezgan saprātīgs.

Svētdien, kad Frīdis bij prom, pusdienas ēdām visi četri. Es pastāstīju notikumu ar Pērkonišu Sašas vēstuli, precības braucienu un tā bēdīgo iznākumu, Inta sirsnīgi smējās. Tas laikam bij tik neparasts, ka Gramzda ar Kati izskatījās gluži pārsteigti. Gramzda pamirkšīnāja man līgsmi — jau agrāk biju novērojis, ka viņam nav nekas pretī mūsu draudzībai. Nedēļu nodzīvojām vēl tāpat. Vakaros ilgi pļāpājām, dienu pļāvām rudzus un gatavojām zemi rudzu sējai. Ar vienroča izkapti rīkoties Frīdis nemaz neprata, pēc viņa domām to trako daiktu savā laikā izdomājuši baronī, lai latviešu zemniekiem uz visu mūžu muguras padarītu likas. Tagad vairs neesot vergu būšana, par kropli palikt viņš te neesot nācis. Nosplāvēs uz to saslaistīto čupu, kam vajadzēja būt kūlim, viņš iesvieda izkapti rudzos. Mums nekas cits neatlikās kā sūtīt viņu papuvi ecēt. Bet drīz vien viņam un mums nācās piedzīvot vēl jaunāku likstu.

Sestdienas vakarā Frīdis jau sen pirms mums bij mājās. Kad es pārnācu, viņš sirdīgi spodrināja savas dzeltenās kurpes, laiku pa laikam iespļaudams «Imalina» kārbīnā, ar kociņu tur maisīdams un kaut ko nurdēdams par Sibīrijas stūri, kur cilvēks arī vasaras laikā nobrienas pēc lopa. (Par to, ka pēc konfektēm te jāiet trīs kilometri, viņš jau vairākkārt bij nosūrojies.) Pat bikses iedevis Katei uzgludināt, bet gluži apmierināts nebij, ar vāli laikam iebuktētas, nevis ar gludekli. Tik rūpīgi un nervozi pošamies viņu vēl nekad nebiju redzējis. Kravatī man trīs reizes vajadzēja pārsiet un tad vēl aplūkot, vai viņam bikšu dibens nav pārāk zemu laukā no svārkjiem. Saule tikko kā bij nogājusi, Frīdis sēdēja uz apcirkņa maļas, laukā skatīdamies, nepacietīgi kuļāja kāju, lāgu lāgiem vilka spogulīti no kabatas un aplūkoja seju. Pamanīja deguna sēnā iecietējušu melnumu, un man tas bij jāspiež laukā. Visu laiku man kūsāja dusmas, es viņam to melnumu spiedu tā, ka viņš elsa vien, bet cieta tomēr. Kad nobeidzu operāciju, viņam bij asaras acīs — gluži baltas viņš tās pavērsa pret mani. Spieķi ār āža galvu elkonī iemetinājis, atspieda elkoni pret stenderi un gaidīja, kamēr satumst vēl

vairāk. Laikam aiz kaut kādām tīkamām domām īgnums pār-
gāja, viņš iesmējās sevī, es tikai redzēju, kā mugura viņam
norautstijās. Atgriezies spēcīgi uzsita man uz pleca.

— Tā, Oļģert! Šonakt tu mani tik drīz negaidi mājās.

Un iesmējās atkal, šoreiz paskaļi un ar tādu tīksmi, it kā
patlaban sēstos pie visādiem gardumiem apkrauta galda.
Pastaigājās pa klonu, ielocīdams kurpes, lai čīkst, bet ne-
čīkstēja vis. Nu jau arī bij pietiekoši tumšs. Frīdis atsvie-
dās, pavēca cepuri pret mani un palocījās.

— Sveiks, dusi saldi un krāc, cik uziet! Šonakt tu mani
mājās negaidi.

Un aiziedams klusiņām uzvilka savu mīļāko dziesmu:

Viens kungs, pa vārtiem iejādams,
un satiek vienu ganu meit'...

Kēms tāds! Kad tad es tevi esmu gaidījis? Nospļāvos tā-
pat, kā no Frīda biju iemācījies, un likos uz auss. Mans lie-
lākais ienaidnieks un labākais draugs miegs bij tūliņ klāt.

Liels brikšis uzmodināja mani. Bij pavisam tumšs. Pār-
plūda vēss āra gaiss. Atvērto durvju palsajā četrstūrī ierau-
dziju klūpam iekšā melnu šņācošu klumpu. Nū, protams, tas
bij Frīdis, vai tad es viņu nepazinu. Pūzdams un šņākdams
aizbrāzās un atkrita uz apgāzta pūra dibena. Spieķis ar āža
galvu klakšēdams un tarkšēdams gāzās, it kā viņam būtu jā-
krīt no pašiem griestiem. Dzirdēju, kā sprauks Frīda kurpju
aukļas, saliecies, šņākdams viņš tā nelabi kaut ko novilkā,
caur zobiem. Pogām paukšēdami, svārki nokrita uz pūra di-
bena. Frīdis iezvēlās gultā tā, ka pat mana lāva nolīgojās.
Gribēju vaicāt, kas par lietu, bet nepaguvu, atkal mani pār-
māca miegs.

Kad ritā uzcēlos, Frīdis gulēja, segu galvai pārvilcis. Arī
vēl līdz pusdienai viņš nebij rādījies, Kate sūtīja mani aicināt
taču pie galda. Klēts durvis biju pametis vaļā. Piegājis
ieraudzīju Frīdi sēdus paslējušos. Viņš skatījās spogulītī
un spaidīja seju, mani pamanījis, mirklī pazuda atkal zem
segas. Es tomēr paguvu saskatīt: pār vaigu četras sarkanas
svītras, zem acs zils mēness sirpis. Ak tu mūžs! Kas tad vi-
ņam isti bij lēcies?

— Nāc taču pusdienās, — es teicu. — Vakar vakariņas arī
netiki ēdis. Tā jau var pavisam izkāmēt.

— Ej tu pakārties ar savām pusdienām! — viņš atdūca kā no zemes apakšas. Nu, vai tad es biju vainīgs pie tām svītrām un mēness sirpja? Apsēdos uz pūra dibena un gaidīju. Kā tad, ilgi Frīdis neizturēja vis, pabāza laukā galvu — to otru, veselo pusi. Balss pavisam iesmakusi! — Zemē sadzīt — zaldātos nodot vajadzētu visas tādas — (Viņš lietoja vārdu, ko es šē nevaru atkārtot.) Ganu meita... Ragana tā ir! Velna sievas māte!...

Aha! — es nodomāju, tad puīši tie vis nav bijuši, kas tevi tā apstrādāja! Un vēl vakar tu tā dziedāji. Ar kaunu jāatzīstas, ka žēl man nelaiimes piemeklētā drauga nebij nemaz. Viņš atkal pazuda zem segas un šņāca tik drausmīgi, ka es manījos prom.

Frīdis atnāca uz istabu tikai lielā krēslā. Durvis pameta vaļā, nostājās tā, ka mēs ar Gramzdu viņa cietušo vaigu nevarējām redzēt. Kājas ieplētis, viena roka bikšu kabatā. Redzamā acs zalgoja kā niknam kaķim.

— Samaksā manu naudu! — viņš uzbrēca, dūri vīstīdams. Gramzda pamirkšņināja man smaidīgām acīm.

— Vai tad tu gribi iet prom?

— Vai tad es te esmu pielaulāts? Te nav dzīve, Sibīrija te ir! Dienu — kā ceplī, nakti no odiem nevar glābties. Visas kurpes es te esmu nobridis lupatās. Kas man par tām samaksās? Kas man samaksās par manām drēbēm?

Tagad es pamanīju, ka pajaunais virskrekls viņam tiešām pārplēsts. Ļogoties paspīda plīks vēders. Tīrais brīnumš, vēl vakar taču Kate to izgludināja. Gramzda cēlās un lēnām gāja pie skapīša. Frīdis vēcināja dūri gaisā.

— Gramzdas... Slepkaavu bedre te ir! Ka-ai-miņi... Velns zina, no kurienes salaiž mājās visādus čangaļus, godīgs cilvēks lāgā netiek pa ceļu garām. Trakam vajag būt, kas te ļaujas iemānīties tādos džungļos!

— Ko tu, dēls, tā baries? Ja nepatik — nu, neviens jau tevi netur. — Gramzda nolika naudu uz galda — nepārskaitījis Frīdis to grūda bikšskabatā, ar reizi netrāpīja.

— Ak, nu netur! Un pavasarī, tad vai lūdzās — tad tev būs tā un tad tev būs šitā. Kur es šitāds lai rādos! Pēc kā es izskatos? Pēc razbainieka es izskatos.

Gramzda plaši nolocīja galvu uz vienu, uz otru pusi.

— Vai tad mēs? Ko tu, dēls, nakts laikā ložņā pa mežu,

— tad jau nava nekāds brīnums, ka uzskrien virsū kādam sausa zara stumbenim.

Frīdis aprāvās, tikai neuzticīgi paglūnēja caur pieri. Es biju piecēlies kājās, domādams, ka viņš taču gribēs atvadīties. Bet Frīdis tikai strupi pameta man ar galvu:

— Iesim.

— Tu domā, es arī?

— Un tu domā — ne?

Man apskrējās dūša.

— Ne es ar tevi te esmu atnācis, ne iešu. Skrej, ja tu gribi.

Zobus sakodis, lūpas pavēris, viņš pieliecās man pavisam klāt. Un tad es dabūju tādu dunku krūtīs, ka atkritu uz sola.

— Vot, gnīda! — viņš nošņāca. — Iegātņos taisās! Nu, tad paliec ar pie tiem gaļas podiem, nodevējs tāds!

Viņš izskrēja laukā. Tikai pēc laba brīža Gramzda, gluži nobijies, pačukstēja man:

— Tu šonakt uz klēti gulēt neej.

Man pašam arī bij drusku bail, pārgulēju pie ganu zēna. Pirmdienas rītā Frīdis bij prom, bet arī mans kofēris pazudis. Līdzī viņš to neņēma, par to es biju cieši pārliecināts: niķu pilns viņš bij, bet zaglis ne. Katrā ziņā noslēpis kaut kur. Izmeklēju malu malas, līdz beidzot tomēr uzbakstīju: turpat zem manas lāvas rudzos apracis, nelietis.

Arī pārējie nebij izgājuši sveikā. Kad iznācu no klēts, Inta vilka laukā no sava puķu dārziņa garu kārti — Frīdis to bij pārgāzis pāri viņas puķu dobēm. Liels posts ar to nebij padarīts, tomēr dažas ziedošas lefkojas, asteres un lauvmutītes ap-lauzītas.

— Tas ir tīrais mežonis, — viņa teica noskaitusies. — Tī-rais hotentots! Ko taču tās nabaga puķes viņam ļauna darījušas?

Tad sākām abi skatīties, ko Gramzda tā staigā ap klēti ap-kārt vien. Izrādījās, ka pazudušas klēts galā pieslietās ecēšas. Tās Frīdis nu droši vien nebūs paņēmis līdzī. Gudrojām un meklējām abi. Piepeši es ieraudzīju līdzās celiņam mīkstā dārza zemē iemītu papēža dobulu. Tas bij Frīda papēdis ar apakšā šķībi pasīstu ielāpu. Vai nu es nepazīnu Frīda dzel-teno kurpju papēdi! Mīts tas bij uz Gramzdas pusi — tā lieta pavisam skaidra. Miklajā krastā izmīņājums redzams vēl la-bāk. Ar kārtiņu arī samakšķerējām, kur gul mūsu ecēšas. Ūdens tajā vietā pāri pleciem — ūdenslidēja amatā man bij

jāiemanās, lai piesietu ecēšai grožu galu. Tie visi trīs, otrā galā pieķērušies, stiepa, cik jaudas. Pāri pusdienai noņēmāmies, līdz mūsu ecēšas atkal tika krastā.

Tādu mācību mēs dabūjām par to, ka kaimiņiem bij tik nikna ganu meita.

Bet tad sākās tās brīnišķīgākās dienas manā mūžā, kādas pēc tam vairāk nekad neesmu piedzīvojis. It sevišķi novakari Gramzdu meža ielokā. Mūs vairs neapglūnēja Frida brūnās, viltīgi piemiegtās acis. Krēslā ar Intu stundām sēdējām istabas galā, lefkojas smaršoja saldi, egļu biezoknī lāgu lāgiem iebrecās pūce. Kad mēness pacēlās pār mežu, gājām pa raso-tām smilgām apaugušo ceļu uz gala pļavu līdz Frida tiltam. Tur mums bij tik daudz ko stāstīt un smieties. Bet, atgriežoties mājup, bijām klusi un sarunājāmiešus pusbalsī. Pa ceļam piesēdām uz mūsu siena šķūniša sliekšņa, kur dienu saules sakarsētie balķi vēl vēdija tikamu siltumu un rūgteni vēsvoja melnelkšņu zariem aizpītais brodiņgals. Mēness naktis Gramzdu līci runāt varēja tikai čukstus. Viegla palsa miglīņa klājās visgarām pāri upei. Norieta atblāzma vēl lieca sārtus gredzenus ap egļu robamiem galiem viņā pusē, bet augšup kāpjošais mēness tos apdzēsa, izstiepdams melnas stūrainas ēnas pa visu mežmalu. Biezoknī kaut kas ieklukstējās, pēc tam klusums tika vēl jūtamāks. Pats mežs elsoja kā miegā, es biju saņēmis Intu zem rokas, mēs runājāmiešus bez apstājas, bet ja man tagad būtu jāsaka, par ko, it neko nevarētu pateikt.

Kad rudzu gubiņas divas nedēļas bij kaltušas, sākām vest mājās. Rijas nojumes bij tik plašas, ka visu Gramzdu labību tur varētu sadzīt. Braucu ar baltiņu, tāpēc ka tas bij tik lēns un nepakustējās, kamēr piecas gubas sakrāvu vezumā. Kūļus sviedu ar divdaksni, Inta taisīja vezumu, un pats Gramzda piekasīja baru vietas. Dienas augusta vidū bij saulainas un karstas. Vakarā gāju nomazgāt sviedrus tepat uz mūsu velējamām laipām. Inta jau nāca pretī — divieli pār plecu, slapjiem matiem, platu baltu jaku mugurā. Jau iztālēm uzsmaidīja man un garāmejot pameta ar galvu: «Atnāc vēlāk pasēdēt uz soliņa,» — viņa pačukstēja. Arī bez teikšanas es to būtu darījis. Baltu zirņu putru sastrēbies, uzmetu jaunos svārkus virs darba krekla, sasukāju matus gludākus, sēdēju un skatījos, kā viņas asteres satumsa arvien tumšākas, līdz mēness parāpās augstāk, šķautnainās meža ēnas saraucās isākas un visu Gramzdu leju pārplūda sudrabbāls spīdums.

Tad, pa logu izliekusies, silta roka sajauca visu manu matu greznumu. Inta smējās.

— Sasapņojies — kā kāda jaunava Bordžiju pils ciprešu dārzā...

Mēs atsākām savas tukšās un tomēr tik svarīgās sarunas. Oši bij nokāruši savus skarainos zarus pār puķu dārziņu un mums. Lefkojas dvašoja tik spēcīgi, ka man galva noreiba. Atliecies, neviļus un negribēdams lūpām pieskāros viņas valganajam vaigam. Un stipri nobijos pats. Viņas sejas panti mēnesnīcā nebij lāgā saskatāmi, bet klusa viņa kļuva. Es sēdēju bikls, gandrīz asarām acīs. Viņa bij atrāvusies atpakaļ, bet tad izliecās vēl vairāk laukā un pačukstēja man pie auss:

— Ar labu nakti.

Es pielēcu kājās un klanījos kā aktieris sentimentālā lugā. Un pādzirdu mazliet skaļāk un noteiktāk:

— Ar labu nakti!

Ko man bij darīt? Atmetos ceļiem uz soliņa, sastiepu garu kaklu un izdvesu savu labnakti pēc iespējas sajūsmīgāk. Uz elkoņiem atbalstījusies, viņa bij pavisam izliekusies laukā. Un tad atskanēja sveša un nikna balss:

— Ar — labu — nakti!

Uz to es vairs neko nesamanīju atbildēt. Jaudu tikai, ka sagrābj mani aiz abām ausīm, pierauj logam tuvāk, cieši klāt siltam, smaršainam augumam, un kaut kas nepazīts un bīstams apdedzina man lūpas. Straujas divas reizes... Tad divas cietas dūres krūtīs atgrūda mani, lodziņš aizklākšēja ciet, aizvērās baltais aizkariņš, es kā apreibis pārstreipuloju puķu dārziņam un devos pa mūsu iestaigāto ceļu uz gala plāvu.

Smilgas bij rasainākas kā citiem vakariem. Migla no upes pārblīdusi visam līcim. Mežā tāds klusums, it kā arī tas ārkārtīgi pārsteigts par to, kas te šovakar notikās. Bridi apsēdos uz šķūņa sliekšņa — bet vai es varēju ilgi tur norimties? Apstaigāju visas tās vietas, kur mēs kopā sienu kasām, kur šodien rudzus vedām, celiņā turējos pa to vietu, kur Inta parasti nāca man blakām. Kā zaļganmelna kupena izskatījās Gramzdas ošu apjumā. Soļus gausinādams skatījos, vai nepašķirsies aizkari logā un viņa neizlieksies vēlreiz. Mana gaida bij tā sasprindzināta, ka rādījās halucinācijas, es pārlēcu dārziņā, bet tad atgīdos vilies. Logs ciet, aizkaram neviens nebij pieskāries, es lēnām vilkos uz savu klētīpu.

Zem ošiem bij silti un klusi. Pa lapotņu spraugām augšā mirgoja dienas tveices aizdūmotas, nespodras zvaigznes. Koku pajumē vēdija vecu māju miegainā smarša. Sirds man aizelsās divainas laimes jaudā. Vai arī es pats jau nepiederēju te šīm mājām, kur nobeidzas visa klaidonība un sākas rāma, cilvēciska dzīve bez dēkām un spaidiem?

Tonakt pat mans labākais draugs miegs bij pametis mani. Līdz gaismai novāļajos savā lāvā, piecēlos gluži apdullis un gāju pārvest zirgus mājā. Rīts bij karsts un sauss, rasa zālē apžuvusi, mežs kļuvis vēl klusāks. Pa veselam spainim izdzēra mani zirgi. Gramzda pavēra piemiegotās acis pret sarkano sauli un nogrozīja galvu.

— Lietus nāk, — viņš teica. — Kad nu tikai tos beidzamos rudzus dabūtum mājās.

Vezumi pieci mums vēl bij laukā. Kamēr es jūdzu zirgu, iznāca Inta, dzeltenu lakatiņu pēc latgaļu parauga pakausī sasējusi, ietraisās ratos un gaidīja, kamēr es uzlieku grožus. Viņa ko cieši vēroja upes pusē, arī man bij bail tieši paskatīties. Ko tur varēja zināt: varbūt viņa jau nožēloja vakarējo un varbūt galu galā mani pašu turēja par to vainīgo? Bet to es ievēroju, ka šis dzeltenais lakatiņš meta pār viņas seju tādu samtainu vizmu, kāda ir saulainā vasarā nobriedušam ābolam. Kad es kāju no ilksš cēlu galdam pāri, viņa pameta mani šauru skatienu, vaigi mazliet nosārta, ap muti paplaiksnijās bezgala silts smails. Nu es zināju, ka viņa nedusmojas. Tātad neturēja mani par vainīgo, — bet ja es nebiju vainīgs, tad taču vainīga bij viņa! Man pārplūda kvēlains vilnis, kādu tikai reizi mūžā esmu sajutis. Dzinu zirgu rikšiem pa grumbaino ceļu, ne viņai, ne man nebij vārda, ko pateikt.

Rudzu kūļi šodien bij tik viegli kā linu saujas — man likās, tāpēc, ka divas nedēļas karsuši kā rijā. Centos viņus tā uz-mest vezumā, lai akotainās vārpas neķertu Intas rokas. Ko runāt tur nebij daudz, un saskatīties mums neiznāca laika.

Bijām rēķinājuši piecus, bet iznāca gandrīz seši pilni vezumi. Kad lauks bij tīrs, saule virs galvām brida pa biezu brūnu miglu, tveice elpu taisni rāva ciet. Zirgs elsoja, galvu nokāris. Man mugura bij gluži melna, Inta izskatījās sarkana kā ābols. Apdomīgi viņa atmuguriski nolaidās no vezuma, postalās autās kājas nolaida zirgam uz krustiem, tad ar vienu noslīda lejāk un sāka taustīt ilksi nākamam atbalstam. Pats neapjēdzos, kā, es apķēru viņu no mugurpuses, nocēlu un

mirkli paturēju gaisā. Viņa klusiņām iesmējās un iecirta zodu. Vai nu to smieklu pavedināts, vai aiz cita iemesla, manas rokas, viņu zemē nolaidušas, raisījās vaļā kaut kā tā, kā nevajadzēja. Viņa spēji un dusmīgi izrāvās un apsviedās. Es laikam izskatījos pavisam nobijies — viņa mazliet pavīpsnāja, pagrozīja galvu, ne vārdu neteikusi, gāja uz mājām. Iedama noraisīja lakatiņu un ar to apvēdīja seju. Izskatījās gandrīz tā, it kā viņai pa priekšu plīvotu dzeltena liesmiņa.

Pēdējo vezumu atstājām nojumē neizkrautu — to varēja padarīt kaut kad. Nekādu negaisu Gramzda neparedzēja, pēc viņa domām sagaidāms bij lēns un ilgs lietus. Tāpēc zirgus laidām ganībās. Es viņus aizvedu uz gala pļavu, kur govīs parasti nelaida, un tāpēc tur bij īsti brangs atāls. Brīdi pasēdēju, nolūkodamies, kā viņi kāri ēda, aklās mušas astēm un kājām atgaiņādami, un domādams par Intu. Rokas man vēl vienmēr sila, asinis kaut kas šalkoja, deniņos skaidri dzirdēju sirds āmuriņa klauvienus.

Piecēlies tūliņ ieraudzīju Intu. Viņa patlaban pār Braslas kalniņu nogriezās pie upes, uz mūsu lielo peldvietu, kur dziļums nāca pamazām un apakšā bij smalka, cieta grants. Mans āmuriņš deniņos sāka klauvēt vēl stiprāk. — Atsēdišos un pagaidīšu, kamēr viņa izpeldas, tad reizē iesim uz mājām, — es iedams domāju. Bet, ieraudzījis krūmā pie paša ūdens uz mestu divieli, apstājos. Kaut kas vakar un šodien gan nojausts, bet neizjuts bij sagrābis mani. Es nedomāju neko, es nevarēju neko domāt, es tikai darīju. Es izdarīju to vislielāko muļķību savā mūžā — varbūt to var saukt arī par grēku. Es gāju — nē, es lavijos pie kārklu jostas, kas bij izstiepta gar Gramzdas krastu tik tuvu, ka ūdens locīja apakšējos zarus. Ielīdu krūmā un pašķīru zarus. Viņa bij jau ūdenī pāri viduklim, bet brīda vēl dziļāk. Līdz padusēm viņa iebrīda — jau sen no viņas pašas un citu stāstiem zināju, cik viņa liela peldētāja. Palēcās, apmērcēdamās līdz matiem, tad, sevi pasmiešdamās, laidās peldus. Patiešām, viņa bij lieliska peldētāja! Aizīrās līdz pat viņai malai, aplieca loku pret straujo straumi, tad slidēja atpakaļ — divaini likās, varēja domāt, ka peld galva viena pati, tikai tuvāk pienākot, varēja pamanīt augumu, kas rāvas ūdenī izskatījās gluži zeltains. Droši vien viņa nāca malā izeiepēties, lai tad vēl otrreiz dotos peldē — viņa sacījās allaž tā darām. Bet, pie drēbēm liekdamās, kaut kā pagrieza galvu un ieraudzīja mani. Tikai mirkli, jo mana

galva instinktīvi atrāvās atpakaļ. Bet pietika tā paša viena mirkļa, lai mani pagalam satriektu. Viņa nenosarka, nē, tikai lūpas sakniebās cieši un acīs paplaiksniņas bezgalīgu dusmu zibšņi. Viņa paņēma savas drēbes, lēnām aizgāja un pazuda kārkļu biežokļa ielokā.

Man laikam gan mute visu laiku palikusi vaļā. Kad viņa nu pati aizvērās, man bij jānoslauka, jo lūpu kakti likās siekalām slapji. Rokas un kājas man bij notirpušas, tikai pēc brīža atguvu jaudu kustēties. Ko es nu biju izdarījis? Izlāmājusi viņa mani, aiztrenkusi — tas vēl nebūtu tas ļaunākais. Bet tie nejaukie dusmu un nicinājuma zibšņi viņas acīs nesolīja neko labu. Svelošā kaunā un izmisumā man galvā griezās kā dūcoša spole. Mīņājos turpat uz celiņa un nezināju, ko iesākt.

Viņa iznāca, neparasti saliekusies, un slaucījās. Seju viņa neslaucīja diviļi, tikai acis. Man sirdi sagraba kā knaiblēm, es metos viņai pretī.

— Piedod, Inta... — es šļupstēju. (Šī banālā fraze gan bij palikusi atmiņā no kāda romāna.) Man šķita, ka nu nāks briesmīgs brāziens. Bet nenāca. Viņa tikai strupi pameta savu pirmītējo skatienu.

— Ejiet nost! Jūs esat nelietis!

Un kad es stulbi paliku stāvam, apmeta man likumu un aizsteidzās gandrīz tecīpus.

Es kā pārsists vilkos nopakaļ. Ko nu lai dara, ko tikai nu lai dara? — es gaudoju sevi. Katrā ziņā jādabū viņa rokā, jāizskaidro, jāizmelojas. Jāizdomā kaut kas pārlicinošs. Un tā kā zināma prakse man tādās lietās jau bij, tad tūliņ sāku kombinēt. Kamēr aizgāju līdz mājām, man jau vairāki plāni bij gatavi. Skaisti plāni — tikai Inta vēl jādabū rokā.

Pusdienās Inta neiznāca — tāpat kā Frida laikā. Es ar saviem plāniem sajutos pat aizskarts. Vai patiesi viņa nedomā mani nostādīt blakus kaut kādam Frīdim? Ko tad es tik šausmīgu biju izdarījis? Iekodis viņai, ja? Kā tad manos puikas gados mūsmāju meitas nīrgādāmās slāstīja par tamlīdzīgiem gadījumiem un nemaz tik briesmīgi neņēma ļaunā? Pasmalstījis putras bļodā, izskrēju laukā un devos diendusā, bet no gulēšanas nekas neiznāca. Lidz vakaram visi mani plāni bij sajukuši nejaukā, nesakārtojamā jūklī un dūša galīgi splakusi.

Arī vakariņās Inta nenāca. Tā jau bij pavisam ļauna zīme. Pavazājos vēl pa ceļu gar puķu dārziņu, bet lodziņš bij ciet un aizkari aizvilkti. Kā tur lai izskaidro un nolūdzas, kad pat redzēt viņu nedabū? Tā bij gara un smaga nakts. Ārā skumīgi pakšinjāja lietus, man pašam rīkli kā dzelzs pirkstiem žņaudza ciet. Dusmās lādējos, lamāju sevi visļauņākā kārtā, tad atkal iekritu glēvā nevarībā un, paraudāt nevarēdams, nomocijos līdz ritam.

Rītu lietus nepārstāja visu dienu. Smildzināja sīki un miglaini. No ošiem pakšēdamas bira lielas lāses — traks te varēja klūt. Rijas nojumē griezu garkūļu salmu riseklus linu kūļu siešanai un plānoju atkal, un atkal man sajuka visi plāni. Reizēm uzšalca arī dusmas pret šo muļķa sievieša cilvēku. Vai es visu vasaru nebiju viņai diezgan labs, un vai galu galā viņa pati nelipa man klāt? Bet arī dusmas atkal noplaka pret to neatvairāmo apziņu, ka esmu izdarījis cūcību un ka viņa manis vairs negrib redzēt. Rokas grieza riseklus, bet acis gar zemā jumta malu vēroja istabas durvis. Varbūt viņa iznāks, varbūt vēl tomēr... Bet nebij nekāda tomēr. Rokas nikni žņaudza lokanos, sīkstos salmus, bet man bij tā, it kā es izcēlis laukā pats savas iekšas un bez žēlastības grieztu tās grīstē.

Pusdienās novēroju, ka Gramzdam nozudis parastais smaidis, viņš paēda, mani nepaskatījies, ne vārda nepateicis, man šķitās arī tāds kā bēdīgs. Kate nemaz nenāca. Inta arī tiem izstāstījusi manu nelietību... Nu, tad mana lieta bij pilnīgi bez cerībām...

Aiz izmisuma gluži dūlnā prātā, launagā tomēr vēl izmēģināju pēdējo reizi. Gramzda nokrekšinjājies izgāja laukā, bet es paliku sēžam tik klusi, lai viņa tur aiz durvīm domātu, ka mēs abi esam prom. Un par laimi — tas ir — varbūt par nelaimi, viltība man arī izdevās. Atslēga noskrāpstēja, durvis vērās. Iznāca Inta ar dzeltenu māla krūzi rokā — pēc ūdens, ko aplaistīt puķes podos. Es biju piecēlies kājās, visi izdomātie plāni sajukuši, nezināju, ko īsti teikt.

— Uzklausies — Inta, — es stostījos.

Viņa vairs nebij dusmīga, tikai skumja un klusa — gluži tāda, kādu es viņu atradu, Gramzdās atnācis. Pat neapstājās, tikai iedama pateica:

— Ejiet prom!

Es sakņupu uz galda un sāku raudāt. Varbūt tās bij īstas asaras, bet var arī būt, ka tikai teātris — zināmas aktiera īpašības es sevī allaž esmu novērojis. Inta nāca atpakaļ garām ar pilno krūzi, es dzirdēju, ka piestāja tomēr. Tā tad tomēr... es atņēmu plaukstu no sejas, bet, satrāpījis viņas skatienu, gribēju apslēpties atkal. Tas bij bezgala tāls un svešs.

— Inta, — es gaudos. — Ko tad es tik briesmīgu esmu padarījis?

— Nevis tāpēc, ka jūs esat padarījis, bet tāpēc, ka jūs to varējāt padarīt. Tā ir tā lieta. Un tas ir viss. Ejiet prom!

Durvis noklaktēja. Es piecēlos un vilkos uz savu klētiņu sakrāvēt mantas. Vakariņās atnācis, nepiesēdu, teicu Gramzdam:

— Izmaksājiet, kas man vēl pienākas. Es iešu prom.

— Labi, labi, — viņš tūlīņ atteica un gāja pie sava skapiša. Pat savu tādās reizēs parasto «dēls» viņš aizmirsa. Tā tad mani te turēja vēl sliktāku kā Fridi. Kā tādu — Fridi! Man iedūrās asa nagla. Tāpat kā viņš, naudu neskaitījis, iegrudu kabatā. Cēli palocījos.

— Paliectiet sveiki, saimniek, — es teicu tik skaļi, lai dzird visi, kam tīkas dzirdēt. — Un neņemiet jaunā, ja kas... Neviens jau nav eņģelis. Eņģeļi tagad palikuši retāki. Tikai starp sievietēm vēl gadās viens otrs.

— Šonakt tu vēl pārguli tepat. Rītu iejūgsim zirgu, es tevi kādu gabalu pavedīšu. Lietus līst, un drīz būs tik tumšs kā akā. Tad mežā uz kāda zara var acis izdurt. Kā Fridis.

Atkal tas nolādētais Fridis!

— Pateicos par jūsu laipnību, — es teicu pavisam citādi nekā tads Fridis aiziedams. Runāju tik pašapzinīgi un vēsi, cik nu tas man ar to sašlukušo dūšu bij iespējams. — Ko velti zirgu dzenāt. Tādi vagabundi un nelieši kā es allaž mīlāk iet kājām. — Visu laiku ar vienu aci biju blenzis, vai dibendurvis nepavērsies sprauga un kāds neiebāzīs ausi. Bet nevērās vis. Vēl viens cēls muguras palocījums. — Ar labu nakti, saimniek. Pasveiciniet cienijamo jaunkundzi.

Paceltu galvu izgāju laukā — vismaz pašam par lepnumu. Bet ārā noliecās galva un sakumpa mugura. Vējš cirta sejā sīkas lietus lāses, oši sirdīgi šmikstināja slapjos zarus pār galvu. Satumsa acīm redzami. Klētiņā bij silti un mājīgi. Nogulēju cieti un, šķietas, bez kādiem murgiem. Bet pelēkā rīta ausma bij smagāka nekā vislaunākais sapnis. Tāpēc ka galva

skaidra un nekādiem vakardienas māžiem tur vairs nebij vietas ... Bet tāpēc, ka jūs to varējāt padarīt ... Es to varēju tāpēc, ka manas būtnes dziļumā kā dūņas nogulūšās visas tās jēlības, ko Frīdis te visu pusvasaru melsa. Ak, ko Frīdis! Kur tad visi mani klaiņu gadi, mans skolas laiks, Rīga ... Tas nebij Frīdis, tas biju es pats, kas tur pa kārklu spraugu glūnēja uz peldošo meiteni. Un es vēl domājos tik pārāks par viņu! Viņš bij tikai nelietis, bet es vēl nelga pie tam.

Tikai Duksis mani pavadīja līdz mežmalai. Tur es viņu noglaudīju un teicu:

— Tagad tev jāiet atpakaļ uz Gramzdām. Tu neesi klaidonis, un nelietis tu nekad neesi bijis.

Viņš paluncināja asti, pagriezās un, manas pēdas ošņādams, laiski tecēja atpakaļ. Nekādas steigas viņam nebij, tādos lietainos rītos lopus vēl u dzina laukā.

Arī man nebij nekādas steigas. Līdz vakaram jau tā kā tā kaut kur aizklūs. Paegļu nūjā pār plecu uzmauktais kofēris tikpat viegls, kā šurp atnākot. Es gāju pa Frīda pēdām, un tas bij pilnīgi pareizi. Atzinu to lielo muļķību, ka nepaklausīju viņa aicinājumam un jau toreiz neaizgāju līdzī. Viņš tomēr daudz gudrāks par mani. Ko tad es te vairāk biju panācis? Eh! Tad tūliņ atkal modās nejaukā smeldze, no tās man taču jāliek vaļā, jo drīzāk, jo labāk.

Tikai sikas miglas skaras vēl plīvoja gaisā. Bet vējš augšā bij drausmīgs. Egles locījās žvikstēdamas, kļavas purinājās kā negudras, slapjām lapu pleznām plakšīnādamas. Gramzda zem tilta grodiem plūda tikpat melna un gausa. Acumirkli apstājos un palūkojos pār nemizoto margu baļķi. Nezin no kurienes prātā ienāca dziesma par tiem Gaujā kaisītiem ziediem. Atkal jau! Velns būtu parāvis! Jāmēģina iet ātrāk, te jau, patiešām, var traks palikt.

Grambās virmoja tēraudpelēks ūdens. Ezers bij sakults zaļganmelns. Ceļa malā saaugušās papardes slapināja man bikses. Bālganā tīreļa sūna starp prieditēm no lietus uzrūgusi. Vējš mugurpusē trenca mani drīzāk prom no šejienes.

Tik skumji nobeidzās mana vasara Gramzdās.

— Jūs, tiešām, esat rikojies kā istis nelietis! — māsa Ģertrūde teica, no rīta ienākusi. Dusmīgi nosvieda uz galdiņa manas apšņipātās lapas.

— Un jūs būtu darījusi tāpat kā Gramzdu Inta?

— Gluži tāpat, un vēl vairāk es būtu darījusi. Tur, upmalā, es iecirstu jums krietnu pļauku. Un tad pat Duksi neļautu pavadīt jūs līdz mežmalai.

— Tas jau izklausās tā, it kā es viņu būtu apzadzis.

— Aplaupījis jūs esat viņu. Jūs atņēmāt Intai viņas tīrās atmiņas un atstājāt vietā savu netīro piemiņu, vilšanās sāpes un pašpārmētumu, ka tuvojusies tādām cilvēkiem.

— Nu, pēc tam jau viņa varēja atkal atgriezties savās tīrajās atmiņās. Bet droši vien jau nākamā gadā viņu apprecēja kāds kaimiņu saimniekdēls.

— Droši vien. Bet jūs neesat mazāks ciniķis kā tas jūsu Fridis. — Māsa Ģertrūde bij pavisam saskaitusies.

— Es jau sen neturos labāks par viņu. Jūs redzēsiet vēlāk, ka man uz to nav nekādu tiesību.

— Bet tas patlaban nav tas galvenais. Man jūsu stāsti nepatīk. Jūs neturat vārdu. Tik drūmās atmiņās kavēdamies, jūs vesels nepaliksiet.

— Tā ir garšas lieta, māsa Ģertrūde. Man pašam viss tas drūmais tagad liekas ļoti komisks un nāks tikai par labu manai veselībai.

— Tajos komiskajos notikumos allaž ir sveši cilvēki. Vai tad jūs pats neko tā isti jautru neesat piedzīvojis?

— O, un kā vēl! Pagaidiet tikai!

Māsa Ģertrūde atkal bij laipna un pasmaidīja.

— Nu labi, es gaidīšu.

Pēc Gramzdām es klaiņāju plašā apgabalā, tā apmēram no Lubānas līdz Alūksnei. Laiki bij tādi, ka darbu un maizi te vēl visur varēja atrast, tikai ilgāku apmetni ne. Bet var jau būt, ka to es arī nemaz nekāroju. Laiki bij tik grozīgi un nedroši, ka ietramdītie ļaudis dzīvoja vienās gaidās, iztika ar to, kas bij, neko plašāku jaunu neuzsāka. Lāgu lāgiem arī slimoju — kara darbos mantotais reimatisms mocīja sevišķi manu laužto roku un kreiso kāju. Slimodams reizēm paliku arī pavisam bez naudas, bet man uzticējās un pabaroja tāpat. Kad atkal tiku uz kājām, parādu godīgi atstrādāju. Mani pazina plašā apkārtnē, vēlāk es te katrā ziņā varētu atrast pastāvīgu nodarbošanos. Kad nodibinājās Latvijas valsts, man cieši ieteica pieteikties uz mežsarga vietu. Bet par mežiem man bij palikušas sliktas atmiņas, prāts nesās atpakaļ uz Rīgu.

Rīgā nekas prātīgs netrāpījās, bet divdesmit otrā vai trešā gada sezonā atrados Jūrmalā. Rīgas maiznieks Jurģītis vasarā turēja filiāli arī Jūrmalā un pieņēma mani par pārdevēju. Viņam te bij pašam savs gruntsgabals ar divdesmit četrām priedēm, divām sudrabegļēm, vairākiem ceriņu krūmiem, apaju puķu dobi un divām stikla bumbām verandas priekšā. Māja atradās pašā gruntsgabala dibenā — neliela, tikai četras istabas, tās apdzīvoja pats Jurģīša kungs ar kundzi un kalponi. Galā, desmit soļu atstatu, pēdas astoņas garš un tikpat plats namiņš, kurā dzīvoju es un mūsu ekspeditors Mateika. Ar pakaļdaļu gruntsgabalā, bet ar fasādi, durvīm un lielu logu pašā ielas malā paprāva dēļu cellne ar vienslīpnes papes jumtu. Visā garumā virs zaļi krāsotās fasādes zila izkārtne, kur baltiem burtiem rakstīts: «Rīgas maiznīca P. Jurģīt.» Un apakšā sīkāk: «Katru dienu svaigi cepumi no paša ceptuves Rīgā.» Te bij mana darba vieta.

Mans darba biedrs Mateika Jurģītim kalpoja jau otru gadu, tāpēc sīki pazina ne vien mūsu kungus, bet arī visus kaimiņus un plašu apkārtni. Maza auguma virelis, ar nelielu kuprīti un lieliem baltiem kuprainā zobiem, ko pa daļai aizslēpa dzeltenas, noļukušas ūsas. Piere allaž bij saraukta divdesmit grumbās, viņš izskatījās saīdzis un drūms. Vēlāk gan atgaidu, ka patiesībā Mateika ir tas visjautrākais cilvēks, pie tam uz dažādiem stīkiem un niķiem.

Jurģīša kalpone bij apmēram kā visas kalpones starp trīsdesmit un trīsdesmit pieciem gadiem. Ka kundze baptistos vai kādā citā sektā, to man jau Mateika bij pastāstījis. Pirmo

reizi ieraudzīju šo kalseno, pabālo kundzi un, izdzirdis viņas saldo dziedājošo balsi, nodomāju, ka tā pieder pie tām tipiskajām sektantu liekulēm un gājēju izdzinējām, kādas jau agrāk biju sastapis, bet drīz vien pārliecinājos, ka esmu maldijies. Jurgītis pats bij pilnīgs pretstats kundzei, liela, spēcīga auguma, ziedošiem vaigiem, brašs un švītīgs. Mateika teica, ka tā kundze te uz stūra grāmatu un rakstāmlietu veikalā sako — ja Jurgītim bijušas ūsas, viņš būtu uz mata līdzīgs kaut kādam Poruku Jānim. Varbūt es pazīstot Poruka kungu — Mateika pats nebij neko dzirdējis par to.

Ar Jurgīti Rīgā vienojies, Jūrmalā atbraucu pievakarē. Vakariņas abi ar Mateiku ēdām kungu ķēķī. Atsevišķs galdināš mums balti aplkātš, uz tā tāda bagātība, kas man gandrīz atgādināja Švolkovska laikus. Mateika mani jau bija informējis par šejienes kārtību. Tā kā ne viņš, ne es par ticības lietām daudz neinteresējāmies, tad brīdi pasēdējām pie galda mierā, kamēr kundze istabā aiz vaļējām durvim pie sevis noskaitīja lūgšanu, bet Antonija saņemtām rokām stāvēja viņai blakus (Antonija arī bij tajā sektā, kur kundze, un runāja tādā pašā klusā, dziedošā balsī). Tad kundze nosēdās pie mums un skubināja, lai tikai ēdot dūšīgi: patiesībā tikai brokastis un vakariņas mums iznākot, tā sviestmaizīte, ko pusdienās pagūstot iekost, neesot nekas. Viņa pilnīgi piekrita Mateikam, ka darba laiks mums par garu un par maz cilvēku tik plašam veikalam.

— Bet ko tur var darīt, — viņa nopūtās.

Mateika apvaicājās, kā nu viņai klājoties ar veselību. Kundze piespieda plaukstu krūtīm un nogrozīja galvu.

— Tāpat vien.

— Vai kundzei ir dilonis? — es ievaicājos savā muļķa prātā. Viņa atkal pagrozīja galvu.

— Ak nē, bet sirds.

Es biju redzējis vairākas lauku saimnieces, kas arī teicās slimojam ar sirdi, tomēr piedzīvoja sirmu vecumu. Šī slimība tur piederēja tā kā pie smalkas modes. Ka Jurgīša kundzei tā nebij nekāda modes lieta, to apliecināja viņas skumjās, glāstošās acis. Pēc pusstundas man jau bij dziļi iepatikušās tiklab šīs laipnās acis, kā dziedošā balss un sirsnīgā gādība par mums, abiem kalpotājiem. Antonija tāpat rūpējās par mums. Kad pēc stundas cēlāmies no galda, man šķita, ka ar šādu paēšanu divreiz dienā arī var gan iztikt. Jau pirmajā vakarā es še nejutos kā svešinieks, bet kā pašu mājas cilvēks.

Mūsu būdā guļot, Mateika nebeidza vien slavēt kundzi. Vispār viņš gan bij radikāli noskaņots, savā laikā tepat ievēlēts kādā partijas komitejā, ko vēl tagad pieminēja ar lepnumu. Sektantus neieredzēja ne acu galā, sauca tos par šarlatāniem un apdauzītiem cilvēciņiem. Mūsu kundze pēc viņa domām bij vienīgais izņēmums. Jurgīti pašu viņš ne pagalam nevarēja ciest. No stāsta es gan lāgā neizpratu, kas tam isti vainas — algu viņš maksāja pietiekošu, norāvis arī nekad neko nebij, darbs — nu, nekur jau ceptas paipalas nebira no debessim. Tomēr ar savām runām Mateika arī mani jau iepriekš noskaņoja pret Jurgīša kungu.

Ritu mums jau ap pieciem bij jāceļas augšā. Jāņem lielie stumjamrati un jābrauc uz staciju pēc Jurgīša paša ceptuves ražojumiem. Divas reizes vedām lielos paegļu klūgu grozus un kastes ar rupjās, saldskābās un baltmaizes iekravu (smalkmaizītes un kūkas nebij Jurgīša specialitāte). Logu neattaisījuši, spuldes gaismā izvietojām kravu plauktos — Mateika jau zināja, kā tas darāms. Viņa paša kulba uz velosipēda ratiem piebraukta pārdotavas sētas durvīm, tajā iekrāvām to, kas ekspeditoram izvadājams pa daudzajiem sikajiem veikaliņiem un pansijām. Mateika sev izvēlējās tos klaipiņus, kuriem ārienē bij kāds defekts, man atstāja labākos. Viņam grāmatiņā saraksts, pēc tā viņš tūlīņ noteica, cik vezumu šodien iznāks.

Izkravu beiguši, gājām brokastis. Tā kā šodien pirmā diena, tad veikalu vērsim divas stundas vēlāk, nekā tas notiksies citās dienās. Gaidījām atbraucam kungu, kas šonakt palicis Rīgā, lai gan parasti atbrauca vakaros, bet rītos brauca prom. Brokastis bij tikpat bagātas kā vakariņas. Kafiju dzērām ar istu krējumu, kanna stāvēja uz galda, Mateika paveica veselas trīs lielas krūzes. Olas, siers, sautēts šķiņķis, auksts cāļa cepetis, vesels šķivis desu ripuļu, sviests un biezpiens, redīsi, sīpollaksti, balta, saldskābā un rupjā maize. Nē, tā paēdis, patiešām varēja gaidīt līdz vakaram.

Pēc parašas lūgšanu noskaitījusi, kundze atkal piesēda mums un pati ielēja, kad krūzes bij tukšas. Likās, viņu interesēja arī Mateikas stāsti. Tā kā ekspeditora te strādāja jau otru gadu, viņi ar kundzi bij labi draugi. Diendienas braucienos viņš dabūja zināt itin visu, kas Jūrmalā notikās — es ievēroju, ka arī sektantēm tomēr interese pie visādiem niekiem un plāpām, tāpat kā visiem citiem sievietu cilvēkiem. Viņi te

apkārtņē pazina itin visas vasarnīcās un vasarnīciņas. Mateika sīki zināja, kādi šogad kurā irnieki, cik tie maksā un kādā samērā šī maksa ar pagājušā gada irēm. Jūrmala atplauka strauji, Mateika, kā dzimis šejienietis, par to ļoti jūsmoja.

Mēs vēl nebijām beiguši brokastot, kad ieradās Jurgītis. Sārts, svaigs, pelēkā uzvaikā, jasmīnu ziedu pogcaurumā. Pat labritu mums nepateica. Sīku krunciņu vēdeklīšus acu kaktiņos savilcis, tā kā pasminēja, skatienu mūsu brokastgaldam pārļaidis, un gāja tālāk istabās. Kundze tūliņ piecēlās un aizgāja viņam pakal. Durvis aiztaisīja ciet. Mēs pasteidzam nobeigt.

Mateika rīkojās ap saviem ratiem, Jurgītis pārbaudīja sarakstus un deva šādus tādus norādījumus. Nerunāja bargi un neuzstājās pārāk kundziski. Tomēr viņa izturēšanās bij nenosakāmi aizskaroša un pazemojoša. Runāja paklusu, tikai pašiem lūpu galiem, vārdus īpatni nostrupinādams, laikam lai piešķirtu tiem kaut kādas svešvalodas noskaņu. Neskatījās Mateikā, bet kur garām vai pāri — tā vien likās, ka viņš sarunājas ar to kulbu, nevis ar tās braucēju. Es pabrīnijos par Mateiku. Viņa parastā plāpība bij pavisam aprāvusies. Kungam viņš muguru vien vairāk grieza, un ja ko atburkšēja pretī, tad arī it kā vairāk tai kulbai nekā kungam. Tad viņš uzkāpa savos ratos, izmiņāja pa vārtiem uz ielas un tad prom pa to.

Jurgītis pārlūkoja mūsu iekravātos plauktus, bet smīns viņa sejā un krunku vēdeklīšos nenozuda — it kā tas viss bijis nieki un blēņošāns, ko mēs te padarījuši.

— Brokastis laikam ēd tāfelmaizi un pusdienās kļiņgerus un ķimeņkūkas? — viņš smīnēja, man gar galvu skatīdamies. Es stāvēju pavērtu muti un boliju acis te uz kļiņgeru, te uz tāfelmaizes plauktu. Kas tiem vainas? — Tūliņ nāks pēc ķimeņkūkām, tās lieto pie kafijas, tāfelmaize jums būs vajadzīga vēlāk. Tāpēc kļiņgerus apakšējā plauktā, lai vienmēr nav jāsniedzas pakal. Vēlāk jūs varat tāfelmaizi no augšas pārvietot tajā tukšajā plauktā. Jūsu pašu labā, vai nav tā?

Protams, ka tā bij — bet vai viņš to nevarēja citādi pasacīt? Es pārvietoju cepumus, Jurgītis pa to laiku iepazīstināja mani ar dažādo šķirņu cenām. Rēķins nebij nekāds complicētais, bet viņš skaidroja tā, it kā to visu jau reiz izstāstījis, tikai es aizmirsis. Ko man bij aizmirst, kad pirmo reizi mūžā

stāvēju aiz tādas kliņģeru letes? Drošības pēc atstāja arī cenu sarakstu.

— Tikai nevajag tajā lūrēt, kad kunde klāt. Tad var iedomāties, ka es te kādu cūkganu esmu nolīcis aiz letes.

Es piesarku. Bet Jurgītis laikam nemaz nevēroja mani — vismaz viņam nebij daļas gar manām emocijām. Parādīja svēršanas mākslu, kas arī nebij nekāda grāmata, tad sāka pamācīt smalkā izveiksmē.

— Komijam jābūt laipnam ar kundēm — tas ir pirmais prasījums. Konditoreja nav krogs, kur var šā tā uzsviest galdā, visu vajag pasniegt, kā pienākas (kā isti pienākas, to viņš nepasacīja). It sevišķi ja nāk mūsu ikgada pircējs, kas par rubli mazāk neņem. Zaķis kundze, Firziķ kundze, Freiberg kundze...

Jurgītis minēja vēl vairākas kundzes. Man gribējās gan vaicāt, vai tad tās kundzes stādīsies man priekšā jeb vai viņām uz pieres būs rakstīts, kā tās sauc. Bet apvaldījos, lai dūsmās nepaspruktu kāda aplamība. Jurgītis informēja mani arī par sīkākām lietām. Ja kāds kliņģeris nokrīt zemē, tad tāpēc vien viņu vēl nevajag spert grozā iekšā — iesācējiem jau viss veļas no nagiem laukā, tā puscepiena var sagāzt pārcepšanai. Tādiem, kas pērk par piecpadsmit kapeikām, arī kritušais vēl labs diezgan, ja tikai apslauka (lupata turpat letes paplauktā). Tikai atkal nemēzt, kad kundes iekšā. Katru dienu jau kaut kas paliksies pāri, tas ar ziņu piejaucams svaiģajiem, bet tā, ka neiegrūž labākajiem ikdienas pircējiem. Salauztos atlikt pie maļas, lai var kontrolēt; pirms kara Jurgīša kungam bijis viens komijs, kas dienā uz salauzto rēķina notiesājis pa desmit kliņģeru.

Mugura man bij slapja, lai gan rīts isti dzestrs un sētas durvis vaļā. It sevišķi kaitināja tas, ka šis izskatā tik smalkais kungs (pat nagi viņam likās lakoti) meklēja tos rupjākos vārdus, ko viņa lūpu gali nošvipstināja ar sevišķu patīku. Nosolijās šodien uz Rīgu nebraukt, šad un tad ienākt palūkot, kā es te ķēpājoties. Pa durvim izgājis, atgriezās vēlreiz.

— Un ja Simaņa jaunkundze ienāk un ko prasa — dodiet. Viņa veikalā nekad nemaksā. Viņa norēķinās ar mani tieši. Arī pierakstīt nevajag, ko viņa ņem, es zinu, ko viņa ņem.

Man pat prasīt negribējās, no kā tad es pazišu šo Simaņa jaunkundzi. Atslēdzu durvis un noņemu logam aizslienamos aizvirtņus. Logu pašu Antonija jau agrāk spodri nomazgājusi,

plauktiņos mēs ar Jurgīti nupat lietpratīgi iekravājām. Mūsu veikals no ārpuses nemaz neizskatījās slikti.

Mugurā man uzvilks balts ķitelis ar dzelteniem vaska drēbez atlokiem. Paskatījies letes vitrīnas stikla vākā, aiz kura glabājām savus smalkākos cepumus, nokaunējos: es taču izskatījos gluži pēc kāda zobu daktera! Bet nupat jau nāca pirmais pircējs, un ilgi kaunēties man nebij laika.

Jurgītis ienāca tikai īsi pirms divpadsmitiem, kad es kādam strādnieka cilvēkam ietinu klaipiņu saldskābas maizes. Otrs pircējs gaidīja — tā bij žirgta skolas skuķe, viņai vajadzēja desmit ūdens kļiņģerus. Kad es sāku papīra kulīti aizlocīt ciet, Jurgītis izrāva to man no rokas, vispirms nolocīja stūrus, tad, pirkstiem locījumus pieglauzdams, aiztina valējo virsgalu un smaidīdams pasniedza pār leti. Tas bij pavisam citāds smaids, nekā mēs to redzējām. Skuķis parādīja zobus un saņēma paknīksēdams.

— Tā vajag locīt, — Jurgītis teica, kad pircēja bij izgājusi. — Vai tad jūs tikai ar auzu maisiem vien esat rīkojušies?

Es biju vēl gluži sarkans, kad pa durvīm iepeldēja skaista korpulenta kundze dzeltenējā čičuncā uzvalkā, baltām sandalēm kājās. Jurgītis stāvēja pārdotavas tumšajā galā un vēroja, ko es darišu. Ko es darišu? Es nedariju neko, es arī stāvēju un gaidīju, kad viņa pateiks labdienu un prasis, kas vajadzīgs. Labdienu viņa neteica, bet prasīja tāfelmaizi. Tad no kakta izlēca Jurgītis, paklanījās trīs reizes un smaidīja kā saulīte.

— Sveiki, Firziķ kundze! (Ā, tad tā bij tā Firziķ kundze!)

Viņš atmetās rokām pret leti, mazliet pārlicās pāri, viņa tāpat pretī. Un sāka sarunāties — par laiku, par ūdens siltumu jūrā, par putekļiem uz šosejas — par ko te runāja visi. Kad viņš palieca galvu uz labo pusi — viņa uz kreiso, reizēm viņi satiecās tuvāk, reizēm atliecās vairāk atpakaļ. Klaipiņu tāfelmaizes uzlīcis, es stāvēju sastiepies kā zaldāts ierindā. Kundze teica Jurgītim:

— Jums atkal jauns komijs, Jurgīt kungs?

Jā, viņam esot jauns. Un turpināja svarīgo sarunu. Kundze mazliet pagrieza galvu pār plecu un paskatījās uz manu pusi.

— Divus.

Es kampu tā, ka tikko tikko trešo nenorāvu līdzī (pircēji nāca cits pēc cita, es nebiju paguvis pārvietot klaipiņus uz apakšējo plauktu). Kundze pagrieza atkal.

— Saldskābo.

Zibeņātrām acīm pārskrēju visu grēdu un izmeklēju divus tos labākos. Bet izrādījās, ka arī šoreiz nebiju trāpījis. Pēc brīža kundze paskatījās un mazliet sarauca uzačus.

— Vienu, es teicu.

Neko viņa man nebij teikusi. Noliku atpakaļ labāko, pavisam bez vainas, un atstāju to ar nelielu plīsumu sānos. Sirds man bij tik pilna. Kad viņa man tā, tad es viņai arī tā.

Firziņa kundze aizgāja. Jurgīša kungs ilgi noskatījās man gar galvu, viņa smins tagad bij gandrīz vai dzēlīgs. Bet kā par brīnumu šoreiz neteica neko. Pavilka kases atvilktni, pamaisīja ar pirkstu un mazliet paraustīja plecus. Pamanīja kādu mazu miltu plankumiņu uz elkoņa, mēģināja nopurināt tāpat, bet kad tas neizdevās, izvilka zilu mutautiņu, rīvēja ar sausu, beidzot apslapināja pie mēles un novāca galīgi. Tad viņš izgāja.

Ap diviem ieradās kundze ar kādu vikstolu zem priekšauta. Tas bij sviesta papīrā ievīstīts teļa cepesa gabals, gluži karsts.

— Nolieciet to, — viņa teica, — un uzkodiet, kad veikalā neviena nav. Kas tur no tām sviestmaizītēm ir — es zinu, kā jauniem cilvēkiem gribas ēst.

Patiesām, neparastā darbā veselu pus dienu uz kājām biju īsti noguris un izsalcis. Labā kundze, kaut varējis viņai to kaut kā atalgot! Jāēd slepeni, jo to Jurgītis bij aizliedzis visciešāk. Ko kundzes par to teikšot, ka komijs, zobus bakstīdams, taukainiem pirkstiem slamstīšoties ap cepumiem? Tad viņam tas veikals drīz varot palikt tukšs. Bet nebiju vēl ticis pusē ar savu cepeti, kad strauji ienāca pircēja, durvis plaši atgrūzdama un alkal spēcīgi aizsīdama. Tā likās no šīs dienas smalkākajām. Kurpes apzeltītiem papēžiem, spīdošas zeķes, isie zīda svārciņi tikai drusku pāri ceļiem, bet par to uz pleciem sarkappuķains itāliešu lakats ar bārkstīm līdz zemei un tik viegliņš, ka, man aiz letes staigājot, stūri viņam plīvojās. Pati slaida un pasausnēja, ne pārāk jauna, ne pārāk smuka, bet seju lieliski uzposusi, ausis karekli tepat līdz pleciem, zelta aproces abām rokām, vienā pirkstā gredzens ar nespīdīgu bālganu pērli, otrs ar tik lielu, zarainu, mirdzošu aci, kādu vēl nekad nebiju redzējis. Tādas pašas mirdzošas spraudes svaigi iesprogotos gaišdzeltenos matos pie ausīm. No viņas vēdīja tādi parfīma vilņi, ka viss veikals piekūpa pilns — man šķiet, visas mūsu bulkas smaršoja līdz vakaram.

Viņa pastaigājās gar leti, kritiski aplūkodama to, kas vitrīnās, un to, kas mums plauktos. Parādīja ar pirkstu (ar kreisās rādītāju — mazais pirksts ar collu garu nagu slaidi atstiepts sāpus).

— Pasniedziet, lūdzu, to.

Paspaidīja ar to pašu rādītāja pirkstu, tad ievietoja skaistā, sudrabortiem skatiem pītā kurvītī, kam pāri liecās zeltīta stīpa. Staigāja gar leti no viena gala uz otru. Lūdzu — to. Lūdzu — to . . . kamēr kurvītis pilns ar kaudzi. Es biju lielās rūpēs: par sava pustreša rubļa tur vajadzēja būt, bet kā es nu to lai pareizi sarēķinu, kad viss jau sakrauts viņas kurvī? Līdz plecām kailā, ne visai pievilcīgā roka nocēla šo kurvi no letes.

— Es esmu Sīmaņa jaunkundze, es nekad nemaksāju veikalā.

— Lūdzu, lūdzu, Sīmaņa jaunkundz! — Es atsmaidīju pretī, kad viņa pirmā man. Un divas reizes nolocījos visiem gaņģiem — trešo, kad viņa jau bij aiz stikla durvim un muguru pagriezusi.

Visi nākamie pircēji, durvis aizvēruši, vispirms pagrozīja degunus gaisā, tikai tad pateica savu vajadzību. Atkal ienācis, arī Jurgītis paslēja savu.

— Sīmaņa jaunkundze ir bijusi?

— Nupat bij, — es pasteidzos raportēt. — Viņa paņēma — —

Jurgītis tikai atmāja ar roku. Izgāja aiz durvim un ilgi vēroja to pusi, kur aizgāja Sīmaņa jaunkundze. Atgriezies, rokas bikšu kabatās sabāzījis, ilgi skatījās zemē.

— Es domāju, ka agrāk mums mēslu kaste bij tepat ārā aiz sienas, vai ne?

Es arī raudzījos tur, kur viņš, bet neko nevarēju saskatīt. Tad Jurgītis paspēra ar kāju izkaisītās zāģu šķaidās — izlēca melna, izlocītas dzelzs stieples matadata. Metos paķert to augšā un iemest grozā, kas mums tādām vajadzībām bij noslēpts viņā galā aiz letes.

Ap septiņiem biju tā noguris, ka tikko turējos kājās. Ārā pie sienas mums sakrauta tukšu kastu grēda. Izraudzīju to tīrāko, ienesu, nostatīju uz gala un apsēdos. Tagad tikai retais pircējs vairs iegriezās, kāda jēga man vienam slaistīties gar tiklab kā tukšajiem plauktiem? Atkal ieradās Jurgītis, gari gari noskatījās man gar galvu.

— Ritā jūsu gultu atnesīsim šurpu, — viņš teica ļoti nopietni.

Es pamanījos izmest savu kasti pa durvīm laukā. Jurgītis negāja prom, līdz laiks bij slēgt veikalu. Ar savu smīnu un aplinkām pamācībām plauktiem, palikušajiem maizes klaipīņiem un divām atliktām, kastē galīgi samicītām bulkām viņš mani tā noveica, ka tikko jaudāju aizlikt logam aizvirtņus un aizslēgt durvis. Jurgītis pievēca kasi, mēs gājām uz vasarnīcu.

Vakarīnās kundze vēlti skubināja mani, ēstgriba bij pārgājusi. Mūsu nameli tūliņ alkritu gultā, kamēr Mateika vēl uzpīpēja un knosijās. Gribēja zināt, kā man šodien gājis. Protams, daudz jauka man nebij ko pastāstīt.

— Tu neņem to tā pie sirds, — Mateika pamācīja mani. — Pie viņa smīna un tiem aplinkiem jāpierod. Kalpotāji tīri labi iztiek ar viņu. Tikai tās labās kundzes žēl.

Kundze? — tas man vēl nebij ienācis prātā.

— Kā, vai tad tu vēl neredzi, kas te notiek? Veikals iet puslīdz labi, vai ne? Rigā viņam ir ceptuve, veikals un trīs filiāles — tikai naudas nav, stāsta, ka viņš vēl parādus taisot. Kur tā nauda paliek? Brūtēm viņa paliek. Rigā viņam allaž ir viena, un še, Jūrmalā, droši vien arī viena. Tas ir īsts donžuāns. Tu esi ievērojis, cik kundzei bēdīgas acis?

Kā es to lai nebūtu ievērojis? Man kaut kas ienāca prātā, pastāstīju Mateikam par to Sīmaņa jaunkundzi. Viņš tika ārkārtīgi uzmanīgs un pārprašāja sīki, kāda viņa izskatījiesies. Ko es tur daudz varēju teikt? Meitieša cilvēks kā visas tās citas smalkās. Manis pieminamās pazīmes Mateikam likās pavisam neapmierinošas.

— Kam tagad nav tāda puķaina itāliešu lakata? Izej uz Jomas ielas — vesels magoņu dārzs. Brilljanti? Tos emigranti un spekulanti maisiem ved no Krievijas. — Viņš atspieda galvu rokās un ilgi prātoja. — Sīmaņa jaunkundze, Sīmaņa jaunkundze... Skaidrs kā diena — tā viņam ir tā. Bet kas viņa tāda ir? Kur viņa ir? Kā tas var būt, ka es tādu Sīmaņa jaunkundzi nepazīstu?

— Kādēļ tev viņa arī jāpazīst? Kas tev vispār tur daļas?

— Ja man nav, tad kundzei ir.

— Kundze varbūt nemaz nezina.

— Viņa zin labāk kā tu un es. Pagājušo vasar, kad Jurgītim bij tā mamzele stacijas bufetē, viņa divas nedēļas

nogulēja ar to savu sirdi. Pagāna turks, viņš mums to labo kundzi pavisam nobendēs! Cita viņas vietā sakurinātu vīram tādu pirti, bet viņa aiz savas klusās dabas un ticības nesaka neko, tikai cieš. Es cūcības nevaru ciest. Gan mēs viņu dabūsim rokā.

Man izlikās mazliet komiski, ka šis kuprainais kulbas braucējs taisījās sava paša kungu dabūt rokā. Visādi vientieši jau gadās pasaulē. Veselu nedēļu viņš bij tāds domīgs, bieži arī pa naklīm kaut kur nozuda — droši vien dzina Jurgītim pēdas. Es viņam tur neko nevarēju palīdzēt. Sīmaņa jaun kundze veikalā ieradās diezgan bieži, dažreiz priekš-, dažreiz pēcpusdienā. Bet es taču nevarēju atstāt veikalu, skriet skatīties, kurp viņa aiziet. Taisnību sakot, tāda okškerēšana man likās arī stipri necienīga. Mateika manī neklausījās, viņam bij pašam savi plāni, un ko viņš reiz galvā ieņēmiēs, no tā neatlaidās. Pret manu galvu un ieskatiem viņam nebij ne mazākā respekta. No laika gala viņš sevi turēja par to gudrāko.

Otrā nedēļā ar Sīmaņa jaun kundzes kurvi atnāca kāda cita. Apmēram tāda paša auguma un vecuma, tikai pavisam vienkārša. Kurvi vēl pilnāku piekrāvusi kā pati īpašniece, viņa pateica:

— Es esmu no Sīmaņa jaun kundzes, mēs veikalā nemaksājam.

Par Sīmaņa jaun kundzes vietnieci man nekas nebij teikts, tāpēc sastostījos. Vietniece saņēma ļaunā un kļuva pikta.

— Ko jūs gan domājat. Es ir kāds blēdis, vai? Sīmaņa jaun kundzes grozu nepazīstat? Es ir Sīmaņa jaun kundzes palīgs, mēs dzīvojam kopā. Vallija Puķīt.

Durvis viņa aiztrieca tā, ka visi stikli notrisēja. Par šo Valliju Puķīt pastāstīju Jurgītim. Viņš pārskaitās.

— Ko? Tā kaza arī? Tad jau drīz man te visi Majori sāks nākt. — Bet padomāja un atmeta ar roku. — Nu, viss viens, dodiet tai ar, kad atnāk.

Mateika vakarā labās rokas dūri iesita kreisās plaukstā.

— Vallija! Vallija, tu saki? Vallija ir — un varbūt, ka Puķīte arī ir... Es domāju, tas putns mums drīz vien būs rokā. Štrauha augļūdeņa izvadātājam Kalniņam ir brūte Vallija. Droši vien viņa būs arī Puķīte. Tad mēs to turku noķersim. — Pakampa cepuri un tūliņ izsteidzās laukā. Kad viņš pārnāca mājās, to es nedzirdēju.

Svētdien jūrmalā bij kaut kādi svētki, manu veikalu līdz četriem izpirka tukšu. Slaistijos pa tām mūsu divdesmit četrām priedēm. Būtu aizgājis pāri kāpām paskatīties, bet man nebij lāga uzvalka. Svārki neko, bet bikses diendienā aizletes tā nobružātas un miltiem pierīvētas, ka ar tādām negribējās rādīties. Te pa vārtiņiem kā trenkts iešaujas Mateika, met ar roku, māj ar galvu. Kas tad tam nu atkal padomā? Taisnību sakot, ar to savu skraidīšanu viņš bij man jau krietni apnicis. Negribīgi gāju turp.

Viņš neteica ne vārdu, tikai noslēpumaini pameta ar galvu. Viņš pa priekšu, es pakāļ pa dēļu laipām. Pa mūsu ielu, apstūri un tad tālāk. Laužu tikpat kā tukšs, visi jūrmalā. Pie trešās vasarnīcas Mateika apstājās tādu seju, it kā viņš pašu Ameriku atradis. Bet ko redzēt tur nebij it nekā. Šaura gruntsgabala josla, vienā pusē pilādžiem un panikušiem ceriņiem aizaugusi, dibenā dzeltenī krāsota mājele ar verandu, še, pie vārtiņiem, priedē piesista kāda izkārtne.

Man bij kauns par savām biksēm un dusmas par Mateiku. Bet viņš pameta pirkstu pret izkārtni, caur ūsām spīdēja viņa dzeltenie zobi. «Rīgas modiste Zelma. Jaunākie Parīzes modeļi. Lēti.» Izlasīju un paraustīju plecus. Mateika jūs-moja:

— Dabūjām rokā kā inci! Zelma — tā ir Zelma Sīmaņa jaunkundze. Uz to viņš te velk, trešdienas un piektdienas vakaros, kad kundze pāri pusnaktij pie saviem brāļiem un māsām lūgšanu namā. Un Vallija Puķīte, tā ir Kalniņa Vallija, Jānos kāzas. Mēs to turku drusku pārmācīsim. Mums ir plāns. Vallija arī. Es viņam parādīšu kazu — viņa saka...

— Klausies, — es brīdināju Mateiku, — pagaidi tu ar saviem plāniem. Sīmaņa jaunkundze taču mūs pa logiem var redzēt.

— Tu esi traks, — Mateika atteica. — Modistes — un tad mājās, kad pludmalē balle? Tas pasaulē vēl nav piedzīvots.

Mēs gājām atpakaļ. Vakarā Mateika plaši pastāstīja savu plānu. Man tas gan pavisām nepatikās, tādi priekšpilsētas zenķu nedarbi man vēl bij puslīdz sveši. Nepienācīgi likās rīkot savvērestību pret savu darbu un maizes devēju, kas galu galā mums nemaz nebij tik slikts. Vietu arī viegli varēja pazaudēt.

— Ak, mums! — Mateika iesaucās sašutis. — Bet kundzei? Vai kundze mums ir slikta? Tu neredzi, ko viņš tai dara?

Taisnība bij. Pēdējās nedēļās kundze likās pavisam sanīkusi. Elpoja tik smagi, it kā krūtis viņai cilpa sažņaugtu. Laipnās acis iegrimumšas dziļi, tumšie pusloki zem tām kļuvuši gluži melni. Reiz novēroju, ka, līdz vārtniņiem iedama, viņa divas reizes apstājās atpūsties. Nu, kāpēc viņai vajadzēja tā mocīties palaidņa vira dēļ? Bet sievas sirdij laikam pašai sava loģika, un neko tur nevar darīt. Arī man viņas bij tik zēl. Nu, ja Mateikas plāns tur varēja ko līdzēt... Vārdu sakot, es beidzot biju ar mieru piedalīties.

Piektdienas vakarā kundze jau ap astoņiem aizgāja uz savas sektas sanāksmi. Gāja viņa, uz spieķa balstīdamās, mazliet salikusi, un atkal reizi apstājās atvilkt elpu, kamēr tika līdz vārtniņiem. Man nebij jausmas, ko viņi tur divreiz nedēļā varēja tā sēdēt pāri pusnaktij — mums kundze ar savu ticību nekad neuzmācās. Jurģītis viņu galanti pavadīja līdz vārtniņiem, tad pats, pirkstgalos paceldamies un pašūpodamies, steidzās atpakaļ uz vasarnīcu. Uzcirties vēl vairāk nekā citām dienām: baltas audekla kurpes, baltas bikses ar svaigi iegludinātām vilēm, zili svārkī, sarkana roze pogcaurumā, baltais krekls pārļūvis jostai pāri, gaišā salmu cepure ar līdzenu dibenu un melnu lentu — tādu te neviens vairāk nevalkāja. Tā sasmaršojies, ka vējš jau pa gabalu vēdīja pretī to pašu, ko no Simaņa jaunkundzes. Niknas dusmas sakūsāja mani, kad noskatījos viņam pakaļ, un tad atkal redzēju kundzi lēnām aizvelkamies pa dēļu ietvi gar logu. Viņai taču bij piederējis šis gruntsgabals un vasarnīca, droši vien tāpēc Jurģītis viņu arī apprecēja.

Apmācies, vējains vakars. No jūras zemū pāri vēlās zili melni mākoņu vāli, reizēm nomirgoja siks lietiņš. Sētas slapjas, veikala logs pelēki aizmiglojis. Ap desmitiem jau gluži tumšs. Kad mēs ar Mateiku izgājām, uz ielas neredzēja nevienu pašu cilvēku. Aiz kāpas jūra šņāca tik stipri, priedes locīdamās tā šalca, ka gandrīz jākliedz, lai dzirdētu viens otru.

Pa vārtniņiem iegriezāmajos Rīgas modistes Zelmas parkā. Mateika ievēda mani krūmājā, kur slēpās vecs, aiztrunējis solis. Uz tā jau kāds sēdēja. Izrādījās, ka tas ir Strauha Kalniņa kolēģa Kārlis, kam arī dalība mūsu plānā, pēc balss spriežot, zēns vēl vai pusaudzis. Mateika sačukstējās ar to, es vēroju vasarnīcu, kas no šejienes bij viešama tikai kā tumša bezformas blīva, ar bālganām verandas rāmju svitrām.

Zināju, ka Simaņa jaunkundzes tur nav — tā aizbraukusi uz Sloku pie savas slimās māšas. Bet totiesu tur bij Vallija Puķīte un Štrauha Kalniņš. Sirds man strauji pukstēja gaidās, kas te īsti iznāks no šā mulķīgā joka.

Vārtiņi aizčikstējās, Mateika piegrūda man ar elkoni sānos. Elpu aizzurējuši, skatījāmies visi trīs. Pie zemes kaut kas balsnija nīrbēdams, tad nāca tukšums, un augstāk atkal tāds blāvs plankums. Grants nīrkstoņa nebij sadzirdama, bet baltumi aizslīda ātri līdz verandai. Tuk-tuk-tuk — paklusām atskanēja pret verandas durvīm. Pēc pusminūtes atkal, tikai mazliet skaļāk. Ilgāks starpbrīdis — tad noklabēja tā, ka verandas stikli sāka šķindēt, piedevām vēl arī durvju tverekļis aizknaukšējās skarbi.

Iekšā noblāksēja kādas durvis. Rāva vaļā tās uz verandu. Nodārdēja pārkonīga balss:

— Ko daudzās? Kas tie ir par huligāniem?

Tajā pašā acumirkli istabā aizdegās spuldze. Kāda sieviete kā lidaka aizsāvēs istabai pāri un pazuda dibensdurvju melnajā četrstūrī. Gar aizkaru malu un pa gumijkoka lapu spraugām paspīda Simaņa jaunkundzes zilais naktssvārks ar samta atlokiem, platajām piedurknēm un bārkstaino jostu. Jurģītis metās pie loga.

— Zelma! Zelmuci! — viņš dvesa pushalsī — aiz bailēm un dusmām.

Bet iekšā jau atkal bij tumšs. Tas otrs kā zvērs klupa laukā no verandas.

— Kas tev te ir par Zelmucēm! — dārdināja vēl pārkonīgāk. — Kas tev te ir, zagli tu tāds! Ei, vai te nav kāds! Ņemiet ciet šito huligānu! Nakts laikā daudzās pa svešām mājām. Zagti meklē!

Balsi apvaldīdams, Jurģītis kaut ko murkšēja pretī, tas otrs bez apstājas sprakšēja kā egļu malkas pilna krāsns. Mēs nojraudām, ka blāvais plankums ātri virzās uz vārtiņu pusi. Un kad bij mums taisni pretī, mēs kā trīs leopardi izlēcām no savas slēptuves un metāmies turp, bļaudami, ko rīkles spēja. Vēl pabalsnīja divi balti bikšu stilbi, vārtiņi atklakstēja vaļā, kad es izlēcu pa tiem, baltie stilbi noņirba ap mūsu ielas stūri — cik tālu no turienes sniedza luktura gaisma, neviena dzīva dvēsele nebij saskatāma. Sāka līt lielām vēsām un nīknām lāsēm.

Tumsā divi smējās aizelsušies. Trešais kaut ko grābāja

zemē. Pacēlis uzsita pret delnu, tā ka nobūksēja. Tā bij Jurgīša kunga salmenīca.

— Dod šurp, — Mateika teica zenķim, — es viņu novietošu tepat uz sētas latīņas, lai rītu ļaudis redz, kādi ceļi tās kungam pa naktīm staigājami. — Bet tad viņš atslēja galvu. Vasarnīcas logs atkal bij gaišs, spuldze sniedza arī līdz šejieni. Vārtniņu stabī savienoti ar loku, virs tā bumba ar iesmu galā. — Vot, tur tai ūtei būs istā vieta! Kārli, trausies augšā!

Uz sētas uztrausties mēs palīdzējām, augstāk tika viņš pats. Cepure tīri labi uzsēda iesmā. Vējš viņu gan šķobīja un grieza riņķī, bet zemē tā nekrita. Verandas logs atvērās, un Vallija Puķīte liecās laukā gar gumiņkoku. Kalniņš manījās atpakaļ. Kaut kur kaimiņos aizčīkstējās durvis, bij dzirdamas īgnas balsis, ierējās suns. Kārlis metās uz savu pusi. Mēs ar Mateiku apliecām likumu, no otras puses atnācām mājās. Spēcīgi lija, jūra dūsmīgi rūca par mūsu nedarbu.

Sestdienas rītu gaidījām, kas nu būs. Bet nebij nekā. Kad ēdam brokastis, Jurgītis vēl gulēja. Antonija atnāca ar pudeļēm no piennīcas un ilgi ko čukstēja kundzei. Tā tikai smagi nopūtās un skumji nogrozīja galvu. Ap pusdienas laiku, kad arī Mateika man palīdzēja veikalā, ienāca Jurgītis. Vecajā uzvalkā, tupelēm kājās, bez apkaklītes, svārkus tāpat plecos uzmetis. Izskatījās slikti gulējis — varbūt nemaz nebij gulējis.

— Turpmāk uz rēķina nevienam nedodiet, — viņš teica, laikam pirmo reizi man taisni acīs paskatīdamies, un pie tam bez tā smīna. — Itin ne-vie-nam pašam! Saprātāt? Cilvēki tagad paliek tik bezkaunīgi — kad tikai dabū, par samaksu lai eņģeļi gādā. Tā te var bez biksēm palikt.

— Bez cepures, — Mateika man pačukstēja, plauktā nopietni skatīdamies.

Jurgītis sāka pārstāstīt, kā viņa kolēgam Dubultos izgājis ar došanu uz grāmatīnām. Bagāts cilvēks, divās sezonās izputējis pagalam. Aiz vaļējām sētas durvīm bij dzirdami kundzes soļi un sausais klepus, Jurgītis izmanījās laukā. Un tad mēs dzirdējām, ka kundze teica:

— Ej taču noņem to savu cepuri no šuvējas Simanišas vārtiem. Visi kaimiņi jau smejas.

Ko Jurgītis uz to atbildēja, nebij saklausāms. Pēc acumirkļa viņš pasauca Mateiku.

— Kāpēc ne, to var, — Mateika viņam ārā atteica.

Ceturtdaļstundu vēlāk viņš atnesa Jurgīša cepuri, tai nekas nebij kaitējis, tikai salijusi gan, grabēja vien, cieta kā krijs, un piesienamā aukliņa norauta.

Es gaidīju Simaņa jaunkundzi, bet tā nenāca. Pirmdien pievakarē ieradās Vallija Puķīte ar viņas grozu. Es vispirms palaidu runīgo dārznieka sievu ar pusklaipu baltmaizes un pusklaipu saldskābās, tad sabāzu rokas zem ķiteļa bikšskabatās.

— Uz parāda mēs vairs nedodam. Itin ne-vie-nam pa-šam! Tā var bez biksēm palikt.

— Un bez cepures, — viņa piebilda. Abi smējāmie sirsnīgi, līdz kamēr ienāca Firziķ kundzes kalpone un Vallijai bij jāiet prom.

Reizes četras tonedēļ Simaņa jaunkundzei pagadījās iešana gar Jurgīša veikalu un vasarnīcu. Viņa aizgāja garām lēni, saulesargu plecām pārmetusi, neskatīdamās sāpus — bet gāja tomēr. Taču arī šīs gaitas nelīdzēja. Jurgītis bij iestājies airētāju klubā, novakarus pavadīja tur, kur būvēja viņa jahtu, bet ap vakariņu laiku allaž jau mājās. Kundze atplauka acīm redzami. Droši vien viņa nezināja, kam nopelns šajā svarīgajā pārmaiņā. Mēs ar Mateiku bijām pietiekoši lieli džentlmeņi, lai viņai ne vārda neieminētos uz to pusi.

Nākamās svētdienas pēcpusdienā stāvējām, pret plauktiem atzvēlušies, un gremojām kādu salauztu cepumu (visu Jurgītis nu tomēr nevarēja izkontrolēt). Piepeši Mateika piebikstīja man ar elkoni. Gar logu patlaban gāja Jurgītis kailu galvu, zilos svārkos un baltās biksēs, visgalantākā kārtā zem rokas veda kundzi — uz pludmali pastaigāties. Viņš kaut ko stāstīja, svabado roku vēcinādams, viņa pavērsa pret to laimīgas acis. Mēs būtu smējušies, bet tā kā tur bij kundze, tas mums nenāca ne prātā. Mateika tikai nopietni pasita knipi un noteica: «Vot!»

Cik maz tomēr vajadzīgs, lai tādu sievu padarītu laimīgu! Bet vai uz ilgu laiku?

Jurgīša veikalā es labi iepazīnu pasauli, kas man līdz šim bijusi pavisam sveša. Zvejniekus un viņu sievas, kas visu telpu pieplūdināja ar kvēpinātu reņģu smaku. Launtenisa bumbotājus kundziņus baltās biksēs un kreklos, tie locījās tā, it kā viņiem atspere bijusi mugurkaula vietā. Untumainas kundzes, tām nekad neviens mūsu cepums nebij pietiekoši

labs un lēts. Bet galvenā kārtā veselu virkni kalpoņu un ķēkšu no bagātām, pusbagātām un arī no pavisam trūcīgām ģimenēm, kuras te tikai aiz modes mocījās turīgajiem līdzī. Gadījās arī tādas, kas vērsa mani koķetas acis, nenāktos grūti ar kādu tuvāk sadraudzēties, bet man vienkārši nebij laika. Garā darba diena stipri nogurdināja, es domāju tikai par to, kā drīzāk tikt gultā.

Visu sezonu tomēr pie Jurgīša nepaliku. Aizgāju citā darbā un tur piedzīvoju apmēram to pašu, ko mēs bijām likuši Jurgītim pārdzīvot. Liktenis nevienu nelietību nepamet nesodītu.

Notikās tā: katru rītu ap pusastopiem manā veikalā iegriezās jauns cilvēks nopirkt pāri bulku (avizē ietils reņģu žūksnītis viņam jau bij vienā, kafiju pielietā pudele otrā svārkabatā). Reizēm viņš nesa elkonī iemetinātu cirvi, taču visbiežāk nāca bez tā. Lielāko tiesu viņš bij skaidrā prātā, bet reizēm jau no paša rīta manāmi dūšā. Tik bieži sastopties, iepazīšanās nāk pati no sevis. Tas bij Leons Skudra, kara laikos izputējušā jūrmalas namsaimnieka dēls. Strādāja dažādus darbus, kā nu kuro reizi pagādījās. Patlaban viņš nodarbojās kā malkas zāgētājs un pēc paša liecības nopelnīja gluži labi. Manu amatu viņš atzina par to vispēdējo visā Jūrmalā. Nevarēja saprast, kā es te spējot nokvērnēt četrpadsmit stundas katru dienu. Stīvām kājām es te palikšot, stulbs es palikšot. Aicināja stāties laukā un mesties ar viņu uz vienu roku. Astoņas stundas, vairāk viņš nestrādādot. Tad — vāzī nost, baltas bikses kājās, spieķi elkonī un prom uz pludmali. Lai pasakot viens, ka viņš sliktāks kā tie citi kungi.

Tā viņš pierunāja mani, un jāatzīst, ka neko daudz sameļojis nebij. Mūsu darba vieta atradās Majoros, turpat uz Dubultu robežām. Kāds jaunbagātņieks nopircis citreizējā kņaza Jagužinska gruntsgabalu un plēsa tur nost vasarnīcu. Īpatna celtne ar koka kolonām priekšā un divām verandām gar abiem stāviem, pa kara gadiem galīgi izdemolēta, ielauzta jumtu un griestiem, puves galīgi apsēsta. Jaunais īpašņieks to lika noārdīt līdz pamatiem, mēs ar Leonu Skudru visu koka materiālu sazāgējām malkā. Griestu un sienu apšuvu dēļus ārdītāji plēsa nost veselām plāvām, mums vispirms nācās nodauzīt tām apmetumu ar uzgleznotām un izzeltītām amoretu, kupidonu, satīru un nimfu kailām kājām, rokām un vidukļiem, pie kam Leons Skudra sarunāja daudz

jēlibu. Vispār viņš daudzējādā ziņā atgādināja manu bijušo darba biedru Fridi, tikai pret mani izturējās labsirdīgāk. Dēļus un izlauztos baļķus zāgējot, bij stipri jāuzmanās, katrs koka gabals vecu naglu pilns, mēs bieži vien sabojājām savus darba rīkus. Ar visu to nopelnīt patiešām varēja labi. Kā īsti proletārieši nekad sevi nenostrādinājām ilgāk par astoņām stundām dienā. Un tomēr pēc divām nedēļām man bij jau jauns uzvalks, kurpes, platmale un spieķis ar niķelētu rok-turi. Es tāpat varēju iet pastaigāties jūrmalā un vaicāt, kāpēc es esmu sliktāks par tiem citiem kungiem.

Pie Jurgīša kalpojot, man gandrīz nekad neiznāca laika aiz-iet pludmalē. Pa veikala logu gan katru dienu redzēju vī-riešus un sievietes ejam uz jūru isiņos peldkostimos, vīrs ku-riem tikai vaļīgi uzmeti plati mēteļi. Tagad, karstā augusta pēcpusdienā dzeltenā kāpā uzkāpis, pirmo reizi pavisam sa-stulbu. Peldētāju jūrā bij maz, toties vairāk vāļājās saules ap-lietās sausajās smilktīs. Cik tālu acs sniedza, pa visu loku no Dzintariem līdz Mellužiem slaistījās kailas rokas un kājas un zvilnēja brūni apcepinātas muguras. Cilvēki ar brīnum-jaukiem augumiem un tādi, kas drīzāk izskatījās pēc žāvē-šanai izmestiem gultas maisiem vai atkal pēc izžuvušiem priedes čakārņiem. Muļķa lauciniekam, man sākumā likās, ka tā te ir tikai koķetēšanās, kairināšanās un tiksmīnāšanās. Pro-tams, vēlāk dabūju zināt, ka to sauc par saules peldi, kas visai noderīga veselības uzkopšanai.

Allaž vien te bij vairāk tādu pašu kā es. Mēs nenācām saules peldē, sēdējām kāpā un tikai skatījāmies veselības uz-kopējos. Neviens tur neatrada neko piedauzīgu vai nepieklā-jīgu. Sievietes uzmeta palagu pār galvu, zem tā vilka nost slapjo peldkostīmu un uzgērba veļas apgērbu. Atkal man likās, ka arī aiz tā palaga viņas pārāk vis neslēpās. Te bij pavisam cita pasaule, kur atļauts tas, ko citur katrā ziņā sauktu par tiro nekaunību. Tā sēdot un skatoties, man reiz ienāca atmiņā pēdējā laikā jau gluži aizmirstā Gramzdu Inta ar viņas pārmērīgo biklumu. Viņas biklums pretmetā šejienes nekautrībai man izlikās tik jocīgs, ka pie sevis skaļi pasmējos. Bet tūlīņ turpat līdzās kāds ieminējās:

— Par ko jūs tā smejaties? Vai par mani?

Tā bij kāda dāma, no pirmā acu uzmetiena redzams, ka ebrejiete. Viņa gulēja, galvu pret smilgām apaugušu činkuru atbalstījusi, kailās rokas zem pakauša atmetusi. No melnbalti

stripotā peldkostīma visā garumā laukā sniecās viņas tuklās kājas, no ogļmelno uzacu apakšas pus pārmetoši, pus smaidoši manī raudzījās pašķības tumšas acis. Jauna un diezgan glīta, par viņu smieties man nebij nekāda iemesla.

— Par jums es nesmejos, bet par to tur.

Parādīju viņai kādu savādu veselības uzkopēju. Tas bij pavisam izģindis vīrietis sarkaniem matiem un dzeltenu šķidru bārdiņu. Seja un pat spalvotās rokas un dzīslainās kājas viņam vasaras raibumiem nobārstītas. Slapjais peldkostīms plīvojās, kā mietā uzkārts. Tikko bij izbrīdis no ūdens, zods ar visu bārdiņu viņam drebēja.

— Āzis, — mana kaimiņiete noteica.

Tā kā apzīmējums bij visai raksturīgs, tad pasmējāties abi. Tā mēs iepazīnāmies.

Tā bij Kāna kundze, dzimusi un uzaugusi Vidzemē, tāpēc latviski runāja tīri skaidri. Arī vārds viņai latvisks: Milda. Viņas vīram Dubultu daļā piederēja sešas vasarnīcas, kādas lielas firmas aģents, tas ceļoja apkārt un tikai retumis un nejauši atbrauca mājās. Nepilns gads, kā apprecējušies, viņa jūrmalā pirmo sezonu, paziņu nekādu nebij, viņa stipri garlaikojās.

Mildas kundze bij vaļsirdīgāka kā visas ebrejietes, kas labprāt mil runāt par sevi. Labi, ka netaujāja par mani pašu. Te es nebiju nekāds malkas zāģētājs, bet līdzīgs tiem citiem kungiem. Brūni nodegušas sejas te visiem — viena alga taču, vai tas brūnums no saules kāpas piegāzē vai Jagužinska sētā. Savas naglu un skabargu saskrāpētās rokas es drošības labad biju pabāzis zem gurniem.

Kad saule jau manāmi slīda tuvāk apvārsnim un kļuva vēsāks, vienojāmies, ka laiks iet mājās. Mildas kundze cēlās augšā no smilktīm, es piepalīdzēju. Viņa bij paresna, man tikko līdz pleciem sniedza. Kā dzimis kavalieris, apliku viņai ap pleciem bumbuļaino, puķoto frotē mēteli, viņa paskatījās man acis un pateicās smaidīdama. Gāja, mazliet gāzelēdamās, mazliet pilei līdzīgi, bet vispār bij ļoti maiga un pieglaudīga kā visas nogarlaikājušās jaunas sievietes. Es drusku sameloju, teikdams, ka man arī uz to pusi ejams. Tā aizvadīju līdz mājām un vēroju, ka viņai tas nemaz nebij nepatīkami. Kānu gruntsgabalā neredzēja vairs nevienas priedes, tikai aplauzīti, apmīdīti ceriņu un akāciju krūmi tur auga. No tām sešām vasarnīcām gan tikai vienu, ko apdzīvoja Kāni paši,

ar iebildumiem varēja nosaukt šajā vārdā. Visas pārējās vienkāršas dēļu būdas ar šur tur papīriem aizlīpinātām verandu rūtīm un izšķiebtām durvīm. Pa krūmiem klaigādami daudzījās lielāki un mazāki bērni — es saskaitīju kādus divpadsmit. Kāna kundze apgalvoja, ka tie vēl neesot visi, apmēram tikpat daudz patlaban klainājot pa pludmali. Pa vaļējiem logiem slaistījās laukā labi uzcirtušās un pavisam nabadzīgas sievietes, saklaigādamās ar troksnaino jauno paaudzi. Stūros pie nomelnojušās, izšķiebtās sētas plivojās izžauta veļa. Viss gabals papīriem piemētāts un arī citādi piemēslots. Kundze nopūtās.

— Kārtības mums te nav un tīrības arī nekādas. Policija jau divus protokolus sastādīja. Īrnieki tādi vien, ka nedod dievs. Visi kaimiņi nāk bārties un sūdzas par troksni. Samuela nekad nav mājās — ko es, sievieša cilvēks, varu iesākt. Sētnieks mums būtu vajadzīgs.

Tā mēs nu katru pēcpusdienu satikāmies tajā pašā vietā kāpās. Sākumā tas notika it kā tāpat nejauši, bet vēlāk jau norunājām noteiktu stundu. Kundze gulēja vai nu uz muguras, vai knūpu izstiepusies un smējās vien, kad es apbārstīju viņu smilktīm un stāstīju visādus jokus. Tad viņa gāja lejā izpeldēties un, kāpā izbrīdusi, zem palaga novilkta slapjo kostīmu. Gaiss ap visiem šiem puskailajiem veselības uzkopējiem un arī ap mums bij tāds savāds. Kundzei allaž sārti vaigi un acis zem melnajiem uzačiem kļuvušas it kā vēl tumšākas. Man nezin kāpēc tā vien bij, kā jāvairās no tām.

Apmēram nedēļu pēc mūsu pirmās iepazīšanās kundze kādu vakaru ilgi negribēja iet mājā. Uznāca jau krēsla, jūrmala sāka kļūt tukšāka, mēs vēl vienmēr sēdējām, klausīdamies paviljona muziku. Ne viņai, ne man runāt negribējās. Man tika vēsi, uzvilku savu veco mēteli, kam odere vēl bij gluži laba un ko tāpēc allaž nēsāju līdzī. Kad beidzot palīdzēju viņai piecelties, roka pati paslīda viņas elkonī un palika tur. Tā es vadīju viņu uz mājām. Iedama viņa mazliet pieklāvās man ar plecu, es samanīju, kā viņas sirds strauji sit — varbūt arī, ka tā bij manējā. Kad bijām jau atvadījušies un kundze pavērusi vārtiņus, viņa teica neatskatīdamās, galvu celiņā nodūrusi:

— Jūs varētu uz kādu brītiņu ienākt pie manis. Man ir liķieris, es jūs pacienātu... Vai varbūt jums kur jāsteidzas?

Jāsteidzas man nekur nebij. Gāju kundzei nopakaļ un

tagad jutu gluži skaidri, ka tā mana paša sirds, kas tā sita. Verandas durvis aizslēgusi, viņa ieveda mani istabā un brīdi apstājās, laikam pārdomādama, kur novietot. Istabā pašā bij jau gandrīz pavisam tumšs, bet pa neaizvirtnotiem logiem to no āra piegaismoja prāva spuldze virs tuvējās pansijas durvīm. Otru istabu tāpat. Tad kundze ātri pavēra kādas durvis un ielaida mani virtuvē. Logs tur bij ciet un pavisam tumšs. Kundze uzgrieza uguni.

— Pasēdiet te, — viņa teica, pamezdama mani tumšu skatienu un apaļajām lūpām pasmaidīdama, — es iešu pārgērbties.

Virtuve bij pavisam maziņa un ne visai tīra. Plaukts piekravāts šķīvjiem un vara kastroļiem. Pie plīts prāvs klēpis malkas — droši vien no mana paša zāgējuma. Es sēdēju pie vasku drēbi aplāta galdiņa un domāju, ka nupat sāksies kāda dēka, kuras iznākums nemaz nebij paredzams. Protams, es varēju piecelties un vienkārši iet prom, bet tas taču būtu nepieklājīgi un apvainojoši. Un droši vien nekādas istas grietas man arī nebij. Nepiedzīvojušu jaunekli, mani valdzināja arī šī nepiedzīvotā situācija.

Kundze atgriezās apgērbusies — ja to vispār tā var saukt. Mugurā viņai bij spīdīgs zīda naktssvārks ar dziļu izgriezumu. Smaršoja viņa gandrīz tāpat kā savā laikā Sīmaņa jaunkundze. Pomeranča pudeli un biskvītus galdā liekot, platās piedurknes atsitās pāri elkoņiem. Kundze ielēja glāzītēs un nosēdās man pretī. Iedzērām — es iztukšoju līdz dibenam, viņa tikai lūpas apslapināja. Tad atspieda galvu rokās, tādu samtainu smaidu lūkojās man garām. Pacēla tumši skropstainos plakstus, valgi paskatījās man acīs.

— Nu, pastāstiet kādu joku, — viņa teica neskaņā balsī.

Es biju uztraukts un satvīcis. Mēģināju sadomāt, ko viņai lai pastāstītu tādu pavisam sevišķu, bet galvā tīrais jūklis, nekas nenāca prātā. Kamēr es tā lauzījos, piepeši pie verandas durvīm atskanēja tarkšošs pieklabinājums — uz mata tāds pats kā toreiz, kad tur Jurgītis klauvēja pie Sīmaņa jaunkundzes durvīm. Kundzei ar reizi nodzisa tumšais sārums, vaigos paplauka balti plankumi. Viņa bij kājās, rokas mazliet trīsēja, galdā malai pietvērusās.

— Samuels... — viņa izdvesa. — Nu ir skandāls... — Un metās ārā.

Skandāls nu bij, to arī es sapratu labi. Izbīlī pametu acis apkārt — nebijis tas logs no ārpuses aizvirtnots. Puķotu aiz-

karu aizvilktās āra durvis uztraukumā nesazīmēju. Istabās jau čivināja Mildas kundze, pa starpām skanēja kāda rupja balss. Paš aizsargāšanās instinktā metos pie durvim un aizslēdzu. Bet vai tad tas bij kāds glābiņš? Acumirkli likās kā pati mūžība, jutu, ka mugura jau peld vienos sviedros. Nekāda izejas jausma neienāca prātā. Pagalam es biju.

Nu, protams! Smaga roka nodžerkstināja virtuves durvju turekli lejup. Vēlreiz, tad rupjā balss kaut ko nikni nomurmināja žargonā, Mildas kundze noelsās. Nu tureklis sāka tarkšēt kā negudrs, likās, tūliņ nolūzīs. Ko man citu darīt? — atslēdzu. Istabā ielēca zems, resns vīrelis melnu bārdu, kailu pauri, brūnām izspiestām acīm, — mani ieraudzījušas, tās izspiedās vēl vairāk. Acumirkli urbās mani, tad vērās mute ar zelta zobiem.

— Kas jūs tāds ir? Ko jūs te dar?

Es skatījos apkārt mēms. Mildas kundze kā ģībdama atzvēlās pret stenderi un paplātīja rokas. Melnbārdis paspēra soli gar galda galu man tuvāk. Strupie pirksti bij savilkušies apaļās dūrēs.

— Jūs ir zaglis!

— Nē, zaglis es neesmu... — nomurmināju, arvien vēl glābiņa meklēdamies. Izmantodams mirkli, kad melnbārdis pasviedās pret kundzi, paķēru viņas glāzīti no galda un ar visu šķidrumu noslēpu kabatā. Viņš atkal ko nogārdza savā valodā, kundze tikai rokas vien noplātīja. Melnbārdis pienāca man gluži klāt. Bet nu jau man bij savs plāns — kā visiem cilvēkiem nāves briesmās — vismaz es domāju, ka tas ir plāns.

— Tad sakiēt man, ko jūs te darāt? — viņš noprasīja kategoriski.

— Neko es te nedaru. Es atnesu, lūk, tur to malku. (Dieva laime, ka spieķis ar niķelēto turekli man pakārts vestes izgriezumā zem vecā mētela.)

Viņš vispirms paskatījās uz malkas klēpi pie plīts, tad palūkojās Mildas kundzē. Tā pamāja ar galvu. Baltie plankumi vaigos bij nozuduši, viņa atkal atplauka sāta. Paspēra soli uz priekšu un savija kailās rokas virs vēdera.

— Esmu malkas zāgētājs, — es teicu. — Sastopu reiz kundzi uz ielas, viņa vaicā, vai nevarētu arī viņai apgādāt — —

— Jā, — kundze runāja latviski, lai arī es saprotu. — Tas kungs nes sev mājās tādu skaistu malku, es prasu, vai nevar

arī man tā palētāk. Te jau tagad malku tikpat kā nemaz nevar dabūt.

— Es zāģēju Jagužinska vasarnīcā, ko patlaban jauc nost. Un tad jau var pa klēpim šā tā. Kad kundze man prasa, es saku: kāpēc ne, cienītā kundze, to var. Rītvakar, kad paliks krēsla, es jums to atnesīšu.

Melnbārdis neuzticīgi noskatījās mani, tad kundzē, beidzot piegāja un pacilāja malku. Skaidra lieta, no nojaucamas būves. Tomēr vēl izlūkodams un pētīdams apstaigāja visu telpu, pašķira aizkaru un paraudzīja āra durvis — par laimi, tās bij vaļā. Atgriezās īgns, bet tik dusmīgs vairs ne.

— Malka... malka... Bet kāpēc jūs tās durvis slēdzāt ciet? — Mildas kundzei atviļņās rokas no vēdera. Man ne, turpināju, kā pasācis — ko citu es lai darītu?

— Dzirdēju, ka pie verandas dauza, domāju, ka mans meistars no vasarnīcas. Ko tur var zināt, tie jau uzošnā visu. — Melnbārdis nu skatījās grīdā, tad vērās pret mani, bet, galvu griezdams, ieraudzīja pudeli galdā. Resns pirksts pastiepās pret to.

— Tā. Bet par ko tās ir te?

Mildas kundze atmeta galvu.

— Prasa kā muļķis. Kad tik daudz malkas par piecdesmit santīmiem, tad cilvēks taču pelnījis kādu čarku.

— Vismaz divi riņķi tur ir, — es teicu, jau pavisam pašapzinīgi. — Rīgā jūs par to divus latus samaksātu.

Melnbārdis brīdi padomāja, tad aizgājis ņurdēdams pārcilāja dēļu un baļķu pagales. Nogrozīja galvu, bet palika domīgs.

— Vai jūs varat mums vēl vairāk līferēt?

— Kāpēc ne! — es atsaucos, neko nedomādams. Kundze mierīgi pamāja ar galvu.

— Viņš to var. Viņš ir godīgs cilvēks.

Dēka nobeidzās ar to, ka melnbārdis ielēja man vēl pusglāzīti un pasniedza biskvīta ripiņu. Es uzņēmōs malkas piegādātāja lomu. Katru vakaru no sava namdaru meistara nopirku par latu un atnesu to Kāniem par piecdesmit santīmiem. Veselu nedēļu. Tad Kānam jābrauc prom, bet mēs jau bijām vienojušies, ka es pēcpusdienās nākšu te izpildīt sētnieka pienākumus. Guļas vietu man ierādīja vasarnīcas tukšajos bēniņos, deva pusdienas un vēl maksāja trīsdesmit latus mēnesī. Nodzīvoju līdz vēlam rudenim. Un varat ticēt, ka nekādā ziņā man tur neklājās **slikti**.

Rudenī Samuels Kāns veikalu darišanās pa visu ziemu brauca uz Kauņu. Kundzi aizveda līdzī. Atvadoties acis viņai bij valgas. Protams, es neraudāju, bet sērīgi arī man bij ap sirdi. Kā ne — pēc tik jaukas vasaras! Pēc tik jaukas vasaras man uznāca pavisam nejauka ziema. Nomētājos pa Rīgu lielāko tiesu bez darba, un ja kur kas pagadījās, nopelnīt nevarēja ne tik, cik tur noplēsa drēbes. Pieteicos inteligentos bezdarbniekos, bet, divas dienas nostrādājis Mangaļu mežā pie viršu plūksanas, kājām pārrados atpakaļ Rīgā. Uz pavasara pusi divas nedēļas kapāju ledu pilsētas apkopjamos ielu rajonos. Tad atkal patrāpījās laime — tas ir, pārrakstītāja vieta pie advokāta Skrābana.

Skrābans bij vēl pavisam jauns advokāts, īstenībā zvērināta advokāta palīgs, tikai nākamo gadu viņam izredzes pašam tikt zvērinātos. Prakse viņam nebij visai liela, bet, cik nomanīju, izdevumu daudz. Noīrējis piecistabu dzīvokli bulvārī, iegādājies labas mēbeles — tirgotājs divas reizes nedēļā nāca pēc nomaksas. Kabinetā milzīgs melna ozola rakstāmgalds un grāmatkapis viltotā antikā stilā. Pustukšs vēl, bez Meijera lielā leksikona (deviņdesmito gadu izdevumā) un plauktiņa tieszinību grāmatām un brošūrām nekā liela tur vairāk nebij. Patlaban viņš centās to katrā ziņā piepildīt pilnu. Antikvāriju tirgotavās pirka vācu klasiķu izdevumus, saiņiem nesa mājā «Nīvas» pielikumus zilos, zaļos un sarkanos iesējumos un ar lielu rūpību izvietoja tos tukšajos plauktos. Arī pastmarkas viņš krāja, teicās katrā ziņā salīpināt tikpat lielu albumu, kāds esot Arvedam Bergam.

Pret mani Skrābans neturējās lepmi, varbūt gan mazliet nevērīgi. Tas arī pilnīgi saprotams: mana padīlusi figūra un nopietnas izglītības trūkums tādām viņam nevarēja sevišķi imponēt. Skrābans bij jauns, slaidis, neprecējies cilvēks,

pasaules karā bijis zemessargu praporščiks, turējās kareiviskā izveiksmē, gērbās smalki un, kā vēroju, sevišķi patika dāmām.

Biju ļoti priecīgs par šo vietu. Ne vien tāpēc, ka pelnīju tur piecdesmit latus mēnesī (visai akurāti Skrābans tos man gan nevarēja izmaksāt). Jau tēvs man savā laikā daudz bij stāstījis par pirmajiem latviešu advokātiem, kas veduši zemnieku garās prāvas pret vācu muižniekiem. Mateika atkal pats piedzīvojis kara tiesu laikus pēc piektā gada, viņš nebeidza jūsmot par Šablovski un Gruzenbergu, kuri tik daudzus revolucionārus izglābuši no nāves, bieži vien no mazturīgiem neprasīdami nekādu honorāru. Pēc manas dziļākās pārlicības advokāti bij tie, kas aizstāvēja tiesu un taisnību, novērsa cilvēkiem nepelnītus sodus un vispār stāvēja augstākās paliesības sargu vietās. Tāpēc ar lielu sajūsmu nodevos Skrābana darbam, divās nedēļās iemācījos veikli rakstīt ar rakstāmmašīnu un visādi centos pēc iespējas labi izpildīt savus, tiesa gan, ne visai sarežģītos uzdevumus. Vissarežģītākais bij atburtot Skrābana uzmetu pārrakstāmo rakstu: rokraksts viņam pavisam nejedzīgs, nevienu vārdu viņš neuzrakstīja līdz beigām un nekur nelika nekādas pieturas zīmes, tās man nācās pašam uzminēt. Bet galu galā pieradu arī pie tā. Skrābans teica, ka esot apmierināts ar mani. Pēc tam es sāku vēl vairāk cienīt viņu.

Tā mums bij no klusākajām un neizdevīgākajām vasarām — Skrābans pats tā apgalvoja. Viena no pašām pirmajām prāvām manā laikā iznāca diezgan jocīga un tāpat neizdevīga. Tiesājās divi laucinieki kaut kur no Kokneses apvidā. Abi kaimiņi, pagājušā ziemā braukuši peļņā vest valsts apšu klučus uz staciju. Vienam niķīgais zirgs saspītējies un nekādi nav bijis dabūjams nelielā uzkalnī augšām. Kāds garāmbraucējs devis prātīgu padomu: apmest niķūmaisam cilpu ap kaklu, piesiet tā vilcēja vezumam un vilkt tikai uz priekšu — pēc puskilometra iešot dancodams. Tā kā kaimiņi mežā jau izdzēruši pusstopu un kortelīti, tad galvas bijušas sevišķi klausīgas. Apmetuši cilpu, piesējuši, sākuši vilkt. Niķīgais turējies atspēries, visām četrām kājām aris ceļu. Vilcējam mugura drīz vien sākusi kūpēt, tāpat kaimiņam, kas tur pakaļgalā nemitīgi strādājis ar stību. Baznīcas kalnā cilpotais pakritis, bet arī tādu kazusu pirmītējais padomdevējs jau paredzējis: nekādu piekāpšanos, tikai slānīt, kamēr atkal lec

kājās. Tā arī nošļukuši no kalna lejā. Bet kad nu sākuši aplūkot, izrādījies, ka niķumais beigts un tāpēc nemaz vairs un nekad nedomā celties. Tagad kaimiņš bij iesūdzējis mana Skrābana klientu par viņa zirga nokāršanu un pieprasīja četri simti latu lielu atlīdzību, tiesas izdevumus un tāpat viņam pašam par zaudēto dienu.

Lielu izliesāja mirtiesā netālu no Rīgas. Skrābans paņēma mani līdzī paklausities. Arī sūdzētājam bij advokāts, lauku privātas prakses darbinieks. Tas varēja tikai atkārtot to pašu, ko jau sūdzības rakstā aprādījis. Mans Skrābans stāvēja, frakā tērpies, portfeli uz pultes priekšā nolīcis, stalts un mierīgs, galvu mazliet sāpus nolīcis, noklausījās. Jau ar savu augumu vien viņš pārmāca to otru, kas savu apbružāto portfeli nervozi mētāja no vienas paduses otrā.

Es aizardēju elpu, kad sāka runāt mans Skrābans. Balss viņam nebij nekāda spēcīgā, teikumi nāca mazliet mezdāmies, bet viņš tur iepina daudz jaukuma, kas visus šos mazos defektus pilnīgi apsedza. Pēc katra trešā teikuma griezās ar attiecīgu uzrunu pie tiesneša, minēja par loģikas absurdiem, juridiskiem nonsensiem un vēl daudzām tādām lietām, par kurām man nebij ne mazākās sajēgas. Lielāko daļu runas tomēr sapratu. Skrābans iesāka ar tiem četri simti latiem. Jau tie paši par sevi spilgti raksturoja prasītāja morālo kvalitāti. Pēc pases taču redzams, ka tas nokārtais zirgs viņam bijis sešpadsmit gadu vecs. Lai pavaicā kuram katram zemes arājam un mežā braucējam, cik tagad lauku tirgos maksā par sešpadsmit gadu veciem ādainiem. Universitātes serumu stacijai tādus, cik uziet, piegādā par divdesmit trīsdesmit latiem gabalā. Ja būtu atļauts, šādu prasību varētu arī nosaukt par nekaunību, par izspiešanas mēģinājumu, par šantāžu... (Te Skrābans pat tā paviegli uzsita dūri portfelim. Tiesnesis viņam kauī ko piezīmēja.)

Un tad tālāk tas dzeršanas jautājums. Ka viņi abi dzēruši, tas nenoliedzams un neapstrīdams fakts. Bet kā kurš un cik? Ka Skrābana klients pirmās kategorijas iemetējs, tas vairāk nav jāpierāda, to zina viss pagasts un vēl ārpus tā. Tiesneša kungs varētu atrast savā arhīvā lietu, pēc kuras viņa aizstāvamais vēl tepat pirms ziemsvētkiem nosodīts ar dienu aresta par trokšņošanu publiskā vietā un nepaklausību kārtībniekam. Bet nu prasītājs! Ja tiesneša kungs tam piekristu, viņš, aizstāvis, lūgtu pievienot lietai izrakstu no pagasta atturības

biedrības grāmatām, kur skaidri redzams, ka prasītājs vēl pagājušo gadu sastāvējis par biedru šajā biedrībā (Skrābans vilka laukā no portfeļa kādu lapu, tiesnesis diezgan dusmīgi pakratīja galvu). Pēc visiem šiem datiem taču pilnīgi skaidrs, ka Skrābana aizstāvamais ir izdzēris trīs ceturtdaļas, varbūt pat četras piektdaļas no zināmā degvīna kvantuma, un ja sūdzētājs arī ko baudījis, tad tik mazā mērā, ka bijis tiklab kā pavisam skaidrā prātā. Un ja te varētu būt runa par vainas sadalīšanu proporcijā — kas nu gan ne juridiski, ne morāli neliekas iespējama — tad likums un piemēri tiesu praksē jau pietiekami skaidri parāda, cik vainojams tāds, kas rīkojies dzēruma neapziņā, un cik tas, kas rīkojies, skaidri zinādams, ko viņš dara.

Bet tāda vainas sadalīšana šinī gadījumā nekādā ziņā nav pielaižama. Prasītājs, skaidrā prātā būdams, piekāra pats savu zirgu atbildētāja vezumam. Šis pēdējais nav vairāk neko darījis, ka tikai braucis prom savu vezumu — pilnīgi pielaižams, ka viņam tik slidenā ceļā pat nebij iespējams ne reizes atskatīties atpakaļ, kas tur notiek aiz viņa muguras, kur prasītājs pats savu zirgu apstrādāja ar resnu stību. Nemas nav arī konstatēts, vai tas zirgs pakārts vai arī dabūjis galu aiz mežonīgiem sītiem. Ievērojot visu aprādīto, Skrābans lūdza attaisnot viņa aizstāvamo itin visos punktos, noraidīt prasītāja atlīdzības prasību, uzlikt viņam tiesu izdevumus un piespriest atbildētājam maksu par nokavētām dienām.

Sprīdums iznāca mums visiem mazliet negaidīts. Nokārtā zirga īpašnieka prasību tiesnesis noraidīja, piezīmēdams, ka viņš, lai arī piedzēries, pats tikpat vainīgs, kā tas otrs. Bet par mežonīgu lopa mocīšanu abi kaimiņi sodīti ar nedēļu aresta.

Skrābans ar sprīdumu bij ļoti nemierā. Visu ceļu viņš vagonā nebeidza pukoties un šķendēties. Es nevarēju viņam ne piekrist, ne pretī strīdēties. Kaut kas viņa aizstāvēšanas runā bij tāds, kas mani padarīja klusu un domīgu. Domīgu uz ilgāku laiku.

Kāda cita prāva ziemas sākumā Skrābanam beidzās laimīgāk — par sevi es to nevaru teikt.

Šoreiz Skrābana aizstāvamais bij viņa paziņa no agrākiem laikiem. To es tūlīņ nojaudu, kabinetā ienācis un ieraudzījis,

cik familiāri vecais Badiņš sēž klubkrēslā advokātam pretī un kā abi tie kūpina cigāru. Skrābans lika man tūliņ ņemt papīru un atzīmēt visu, ko viņi te ar Badiņa kungu formulēšot. Labu brīdi abi gan vēl neko neformulēja, bet sarunājās par citām lietām — es drīz sapratu, ka par dažām prāvām, kas viņiem beigušās laimīgi. Man jau bij kaut cik piedzīvojumu, redzēju, ka Badiņš nav vairs nekāds iesācējs tiesu lietās.

Tad viņi pievērsās tagadējai lietai, sāka runāt par to un formulēt. Es klausījos un pierakstīju, kas Skrābanam aizstāvēšanās runā vajadzīgs.

Badiņš bij saimnieks un laivinieks Doles apkārtnē. Par trīs simts latiem pārdevis vecāku laivu katlakalnietim Krūkam. Divi simts latu paņēmis, par to vienu simtu iesūdzējis Krūku, kas liedzās maksāt. Bet tad Krūka no savas puses iesniedzis sūdzību pret Badiņu un prasību atmaksāt viņam samaksātos divi simts piecdesmit latus un par citiem zaudējumiem vēl simts piecdesmit. Laiva nebijusi laiva, bet vecs grozs un caura galoša, ar pašu pirmo stenceļu kravu braucot tieplūdusi, pie Zaķu salas uzskrējuši sēkli, apgāzušies, un viņi to aiznesuši jūrā. Viņš, Krūka, līdz ar savu brāli peldus tikko izglābušies uz salas. Tāpēc viņš bez zaudējumu atlīdzības vēl lūdza saukt Badiņu pie atbildības par krāpšanu un slepkavības mēģinājumu. Sūdzība bij iesniegta apgabaltiesai. Tā slepkavības mēģinājumu tūliņ noraidījusi un nodevusi miertiesai iztiesāt abas lietas apvienotas.

— Slepkavības mēģinājums! — Skrābans smējās tā, ka lūpās iemiegtais cigārs lēkāja. — Vai tas cilvēks ir pilnā prātā?

— Cieši gudrs viņš nekad nav bijis. — Badiņš arī smējās.

Smiešanos pabeiguši, viņi turpināja.

— Sāksim no gala, — Skrābans sacīja. — Kā tur īsti bij ar to laivu? Pārāk jaunu jūs viņu taču neteiksiet?

— Prātā man nenāk. Jaunu laivu neviens taču nepārdos par trīs simts latiem. Par piecdesmit es viņu nopirku no kāda pļavinieša — tas pat ar tukšu augšā vairs nevarēja tikt. Malķas cenā, var teikt.

— Tikai nesakiet to tiesai.

— Vai tad es muļķis esmu? Tikai jums. Advokātam taču viss jāzin.

— Pilnīgi pareizi, Badiņa kungs. — Viņi draudzīgi uzsmaidīja viens otram. — Jūs paši to laivu netikāt lietojuši?

— Es taču neesmu Krūka, — Badiņš pasmīnēja. — Pa-

gājušo vasar viņa man nogulēja krastā. Pie rudens to izremontējām un pārdrīvējām, šopavasār nodarvojām, kā klājas — un tad nāca tas Krūka.

— Jūs laikam tur nedzīvojat tālu viens no otra? Vai viņš kādreiz neatnāca paskatīties, kad jūs tur — remontējāt?

— Kā ne, divas reizes bij.

— Un redzēja pats to laivu un jūsu remontu?

— Varbūt redzēja, varbūt ne. Viņš vairāk interesējās par tiem stenceļu blāķiem krastā. Mans znots abas reizes palīdzēja viņam tos apskatīt, kā pienākas. Un tā kā mums par to laivu jau sarunāts, tad man taču nebij vajadzības aicināt viņu klāt, lai bāž degunu katrā šķirbā, ko mēs aizdrīvējām.

— Es saprotu. Galvenais, ka viņš tur ir bijis. — Skrābans herzēja rokas. — Kurmja kungs, atzīmējiet šo faktu. Divas reizes, — Badiņa kungs teica.

— Vai to arī rakstīt, ka Krūka skatījies laivas remonta darbus? — es apvaicājos.

— Nu, protams! — Skrābans atsaucās, skaistos iemelnotos uzačus saraukdams. — Kas par muļķīgu jautājumu! Bet kā tas ir, Badiņa kungs, bez znota jums taču tur būs vēl kāds cilvēks, kas varēs apliecināt, ka Krūka pats apskatījis remonta darbus un nekādus iebildumus nav cēlis?

Badiņš pakasīja aiz auss.

— Viens man tur bij — mana paša puisis.

— Un jūs domājat, viņš neliecinās?

— Agrāk viņš man jau trīs reizes ir noliecinājis — jūs paši jau vedāt tās prāvas. Bet mēs sanācām strīdā par trīsdesmit latiem, vasaras vidū viņš aizgāja pie mana kaimiņa.

— Ak, ko niekus! Samaksājiet viņas tos trīsdesmit latus. Še runa par daudz lielākām sumām.

— Laikam būs jāsamaksā, — Badiņš domīgi noteica.

— Un tad: Krūka min piedesmit latus parāda, bet jūs sakāt, ka simts.

— Es domāju, ka taisnība tam, — Badiņš atbildēja, rokas bikšu kabatās sabāzdams. — Tā šmuce, ko viņš man taisa, tak būs piedesmit latu vērts.

— Nu, nu, tikai nepāršaujiet pār strīpu. Vai viņam nebūs kvīte vai kāds liecinieks?

— Nekādas kvītes viņam nav. Viens tur gan bij klāt, bet tas man tāds attālāks radinieks, es domāju, viņš Krūkam neliecinās.

— Kā zināt, tikai ar tiem piecdesmit latiem nesabojājiēt man visu lietu.

Tā viņi tur sprieda un formulēja stundas divas. Es klausījos un rakstīju, rakstīju un klausījos, un man kļuva tā savādi. Kaut kas viņiem te nebij kārtībā, kaut kas te slēpjams un atkal kaut kas uztiēpjams. Tā es pavisam nebiju iedomāties advokāta uzdevumu. Brīnišķas lietas! Vai tad Skrābans man pa šiem astoņiem mēnešiem kļuvis svešāks? Reizēm man likās, ka esmu pārpratis viņu formulējumu, bet kad pārprašāju, Skrābans skaitās.

— Vai tad jūs pavisam uz ausīm sēžat? Jums te nekas nav pašam jāgudro, tikai pierakstiet, lai neaizmirstas. Pārējais ir mana darīšana.

Miertiesā mums bij ilgi jāgaida. Kamēr tiesnesis iesāka pirmās prāvas, Skrābans iegāja kancelejā, laikam nokārtot citas savas darīšanas. Mugurā viņam atkal bij fraka, padusē jauns, plēšveidīgi sažmaugts spīdīgas, lāsumaini melnas ādas portfelis apkaltiēm stūriem. Gaitēnos galanti sasveicinājās ar kanceleju jaunkundzēm, uz katra soļa viņš te sastapa kādu paziņu. Lūkoju sazimēt Krūku, bet te taču bij vesela drūzma svešu cilvēku. Badiņš visu laiku sačukstējās ar ūsainu vīrieti, kam deguna kreisajā pusē liela melna kārpa — droši vien tas bij tas viņa liecinieks. Tātad to strīdu ar trīsdesmit latiem viņi nokārtojuši.

Krūku es dabūju redzēt tikai tad, kad tas nostājās pie pul-tes tiesas galda labajā pusē, kamēr mans Skrābans stāvēja kreisajā. Tas bij pasīka auguma jauneklis, gandrīz čigānam līdzīgi nodedzis, bēdīgu seju un sāpīgi sarauktu pieri. Viņa augumā jaudās kaut kāda nevarība, ko arī dažiem citiem esmu novērojis, un man allaž tādu cilvēku nezina kāpēc mazliet žēl. Kad ieaicināja lieciniekus, Krūkam aiz muguras nostājās pusmūža cilvēks strupu pasirmu bārdiņu, necirptiem, mežonīgi apaugušiem matiņiem un šaudīgām idiota acīm. Acumirkli viņš nevarēja nostāvēt mierīgi, mīnījās, blenza uz tiesnesi, griezās apkārt un glūnēja publikas solos. Kad viņš tiesneša apsaukumam nepiegrīza nekādu vērību, Krūka klusu paskaidroja, ka viņa brālis esot kurlmēms. Tad paaicināja pratēju, lai tas apmierina viņu. Skrābans, mazliet pavīpsnādams, šad un tad pavērsa galvu pret tiem abiem. Viņam iebklusu stāvēja Badiņš, vēlāk tur piestāja tas ūsainais un vēl

viens, puskunga izskata cilvēks — tas laikam bij tas viņa znots.

Tiesnesis iesāka ar Krūkas sūdzību. Kas viņam sarakstījis tādas muļķības par slepkavības mēģinājumu? Krūka ilgi staipīja kaklu un acīm kaut ko meklējās sienā. Beidzot viņam paspruka strupī, tiesā gandrīz nepielaižami:

— Nekas man nav sarakstījis, es pats. Un vai tad tas nav mēģinājums, ja viņš iesmērē cilvēkam tādu cauru galošu, kas pati vien bez kravas neturas ūdenī?

Kāpēc tad viņš tādu pircis? Vai viņš vispār pazīstot laivas, vai viņš pats esot laivinieks?

— No desmitā gada braucu tēvam līdzī. Pa kara gadiem tēvs nomīra un mūsu pašu laiva izputēja. Šopavas ar stutmalķi varēja labi nopelnīt, un naudas man vajadzēja. Citur te laivu dabūt nebij iespējams, Badiņš pats piesolījis un dārgi jau neprasīja. Ja nebijusi caura galoša, vienā vasarā viņa būtu atmaksājusies. Mani gan brīdināja: vai es nezīnot, kas Badiņš par cilvēku?

Kāds cilvēks tad esot tas Badiņš?

— Nu, tāds, kas pa tiesām vien dzīvo. Muļķis es biju. Divas reizes gāju skatīties, kad viņi to laivu lāpīja. Tagad saprotu, kāpēc viņa znots, tas Filipsons, kam ziemā bij stutmalķas vešanas podrede, mani nelaida klāt, ap tām grēdām vien vadāja. Un kad viņi bij jau ar darvu pāri — ko tur vairs redzēsi? Tikai kad palaidām no malas, manījām, ka labi nebūs. Ūdens — kā caur sietu, pa šķirbām, pa ķirmju izgrauztiem caurumiem, pa tuktapakšu. Jo vairāk lej, jo vairāk nāk. Laime, ka tikām vēl līdz Zaķu salas sēklim, citādi arī paši būtu jūrā iekšā. Ūdens līdz malām, viņi, vējš tā zēģelē...

Nu, labi, labi. Par kādiem zaudējumiem īsti viņš prasot tos pārējos simts piecdesmit latus? No sūdzības to lāgā nevarot izprast.

— Simts latu samaksāju par aizskaloziem kokiem — par to tur ir kvīte. Labi vēl, ka lielāko daļu paši ar brāli izvejojām malā Zaķu salā. Un tos piecdesmit es rēķinu par veco zēģeli un brāļa kažoku, tie arī aizgāja jūrā. Es esmu mierīgs cilvēks, pirmo reizi tiesājos. Un nebūtu — vai tad tik vien ir zaudēts? No mājām kara laikā tikai pirtīņa vien bij palikusi pāri. Bet kad viņš ir tik nekaunīgs un sūdz vēl par simts latiem, kur es tikai piecdesmit vēl biju palicis parādā, kad, vienu ādu noplēsis, grib vēl otru — —

Tiesnesis brīdinādams pakratīja galvu. Sāka nopratināt Krūkas liecinieku, mēmo brāli. Tas ārkārtīgi uztraucās, plātījās rokām, izgārgdams kaklā pāri nejauku skaņu. Tulks skaidroja:

— Viņš saka: ūdens, ūdens — malai pāri, laiva apkārt. Un tā ir bura, ko viņš tagad rāda, un tagad viņš rāda kažoku. Prom pa Daugavu, viņš saka.

Mēmā pratināšana ilga vai veselu stundu. Nelabi kļuva, skatoties, kā viņš tur raustījās kā konvulsijā. Neko vairāk no viņa nevarēja izdabūt, tikai par ūdeni, buru un to savu kažoku. Taisns kā pirms polonēzes ballē stāvēja Skrābans, seļā viņam plaiksnijās pašapzinīgs pārsvara smaids.

Badiņš un viņa vīri noliecināja kā pēc grāmatas. No tiesneša jautājumiem un pārprašņājumiem varēja noprast, ka sevišķas uzticības viņam pret šo kompāniju vis nebij. Bet tie nesamulsa, viss viņiem saskanēja līdz pēdējam sikumam, pat datumus viņi atcerējās, kad Krūka bijis laivu lūkot un neko peļamu tur neatradis. Tas lūkojās pavērtu muti, pārsteigts un līdz pēdējam izbrīnīts. Tad sāka Skrābans, pēc labās parašas vispirms pienācīgi notitulējis un pagodinājis tiesnesi. Tas sēdēja, pār galdu noliecies, un visu runas laiku nepacēla galvu — man likās, viņš tur kaut ko lasīja.

— Savā advokāta četrģadu praksē man ir bijis tepat simts prāvu, esmu lasījis dažādas sūdzības, bet tik muļķīgu — atvainojiet par izteicienu — kā šo, Krūkas kunga sacerēto, nekad neesmu sastapis. Es neapstāšos pie tā famozā «slepkavības mēģinājuma» (Badiņš publikas solā tikko paguva aizgrūst roku mutei priekšā un aizturēt smieklu, znots Filipsons paņirdza piena baltus zobus), godājamais tiesneša kungs šo absurdu jau pats pietiekoši kvalificēja. Ja mans aizstāvamais vēlēšies, par to mēs parunāsimies citā vietā. Es apstāšos vispirms pie tās laivas. Prasītājs Vilis Krūka mums te mēģināja iegalvot, ka viņš nopircis laivu, nemaz to neaplūkojis vai pat nerodzējis. Šis apgalvojums pats par sevi nav nemams nopietni, jo jau veca latviešu paruna pareizi saka, ka nevienš cūku maisā nepērk. Izrādās, ka arī Krūka savējo tā nav pircis, ka viņš nemaz nav tāds vientiesītis, par kādu te izliekas. Liecinieks Fricis Pērle noteikti apliecināja, ka tādā un tādā mēnesī, tādās un tādās dienās, apmēram tik un tik pulkstenos Krūka divas reizes ieradies un sīki aplūkojis tiklab laivu pašu, kā remonta darbus pie viņas. Tāds ir fakts, un tas runā

skaidru valodu par prasītāja morālisko kvalitāti. Es apvaicājos savam aizstāvamajam, kāpēc tad viņš laivu, kas pēc viņa domām vismaz vēl desmit gadus būtu varējusi kalpot, atdevis par trīs simts latiem. — «Bet advokāta kungs, — viņš man atbildēja, — vai tad Krūka nav mana pagasta cilvēks? Vai es lai plēšu sava pagasta cilvēku? Man, paldies dievam, sava iztikšana ir.» — Redziet, cienījamais tiesneša kungs, tā ir īsta goda vīra atbilde, tāds cilvēks gan drīzāk pelnītu sirsnīgu pateicību nekā insinuāciju krāpšanā. Laivas katastrofa nav cēlusies aiz viņas sliktās konstrukcijas, bet gan aiz laivnieka paša prakses trūkuma un pārāk lielās mantkāres. Liecinieks Fricis Pērle noteikti apliecināja, ka laiva bijusi pārkrauta un ka viņš Krūku jau krastā brīdinājis — tur tas istais katastrofas cēlonis. Kas kaut reizi pa Daugavu braucis, tam zināms, ka katrā laivā mazliet sūcas ūdens — kamēr viņa sabriest — bet tāpēc katram laivniekam ir liekšķere, ar ko to izlej pār malu (Krūkam kaklā iegārdzās tāds kā smiekls: «Izlējējs... no sieta...»). Krūka un viņa tā saucamais palīgs (vīpsnājošs skatiens gar plecu atpakaļ uz turieni, kur publikas solā trinās mēmais) acīm redzams to nemaz nav mēģinājuši. Un ja jau ūdens tā sūcās iekšā, katrs īsts laivnieks mēģinātu piegriezt laivu kaut kur krastā... (Krūka nenoturējās, gluži brūns savistija dūres: «Piegriezējs — kad ūdens līdz malām, straume ar vižņiem un vējš zēgelē taisni no muguras...») Tiesnesis paskatījās caur brillēm — man likās, vairāk skumji nekā brīdinoši. Skrābans tikai acumirkli pieturēja, tad turpināja)... bet Krūkam tas nav ienācis prātā, vai, kas vairāk ticams, tas nemaz nav bijis vajadzīgs. Tālākais arī nespeciālistam viegli saprotams. Mēs zinām visi, ka jūrnieki un laivnieki visvairāk baidās sēkļu, uz kuriem kuģim un laivai draud neizbēgama bojā eja. Bet ko dara mūsu Krūka? Mēs redzam, viņš savu laivu laiž taisni virsū Zaķu salas gala sēklīm, straume un vējš to sagriež šķērsām, augstā krava to dabiskā kārtā apgāž apkārt, viļņi apvel knūpus un aiznes jūrā. Kas tur vainīgs? Man nav jāsaka, kas — katram neitrālam spriedējam lieta vairāk nekā skaidra. Tikpat skaidrs tas, ka tādā gadījumā atkrit jebkādas atlīdzības prasījums no mana aizstāvumā par pazaudētiem kokiem, jo tad jau tikpat labi Krūka varētu prasīt no Badiņa atlīdzību arī par to, ka viņam uz sauszemes malkas vezums iegāzies grāvī vai kad vārnas viņam rudzu statīpus izknābājušas. (Viņš piesita plaukstu

portfelim un pagaidīja mirkli, lai viņa asprātības efekts labāk iegulst klausītājos. Publikas solos patiešām atskanēja apspiesta šmukstināšana.) Krūka gribētu, lai Badiņš viņam maksā arī par veco buru un brāļa kažoku. Arī šis prasījums neiztur ne mazāko kritiku. Pirmkārt, neviens šos objektus nav novērtējis, un, otrkārt, ne ar ko nav pierādīts, ka tie tiešām bijuši laivā līdzī. Krūkas brāļa apgalvojums, ko te dabūjām dzirdēt visai īpatnā kārtā, kā liecība nederētu pat tādā gadījumā, ja iepriekš būtu konstatētas liecinieka normālās gara spējas. Visu sacīto rezumējot, man jāuzsver, ka, no loģikas viedokļa skatoties, Krūkas prasība ir pilnīgs absurds, bet, no juridiskā viedokļa lūkojoties — nonsens. Es lūdzu noraidīt šo prasību visos punktos.

It kā pārdomādams, Skrābans pavērsa acis griestos. Nekas viņam vairs nebij jāpārdomā, vakar visu pēcpusdienu staigāja pa kabinetu ar lapu rokā un mācījās no galvas — arī šo acu pavērsanu griestos un rokas pamājienu es jau vakar novēroju. Tiesnesis pablenza pāri brillēm, tad atkal nodūra acis savos papīros. Es skatījos Skrābanā kā brīnumā, pārsteigts līdz pēdējam un sastulbis, nevarēju apjēgt, ko domāt par šo ironiju pret Krūku un lielo cieņu pret Badiņu. Raudzījās viņā arī Krūka — izbolītām vēža acīm, pusviru muti, pat mazliet uz priekšu saliecies. Skrābans vairs neskatījās griestos.

— Un tagad es pievērsīšos Badiņa prasībai pret Krūku. Lieta te tik skaidra, ka pietiek pāri vārdu. Divi simts latu Badiņš ir saņēmis, to viņš nenoliedz, lai gan pircējs nekādu kvīti par to nevar uzrādīt. Bet tas tikai lieku reizi raksturo prasītāja gara un dvēseles īpašības, ko mēs visi novērtējam vairāk nekā pietiekoši. Svarā krīt tikai tas viens, vēl nesamāksātais simts. Krūka apgalvo, ka viņš tikai piecdesmit esot palicis parādā. Es uzdrošinos aizrādīt, ka tas atkal ir tikai un vienīgi apgalvojums, kam trūkst pierādījumu tāpat kā visiem iepriekšējiem. Kvīti Krūka nevar uzrādīt, liecinieku viņam nav — —

— Kā nav? — Krūka sakustējās visiem locekļiem, it kā taisītos brukt virsū. — Man ir liecinieks. Zundu Pēteris — viņš bij tur klāt.

— Kāpēc tad jūs viņu tūliņ neuzdevāt? — tiesnesis vaicāja.

— Es gribēju, bet viņš jau otru mēnesi guļ slims ar plaušu karsoni. Runāju ar viņu, viņš saka: jā, es tur biju un varu pazvērēt, ka tu samaksāji divi simti piecdesmit.

— Jūs vēlaties, lai es šo lietu atlieku? Pieaicināsim liecinieku.

Krūka laikam lāgā nesaprata, ko viņš lai vēlētos. Skrābans metās starpā, bet sastomījās.

— Tiesneša kungs. Es esmu... man ir pilnvara šajā lietā. Badiņa kungs ar mieru piekāpties. Protams, piedesmit lati arī ir nauda, bet viņš kā turīgs cilvēks var pieciest. Zaudējumi jau viņam ir, lai arī aiz paša vainas, — viņš saka, — bet ja jau to laivu viņam tā par puscenu, lai iet arī vēl tas. Lai tad viņš samaksā tos piedesmit, ko pats atzīst. (Badiņš mazliet paslēja pakaldaļu no sola un paplēta rokas: piedesmit lati pagalam.) Lūdzu piespriest no Krūkas par labu Badiņam piedesmit latu.

Sprīdums bij īss: Krūkas prasība noraidīta, bet no viņa Badiņam par labu piespriesti piedesmit lati. Atsēdies, tiesnesis paraustīja plecus un pateica Krūkam:

— Neko nevar darīt, jūs savu prasību neesat pierādījuši.

Skrābans galanti palocījās, portfeli padusē pasitis, paceltu galvu izgāja no zāles. Viņam pakal izmanījās znots ar to ūsaini. Krūka stāvēja, joprojām stulbām acīm uz to tukšo vietu skatīdamies. Mēmais jau bij viņam aiz muguras — likās, ka tūliņ ieķersies brālim svārkos.

— Jūs varat iet, Krūka, — tiesnesis atgādināja.

Kā no miega pilnīgi vēl neatmodies, Krūka gāja uz durvīm un mēmais tam cieši pakal. Uz tām otrām, kas aizslēgtas un nebij staigājamas. Tiesas kalpotāja aizveda viņu pie istajām.

Es pats arī biju kā vēl pilnīgi neuzmodies. Kad izgāju gaitenī, Skrābans stāvēja, portfeli uz muguras rokām saņēmis, šūpojās no papēžiem pirkstgalos un smaidīja uzvaras smaidu. Drusku smaidīja ar Badiņš ar saviem lieciniekiem. Skrābans saņēma mani aiz pleca.

— Nu redziet, Kurmi, ka mēs to lietu savinnējām gan.

Es pagriezies tik strauji, ka viņa roka kā pagale nokrita gar sāniem. Strādāt todien vairs nevarēju. Sēdēju kabinetā un kā duļns skaitīju, cik kauliņu manas rakstāmmašīnas klavīrtūrā. Skrābans pārnāca tikai pēc stundām divām. Viņš nebija nekāds liels dzērājs, bet šodien manāmi iereibies. Pastaigājās pa istabu, pasvilpoja, atgulās uz ādas dīvāna ar galvu pret logu, kur es sēdēju, un sāka stāstīt garu un smieklīgu anekdoti par to, kā Maklakovs reiz izmulķojis Pēterpils tiesu palātu. Es piecēlos un klusiņām izmanījos pa durvīm. Vēl gai-

teni dzirdēju, ka viņš smejas. Nezinu, cik ilgi viņš tā smidināja pats sevi un savu grāmataskapi.

Ciest es viņu vairs nevarēju. Man riebās viņa zilais, ar apakšpogu aizmetinātais svārks, izliektā baltā krūtaža, iesproģātie mati un garie slaidie pirksti ar sarkanu rubīnu kreisajā rādītājā. Kad sēdēju pie savas mašīnas ar muguru pret rakstāmgaidu, man reizēm likās, ka nupat kāds grābj mani aiz apkakles un pakauša. Šalka noskrēja man pār muguru, es atskatījos. Veselu nedēļu nerunāju ar viņu ne vārda. Strādāju kā apmāts, kad viņš diktēdams staigāja pa kabinetu man gar muguru un es sajutu gaisa vilnišus uz kakla, sīki šermuļi kā iesnās pāršalca mugurai. Pārskatīdams rakstu un atradis dažas kļūdas, Skrābans novaicāja:

— Kas jums kaiš? Vai jums nav pagīras?

— Man ir lielas pagīras, — es atteicu.

— Nu, kāpēc jūs dzerat tik daudz?

— Es nedzertu, bet kad jādzer.

— Vai tad jums par velti dod?

— Pīlnīgi par velti.

Skrābans paraustīja plecus un aizgāja prom, katrā ziņā nodomādams, ka es arī patlaban vēl neesmu gluži skaidrā prātā.

Tā nomocījos vēl vienu nedēļu, nevarēdams apņemties ne projām iet, ne palikt. Reiz, atkušņa dienā pa Brīvības bulvāri nākdams, ieraudzīja uz sola sēžam Krūku. Padusē viņam bij papīrā ietīts balzmaizes puskukulis, viņš pirkstiem lauza no tā prāvus kumosus, ēzdams skatījās katedrāles jumolos. Es arī piesēdu uz tā paša sola un, kad viņš paskatījās, teicu:

— Es esmu advokāta Skrābana norakstītājs. Biju tiesā, kad jūs prāvojāties ar Badiņu.

Krūka tikai mazliet pameta ar galvu un turpināja plūkāt savu maizes kukuli.

— Tā lieta jums nu cauri? — es izvaicāju.

— Kāpēc šī nebūs cauri? Sagrābāju tos piecdesmit latus un samaksāju. Cauri ir.

— Viegli tas jums laikam gan nenācās?

Krūka paraustīja plecus.

— Viegli vai neviegli, kad jāmaksā, tad jāmaksā. Citiem ar Badiņu izgājis vēl sliktāk.

— Vai tad patiešām tā ir, kā jūs teicāt, ka viņš pa tiesām vien dzīvo?

Krūka turpināja savu.

— Kā aizviņu ziemu tiem viņa mežu cīrsmju strādniekiem. Vai viņu vasaru tai firmai ar motoru. Viņš nemaksā, un šie viņam to motoru šķūnī apšlako. Bet ko Badiņš tur var darīt, kad pa nakti zagļi atlauž durvis un prom tas motors ir?

Krūka pasmējās un tina ciet to savu maizes kļaiņu.

— Un visas tādas lietas viņam Skrābans aizstāv?

— Kāpēc lai neaizstāv, kad Badiņš viņam, kā stāsta, mēneša algu maksā? Advokāts. Viņam taču arī savas peļņas vajadzīgs.

Es teicu Krūkai, ka visi advokāti nav tādi. Ieminējos par tautas atmodas laika advokātiem, par Šablovski un Gruzenbergu. Par tiem viņš neko nezināja teikt. Nepārprotams, ka vispār negribēja ielaisties ar mani dziļākās valodās. Piecēlās, parāva cepures nagu vairāk pār acīm un smagiem laivinieka zābakiem lēpoja prom pa sniegu.

Es paliku kā izplaukāts. Skaidra lieta, viņš domāja, ka Skrābana norakstītais taču nevar būt citāds kā advokāts pats. Es taču tikai tāpēc vien piesēdu, lai pateiktu, ko es par šīm lietām domāju. Bet viņš pat uzklaušīt negribēja. Mani pārņēma nejaukas dusmas un naidis. Atrāvu un atkal aizsītu durvis un traucos kabinetā. Skrābana tur patlaban nebij. Viņš ienāca tikai tad, kad es kā muļķis biju sācis mētāt papīrus uz sava rakstāmgaldiņa gala. Kājā viņam bij izsūtas rīta kurpes — droši vien kādas cienītājas dāvana, mugurā brūns mājas svārks ar cilpām pār krūlīm un vēderu — kā kādam huzāram. No guļamistabas paņēmis līdzī žūksni vakardienas papīru. Vienu viņš nometa uz manas mašīnas.

— Tas neder nekur. Pārrakstiet!

Ausis man svila, iekšā vārijās deviņi katli.

— Tādam — advokātam, kāds esat jūs, tas ir pats labais.

Es biju savīstījis papīru sauļā, sviedu to un trāpīju Skrābanam pašā pierē. Viņš ieplēta acis un kāpās atpakaļ.

— Ko? ... Kā jūs iedrošināties? ... — Bet apvaldījās, laikam iedomādamies, ka es atkal esmu pagīrās. — Labi. Es jau sen manu, ka jums mana maize apņikusi. Varat iet. Jūs man vairāk neesat vajadzīgs. Ak tā, jums laikam vēl nākas no manis divdesmit lati? — Atrāva vienu atvilktņi, otru. — Atnāciet pēc tiem rītu — nē, labāk parit. Es atstāšu ķēkšai.

— Paturiet tos divdesmit latus — cigāriem ar Badiņa kungu, kad atkal patrāpīsies kāds loģikas absurds, kāds juri-disks nonsens — kāds Krūka!

Es biju kļuvis kā traks, pats nezināju, ko runāju. Gribēju tā krietni nospļauties uz viņa parketa, bet mute sausa izkal-
tusi, tikai pats savu svārku atloku nosprauslāju. Un tad es
biju lejā pie āra durvīm. Tāds uz ielas rādīties nevarēju.
Dusmām pamazām norimstoties, iesitu sev pa pieri. Ģeķis un
nerrs! Un tomēr neiekliedzu viņam acīs to, par ko visu laiku
domāju! Pat nepaguvu pateikt, ka es te ilgāk nevaru, ka man
te smird — pieļāvu, lai viņš padzen mani pirmsais. Un kāda
velna atstāju viņam tos divdesmit latus? Baņķieris atradies!
Bet vairāk nekā to divdesmit latu man bij kā cita šē pazau-
dēta žēl.

— «Jaunākās Ziņas», «Sevodņa», «Rigasche Rundschau» ... «Jaunākās Ziņas», «Sevodņa», «Rigasche Rundschau» ... «Jaunākās Ziņas» — — —

Tā viņa sauca katru vakaru, līdz viduklim izliekusies pa sava kioska lūku. Ap galvu biezs, pelēks, apsvīlūsā lapsādas apkaklē ieauts lakats, cimdi apgrieztiem galiem, pa tiem rēgojās laukā tukli, salā un vējā apsarkuši pirksti. Apaļā seja tāpat tumši sāta. Avīžu pārdevēja — bet drīzāk viņa izskatījās pēc tām, kas Vidzemes un Centrālajā tirgū sēd pie reņģu toverīšiem un aiz sviesta vai olu galdiem. Sai te bij smalkāka prece. Uz nolaistās lūkas, kas viņai izpildīja galda vietu, sakrautas avīžu čupas, sānu atvīrtiem piesprausti mākslas žurnāli ar bildēm — «Berliner Illustrierte Zeitung», «Hamburger Illustrierte», «La petite Parisienne», «Eross», «Vecpuisis», «Elegance», «Sikspārnis» un vēl dažādi citi. Jauki burtnīcu romāni, lata grāmatas, zinātniski apcerējumi par laulības higiēnu, kalendāri. Iekšā plauktos papirosu kārbīņas un cigāru saiņi.

Man iepatikās šī Ieva Kalnkāja (virs lūkas bij tāds uzraksts zaļi iekrāsotiem burtiem). Vispār man patik cilvēki, kas nestāv savā veikalā sabozušie, it kā kāds tos tur ar varu ieslodzījis. Publika mīl reklāmu, arī nelielu piekrāpšanu viņa neņem ļaunā, ja tikai pie tam dabū dzirdēt pietiekoši daudz laipnības un glaimu. Reiz noskatījās, kā viens laucinieks izmisis ķepurojās preti Marijas ielas iekšā rāvējam, līdz pazuda kā murdā. Cepures viņam droši vien nevajadzēja, bet iznāca viņš smaidīdams un sainīti rokā, veikalnieks tāpat smaidīdams pa durvīm noklanījās pakal. Lai arī cepures nevajadzēja — bet kam nevajag, ka viņu godina par kungu un apvaicājas par sievas un bērnu veselību? Tam arī ir sava un pie tam neatvietojava vērtība.

Es toreiz dzīvoju Strēlnieku dārza apkaimē un bieži gāju gar Kalnkājas kiosku. Ar laiku arī viņa iepazīna mani, man nevajadzēja nemaz prasīt — līdzko pabāzu galvu gar lūkas malu, viņa jau sniedza man pretī «Sportu». Un pie tam laipni uzsmaidīja, kā jau vecam paziņam. Pamazām sākām arī drusku parunāties, sākumā gan tikai par laiku, par sliktajiem gadiem, naudas trūkumu un lielo klusumu tirdzniecībā. Vēlāk jau par intīmākām lietām. Tā dabūju zināt, ka agrāk viņai bijis kiosks Vērmanģārza tuvumā, bet kad iznācis likums invalīdiem dot priekšroku, atcelta uz šo nomali. Diezin vai viņas vārda māsa savā laikā vairāk skuma pēc pazaudētās paradīzes kā Kalnkāja pēc savas agrākās vietas. Te jau bij tuksnesis, gatavā Sahāra, latīņu, pusotra, vairāk dienā nevarēja nopelnīt. Kalnkājs pats bij namdaru pulieris un patlaban strādāja pie kāda valsts uzņēmēja Stendē. Par vīru runādama, sevišķi lielu cieņu Kalnkāja neizrādīja. Neko daudz nepelnot, pie tam mīlot reizēm arī iedzert. Viņi tikko tikko tiekot cauri.

Sevišķs gadījums mūs satuvināja vēl vairāk. Kādu vakaru, kad biju saņēmis savu kārtējo «Sportu» un Kalnkāja saskaitījusi manus trīsdesmit santīmus, viņa nesteidzās vis tos pa paradumam iebērt koka bļodiņā. Paskatījās man acīs un pasmaidīja (viņai bij ļoti skaisti balti zobi).

— No vakardienas «Sports» māksā trīsdesmit pieci. Akcīze atkal paaugstināta.

Es nosarku: jau tā tos divus santīmus biju sameklējis veco bikšu kabatā. Kalnkāja laikam saprata manu nelaimi.

— Tas nekas, ņemiet vien, gan jau citu reizi.

Kauns man bij, bet aizkustināja tāda nepiedzīvota uzticība. Tātad piecus santīmus vērtu viņa vēl turēja mani. Rītā no savas gultas vietas saimnieces aizņēmos septiņdesmit piecus santīmus, samaksāju parādu un nopirku veselas divas paciņas papirosu. Kalnkāja izlikās tā, it kā tas par sevi saprotams, ar to viņa tika man vēl simpatiskāka. Lauzīju galvu, kā atdarīt par šo pagodinošo uzticību. Bet galu galā tas izrādījās diezgan viegli.

Kalnkāja bij lasījusi par Valmierā, Liepājā un Āgenskalnā uzlauztiem un apzagtiem kioskiem un ārkārtīgi bažījās tāda paša likteņa. Viņa vispār neprātīgi baidījās zagļu, katru vakaru avīzē vispirms meklēja ziņas par atmūķētām durvīm un izrautām rokas somiņām — protams, arī man bij jāinteresējas

par to un jāspriež līdzī. Runādama tā uztraucās, ka rokas sāka trīsēt, reizēm viņa tās pat lauzīja vaimanādama, pasaulē aiz zagļiem vairs neesot dzīves, tad jau labāk tūlin ielēkt Daugavā nekā visu mūžu dzīvot vienās bailēs un briesmās. Kad Mazajā Pērses ielā bij nogalināti tie divi ebreji, viņas sārtā seja izskatījās bālgani pelēka, viens mans santīms no sauļas nokrita zemē, viņa pat nenoliecās pacelt to. Katru vakaru savas labākās mantas sakravāja finiera kastē ar vāku un rok-tura cilpu un nesa uz māju turpat netālu Strēlnieku ielā. Es ar savu «Sportu» tišām novilcinājos līdz vienpadsmitiem, kad viņa parasti slēdza ciet, un piedāvājos aiznest to kasti. Acumirkli viņa vilcinājās, tad atļāva tomēr. Tikai aiz sevis iet nelāva — pa priekšu, un viņa man uz pēdām pakal, lai varētu sakert, kad es laisitos aizbēgt ar to mantu. Lielākas drošības labad beidzot panāca man cieši blakām — es redzēju, ka viņa bieži līek roku pie vēdera, kur zem cieši sapogāta kažoka ar apsviļušo lapsas apkakli uzkārtā glabājās naudas somiņa.

Kalnkājiem Strēlnieku ielā bij pašiem savs gruntsgabals un mājiņa. Savāds gan tas gruntsgabals: asis piecas plats, ne vairāk, dibenā vēl šaurāks, kā iesms ar nolauztu galu viņš iesniedzās dziļi dziļi melnā spraugā starp augstajām mājām. Vārtiem ārpusē piekārtis simbolisks malkas ripulītis, virs tā paškrāsota izkārtņite: «Malkas pārdotava». Desmit soļus aiz vārtiem šķūnītis — tur katrā ziņā pārdotava — nezin kā te šajā šķirbā varēja iebraukt malkas vezumu. Dziļi dziļi pašā dibenā mazs koka nameļis, tur Kalnkāji paši dzīvoja divās istabās, otras divas otrā galā izīrētas.

Kaste krietni pasmaga, sievietē cilvēkam katrā ziņā par smagu. Tā kā man patlaban nekā prātīgāka nebij ko darīt, apņēmos ik vakaru palīdzēt pārstiept to Kalnkāju dzīvokli. Trešajā vakarā mani ieaicināja iekšā, Kalnkāja uz petrolejas virtuvītes uzvārija tēju un ielēja man. Strēbu un nodomāju, ka par jaunu nebūtu arī kāda maizes rika pie tējas, jo ar pašānu man tajos laikos tā bij kā bij. Vēlāk gan reizēm pagadījās arī kāds brokastīm atlicies kliņģeris, reizēm pat kāda sviesta palieka trauciņā. Labs tas pats, nekādi cepeši mani mājās negadīja.

Tā tas gāja līdz pat ziemsvētkiem. Pirmo svētku vakarā Kalnkāja man teica:

— Šovakar jūs noteikti nāciet līdzī. Vīrs ir mājā, viņš grib runāt ar jums.

Ar mani runāt — kāpēc ne? Drusku ziņkāre gan bij, kas Kalnkājam man ko teikt. Tas bij neliela auguma plecīgs cilvēks melnu bārdu un gluži pliku galvas kausu — tikai pakausī starp abām ausīm atlicies sprogainu matu vainadziņš — taisni tik tālu, cik cepure sniedz. Runāja sikā balstiņā, vārdus bērdams un mazliet pastostīdamies. Kamēr es dzēru savu tēju (šovakar kā svētkos bij arī sviests, gabaliņš siera un trīs tējdesas ripuliši), viņš kreklos sēdēja man pretī, lai gan dzīvoklis bij mikls un auksts kā purvs. Acīm redzams plīti viņi te maz iekurināja, iztika ar to pašu petrolejas virtuvīti.

Kalnkājs runāja par savu malkas pārdotavu. Nieks tur bij, bet ja pagadījās laba ziema kā šogad, tomēr ienāca vairāk kā nekas. Tikai tas skaldītājs un iznēsātājs pagadījies tāds nekam nederīgs, tāds tūļa — kamēr aiziet ar vienu ripuli un pārnāk mājā, pieci kundes var velti nomeklēt — no ass vairāk vajadzētu palikt pāri. Ar jaunu gadu viņš nu aiziet, gadījies robs vienā malkas laukumā. Īstenībā divu cilvēku vajadzētu: viens zāgē, taisa ripulus un pieņem pasūtījumus, otrs tikai nes. Bet tagad jau neviens klisteris bez divi lati dienā nerunā, un tas te neiznāk, nav tā vieta. Ja varētu ņemt arī kostē, tad būtu cits numurs, bet kas te vāris, ja sievai visu dienu jāsēž kioskā... Vai man esot bijušas darīšanas ar malku?

Es jau no paša sākuma manīju, uz kuriem viņš liec.

— O, un kā vēl! — es atteicu un sāku tēlot, kā veselu vasaru jūrmalā zāgēju malku un cik ļoti apmierināts bij uzņēmējs. (Protams, par Kāna kundzi neteicu neko, tas nepiederēja pie šīs lietas.)

Tad tas numurs varētu tiri vai iet. Par divi lati vairāk viņš nevarot maksāt, bet tad gan drusku jāapsviežoties, šefte tāda. Ko es par to domāju?

Es arī domāju, ka tas numurs varētu iet, un tā mēs vienotājamies. Kioskniece iznesa kortelīti pusdzidrā, divas vecmodīgas, kantainas glāzītes un vēl divus tējdesas ripulus, ielēja, aizkorķēja pudeli un aiznesa atpakaļ istabā noglabāt. Mēs ar Kalnkāju sadzērām un uzkodām uz likapiem. Kalnkājs paskaidroja sikāk manus uzdevumus. Man jāzāgē, jātaisa ripuli un jāiznēsā, vairāk nekas. Malku apgādāja viņš pats,

viņam te viens liferants pieveda, tikai no bodītes jāpazvana pa tālruni, kad pietrūkst.

Līdz jaunam gadam blandījies vēl tepat, tikai biežāk gan gar Kalnkājas kiosku, jo nu viņa taču bij tikpat jau kā mana saimniece. Laiks pa svētkiem sametās negēlīgi auksts. Pat dienu kioskā dega liela petrolejas lampa, lai tajā plānajā dēju būdā kaut cik varētu glābties un lai atkausētu plankumu aizvērtā stikla lodziņā, kā var redzēt, kad kāds pircējs pienāk. Petrolejas virtuvīti Kalnkāja ņēma līdzī no mājas, kad viņa uz tā cepa speķi ar sipoliem, smaršoja pāri visai ielai. Smaršoja visai vilinoši, bet arī sava nelāga puse tur bij. Suņi apcēla Kalnkājas kiosku un savā veidā tik sirsnīgi izrādīja tam patiku, ka kioskniece laiku pa laikam skrēja laukā no būdas un lamādāmās ar slotu trenca viņus prom. Protams, ka tāpat joprojām katru vakaru nācu aiznest finiera kasti uz Strēlnieku ielu. Tikai tagad Kalnkāja man par to nemaz vairs neuzsmaidīja. Likās pat, ka viņa sāk šīs labprātīgās klausas uzskatīt par manu pienākumu. Jaunā gada vakarā ar paģirām biju aizkavējies un atnācu piecas minūtes vēlāk, Kalnkāja mani tad padusmīgi izrāja. Ar tēju virtuvē arī vairs nedzirdīja.

Kad uzsāku savas malkas nesēja gaitas, šis amats kļuva man obligāts. Ligstot gan par tādām piedevām netika runāts, sevī nopukojos, bet sacīt tomēr kautrējies. Negribējās sanīsties — pats ziemas vidus, darbu dabūt tagad grūti, saimniece jau bij sākusi aplūkoties pēc kāda godīgāka maksātāja manai gultas vietai. Vāku aizslēgusi un kasti pametusi manā ziņā, Kalnkāja neatskatīdamās, reižu reizēm naudas somu uz vēdera pataustīdama un kājas uz ietves piedauzīdama, pustecīgus devās prom. Zināms, nosalusi viņa bij, bet vai tad es tur vainīgs? Malkas ripulis gan divreiz smagāks, tomēr šī kaste man vairāk spieda plecu. Malku nest, tas mans pienākums, bet kāda velna pēc man te vēl pa pusnakti jādauzās? Izgulēties gan laika bij pietiekoši — no septiņiem līdz desmitiem un tad atkal no divpadsmitiem līdz sešiem. Bet darbs dažudien tā nokausēja, ka tikko jaudāju parvilkties mājās. No sešiem līdz deviņiem šķūnīti zāgēju, skaldīju un taisīju ripulus. Pēc tam ik ritu ieradās divi, trīs, dažreiz pat četri un pieci pasūtītāji un sākās nešana. Vispatīkamākie cilvēki man bij tie, kas dzīvoja pagrabos (tāpat kā tie smalkākie parterā). Pie viņiem pa desmit kāpēm norāpties nieka lieta, un tad tie arī necēla nekādu brēku, ja durvis sekundi ilgāk palika vaļā:

no āra jau te tā kā tā daudz aukstāks nekļuva. Bet visvairāk nācās kāpt piektā un sestā stāvā, dažkārt pa tik stāvām kāpnēm kā jumtā. Tapu pieturēt varēju tikai ar vienu roku, tā vainotā tirpa nost, ko tikai brīdi paturēju, augšup izliektu. Nezinu, kā citur, bet mana rajona sestajā stāvā gan dzīvoja tā visnelādzīgākā tauta. Visa ģimene tūlī apkārt aptaustīt un apošņāt katru pagali. Tad viņiem par rupju, tad nav diezgan sausa, tad nepietiekoši cieti sadzīts. Veselu vezumu laikam par to latīņu gribēja dabūt. Dažā vietā man to nesamo tapu rāva no rokām laukā, tā arī piederot pie ripuļa. Citā atkal brēca, rokām vēcinādamies — ko es taisot tādu elles troksni, malku no stīpas izgāzdams — apakšā dzīvojot smalki kungi. It kā es nezinātu, cik smalki kungi dzīvo piektajā stāvā. Aizkūsis un saskaities dažreiz gribēju grābt pagali rokās un smalsīt tikai visus no vietas, lielos un arī tos knauķus.

Pagadījās arī vieglākas dienas — divi trīs ripuļi, un tas viss. Tad es dzīvoju svilpodams. Vakarā, šķūni aizslēdzis, aizgāju Parka kino vai Esplanādē paskatīties caur eglītēm, kā studenti un ģimnāzistes slido. Vakarā Kalnkāja, naudu pārskaitidama, gan stipri šnaukājās un tā kā aizdomīgi noskatījās manī. Bet ko tad es? Mums taču nebij Marijas ielas veikals, kur pircēju ar varu rauj iekšā. Un lai tikai pamēģina pateikt, ka es zogu. Lai tikai pamēģina!

Bet to viņa nemēģināja. Februārī man atkal bij jāsēž virtuvē un jādzer tēja, tagad gan es to dariju ar lielu nepatiku, bet neklausīt tāpat negribējās. Tas iznāca tā: līdz šim Kalnkājiem otrā galā dzīvoja ebreju kurpnieks. Kad to pēc ilgas stīvēšanās ires tiesā izsvieda laukā, tur ievācās tramvaja mašīnists, kas pārnāca divpadsmitos. Līdz tam mājā bij tikai viņa sieva ar četriem lielākiem un vienu zīdāmo bērnu. Tā Kalnkājai nebij nekāda drošība, sevišķi pēc tam, kad tepat blakus lielajā mājā uzlauza kungu un dāmu drēbnieka Kvieša dzīvokli un aiznesa divus mēteļus un gluži jaunu elektrisko gludekli, un tad Kalnkāja vakaros sāka atkal nākt man cieši blakus, gandrīz pie svārkciem turēdamās. Līdz divpadsmitiem man katru vakaru jāsēd, kamēr pārradās mašīnists. Pusstundu Kalnkāja vai nu mazgāja jau no rīta iemērktu veļu, vai lāpīja vīram bikses, tad nosēdās lasīt. Ārkārtīgi dedzīga lasītāja viņa bij. Katru ceturtdien atnesa līdzī jaunākās «Aizkūlises», ņēma cauri sleju pa slejai, rindu pa rindai, zilbi pa zilbei. Divdesmit sveču gaismas spuldzīte vāji sniedza no

griestu vidučā līdz galdam, apkārt plīvoja veļas tvaiki un ziepju smaka, Kalnkāja bij tā sakucusies, ka deguns gandrīz skāra papīru, bet acis kvēloja un vaigi tāpat. Lasišana diezin kā vis neveicās, viņa vilka pa rindām ar garu nagu, svešvārdus dažreiz izrunāja pavisam jocīgi, apgrieztie, bet labi jau paaugušie mati krita pār acīm, viņa tos ar sarkanu dūri dusmīgi atgrūda atpakaļ. Man bij jāklausās un jādod paskaidrojumi. Vai es pazīstot to pazīstamo komersantu F. kungu, kas Švarca restorānā zivi ar nazi griezis? Kas esot tas redzamais saeimas līderis, kurš krievu sūtniecības raulā viens pats izrijis veselu kārbu kaviāra? Kāpēc citas avizes neko nerakstot par to dāmu, kurai tramvajā nokritis kāds apakšveļas gabals? Es sēdēju sabozies un kaut ko atņurdēju — atradusi konversācijas vārdnīcu! Nokļuvusi līdz tai baletdejojotājai, kas ielēkusi lifta šahtā un nositusies, Kalnkāja ar dūri izberzēja acis un lamāja vīriešus — uz Brazīlijas džungļiem tos visus vajagot aizdzīt. Bet tad nāca viesības pie tirgoņa Bumbiera, viņa aizmirsa visas dusmas un uzplauka atkal. Drausmīgi burtojot francisko ēdienu un vīna karti, sajūsmodamās locīja galvu, it kā visus tos gardumus redzētu tepat savā acu priekšā. Es igni skatījos pusdzertā tējas glāzē, kliņģera drupatās uz galda un vecā sviesta paliekās traucīnā. Vēl vairāk viņa līgsmoja par «Havajas puķes» pirmizrādi, kur Lapiņa kundze bijusi bēskrāsas krepzorzeta kleitā ar volāniem un sarkanu rozi pie krūts, direktora Auziņa kundze zilā krepdešīnā, Dr. Fricsona kundze vijolišu velūrā, bet Beņķa jaunkundze baltā atlasā ar rozā lenti pie kreisā pleca un plīku muguru. Par šo tērpu izstādi Kalnkāja man komentārus neprasīja. Tā es viņu tur atstāju, spulgu un tvīksmainu pār to lapu noliekušos, kad noklaudzēja āra durvis, mašīnists pārnāca savās mājās, un es beidzot varēju doties uz savējām.

Katru vakaru es tā stundu snaudu Kalnkāju virtuvē. Līdz ceturtdienai viņai pietika ko lasīt, kamēr nāca atkal jauns numurs. Pār mūsu galvām izkārti žuva Kalnkāja krekli, telpā vēdīja ziepju un ieskābuša veļas tovera smaka, bet viņa jūsmoja par krepdešīniem un Eglīša kurpju Parīzes modeļiem. Gluži traka viņa bij uz visādu smalkumu, greznumu un spīdumiem. Kad kinematografos gadījās kāda filma no aristokrātu vai galma dzīves (un tādas, velns lai parauj, gadījās bieži), man svētdienās no četriem līdz sešiem bij jāsēd kioskā un jā-

kaujas ar suņiem, līdz kamēr Kalnkāja pārnāca sasapņojusies un nopūzdamās sēdās manā vietā pie lūkas.

Jau pie Pērkonīša Smailsa grāmatās biju lasījis, ka ar stipru gribu visu var sasniegt un kā dūšīgam cilvēkam nav nekā nevarama. Kalnkāji man dzīvē parādīja, ka vecajam angļu plāpam tiešām taisnība. Krepžoržetu un visu pārējo smalkumu visu mūžu ilgojusies, Kalnkāja beidzot arī pati lika pie tā.

Tomēr viegli tas nenācās. Ceļš uz laimi ir stipri likumots. Kalnkājs bij nobeidzījis darbu Stendē, tagad strādāja Ogrē un diezgan bieži atbrauca Rīgā. Sieva viņu allaž bramēja par tūlību un nesapratni. Kā tad citi varēja tikt uz priekšu? Pašiem bij, un sievas nestaiģāja velteņa čabatās. Tas pats Jozups — cik sen vēl strādāja zem Kalnkājas, tagad pašam sava podrede, ar taksīti vien brauc, kundze pa vasaru Baldonē ārstē reimatismu. Kad cilvēkam galva, tad vienmēr kaut kas iznāk.

— Nesaki neko, pagaidi, — Kalnkāja mierināja sievu. — Varbūt tavs vīrs arī nemaz nav tāds duraks. — Pie tam viņš zīmīgi pamirkšņāja aci.

Abi Kalnkāji gaidīja. Pats bij biedrs sīkzemnieku partijā. Partijai saeimā divi deputāti, iespaidīgi deputāti, bez kuriem neviena koalīcija nevarēja pastāvēt. Tas viens, Treicis, sīmoja jau vairāk nekā gadu, katru dienu gaidāms, ka mirs vai atteiksies no mandāta, un tad pēc listes viņa vietā jānāk Bražim. Bražim piecstāvu nams Blaumaņa ielā, ādu veikals Tērbatas ielā, pašu banciņā viņš jau ceturto gadu par direktoru. Bet Kalnkājam Bražis tikpat kā brālis, ja tas nāca saeimā, tad visi vārti līdz galam. Tāpēc Kalnkāji gaidīja. Pats cerēja cieši un droši, bet pati skatījās pesimistiskāk: vai tad nebij piedzīvots, ka cilvēks ar ļaundabīgu audzēju nodzīvo savus desmit gadus? Vārguļodami apstikstojā, un tad pati nāve viņiem neko nevarēja padarīt.

Taisnība palika Kalnkājam. Audzējs Treici gan vēl nebij gluži pievarējis, bet partija piespieda atteikties no mandāta, un viņa vietā nāca Bražis. Mums Strēlnieku ielā tie bij istie vasarsvētki. Pati, trallinādama vien, sēdēja kioskā, pat «Aizkulises» vairs neņēma līdzī. Pats bij pametis darbu un dzīvoja pa Rīgu svarīgās darīšanās. Patiešām, viņš nebij nekāds duraks. Vai nu gluži visi vārti viņam bij vaļā, bet daži gan. Pēc pāra mēnešiem kioskā sēdēja Kalnkāju vecā radniece,

pati dzīvoja pa mājām. Ka dzīve radikāli pārmainījies uz labo pusi, to es pirmo reizi atskārtu, kad mazgātāja ar veļas kurvi aizgāja gar manu šķūni uz Kalnkāju dzīvokli. Un otru reizi, kad sastapu vārtos kundzi zilā kostīmuzvalkā, smalkādas somiņu rokā. Trešā man iznāca ne visai patikama. Uz rītu katrā ziņā vajadzēja divas asis bērza malkas, pulkstenis jau četri, bet man vēl seši ripuļi jāaiznes. Galvu pa virtuves durvīm pabāzis, es teicu:

— Klausieties, Kalnkāja, vai jūs nepieietu pie telefona. Man vēl seši ripuļi — —

Apjoztā rīta mēteļi ietērpusies, Kalnkāja sēdēja uz gultas malas, šūpoja kāju sudraba brokāta korpē, iegarenā kātainā spogulī skatīdamās, sakārtoja ilgviļņus deniņos. Paskatījās manī tā, ka es, durvis ciešāk pieraudams, tikko nesavēru kaklu tajās.

— Es jums nav nekāda Kalnkāja, — viņa lepni atcirta. — Tagad es ir Kalnkāj kundze. Un ar to malkas būšanu es vairs neķimerējos, tā ir jūsu darīšana. Ejiet pats pie telefona.

Tikpat kā ar pagali pa pieri! Bet taisnība viņai bij, par to es drīz pārliecinājos. Bražim piepalīdzot, Kalnkājs ar rāvienu bij ticis uz kājām. Pulierēšanu metis pie malas, no kases dabūjis divi tūkstoši latu zalogam un vēl kādas sumas citām nepieciešamām vajadzībām, nosolījis vairākas cirsmas nākamai ziemai un vispār izvērties par plašu mežrūpnieku. Mājā viņu tiklab kā nemaz vairs neredzēja un skaidrā jau nekad: viņam tagad bij tik plaši sakari un tik daudz darīšanu. Toties mūsu namelī sāka ierasties dažādas smalkas kundzes, reizēm pa vienai, bet reizēm salasījās vesels pulciņš. Ziepjū un pie-skābušā veļas tovera smakas vietā nu pa durvīm laukā spiedās jauka cepešu un kafijas smarša. Kalnkāja pati arī bieži izgāja no mājas un allaž citā uzvalkā. Sešas jaunas kleitas es viņai jau biju saskaitījis. Pāra reižu man pusdienas laikā jāslēdz malkas pārdotava ciet un jāiet palīdzēt kundzei pārnest dažādas kārbas un saiņus no Tāla, Feitelberga, Kazacka vai Mertensa. Kalnkāju divas istabas pildījās līdz šim neredzētiem priekšmetiem. Saradās dažādas sedziņas, paklāji, spilveni, krēsla atzveltnei pārmešta, karājās pelēksirmas lap-sas aste, uz vecās riekstkoka bufetes vizuļoja kristāla kara-fes, vāzes un milzīgs pelnu trauks. Agrāk gan Kalnkāja pats nemaz nepīpēja, bet tagad es viņu reizēm atradu ar cigāru zobos, saviebušos un asarām acīs.

Tūlīņ pēc Jāņiem mūsu dzīvē notikās liela pārvērtība. Kalnkāji izīrēja savu dzīvokli drēbniekam Kviesim, kam pēdējā laikā nemaz vairs negāja labi, bet paši paņēma viņa piecistabas lielo tepat blakus mājā. Tur sākās plaši remontu un izdaļošana, dzīvoklis gan vecmodīgs, bet reiz bijis īsti grezns, tikai pagalam nolaists. Visas kāpnes līdz trešajam stāvam krīta javu nolaistītas, tapešu nogrieznes pat uz ielas mētājās, būkšēja limētāju sukas, klaudzēja listiņu sitēju āmuri, smaršoja eļļas krāsas, laka un terpentīns. Vēlāk arī man tur allaž bij darbs. Vaskoju parketu, kāpnēs parāpies, palīdzēju piestiprināt aizkarus logiem un durvīm, uzmanīju mēbeļveikala nesējus, lai neapdauza lakotās stenderes un kamīna karņizus. Mākslinieks Bite zilā ķiteli staigāja pa visām piecām istabām plānodams un kārtodams. Kundze klausījās viņā kā kādā dievā, viena palikusi, sēdās uz mazā dīvāniņa ar likām zeltītām kājām vai zilipuķotu zīdu apvilktā krēslā. Rokas (tagad balti nopūderētas) viņai allaž bij klēpī, acis augšup pavērstas, sejā svētlaimīgs mirdzums.

Kalnkājs pats neizskatījās tik laimīgs. Īkšķus vestes kabatās iemetinājis, vairāk tikai stāvēja pie loga un skatījās kaut kur prom, laikam Viesturdārza liepu galotnēs. Atrūca kaut ko nesaprotamu, kad kundze pukojās par Strēlnieku ielu un minēja kaut kādas astoņas istabas Raiņa bulvārī un septiņas Elizabetes ielā. Paraustīju plecus, kad viņa uzstāja likvidēt to mūsu malkas šķūni, kas kompromitējot visas labākās sabiedrības priekšā. Vēl vakar Ķauča kundze smējusies — vai ilgi vēl Kalnkāja kungs domājot turēt to skaidu palievenīti?

Kalnkājs negribēja trakot — tā viņš man teica. Viņam bij citādi plāni. Ne Kviesis, ne mašīnista sieva ar mazo bērnu nevarēja slaucīt un laistīt ielu, bet Kalnkājam savs gabaliņš apkopjams tāpat kā tiem lielajiem. Ūdensvada pierīces šļūtenei viņam vēl nebij, jālieto lejamā kanna. Ziemu ietve jānotīra un sniegs jāsadzen aiz malkas šķūniša, līdz kamēr pavasara saule to izkausēs. Jaunais dzīvoklis veclaicīgā mājā krāsnīm kurināms. Kas to malku katru rītu sanesis augšā? Kalnkājs lika man priekšā uzņemties šos ielas slauķa un krāsnkura pienākumus. Par to viņš dotu man palīgu šķūnīti un pilnu uzturu savā virtuvē. Ar enkurnieka darba solījumu pavasarī Frīdis mani bij piekrāpis. Pats viņš brauca par kurinātāju uz Jelgavas kuģīša, man neradās nekāda labāka

izredze, tāpēc pieņēmu Kalnkāja piesolījumu. Nezinu, kā viņš izlīga ar kundzi. Pirmajās dienās, kad ieradās virtuvē paēst, viņa man muguru vien grieza. Bet drīz pierada, un tā sadzīvojam diezgan labi.

Virēja bij mācījusies Murevskas saimniecības skolā, padzi-vojusī gan un stipri neglīta, bet ļoti lepna, vienmēr nēsāja galvai apsietu sniegbaltu lakatiņu, ne maizes šķīvīti, ne dakšiņu nepasniedza, nepateikusi «lūdzu», bet citādi mani nemaz neievēroja. Baroja diezgan labi — un ko tad citu man no viņas gan vajadzēja?

Tā es sāku dzīvot pie bagātas kundzes un pa virtuves durvīm varēju novērot, kā viņa dzīvo. Reizēm man likās, ka viņai pašas dzīve interesēja gluži tāpat. No Strēlniekdārza kiosknieces ar vienu lēcieni par plaša mežrūpnieka kundzi — nē, nē, tas nebij nekāds joks! Katra pēda te no jauna iemina, katrs solis sīki apsverams. Ko solis! Katrs rokas pacēliens un galvas pakustinājums! Tā kā šajā vecmodīgajā dzīvoklī ēdamistaba turpat līdzās virtuvei un durvis bieži vien pusviru, dažkārt redzēju Kalnkāja kundzi iznākam saposušos pastaigai vai uz operu. Nākdama viņa iemēģināja soli, iemēģināja izliekt krūti, smalki piešķiebt galvu, piemiegt acis un pasmaidīt. Pēc manām domām viss tas viņai izdevās pietiekoši labi, bet pati viņa nebūt nebij apmierināta. Sauca Kalnkāju skatīties, vai viņai sānos no korsetes nav kāda krunka, vai apakšsvārks nav garāks par virsējo, vai muguras izgriezumā no pūdera slotiņas nav palikusi kāda pūka. Tā kā Kalnkājs šādos delikātos jautājumos nebij diezgan lietprātis, kundze to sabramēja un labāk aicināja Elvīru (mūsu virēju) palīgā. Nē, bagātas kundzes loma nebij nekāds joks.

Skaidri atmiņā man palikušas mūsu pirmās lielākās viesības — jaunā dzīvokļa iesvētīšana. Veselu nedēļu pa malkas pārdotavu rīkojās mans palīgs viens pats. Es savukārt no rīta līdz vēlam vakaram biju palīgos kundzei un Elvirai. Ar Elvīru centrāltirgū, konditorejās un delikatesu veikalos, ar kundzi pie Tāla, Feitelberga, Kuzņecova un puķu pārdotavās. Viens pats Kimmeļa alus darītavā pēc mucīnām un sifoniem un pie Švarca pēc vīna un konjakiem. Kundze gribēja visu moderni, ar Švarca viesmīļiem un visu pārējo apkalpi, veselu dienu staigāja saraudātām acīm, bet Kalnkājs nepiekāpās. «Nekādi miljonāri mēs neesam,» viņš teica, «neviens santīms vēl nav nopelnīts, uz kredita dzīvojam.» — Tad arī palika

tā, ka rikojām paši — tikai Elvira trīs dienas pirms viesībām pieņēma talkā savu draudzeni no saimniecības skolas laikiem.

Trīsdesmit viesi pie galda — divas reizes es viņus pārskaitīju un abas tā iznāca. Man bij balta kravatiņa šķērsām zem apkaklītes, mugurā Kalnkāja vecā ketaveja — pats viņš apvilcis Kvieša nule pašūto, garu, zemāk par locītavām, un izskatījās stipri vecāks. Sīkais, sausnējais Bražis ietērpies gaišā vasaras ketavejā. Pārējie viesi smokingos, zīdu apšūtiem atlokiem — atskaitot rakstnieku Upesjuri, kas demonstratīvi nēsāja pelēku svārciņu ar rozā neļķi pogcaurumā. Es biju virtuvē, pieliekamajā pie ledusskapja un arī ēdamistabā — atlaisīt vīna pudeles un ielaist no sifona alu glāzēs. Tāpēc novēroju šo to un labi paturēju atmiņā.

Bražim līdzī bij meita, sīks, sausnējs skuķēns. Toties kundze vismaz galvu garāka un labi resnāka kā manējā. Direktora Frīdberga atraitne, četru namu un pusmūižas īpašniece, ar divām meitām, slaidām, bālām un ļoti klusām, tās man atgādināja klostera pansionāres kādā kaut kad lasītā romānā. Advokāts Vilde no pirmā acumirkļa imponēja ar melnu pensneju un ausij aizmetinātu aukliņu, bez tam arī ar savu runību un skaļo balsi. Upesjuri sākumā bij pakluss, čest beidzis un mēreni iedzēris, atspieda galvu rokā un tikai reizēm pavīpsnāja Vildes asprātībām. Blakus viņam sēdēja operdziedātāja, no vīra šķīrusies Sausiņa kundze, tā uzmanīgi klausījās, kad Upesjuri viņai šād tad ko klusām pateica. Atskaitot Sausiņa kundzi, visi pašu ļaudis no sīkzemnieku partijas aprindām vai līdzjutējiem, nekādi principiāli strīdi te neizcēlās. Bražis un Vilde noturēja negaras runas — daudz jau vēl nebij ko teikt par Kalnkāju un viņa uzņēmumu. Sarunas ritēja mazliet vienmuļas, bet sadraudzīgas un jautras. Jo vairāk tukšu pudeli es aiznesu pieliekamajā, jo skaļākas kļuva valodas. Kad pasniedza kafiju, pasteidzu attaisīt pudeli franču benediktīnieša, divas Henesi, pusi zaļās un pusi dzeltenās šartrēzes — lai izvēlas paši. Laikam kaut kas tur nebij gluži tā, kā vajadzīgs: Braža kundze mazliet sarauca degunu un niecinoši piemiedza acis. Ko es tur varēju darīt, man bij tā likts. Likieri nobaudījis, Bražis tiksmīgi atzvēlās krēslā.

— Kā es jau teicu savā runā, — viņš ieminējās, — taisni apbrīnojami, cik ātri latvietis pilsētā tiek uz augšu. Vislabākais piemērs ir mūsu šīsdienas namatēvs.

Viņš gribēja vēl ko teikt, bet kundzes asais skatiens to apklusināja. Jau pirmiņ novēroju, ka kundze pa vīra runas laiku allaž viebās un padarīja viņu tramīgu. Vilde ne reizes neatsaucās Braža runai, acīm redzams abu līderu attiecības nebij diez cik sirsnīgas. Kalnkāja slaucīja pieri ar zīda mutautiņu un nervozi sagrozījās krēslā. Bet galda viņā galā pacēla galvu partijas ģenerālsekretārs Ruņģis, sārts brillots jauneklis, lielām baltām rokām.

— Un mūsu namamāte, — viņš papildināja. — Kad viņa sēdēja savā kioskā pie Strēlniekdārza — vai mēs varējām iedomāties, ka reiz piedzīvosim šo jauko brīdi viņas viesmīlīgajā un mājīgā dzīvoklī? — Viņš palaida apkārt glāstošas acis.

Kalnkāja kundze sēdēja pietvīkusi, rokas viņai lāgā neturējās ne klēpī, ne uz galda. Viduklis tumšzaļā uzvalkā tā sažņaugts, ka krūtis bīstami liecās pāri, arī acis bij mazliet izspiedušās. Nezinādama, ko atteikt, viņa tikai smaidīdama palocīja galvu. Partijas organa — prāvas nedēļavīzes galvenais līdzstrādnieks Upesjuris arī taisījās runāt. Sausiņa kundze pagriezās vairāk pret viņu.

— Tas tā no laika gala bijis latviešu dabā, — Upesjuris teica rāmā, melodiskā balsī. — Mūsu tēvi pastalām ienākuši Rīgā, ar čaklibu un krietniem tikumiem nedaudzos gadu desmitos tikuši pie turības un labklājības. Deglavs to zīmīgi aprakstījis.

— Deglavs! — Vilde pārtrauca. — Beletristos neder daudz klausīties. Deglavs ir vecs plāpa.

— Vai jūs gribat noliegt kultūrvēsturiskos faktus viņa romānā? — Upesjuris iekaisa. — Deglavam trūkst īsta mākslinieciska vēriena, viņš pārāk aizklīst plašumā un sikumos, bet viņa tēlotās sadzīves ainas ir dokumentāriski pareizas, viņa tipī ņemti tieši no dzīves. Katram latvietim zināmas personas — —

— Kam mums rakpāties kultūras vēsturē, kad mēs paši patlaban šo kultūru radām? Dzīvs mopsis vienmēr ir vairāk vērts nekā uzgleznotais — kā Gēte saka. — Vilde pacēla smailo konjaka glāzīti. — Uz mūsu kultūras censoņu veselībām!

Sausiņa kundze kaut ko pačukstēja Upesjurim, abi tie pasmīnēja. Man šķiet — par to mopsi.

— Lai nu paliek tā kultūra, — iejaucās Braža kundze, laikam lai novērstu strīdu. Tad viņa paskatījās zāles valējās durvīs, pa kurām redzams gluži jauns, viņnedēļ atvests pia-

nīns. Kalnkāja kundze uz tā reizēm mēģināja plinkšināt ar vienu pirkstu. — Vai kundze labāk mums kaut ko neuzspēlētu?

Kalnkāja kundze sasarka gluži tumša, rokas viņai pabēga zem galdsegas.

— Atvainojiet!... — viņa stostījās. — Man vēl lāgā neiet... Es tikai nesen... Bet varbūt Frīdberga jaunkundze?

Frīdberga kundze pameta meitai ar galvu. Tā vecākā, garākā tūlīņ cēlās un tieviem papēdišiem pārpaukšņāja parketam. Kāds desmits viesu sekoja viņai. Muzikai zālē atskanot, pie galda palikušie turpināja valodas pusbalsi, bet, gabalam beidzoties, spēcīgi aplaudēja. Vēlāk Frīdberga jaunkundze pavādīja un Sausiņa kundze dziedāja. Upesjuris stāvēja durvīs, ar elkoni pret stenderi atspiedies, un sapņaini skatījās klavierēm pāri pa logu.

Vakars noritēja jaukā saskaņā. Tikai, kad es jau stāvēju priekšīņā pie drēbju pakaramā ar izplestu Frīdberga kundzes mēteli rokās, ēdamistabas durvīs notikās tāda kā maza sadursme. Drusku iemīglotām acīm Bražis apgriezās pret pienākušo Vildi.

— Jūs esat intrigants, Vilde, — viņš teica šķietami laipni.
— Jūs gribat man pogas izgriezt.

Vilde acīm nomēroja viņu.

— Divas vien ir jūsu kelavejai, un tās pašas jūs nelietojat.

— Izgriezt jūs gribat man viņas, — Bražis pastāvēja pie sava. — Koleģiāli tas nav, Vilde.

Vilde paraustīja plecus, cēli izliektu roku sakārtoja pensneju. Braža kundze iestājās starpā, ar savu vareno muguru aizslēpa vīru Vildem. Tā es toreiz vēl nedabūju zināt, kā īsti bij ar to pogu izgriešanu.

Kalnkāja pamazām iedzīvojās bagātas kundzes lomā. Es nomanīju, ka tā nebūt nav tik viegla, kā dažs labais to iedomājas. Kundze allaž bij nemierā ar kaut ko. Vispirms jau ar šo dzīvokli, kam viena pati ieeja un durvis tieši no virtuves uz ēdamistabu. Strīdējās ar mēbeļu pārvilcējiem un portjeru uzkārējiem — pat dekoratīvo mākslinieku Bīti viņa vairs nepavadīja tik sajūsmīgiem skatieniem. Kalnkājs pats viņai nekad nebij izdarījis pa prātam, ko īsti viņa tam pārmeta, to gan nekad netiku skaidri dzirdējis. Aizņemta kundze bij ļoti,

augu dienu līdz pusnaktij un vēl pāri. Cēlās tā starp deviņiem un vienpadsmitiem — atkarībā no tā, kad gulēt gājusi. Man līdz tam katru rītu jāsakarsē ūdens vannas istabā un jāpagaida, vai nebūs kāds uzdevums pilsētā — malkas pārdotavā iegrieztiets paguva tikai paretam. Kušeti vannas istabā sakārtojusi un amata piederumus izvietojusi, arī masētāja gaidīja, kamēr kundze uzceļas. Pēc masāžas viņa stundu un piecpadsmit minūtes gulēja atpūzdamās, apjoztā zida rīta mēleļi tērpusies, kājās uzāvusi mikstas kurpes ar milzīgiem pušķiem. Ap pusdienas laiku nāca šuvēja uzmērot, pielaiķot vai pārtaisīt. Pēcpusdienās diezgan bieži ieradās mājās ārsts Dr. Striķis. Kundze bij sākusi slimot ar dažādām kaitēm: nervi, bezmiegs, un tad viņa nekādi nejaudāja pāriet ielai pāri no vienas malas uz otru. Gandrīz katru vakaru man bij jāuznes divas pudeles alus, tikai tad viņa varēja aizmigt. Pēcpusdienā atnāca klavieru skolotāja, vēlāk kundze gulēja ēdamistabā uz kušetes un lasīja «Aizkulisēs» un «Pēdējo Brīdi». Rīta mēteļa vietā apģērbusi pēcpusdienas uzvalku, gāja pie friziera. Drīz pēc tam saradās viešņas uz kafiju, bet vakarā kundze vai nu viena pati, vai kopā ar Kalnkāju aizbrauca kaut kur. Tā pagāja darba un rūpju pilna diena.

Uz rudens pusi, ap to laiku, kad kundzei gaišo matu vietā uzradās tie skaistie vara brūnie ilgviļņi, mums sasprindza neatliekama vajadzība pieņemt istabmeitu. Apteksne atnāca no rītiem un vakaros gāja prom. Tas nebij nekas. Kundze nevarēja iztikt bez cilvēka, kas piepalīdz trīs reizes pārgērbties un allaž ir pie rokas. Nedēļām ilgi par to bij pārruna ēdamistabā. Nepleciešamība pilnīgi noskaidrota, jautājums tikai, kur ņemt derīgu cilvēku. Labu kalponi tagad atrast bij daudz grūtāk kā mantot lielo vinnestu.

— Viņas ir tik šausmīgi netīras, — Frīdberga kundze teica. — Tikai to viducīti ar lupatu un švammi — ja katru rītu neskatisies pakal, pa nedēļu visi stūri putekļu pilni.

— Ko nu par to, miļā, — Ošleja kundze iebilda. — Bet, ja pagadās kāda, kas ievēl jūsu sudraba karotes un zeķes, ko tad? — Viņa pārstāstīja vairākus spilgtus gadījumus no savas saimnieces prakses. Zagļu jau tā bailīgā Kalnkāja kundze nodrebinajās. Bet tas nebij viss. Braža kundze zināja ko vēl ļaunāku.

— Un kad viņām tie kavalieri sāk nākt! Skatieties vien: meitistaba pielācota, virtuvē mahorkas dūmi smird. Ievāri-

jumu pods tukšs, ka apskatīties nedabū. Jums mazi bērni mājā — kas zina, no kurienes tāds zellis izlīdis un ko viņš atnes līdzī? — Viņas piemēru rinda bij vēl garāka kā Ošleja kundzei. Mana kundze elsa vien.

Tomēr ar visām briesmām citas izejas nebij, es aiznesu sludinājumu avīzēm, un mums sāka nākt kalpoņu kandidātes. Četras dienas viņas nāca, daždažādas, katrā nākamā mazliet citāda kā iepriekšējā. Kundze viņas pratināja kā tīrais izmeklēšanas tiesnesis un eksaminēja stingrāk kā mans citreizējais matemātikas skolotājs ģimnāzijā. Daža saskaitās un aizgāja, durvis visā sparā aizcirdama. Cita iznāca saraudātām acīm. Arī kundzei pašai neklājās vieglāk: vakarā viņa taisni vaidēja, man bij jāiet pēc trim pudelēm alus, lai viņa varētu aizmigt.

Beidzot mums kalpone tomēr bij mājā. Pasika glīta meiča, tikai tādu pagarāku degunu. Nēsāja brūnu uzvalku ar baltu apkaklīti un aprocēm. Viegliņa un jautra, jau pirmajā rītā pat mūsu drūmo Elviru sasmidināja. Bet kundze drūma kā mākonis peldēja pa istabām un paslepus novēroja jauno. Otrā vakarā, kad Anna bij nosūtīta lejā uz veikalu, viņa pārkraujā bufetē visus plauktus, šķendinādama sudrablietas un kristaltraukus. Divas dienas vēlāk kundzēm ēdamistabā bij konfidenciāla apspriede — durvis ciet, un runāja viņas tik klusu, ka es neko nedabūju dzirdēt. Bet kad viesņas līdz ar mūsu kundzi bij prom un Anna noņēma galdsegu izpurināt uz sētas balkonīņa, tur atradās gluži jauns lais gabals.

— Paskatīties, Oļģert! — Anna sauca, durvis pavērusi.
— Man liekas, tās dāmas te ir kārtis spēlējušas.

Es viņu brīdināju neizrunāties aplam. Bet Anna tikai pasmējās un pieslēja latu pie Jullas vāzes ar sešiem hrizantēmu ziediem. Divas dienas vēlāk, parketu ar flaneļa lupatu berzēdama, viņa sienmalī atrada pieclatu gabalu. Divos pirkstos to turēdama, ilgi skatījās griestos.

— Ko jūs tur tā pētāt? — es apvaicājos.

— Es meklēju to caurumu, no kurienes nauda birst. Patiešām, šī te ir svētīta māja. Tad nav ko brīnīties, ja nokiosknieces tik ātri tiek par miljonāri.

Es viņu atkal brīdināju. Šoreiz Anna vairs nesmējās, padziļā krunka bij guļus ievilkusies viņas zemajā pierē. Viņa tik spārīgi nosvieda sudraba ripiņu uz inkrustētā galdīņa, ka tā noripoja zemē, — bij jāmeklē rokā un jānoliek rāmāk.

Nauda no griestiem vairāk nebira. Tomēr kundze joprojām vēroja neuzticīgi, bet Anna kļuva klusāka un tikai reti vairs nēmās mūs smēdināt. Uz rudens pusi kundzei palika arvien mazāk laika vērot. Katru sestdienu mums vēstulu kastīnā iebāza sīkzemnieku avīzi, un tajā es lasīju, kādās dāmu komitejās ievēlēja un kādās sēdēs piedalījusies Kalnkāja kundze. Bez tam vēl teātri, opera un dažādas balles — kā lai kundze atlicinātu laiku saimniecības uzmanīšanai? Reiz pa pusviru durvīm dzirdēju viņu savā nodabā iesmejamies. Elkoņiem galdā uzmetusies, degunu «Aizkulisēs» iedūrusi, viņa pusbalsī burtu pa burtam lasīja brīnišķu valodu:

«... robe de marocain noir a haut de corsage et haut de manches jaune creme, hapeau noir a guirlande jaune...»

Vēlreiz tiksmīgi pasmējusies, viņa aizgāja, kādu meldīju dungodama. Es pielavījos paskatīties, kādu sanskritu viņa tur lasa. Bet tas bij tikai «Aizkulišu» Revue des toilettes «Lido» restorānā, un tajā aiz M-me Kalnkāj nodrukāts kostīma apraksts, ko viņa te nupat lasīja pa drukātiem burtiem. Pasaucu Annu, parādīju aprakstu un paskaidroju, ko tas nozīmē. Anna tikai nicīgi uzmeta lūpu.

— Lido, lido, — viņa teica, -- kad tikai beigās neielido atpakaļ skābuma ķērnē!

Kalnkāja kundze bij sasniegusi visu, ko reiz sapņojusi. Trīs reizes dienā un līdz pusnaktij auto piedūca lielās mājas parādes durvīm. Kur tie laiki, kad viņa pēc vienpadsmitmiņ nāca no kioska, finiera kasti mugurā stiepdama un kaklā uzkārtu naudas somiņu allaž aptaustidama! Protams, dažas neapmierinātas vajadzības vēl allaž atlika, agrākiem sapņiem nebij necik tālas perspektīvas. Kundzei likās kompromitējošs tas pats gruntsgabaliņa ķīlis ar veco nameli, malkas pārdotavas šķūni un lejkanu aplaistāmo ietvi. Uz rudens pusi vārtiem piesītām plakātu: «Šis gruntsgabals ir pārdodams». Bet neviens īsts pircējs pagaidām neradās, un tā viņš turpināja joprojām Kalnkāja kundzi kompromitēt labākās sabiedrības acīs. Lielu kļūdu viņa arī izdarījusi, pa vasaru nenoīrēdama vasarnīcu jūrmalā, kur taču piemita šis pašas sabiedrības izlase. Vainīgs tur gan bij pats Kalnkājs, grūti iekustināms, pārāk apdomīgs, ar iesīkstējuša amatnieka kautribu. Frīdberga kundze ar meitām vienu sezonu bij pavadījusi Ostendē, Kalnkāja kundze tagad ļoti interesējās par šo kūrortu. Viņas nervi, bezmiegs un bailes iet pār ielu ierosīja plašas pārrunas

par Tērbatas Pūsepu un tā brīnišķīgiem panākumiem visādu slimību dziedināšanā, par ko zināja stāstīt Ošleja kundze. Arī pašu personīgs auto nākamo pavasari Kalnkājiem likās pilnīgi nepieciešams. Kundze nosotījās pati izmācīties par soferi.

Tā mēs nodzīvojam līdz vēlam rudenim. Kundze šad un tad aplūkoja ievārījuma podus pieliekamajā, pētīja meitistabas grīdu, ošņāja gaisu virtuvē un vairākkārt apvaicājās, vai es neesot manījis kavalierus nākam pie Annas. Es neko nebiju manījis un nevarēju pateikt. Bet novembra beigās, kad iestājās tāds atkusnis ar dubļiem, kādā droši vien arī Braža kundzes meitistaba bij pielācota, garāmiedams Annas istabā izdzirdu aizdomīgu čukstēšanos un vīrieša balsi paretam iedūcamies. Kundze ar citiem bij aizbraukusi uz Liepāju skatīties sēklī izmesto holandiešu tvaikoni, tāpēc par to ziņot nebij iespējams. Nākamā vakarā, kad es jau sēdēju virtuvē pie galdiņa, atkal kāds tur iegāja un dudināja atkal. Pēc brīža Anna iznāca un trallinādama nosteidzās lejā — katrā ziņā atnest kaut ko kavaliera pacienāšanai. Droši vien kortelīti un aknu desu — es nodomāju. Meitistabas durvis vērās atkal, virtuvē ienāca jauns, labi apdilis cilvēks sabristām korpēm, pateica man labvakaru un nosēdās pret plīti apsildīties. Es lūkojos uz viņa kājām: cik pareizi tomēr varēja spriest un uzminēt tāda Braža kundze!

Mana paša kundze piepeši pārradās mājās. Virtuvē ienākusi un svešo ieraudzījusi, saduga, sveicinājumu neatņēmusi, zalgojošām acīm pavērās manī.

— Tas ir Annas ciemiņš, — es ziņoju.

— Annas... — kundze izdvesa. — Un viņš te nāk?

— Vakars viņš arī bij, — es turpināju. Svešais pameta ar galvu. Kundze gandrīz vai palēcās.

— Ko jūs te meklējat? Kas jums te par nākšanu? Te nav nekāda viesnīca, ne satikšanās nams! Nezin no kurienes jūs tādi izlienat, nezin ko te varat ienest mājās. Tāpēc es skatos, ka man tas ievārījuma pods jau pusē. Vai es Annai diezgan netīku kodinājusi, ka svešiem te nav nekāda lāčošana?

Arī viņa bij pamanījusi tā sabristās kājas. Balti ēnaini plankumi plauka un nodzisa viņas vaigos, kur pat divi badošanās posmi nebij iespējuši izkliest tumšo sārtumu. Svešais piecēlās, pasminēdams paraustīja plecus un iegāja atpakaļ meitistabā.

— Nekaupa! — kundze nokliedza tam pakaļ. — Oļģert, ejiet tūliņ pēc policijas! Es gribu redzēt — —

Bet viņa ieraudzīja tūliņ. Svešais atkal iznāca gaiteni, galvā viņam bij nomelnojusi studentu cepure. Kundzei mute pusvārdā palika vaļā. Tajā pašā acumirkli pa āra durvīm ieskrēja Anna, tāpat trallinādama — padusē viņai bij papīrā ietīts baltmaizes klaipiņš, rokā šprotu kārba. Pasteidza pie virtuves durvīm.

— Tas ir mans brālis, — viņa sacīja. — Viņš studē tiltu būvniecību, visu vasaru nostrādāja Krustpilī, tikai vakar atbrauca Rīgā...

Brālis no mugurpuses piedūra viņas plecam. Abi iegāja Annas istabā. Kundze attapās un bruka man virsū:

— Un ko jūs man te muldat? Kāpēc jūs nesakāt?

— Es saku to, ko zinu, — es taisnojos.

— Muldoņa jūs esat, vairāk nekas! — kundze neatlaidās. — Brālis — un vēl students, tā taču pavisam cita lieta...

Students iznāca, neatsveicinājies izgāja laukā. Bet tad pārādījās Anna — pavisam bāla, zods viņai trīsēja.

— Es nezināju, ka brālis, — kundze taisnojās sašļukusi.

— Bet uz priekšu jūs man ziņojiet — —

— Ne uz priekšu, ne atpakaļ man nebūs jums ko ziņot. Es aizeju!

Kundze sašļuka vēl vairāk.

— Nu, nu, kāpēc — —

— Tāpēc! — Anna šņāca pārskaitusies. — Par zagļiem un vazaņķiem jūs visus turat. Bārstiet savus latus un pieclatus cūkām priekšā ne godīgiem cilvēkiem. Ku-undze! No kioska nākat un kioskā atgriezīsieties!

Viņa ieskrēja atpakaļ un aizcirta durvis. Kātā piekārts mišņa kontrolis nozvanīja pret plītssienas glazēto balto podu. Kundze noelsās, pieķēra roku sirdij, mugura meklēja atbalstu pret stenderi.

Rītā mums Annas vairs nebij. Atkal sākās apspriedes un jaunas kalpones meklēšana. Nākamā arī nebij slikta, bet izrādījās, ka tai kaut kur novietots bērns un ka viņa tam slepus nes saldumus no mūsu pieliekamā. Tādas lietas mēs nevarējām ciest. Trešā bij tik netīra, ka pat man riebās sēsties pie sava galdiņa. Tikai vienu nedēļu kundze to cieta. Ceturtā citādi ciešama, bet tādu lāča miegu, ka Elvira rītos viņu tikko varēja uzbuksnīt augšā un arī tad tā jau ap desmitiem pie

plīts klanījās vien. Tā mēs viņas mainījām citu pēc citas. Visu to laiku, kamēr es vēl nodzīvoju pie Kalnkājiem, netikām un netikām pie labas istabmeitas.

Ziemu Kalnkājs ļabi ja reiz pa mēnesi pārradās mājās. Vējā un salā nobrūnojis, pēc dūmiem smirdošā zemnieku puskažociņā, viņš kā svešinieks aplūkoja sava dzīvokļa greznību un sava paša sievu. Piere viņam allaž krunkās, matu vainadzīnš kļuvis gluži sirms. Ar meža strādniekiem visādas nedienas, naudas lietās sarežģījumi, departaments nenāca pretī tā, kā bij cerēts. Ziema pagadījusies neredzēti nelāga. Pāri ziemsvētkiem nevienas nedēļas braucama ceļa. Ja vēl janvārī un februārī neuznāca lielāka sala un sniegs, tad balķi paliks neizvesti Gaujas krastā. Un ko tas nozīmē, ja koki pa vasaru paliek mežā guļam, to zinās tikai tie, kas paši tādu nelaimi piedzīvojuši.

Ne ista sala, ne sniegs neuznāca. Nedēļas divas zemnieki izmēģinājās, tad atmeta ar roku un ne par kādu naudu nebij piedabūjami bendēt zirgus un ragavas lauzt. Likās, arī Kalnkājs pats bij atmetis ar roku — pa Rīgu vien vairāk dzīvoja un atkal bieži pārradās mājās ieskurbis. Pašos pamatos viņa pasākums sāka šķobīties. «Aizkulišu» «Revue des toilettes» vairs neaprakstīja M-me Kalnkāj kostīmus, bet gan citā slejā parādījās nirdzigs aizrādījums par zaļā zelta kalnračiem, kas zelta vietā izcēluši tikai praulus. Partijas organs vairs neziņoja, kādās komitejās ievēlēta Kalnkāja kundze un kādās sēdēs piedalījusies. Arvien biežāk un arvien garāki tur tika raksti par partijas un tautas necienīgiem deputātiem, kas nepratās paši vākties pie malas un palaut vietu cienīgākiem vīriem. Arī partijas krājkasē kaut kas nebij kārtībā, ārkārtēji pilnai sapulcei vajadzēja izdarīt pamatīgu tīrīšanu, lai glābtu partijas prestižu un izbrauktu uz ceļa koruptantu purvā iegāztos ratus. Uz pavasara pusi visa Rīga runāja, ka partijas vairākums piespiedis Braži atteikties no deputāta mandāta, ko mantojis nākamais kandidāts Vilde, bet par direktoru krājkasē Braža vietā ievēlēts Ošleja kungs. Tikai tad es sapratu, kāpēc Bražis toreiz, mūsu dzīvokļa iesvētīšanas vakarā, nosauca Vildi par intrigantu.

Tajā laikā es vairs neēdu Kalnkāju virtuvē un tāpēc arī nevarēju tieši novērot, kas ģimenē īsti notikās. Kundzei manū pakalpojumu vairs nevajadzēja, es atkal strādāju malkas

pārdotavā, kur diviem iznāca pamaz darba. Mums bieži pietrūka vienas vai otras šķirnes malkas. Pircēji aizgāja pukodamies un otrreiz vairs neieradās, jo nupat netālu Antonijas ielā bij atvērta plaša un moderna noliktava.

Mans līdzšinējais palīgs bij pratis pielīst kundzei un arī Kalnkājam pašam, tāpēc mani tagad nolika viņam par palīgu. Algu samazināja uz pusotra lata dienā, un par to pašu man bij jāslauka iela un jāaplaista ietve. Mans priekšnieks bij glums kā zutis, viltīgs un slinks, pats viņš vairāk tikai tērvoja ar kaimiņu sētniecēm vai sēdēja pagraba veikaliņā, kamēr man vienam jāzāgē malka un jānes ripuļi. Šādas netaisnības mani stipri sarūglināja, es sāku sajūst jaunu prieku, redzēdams, ka Kalnkājam ejot arvien sliktāk un sliktāk. Ap Jāņiem mani atlaida pavisam — taisnību sakot, diviem te arī vairs nebij ko darīt.

Tagad man laika bij diezgan staigāt pa ielām, aiz parašas un ziņkāres bieži vien iegriezos Strēlnieku ielā. No vārtiem nozudis plakāts ar manu rokas rakstu: «Šis gruntsgabals ir pārdodams». Vēlāk nozuda arī drēbnieka Kvieša izkārtne un aizkari namiņa logos. Augusta beigās es redzēju, ka seši ekspresi stiepa pa durvīm laukā Kalnkāju jauno pianīnu. Septembra vidū sastapu Kalnkāju, kad viņš no lielās mājas uz malkas pārdotavas vārtiem nesa čuguna katlu, trumuli un veļas berzamo dēli, ko savā laikā līdz ar citām grabažām bijām novietojuši bēniņos. Viņš gāja, galvu nodūris un piepūties, manis nemaz vairs nepazina. Un kāpēc tad man katrs tāds pulieris jāsvaicina? Es izlikos, ka arī viņu nepazīstu.

Nākamo ziemu sala un sniga kā negudrs. Es tolaik jau dzīvoju Latgales priekšpilsētā, bet biju aizgājis uz Pulkveža Brieža ielu, kur kāds namsaimnieks meklēja uzticamu vārt-sargu par mērenu atalgojumu un labām dzeramnaudām. Tā kā kungs mani laikam neatzina par pietiekoši uzticamu, saskaities gāju mājup ātrāk, nekā biju paradis. Pat pazīstamo kiosku toreiz neievēroju. Bet piepeši izdzirdu aiz muguras tā kā pazīstamu balsi:

— «Jaunākās Ziņas», «Sevodņa», «Rigasche Rundschau»...
«Jaunākās Ziņas», «Sevodņa», «Rigasche Rundschau»...
«Jaunākās Ziņas» — — —

Atskatījos. Kā tad: tā pati Kalnkāja pabāzusi galvu kioska lūkā. Annas lāsti bij piepildījušies.

Pavasārī dabūju darbu pilsētas dārzniecībā aiz Viestura parka. Rakt un rijolēt nebij viegli, bet par to maksāja trīs lati dienā. Un pie tam visas astoņas stundas nekad nenācās muguru locīt. Togad apstādīja 1905. gada kalnu un apkaimes ielas. Liepas, gobas, kastaņas, papeles un mietus smagajā automobilī sakrāvuši, kā kungi braucām visai pilsētai cauri, trotuāra gājēji laipnām acīm noskatījās pakal pilsētas izdaiļotājiem. Arī paši apzinājāties savu svarīgo lomu un, vezuma virsū sēdēdami, cienīgi kūpinājām papirosu. Tikpat cienīgs uzdevums — braukt pa Vērmaparka ceļiem un mest dēļu kulbā sievu sakašpātās sausās lapas, zarus un visādus grūžus. Zēnu bars mūs allaž apbrīvoja, tie uzņēmīgākie no mums turpat uz ātru roku iepazinās ar bērnu meitām latgalietēm. Daža mūs pavādīja visam dārzam cauri, stumdama līdzī ratiņus ar brēcošu mazuli. Lai viņš brēc, tādām knauķim pļaušu izvingrināšana svaigā gaisā tikai par labu.

Diemžēl, trīsdesmit pirmajā maijā mūs, visus tos dienniekus, atlaida, palika tikai pastāvīgie strādnieki. Jaunu robu lūkodams, vazājos pa pilsētas apstādījumiem un bulvāriem, izsēdējos uz visiem soliem, bez kādas lielas intereses vērodams bezdarba staigātājus un tos, kas steidzās dienas gaitās. Esplanādes malā pretim cementa baseinam, tikai otrā pusē, allaž tajā pašā vietā sēdēja kāds kungs sirmām ūsām, katliņu galvā un haveloku mugurā — tāds apgērba gabals tagad vairs pavisam nebij modē, manos skolas gados gan mūsu ģimnāzijas direktors taisni tādu pašu nēsāja virs mundiera. Konsekventais sava sola sēdētājs man iepatikās, ņēmos pēlīt un prātot, kas tas lāds varētu būt. Katru rītu viņš ieradās taisni pulksten astoņos, nosēdēja līdz deviņiem, tad piecēlās un nesteigdamies, vienu kāju mazliet pievilkdams, aizgāja gar Barklaja de Tolli pieminekļa postamentu. Viņam ir

reimatisms, es nodomāju, skatīdamies, kā viņš smagi balstījās uz savas resnās, bumbujainās nūjas. Reiz aiz ziņkāres sekoju viņam. Elizabetes ielā viņš nokāpa poļu konditorejas pagrabīnā. Kad es pēc brīža apgriezos un nācu atpakaļ tur garām, viņš sēdēja pie apaļā galda, dzēra buljonu un uzkoda pīrādziņu. Tātad neprecējies un mājā viņam nav savas saimniecības. Vakaros viņš pie baseina ieradās pulksten desmitos. Ja sols bij aizņemts, kliboja gar to no vienas puses uz otru, līdz kāda sēdētāja piecēlās un atbrivoja vietu. Tad viņš žigli apsēdās, mezdams niknus skatienus uz palikušajiem — it kā viņam vienam bijušas dzimttiesības uz šo soli. Vienpadsmitos gāja prom. Man gribējās zināt, uz kuriem. Viņš aizkliboja gar katedrāli, pa Brīvības bulvāri, pa Kaļķu ielu, iegriezās Ķēniņa ielā un turpat Uleja apkaimē man pazuda. Viņam tur ir kāds klubs — es spriedu.

Nomanīju, ka šis savādnieks arī mani ievērojis. Kādu ritu viņš piecēlās, pa parašai pasvieda nūju augšup un veikli saķēra to aiz pumpas. Nāca taisni uz mani. Haveloks viņam bij melns, bet pasalna auduma un labi nobružāts. Katliņš apmalās un dibenā mazliet nodzeltējis. Vecmodīgā atliektā apaklīte ne visai tīra.

— Vai var piesēst? — viņš jautāja. Viņam trūka divu priekšējo apakšzobu, tāpēc drusku šļupstēja.

— Bet lūdzu! — es labprāt atsaucos un pavirzījos vairāk uz sola galu. Mazliet migloja, apstādījumi bij gluži tukši, tikai viņā pusē paegļu klūgu grozam blakus sēdēja pusaudzis un skaitīja sauļā siknaudu.

Kungs apsēdās, mani neskatīdamies. Izvilka lielu sudraba pulksteni un pameta acis tajā.

— Vai jums patik ebreji? — viņš pavisam bez iemesla ievaicājās. Un kad es izbrīnā sarāvu plecus: — Kādēļ tad jūs vienmēr sēžat te?

— Tāpat kā jūs, — es atteicu.

— Ar mani tā ir pavisam cita lieta. — Viņš brīdi padomāja. — Jums taču kādreiz uzmetas pūte — teiksim, pierē? Ir tādas. Viņa knieš un smeldz, un jums vienmēr gribas aplūkot to spoguļi un knibināt, lai gan zināt labi, ka tad viņa knieš vēl vairāk. Tā ir tā lieta.

Viņš aplusa un ar nūjas galu nikni šņāpa granti burtus. Bij jāpavaicā, kāpēc viņam tie ebreji tā knieš — bet viņš

izskatījās tāds, kas neatbildētu. Un kamēr vēl domāju, viņš prasīja atkal:

— Sieviešu cienītājs jūs esat?

— Nekāds lielais, — es atbildēju vilcinādamies, patiešām noteikti neapņērdams pats, esmu vai ne. Viņš pameta ar galvu.

— To es jau novēroju, tāpēc jūs man iepatikāties. Lielākā daļa te vazājas glūnēdami, ka vai acis izmežģijas. Taisni kā runči pavasarī... Un bez darba jūs esat?

Es to apstiprināju un pastāstīju, kur līdz šim strādāju un kāpēc tagad te sēžu. Viņš palocīja galvu, piecēlās un pasvieda savu nūju.

— Nāciet līdzī.

Tonis tāds, ka prātā nevarēja nākt neklausīt. Pie Barklaja de Tolli viņš apstājās un atgriezās.

— Brokastis vēl neesat ēduši? — Protams, ka ne: ar tiem pāra desmit latiem, kas man kabatā, drīkstēju ēst tikai divas reizes dienā, un ēstgriba pret vakaru ir divtik liela kā rītos. Kungs tikai pamāja ar savu nūju un kliboja tālāk.

Poļu konditorejā mēs izdzērām pa krūziņai buljona un apēdām siltu gaļas pīrādziņu. Tad iekāpām tramvajā numur divi un braucām. Tik daudz dēku pieredzējušam, man arī tagadējā nelikās necik pārsteidzoša. Šis svešais apdzeltējušā kalliņā likās tīri simpātisks cilvēks. Gan jau arī te kaut kas iznāks — es nodomāju.

Izkāpām pašā galā. Nogriezāties pa kreisi. Pa šaurām smilkšainām ieliņām bridām lielu gabalu. Kaut kur kara slimnīcu tuvumā ielas strupnis atdūrās pelēkā ķieģeļu mūrī, pār kuru slējās kādreiz krāsoti skārda jumti un slaidi, apaļš, izdzisis skurstenis. Mūrim pieklāvās prāvs, izšķiebtām latīņām un nomaļiem apžogots, vecām liepām un kastaņām pieaudzis dārzs. Mans vedējs ar vienu roku pacēla nošļukušos vārtņus, ar otru rūpīgi slēdza komplicētu patentatslēgu. Man nāca smieklī: ko te līdzēja atslēga, kad tos nomaļus kurā katrā vietā ar kāju varēja atbīdīt nost? Noplukušajā plāksnē pie liepas stumbra izlasīju: Pēteris Vurmis. Tātad Pēteris Vurmis. Vurmis — Kurmis... tas atskaņojās labi, Acīm redzams arī mums abiem iznāks kaut kas labs.

Viņā pusē, ar kārniņu jumtu sētā atspiedusies, brūni krāsota māja. Šķībs lievenītis uz apaļi virpotiem stabiem. Divpildiņu durvis un aizvirtnos iekrāsotas citreiz melnas, tagad

pelēksnējas svītras. Bet Vurmis veda mani sāņus pie fabrikas mūra, kur pieslieta gara šķūnišu ēka ar augstākām un zemākām piejumēm. Priekšā stiepļu pītena aplociņš, kur kārpījās pāra desmit vistas, spārnu nolaidis, kļuva burbinādams, tītarš čāpoja riņķī ap savu sievu, pelēks zostēviņš viens pats snauda stūrī. Atsevišķā apzogā blakus klukstēja divas cāļu mātes. Mums piecējot, sacēlās neganta čala. Pat flegmatiskais zostēviņš pietrausās kājās, izšļaucīja vienu kāju un spārnu. Vurmim milīgas krunciņas savilkās ap acu kaktiem. Viņš pagrāba sauju no auzām un zirņiem piebērtās kastes un pasvieda putniem, cāļiem pabēra putraimus.

Kad uzgājām mājas izpuvušajā lievenī, aiz durvīm atskanēja velnišķa rēkoņa un skrāpēšanās. Tikko varēju sadzirdēt, ko Vurmis teica, ar roku apkārt novilkdams:

— Un tas ir viss, ko noladētie žīdi atslāja manam tēvam.
— Kuš, Neron, tas esmu es.

Velnišķā rēkoņa iekšā apīmās. Vurmis slēdza durvis. Vispirms lielu caurduramu atslēgu kā lauku klētīm, tad otru mazāku, mākslīgu. Pa spraugu izlēca pelēki salns zvērs cilvēka pusaugumā, stāvām ausīm un garu asti. Iekaukdamiem pielēca Vurmim krūtīs, sarkanu mēli nolaida pār vaigu. Bet tad pamanīja mani — acis viņam zaļgandzelteni iezvērojās. Iekaukdamiem viņš šāvās man garām, neiekoda vis, bet ar plecu tā trāpīja vēderā, ka es atstreipuloju un tikko noturējos kājās. Pie kastaņas aizlēcis, atsviedās un atpirdza zobus. Es atmuguriski iemetos priekšīņā un aizcirtu durvis. No pārdzīvotām briesmām sirds man sita stipri.

Vurmis apsedās pie brūna riekskokā galdiņa. Viss te bij brūns — skapītis sienmalī, kožu izsvītrotie krēsli, sirmām spalvām notraipītais dīvāniņš. Stipri un riebiģi smirdēja pēc suņa. Es nosēdos Vurmim pretī.

— Tātad jūs paliekat pie manis, — viņš teica, it kā mēs visu laiku par to vien runājuši un vienojušies. Bet tas atkal bij teikts tā, ka nevarēju citādi.

— Jā, es palieku pie jums, — atbildēju vilcinādamies: gaisā ošņādams, Nerons kā pats nelabais staigāja ārā gar logu.

— Es reti esmu mājā, — Vurmis turpināja lietišķi, — jums tad te viss jāpārzin. Galvenā kārtā tie putni — četrreiz dienā jāpabaro un allaž jārauga, lai silitē tīrs ūdens. Arī te iekšā nekaitētu drusku kārtības. — Viņš atlicās un pārvilka pirkstu palodzei — vesela vaga palika putekļu kārtā.

— Mans pēdējais kalpotājs jau divas nedēļas kā prom. Oļas bij sācis nest pārdot veikalā tepat uz stūra. Zagļus es nevaru ciest. Bet jūs neesat.

Tāds apgalvojums vien jau apvainoja mani. Vurmis nelikās redzam manas sastieptās lūpas.

— Es reti kad ēdu mājā, bet jums sev būs pašam jāpagatavo. Vai jūs protat arī tādus meitiešu darbus?

Vārdu meitieši viņš izrunāja tā grūti, kā piespiezdamies. Es apgalvoju, ka kara darbos esmu pat veļu mazgājis un zeķes lāpījis. Vurmis pameta ar galvu.

— Pārtikai jūs dabūsi latu dienā, algas — piecdesmit mēnesī. Iet?

Prolams, ka gāja. Tik daudz es pēdējā laikā nekur nebiju pelnījis. Cepēši par latu dienā gan neiznāca, tomēr iztikt varēja. Darba te arī nelikās gluži kakla laužams. Tikai tas nolādētais suns!

It kā manas domas uzminējis, Vurmis sacīja:

— Un tad Nerons jums jāuzmana. Tas ir ļoti gudrs kustosnis. Kad es viņu ieslēdzu te istabā, svešs lai nerādās tuvumā. Tikai viena nelaba īpašība: viņš mil izmanīties laukā un klaiņāt pa ielām. Jau divas reizes es viņu esmu izpircis no gūsta. Mans priekšpēdējais kalpotājs nedrīkstēja viņam tuvumā rādīties.

Man aukstums pāršalca mugurai.

— Viņš liekas negēlīgi nikns.

— Tā nav nekāda negēlība, — Vurmis atsaucās, it kā personīgi apvainots, — bet katra krietna suņa īpašība. Zobi viņam ir, lai kostu. Vajag prast apieties un sadraudzēties ar viņu.

— Nu, gan es tevi sadraudzināšu! — es nodomāju, pašlepeni dūri vīstīdams. Atradies kungs, ar ko jāprot apieties!

Vēlāk Vurmis veda mani vēlreiz pamatīgāk izrādīt visu, kas te pārzināms. Vistu un cāļu aplokus. Sevišķo barību tītariem un zostēviņam ar mātīti, ko vajadzēja pieradināt pašai perēt. Sešus trušus ar mazuļiem stieplju būrī kādā nojumē. Ūpi, kas snauda kūtiņas kaktā, dzelzs laktā uzmeties. Lielu pelēku zaķi kaslē ar redeļvirusu — to Vurim atvedis kāds pazīstams mežzinis. Parku, kur vēl pērnās lapas nebija sakašņātas. Veco cauro liepu ar desmit melno strazdu pāriem caurumos, no kuriem sveši kaķi allaž trencami prom. Pumpi un sētu, kur Nerons pa nezināmiem caurumiem spraucās

laukā. Fabrikas mūri, kam pāri kaut kādi nedarbji allaž svieda tukšas pudeles un požu suķes. Rādīdams Vurmīš runāja maz, aprautiem pusteikumiem, it kā katrs vārds viņam būtu taupāms.

Vurmīš pirmīņ laukā iznākot, Nerons tūliņ sāka auļot apkārt, riedams ķēra mutē kokiem nokritušos sausos zarus, atnesa nomest tos saimniekam pie kājām un, ausis līgsmi samailējis, gaidīja, lai atkal pasviež tos. Bet līdzko parādījies es, ar Vurmja nūju apbruņojies, viņš tūliņ aprāvās, atkāpās tālāk nost, paņirdza zobus un iedzēlās manī savām zaļgandzeltenajām acīm. Draudzējies nu ar tādu nezvēru! Visu laiku viņš vilkāš mums nopakaļ, visu laiku es sajutu mugurā viņa nejaukāš acis.

Ap pulksten diviem Vurmīš izņēma no brūnā skapiša petrolejas virtuvīti un taisijās aizkurināt. Iedeva man divus latas — lai atnesot tos veikala ko uzvārīt, izņēmuma pēc viņš pats šodien arī paēdīšot mājās. Iziedams to zvēru nemanīju. Bet līdzko, atpakaļ atnācis, aizvēru vārtnīšus, viņš tāliņ rēkdams bruka man virsū, it kā nebūtu redzējis un nezinātu, ka esmu pieskaitīts mājniekiem. Diezin vai Vurmja boze paglābtu manī, ja viņš pats neatrāvīs logu un neatsaucīs.

Pusdienas ēdot, arī Nerons ienāca iekšā — durvīm pieslējies, viņš veikli prata ar ķepu nospiest turekli. Sarus sacēlis, apmeta man likumu un nosēdās pie sava saimnieka. Tas šād un tad pameta pa kumosam, viņš to katreiz noķēra gaisā, zobus tā noknauksīnādams, kā kad kniebavas sasīt ciet. Kāruma slienas viņam stiepās no mutes kaktiem.

— Tā viņu vajag pielabināt, — Vurmīš pamācija mani.
— Ar naidu jūs neko nēpanāksiet.

Riebumu pārmācis, pasniedzos noglaudīt suni, bet viņš nurdēdams pavilkās tālāk. Kad mēģināju pasniegt desas gabalu un Vurmīš pavēlēja ņemt, viņš satvēra to gariem zobiem, aiznesa un nolika kaktā pie vecām galošām. Man asinis saskrēja vaigos: tā šis nelietis prata noniecināt un apvainot. Na, to tu man pieminēsi! Vurmīš nogrozīja galvu:

— Grūti jums nāksies. Jūs laikam nemīlat suņus.

Protams, ka nemīlēju. Par ko es šādu lopu lai milētu? Tikai sānus labi aptaustīt, tas te vienīgais.

Pēcpusdienā Vurmīš aizgāja prom, es paliku mājā viens. Taisnību sakot, divi mēs te palikām. Tas otrs sēdēja dārza vidū zem liepas un gaudoja aizvilkdamiēs, it kā viņš te

atstāts nezin kādā postā un pie beidzamā plukatas. Durvis pavēris, mēģināju pielabināt viņu, pasviedu pusdienā palikušo gaļas kumosu — viņš pat neatskatījās. Pat tik daudz vērtu viņš neturēja mani, vaimanāja joprojām. Nu, kad ne, ne, nav arī vajadzīgs. Blauij tad, kamēr žokļi izmežģijas.

Divas istabas vien te apdzīvojamas. Visa pārējā māja noslēgta ciet, aiz durvīm grabinājas peles. Iegāju izlūkot Vurmja telpu. Tur bij grezni taisīti, tagad nodriskāts rakstāmgalds ar pīpmaņa piederumiem. Pildidams savus sievišķa pienākumus, kaut cik apslaucīju putekļus un visādas sabiras. Svītrotu dzeltenu samtu pārvilkta kušete pievelta salnām suņa spalvām. Tam maitas gabalam pašam pie sienas uz grīdas mīksts paklājs, bet kāpēc gan nepavāļāties arī kunga gultā, kad tā visa vaļa paļauta. Drēbju skapja spogulim diagonāla plīsuma svītra no viena stūra līdz otram, iekšā viss pieblīvēts jauniem un apvalkātiem, tumšiem un gaišiem uzvalkiem — parastajiem svārkjiem, vecmodes šēzēm, ketavējām, smokingiem, pat fraka un pāris baltu vestu tur karājās. Divi prāvi kožu tauriņi izlidoja istabā — kādu dienu jānes laukā izvēdināt un izpurināt, citādi sagrauzīs lupatās. Apakšā zābaku noliktava, vienkārši šņorzābaki, tādi ar ziemišķādas virsu, dzeltenas un lakādas kurpes, vismaz desmit pāru. Redzams, Vurmis savā laikā dzīvojis arī labākas dienas.

Grāmatplaukts ar divām aizslēgtām atvilktnēm apakšā. Čupa saputējušu brošūru un papīru. Grāmatas vācu valodā ar skaitļu virknēm un tabulām, visām uzraksts ar izlocītu ripulī apakšā — Christian Vurm. Fabrikas plāns uz zilgana vaskpapīra, stūrī Christian Vurm & Comp. Tātad koku zāģētava bijusi Vurmja tēvam, un ebreji viņam to izputinājuši. Tā es nospriedu pie sevis, bet viņam pašam to nekad netiku ļaujājis. Tāpat to ne, ko īsti sievieti viņam nogrēkojuši. Kas man tur galu galā arī daļas!

Abas istabas kaut cik uzposis, dīvanam suņa spalvas notīrījis, atstiepos atpūsties. Bet kāda tur pūšanās, kad tas nezvērs ārā trokšņoja bez aprimas. Negaudoja vairs, tikai žēlabaini smilkstēja. Droši vien arī asaras viņam bij acīs. Patiešām, kas par nelaimīgu radījumul! Sirds man kūsāja aiz apvainojuma un dūsmām.

Esmu dzirdējis pļāpājam, ka bērni un suņi tūliņ nojaušot, kas viņus mīl, kas ne. Protams, tie ir nieki, bet šoreiz gan taisni tā sagadījās. Suņus es pagalam nevaru ciest jau no tā

laika, kad Salinieku Lācis man iekoda stilbā. Lēnie un padevīgie ir tikpat pretīgi kā nīknie. Ansim mana tēva mājā reiz bij tāds glupjš pinkains Poģis. Tas locījās smilkstēdams un grieza vēderu augšup, kad Ansis to milinādams pa jokam pēra ar pātagu, tā ka spalvas vien putēja gaisā. Bet kad mocība bij mitējusies, šis dulnais lopiņš sajutās bezgala aplāimots, sajūsmā kaukdams, jonoja apkārt un lēca klāt roku nolaizīt. Nospļauties par tādu verga dvēseli! Pamēģiniet izpērt kaķi un tad gaidiet, lai viņš nāk jums draugos! Tad labāk piesargiet rokas un acis no viņa nagiem. Kā jūs viņam, tā viņš jums — tas ir kustonis ar raksturu un pašcieņu. Es bieži esmu domājis, kāpēc cilvēki audzē un vairo parazitisko suņu sugu? Lauku suņiem vēl ir zināms attaisnojums, tur tiem sava loma kā gana palīgiem un mājas sargiem. Bet šie pilsētnieki! Nekad nevaru novaldīt smieklus, kad redzu pavadas galā tādu slaistu, ko vilks vai plušķis teneriski rauj pa ietvi, reizēm arī ielai šķērsām pāri. Un kūju man gribētos grābt, kad kalpones no rītiem izved viņus uz ielas pastaigā un tie skraida, apgānīdami visus vārtu stabus un ejas. Pilnīgi saprotu nabaga sētniekus, kas lādēdamies nāk ar slotu un skārda lāpstu notīrīt, kur šis astaiņu bars vazājies, lai arī cilvēks varētu tur kāju spert! Trīs simts latu nodokļa gadā no vestes par labu šiem apturītājiem! Kur tāds suns nebāž savu degunu, kādus bacilus viņš nepārnes mājā, kur mazi bērni lakstās ap to? Suņa daba ir diametrāli pretēja cilvēka dabai, visnetīrākais kakts viņam mīlākā piemājas vieta, maita vistīkamākā delikatese viņa ožai un garšai. Man šķiet, es esmu uzgājis arī cēloņus, kāpēc cilvēki visu to tik labprāt pacieš. Ievērojiet tikai: katram suņa vadātājam ir pātaga rokā (arī Vurmja istabā pie sienas tāda karājās). Tā ir bijušā vergu turētāja simbols. Tā kā kalpu pērt tagad vairs nav brīv, viņš palaiž savu instinktu ganībās, izpātagodams suni. Tomēr arī tā ir nožēlojama izprieca: šis vergs taču galu galā verdzina savu kungu. Un tad tā otra kategorija, bezbērnu kundzes un vecas jaunkundzes, kas sunišus auklē klēpī un gulda uz pēļa sev blakām. Dzilāko sievietību pazaudējuši radījumi, kam nav izdevies vai kas nav gribējušas tikt par mātēm. Mīļie četrkāji tās padarījuši ģeķīgas un par joku katram saprātīgam cilvēkam. Viņām neeksistē tie tūkstoši izlikto un bāreņos pamesto bērnu, kas varbūt glabā sevī lielas cilvēciskas nākotnes augsmi. Viņām jāmazgā, jāsukā un jāizbluso mazais

smirdošais pinkainītis. Manā mērniekkursu laikā pa Kaļķielu četri balti plušķīši četrzaru saitē allaž vilka kādu sirmu kundzi. Kad tie piestāja luktura stabam apsvicināt to savā veidā, satinās ap to, savēlās baltā kamolā un sāka kauties, acumirkli salasījās pūlis no sirds izsmieties. Kundze izmisusi nopūlējās izšķirt savus ķildīgos bērņus un meta apkārt baltas acis uz tiem, kas nepratās līdzī just viņas traģikai. Savādi ļaudis šie tā saucamie kustoņu milētāji. Tikai savus favoritus tie atzīst, citu sugu ne. Suņu draugi vajā kaķus tāpat kā viņu četrkājainie miluļi. Svētais Zeltiņš mūsu pagastā pavasaros staigāja pa ataugām, meklēdams putnu perekļus, un priecājās kā puika, kad tiem labi izdevās izperēt un izvadāt. Bet savam zirgam viņš bij izdauzījis aci, sievai katrreiz jāiet pārvest to no aploka mājās — no paša Zeltiņa viņš bēga kā no dīriķa. Manam tēvam labajos laikos zirgiem allaž bij grāvis pa muguru, bet govīs kalpones pavasaros aiz astes cēla augšām. Un tad šī kustoņu milestība dažkārt izpaužas skaidram prātam nesaprotamā, tīri acgārnā veidā. Kurpniecei, pie kuras dzīvoju savā ģimnāzijas laikā, būrītī tupēja kanārijas putniņš mazām bēdīgām acīm. Neēda neko, ūdens trauciņam nepieskārs, līdz kamēr nobeidzās. Pēc tam viņa iegādājās pelēko strazdiņu, kas tik veikli imitē lakstīgalu. Dziedāt viņš nedziedāja, tikai divas nedēļas sadzīvoja. Tad būrī tika iesprostota mācīta žagata. Nekādu mākslu netikām redzējuši, bet pirms manas aiziešanas viņa jau divus rītus gulēja uz sāniem un elsoja platu muti. Droši vien tā drīz nobeidzās, lai atbrīvotu vietu kādam citam nelaimīgam spārnotam milulim...

Pamodos novakarē, kad laiks barot Vurmņa mājkustoņus. Nerons ārā apklusis, pa logu nekur nebij redzams. Arī galvu pa durvju spraugu pabāzis, viņu nevarēju saskatīt. Kad tikai nelietis nav izspraucies uz ielas! Man taču viņš jāuzmana, pašā pirmajā dienā tā būtu slikta rekomendācija. Tukšām rokām neriskēju, tāds zvērs nekad nav galvojams. Meklēju noderīgu metamo. Aiz brūnā skapja vecs grīdas slauķis — izvilku tam kātu un izgāju pasvīlpodams, lai nedomā, ka man viņa bail. Nerons kaut ko šņakarējās ap stieplu pīteni, es tūlīņ noprātu, kas par lietu: cāļiem viņš gribēja pielavīties. Ak tad tāds kukainis tu man arī esi!

— Neron! — es iebļāvos tik drausmīgā balsī, kādu vien iespēju izspiest. Viņš pacēla purnu, piemiedza atpakaļ savas

vilka ausis, brīdi padomāja, tad pūrdēdams atvilkās nost. — Tāds jokus tu man te nedomā, — es viņam piedraudēju. — Nav vairs vecie laiki. Māja tev būtu jāapsargā, bet ko tu dari, kamēr tavs kungs (piedūru ar pirkstu savām krūtīm) gul? Ja tu man vienu vienīgu cāli nokodīsi, lai arī to vismazāko, tad āda būs vējā. Smalstīšu kā velnu. Ar šito pašu nūju! Pie manis tu izmācīsies kārtību, uz pakājkājām tu man sēdēsi, suns tu tāds! Un tā kā es lai te vairāk nedzirdu nekādu kauksanu, kluss kā varde tu man būsi, vilks tu tāds!

Viņš bij aizvilcis pie vārtiņiem, nogulies, galvu izstieptām priekškājām uzlicis, blenza manī jaunām dzeltenzaļganām acīm.

Vakarā mēģināju ielabināt viņu istabā, bet velti. Viņš gulēja saritinājies netālu no lieveņa, viena acs visu laiku raudzījās kājas stilbam pāri. Izlikās pilnīgi kurls. Viss viņa izskats rādīja, ka viņš izdzīts, ka viņam vairs nav ne istabas, ne paklāja, kur savu galvu nolikt. Nu, manis dēļ sapūsti tur, ja tevi tā jālūdzas! Lielskungs atradies! Krēslā tomēr durvis atstāju vaļā, pats likos uz auss. Slauķa kāts drošības pēc palika turpat pie rokas. Bij jau pavisam tumšs, kad dzirdēju viņu iešļūcam pa durvīm. Klusībā, kā zeķes apāvies, viņš aizlavījās man garām Vurmja un savā istabā. Kaulu zupas pievārīto podu neaiztika. Brīdi pagaidījis, piecēlos un iebīdīju to podu pār sliekšni. Viņš gulēja uz Vurmja kušetes, visas četras kājas pār malu izstiepis. Zīgi aizvēru durvis, labi, ka tām vecmodīgs krampis, to attaisīt viņš nemācēja. Ilgu laiku tur neko nedzirdēju. Tikai pēc kādas stundas, kad viņš laikam domājās mani aizmigušu, sāka paklusu plakšēt. Vēlāk viņš grauza kaulus, tā pretīgā krakstoņa veselu mūžību drebināja manējos.

Vurmis katru nakti tikai vēl — pēc pusnakts pārnāca mājās. Dzērājs viņš nebij, bet pipēja spēcīgus cigārus — man tas īsti pa prātam, tā mazāk manija riebigu suņa smaku. No rītiem izvilka veco salokāmo maku un skaitīja naudu. Dažreiz viss galds bij pilns kredītbiletēm, bet citreiz atkal tikai kāda sauja sudraba un siknaudas. Viņam tur Kēniņielā ir spēlmaņu klubs — es nodomāju, bet prasīt neuzdrošinājos. Vairāk par pieciem vārdiem dienā Vurmis nekad neparunāja. Liels savādnieks, bet citādi pret mani kārtīgs cilvēks.

Zaģļa dzīve man te būtu — darba pāris stundu dienā, pārējo laiku tikai slaistījos, garlaikojos vai gulēju. Bet tas suns, tas ēda manu mūžu. Galu galā es te nekalpoju vis Vurmim, bet tam Neronam. Divas reizes dienā, rītos un vakaros, jāiet uz skārni pēc kauliem, ko izvārit zupu kungam sunim. Pusdienā jābaro ar sausu, jāsaliek uz avīzes un jāiznes dārzā, pie manis viena viņš istabā nenāca. Pēc brokastīm jāved pastaigā uz ielas — dārza vien nepietiek, viņam vajag smilkšu, kur izkašņāties pēc patikas. Vurmis piestiprināja viņam saiti pie siksnas, galu iedeva man rokā, stingri piekodināja netrakt un klausīt, un tad visi trīs devāmies pa vārtiem laukā. Vurmis aizgāja uz savu tramvaju, mēs ar Neronu divatā taisījām savu neapskauzamo promenādi pa smilkšaino strupielu. Pusstundu tas nezvērs mani raustīja no viena gala uz otru, viņam zināmas savas vietas, kuras katrā ziņā jāapciemo. Un tad man ar pavadu rokā jāstāv ielas vidū un jāgaida, kamēr viņš izkašņā bedri un nokārto savas darīšanas. Viņas malas mūra mājā bērni kārstījās pa logiem, smējās un saukāja mani par suņu junkuru. Es stāvēju novērsies, savam kungam muguru pagriezies, notvīcis un pārskaities. Un kaut jel to vismazāko atzinību viņš man parādījis par šo izkalpojumu un apsmieklu! Līdzko šaipus vārtiņiem atmetināju saiti no siksnas, viņš pašņakstināja zobus pret mani, nicinoši norēcās un aizskrēja lieliem lēcieniem. Runā nu ar tādu par draudzību!

Reiz izmēģināju padarīt šo promenādi sev ciešamāku. Kad Vurmis bij aizgājis uz tramvaju, atrasisīju saiti un palaidu Neronu savā vaļā. Tad man vismaz nebij jāstāv tur klāt, kamēr viņš darīja savas nelietības. Bridi viņš skraidīja ap saviem vārtiem un stabiem. Bet tā kā man likās, ka pamazām virzās vairāk uz lielās ielas pusi, devos turp, diplomātiski pasvilpodams, lai viņš nemanītu, ka taisos aizšķēršļot ceļu. Bet taš tev nemanīs! Smilkts vien nokūpēja, viņš pazuda aiz stūra. Kad es aizskrēju turp, no Nerona vairs nebij ne ziņas. Tikai kaut kur aiz namiem un dārziem noskanēja viņa rēciens, un kāda sieviete iekliedzās. Pātagu iekšskabatā iebāzis, lai neuzzīmētu bez uzpurņa klainājošā vilku suņa kalpu, izstaigāju visas spraugas līdz pat Lāču ielai. Saprotama lieta, Nerons vis nesēdēja un negaidīja mani. Uztraukumā un aizkusumā sasvīdis un pārskaities, atgriezās mājās. Naidis un nīknums kaklu žņaudza ciet. Domāju un nevarēju izdomāt, kā

viņam atdarīt par šādu nekaunību. Nu, bet gan jau pienāks arī mana kārtā, kad es tevi svilināšu!

Nerons pārradās tikai novakarē — vārtnis es ar ziņu biju atstājis pusviru. Nelabais zina, kur nobridies, smilktīm aplīpis, gluži sprogains. Lidz tumsai zem liepas mazgājās un tīrījās. Vurmim es neko neteicu par viņa dēku, tikai vēroju izdevīgu atriebes brīdi.

Kādu rītu, kad atgriezāmies no pastaigas, viņš izrāvās ar visu saiti. Man izdevās tikai vienu pašu reizi uzklāt ar pātagu, kad viņš jau bij dārzā viņā malā un rēja atpirdzies. Tagad man priekšīņas kaktā piesliets labs metamais, pagatavoju to no vēja notriekta kastaņu zara, iziedams allaž turēju pie rokas. Todien pat pēcpusdienas atpūtā negāju, pa logu un durvju spraugu vēroju — kad tikai viņš man kur nepakaras.

Piepeši dzirdu: ārā tāda čala, ka ausis krit ciet. Vistas ķērc, cālēni čiepst izmisuši, tītara tēviņš guldzina, zoss parkš, zaķis pakaļkājām dauza savu kasti, truši džinkstina būra stieples. Kūju paķēris, metos laukā un tūliņ ieraudzīju, kas tur notiekas. Nerons bij iespraucies cāļu aplokā, pītenim stūris atliekts, pa apakšu ielidis. Kā traks viņš tagad joņoja iekšpusē — vistas bļaudamas cēlās spārnos un sitās pret sētu, divi mazuļi jau gulēja, kājas gaisā saslējuši. Tam razbainiekam mute pilna spalvām.

Iekarsies viņš pamanīja mani tikai tad, kad biju jau iekšā, vārtni ciet, bet pats es viņa lieņamam caurumam priekšā. Tagad pirmo reizi viņa dzeltenzaļganajās acīs paspida bailes. Aha mediniek, nu tu man vienreiz esi murdā! Pameta purnu uz vienu, uz otru pusi, tad iešmauca šķūnītī. Man to tikai vajadzēja. Tūliņ biju tur klāt un pievēru durvis. Labāku neko nevarēju vēlēt: saite iespraukusies aiz stīpas apkaltai, sacietējušiem kaļķiem piebērtai kastei, Nerons uz deguna saklupis starp kasti un smilksū mucu, viss viņa pakaļgals bij manā rīcībā. Nekod cāļus! — es viņu pamācīju, pirmo reizi iebelzdams. — Nedauzies pa ielu apkārt! Kungu mācies pazi! — Ilgu laiku man pietika, ko viņu skolot. Sākumā viņš kauca rēkdams, bet vēlāk aplusa pavisam, tikai ciskas viņam raustījās un aste kūļājās. Aizkūsis atgidos, ka tā varu pataisīt viņu klibu, un atsvabināju saiti. Viņš stīvi izvilkās laukā, nepiegriezdam ne mazāko vēribu vistām, kas atkal ķerkdamas lēca sietā, aizlodziņās dārza vistālākajā stūrī, un atgulies sāka laizīt apdauzītās vietas. Skaidri redzams, mana pārmācība

nebij piespiedusi viņu ne grēkus nožēlot, ne padarījusi pazemīgāku.

Vakarā istabā iedabūt viņu nevarēju. Pamodos pēc pusnakts, kad Vurmis bij pārnācis mājās un Nerons, rūkdams un zobus šņakstinādams, aizlēca gar manu divānu. Ritā Vurmis pratināja mani — kas tam sunim uzgājis un kāpēc viņš tā pievelk pakaļkāju? Es teicu, ka Nerons vakar nokodis divus cāļus un to kāju laikam sabendējis, pa pīteņa apakšu spraukdamies. Vurmis noklausījās, pieri sagrambojis. Tādēļ jau es esot te mājās, lai Nerons nepastrādātu kādas nerātņības, to viņš jau pašā sākumā teicis. Tātad nevis tam meža zveram, bet man jāsaņem rājiens! Viņš skatījās savā saimniekā, viņa acis es skaidri lasīju: vēl, sadod viņam vēl! Sātana radījums! Un tad viņš man bij jāved uz veterinārklīniku Valmieras ielā. Divas reizes, kamēr tās kājas viņam atkal kļuva tikpat lokanas, kā bijušas.

Nekādu cieņu ar šo eksekūciju nebiju vis ieguvis. Nerons tikai vairāk izvairījās no manis. Kad es, gribēdams Vurmim izpatikt, pasniedzos noglaudīt, viņš žigli palieca galvu tālāk nost. Kumosu man no rokas nemaz vairs neņēma. Augu dienu vazājās dārza attālākajos stūros gar sētu, nezina ko pētidams un ošņādams. Dažreiz abi ar savu saimnieku kā ģeķi skraidīja, ķerdami kādu ieklidušu kaķi. Vurmis aizkusis svieda ar savu nūju, Nerons kauca sajūsmā un asinskārē. Kad kaķis bij paglābies kokā, viņš tur stundām rēja, apkārt lēkādams un slaistīdamies gar stumbru, līdz kamēr Vurmis aizgāja savās gaitās un es ar savu metamo aizmencu viņu prom. Viņa acis kvēloja tāds ienaidis, ka nedrīkstēju iet gulēt, līdz vēlai tumšai kavējos pie vistaploka, līdz kamēr viņš bij ielavījies dibenistabā un varēju durvis aiztaisīt ciet. Arī pa miegam viņš igni aizņurdējās — es sapratu gan, par ko viņš sapņoja. Kādu dienu aizmirsu savu nūju ārā pie durvīm, vēlāk tās tur vairs nebij. Atradu to vaļējā nojumē apgrauztu un pagalam sadrīksnātu — arī tā viņš lūkoja iznerrot mani un kaitināt.

Vēl divus jokus viņš man izspēlēja. Vienu ritu bij nozudis, lai gan vārtiņi aizslēgti un sētai pārlēkt nevarēja. Pēc kādas stundas Vurmis viņu atveda saliecies, aiz kakla siksnas turēdams. Tramvajam līdzī skrējis. Tikai pietātnē pretim Senātam izkāpis, Vurmis to pamanījis un sagūstījis. Cik tur trūka, kad sabiedētu kādu cilvēku, tad protokols rokā kā likts. Pirmo reizi Vurmis bij īstēni saskaities.

— Jūs te par velti manu maizi ēdat, — uzkliedza man.
— Tik jums ir tā darba kā uzmanīt suni, to pašu jūs nevižojat.

Sirds man bij pilna līdz kaklam, bet savaldijos un neteicu neko. Divas dienas pētīju sētu, aptaustīju katru nomali un latīņu, līdz kamēr uzgāju to vainīgo vietu. Pašiem vārtiņiem līdzās vienam dēlim atsprukusi apakšējā nagla, to viegli varēja pašķiebt sāņus, tad tika pietiekoši liela sprauga. Labi apskatot, redzama sliede, kur tas mežonis izspraucies. Vēl divas dienas ar āmuru un naglām ložņāju ārpusē gar sētu, pārbaudīdams un nostiprinādams katru šaubīgāku vietu.

No dārza laukā Nerons vairs nespruka. Bet tad aiz gara laika un droši vien arī aiz spits viņš man iegrieza vēl ļaunāk. Bieži biju novērojis, ka viņš labprāt guļ netālu no mūsu zaķa kastes un mierīgi vēro, ka caur redelēm šad un tad augšām pašaujas pelēka auss. Guli vien, — es tad nopriecājos, — tecini siekalas, zaķim klāt tikt tu nevari. Bet kādā novakarē, apmēram nedēļu pēc tās bēgšanas, pamanīju, ka purns viņam asiņains. Nelabā nojaukā aizsteidzos pārskaitīt savas vistas un cāļus — netrūka neviena. Arī zostēviņš gulēja savā stūrī, tītars guldzināja tāpat, un abi mazie gailēni pa paradumam kāvās. Bet zaķis gulēja kastes dibenā pieplacis, viena auss viņam gandrīz līdz pusei nost. Nu, ko es lai izdaru ar šo plēsoņu? Zaķis neņēma barību vairs mutē, pēc trim dienām nobeidzās. Laikam gan tas zvērs viņu bij ilgi stāpījis un daudzījis pret redelēm. Kur Vurmim tagad vajadzētu grābt nūju un pamatīgi noslānīt sunim ribas, viņš pavērsa manī niknas acis.

— Es redzu, jums te apņicis. Labāk būs, ja šķiramies ar godu.

— Man arī liekas, ka labāk būs. Par piķieri es neesmu radis.

Bet toreiz tāpat vien palika. Laikam Vurmis necerēja tik viegli atrast man vietnieku. Pašam man arī nekādas labākas izredzes nebij, lai gan aiz tā nolādētā kustoņa kļuvu tik nervozs, ka pat naktī lāgā vairs nevarēju gulēt.

Visu cauru dienu mājās vien nostāvēt taču nespēju. Vārtus noslēdzis, bieži izgāju pavazāties pilsētā. Protams, turpat pa nomali, Esplanādes tuvumā jau nedrīkstēja rādīties. Tā 1905. gada kalnā reiz sastapu veco draugu Fridi. Viņš bij sanīdies ar savu kapteini un aizgājis no kuģa. Tagad gaidīja, kad sāks pienākt laivas un piekrastes kuģi ar malku — ar

grēdā kraušanu pie sarkanajiem spikeriem allaž varēja labi ieraut. Atnāca man līdzī, un tā mēs labi nodzīvojām visu pēcpusdienu. Protams, ka es izstāstīju savas bēdas ar to suni. Frīdis tūliņ bij gatavs palīdzēt man iedresēt to meža zvēru. Ar slauķa kātu viņš to tik ilgi dzenāja pa dārzu, ka Nerons sāka lēkt stāvus sētā un apmācība bij jāpārtrauc, lai viņš nepārrāptos pavisam pāri. Frīdis nosplāvās un teica, ka negribot vairāk te savas rokas smērēt. Tas esot gluži stulbs un duļns radījums. Viņš pats reiz vienai kundzei bij iedidījis foksterjeru tā, ka tas staigāja uz divām kājām, lēca pār spieķi un caur stīpu un taisīja vēl dažādus citus trikus. Aste tam gan bij nocirsta, bet par to atkal galva istā vietā. Frīdis domāja, ka aste sunim vispār lieks greznums. Tie ar tām garajām esot glupji kā teļi. Abi nospriedām, ka arī mūsu Neronom vajadzētu nocirst, tad no tā varētu kaut ko iztaisīt. Bet tā kā ar Vurmi nebij ko runāt par to, tad likām sunim mieru un uzsākām valodas par dažādām citām lietām. Frīdis atcerējās to vasaru Gramzdās par dažādām citām lietām. Frīdis atcerējās to vasaru Gramzdās par dažādām citām lietām. Frīdis atcerējās to vasaru Gramzdās par dažādām citām lietām. Man tas gan likās stipri samelots, bet ar Frīdi jau nebij vērts strīdēties. Par savām kļūmām ar Intu es viņam neteicu neko, pašam netīkami atcerēties.

Frīdis bieži atnāca pie manis, reizēm atnesa līdzī kortelīti, lai gan man nekādas lielas kāres pēc tā nebij. Vurmis man reiz ievaicājās:

— Kas tās ir par tādām svešām pēdām celiņā? Vai jums te nenāk kādi ciemiņi?

Es paraustīju plecus: lai viņš saprot, kā grib.

— Es negribu, ka sveši te nāk, — viņš stingri noteica. — Papriekš nāk izlūkot un vēlāk zagti. (Zagļu viņš baidījās gandrīz tikpat cieši kā Kalnkāja.) — Visvairāk es neciešu sievišķus.

— Nē, sievieši te nenāk.

Septembra sākumā saviesīgā un palīdzības biedrība «Unitas» sarīkoja tradicionālo puķu balli ar loteriju allegrī, laimes aku un amora pastu Lielajā Ģildē. Frīdim bij sava jaunkundze, un viņš tai apsolijs izpirkt biļeti. Uzstāja, lai arī es nākot, trijātā būšot omulīgāk. No piedzīvojumiem zināju, ka nekādus trijatus Frīdis tādās reizēs necieš, bet nomanīju tūliņ, kas šoreiz par lietu. Viņš zināja, ka man patlaban drusku turas nauda un ka tāpēc es ballē varētu pacienāt to viņa jaunkundzi. Viltīgs viņš allaž bij. Bet, visu vasaru mājās no-

sēdējies un nogarļajies, sāku nopietni pārdomāt šo priekšlikumu. Aiziet es galu galā varēju. Balle sākās astoņos, Vurmis pirms diviem nekad nepārradās mājās — līdz vieniem droši varēja baļļot. Latu desmit izdot arī spēju. Un nav nemaz tik nepatīkami naudīga kavaliera un Frīda drauga lomā: ar viņu nekad uz deguna nepakritīsi. Tā beidzot apsolijos arī.

Balles dienas pievakarē Frīdis ieradās ar pusstopu.

— Man gan vēl nākas no pilsētas valdes, — viņš teica, pa logu skatīdamies — kā katreiz, kad meloja. — Piec — — tas ir, trīsdesmit lati. Bet tos es dabūšu nākamo pirmsdien. Šovakar tev drusku jāuzstājas. Tā taču nevar: skuķim limonādi, kādu apelsīnu un tāfelīti šokolādes.

— Būs, — es atteicu lepni. Cik tāda žagata var apēst, tas man šoreiz nieks. Vairāk nomāca cita rūpe.

Svārki man bij vēl gluži labi, virskrekls puslīdz tīrs, bikses gan mazliet pabružātas, bet vakarā spuldžu gaismā tāpat viss kas spīd. Platmaļi var atstāt mājās, tagad jau tāda mode, ka visi plikām galvām iet, un veste tādā siltā laikā nepavisam nebij nepieciešama. Bet nu tie zābaki! Vienam zole vaļā, otram papēdim lampata atlēkusi. Sen jau taisījos nest kurpniekam, bet šē tā biju apslinkojies, ka neaiznesu. Dejo nu, teiksim, tango ar tādiem.

Arī Frīdis kļuva domīgs.

— Nē, ar tādām tupelēm nevar, — viņš teica, — tā tu mani izkompromitēsi caur un cauri. Man tas skuķis nav vis šāds vai tāds — ķelneriene pie Reintera. Lempis gan tu esi caur un cauri.

Viņš padomāja vēl, tad trim pirkstiem iesita sev pa pieri.

— Aitas mēs abi, vairāk nekas! Priekš kā tad tam tavam dūzim tas skapis? Laķenes vai ziemišķi, pēc izvēles. Ritu atkal rindā tāpat, ne gailis nenodziedās.

To skapi viņš jau pirmajā dienā te izšņakarēja. Bet taisnība gan viņam. Vurmja lakkurpes es jau biju uzlaikojis — taisni kā manai kājai radītas. Ko šis zinās, parasti viņš tajā skapī nemaz neielūkojās. Uzkodas man bij pietiekoši, izdzērām to pustopu un norunājām, ka Frīdis ar jaunkundzi pagaidīs mani garderobē. Taisni pusdeviņos man vajadzēja būt tur. — Žuļiks, — es nodomāju, lai es šiem abiem biļetes vēl izpērku. Bet galviņa bij silta, arī tā man izlikās nieka lieta. Draugam nav žēl.

Pusastņos Frīdis aizgāja svilpodams. Tīri par brīnumu Nerons šoreiz viņu nemaz neizvadija ar pienācīgu godu. Visu pēcpusdienu vērtējās zālē un ristijās, šad un tad baltām acīm pablendzams manī. Laikam kaut kādu draņķi sarijies — veselu aprunējušu govš kāju viņš reiz te nezin no kurienes bij ievilcis. Bet pats droši vien domāja, ka es tam žurku zāles vai ko vēl ļaunāku piegrūdis pusdienas zupai. To tev, maitas gabalam, ar vajadzētu! Apakšbiksēs izmeties, stabiņā uzkāris, tīriju un gludināju savu garderobi, kad viņš, zobus nīrgdams, aizvilkās garām un ielida dibenistabā. Galva man bij silta un prāts viegls. Nīrdzies vien, mīļais, un domā, ka es tas vainīgais. Atcerējos, ka agrākos laikos lauku puīši, meitās iedami, nikniem suņiem pasvieda maizes gabalā iemīcītu aizdedzinātu posu. Taisni tā tev vajadzētu, vilks tu tāds!

Drēbes bij iztīrītas un uzgludinātas, stāvēja gluži labi. Pulkstenis patlaban astoņi. Tāpat kā Frīdis uzsvilpdams «Viens kungs pa vērtiem iejādams», aizvirtņoju logus. Tad aizdedzināju sveci un apsējos kravatī. Labi, ka to biju pataupījis, izskatījās vēl gluži jauna.

Aha, bet ko tad tās kurpes! Durvis bij pusviru, gaismas svītra līdz pat Vurmja skapja durvīm. Neko viņš ritu nemānīs. Un kas viņam tur par zaudējumu? — pats uz ballēm neiet, un tāpat tās tur sapūs. Ilgi nevajadzēja meklēt, notupies tūlīņ sataustīju kurpes zināmā vietā. Tīri valģana kļuva sirds, kad pirksts pārbrauca mīkstajai, glumajai ādai. Pavisam cits numurs nekā tādi apskretuši hroma tanki. Fokstrotā viņas man tā laistīsies, ka Frīda jaunkundze paskatīsies lejā, tad pacels pret mani izbrīnētas acis. Es tad jau būšu pacienājis viņu ar apelsīnu — ar diviem! — un kabalā man vēl noglabāta šokolādes plāksnīte. Sak, lūdzu, jaunkundz, ņemiet par labu. Frīdis bolis savas pelēkās acis. Frīdis — kas tas Frīdis tāds ir? Vai es tādai Reīnera ķelnerienei esmu slīktāks? Kad man desmit lati kabatā un lakurpes kājās...

Kurpēm vienā rokā, lepns un jautrs, piecēlos kājās. Bet tad notika. Zeķe uzmina kaut kam mīkstam, atskanēja drausmīgs rēciens. Tas nebija suns — nē, tīģeris — nē, trīs tīģeri un pats nelabais! Sveces svītrā uzlēca kaut kas pelēkzilgans, karsta smirdoša dvaša iesitās man sejā. Dzīvības pārbīli gāzu ar tām pašām kurpēm, papēžiem klaudzēdamas, tās novēlās uz grīdas. Ar vienu lēcienu biju priekšistabā un rāvu durvis ciet. Atkal nelaime: tos gadus bij modē tās matrožu bikses

ar platajiem stilbu galiem — kreisais man ievērās durvis, es dzirdēju, ka viņā pusē tas nezvērs tur ņerījās apkārt. Bikšu stilbu atsvabinājis, aizslēdzu durvis, drošības labad vēl aizgrūdu krēslu priekšā, tad bez elpas atkritu divānā. Tuk, tuk, tuk — sirds man klauvēja ausīs. Rokas, kājas drebēja, mugura acumirkli kļuvusi slapja. Tas zvērs aiz durvīm trakoja tā, ka es pārvilku segu pār galvu un tad vēl ausis aizspiedu ciet.

Kaut cik atelsies, sāku pārdomāt, kas nu būs? Pulkstenis pāri deviņiem, Frīdis un Reīnera ķelneriene gaida kā uz adātām. Ar tramvaju vēl varētu aizspēt, liela nelaime nebūtu, gan es kaut kā izmelotos. Bet ko piedūru roku krampim, otrā pusē atkal atskanēja tā pati drausmīgā rēkoņa un nenoklusa ilgu laiku. Posts un vairāk nekas! Tagad lai nemēģina rādīties viņam tuvumā. Kas zin, varbūt pavisam traks palicis. Ko viņš tā visu dienu rīstījās. Un metamā man arī nav neviena. Manu kūju viņš pats sagrauca, slauķa kātu Frīdis drošības pēc paņēma līdzī. Kādā sētmalā jau nosviedis, bet ej nu sameklē tagad nakts tumsā.

Mēģināju vēl desmitos un pēc vienpadsmitiem — pats īstais laiks izmaksāt jaunkundzei apelsīnus un limonādi. Bet Nerons abas reizes atkal sacēla tādu traci, ka man sašļuka dūša vērt durvis vaļā. Sātans tāds, viņš nemaz nedomāja gulēt, laikam gan ošņāja pie durvīm un prātoja, kā tikt man pie stilbiem. Tā, aiz uztraukumiem saguris, biju aizmidzis.

Kad uzmodos, logi bij atvērtoji. Vurmis patlaban bāza naudas maku kabatā, uz galda vēl palikušas dažas kredītbilētes.

— Nāciet šurp, Kurmi, — viņš aicināja.

Bet līdz es paspēru soli pār sliekšni, Nerons pielēca kājās, sarus sacēlis, acis pārgriezis un atņirdzies ierēcās atkal, ka īstu nelieti ieraudzījis.

— Sunīt, sunīt, — es viņam glaimoju, — nesaki neko, tu tak esi labs.

— Saņemiet savu naudu, — Vurmis teica. — Te būs piecdesmit par pēdējo mēnesi un divdesmit pieci par divām nedēļām uz priekšu. Lai vēlāk nesākat kasīties un skandālu celt. No tāda vīra visu ko var sagaidīt. Un tagad — taisieties pēc iespējas drīzāk prom.

Es stāvēju kā no ratiem izkritis un laikam gan rādīju pavisam muļķīgu seju.

— Visādi man ir gadījušies, bet tādu žuļiku gan redzu pirmo reizi. Tas viens man zaga vistu olas, šitas sāk jau skapi iztīrīt un nest uz uteni.

Tas nu man bij par daudz. Lai kāds es, bet zaglis ne. Triecu dūri galdā.

— Ko jūs iedrošināties? Kas jums te ir nozagts?

Viņš pastiepa pirkstu pret istabas vidu, kur apvēlušās gulēja viņa lakkurpes. Mana lielā dūša tūliņ noplaka — skapja durvis arī pagalam vajā.

— To Nerons būs izvilcis, — es nostostījos.

Nerons nikni ierējās, savu vārdu padzirdis.

— Ak, Nerons gan? — Vurmis ļauni sminēja un pastiepa pirkstu lepat lejā. — Un kas tas tāds ir?

Tā bij tikai stripainas drēbes strēmele, vairāk nekas. Ne-labā nojaudā pametu acis uz savām kājām. Kā tad! Kreisajam bikšu stilbam, kas man vakar iemiedzās durvīs, prāva sloksne izrauta, apakšbikses baltas spīdēja plīsumā.

— Nedomājiet, ka es te zagt gribēju, — es teicu drošākā balsi, savu ipašumu pacēlis. — Es tikai gribēju — —

— Viena alga, ko jūs gribējāt, — Vurmis mani strupi pārtrauca. — Jūs sākat kravāties pa manām mantām, un to es nevaru ciest, ņemiet savu naudu un ejiet. Bet tikai labi drīz!

Pēc pusstundas es jau gāju uz vārtiņiem. Nerons pieplacis līda nopakaļ. Bet tikko es biju uz ielas, viņš kā traks gāzās sētā, slējās pakalkājās, rēja, mani uz to nejaukāko nolamādams, cirta baltos zobus nomaļu skrambās. Deviņi katli man vārījās iekšā. Turpat zemē gulēja Frīda nomestais slauķa kāts — pagrābu to un sviedu tam velnam. Kāts aizripoja, kūlepus mezdams. Nerons dzinās pakāļ, sagrāba to, rēkdams sāka graužt un lauzīt. Aizrijies, bende tu tāds!

Tērbatas un Elizabetes ielu stūrī sastapu Frīdi. Viņš nāca, žokejnicu pār acīm savilcis, rokas dziļi bikškabatās iegremdējis. Nelabi spīdēdamas, acis dzēlās mani.

— Na — tad paldies par kompāniju vakardienas ballē, — viņš teica un aizsplāva uz ielas vidu.

— Atvaino, bet man nekādi nebij iespējams, — es aizbildinājos. — Vai tad tev negāja diezin cik labi?

— Diezin cik labi, — viņš mēdīja. — Kad visi kapitāli iztērēti par to špabja pudeli un nav ko skuķim bižeti izpirkt.

— Tad nu gan bij slikti, — es notriekts ieminējos. — Bet es patiešām nevarēju. Man — —

Viņš neklausījās. Roka viņam paraustījās bikškabatā, droši vien iecirstu man plauku, ja te nebijis tik daudz ļaužu.

— No pilsētas valdes man nākas četrdesmit lati. Tos es dabūšu nākamo trešdien, tad tu manis pēc vari iet pakārties!

Viņš aizgāja tā, it kā manis nemaz nebūtu pasaulē. Es pakasiju pakausi. Nelietīga būšana! Bikses pagalam. Vienīgais draugs pagalam — par laimi tas nebij uz ilgu laiku.

Otrreiz es Frīdi sastapu Daugavmalā. Pie jaunā dzelzs tilta sastājis liels bars slaistu. Tur laikam bij ko redzēt, protams, es arī steidzos turp. Pa dzeļteno straumi lejup peldēja kādai kūtiņai nocelts jumts — visu nedēļu lija, Latgalē bijuši lieli plūdi. Pa jumta čokuru izmisis lēkāja balts noplucis gailēns un reizēm aizsmacis nodziedājās. Pūlis auroja sajūsmā, viskaļāk smējās Frīdis, ar garu pirkstu rādidams un atskatīdamies, vai arī citi tikpat labi redz šo lielo joku.

— Brauc kā riktīgs korņiks! — viņš nopriecājās.

Lejpus tiltam pretī pagadījās laiva ar diviem enkurniekiem. Tie piebrauca klāt un nocēla pusdzīvo putnu. Daži no pūļa aizskrēja turpu skatīties, ko tie darīs, kad ar gaili piebrauks malā. Frīdis palika sapīcis.

— Duraki tādi! Laiduši, lai viņš aizbrauc jūrā, tad tikai būtu ko redzēt.

Kā šis to tur redzētu? Frīdis pamanīja mani un tūlī nāca klāt, nelaimīgo balli un mūsu naidu likās pilnīgi aizmirsis. Pa draugam klāja man plauku uz pleca.

— Klenderē? — viņš apvaicājās. — Tātad no tā dūza esi prom.

Es atteicu, ka prom gan, bet par iemesliem neko nestāstīju. Tā kā Frīdis pats tik bieži mētājās no vienas vietas uz otru, tad neturēja par vajadzīgu arī mani iztaujāt.

— Nekas, — viņš teica, — es te gaidu. Šodien vaj rītu pieņāks viens jānis no Skultes jūrmalas ar malku. Ar uzkupci man sarunāts, es dabūšu to podredi. Bet pie kraušanas vajadzīgs kompanjons. Tīri labi, ka tu te patrāpījies, ar kaut kādu diegu es negribu kopā strādāt. Vai tev neturas viens lats?

Lats man turējās. Iegājām turpat restorānā, izdzērām kortelīti un trīs pudeles alus. Tā kā Frīdis vēl neko nebij ēdis, izmaksāju viņam arī porciju baltdesu ar sīpolu mērci. Otrā

ritā mazs divmastu kuģītis tiešām piestāja krastā un sāka izkraut priezu malku. Mēs ar Frīdi stājāmies darbā.

Divi kuģa puīši un pats «kapteinis» pa planku dzina malku krastā un izgāza tur. Frīdis ar stumjamratiem veda tālāk pie grēdu rindām, bet es krāvu. Tirgotājs maisījās tur apkārt, uzmanīdams, ka kāda pagale nenoklist kur sāpus, man aiz muguras vien midījās: lai es kraujot prātīgi. Prātīgi krāva tā: divas plēstas pagales blakus, trešo apaļajām pusēm kā jumtu taisni virsū, palika trijstūru caurums, pa ko kaķis varēja izlīst. No desmit kuģu asīm vienpadsmit mūsējās, tāds bij normāls rēķins. Sākumā man neveicās, bet Frīdis pirmajā pusdienā izmācīja. Vecs meistars, tāpēc tirgotājs viņu allaž pieņēma. Tirgotājs jau vairākkārt saukts pie atbildības, bet labojams viņš nebija.

Darbs bija smags, bet ieraut te patiešām varēja labi. Ja pagādījās lielākas šķīlas, pa pieci lati dienā izsitām. Protams, pēc tādas sviedrēšanās atveldze nepieciešama. Frīdis nekad nebija dabūjams tieši uz mājām. Alu es vēl varēju, bet degvīns man pēc tādas pirts pavisam negaršoja, Frīdi gan dažu vakaru nācās ormanī vest uz Elijas ielu. Rēķins uz pusēm, tā no tās lielās peļņas maz kas palikās pāri.

Nezin no kura laika Frīdis bija pasācis svētdienām iet uz Ķīpsalu maksākerēt. Krogū ar citiem zvejniekiem strīdēdāmies, lielījās reiz izvilcis piecas mārciņas smagu līdaku. Nekad viņš nenākot tukšā, vajagot tikai zināt, kā kuro reizi mest — pa vējam vai pret. To svētdienu vējš viņam vispār nebija pa prātam, uz Ķīpsalu viņš nebrauca. Ķīnišos arī tikai vecas filmas. Mājās mums nebija ko darīt, tāpēc vazājāmies pa Daugavmalu turpat gar savām malkas grēdām. No kuģa izgāzta liela guba, asis četras piecas. Sēdējām tur un skatījāmies, kā sāpus nošķiebtas jahtas ar to lielo vēju ātri skrēja augšup pa straumi. Kad tas apnika, Frīdis sāka pameklēt kādu plānāku šķilu, iesvieda ūdeni un priecājās, skatīdamies, kā straume to griezdama nesa uz leju. Piepeši kāds ieblieza viņam ar spieķi pa plecu — malkas sargs ar šķeltu bārdu.

— Kas tas par huligānismu! — viņš kļiedza. — Vai tā malka nemaksā naudu?

Glūži zils no dusmām Frīdis bija pielēcis kājās.

— Ko tu kaujies, žīda bārda tāds! Kad grābšu, ielīgosi Daugavā, ka nomurdēs vien! Te tev nav nekāda Sarkanā jūra, nepārbridisi vis.

Sargs aizmetās prom, nosolidamies sūdzēt kungam. Un solījumu viņš bij pildījis — pirmdien mūs abus atlaida.

Frīdis tikai atmeta ar roku, pēc sirds patikas izlamājās un paņēma mani zem rokas. Kā divas jaunkundzes mēs staigājām pa krastmalu, biedēdami sargu. Frīdis nosolījās viņam pa nakti galvu apgriezt tā, ka bārda būs uz muguras. Sargs nobijies slēpās aiz malkas grēdas, mēs tur nodižojāmies līdz pat vakaram.

Šajā apvidū Frīdis bij savās mājās. Uzņēmās siena vezumniekiem apgādāt pircējus un prata kaut kādu purva grīslī ieslavēt par mēslotas pļavas zāli. Dažu dienu pa latam nopelnīja, bet dažu to pašu ne. No jūrmalas brauca mājās vēlinie vasarnieki, protams, tikai tie no Mellužiem un Asariem. Pensionēti skolotāji un dzelzceļa ierēdņi, kam pilsētā nebij nekādu veikalu. Tie reti kad sēdās ormanī vai auto — mēs sākām stāties stacijas tuvumā un piedāvāt savus pakalpojumus. Reizēm pagadījās arī kas nesams, Frīdis savu lietu prata nesamaksājami, es mācījos no viņa.

Reiz iznāca kundze ar bērnu uz katras rokas. Tas viens bij vēl tik mazs, ka no apsaiņiem tikai sarkans deguna gals rēgojās laukā. Aiz viņas kungs stūma ratiņus ar koferi un milzīgu drēbju saini, pie rokas vezdams gadi astoņi vecu zenķi. Viņi likās saķildojušies un sadrūvējušies — tādā burzmā un steigā tas atgadās arī daudzās labākās ģimenēs. Kundze pukšēja, savilkusies kā ezis. Kungs piesarcis sāpus vien skatījās. Lielākā meitene uz rokas žagoja kā tikko raudāt pārstājusi, zenķis dūrēm berzēja sarkanās acis. Mūs pieņēma abus — līdz Vilandes ielai puslatu katram.

Kamēr tikām stacijas laukumam un tramvaja sliedēm pāri, neko. Frīdis stūma ratiņus ar lielāko meiteni, es nesu to mazo uz vienas rokas, otrā saini. Kundzei bij šādi tādi sikāki sainīši, kungs stiepa savu koferi. Raiņa bulvārī Frīdis tūliņ uz sāka savus trikus. Staipīja lūpas un izvieba tik jocīgu seju, ka meitene drīz vien sāka smieties. Tā kā mātes allaž visu mācās no saviem bērniem, arī mūsu kundzei smaids tūliņ aizdzina sapikumu.

— Jūs laikam ļoti mīlat bērnus? — viņa teica. — Jums droši vien arī pašam mājās ir?

— O, kundze! Trīs gabali! — Frīdis iesaucās sajūsmīgi, bet pie tam draudīgu aci pablenza mani. — Viens isāks par otru — es jums saku, taisni kā ērģeļu stabules. Un kad viņi

visi reizē sāk pūst vaļā! Citi ievēk radio vai iegādājas patafonu, man pietiek šās pašas vokālās muzikas. O, kundze, bērnu koncerts ir tik patīkams!

— Jā... — kundze nopūtās un kļuva domīga. — Jā... viņš ir gan patīkams.

— It sevišķi ja bērni tā atsīlušies vecākos, ledomājiemies, kundze. Man te deguna pusē ir tāda pumpa — jūs jau paši redzat. Un manam vecākajam — gads un divi mēneši — tāda pati tajā pašā vietā. Uz mata tajā pašā vietā.

— Vai tas varētu būt? — kundze šaubījās. — Tā ir pārāk liela līdzība.

— Kad es jums saku! Nemaz nav pārāk liela. Nu, ņemsim kaut jūsu pašu meitenīti. Vai tā, kundze, nav jūsu piere? Vai tās nav jūsu acis? Kad es jums saku, māte — kā izsplauts!

Man nu gan likās, ka tai mazajai pavisam nekaitētu, ja viņa bijusi drusku mazāk līdzīga savai mātei. Bet kundze smaidīja kā saulīte, Frīdis, nelietis, bij trāpījis taisni tajā vajadzīgā vietā. Kungs pats gan tā sīvi nokrekšinjās. Frīdis arī tur zināja zāles.

— Piere un acis ir mammas, bet deguns un zods papa. — Atgriezās un kritiski novēroja kungu. — Bet uz mata, saderēt es varu!

Nu arī kungs vairs nekrekšināja. Līdz pat Vilandes ielai Frīdis mala savu maļamo. Pēc viņa domām jūrmalas gaiss tāda vecuma bērniem pilnīgi nepieciešams. Viņam, Frīdim, pašam bērni ar... Un nekad tuvāk par Mellužiem vai Asariem. Pavisam cits gaiss un klusums. No Dubultiem līdz Dzin-tariem aiz tās ebreju smakas vien nevar glābties. Vislabāk nervus var atpūtināt Kaugurciemā pie Slokas vai Vecāķos. Viņš pats arī dažu vasaru, kad Rīgā mazāk neatliekamam darīšanu...

Pat pa tumšajām kāpnēm piektajā stāvā kāpdams, viņš tarkšēja vienā gabalā. Bērnu viņš bij paņēmis uz rokas, ratiņus dārdinādams rāva pa cementkāpēm. Kamēr vecie augsā kaut cik izkravājās, Frīdis paņēma no manis mazo, kas visu laiku neapmierināts ņurdēja. Iztina to no segām un lakatiem, uzcēla plecā un ucinādams skraidīja pa abām istabēlēm un virtuvi. Lielākā meitene, plaukstas sizdama, lēkāja apkārt, puika ķērās viņam svārkos. Abi vecie no šīs idīles arī bij gluži atvilguši. Vīrs kundzi jau dēvēja par mīlīti, viņa to par

vīriņu un cibulīti. Kad taisījāmieš uz iešanu, kundze piegrūda vīram sānos.

— Nu iedod viņiem pa latam. Tāpat cilvēki vien ir.

Kungs, gan mazliet pavilcinājies, iedeva ar. Uz ielas Frīdis pasīta knipi.

— Tā vajag mācēt! — viņš lielījās. — Lats kā no gaisa. Par velti tev neviens neko nedos.

— Tu esi gluži traks, — es teicu. — Ko tu tur melsi par to gadu un diviem mēnešiem? Vecākajam... Pa kuru laiku tad tev tie divi jaunākie varēja gadīties? Neiznāk taču.

Frīdis pakasīja zem žokejņicas.

— Un ja nu viņa apķērusies un sākusi pavaicāt? Uz karstām pēdām pieķertu melos.

Frīdis izspļāva savu meistara spļāvieni.

— Liela muiža! Tad es teiktu, ka pārsacījos. Nevis vecākajam, bet jaunākajam. Šitādas madāmiņas taču ir tik stulbas. Pati pēc ķēma, bet pasaki, ka bērns viņai līdzīgs — draugs tu viņai uz mūžu mūžiem. — Par nelaيمي pagadījās viena vīntirgotava. Frīdis apstājās un noskatījās logā sakrautās pudelēs. — Vai nederētu viens? Lats tā kā tā šodien no gaisa.

Vai es nepazīnu Frīdi? Ja teiktu, ka ne, viņš tomēr taisni par spīti. Izgājām pār Hanzas ielu un ģimeņu dārziņa maļā iztukšojām to kortelīti. Protams, ar vienu nepietika, no abiem tiem latiem tikai dažī santīmi palika pāri. Iedzēries Frīdis atkal sāka lielīties.

— Meli... tev vienmēr kāds vējš svilpo pa galvu. — Viņš iesvieda to tukšo pudeli kāda dzelzceļnieka kāpostos. — Tālu tu esi ticis ar to taisnību? Dažreiz meli ir veselīgāki kā patiesība. Nu, ņemsim kaut šito pašu īņu pāri. Līdz vakaram viņi staigātu sabozušies, tie trīs knirpji droši vien pa dunkai dabūtu sānos, ja es viņus nepajautrinājis. Labāk taču pateikt cilvēkam ko patīkamu nekā tišu prātu kaitināt. Un it sevišķi ja pie tam vēl latu var nopelnīt. No gaisa tev birst tie lati, ja? Mūlāps tu esi un vairāk nekas.

Vairāk nevarējām sagrabināt, tāpēc vairāk par tiem diviem kortelišiem mums toreiz neiznāca. Frīdis bij manīgs kā pats nelabais, mūsu nesēju gaitās viņš katrreiz prata atrast kaut kādu āķi. Kas tos visus var atminēties, tikai vēl viens gadījums man palicis prātā.

Tas bij tikai pāris dienas pēc Vilandes ielas gājiena. Laiks pēkšņi sametās nejauks, pūta spēcīgs ziemeļu vējš, trenkdams sīkā miglā sakultu saltu lietu. No jūrmalas aizdzina pēdējos tā saucamos vasarniekus, tos savādos pilsētniekus, kas izliekas, it kā viņiem ļoti patiktos klausīties jūras drūmo špāksānu un tukšo vasarnīcu logu aizvirtnu klaboņu. Viens no pašiem pēdējiem atbrauca zinātniskais rakstnieks Vilis Lūks, ko es pazīnu pēc četrdesmit gadu jubilejas fotografijām «Jau-nākās Ziņās». No stacijas viņš iznāca, pagalam aprkāvies: va-saras mētelim virsū uzvilktis pabalējis rudens dubultštofs, ple-cam uzmests kantains klūgu kurvis, rokā sainis ar spīlvenu un gultas drēbēm, vienā padusē auklu krusteniski pārsieta paka melnā vaska drēbē, otrā resni piebāzts portfelis un lietussargs. Sākumā Lūks laikam negribēja ņemt nesēju, varbūt naudas arī nebij. Pie Daugavpils stacijas stūra viņš apstājās nogaidīt, kamēr turīgo pasažieru automobiļi aizbrauc pār lau-kumu. Taisnību sakot, mums bij viņa drusku žēl, viņš izska-tījās tik labsirdīgs un noguris. Viņš paskatījās uz mums, bet neaicināja vis, lai gan nepārprotami redzams, ka esam gatavi picsolīt savu pakalpojumu. Kāds saķēries pāris garāmiedams aizķēra viņu, vispirms no vienas paduses izkrita pārsietais sainis, tad no otras lietussargs un visbeidzot arī portfelis. Lūks satupās ar visu kurvi plecā, tverdam savu saini un portfeli, lietussargs palika turpat zemē.

— Brauc kā ar žagaru vezumu, slaisti tādi! — Frīdis la-mājās, paceldams lietussargu. — Trotuārs taču nav nekāda olnīca. Jūs neaiznesīsiet, Lūka kungs, Mēs palīdzēsim.

Lūkam seja atplauka smaidā.

— Jūs pazīstat mani?

— Kas jūs nepazīst, Lūka kungs? Visa Rīga. Mēs jūs tūliņ ievērojām, kad iznācāt no stacijas.

Lietussargu viņš pasniedza man, pats nocēla Lūkam kurvi no pleca. Tā kā ar lietussargu vien iet nebij pieklājīgi, es pa-ņēmu arī to saini ar spīlvenu un gultas drēbēm. Lūks miņā-jās apjucis.

— Man nebūs naudas, ko samaksāt, — viņš teica kaunīgi.

Pirmoreiz mūžā dabūju piedzīvot, ka Frīdis varēja būt arī liels džentlmenis.

— Ak, ko nu par maksu, Lūka kungs! — viņš iesaucās. — Mēs jau neesam nekādi nesēji, bet mūsu gara darbinie-kam pakalpot — katrā laikā. — Pie tam viņš brīdinoši

pamirkšnāja man acīm un sāka tikai iet ielai pāri. — Kur jūs dzīvojat, Lūka kungs?

— Tas ir diezgan tālu, — Lūks teica. — Zaļajā ielā aiz Rigerta fabrikas. Jūs zināt?

— Rigertu? — Frīdis pasmējās. — Es pats tur savā laikā esmu šokolādi taisījis.

Frīdis pa priekšu, tad Lūks ar pārsieto saini un portfeli un visbeidzamais es — tā mēs gājām. Kā uz bulvāra, tā Frīdis mēli vairs nevarēja novaldīt. Pārsvieda kurvi uz otra pleca.

— Pudi divi es rēķinu tajā kurvī, — viņš teica. — Es tā spriežu, ka grāmatas. Cits nekas nav tik svarīgs. (Lielas apķēribas nevajadzēja konstatēt kurvja saturu: pa spraugu izlidis bieza sējuma stūris.)

— Jā, — Lūks apliecināja, — tur ir grāmatas.

— Tur vajag gan galvas, kas visu to izsmel, — Frīdis melsa savu.

— To? Kas tad tas ir! Atnāciet pie manis mājās, es jums parādišu savu biblioteku.

— Biblioteku? — Frīdis nobrīnījās. Laikam gan bij kaut ko dzirdējis par bibliotekām, no kurienes dabū grāmatas lasīšanai mājās.

Tās Lūka mājas bij neliela mēbelēta istabiņa Zaļajā ielā, koka namiņa otrā stāvā. Atslēga viņam pašam, bet durvis iekšpusē ar aizsarga važu nodrošinātas. Ielaida pārtikušai bodniecei līdzīga drukna sieviete (vēlāk dabūjām zināt, ka vecmāte). Caur krāsotām skropstām igni paskatījās uz mums, pat Lūka sveicinājumu neatņēma, pazuda gaitēņa viņējā galā, durvis sparīgi aizsitusi.

— Dusmīga mamma liekas tā jūsu saimniece, — Frīdis ieminējās, aplūkodamies, kur nolikt kurvi.

— Lieciet vien tepat uz kušetes, — Lūks norādīja. — Dusmīga? Nē, viņa tikai tāda izskatās. Mēs satiekam tīri labi. Es jau trešo gadu te dzīvoju.

Bez kušetes te bij visa pārējā parasto mēbelētu istabu iekārta. Elkšņu koka skapis ar noplēstu atslēgu, balta kumode, mazgājamais galdiņš bez bļodas, divi Vīnes un viens polstēts krēsls. Tāpat kā visās mēbelētās istabās, smaršoja putekļi un koks. Lielais rakstāmgalds gan Lūka paša īpašums, tāpat plaukti ar grāmatām gar visu dibensieni. Lūks jau staigāja gar tiem, Frīdim rādīdams. Es pamanījos nolikt savu saini blakus kurvim un arī steidzos turp, baidīdamies,

ka Frīdis neizrunā kādas muļķības — par grāmatām viņam nebij ne mazākās sajēgas.

Rindām vien biezi sējumi. Hefdings, Vunts, Sorokins, Mantegaca, Tards, Fuljē, Veiningers — socioloģija, psiholoģija, seksualoģija. Arī man tikai pa ausu galam dzirdēti vārdi, bet Lūks bēra tos kā no sieta, raksturodams un paskaidrodams.

— Beletristiku jūs nelasāt? — es nedroši ievaicājos.

Viņš pagrozīja galvu.

— Nē, nelasu, tam man neatliek laika. Teātrī es neēju, muzika manām ausīm ir tikai troksnis, glezniecība un skulptūra velta laika tērēšana un ļaužu mānīšana. Vienīgi zinātni es atzīstu. Vienīgi tā ir vedusi un ved cilvēci uz priekšu pretī gaišākai un laimīgākai nākotnei.

Viņš atsēdās uz kušetes gala blakus savam sainim, Frīdis novietojās uz polstētā un aizkūpināja papirosu, es piemetos uz Vīnes krēsla. No palodzes man pār galvu slējās bārdaini noaudzis kaktuss un liela mirte. Lūks sāka apgaismot mums zinātnes pārākumu pār visām citām gara disciplinām. Pēc pusstundas Frīdis aizlika roku mutei priekšā un ar vienu aci pablenza mani. Man sala rokas — no loga vilka mikls vēsums. Par laimi ienāca Lūka saimniece ar tukšu mazgājamo bļodu un nometa to uz galdiņa. Ar elkonī pabīdīja mani mazliet sāpus, vienā padusē pagrāba mirtes, otrā kaktusa podu un iznesa laukā. Istabā tūlīt tika tā kā gaišāks. Lūks bij pierāvies tuvāk savam sainim.

— Kad es dzīvoju jūrmalā, viņa ienes tās puķes manā istabā, — viņš skaidroja. — Te mums ir tā saulainākā istaba.

— Saulaina? — Frīdis brīnējās.

— No rītiem. Pēcpusdienās te neiespīd, bet no rītiem, no desmitiem līdz pusdivpadsmitiem. Merķeļa ielā es gadu nodzīvoju kā akas dibenā.

Viņš atvēra kurvi un sāka izkravāt grāmatas.

— Tās visas ir materiāli manam beidzamam darbam. Saucies «Nauda un ētika antīkajā pasaulē». Varbūt esat lasījuši? Avizēs bij jau aizrādīts.

— Jā, to mēs esam lasījuši, — Frīdis apgalvoja, lai gan es nekad nebiju redzējis avīzi viņam rokās. — Kā tad ne? Visa Rīga — —

— Tikai vakar vakarā vēlu nobeidzu. — Lūks uzsita ar plaukstu portfelim. — Visas vasaras darbs. Par šo jautājumu

mūsu literatūrā vēl it nekas nav rakstīts. Es domāju, šī grāmata man ies.

— Katrā ziņā ies, — Frīdis apliecināja. — Kāpēc šī neies?

— Tagad atkal sāk mosties interese uz nopietniem darbiem, — Lūks noteica un kļuva tāds domīgs. — Naudas man nav, ko atlīdzināt par laipno palīdzējumu. Bet es varētu iedot jums savu pēdējo grāmata «Mīla pie cilvēkiem un dzīvniekiem». Varbūt jums jau ir mājās?

Mēs abi pasteidzām apgalvot, ka nav. Lūks aizgāja pie plaukta un atnesa divus eksemplārus. Tā bij prāva grāmata. Frīdis otrā pusē izlasīja: Cena Ls 3,50, un kļuva nīprāks.

— To mēs katrā ziņā izlasīsim, — viņš teica. — Jūs nevarat iedomāties, kā mēs interesējamies par nopietniem darbiem. Bet redzat, Lūka kungs, man mājās ir māsa —

— Nu, tad jūs izlasīsiet papriekšu un viņa pēc tam.

— Nē, bet viņa nav pie manis mājās, pašlaik viņa ir uz laukiem un interesējas vēl vairāk.

— Reti gan gadās sievietes, kas lasa zinātniskas grāmatas.

— Bet par mīlu, Lūka kungs!

— Tā nu gan ir, tikai manā darbā nav nekā sensacionāla. Nu, viena alga.

Viņš atnesa un iedeva Frīdim vēl vienu. Kā labi draugi mēs šķīrāmies no zinātniskā rakstnieka. Uz ielas Frīdis paņēma arī manu grāmata, aplūkoja cenu un paturēja pie tām savējām.

— Trīs lati piecdesmit, kopā desmit ar pusi. Kā tu domā, pieci mēs par tiem krāmiem dabūsim?

Es domāju, ka vajadzētu dabūt, grāmatas bij gluži jaunas, vēl neatgriezītam lapām, iegājām antikvāriju tirgotavā Dzironavu un Skolas ielas stūrī. Frīdis nolika savu mantu uz letes un plaukstu tai virsū. Jaunkundzei acis skatīdamies, pateica strupī:

— Pieci lati.

Jaunkundze pavērās caur brillēm, paraustīja plecus, nobīdīja Frida roku, pavīrsi paskatījās grāmatu virsrakstā, rūpīgi pasvēra rokās, palūkoja lappušu skaitu, atdeva Frīdim atpakaļ un atteica tikpat strupī:

— Divi.

Frīdis atkāpās soli un piesita sev pirkstu pie pieres.

— Vai jaunkundzei nav drusku šite? Divi — par mīlu pie cilvēkiem un dzīvniekiem! Utenī mēs seši dabūtu bez

prasišanas, tikai negribas iet tik tālu. Mēs tepat Brīvības bulvārī dzīvojam.

Jaunkundze saņēma ļaunā un kļuva pūcīga. Noskatīja mūs no galvas līdz zābakiem.

— Un tad nevar zināt, kur jūs viņas esat ņēmuši. Cik Valteram un Rapam nav nocelts un Ansim Gulbim tāpat. Vai jūs esat kolportieri?

— Ko? — Frīdis iesaucās, vārdu nesapratis un lieliski noskaities. — Kolportieri? Mēs?

— Jā, es steidzos talkā, — mēs esam kolportieri. Tikko pārbraucām no provinces. Mēs ņemam grāmatas tieši no autoriem.

— Jā, — tagad arī Frīdis piekrita, — mēs taisām labus veikalus. Provincē mēs pārdevām simtu, Bauskā piecdesmit, Dolē divdesmit piecas...

— Ja jūs esat kolportieri, kur tad jūsu somas? — jaun kundze vaicāja.

— Somas... — Frīdis izmēdīja viņu. — Ko tad mēs tās somas staidīsim līdz, kad viņas ir tukšas. Tikai šitās trīs, vairāk mums nav palicis pāri. — Bet tad apķērās, ka ar naidu neko nepanāks, un mēģināja piekļūt no citas puses. — Redziet, daļā jaun kundz, lieta ir tāda, ka mēs iepērkam tieši no autoriem un pie tam par skaidru naudu. Kur mēs tās trīs vien liksim? Vaļā no tām mums jātiek tā kā tā, tāpēc atdodam zem cenas. Tikai jums, jaun kundz! Apdomājiet: mīla — tas taču ir tik skaisti, it sevišķi jūsu gados. Četri ar pusi.

Viņš piespieda roku sirdij un pavērsa tādas samtainas acis. Brillotā jaun kundze tiešām kļuva laipnāka. Sākās gara un garlaicīga kaulēšanās. Beidzot trīs lati Frīdim bij rokā. Uz ielas viņš izlieca krūti un atstūma žokejņīcu vairāk pakausī.

— Tā vajag strādāt. Tu tikai skaties manī un mācies. Kam galva, tas te no šā akmeņa izšķils latu. Muļķis, tas tikai atplēs muti, lai viņam tur iebirst no gaisa. Es nav muļķis.

Nē, muļķis Frīdis nebij, tomēr nākamās divās dienās neizšķīlām nevienu latu, lai gan akmeņu Rīgas ielās vairāk nekā vajadzīgs. Trešajā Frīdis pēcpusdienā atnāca pie manis Turgeņeva ielā svarīgs un noslēpumains. Ne vārdu nepateicis,

izvilka sauju no bikškabatas un izbēra man priekšā uz galda piecus latus.

— Vai tā ir nauda vai ne? — viņš noprasīja. — Tagad iet vaļā. Priekš tevis man arī ir robs. Rītvakar pulksten sešos sataisi kātus.

Rītvakar pulksten pusseptiņos mēs piezvanījām Blaumaņa ielā. Uz durvim plakāts: «Zvērināta advokāta palīgs Edvards Vilde, pieņem 9—10 u. 4—6». Veca meita stingrā apteksnes uzvalkā ielaida mūs un norādīja uz kabineta durvim — Frīdis še jau bij pazistams. Es tūliņ pazinu to pašu Vildi, kas Kalnkājam izgrieza pogas sīkzemnieku partijā. Kabinets viņam bij apmēram tāds pats kā Skrābanam, arī Meijera leksikons skapī, tikai «Nivas» pielikumam tur neredzēja. Rakstāmgalds nokrauts lieliem tīstokļiem un svaigi apdrukātām lapām, visā telpā smaršoja skābena drukas krāsa. Protams, manis viņš neatcerējās, tikai pameta ar galvu.

— Tas ir tas jūsu kolēģa? Uzticams? Vai viņš arī ir mūsu partijas biedrs? Svešiem mēs nevaram uzticēties.

— Vēl nav, — Frīdis atbildēja, — bet es patlaban gatavoju viņu uz iestāšanos.

Piekrizdams Vilde atkal pamāja ar galvu.

— Tas ir labi. Ja mēs kādam dodam darbu, tad taču pilnīgi dabiski, ka prasām arī, lai viņš aktīvi sekmē partijas mērķus. Iedodiet viņam programmu un paskaidrojiet mūsu mērķus. — Viņš atlocīja vienu tīstokli un atšķīra žūksni nost, otram tāpat. — Vakar jūs izdalījāt uzsaukumus, šonakt plakāti jālīmē. Viens uzziēdīs klīsteri, otrs pielipinās. Tikai strādājiet pēc iespējas ātrāk. Šonakt jūs izņemsiet cauri Vidzemes un Latgales priekšpilsētu, rītu Pārdaugavu, Sarkan-daugavu un Milgrāvi. Nomalēs mums gan jau strādā daži biedri, bet nekaitēs vēl papildināt — uzpirkti huligāni staigā apkārt un plēš nost.

Tie patiešām bij skaisti plakāti. Vienam vidū rudzu kūli, bet apkārt tiem, rokrokā saķērušies, visu Latvijas šķiru pārstāvji: zemnieks pastalās, kungs cilindrā un frakā, tautu meita vainadziņu galvā un slauceni rokā, pilsētas strādnieks āmuru pār plecu, kantorists portfeli padusē, piena sieva ar skārda kannu, dakteris vai zobārsts baltā ķītelī, ķeģī atspīdies nespējnieku patversmes iemītņieks, dāma rozā tērpā un vēl kāds desmits citu. Uzraksts: «Neklausiet blēžus un pašlabuma kārotājus, vienojieties visi ap Sīkzemnieku Partijas

listi nr. 44». Otrā uzzīmēts ārkārtīgi jocīgs ēzelis atspertām priekšējām un noliektu galvu. Paraksts: «Visi balso par listi nr. 44, tikai es viens ne».

Mēs abi ar Frīdi iesmējāties, pavīpsnāja arī deputāta kungs.

— Vai nav smalka ideja, ko? Mūsu partijā ir galvas. To pirmo izdomāja Upesjuris, šis te — ir mans. Bet nu ejiet darbā.

Iedeva mums katram pa pieci lati. Turpat kaktā novietots skārda spainis ar klīsteri un sarene garā kātā. Frīdis pasīta plakātus padusē, mēs gājām darbā.

Tikai divas nedēļas līdz sacīmas vēlēšanām. Stūri un sētas jau tā nolipinātas, ka grūti atrast brīvu vietu.

— Idioti! — Frīdis lamājās. — Iedevuši mums trepītes, kur pakāpties, mēs viņus tā pieklīsterētu, ka pāls velns netiktu klāt. Te apakšā nav nekādas nozīmes, tik un tā puikas līdz ritam noplēsis. Paskaties, lupatas vien plivinās.

Krišjāņa Barona un Ģertrūdes ielu stūrī brūnā sēta nolipināta visgarām. Frīdis apstājās un pustumsā burtoja skārda plāksni: «Stingri aizliegts uzlīpināt plakātus un sludinājumus».

— Aha! — viņš teica. — Vot, atradies aizliedzējs! Taisni te apakšā uzklāsim viņam to lopiņu. Oļģert, smērē tik virsū!

No telefona būdas mūs aizdzina naktssargs. Pie Rudziņa mājas Marijas ielā tāda pati plāksnīte.

— Šitam to salmu kūli, vai ne? Smērē apakšā!

Tā mēs sirojām līdz diviem pēc pusnakts. Reizes piecas sastapāmies ar tādiem pašiem algotiem līmētājiem, ar tiem pa draugam, sapīpējām un nozobojāmies par saviem darba devējiem. Bet ja gadījās partijas cilvēks, tas stingri piekordināja nelīpināt virsū viņa plakātam un pagaidīja, kamēr mēs beidzām savu. Tā pārstaigājām visu to pusi līdz Jāņa vārtiem un Pulkveža Brieža ielai. Lazaretēs ielā Kalnkāja vārtiem pielīpinājām abus, lopiņu un salmu kūli. Rītu viņš lādēdamies kasīs nost: Vilde ar savu partiju taču izputināja viņa mežrūpniecību.

Vildem nostrādājām divas nakts un vienu dienu. Naktīs līmējām plakātus, dienā pa ielām, restorāniem, tramvaja un autobusu pietātnēm dalījām lapiņas. Vesela armija mums līdzīgu darija to pašu. Šur tur notikās arī sadursmes. Par tiem nieka pieciem latiem vēl riskēt savu svārkpapakli! Tādi •mulķi mēs nebijām.

Vienu dienu palikām bezdarbniekos, tad Frīdis atkal uzgāja robu. Tautsaimniecības doktors Putns bij nokavējies pats pēdējais. Plakātu viņam nebij daudz, tikai simtu piecdesmit apsūtījies, bet spiestuve neizdevusi agrāk, kamēr sadabū naudu un samaksā. Doktora plakāts bij ļoti raibs. Priekšplānā, rokas sadevušies, brillēts kungs garos svārkos un strādnieks, atspiedies uz āmura ar tik garu kātu kā sprigulim. «Intelligence un spēks apvienojas tikai partijā «Prāts un Darbs»»

Doktors bij stipri uzbudināts un nemierā ar visu pasauli. Dusmojās par spiestuves īpašnieku, kas veselu nedēļu aizkavējis viņa plakātus. Par visām pārējām piecdesmit partijām, kas negodīgā kārtā nozākāja viņa programmu. Saeimā sēdēja nemākuļi un patmiļi, tie nemaz nevižoja nopietni paklausīties projektus, kā pašu līdzekļiem uzceļama Doles spēkstacija, kā nosusināmi Tīreļpurvi un Babīles ezers un kā visās tautas saimniecības nozarēs izveidojama valsts monopolu sistēma. Doktors atbidija no pieres sirmo matu kušķus, noslaucīja apsvīdušās brilles un ņēmās tēlot, kā tas viss mainītos, ja partijai «Prāts un Darbs» izdotos iedabūt saeimā arī viņa domu biedru doktoru Militi.

Frīdis jau labu laiku nepacietīgi mīdījās, modinātājā pulkstenī skatīdamies.

— Mēs gādāsim par to, — viņš apgalvoja. — Mēs abi arī esam jūsu domu biedri. Plakātus pieklēbēsim tā, ka pats veīns viņus nenoplēsīs. Un pie tam tas jums nieku vien izmaksās. Mēs strādāsim par seši lati naktī.

Doktors brīdi kļuva kluss.

— Vai tad lētāk nevar? Es biju rēķinājis, ka par trīs.

— Par trīs varbūt strādā šādi tādi no ielas pakerti. Mēs esam kvalificēti klīsterētāji. Sīkzemnieku partija — — (es iekāsējos). Sīkzemnieku partija saviem maksājot seši lati.

— Es tā dzirdēju, ka pieci, — doktors teica.

— Nu, viena alga, — Frīdis piekāpās, — tādiem projektiem mēs tad arī esam ar mieru par pieci.

Doktors Putns pavisam aizmīrsis klīsteri. Mums gan vēl bij tas pats Vildes spainis ar pietiekoši daudz vielas, tomēr par to neko nesacījām, un Frīdis uz klīstera rēķina piekaulēja piecdesmi santīmus klāt. Plakātus izlipinājām ātri, vietas daudz nemeklēdami. Citu līmētāju tagad vairs nebij, darbs ērts, pārāk rūpīgi nebij jālūkojas, lai kāda mala neķer svešu numuru. Tikai ar pašu pēdējo Āgenskalnā izgāja šķidrāk.

— Ko te tik daudz pindzelēsies? — Frīdis noteica, brīvu kļajumu nevarēdams saskatīt, — smērē virsū šim pašam!

Noklājām to līdz pusei, nr. 51 vietā tur palika tikai 5. «Balsojiet visi par nr. 5» — Frīdis izlasīja un nopriecājās. — Par šito joku numurs pieci mums droši vien iedotu latu. Zinājis tikai, kur viņš dzīvo.

Bet tajā acumirkli ap stūri izlēca kungs katliņu galvā, spieķi drausmīgi vēcinādams un bļaudams, klupa mums taisni virsū.

— Ak, šitie ir tie huligāni, kas man te katru nakti aplīmē. Policija! Ķer huligānus!

Mēs devām kājām ziņu, iemukām kādā dārziņā un noslēpāmies kailos ceriņu krūmos, līdz uz ielas noklusa. Frīdis pūta visu laiku, kamēr tikām līdz kuģīša piestātnei. Šajā pusē viņš sīvi nosplāvās.

— Suņa dzīve, vairāk nekas! Tu strādā kā kvalificēts klisterētājs, bet tevi vēl rauj uz iecirkni. Ies iekšā mazliet uzpravīt dūšu.

Pulkstenis tikai mazliet pāri divpadsmitiem, pirmās šķiras restorāni vēl vaļā. Ko tad vairāk, gājām iekšā. Puse no tiem pieciem latiem mums katram tovakar palika tur.

Otrā diena bij pēdējā mūsu vēlēšanu cīņā. Doktors Putns iedeva katram prāvu žūksni viņa paša un doktora Miliša parakstītu uzsaukumu. Frīdis pārļaida acis lapiņai, kur visas pārējās partijas bij pagalam sakritizētas, un pasmējās: laikam viņam izlikās jocīgi, ka visbargāk tur nostrostēta sīkzemnieku partija un ka viņš to tāpat izplatījis. Doktors trieca dūri galdā.

— Tie ir tie vislaunākie. Koruptanti un aferisti! Švindleru partija!

— Huligāni! — Frīdis otrā pusē tāpat trieca dūri galdā.

— Policijai tādus nodot, vairāk neko!

Visas sētas, sienas, stūri un stabi nolipināti, ka bail skatīties. Bez plakātiem aicinājumi uz divdesmit vēlēšanu sapulcēm un pieciem lieliem mītiņiem brīvā dabā. Ielas noklātas sveigām lapiņām. Noklajājām līdz pusdienai, bet žūksņi gandrīz nemaz nebij tikuši plānāki. Dažs paņēma, pameta acis parakstos un nometa zemē. Lai viņš met, mūsu uzdevums taču nebij iemācīt viņu lasīt. Bet viss vairums, mums tuvojoties, sabāza rokas kabatās un skatījās ielai pāri, it kā mēs bijuši kādi ubagotāji. Frīdis sāka uzbudināties. Dzirnāvu un

Marijas ielas stūrī viņš sāka reklamēt savu mantu līdzīgi kino saucējiem:

— «Prāts un Darbs» partijas uzsaukums! Doktors Putns un doktors Mīlītis sadod visām partijām! Sanāciet!

Kāds iereibis slaisis apstājās.

— Divi dakteri atradušies! — viņš smējās un ar lietus-sargu iebikstīja man un Frīdim. — Dakter Putni, dakter Mīlīt!

Frīdis atvēzējās ar savu žūksni, bet mēlgālis pamuka ielai pāri. Frīdis bij sarkans kā burkāns.

— Tas nav nekas, par ģeķi un nerru es te nepalikšu. Nāc, iesim.

Mēs iegājām kādā iebraucamā vietā Dzirnavu ielā. Frīdis arī tur savās mājās — tūlīņ apsūtīja desinās ar kāpostiem, tēju un kortelīti spirta pa tumšo. Visu laiku pukojās par abiem doktoriem un bramēja arī mani — it kā es viņu pie tiem aizvedis! Kad atnesa otru kortelīti, viņš piecēlās un pagrāba tos mūsu žūksņus.

— Pagaidi, es zinu, kas man viņus izdalīs!

Kad izgājām laukā, Frīdis manāmi līgojās, es biju dzēris pusi mazāk, bet galva arī man stipri smaga. Labi nostutējies uz kājām, viņš rādīja ar garu pirkstu.

— Palūk, tur es viņas novietoju, tās proklamācijas.

Bet tur stūrī bij tikai apķepējusi mēslu kaste. Man tas gan izlikās negodīgi un nevirīšķīgi, bet Frīdis smējās.

— Es tev apgalvoju, ka tas ir gluži viena alga. Nekāda skāde tur necelsies. Tā kā tā neviens abus tos ķēmus nevēlēs!

Tāds bij mans draugs Frīdis.

Pavēlu rudenī, laikam oktobra beigās, bet katrā ziņā pēc tām saeimas vēlēšanām, es atkal diezgan nopiestā jutoņā klaiņāju pa Latgales priekšpilsētas ielām. Taisni pāri Daugavai pūta pastiprs vējš, lāgu lāgiem uztriekdams vadmalas pelēkus mākoņu bažus, kas attīdamies sijāja zilganus krusas putraimus pa ietvēm.

Velti pagrabstijis sērkociņu kārbīnā, kur grabēja tikai divi apdeguši, nedzīvi skaliņi, pēc šejienes paražas slaidā lokā nosviedu zem kājām «Sporta» galu. Vismaz trīs pieklājīgi dūmi tur palika vēl iekšā. Bet tam taču tā kā tā nebij vairs nekādas nozīmes. Svārkapkākle man jau uzlieta Turgeņeva ielas galā, kur vaigus jūtami svilināja. Visas trīs pogas ciet, rokas kabatās līdz dibenam — vienā mikls mutautiņš, otrā čaukstēja tukša, samīcīta papirosu kulīte. Pat nospļauties nebij lāga patikas.

«Mēs apsolām turību un labklājību visiem!» — man acīs nīrgājās applūkāts rozā plakāts no brūnas sienas stūra, tādu pašu applūkātu zaļu, dzeltenu un pelēku starpā. Turpat līdzās sētniece, strupi nodeldētu garkāta grīdas slauķi ūdenspaini mērcēdama, tīrīja nost savas mājas šķībi nozvelto nekrāsoto sētu. Piedurknes viņai uzbraucītas līdz elkoņiem, roku stilbi neapkrejotas kafijas izskatā. Man šoreiz bij isti patīkams cilvēks nosvērtā, nesteidzīgā darbā. Apstājos palūkoties, kā viņa lietpratīgi virzīja aso, slapjo slauķi pāri šiem rozā, zaļajiem, dzeltenajiem un pelēkajiem plakātiem, no kurienes tikai samiekšētas papīra grīstītes vēlās lejup.

Esmu sen iegaumējis, ka no visiem darbu darītājiem vienīgi strādnieki necieš sādus aplūkotājus. Aktieri strādā savu tikai tādēļ, lai viņos skatītos. Gleznotāja jaunkundzīte, tepat Libekas salā savu uzstatni novietojusi, allaž pamet skatītienu sāņus, vai retie garāmgājēji ievēro viņas žanra ainas.

darinājumu. Dzejnieks Brīvības ielas gala sestā stāva istabiņā, lauzīdams galvu par soneta četrpadsmitās rindas atskaņu, neizlaiž no acīm apgaismoto logu viņā pusē, no kurienes kāda ģimnāziste droši vien sajūsmā seko viņa jaunradišanas gaitām. Slauķi spainī iemērkdama, sētniece pamanīja mani tur slaistāmieš un vērojam viņas mākslu. Saura acs šķirbiņa pa biežā lakata apakšu mirkli novērtēja mani no pelēkās žokejnīcas līdz brūnplankumainiem šporzābakiem.

— Ko nu tā slaistās, jaunikungi? — Dīvainā kārtā viņa it kā ieskaitās pati no saviem vārdiem. Acis paplētās platas — kādreiz skaistas brūnas acis ar garām tumšām skropstām. Arī balsī visa ironija bij pazudusi. — Darba pašam nav?

Es paraustīju plecus, izlikdamies, ka uzņemu to tikai par joku. Ko citu man bij darīt? Bet viņa iegrūda savu slauķi spainī tik sparīgi, ka pelēkais šķidrums lija pār malu.

— Tā ir gan pasaule! Pusstundas laikā, kā es te vilēju, trešais tāds. Uzpīpē papirosu, sabāž rokas kabatās un tad tikai līdz vakaram klenderē pa ielām. Tos «Sporta» galus vien nevar veikt slaucīt no trotuāra.

Sētnieces mugura atkal bij pret mani. Katrus trīs vārdus pavadīja spēcīgs slauķa grūdiens pāri sapluskātiem papīriem. Man tāda nelāga daba — kad ar mani skaišas, es drīz arī pats saskaišos līdzī. Un tad nepasaku vis to, kas tādā reizē būtu īsti vietā, bet kaut ko pavisam mulķīgu. Tāpat arī tagad:

— Ko jūs tā skaišaties, kundze? Es taču jums neko nedaru.

— Man jūs arī neko nevarat padarīt. Bet paši sev gan. Tas ir tāpat kā Čapšņikavas dēlam mūsu sētā. Tikām neklausīja māti, tikām vazājās pa ielām ar šādiem tādiem, kamēr nu — iekšā ir. Apprecējies, būtu sieva un bērni — —

Es sajutu, ka man ausis jau sāk karst un rīkle metas sausa. Un tādās reizēs es kļūstu pavisam dumjš.

— Kā jūs varat zināt, ka man ir māte? ... Un kā jūs varat zināt, ka man nav sievas un bērnu? ...

— Jums? — viņa mēģināja atskatīties pār plecu, bet skaistiens aizmetās vaļīgi apmestā pelēkā lakatā. Seju nedabūju redzēt, bet sadzirdu strupu smieklu guldzienu.

To nu es pavisam vairs nevarēju paciest. Kāpēc man nevarētu būt sieva un bērni? Acīm redzams viņa mani turēja līdzīgu tam rozā vīram ar drausmīgām ūsām tur otrā pusē, bārdzīņa logā.

Kamēr es dūsmās tvarstiju atbildi, mūsu nopietno sarunu izjauc divi — kā teic — neparedzēti apstākļi. Tas viens, mēteļi tērptas sētnieka personas veidā, izhida pa vārtiem ar noskrūvētu izlejamo tvertni klēpī un nepieklājīgi tuvu man pļestāja aiz sētnieces muguras. Es nepaguvu uzskatāmā kārtā palūgt viņu nekāpt cilvēkiem uz kājas, kad smaga roka sagrāba manu plecu. Un tūlī es izdzirdu tik labi pazīstamu balsi:

— Kādus brīnumus tu te skaties?

Kā tad, tas bij Frīdis. Pa parašai piesita man pie gurna un gandrīz kā kāds pavēlnieks noteica:

— Iesim!

Fridim taču nenāca prātā pārliecināties, vai man te nav kādas darišanas un vai es patlaban neesmu atnācis no tās puses, uz kuru mani tagad veda. Iedams divas reizes pavērsu galvu atpakaļ, kur sētnieks ar savu tvertni klēpī jau soļoja pāri Maskavas ielai, bet aiz ciešāka gājēju pūlīša galvām gar sētu augšup badījās sētnieces slauķis. Man katrā ziņā vajadzētu griezties atpakaļ un pateikt to, ko nepaguvu. Tā droši vien domās, ka esmu vienkārši aizmucis un ka viņa tā gudrā. Manām dūsmām pievienojās apvainojuma un neveiklības sajūtas un tad vēl vienas dūsmas par abām šīm sajūtām. Lai viņas visas nomāktu, sāku sacerēt to, ko man tur vajadzēja viņai pateikt, un tūlī arī iedomājos, ka es to patiešām daru, un iztēlojos, kā es to daru.

«Sētniec — nē — sētnieces kundze, — es viņai saku mierīgi, ar tikko nojaušamu ironiju, — sētnieces kundze: neviens vēl netiek par eņģeli ar to vien, ka viņam pieci bērni un vīrs žūpa. Bērni ir pilnīgs nejausības produkts — es viņai saku — un vīrs arī tāpat. Ja viens berzē sētu ar slauķi, tad nevis tāpēc, ka viņam tas ļoti patiktos, bet tāpēc, ka tās piecas mutes prasa ēst. Un ja otrs staigā pa ielu ar papirosu zobos, tad nevis tāpēc, ka viņš negrib strādāt, bet tāpēc, ka staigāšana ir viņa darbs. — Pie tam es izvelku «Mokas» kārbīņu un uzšķīļu benzīna degli. — Tā jā, kundzīt miļā. Tas ir viņa darbs. Ko jūs par to varat zināt? Varbūt viņam tikai no deviņiem jāsēstas kancelejā. Bet varbūt arī, ka viņam jāapstaigā visa Latgales priekšpilsēta un pēc tam jāziņo pilsētas val —, tas ir, policijas iecirknim, vai lapīņas tiek kārtīgi uzlasītas no renstelēm un sētas noberzētas, kā pienākas. Dažādi ir darbi, kundzīt, un pie tam katram savs.» — Tad es viegli

piesītu visus četrus pirkstus platmales malai un eju prom, kamēr viņa paliek ieplestām brūnām acīm un pārliecībā, ka izdarijsi lielu muļķību ar cilvēku, kam svars...

Tik tālu ticis, es pēkšņi aprāvu savu iztēli. Labāk sakot, nevis es pats, bet kauns par to, ka sāku jau piesavināties šīs priekšpilsētas plaši pazīstamās īpašības, par kurām bez viņu īpašniekiem neviens pats nejūsmo. Vismaz iedomā, varbūt kaut kur vēl dziļāk, tas patiešām tā jau arī notikās. Es nopurināju galvu.

Frīdis droši vien bij jau labu brīdi vērojis mani.

— Ko tu purini galvu kā ar mušām kaudamies? — Protams, es nevarēju stāstīt viņam par savām muļķībām. Bet mana klusēšana padarīja viņu vēl aizdomīgāku. Kā kāds fotogrāfs viņš izpētīja manu seju no degunpuses, tad profilā un beidzot pārlaida skatienu pašam līdz pat zābakiem. Piepeši piesita savai žokejnicai pieres vietā. — Vai tu šorīt esi ko kodis?

— Man vēl negribas, — es atbildēju savā visistākajā balsī. Bet nebiju nēmis vērā, ka tas ir Frīdis, kas aiz visām manām balsīm pazīst mani pašu. Šajā acumirkli cauri ielas nelielai dunoņai kādā iekšpilsētas tornī sīta pulkstenis. Frīdis sagraba mani aiz rokas un apturējis sāka skaitīt.

— Viens — — Bet tā arī palika tikai viens. Frīdis paraustīja plecus. — Tiec nu gudrs, pusdeviņi tas ir vai pusdesmit. Varbūt tev kāda jausma par to?

Ne tikai jausma man bij, bet es skaidri zināju, ka pulkstenis pusdesmit. Taču nogrozīju galvu, negribēdams likt Frīdim nomanīt, ka tikpat skaidri zinu viņa nodomu un ar skubu traucos tam pretī. Jau no tā vien sirdī iesmeldza mana tagadējā nožēlojamā stāvokļa apziņa. Tad tik vien no tevis vairs palicies pāri... Man šķita, ka vaigu galos iesvilās sārtums.

Mēs aizgājām līdz šķērsielas stūrim. Tur Frīdis atkal apstājās un pieliecies skatījās tuvredzīgām acīm.

— Man liekas, ka vaļā. Skaties, tev tas teleskops labāks.

Es bez visas pieliekšanās tāpat jau redzēju, ka vaļā. Tomēr turpināju pasākto lomu. Meli ripo kā akmentiņš no kalna — jo tālāk, jo vieglāk.

— Man liekas, ka ciet, — es teicu. — Laikam būs tikai pusdeviņi.

— Nu, tad velns lai parauj! — iesaucās mans vecais Frīdis.

— Ies un dauzīs, lai laiž pa sētu iekšā. Nav jau nekādas liel-dienas, ka gulēs līdz vieniem.

Protams, «Zaļais Ozols» bij vaļā — visi četri logi un tās vienas durvis stūrī atvirtņotas, iekšā pat jau tāds kā pienācīgs troksnis.

— Ej tu pa priekšu, — Frīdis bidīja mani uz kāpēm, — tu jau šorīt izskaties tāds — ka vēl neaizmūc.

Es tikko paguvu paspert vienu kāju, kad tā pati atrāvās atpakaļ. Stikliem grabēdamas, durvis atsprāga vaļā, pa kāpēm notenterēja neliels ļoti skumīga izskata vīrelis un tikai pašā ielas vidū ar pārcilvēciskām pūlēm noturējās kājās. Viesmīlis paspēja izgrūst vienu pašu neizsakāma īgnuma pilnu «i-ih!» un aizcirta durvis bez žēlastības — laikam par to, ka tādus plēgurus laiž iekšā. Bēgošo cepuri kaut kā sagūstījis un ačgārni galvā uzmaucis, vīrelis, nikni murminā-dams, pamēģināja, vai kādu akmeni nevar izcelt no ielas klāja. Frīdis piesita man pie gurna.

— Nu tikai manīsimies! Kad sāk bombardēt, tad nevar vis zināt, kur trāpa.

Jau durvīs sveicināja tikama skābu kāpostu un piededzi-nātu tauku smarša. Pie pirmā galdiņa zemē nogūlusies pudele sikiem klunkšiem brūnu upīti tecināja pār piemētāto grīdu. Labi, ka no vakarvakara vēl nav paguvuši izslaucīt, — es nodomāju, — citādi Elzai būtu lieks darbs. Viesmīlis šņāk-dams rāva no galda šķīvi ar neaiztiktu silķi — man šķitās, ka nupat viņš arī to sviedīs zemē blakus tai pudelei. Kad nav, lai nav! Arī bufetnieks bij sarkans un uzbudināts.

Es tūlīņ nopratu, ka Frīdim šoreiz nauda kabatā. Viņš pārcēla kāju brūnajai peļķei tik augsti pāri un savilka sejā tādu apvainojumu, it kā savā mūžā šādas cūcības nebūtu piedzīvojis. Gar bufeti iedams, cēli pacēla savu žokejnicu — es tāpat, tikai mazāk cēli, jo man naudas nebij. Frīdis šoreiz nesēdās vis pie pirmā galdiņa dibenā, bet pie tā otra, lie-lākā, ar kādreiz laikam baltu, bet pa nakti pilnīgi nosusē-jušu apsegu. Apsēdās pašā vidū, ar seju tieši pret sarkano bufetnieku, parāva segu tā, ka tās garais gals tikai mazliet vairs nogūlās uz grīdas. Es apsēdos pretī un tāpat kā mans draugs atstūmu žokejnicu vairāk pakausī.

Frīdis jau bij paņēmis ēdienu karti un, galdā atspiestās ro-kas pirkstgaliem turēdams, cienīgi un ilgi lasīja, lai gan

rūtaini linijētā plaukstas lielajā papīra gabaliņā bij pavisam tikai piecas rindas.

— Nieks vien tur ir, — pirmo vārdu viņš gan pateica mazliet citādi, bet to es te labāk neuzrakstīšu. Tad sniedza man ēdienu karti pāri, bet tūlīt atkal atvilka atpakaļ un palika zem elkoņa. — Es domāju, sīpolklopsis būs pašā istā laikā. Kā tu domā?

— Es domāju gluži tāpat kā tu.

Viesmīlis patlaban gāja te cieši garām — es pabrīnijos, kāpēc Frīdis nepiesit tūlīt, bet tikai tad, kad tas jau vēra durvis, lai savu ēdienu karti piespraustu arī stenderei ārā. Pēc otrreizējās pieklaувēšanas viesmīlis nāca tikai vilcinādamies, pie bufetes apstājies, kādu vēlīnu mušu ar sauju no krējumsiera gabala nikni aiztriecis, pēc tam tikpat nikni nomestu sērkokociņu kārbu sāņus paspēris. Iepriekšējās reizēs Frīdis te nebij vis atstājis diez vai cik lielu cieņu. Bet no pirmsitējā incidenta dusmām viesmīlis gan arī vēl nebij gluži atjauadies: gludi baltajos vaigos vēl kvēloja sarkani plankumi, šaurās acis lūkojās nemīlīgi.

Frīdis apsūtīja vienu porciju sīpolklopša un divas pudeles alus. Tas arī nebij parasts.

— Vai tad tu neēdīsi? — es vaicāju, zinādams labi, ka Frīdis ļoti cienīja sīpolklopsi.

— Mm, — Frīdis papurināja galvu. — Mājās iekodu. Man tagad kārtīga saimniece, iedod tikai naudu — uznes, kas vajadzīgs.

— Redzu jau, ka tu turies naudā. Kur tad tagad raujies?

— Ir viens tāds robs. — Frīdis pārbrauca platu plaukstu triko kamzoli tērptajām krūtīm kā jau cilvēks, kas zina savu vērtību. — Turgeņeva bazārā pie viena mēbeļnieka. Pirmdienās, trešdienās un piektdienās galdnieki viņam saved mēbeles. Kauli paliek turpat tapsēšanai, gatavās kraujam automobili un transportējam uz viņa veikaliem Ģertrūdes un Pērnavas ielā. Trīs latīņi dienā.

Deviņi lati nedējā. Ja tas nebijis Frīdis, es viņu nopietni apskaustu. Bet viesmīlis patlaban bij atnācis ar alu un korķēja valā pudeles. Ceļgalos iemiedzis, rāva saviebies, rādīdams, cik viņam grūti un kādu pakalpojumu viņš dara, mūsu labā tā nopūlēdamies. Mēs abi pienācīgi novērtējām viņa uzupurēšanos. Frīdis neteica neko, kad tas ieliedams drebi-

nāja pudeles kaklu pret glāzes malu. Bet kad viņš pagriezās prom, tomēr nenoturējās un pakāra mēli pret viņa muguru.

Iedzērām alu, un tad es ēdu savu sīpolklopsi. Elza bij iznākusi un slaucīja istabu. Kā allaž, brunči vienos sānos mazliet uzsprausti, viena acs šaurāka par to otru. Pagājušo nakti droši vien ar dzērājiem ilgi bijusi augšā, neizgulējusies un strupa, Frīdim nekādi neizdevās ierosināt draudzīgu sarunu. Parastā putekļu smaka kūpēja mums degnos, es ēdu savu sīpolklopsi, laiku pa laikam arī savu glāzi piesizdams. Pēc ceturtās pudeles mēs abi bijām jau tik droši, ka Frīdis īsti kundziski piešķandināja šķīvim un pavēlēja viesmīlim aiznest tukšos traukus.

— Tu izskaties mazliet sašļucis, — Frīdis teica, zodu sauja atspiedis un mani domīgi noskatīdamies. — Ko es ar tevi lai iesāku?

— Nu, padomā, padomā, — es atteicu, sajuzdams pret viņu īstu cieņu tikpat par to sīpolklopsi, kā par alu. — Paldies esmu pilnīgi sēkli. Launadziete laukā gan vēl nesviež, bet cik ilgi tā var. Patiešām tīrais kauns.

— Es redzu, es redzu, — Frīdis lietpratīgi atteica, pārvietodams zodu no kreisās plaukstas labajā. — Kad cilvēks tā no paša rīta sāk vazāties pa ielām un tērgot ar sievietēm, tad labi vairs nav.

Man atkal atsalca dusmas par nesen piedzīvoto. Piektā alus pudele sāka parādīt savu spēku. Es izliecu krūti un liku glāzes dibenam asi noklaktēt ozola galdā.

— Nekā ļauna tur arī nav. Viņa sāka uzvilkt mani, un tad es viņai sadevu.

Neticīgais smīns Frīda sejā mani kaitināja vēl vairāk. Abi krunku pusluki viņam no mutes kaktiem līdz zoda galam bij ievilkusies dziļāki. Nolaistie plaksti viltīgi noraustījās. Es piecēlos kājās.

— Sētnieces kundze, es viņai saku mierīgi, — es atsāku savu pirmo izdomāto. — Neviens vēl netiek par engeli ar to, ka viņam pieci bērni un vīrs žūpa — —

Visu savu fantāziju es viņam atkārtāju, piepušķodams un uzsvarodams. Frīdis ar interesi noskatījās mani, kad es beidzot atkal sēdos, pats sevis sakaunējies, un mēģināju izvilkt samurdzīto mutautu.

— Un patiešām tu viņai to pateici? — Frīdis novaicāja.

Es atpurdēju kaut ko, ko tikpat labi varēja iztulkot par

jā, kā nē. Tad viņš svinīgi pacēla roku un slaido rādītāja pirkstu piedūra pierēi.

— Tu taču arī esi aktieris — — kā man tas agrāk nebij ienācis prātā?

— Arī? — man izbrīnā pavērās mute. — Kas tad vēl ir? To pašu rādītāja pirkstu un tikpat svinīgi Frīdis piedūra sev krūtīm.

— Es. Mēs gatavojam izrādi. Uz laukiem. Mēs ansambli esam četri kungi un trīs dāmas. Režisors un vadītājs ir Teibergs — tu viņu vēl droši vien atminies. Mēģinājumi sestdienas un svētdienas vakaros — man iznāk. Un mums taisni trūkst vienas personas. Tāds greisirdīgs lauku puisis. Vai tu vari tēlot arī greisirdīgu?

Man gan bij tikai neskaidra nojauda, par ko viņš runā, bet pēc tām piecām pudelēm viss likās viegls un iespējams. Un galu galā taču viena alga, ko un kā. Apvaicājos tikai:

— Vai tur varēs arī ko nopelnīt?

— Mēs ceram. Protams, neko lielu, bet latu desmit divdesmit katram iznāks. Režisoram desmit procenti no bruto. Mēs esam norunājuši pēc marku sistēmas. Saproti?

Par tādu sistēmu es dzirdēju pirmo reizi, tomēr viegli pametu ar galvu. Desmit divdesmit latu, tie tagad būtu īsti vietā. Launadziete gaida — tas man visu laiku smeldza kā augonis. Frīdis samaksāja, īsti cildenā jutoņā mēs izgājām no «Zaļa Ozola» uz ielas. Pa ceļam Frīdis man pārstāstīja un patēloja savu lomu. Viņš bij nenoteicamas profesijas jauns cilvēks, kas to pilsētas sēklu tirgotāju veda precībās pie turīgas lauku atraiņnes. Man būtu tēlojama pamatīga māju puisīša loma pretim ieklīdušiem švaukstiem un beigās jāapprec saimniece. — «Sveiki jūsmājās!» — Frīdis tēloja, slaidā vēciņā noraudams žokejņīcu un nolocīdamies tik zemu, ka gandrīz iebadīja krūtīs ekspresim, kas pārliecies stiepa pagļu klūgām pītu grozu uz muguras un rokā nesa saini. Greisirdīgā puisīša tēlotājs sākumā bijis sarunāts no Zeltmaša kursiem, bet tūlīn pēc aranžmēģinājuma atsūtījis zīmīti: ar tādiem diletantiem mākslas laukā kopā strādāt viņš turot zem sava goda. Un tā man tika šis robs.

Teibergs dzīvoja Ludzas ielas sākumā. No reiz bijušā elektriskā zvana tikai ripulis ar divām pusapaļām plāksnītēm un stieplu galiem palicies pāri. Frīdis vienu otru reizi pieklauvēja pašā durvju augšgalā — tur labāk skanot, viņš

paskaidroja. Dramatiski norūca kaut ko pie sevis, bet klanijās visai pieklājīgi, kad Pētersona kundze pabāza seju durvju spraugā. Jā, Teiberga kungs bij mājā. Mēs izgājām cauri piekravātai virtuvei un pagaidījām zālē, kur pie loga zaļā podā auga sulots gumijkoks, bet aiz rozā drēbes uzstatņa ne visai kautri slēpās Pētersona kundzes gulta ar trim tukliem spilveniem.

Aiz durvīm brīdi bij dzirdama aizdomīga balsu rūkoņa. Tad Pētersona kundze, plata un balta, iznāca atkal laukā.

— Nu, lūdzu, lūdzu, — viņa teica, it kā mūsu režisors viņas acīs nemaz nebūtu tik svarīga persona.

Mēs iegājām iekšā, bet Pētersona kundze palika durvīs, rokas zem kuplajām krūtīm savijusi. Teibergs mazliet nervozi novāca no galda sadiegtu žaķetes pamatmetu ar baltām vatelīna šņipām ap piedurkņu pasaknēm, uzsvieda to kājminamai mašīnai, kur jau gulēja neliels brūns drēbes tikstoklis, pagriezās pret mums un pameta ar galvu:

— Lūdzu, kungi.

Fridis nesēdās. Ar kreiso aci pār plecu pārlicinājies, ka Pētersona kundze vēl turpat, rādīja ļoti nopietnu, oficiālu seju.

— Atļaujiet priekšā stādīt, Teiberga kungs. Mans draugs Oļģerts Kurmis.

Teiberga kungs ar mikstu roku paspieda manējo. Mēs ap-sēdāmies pie kādreiz krāsota, spodriem dēļu audiem izdeldēta galda. Fridis turpināja traukdamies, lai neizjuktu pieņemšanas ceremonijas svinīgums:

— Es gluži nejauši satīku šorīt savu draugu Oļģertu Kurmi. Viņam pavaļas laiks: augļu eksporta firma, kur viņš strādā, patlaban nofraktējusi savu pēdējo kuģi uz Zviedriju, un tad man ienāca prātā, ka viņš ļoti labi varētu spēlēt Krišu mūsu lūgā. Kurmja kungs ir apmeklējis Aleksandra gimnāziju un vispār šad un tad nodarbojas ar literatūru. Es domāju, ka tā lieta varētu iet.

Teiberga kungs nosēdās mums pretī aiz galda. Viņa platie pleci gandrīz pilnīgi aizsedza sešrūšu lodziņu, pa kuru sētas viņējā pusē bij redzams veca šķūņa dakstiņu jumts. Gar viņa biežajiem, sirmajiem, augšup saslietiem matiem laidelējās zili un brūni haloži, kaut ko naski meklēdami dakstīnjumta nokarē. Teiberga kungs vēroja mani tik stingri, ka es katrā ziņā apmulstu, ja Fridis tūlī nesācis tuvāk raksturot režisora personu. Teibergs savā laikā bij spēlējis Dinvieša trupā

Arkadijā, Tornkalna vecākā paaudze viņu vēl labi atcerējās. Tagad viņš tikai šad un tad sarīkoja ar Rīgas aktieriem atsevišķas izrādes uz laukiem, bet pasākums cieta aiz stabila ansambļa trūkuma. Tomēr dažreiz pagadījās diezgan labs ķēriens. Pa lieldienām Olainē kase bij uzrādījusi vairāk par trīs simts latiem.

— Un Jāņu dienā Suntažos divi simts sešdesmit, — Teibergs piebilda, kreisās rokas rādītāja pirkstu gaisā paslīdams. — «Vecais pilskungs» allaž vēl rod piekrišanu tautā. «Ceļojošais» tajā pašā vakarā Rikterē ar «Kas tie tādi» ne simtu nebij sagrabinājis. — Viņš pasmējās tā, ka paspida viņa padzeltenās, bet pilnīgi veselās augš- un apakšzodu rindas. — Tagad Mākslas padome sākusi kombinierēt, ka diletantu izrādes pavisam aizliedzamas. Kas tad ir diletanti? Vai mēs ir diletanti?

— Es domāju, ka Kriša loma Kurmja kungam taisni būs pa spēkam, — Frīdis viņu pārtrauca. — Kurmja kungs ir apmeklējis Aleksandra ģimnāziju un nodarbojas ar literatūru.

Aiz muguras Pētersona kundze skaņi iekāsējās. No tā ausis, kas man jau bij iesākušas mazliet svilt, atkal atvilga. Teibergs teica:

— Tad jūs droši vien pazīstat divcēlienu «Kāzas Lapciemā»?

Frīdis draudoši samirkšināja acis. Neko nedomādams, es meloju droši:

— Savā laikā esmu lasījis. Man tā ir nieka lieta.

— Tātad jūs domājat, ka greizsirdīgā puīša lomu varēsiet veikt?

— Ol rait! — es atsaucos. Durvis aiz muguras noklaksēja, Frīdis tūlīt mainīja oficiālo izturēšanos, pasniedzies pār galdu, uzsita Teibergam uz pleca.

— Tā lieta ir nodarīta, Iedod tikai viņam teksta grāmatīņu.

Par nelaimi grāmatīņas Teibergam nebij pie rokas. Astoņas personas, bet grāmatu tikai piecas. Režisora eksemplāru bij paņēmis līgavaīņa tēlotājs Platlaps. Tas savu lomu droši vien būs jau izmācījis, es sestdienas vakarā varēšu nolasīt. Apsolījos pa svētdienu izmācīties, kā pienākas, — teksta man neesot daudz, vairāk tikai mīmikas un žestu. Teibergs, tāpat sēdēdams, patēloja, kā tas svarīgākais jāspēlē, man patlaban viss likās skaidri un viegli.

Atvadīdamies Frīdis tik drīz neatlaida Teiberga roku.

— Labi, labi, — viņš teica, — bet manam draugam vajadzētu mazu avansu.

Teiberga seja samācās. Plakaniski viņš nogrūda plaukstu malu gar virslūpu no vienas puses uz otru, pataustīja bikšu kabatā, tad izlida zālē, durvis cieši jo cieši aiz sevis pievērda. Frīdis pamirkšņināja man un izvilka pilnu «Sporta» paciņu. Teibergs atgriezās drīz un uzsvieda ciplainajā galdā piecu latu gabalu.

— Tas ir avanss, — viņš teica, katru vārdu atsevišķi uzsvērdams. — Mēs strādājam pēc marku sistēmas. Ieņēmums uz galviņām, atskaitot desmit procentus no bruto režisoram. Pie izmaksas avansi tiek atvilkti.

— Izmaksa uz vietām, tūlī pēc kases slēgšanas, — Frīdis piebilda.

— Izmaksa uz vietām, — Teibergs teica, it kā viņu nedzirdējis. — Garantēts nevienam nekas netiek. Viss atkarājas no laika un apstākļiem.

Es noglabāju pieclatu gabalu un taisijos Frīdim līdzī laukā. Launadzietai divi lati piecdesmit — tas man tagad bij daudz svarīgāk par visiem laikiem un apstākļiem. Pētersona kundze plaši atvēra āra durvis, mani diezgan mazcienīgi novērodama no galvas līdz kājām. Bet kad es lejā atgriezos un laipni pacēlu žokejnicu pret viņu, tā atņēma roku no margas izliektā stūra un pameta ar galvu. — Acīm redzams puslīdz samierinājās ar mani — manu labsajūtu tas vēl tikai pastiprināja.

Sestdienas vakarā, ieradies Teiberga dzīvoklī, dabūju zināt, ka tas ir otrs aranžmēģinājums. Teksta grāmatiņu Platlaps man tūlī iedeva, teicās savu precinieka lomu tiklab kā no galvas zinām. Viņš jau bij divas reizes uzstājies «Ziemeļblāzmā», tomēr nekādu pašapziņu un pārākumu neizrādīja ne preti man un Frīdim, ne mūsu piektajam vīriešu spēkam Olmanim. Platlaps bij komijs kādā Tērbatas ielas dzelzs preču veikalā. Jauniņš un sārti balts kā jaunkundze, ārkārtīgi kautrējās savu rūsas un metala sarepušo roku un vēl vairāk savas precinieka lomas. Skrodera tēlotājam Olmanim pelēkā bakurētainā seja un mājmatraču taisītāja amats stipri traucēja attīstīt visu to komiku, ko lugas autors bij domājis šajā tipā. Pētersona kundze, kas visu aranžmēģinājuma laiku kā kāds cietumsargs stāvēja durvis iespriedusies, niknām acīm sekoja katrai viņa kustībai un mulšināja vēl vairāk.

— Bleķis! — paklusu nodūkdama, viņa neglābjami pazudina Olmani, kad tas, saimnieci sveicinādams, bij paslidējis uz nomestas ābolmizas un, kājās palēkdamiem, neizlicās teksta priekšrakstītos septiņos likumos. Režisora apziņas, varbūt arī Pētersona kundzes ietekmēts, Teibergs dusmīgi uzsita sarullēto grāmatiņu pret galda malu.

— Komiskāk, Olmaņa kungs! Daudz komiskāk! Vēlreiz šo skatu! Lūdzu, atsākt! Olmaņa kungs! Leikarta kungs! Platlapa kungs! Lūdzu, aiz durvīm! Milnas kundze, lūdzu, suflējiet.

Nosauktie klausīgi izvīzījās pa durvīm, tas ir, pa divu vecu Vīnes krēslu spraugu, un saspiedās pie šujmašīnas. Precējāmā saimniece, Teiberga māsa Karlīne, atkal noliecās pār avīzes lapu un mazcienīgi vēroja uztraukto režisoru. Tenku vecene Olda Skujniece, bijusī Brīvnieka trupas aktrise, pēc parastūdama, pastaigājās no krāsns līdz durvīm, viņas krunkainā seja rādīja galīgu neapmierinājumu ar visu šo aranžmēģinājumu. Kalpone Mice, Teiberga māsas palīdze smalkos rokdarbos, stāvēja pie durvīm, sarullēto grāmatiņu trisošās rokās žņaugdama. Tā būtu puslīdz glīta skuķe, tikai viņas pēkstošā balss bojāja tiklab pašas personu, kā visu lugu.

— «Viņi ir klāt! Viņi ir klāt!» — suflēja Milnas kundze. Mice to atkārtoja, skriedama saimniecei klāt un abām rokām drausmīgi vēcinādāmās.

Olmanis nokāsējās un virzījās uz durvīm. Viņa pelēkā dobumainā pierē bij saraukta drūmās krunkās. — «Ī-i...» — nodūca Pētersona kundze, atkal un vēl vairāk satraukdama skroderi.

Man otrā cēlienā bij jāstaigā ārpusē gar logu un sēri jādzied «Kad man uz vakti stāvošam». Dziedāšana man nekad nav sevišķi veikusies, tāpēc nemaz neņēmu ļaunā, kad režisors pavēlēja vēlreiz atkārtot. Arī pēc otras reizes viņš rādīja neapmierinātu seju. Bet Pētersona kundze viņam kaut ko pamāja, un Teibergs atmeta ar roku. Es varēju piesēst tur, kur staigāja Olda Skujniece, un nogaidīt, kamēr pašās beigās pilsētas precinieki bij izvadīti pa durvīm un Mice skrēja meklēt mani, lai mēs ar Teibergu Karlīni tūlī varētu rīkoties uz kāzām. Uz skatuves man vairāk nebij jārādās. Par tām nenovēršamām kāzām publikai ziņoja Karlīnes krusttēvs — režisors pats.

Aranzmēģinājumi man ārkārtīgi nepatikās. Pa ielām paklaināt un ar kaut kādu sētnieci pastrīdēties, tas nebij nekas. Bet kad Teibergs dida kā mulži, pats nosvīdis, reizēm svārkus nometis un saskaities, un Pētersona kundze stāv stenderei atslējusies kā pats prefekts — tur pat tai vislielākai dūšai jāsaplok. Labi, ka svētdien bij otrs, bet nākamo sestdien ģenerālmēģinājums, citādi es laikam gan neizturētu. Svētdien pēcpusdienā brauciens uz izrādi. Svarīgais notikums arī Frīdi stipri aizņēmis. Pa šo laiku viņš mani ne reizi vairs neaicināja krogū. Sasveicinājamies un atkal šķirāmies kā jau cilvēki, kam gaidāms nopietns notikums.

Ar tiem diviem latiem un piecdesmit mana Launadziete tomēr bij pārāk iekārdināta. Nekāda glābiņa vairs. Ģenerālmēģinājumā es ieminējos Frīdim, vai nevarētu vēl vienu mazu avansu. Viņš atvēcinājās abām rokām. Prātu esot galīgi pazaudējis. Vai es patiešām Pētersona kundzi turot par kādu krājkasi? Man neatlikās nekas cits kā, cepuri uzkarot, taisīt smaidīgu seju un uzsist Launadzietei uz pleca.

— Rītu, Launaga kundze, tad nāks tā nauda, — es viņai apgalvoju.

— Kad tik nu nāktu vien, — viņa skeptiski nogrozīja galvu.

— Uz galvošanu! — es apliecināju un gribēju vēlreiz uzsist. Bet tad ēdamistabas durvis parādījās Launags pats un aicināja mani pie viņiem. Launagam šodien bij laimējies: astone asis malkas pārdevuši turpat uz vietas, bez tam principāls dabūjis pusi no tā, kas pienācās no «Sniega» ziepju vārītavas. Protams, Launags bij pārnācis mājās mazliet dūšā, bet pati to šoreiz nemaz nepēma ļaunā.

— Sešdesmit latī — es domāju gan, ka tā arī ir nauda, — Launags, glāzītē ieliedams, atkārtoja trešo reizi un pie tam skatījās sievā draudīgi izaicinoši. Viņa, uz gultas malas sēdēdama un kājas velteņa korpēs kuļādama, trešo reizi pamāja ar galvu un pūlējās pasmaidīt, bet smaids tomēr iznāca plankanāks kā divas iepriekšējās.

Kad es svētdienas rītā ap desmitiem piecēlos, galva nebij visai skaidra. Launadziete aicināja mani iebaudīt vakar vakarā atlikušo silķes pusi un iedzert glāzi tējas. Pati sēdēja pretī un visu laiku skatījās manī, it kā mēģinādama uzzīlēt, kā man šodien veiksies. Oma man bij diezgan laba. Cepuri galvā maukdams, es viņai teicu:

— Nesakiet neko, Launaga kundze! Šodien nāks nauda. Viņa nolieca man sašķiebušos apkakli un noteica, plaukstu plecām pārvilkdama:

— Kad tik nu nāktu vien...

Es izgāju stipri atmaidzināts. Naudai šodien vajadzēja būt! Acis es nevarētu rādīties Launaga kundzei, ja nespētu noskaitīt tos trīsdesmit latus. Vismaz tik daudz pēc marku sistēmas man jādabū! Marku sistēma tomēr bij lielisks izgudrojums. Pavisam cildenā sajūsmā iegāju stacijā.

Ansamblis patlaban drūzmējās pie barjeras. Teibergs strīdējās ar sargu, kas negribēja ielaist skrodera Olmaņa garo makškerkātu. Kā teātra butaforiju kātu tomēr beidzot iedabūjām un arī paši iekļuvām ar visiem citiem piederumiem. Lugas abi cēlieni norisinājās vienā istabā, tāda dekorācija bij dabūjama turpat Elksnišu pagastmājā. Mums līdzī nebij vairāk kā tikai trīs lieli un četri mazāki saiņi, kurus kārtīgi novietojām zem soliem un virs pašu galvām. Olda Skujniece, kā jau cilvēks ar stāžu, visu ceļu sēdēja sapūtusies un centās izrādīt, ka viņai nav nekāda sakara ar šiem trokšņainajiem vagabundiem un ka viņa no visa šā brauciena necer neko labu. Demonstratīvi tai pretī mēs centāmies uzsvert savu aktierisko bezbrīdību un sasmidzināt lauciniekus, kas sākumā turējās mazliet vēsi, bet, tuvojoties Elksnišu stacijai, pamazām atsila un novēlēja vislabākās sekmes. Par «Kāzām Lapciemā» bij informēta plaša apkārtnē. Panākumi šķitās nodrošināti. Tikai Teibergs bij tāds kā nepamatoti norūpējies un visu laiku kaut ko bažīgi dudināja ar mūsu kasieri Pētersona kundzi.

Elksnišu stacijā jau gaidīja abi braucēji. Smaidīgs večuks uz saviem diviem resni piebāztiem salmu maisiem sasēdināja režisoru Teibergu, Fridrihu Leikartu, Karlīni Teibergu, Mīci un Pētersona kundzi. Mūs pārējos un bagāžas lielāko daļu garā labības orē veda pārgudrs lauku Ješka, kas man jau no paša pirmā acumirkļa darīja nesimpatisku iespaidu. Saņurcītu platmali acīm uzvilcis, viņš nemaz nepalīdzēja Oldai Skujniecei ietrausties orē, bet vizdegunīgi noskatījās, kā mēs novietojām savus saiņus un sasēdāmies paši. Tad, pamatīgi iegrozījies uz mūsu kostīmu saiņa, pagrieza galvu atpakaļ un strupi noprasīja:

— Vai tad nu reiz būs?

Protams, ka mēs neviens neturējām par vajadzīgu atbildēt

tādam profānam jautājumam. Bēri sirmāis zirģelis sāka slampāt pa dubļiem večukam pakaj. Ore ligojās nejauki. Olda Skujniece vairāk reižu atrāva kāju un pikti noskatījās mani — bet ko es tur varēju darīt. Patiešām, man nenāca ne prātā pieskarties viņai, visus tos trīs kilometrus es sēdēju tikpat kā uz karstas plīts, pats valstīts un nemitīgās rūpēs par Oldas Skujnieces sēžas ērtību. Milnas kundze turējās varonīgi, muguru pret vedēja augumu atspiedusi. Olmanis skatījās bēdīgi, kur Milnas kundzes asais papēdis urba viņa jauno dzelteno šņorkurpi. Platlaps visu ceļu smaidīja kautri, sāpus lūkodamies, acīm redzams savu lomu vēlreiz no galvas atkārtodams.

Gandrīz visi telefona stabi bij aplīmēti mūsu afišām: «Rīgas aktieru ansamblis pazīstamā režisora V. Teiberģa vadībā. «Kāzas Lapciemā». Pieci kungi un trīs dāmas...» Es ar sevišķu labpatiku skatīju to ne visai labi salasāmo vietu, kur bij rakstīts: Krišs — māju kalps — Oļģerts Kurmis. Un tad gluži instinktīvi arī sāku atkārtot savu lomu. Ko tur varēja zināt — varbūt no šīs aktiera debijas atkarājās viss mans liktenis. Varbūt te sākums pavisam jaunam posmam manā dzīvē... Piebikstīju vedējam «mugurā».

— Vai apkārtņē par mūsu izrādi ir arī manāma interese?

Vedējs atgriezās galvu un nosmīnēja zem noņurcītās platmales.

— Es neteikšu, ka sevišķi dzīva.

Mani sakaitināja šī paviršā atbilde un it sevišķi nevižīgi noliektā platmale. Acīm redzams šim cilvēkam nebija jausma, ko īsti nozīmē Rīgas aktieru ansamblis. Tāpēc noprasīju:

— Vai jūs pazīstat Teiberģa kungu?

Vedējs tikai paraustīja plecus un uzšāva savam bērī sirmajam. Jo tuvāk Elksnišu pagastmājai, jo vairāk applēsti lēveri plīvojās gar telefonu stabiem. Kad mēs izkāpām, Teiberģs jau bij atbrīvojies no pelerīna un vadīja mūs iekšā.

— Neko lielu es jums negarantēju, kungi, — viņš teica. — Bet savā iztikšana būs.

Pētersona kundze tūlīt sāka rīkoties kā savās mājās. Ziņnesei apsūtītais trumulis sīca uz plīts, mēs dzērām tēju un klausījāmies saimnieces čalošanā. Ļaudis ar tiem nebeidzamiem mītiņiem pirms saeimas vēlēšanām pagalam nokausēti. Pagājušo svētdien, kad te viesojies tas ķēžu rāvējs no cirka, tikai piecdesmit cilvēku sanācis. Ķēžu rāvējs — tas taču bij pavisam kas cits kā tāds teātris, ieejas maksa visās vietās

četrdesmit santimi, ballē trīsdesmit. Un tomēr tikai piecdesmit! Ziņnese grozīja galvu, mūs kritiski aplūkodama. It sevišķi mūsu Olda Skujniece likās modinām viņai šaubas.

— Šejienieši nāk uz teātri tikai tad, kad jaunas un smukas aktrises, — viņa stāstīja. — Reiz te viesojās tāda Nāra — jums vajadzēja redzēt to traci. Puiši — tikai svilpt un kājām daudzīt. Nezin kur izrāvuši vecu ķirbja mizu, uzsvieda uz skatuves. Kārtībniekam bij jāiejaucas. Mums ir izlutināta publika.

Skujnieces seja bij kļuvusi vēl krunkaināka.

— Ēzeļi jums ir, ne publika.

Ziņnese sarauca degunu kā personīgi apvainota. Teibergs laikā pārtrauca strīdu. Mēs gājām aplūkot zāli un blakustelpas. Ziņnese te acīm redzams izpildīja arī intendanta vietu, tā visu izrādīja un izskaidroja. Zāle nekurināta un auksta, tikko kā izslaucīta, gaisā smaršoja putekļi un vēl no mītiņu laikiem neizvēdināma tabaka. Dēļu skatuvītei priekšvara palags uzritināts augšā, Lapciema istabas dekorācijas vietējā seglinieka krāsotas, logs, aiz kura man jādzied, baltiem spraišļiem un tumz zilām rūtīm. Teibergu Karlīne izmēģināja krēslu un atzina to par visai šaubīgu. Milnas kundze, kurai pēc izrādes jāspēlē dejas muzika, pārbaudīja klavieres un tās tāpat nokritizēja. Teibergs domāja, ka sešas rindas solu zālē par maz un ka tik liela kājās stāvētāju drūzma var traucēt izrādi. Ziņnese smaidīja un apgalvoja, ka pietikšot atlikulīkām. Savus ļaudis viņa pazīstot. Ja vēl vakar neuzlījis lietus un ceļi būtu sausāki, bet tā — —

Vārdu sakot, ar savu pesimismu viņa mums stipri vien sajojāja omu. Ka viņa te dzinusi intrigas un ar nolūku bojājusi mūsu lietu, tas nebij domājams: pati viņa turēja garderobi un tējas galdu, tāpēc jo lielāks publikas pieplūdums bij tieši arī viņas pašas interesēs. Garderobei telpas jumta istabiņā. Mice, pa stāvām kāpnēm lejup kāpdama, tikko nenolauza kurpei koka papēdi un nosolījās nekad vairs neuzstāties tādā tumšā nomalē. Nekāda īsta nomale tā nu gan nebij — tikai divdesmit astoņas verstis no Rīgas. Mums taču stiprs pamats cerēt še pietiekoši daudz cienītāju teātra mākslai.

Tā kā laika līdz sākumam vairāk nekā pūstrešas stundas, mēs sākām pārmēģināt lugas komplicētākās vietas. Galvenā kārtā — lai ieorientētos skatuves apstākļos, kā Teibergs teica. Olmanim paslīdēšana uz ābolmizas un izliekšanās

septiņos likumos šoreiz izdevās īsti teicami. Ziņnese, kas sēdēja pirmajā solā un lietpratīgi vēroja mūsu spēli, apmierināta palocīja galvu.

— Tas jums iet tīri forši, — viņa atzina, — Tikai tam brūtgānam gan vajadzētu būt drusku lokanākam. Viņš jau izskatās tīri tāds kā noraudājies.

Taisnība bij, Platlaps patiešām izskatījās tāds kā noraudājies. Kritika samulsināja viņu vēl vairāk, viņš nosarka kā biete un atvainodamies atbildēja ziņnesei:

— Tas man tikai tagad tā. Vēlāk, kad būs smiņķis un ūsas, tad ies daudz labāk.

Pēc mēģinājuma ziņnese novaicāja, vai mēs vēl nevēloties tēju. Vēlāk viņa trumuli un glāzes nesīšot augšā, publikai viņa pasniedzot turpat garderobē. Sievieši visi atteicās, Platlaps paprasīja aukstu ūdeni, tikai mēs pārējie četri dzērām pa glāzei. Uzkodām biezu maizes riku ar ceptu cūkgaļu, kas garšoja īsti labi. Teibergs noteica:

— Tas viss iet uz ansambļa rēķina. Jūs, kundze, tikai pierakstiet, pēc izrādes nokārtosim.

Ap septiņiem, tas ir, stundu pirms izrādes sākuma, dāmas un Platlaps aiz kulisēm pie lampiņas sāka jau grimēties. Teibergu Karlīne bij uzlikusies linu dzeltenu parūku ar divām lielām bizēm. Mīce uzvilkusi strīpainus brunčus un samta ņieburu. Skujniece uz katra gurna uzsējusi pa pakulu spilvenam, vaigos iekrāsojusi tumšsarkanus apaļus plānkumus. Olmanis aiz noritinātā priekšskara staigāja pa skatuvi, teksta grāmatiņu nervozi ritinādams un atkārtodams savu runājamo. Frīdis bij notvēris zālē ziņneses palīdzi, pavecu lauku daiļavu ūdenszaļā žoržetā bez piedurknēm, vanaga nagam līdzīgu sprogu virs vienas acs — tā diezgan augstprātīgi klausījās, ko mans draugs viņai melsa. Tā kā man tikai otrā cēlienā jāstaigā gar logu un jādzied, tad biju norikots pie vaļējās durvju puses līdzās Pētersona kundzes galdiņam ar biļešu sainīšiem un tukšu čaulišu kārbu naudas iebēršanai. Publika vēl neradās. Teibergs samākušos seju izgāja ārā un atkal atgriezās atpakaļ, izgāja vēl un atgriezās atkal.

— Es eju paskatīties, vai nelīst, — viņš paskaidroja man. — Nelīst vis.

Pirmie, protams, zālē ienāca abi mūsu vedēji. Večuks smaidīja, dzeltenu bārdiņu plūkādams. Jaunais bez mēteļa izskatījās īsti lepns. Melni pirtas drēbes svārki ar sarkanu mut-

autiņa stūri pār virskabatas malu. Atliekta cieta apkaklīte un kravate ar platu zaļu svītru šķībeniski pāri. Roka bikškabatā, gar vesti nokarājās strupa pulksteņa saite, kurai galā līgojās kompasas ripiņa. Aizgāja un sasveicinājās ar zaļo jaunkundzi, tā nevilcinādamās pagrieza muguru manam draugam un uzsāka sarunas ar paziņu. Man garāmiedams, Frīdis apvainots pameta ar galvu atpakaļ.

— Riktīgs Jānis, — viņš noteica tik skali, ka es gluži satrūkos: kad tikai tas neizdzird. — Tik tuvu pie Rīgas un tāda lempju būšana.

Pusastonos sāka ierasties publika. Ārā bij dzirdama dažu piebraucēju čala. Pa kāpnēm uz garderobi smagi uzkāpa drukna saimniece ar divām pusauga skuķēm. Ienāca trīs jauni cilvēki, labi ieskurbuši, katrā ziņā gribēja tikt zālē ar visiem mēteļiem un cepurēm. Mēlodami gandrīz aizkaitināja Pētersona kundzi, bet mani nosauca par švaukstu. Ielaidis saimnieci ar skuķēm un vēl divas sieviņas lakatiņos, es manījos prom uz skatuvi, jo mans uzdevums bij arī uzvilkt un nolaiest priekškaru. Pētersona kundze ar savu galdiņu un kasi ievirzījās vairāk atvērtā durvju pusē, tā ka neviens bez biļetes viņai nevarēja tikt garām.

Publika sēdēja pa tiem sešiem soliem izklīdusi. Abas skuķes, katra no savas puses, patlaban iebīkstīja mātei sānos un, uz priekškaru rādīdamas, sprauslāja. Acis pametis, es tūlīn ieraudzīju aiz palaga lokāmies Frīda milzīgo ēnu: viņš nopūlējās izurbināt caurumu, lai paglūnētu zālē, pavisam aizmirsis, ka lampa viņam vairāk aiz muguras un ēna krīt uz priekškara. Teibergs jau bij pelēkos laucinieka svārkos, lakatiņu ap kaklu. Patlaban viņš nodarbojās, pielīpinādamas rudu vaiga bārdu abās pusēs, pieri briesmīgās krunkās saraucis.

— Mēsli vien būs ar to jūsu marku sistēmu, — es viņam teicu. — Zālē vēl nav divdesmit cilvēku.

Ar vienu roku bārdu piespaidīdams, Teibergs ar otru tvēra resno apzeltīto pulksteņsaiti, kas bij pārstiepta visam vēderam pāri.

— Vēl desmit minūtes līdz astoņiem. Uz laukiem parasta lieta, ka viņi nāk vēlāk. Astonos mēs arī vēl nesāksim. Līdz pusdeviņiem, tad būs pilns. Un ko tad jūs čīkstat: jums pieci lati avansa.

Pēc balss spriežot, pats viņš gan lāgā neticēja tam, ko man apgalvoja. Bet ko te nu vairs līdzēja apgalvot vai neapgalvot.

Olda Skujniece šņaukājās, acīm redzams noskaitusies, tāpat Platlaps ar Olmani izskatījās stīpri vien sabozušies. Man netikās ielaisties sarunā ar tiem, tāpēc ka arī pašam oma bij pavisam smaga. Nolīdu kaktā, kur sasliets lauku spraugu ar bērziem un ziedu pilnu rožu krūmu. Visu šauru spraugu starp Lapciema istabas muguru un sienu pildīja svaigas krāsas un petrolejas smaka.

Pienāca Mīce un sarkaniem vaigiem smaidīdama grozijās man priekšā. Jau ģenerālmēģinājumā Teiberga istabā nomanīju, ka viņa tā mīlīgi noskatās manī un, blakus stāvēdama, mazliet piespiež plecu klāt. Citādi viņa man patika tīri labi, tikai to sīki pēkstošo balsi nevarēju ciest — tā man atgādināja nosaluša zvirbuļa čiepstēšanu.

— Savelciet, lūdzu, man ņieburu uz muguras taisnāk, — viņa teica.

Nekādu šķībumu tajā ņieburā es gan neredzēju, tomēr saņēmu apakšmalā un parāvu vairāk uz leju. Brūnais samts mīksti pieglaudās manām plaukstām, no tā sirds arī tā kā atvilga.

— Pateicos, Kurmja kungs, — viņa smaidīja, parādīdama savus platos zobus. — Jūs esat smalks kavalieris.

— Pūlos pēc iespējas, — es atbildēju palocīdamies, kā to biju noskatījies kinematografā. Viņa atkal nostājās blakus, platās krekla piedurknes uzvēdīja man stērķeļu un smiņķa smaršu.

— Uz staciju mēs brauksim kopā, — Mīce čukstēja it kā kādu noslēpumu. — Platlaps man plijas virsū, bet ar viņu es negribu. Es gribu ar jums.

Es apgalvoju, ka arī gribu ar viņu un ne par ko neatstāšu Platlapam. Tālāk savā intimitātē mēs netikām. No skatuves atgriezās Frīdis un nikni aizpīpēja papirosu.

— Pavisam astoņpadsmit. Dimbā mēs esam! — Un pie tam tik nikni nolūkojās Teibergā, it kā tas tas vainīgais šajā nelaimē. Frīdim bij mugurā dzeltenī čičuncā svārkī, kājās nez kur palienētas lakkurpes, elkonī iemetināts melns metala spieķis ar spožu turekli — viņš patiešām izskatījās pēc ista pilsētas švīta. Tikai laikam sala un spēcīgi nodrebinājās.

— Viņi te parāduši nākt vēlāk, — es mierināju viņu un pats sevi. — Pusdeviņos sāksim, tad zāle būs pilna.

— Engēļiem viņa būs pilna! — Frīdis nebij salabināms. Acīm it kā koda Teibergam. — Ko tu tur lipinies tik ilgi! Drīz būs jādod pirmais zvans.

Teibergs skatieniem tāpat atdzēla atpakaļ.

— Netrako, netrako. Kad būs jādod, tad dos. Tu te esi režisors vai es?

— Režisors! — Frīdis novilkā caur zobiem. — Ķiņķēziņš tu esi!

Olmanis visu laiku jau turēja abās saujās šamiegtu prāvu ilks zvanu. Viņš nervozēja vairāk par mums visiem un nemaz nevarēja mierā nostāvēt.

— Kārtīgā teātrī aktieriem pirms izrādes allaž ir pāris konjaku, — viņš rūca. Teibergs pabāza mēles galu pār nokrāsotām lūpām.

— Daudzos teātros tu esi spēlējis?

Karlīne atgriezās no priekškara un smagi nosēdās krēslā, no kura Teibergs nupat bij pīcēlies.

— Divdesmit astoņi. Un neviens vairāk nenāk. — Viņa bij pavisam sapūtusies un negribēja skatīties nevienā. Olda Skujniece, rokas uz vēdera saņēmusi, traģiski vēroja nokvēpušos, pieputējušām zirnekļu auklām nostaipītos griestus virs Lapciema istabas.

Teibergs pastāvīgi vilka laukā pulksteni un atkal bāza atpakaļ kabatā. Desmit minūtes pāri astoņiem. Pustukšā zāle nepatīkami dūca, tur klepoja un smējās. Labi varēja atšķirt, kā tie trīs iereibušies jaunekļi tur zobojās.

Beidzot Teibergs pamāja Olmanim. Tūliņ atskanēja tik drausmīga zvaņa, ka mēs visi palēcāmies un Teibergs, cauri visam smiņķim sasarcis, klusinādams savēcinājās abām rokām. Milnas kundze aizgāja ielīst sufliera būdā, es piebāzu pieri priekškarā tāpat kā Frīdis, pavisam aizmirsis savu ēnu, kas rēgojās uz palaga fona.

Pāri par trīsdesmit cilvēku bij zālē — protams, ieskaitot abus mūsu vedējus, ziņneses palīdzi un policijas kārtibnieku pirmajā rindā. Patlaban tam vēl piesēda pagastvecākā vietnieks — katrā ziņā ieradies iekasēt tos trīsdesmit latas par telpām, apkurināšanu un apgaismošanu. Te tev bij marku sistēma, — es nodomāju, aiz kulīšiem atpakaļspraukdamies. Kad tikai sanāk visas nodevas ko samaksāt un ar godu tiekam prom no šejienes. Nelabas dusmas man žņaudza kaklu, Teibergam abus tos krusttēva bārdas kunkuļus es varētu noplēst. Izstaigājies, nosit savu dārgo laiku, noplēš drēbes un apavus, mēslu ratos kraties pa šiem lauku ceļiem — un galu galā par ko? Tirā žuļiku būšana!

Nebij vēl pagājušas otras desmit minūtes, kad zālē atkal sāka vārities. Tie visi likās piepeši saslimuši ar epidēmisku klepu. Pa starpām papēži ribēja uz grīdas, smējās, tad plaukšināja tā, ka pat aiz Lapciema istabas ausis bij jāizsedz plaukstām.

— Vai dieviņ! — Mīce vaidēja, man cieši piespiedusies. Tiešām, būtu jāapliek roka ap vidu, kā kavalierim klājas. Bet piepeši zālē viens ieaurojās nelabā balsī:

— Kas nu ir? Ko gul? Spēlē vaļā vai maksā naudu atpakaļ!

Olmanis zvanija kā negudrs. Abas reizes — otru un trešo kopā. Es metos pie bomja gala un sagrābu auklu. Kad tie tur bij mazliet aprimušies, režisors parādījās otrā galā un māja ar roku augšup. Es aizmiedzu acis un rāvu.

Augšā kaut kas sāka guldzieniem čīkstēt. No sākuma gāja tīri labi, es manīju, ka priekšgars tinās ap bomi. Bet tad piepeši apstājās, aukla iegriezās man rokās un elpa aprūka. Zālē nošalca atkal. Es paskatījos, un auksti sviedri man pārplūda muguru. Palags bij pacēlies tikai līdz pusei. Mīlnas kundze izbāzusi galvu no sufliera būdas un bezgala izmisušām acīm skatījās augšā, kur nevarīgi ligojās priekškara svara kārts. Otrā galā kā neprātā lēkāja režisors, locīdamies un rokām plātīdamies. Es nolādēju šo stundu — ja varējis sasniegt savas augšām saslietās rokas, es droši vien iekostu viņās par to mulķību, ka pirmiņ nebiju izmēģinājis šā brīnišķīgā priekškara mehānismu.

Zālē smieklu rēkoņa auga ar vilni. Pazīstamā balss kliezda atkal:

— Rīgas baltmaize par vieglu! Pievelk ar abi nagi!

Bet tad man piepeši radās glābējs tās pašas mūsu Mīces personā. Viņa pieķērās auklas lejas galam, mēs pietupāmies abi divi. Kaut kas čīkstēdams plisa — man vai viņai. Bet aukla bij sprukusi pāri bīstamajam šķērslim, priekšgars kā bulta uzšāvās gaisā, klaudzēdama tur atsitās svara kārts. Mēs bijām izglābti.

Kad es paguvu atvilkt elpu un atraust sviedrus no acīm, Teibergu Karlīne jau sēdēja krēslā pie loga, abas bizes pāri pleciem un ceļiem nolaidusi. Olda Skujniece skraidīja gar to no vienas puses uz otru, rokām plātīdamās un taisīdama tenkas par māju kalpu Krišu, tas ir, par mani, un ieslavēdama pilsētas precinieku.

— Ak tu pasaulīt! Uh tu maniņ! — viņa deklamēja rupjā

balsī, kam vajadzēja būt tipiski laucinieciscai un pie tam arī pēc iespējas komiskai.

Spēle gāja vaļā.

Ienāca Teibergs un iejaucās tajās tenkās manis labā, bet velti. Skujniece viņu apgāza apkārt un apkārt. Man likās, ka tas viņai arī nemaz nenākas grūti. Teibergam visa vaigu bārda vēl trīcēja no uztraukuma ar to priekškaru, balss bij pavisam aizsmakusi — zālē atskanēja draudzīgs aizrādījums runāt mazliet spodrāk. Es aizlīdu dziļāk stūrī, kur pa dekorāciju rāmju spraugu puslīdz labi varēja pārskatīt visu, kas notikās uz skatuves un zālē. Tur iespaids nelikās vis diezcik labs. Kārtībnieks sēdēja pasminēdams, druknā saimniece raustīja plecus, vienai un otrai savai meitai ko ausī iečukstēdama, viens no tiem trim daudzoņām ievilka no sauļā aplēptā papirosa un rādīja tādu seju, kā kad viņš nupat taisītos nosplāuties. Apspiesta smieklu šalkoņa spēlētājiem jauca lomas. Milnas kundze savā būdā gandrīz vai kliedza, ar zīmuli nikni gaisā bakstīdama.

Mīce turējās braši. Man viņa patiešām sāka iepatīkt. Katrā ziņā uz staciju jābrauc kopā ar to vienos ratos. Frīdis bij taisni lielisks savā pilsētas švīta lomā. Es manīju, ka tā zaļā jaunkundze lejā un tāpat abas skuķes labpatikas skatieniem seko, kur viņš uz pirkstgaliem laipoja pa skatuvi, visādas ākstības muldēdams. Arī Olmanis darīja visu, kas viņa spēkos. Bet Platlaps spēlēja — kā teic — zem katras kritikas. Arī smiņķis un ūsas neko nebij līdzējis. Likās, no Milnas kundzes lasījuma viņš nesaprata ne vārdu, penterēja tikai savu. Likās, tā nav Teibergu Karlīnes roka, ko viņš skūpst, bet nokaitēts gludeklis, no kura galva pati atlec atpakaļ. Zālē šalkoņa pieņēmas, līdzko viņš taisīja muti vaļā, atskanēja atkal laipnas pamācības. Teibergs, pa otru stūri skatīdamies, grieza zobus:

— Ssātans... Viņš man visu ansambli jauc laukā.

Pēc pirmā cēliena priekšskars man nolaidās lejā tik viegli, it kā nemaz nebijis tas pats, kas pirmiņ te tik bezkaunīgi niķojās. Zālē aplaudēja lieliski, bet no smiekliem un starpsaucieniem mēs dzirdējām, ka tur varēja būt viss kas cits, tikai ne piekrišana. Kā vējdzirnavas Teibergs plosījās pa skatuvi. Ansamblis stāvēja apkārt nolaistām rokām un nokārtām galvām. Platlapam sviedri bij pavisam nosvītrojuši vaigus,

apkaklīte sakļāvusies kā tikko ūdenī mērcēta. Man pašam pirmajam Teibergs kļupa virsū.

— Jūs, Kurmi... Ko jūs uzstājaties trupā, kad jūs neko — kad jūs it neko neprotat! Ķēmojaties ap priekškaru un samaitājat visu izrādi. Kad publika tā noskaņota, tad viss vakars ir pagalam. Beigts un pagalam!... Un jūs, Platlap! Vai jums jātēlo pilsētas precinieks vai skolas puika, kas gaida pērienu? Tā ir blamāža! Tā ir cūcība!

Arī Mīlnas kundze metās Platlapam virsū. Man sirds bij pilna kā mārks, rokas kniezēja vien. Lai neizdarītu kādu muļķību, labāk izgāju ārā. Jāuzstājas tikai otra cēliena beigās, strīpainās pakulbikses uzvilkt un stilbu zābakus uzaut man bij likts pēc nākamās priekškara uzvilksanas.

Pa čikstošām trim kāpnēm zālē nokāpdams, tūliņ maniju ziņkāras acis man pievērstas. Uz skatuves vēl nebiju redzēts, bet visi taču saprata, ka es tāpat piederu pie ansambļa. Tāda aplūkošana palaikam visai netikama, bet šovakar it sevišķi. Manījos gar sienmali uz durvīm, kur Pētersona kundze jau taisīja savu kasi ciet. Pagastvecākā palīgs stāja virsū pēc saviem trīsdesmit latiem, bet Pētersona kundze viņu strupi noraidīja pie atbildīgā režisora. Kases stāvoklis mani interesēja visvairāk, bet nauda vēl nebij saskaitīta. Taču no tā, kā kasīere paraustīja plecus un sarauca melnos uzačus, es nopratu, ka jāatmet visas cerības. Ap sirdi kļuva vēl sliktāk.

Kāpņu galā nīrgādami spaidījās pīpētāji. Kāds zenķis māžojās, atērmodams Platlapu, pārējie smējās pilnām rīklēm. Mūsu spēle šiem profāniem nebij atstājusi it nekādu cieņu. Manījos augšā pa kāpnēm, bet tie tā sveikā nepalaida visgarām. Pusceļā mani trāpīja mugurā pakaļsviesti apvainojumi:

— Tad redzēs, ko šitas jaunskungs mums uzspēlēs... Izskatās kā pati bālā grēfiene... Tauksķī «Trīnes grēkos» viņš varētu spēlēt: es galvoju, ka viņš štoterē...

Mana vecā nelaime dūsmās atkal neļāva atcirst situācijai un manam aktiera stāžam cienīgi. Kaut ko nomurminājis, es parādīju viņiem dūri un uzsteidzos augšā. Bet ieskrēju vēl lielākā klizmā.

Garderobes durvis bij vaļā. Jau aiz tām es dzirdēju ziņnesi skaļi sparojamies:

— Salasās šādi tādi Rīgas skroderi un kurpnieki un tad

izbrauc tikai ļaudis krāpt. Četrpadsmit sviestmaizes man — jāuzpasē, ka neaizšmauc, no tādiem var visu ko sagaidīt.

— Tas vecais taču runā kā aizriņies, — piebilda cita balss. — Kā tādām nabagam nav kauna uz skatuves rādīties. Un tad tas precnieks — ķēms tas ir, ne aktieris! Lokās kā pātaga!

Vesels koris ierēcās tirā zirga smieklā. Ausis man svila. Nelabais didīja nākt te laukā. Tūliņ atpakaļ iet nekādi nebija iespējams, tie lejā skatījās manī kā kādā pērtiķī, tur iekšā iet vēl trakāk. Kāds nēmās atkal, pēc balss spriežot, tā bija zaļā jaunkundze ar plikajām rokām:

— Man liekas, viņi neviens vēl līdz šim nav skatuvi redzējuši. Kas tā par mīmiku, kas par žestiem, kas par ampuā! Par idiotiem laikam tur mūs. Izsvilpt tikai tādus.

— Es te kā nerrs kvernu visu vakaru, — ziņnese atsāka atkal. — Lonniņa tāpat par velti nokvern. Četras glāzes tējas man no tā trumuļa ir nodzerts — tur jau par malku neiznāk. Noprasīt tikai pases tādiem.

Nu es te ilgāk vairs nevarēju stāvēt. Sasiļējos visā savā tievajā garumā un iesoļoju iekšā. Ziņnese aprāvās. Zaļā uz galdiņa krāva tases čupā. Saimniece ar abām skuķēm plati pavērās manī. Vēl viena sieva piegrūda ziņnesei sānos.

— Kas te būs tie pasu prasītāji? — es uzstājos cienīgi. — Kas tās te ir par tenkām? Paraduši, kad pašu Jāņi blēņojas uz skatuves, mākslas spēli nesaprot. Izglītotam apvidum te vajadzētu būt Rīgas tuvumā. Bet nav. Maliena. Čangale. Džungļi. Mēs esam pavisam citādās vietās spēlējuši un visur guvuši panākumus. Panākumus un pilnu kasi. Kas te ir? Nabagmāja. Kas mums tos milzīgos izdevumus samaksās?

Vēl ko par marku sistēmu samuldējis, manijos atpakaļ. Ziņnese draudīgi pavirzījās laukā no sava mēteļu un cepuru apžoga, bez tam pats sajutu, ka labāku neko vairs nepateikšu. Pūlis jaunekļu tagad plātījās zāles brīvajā galā, tie trīs pirmītējie bija apstājuši abus mūsu vedējus, pārējie spiedās apkārt, no savas puses pēc iespējas piebikstidami. Ar šausmām es tur ieraudzīju arī dejas muzikai salīgotos spēkus — vijolistu un basistu ar visiem instrumentiem un nošu saiņiem. Cik Teibergs viņiem apsolijs, to es nezināju, bet par nieka sumu tie vis nebūs uzņēmusies strādāt līdz četriem rītā.

Pagasta vecākā vietnieks jau bija aiz skatuves un gaidīja, kamēr saskaita naudu. Jau no Teiberga sejas redzēju, ka kases rezultāti pavisam neapmierinoši.

— Divdesmit deviņi lati un piecdesmit santīmi, — Teibergs teica, it kā pasludinādams pasaules galu. Tos piecdesmit santīmus viņš sameklēja savā vestes kabatā. Telpu īres jautājums vēl bij nokārtojams, pagasta vecākā vietnieks aizgāja. Mēs visi stāvējām ap savu režisoru, līdz pamatiem vilušies un vēl ko nelabāku nojauzdami. Es pamanīju, ka viens nikns acu pāris pēc otra pavērsās mūsu priekšniekā, man pašam pamazām sāka vārities. Vai viņš nebija tas Rīgas aktieru trupas pazīstamais režisors un tāpēc atbildīgs par visu nerrastību un zaudējumiem?

— Par sviestmaizēm un tēju vēl nav samaksāts, — es teicu tik nežēlīgi, kā tikai iespēj cilvēks, kam nekā vairs nav ko pazaudēt.

Teibergs atkal pagrābāja vestes kabatā un tāpat sauja saskaitīja.

— Tik daudz vēl iznāks no paša kabatas. Bet kur tad biļetes jums visiem turpu-atpakaļ? Afišu drukāšana, markas...

— Tie divi muziķi arī ir atnākuši, — es turpināju spidzināt viņu.

Teibergs iegrāba roku matos — tie nebija pielipināti, bet viņa paša, tāpēc viņš varēja. Tikai četras balles biļetes bija pārdotas — tā saimniece ar abām skuķēm un vēl viens nopircis. Acīm redzams balle nenotiks. Teibergs jau sāka tā kā apmierināties, bet es to negribēju pielaist:

— Un abiem vedējiem? Visu laiku te nosēdējuši, un tagad viņus tur kūda. Bez skandāla neiztiks. Es neticu, ka viņi vairs brauks atpakaļ uz staciju.

— Par to nu tā mazākā bēda, — Frīdis atsaucās. — Aizlēposim kājām — vai tik vien ir iets.

Sieviešu personāls, galvas grozīdams, paskatījās uz savām korpēm. Teibergs lūgdamies pagriezās pret Pētersona kundzi, bet tā šoreiz kategoriski pakratīja galvu. Trīs lati viņai pavisam esot, un tos pašus izsviest par tādu šmīri nenākot prātā. Tā šī lieta palika. Zālē atkal sāka dūkt un klepot, Olmanis nozvanīja pirmo reizi.

Kad es jau biju nostājies savā vietā, instrumentiem grabinādami, man garām aiz Lapciema istabas aizspraucās balles muziķi. Kur te esot tas režisors? Man bij jāvelk priekšskars augšā, nevis jāsargā režisors — es pagriezu viņiem muguru. Bet sacēlās atkal liela kņada. Redzēju Teibergu šaudāties un rokas plātām, viņš lūdzās, lamājās, draudēja. Tad tika re-

dzama arī Pētersona kundze. Pa latam dabūjuši, muziķi atkal izgrabinājās laukā. Mēs varējām sākt otru cēlienu.

Priekšgars šoreiz uzripoja teicami, lai gan Mīce jau stāvēja man aiz muguras, gatava nelaimes bridī atkal nākt palīgos. Bet tādā omā, kāda mums visiem nu bij, spēle ritēja kā pa celmiem. Steigā strīpainās bikses un stulmeņus uzraudams, dzirdēju zālē nemitīgū kņadu un starpsaucienus. Kā tie ietekmē aktierus, to zinās katrs skatuves mākslinieks.

Gar logu es nostaigāju un nodziedāju pietiekoši labi. Bet kā paspēru soli uz skatuves, tā pazaudēju visu aktiera izveiksmi. Ziņnese aiz dusmām lampas zālē bij tikai mazliet nogriezusi, aiz piedzīvojumu trūkuma pametu acis turp, ko man nepavisam nevajadzēja darīt. Pamanījis visas tās nirdzīgās sejas un kārtībnieku, kas, ar roku mādams, nopūlējās apmierināt šo profānu pūli, nekādi vairs nevarēju attapt sliedi. Tik labi izmācītais teksts bij galīgi izlidojis prom no manām smadzenēm. Kā pa miglu redzēju Milnas kundzi kaut kur pie kājām kliežam gar muti sāniski piespiestu plaukstu un izmisumā bakstām ar zīmuli gaisā. Runāju, kas mēlei padevās, staigāju un locījos uz labu laimi, kamēr Teibergu Karlīne man apķērās ap kaklu un izlikās skūpstām. Bet tā bij tikai mānīšanās. Viņa neskūpstīja vis, tikai turpat pie auss nošņāca tik nikni, kā kad es viņai būtu ko nozadzis:

— Paklanieties un ejiet žigli laukā. Jūs jau esat pilnīgi traks!

Es paklanījos un metos uz durvīm. Apgriezdamiem vēl pamanīju Teiberga acis — tās nebij acis, bet divas zaļgas ogles. No zaļes mani pavadīja smiekli un viens nejauks svilpiens.

Nē, skatuves māksla ir daudz grūtāka, kā to dažs nepiedzīvojis iedomājas. Es atkritu pret bērziem un ziedošo rožu krūmu un pirmajā acumirkli apjaudu tikai to, ka nekad, nekad, nekad vairs mūžā nepiedalīšos ne Rīgas aktieru ansambli ar marku sistēmu, ne kādā citā. Pār kaklu aiz baltā lakatiņa man tecēja karstām lāstekām. Manas gaišās ūsiņas likās slīdam tām līdzī — to labajā pusē vēl sataustījis, nikni norāvu un nosviedu grīdas tumsā, kur kreisā droši vien jau pati bij apgūlusies.

Kad luga īsti beidzās un kas nolaida priekškaru, to es nezinu. Atguvos tikai tad, kad Lapciema istaba bīstami salīgojās un viss ansamblis izgruva aiz dekorācijām. Troksnis

zālē vēl ilga labu brīdi, bet tad pamazām sāka noklust. Ziņnese arī bij uzspraukusies augšā un uzstājās braši. Nolamāta esot viņa un visi. Kas viņi esot par čangaliem, kas par džungļiem? Teibergs vairs daudz nerunāja. Tāpat uz plaukstas saskaitījis, iegrūda viņai un bidīja tikai uz durvīm. Kārtīgi laudis viņai iedodot arī par zāles slaucīšanu un lampu regulēšanu, bet te jau neesot aktieri, te esot čigāņu banda...

Teibergs atvēra durvis uz tām trim kāpnēm, ļoti pieklājīgi lūdza iziet — te kungi tūlīt sākšot pārgērbties. Bet aiz vaļējām durvīm mēs visi ieraudzījām stāvam mūsu abus vedējus, ko bikstīja trīs iereibušies subjekti, abi muziķi un vēl kādi pieci seši. Večuks, tāds samulsis, atvēcinājās rokām, bet jaunais bij īsti sparīgs un patlaban taisījās kāpt augšā. Teibergs pamanījās aiztaisīt durvis un aizbīdīni aizšaut priekšā. Frīdis iegrūda man spēcīgu dunku sānos.

— Ko tu vēl boļi acis? Rauj žigli bikses kājās, un liksimies prom. Labais gals te nebūs.

Bikses es uzrāvu tāpat tām stripainajām virsū. Launaga stulmaiņu nomaukšana un paša brūno kurpju uzausana negāja tik ātri. Paunā kravājamās mantas atradās un atkal pazuda, tik uztraukts es biju. Dāmas skraidīja kā lapsenes spindzēdamas, vienu gabalu noģērbdamas, otru mugurā vilkdamas, cita citu rādamas. Dūkoņa aiz durvīm nerimās un uztrauca mūs vēl vairāk.

Frīdis tāpat bij uzvilcis mēteli čičunčā svārkiem virsū. Aiz rokas mani sagrābis, vilka prom tumšajā stūrī — es nesa-pratu, ko viņš īsti grib. Izrādījās, ka aiz lauku skata dekorācijas viņš uzgājis logu sienā un tagad meistarojās ap to. Logs bij verams uz āru, bet līdz tam tāpat vērās arī aizvirtnis. Melna nakts ievēda mums sejā vēsu, pierasojušu gaisu. Ceļš bij brīvs.

Tajā acumirkli kāds mani aiz svārku piedurknes pavilka atpakaļ. Tīrais posts — es izdzirdu Mīces balsi:

— Kurmja kungs, Kurmja kungs! Mēs norunājām braukt kopā.

Bet no otras puses, palodzes augstumā, nikni čukstēja Frīdis:

— Netūļojies, kāp pāri! Padod man to savu paunu!

Es atrāvos no Mīces tā, it kā viņa mani vilkusi tirā samaitāšanā.

— Brauciet ratā! Uzkritusi kā ļaunā diena!

Es uzsēdos palodzei, tad aizvēru acis un lēcu tumsā. Pustrešas pēdas lejāk kājas man atdūrās biežā zālē. Protams, arī nātres tur bij, krietni iedzeldēja caur plānajām zeķēm. Bet tā tagad nieka lieta. Frīdis aizgrūda logu ciet, acumirkli mēs klausījāmies, elpu aizturējuši.

Redzēt te nevarēja ne acī durams. Kaut kur viņā pusē aiz mājas čaloja nedaudzte teātra braucēji. Tālāk, kā likās, vairāk labajā pusē, šlakstēja dubļi un plikšēja pātaga.

— Aha! — Frīdis čukstēja. — Tur ir ceļš uz staciju. Mēs drīz vien būsīm uz kātiem.

Smildzināja siks lietniņš. Bij tik rāms, ka dzirdējām zāli švikstam, kur mūsu kājas pakustējās. Vēl brīdi pastāvējuši, roku allaž sienai pieturēdami, sākām list uz priekšu. Izrādījās, ka tā mūsu pašu zāles siena ar pieciem aizvirtņotiem logiem, spraugās kā tievi matiņi vēl spīdēja uguns. No sienas nedrīkstējām atlaisties, tāpēc nācās pārrāpties paprāvai gruzu gubai — acīm redzams Kultūras fonds vēl nebij paspējis izsniegt līdzekļus nama ārienes apkopšanai.

Pie stūra Frīdis atkal apstājās. Abi pabāzām galvas blakus un skatījāmies. Tur bij mājas gals, diezgan labi pārskatāms, jo viens logs gaišs, bet pavisam gaišs aiz otra stūra, no kurienes skanēja kņada ar dažu mūsējo balsīm.

— Lai Teibergs izstrebj pats savu putru, — Frīdis teica, — kāda velna mums tur jaukties. Tā tik būs, ka kārtībnieks sastādīs vēl protokolu par ļaužu krāpšanu. Un to viņam arī vajadzētu. Žuļiks tāds! Režisors! Kas šis par režisoru, kad nezina, uz kurieni brauc.

Es sadzirdu gluži labi — viņš vairāk tikai meklējās iemeslu, lai kaut kā attaisnotu sava paša dezertēšanu. Man vairs nebija nekādu dusmu uz Teiberga. Tikai vienīgā karstā vēlēšanās drīzāk tikt prom no šejienes stacijā un atpakaļ Rīgā.

Kņada pagastnama sētā bij vēl pieaugusi. Viens kliezta pārskaities:

— Ne soli vairāk es nebraucu! Ko domā, par velti te šos izvizinās! Lai samaksā par turpu un atpakaļ — tad. Citādi — ne soli!

Pēc brīža mēs sadzirdām Teiberga balsi, nu jau atkal gluži spodru, tādu kā ģenerālmēģinājumā:

— Nu kā tad, kad es jums saku! Pasts jums pienāk, nau-

das pārvedumu varat saņemt. Tā kā tā reizēm iznāk garāmbraukšana, lieks ceļš nav jāmēro.

Skaļā kņada pārvērtās paklusā dūkoņā. Frīdis nosprauslājās.

— Vot kur manīgs! Tak viņš atkal izkārpīsies. Bet nu kātosim tik vaļā.

Garai ceriņu krūmu rindai apgājuši, pagalma gaismā ieraudzījām vienā putrā sabrauktu ceļu. Aiz dubļiem un uzmanības nekāpām grāvim pāri, gājām tepat pa paslapju zāļainu malu. Kādā ūdens dobē piesmēlu kurpi, man iesmeldza doma par Launaga jaunajām rūtainām zeķēm. Bet ko tur tagad varēja darīt.

Ceriņu krūmu vietā sākās pusapbiruši kārkli gar ceļmalu. Kļuva zemāks un slapjāks. Saredzēt te arī vairs nevarēja, kamēr ceļš dubļos un pagastmājas loga tālā gaisma pelēksnēja labi jaušami. Strīdnieki aiz muguras bij gandrīz pavisam apklusuši. Mēs jau prātojām lēkt grāvim pāri, kad piepeši izdzirdām pakaļ braucam. Frīdis žigli notupās aiz krūma, es viņam blakus.

— Pagaidisim, lai aizbrauc garām, — Frīdis teica, — tad iesim nopakaļ. Izskatīsies tā, ka viņi mums, nevis mēs viņiem izmukuši. Šitādā ceļā nekur vis neaizskries.

Bij tikai viens pats braucējs — tas pats pirmītējs večuks. Dāmas uz saiņiem sasēdušās ratos, trīs kungi gāja kājām blakus. Es labi saskatīju klanāmiēs Mīces balto cepurīti. Teibergs brīda pie pašiem ratiem, roku malai pieķēris. No tiem nedaudzajiem vārdiem noprotams, viņš vedējam atkal stāstīja kaut ko par pastu un naudas pārvedumiem.

— Tas otrs tad nav braucis, — Frīdis teica. — To nav vis varējis apvārdot.

Braucēji šlakstināja jau gabaliņu tālāk. Man sirdī sagula smaga vientulības un skumju sajūta.

— Redz, kā aizbrauc, — es ņurdēju. — Glupji mēs tomēr izdarījām. Vai tā ir kolēģu būšana? Labāk turējušies visi kopā kā vīri.

— Nu, tad skrien vien pakaļ, skrien! — Frīdis atcirta pikti. Un tūlīņ sāka ausīties atpakaļ.

Gandrīz pavisam norimusies dūkoņa tur atkal pieauga bīstami skaņa un bangaina. Atskanēja kliedzieni:

— Pagaid!... Nebēg!...

Pa kliedzieniem jaucās dubļu šlakstoņa. Kaut kas savādi zibsnīja no pagastmājas puses. Frīdis bij sagrābis manu roku

un žņaudza kā maiglēs, tāpēc ka es savā ausībā gribēju celties kājās, lai labāk varētu redzēt. Vesels bars skrēja braucējiem pakaļ. Priekšgalā mūsu jaunais vedējs, sikspārņa vējlukturi vēcinādams. Kad tas uzzibsnīja augstāk, svitrā paplauka abu muziķu sejas, kamēr pārējie netika tik ātri līdzī un nebij sazīmējami. Aurodami aizdrāzās, un drīz vien patālu viņā pusē dzirdējām jaunu traci.

— Viņi ir aprēķinājuši, ka prātīgāk nelaist no vietas, kamēr samaksā, — Frīdis teica, tagad jau skumji, tā izpauzdam arī manas jūtas. — Nelīdz ne Teiberga pasts, ne naudas pārvedumi.

Pēc minūtēm desmit bēdīgais brauciens atkal novirzījās mums garām, tikai šoreiz atpakaļ uz pagastmājas pusi. Tagad visi bij apklusuši. Večuks brauca pirmais, aiz viņa ķerāju pūlis ar Teibergu. Olmanis ar Platlapu paši brīvprātīgi slāja gabaliņu iepakaļ. Teibergs, gandrīz atmuguriski iedams, rokām plātīdamies, kaut ko mēģināja ieskaidrot jaunajam vedējam. Tas tikai nikni novēcināja savu sikspārni starpā abiem un atkliedza:

— Labi, labi, redzēsim, ko kārtībnieks par to teiks.

Vai nu riteņi tā īpatni smilkstēja, vai patiešām no dāmu vezuma skanēja šņuksti. Bet kad lukturis atkal uzspīda, es skaidri redzēju, ka Mīce spiež pie acīm mežģiņu mutautiņu. Sirdij man atkal uzgūlās žēlums un kauns par savu nodevību.

Pēc stundām pusotrām mēs ar Frīdi izbrīdām stacijas loka lampu gaismā. Es paskatījos Frīdi un gluži nobijos. Lakkurpes — ko nu par tām runāt! — bet seja viņam vietām sarkana kā biešu šķēle, vietām kā ar kaļķiem nomūrēta.

— Trakais! — es izsaucos. — Tu tak smiņķi nemaz neesi nomazgājis.

— Nelabais! — viņš pieķēra roku vaigam. — Kad tad es varēju nomazgāties? Es laikam gan izskatos pēc velna.

— Pēc velna ne, bet pēc cirka klauna tu gan izskaties.

Slapjas zāles kušķi noplūcis, viņš tūlīņ sāka notīrīties. Brīnījās, mani vērodams:

— Bet pa kuru laiku tad tu paspēji tik tīri nomazgāties?

— Paspēju gan, — es atņurdēju, pagriezdams muguru pret lampu. Vai tad es varēju viņam stāstīt, kas mani tur nomazgāja tik tīru?

Kā Teibergs ar savu ansambli izkūlās no klizmas, par to būtu jāstāsta pavisam cits stāsts. Še tikai jāpiezīmē, ka mūsu

draudzībai ar to reizi bij beigas. Par mani viņš daudziem paziņām stāstījis tādas lietas, ka es līdz pat ziemsvētkiem vairs nedrīkstēju rādīties «Zaļajā Ozolā». To viņam nepiedotu arī tie, kam vēl mazāks stāžs priekš kara uzvilksnā un skatuves nodarbībā vispār. Es gluži nopriecājos, izlasījis avīzēs, ka Mākslas padome noliegusi neregistrētām trupām izrādes, tādā kārtā izbeigdama arī Teiberģa ansambli un visu viņa nelāgo marku sistēmu.

Vai nu sakarā ar šo izrādi, vai citu ko, bet ap to pašu laiku izbeidzās arī Teiberģa un Pētersona kundzes draudzība. Es dzirdēju, ka viņš pārvilcies uz Mazo Lubānas ielu un ka viņam drēbnieka mākslā vairs neejot diez cik spoži.

Vairāk nekā konflikts ar Teiberģu man ķērās pie sirds Mīces draudzības pazaudējums. Atzīstos, ka pēc «Kāzām Lapciemā» bieži iedomāju Teiberģu Karlīnes palidzi smalkos rokdarbos. Toreiz sajutos tik ārkārtīgi vientulīgs. Bez tam biju jau pietiekoši viļāts pa ārpilsētas nomali, lai sāktu rēķināt, ka sirsniģāka draudzība ar meiču, kurai savs pieklājīgs amats, man arī praktiski var ļoti noderēt. Trīs nedēļas pēc mūsu nelaimīgās izrādes biju nodomājis svētdien katrā ziņā apciemot Mīci un jau sarunājis šim nolūkam no Launaga viņa vasaras mēteli, tāpēc ka sāka jau salt un Daugavā gar krastu peldēja viņi. Bet piektdienā pret centrāltirgus pirmo angāru nejauši ieraudzīju Mīci pretimnākam. Rokā uzmauktu, viņa nesa kurvīti ar burkāniem un kāpostgalviņu. Man mugurā bij tikai tie paši plānie svārciņi, seja droši vien zila un ausis sarkanas — bet nekur sāņus nomukt vairs nevarēju. Pa gabalu sveicināju pēc iespējas laipnāk. Mīce nebij mani ievērojusi, tāpēc cēlu cepuri otrreiz, kad sanācām gandrīz kopā. Bet tad no kotikapkakles spraugas mani trāpīja tik naidīgs un niciošs skatiens, ka roka tāpat palika žokejnicai pielipusi. Mīce aizgāja, atpakaļ nepaskatījusies, gandrīz tecīņus, un no tā laika es viņu vairs neesmu redzējis.

Mīci ar laiku puslīdz piemirsu, lai gan, «Kāzas Lapciemā» iedomājot, atmiņām cauri iesmeldzās arī tāda kā garām palaista izdevība, varbūt pat īsta laime. Bet tāda man jau ir gandrīz pastāvīgā sajūta. Šo smeldzi vēlāk ar labām sekmēm pūlējies pavisam izskaust un aizmirst. Bet nekad neesmu aizmirsis un pārkāpis tajā šausalīgajā momentā aiz Lapciema istabas doto solījumu: nekad, nekad, nekad vairs nestāties aktiera gaitās.

saglabājusies. Linudzeltenie mati mazā ripulīti satīti pakausī, deguns nenoejošiem vasaras raibumiem, acis allaž maigi valgas kā izraudātas, lai gan raudam viņu netiku redzējis visu to laiku, ko tur nodzīvoju. Šīs acis vērās mazliet stulbi, mazliet uzmācīgi, pie tām bij jāpierod, lai neapmulstu. Puikam visa seja raiba un ļoti neglīta, deguns plāns kā naža mugura — Balucka teica, ka puika taisnī tēvā atsities. Man viņš tūliņ atgādināja zvirbuli, kas bezbēdīgi lēkā pa pilsētas parkiem staigātājiem ap kājām, lūkodams, kur noraut kādu kripatu. Labi ieskatoties, Juzē varēja sazimēt arī kaut ko no mātes, tomēr īsta mātes meita viņa nebij. No kurienes tad tie tumšie, biezie mati un brūnās, drusku izspiestās acis un lokanais augums? Māte gāja istabas uzkopt — bet kas tad man tur par daļu?

Jau pašās pirmajās dienās, kamēr es vēl biju bez darba, ar mazo sadraudzējāmieš. Viņa apbrīnojami labi saprata vaibstu un žestu valodu (māte ar bērniem arī runāja tikai latviski). Paņēmu viņu klēpī, sēdējām abi pie loga un skatījāmies, Juze rādīja ar pirkstu un ziņkāri dvesa savu vienīgo, jautājošo «aha», es stāstīju un skaidroju kā prazdams. Baluckai acis tika vēl valgākas, kad atrada mūs abus tā nodziļinājušos ielas pētījumā.

Ilgi tāda idile tomēr nevarēja turpināties. Kompānijā ar Frīdi neko nebiju ietaupījis, bet ēstgriba parasti auga līdz ar gadiem. Ziemai tuvojoties, darbu sameklēt nav viegli. Un tā man beigu beigās atradās tas numurs kaklā.

Baluckis divdesmit gadus pelnījis kā ratiņu stūmējs. Trešo gadu viņa braucamais rīks jau pelēja malkas šķūnītī sētas malā. Lāga pircējs Baluckai nebij atgadījies, tāpēc ka viens ritenis salauzts un arī paši rati pietiekoši sagandēti. Kad ieminējos par tiem, Balucka tūliņ bij gatava atdot man viņus tāpat par velti. Par velti es negribēju, solījos atlidzināt pamazām, kad sāksu pelnīt. Kaut cik salaboju ratus, riteni nopirku tepat krāmu tirgū. Tas gan bij drusku mazāks par to otru un rati tāpēc mazliet pašķībi. Arī stumjot vilka šķersu, bet kad iemanījās, pabraukt vēl varēja gluži labi.

Tā es uzkāru numuru kalā un izbraucu darbā. Peļņa izrādījās diezgan sīva. Ziemas laikā, stundām stāvot ielas malā, nejauki sala rokas un kājas — diezin cik silts jau man tas mētelītis arī nebij. Konkurence ārkārtīgi liela, apsūtītāju maz.

Abolus un kartupeļus tādā salā neviens neveda pilsētā. Ar tam sīkajām mantām no viena veikala uz otru tikai santīmus varēja nopelnīt. Vairāk izredzes no bagāžas stacijā. Bet te stūmēju saradās tik daudz, ka pasažierus viens otram rāvām no rokām laukā. Bet galu galā nav tāda amata, no kā nevarētu pārtikt. Tikai tam vismazākajam uzņēmumam vajadzīgs daudz lielākas prasmes kā plašam veikalam. Skola man bijusi laba, Frīda mācība te tagad īsti noderēja. Vispirms es iegau-mēju to, ka darbam nepieciešams pamats un pastāvība. Gadījumu gaidot, var sasalt ragā un nomirt badā. Iepazinos ar Centrālā un Vidzemes tirgus pārdevējiem, katru ritu gadījās kāds, kam jāaizved sviesta spainis, siera un olu kastes vai reņģu toveriši. Vislabāk veicās ar kautu cūku ievēdējiem lauciniekiem, kas paši nevarēja galā tikt ne ar svērājiem, ne pārbaudi, ne uzkupčiem un neskatījās, lats uz priekšu vai atpakaļ. Dažu dienu pieci seši lati sakrājās kabatā. Ar laiku ielāgoju, kur tie labākie stūri, pratu izbaukt arī svētdienas rītos un pēc pusnakts, kad konkurence daudz mazāka un kad arī bieži vien trāpījās labs ķēriens.

Tādās reizēs allāž ko pārnesu mazajai Juzei. Daudz jau viņai nevajadzēja. Par tiem pašiem saldās baltmaizes gabaliņiem viņa mani cieši iemīlēja, mājā man nebij miera no viņas, ķērās ap kājām, rāpās klēpī, skāvās ap kaklu. No dabas neesmu ne pārāk sentimentāls, ne liels bērnu draugs. Bet katram imponē tāda pieķeršanās, laikam gan es viņu lutināju aiz tīras patmīlas un pašlepnuma. Krāmu tirgū pirkto kungu bērnu nolietotas bilžu grāmatas, tās viņa šķirstīja augu dienu, kad vien palika mājā. Promejot viņa māja man pa logu, mājās pārnākot, starojošu seju skrēja preti. «Aha!» viņa gaviļēja, kad pacēlu to pie griestiem. Vēlāk iemācīju pēc tām pašām bildēm izgriezt no papīra cilvēkus un kustoņus. Viņai bij vērīga galva, bet man neliela prakse no tā paša īsā skolo-tāja laika. Balucka sāka pat pasmaidīt, mūs vērodama. Smaidis gan viņai nebij parasts, mute neglīti sašķiebās, acis savērās šauriņas kā kaķei saulē.

Jūrmalas sezonai pavasarī sākoties, gāja pavisam lepnī. Tad mēs vairs nedrūzmējāmies pie stacijas, bet gaidījām ielu stūros, kur atļauts stāvēt, un jo tālāku nomalē, jo labākas izredzes. Man gadījās aizvest arī Vili Lūku, šoreiz ar diviem kurvjjiem, bet tā kā viņš nepazina mani, es tāpat nestādījos priekšā. Tā arī bij labāk, sāktu vēl izvaicāt mani par

«Milu pie cilvēkiem un dzīvniekiem» — un ko es tad varētu atbildēt?

Pieminēju jau, ka iemanījos izmantot gadījumus, kad nebij konkurences. Ap vasarsvētkiem kādā svētdienas rītā ieradās pie Daugavpils stacijas piecos no rīta — biju uzzinājis, ka pussešos pienāks kāds speciāls zaļumnieku vilciens. Ja šādiem Rīgas zaļumniekiem gadās uziet kādu jaunaudzzes birzi, kur saimnieks nestāv ar nūju rokā, dažs pielauž tādu klēpi meiju, ka pats nejaudā aizstiept mājā. Kas man par to, ka tie bērzū, apšu un kļavu zari pagalam novītuši un ka viņš tos pēc stundas izviedis pa logu viņmalas sētā — es esmu ratiņu stūmējs.

Ar tik lielu klēpi gan neviens nepagadījās. Arī smagāka nesamā nebij. Tukšas finiera kārbas un koferi vien grabēja tajā pūlī, kas sabālis un gurdens izplūda laukumā. Gribēju jau braukt mājās, kad pa kāpnēm vēl novirzījās pūlītis jautru cilvēku — tie laikam bij vēl mazliet iestiprinājušies bufetē. Brīdi pačaloja, tad izklīda. Tikai viens, spēcīga auguma, bet pastīvām kājām, uz spieķa balstīdamies un kaut ko dungodams, nāca uz manu pusi. Dungošanu nobeidzis, apstājās un palūkojās. Laukums tukšs kā noslaucīts, neviena ormaņa. Bet turpat jau biju es, viņš ieraudzīja mani.

— Kāpēc tu to numuru nēsā? — viņš piedūra pirkstu manai kaklā pakārtai plāksnei. — Divi simti trīsdesmit septiņi. Ko tas man nozīmē? Neko tas man nenozīmē. Kāpēc tu labāk nepakar savu vārdu, uzvārdu un tēva vārdu, tad es vismaz zinātu, ar ko man darišana. Bet tā, divi simti trīsdesmit septiņi — tīrais bleķis.

Viņam laikam bij grūti nostāvēt, viņš piesēda uz dzelzceļa darbnīcu sētas mūra izlaidnes. Tam nabaga kungam reimatisms smagā formā, — es nodomāju. Acīm redzams mājās iet viņam nemaz negribējās.

— Bet varbūt nemaz arī nav bleķis. Piemēra dēļ ņemsim mani. Vai tu zini, kā mani sauc? (Es pagrozīju galvu.) Nu, redzi nu. Un ja es arī pakāris kaklā savu vārdu, uzvārdu un tēva vārdu, tu tā kā tā nezinātu, ko tas nozīmē. Vai tu ej teātrī? (Es atkal pagrozīju.) Nu, redzi atkal. Teātrī tu neej, avīzes tu nelasi, un tas ir labi. Daži iedomājas esam inteliģenti, tāpēc ka katru dienu izlasa avīzē par pārsistiem pakaušiem un salauztām ilksim un tāpēc ka noskatījušies pēdējo

novitāti teātri. Tas ir tas bleķis. Tev numurs kaklā, tāpēc ka tu strādā savu darbu, pelni sievai un bērniem.

— Man, kungs, nav sievas un bērnu.

— Nu, tad brūte tev ir — velns lai parauj! — vai kāds cits, kas tevi gaida mājās. Mani negaida neviens. Bet kāpēc arī man nevarētu tāpat būt numurs kaklā? Teiksim, es būtu numur pirmais — nē, tas nu gan ne, bet piektais vai sestais droši. Ievēro: ir starpība starp pieci un divi simti trīsdesmit septiņi. Starpība tikai kvantitatē, ne kvalitātē. Piemēra dēļ: vai tev vispār ir kāds lats kabatā?

— Nē, bet man ir divi lati un vēl daži santīmi, — es atbildēju.

— Nu, redzi! Bet man ir vismaz divdesmit pieci vai trīsdesmit. Apmēram tikpat daudz šodien esmu nodzēris. Salīdzinot ar tevi, es esmu tīrais baņķieris. Saprati: es esmu baņķieris.

— Tīri pēc tāda kungs gan neizskatās, — es ieminējos.

— Kā neizskatos? — viņš trieca apkalto nūjas galu uz cementa plāksnes. — Kā tu iedrošies sacīt, ka es neizskatos pēc baņķiera? Ak tā! Tu jau nelasi avīzes un neesi inteligents. Bet to tu man vari ticēt uz vārda: kad man vajag, es izskatos vairāk pēc baņķiera nekā tie, kas bankās sēd. Piecas reizes mūžā es esmu bijis baņķieris — to es labi atceros, tāpēc ka baņķieri vairs nav modē un gadās reti. Reizes deviņas karalis — —

— Kungs laikam dzen jokus, — es teicu, drusku apnicis.

— Nepavisam ne, tā ir izsijāta patiesība. Cik reizes firsts, kņazs, grāfs un sīkāks muižnieks — kas to var saskaitīt.

— Tad kungs ir aktieris.

— Un kas tad? Vai aktieris pēc tavām domām nav cilvēks? Vai tu pats neesi aktieris? Nē, tas tu neesi, tev numurs kaklā, un ar to tu spēlē tikai vienu lomu mūžā.

Man mēle kutēja pastāstīt viņam par to otru lomu pagājušā rudenī. Bet tā vietā pateicu, ka esmu bijis plakātu līmētājs, suņa puisis, malkas zāgētājs, siena plāvējs, mežsargs, kantora skrīveris un pat skolotāja palīgs.

Kungs kļuva domīgs.

— Jā, tad iznāk gan, ka arī tu esi aktieris tāpat kā es. Visi mēs esam aktieri, tāpēc ka dzīve citāduš necieš. Starpība tikai tā, ka tu esi labāks aktieris nekā es: tu savās lomās esi īsts, kamēr es tikai ķēmojos. Es neesmu nekāds pieci, bet divi simti trīsdesmit astoņi.

Garām klabināja ormanis, večuks ar kaulainu zirgu un padīlušiem ratiem.

— Orman! — kungs sauca. — Vai tu vari braukt?

— Jā, kungs! — Večuks taisījās piegriezt ietvei.

— Nu, tad tikai brauc! Laimīgu ceļu! — Bet laikam sakauņējās no vecīša pārmelošā skatiņa. — Eh! Tas man vēl no tiem laikiem, kad strādāju kā mūrniekpuika Liepājā. — Iesīta sev ar spieķa turekli pa pieri. — Plukata tev te sēd iekšā, vecais nelga!

Viņš pašļūca pāri soļu, es jūdzos savās ilksīs. Bet tad viņš atkal apstājās.

— Klausies, divi simti trīsdesmit septiņi! Tev kabatā ir divi lati ar dažiem santīmiem, ja? Un tev nekaitētu nopelnīt, piemēra dēļ, pieci lati?

— Kas par kaiti, — es atteicu. — Svētdienas dienā, pēcpusdienā tā kā tā jāiet izvēdināties.

— Tad aizved mani savā kariatē. Es dzīvoju Barona un Bruņinieku ielas stūrī.

— Kungs laikam joko, — es teicu pārsteigts.

— Kas par jokiem! Es gribu tikt uz mājām, bet man ir slimas kājas un neviena ormaņa te vairs nav. Tu nevarēsi pavilkt?

— Ko nu par pavilkšanu, kungs, piecas cūkas es reizē esmu vedis.

— Nu, tāpēc. Tagad tev būs viena pati.

Viņš bij pienācis klāt un trausās tikai ilksīm pāri. Es vēl mēģināju stīvēties pretī. Dzirdēts gan, ka studenti taisa tam līdzīgus jokus, bet dienas laikā uz klajas ielas tas taču nebij parasts. Traci sacelsim, mūs aizvedīs uz iecirkni. Jautrais aktieris nebij atrunājams.

— Cik grozu ar vistām un gaiļiem tu neesi vedis, tie taisa lielāku traci, nekā es spēju. Rīdziniekiem arī laiks celties, no miega diezputru nevāra.

Neko darīt. Negribīgi grābu tverekli ciet un sāku stumt. Kungs sēdēja, kājas pār ratmalu man pretī nolaidis, rokas malām pieķēris, tāpēc ka rati atzveltī atpakaļ. Kājas viņš kūlāja un priecājās kā zēns.

— Vai tu zini, kas mēs tagad esam? Mēs abi esam pavisam jaunās lomās. Es esmu Indijas maharadža un tu tāds kūlijs vai rīca. Mana loma nav no nepatīkamajām, nezīnu, kā tev.

Es apgalvoju, ka stumt nav grūti, tikai tāds ērmīgs un riskants uzdevums. Retie gājēji visi apstājās un smiedamies noskatījās.

— Savādi ļaudis tie pilsētnieki, — kungs prātoja. — Ja viņiem nerāda brīnumus, viņi pleš mutes, nejauši iekļīdušu mēslu vaboli uz trotuāra ieraudzījuši. Lai paplāta vien, tas ir veselīgi un attīsta žokļu muskuļus. Uz Pēterpili es savā laikā esmu braucis otrās klases kupejā, uz Berlīni un Parīzi starptautiskā guļamvagonā. Maskavā mani reiz kāds mecenāts vizināja zaļu zīdu izsistā auto, pērnavsar deputāts Vilde savā jahtā uz Sāmu salu. Šāda ekipāža man gadījusies pirmo reizi. Pirmo reizi arī tāds ormanis. Tiem citiem numurs uz muguras, tev kaklā.

— Laikam es arī esmu pirmais ormanis, kam kungs sēd priekšā.

— Pareizi. Tas tāpēc, ka es neesmu lepns.

Lepns viņš nebij, bet svērās arvien vairāk atpakaļ, rokas tikko ļaudāja noturēties pie ratu malām. Pret «Letas» veikalu Merķeļa ielas stūrī apturēju.

— Tā nav nekā, — es teicu, — jūs izmežģīsiet muguru. Sēstieties pakalgalā, es jūgšos priekšā ilksis.

— Bet tas vairs nebūs oriģināli, — viņš teica.

— Būs diezgan oriģināli ar, — es apgalvoju. — Ar muguru viens pret otru.

— Ol rait.

Viņš nosēdās ratu pakalā tāpat, kā bij sēdējis priekšā.

— Tikai numuru tagad uz muguras, divi simti trīsdesmit septiņi.

Braucām tālāk. Es dzirdēju, ka viņš tur sava spieķa apkalto galu pie mana riteņa riepas, skanēja svilpdams. Tagad mums bij arī pašiem sava muzika. Ap sešiem arvien vairāk publikas iznira uz ielas. Abās pusēs skanēja smieklī un saucieni. Pamazām lasījās pūlītis, kas mūs pavadīja pa ietvi. Elizabetes ielas stūrī policists sakustējās, bet laikam pazina manu pasažieri un nevarēja novaldīt smīnu. Es paātrināju gaitu un laimīgi tiku garām. Pret «Centrālvesniņu» kungs sāka laist savējo gar mana riteņa spieķiem, tā radās ļoti jauka tarkšona. Uz mirkli norimies, viņš traģiski nodeklamēja: «Da steh' ich nun, ich armer Tor! und bin so klug, als wie zuvor.» Tālāk netika. Dzirnava ielas stūrī otrs kārtības sargs mūs strupi apstādināja un pavēlēja bez kavēša-

nās pārtraukt šo māžošanu. Pasažieris iztrausās gan laukā, bet turpat ielas vidū mēģināja plaši aptēlot dažādos braucamos rīkus pasaulē un pierādīt, kā šāda veida cilvēku transportam nepiemīt nekādas jaunas īpašības. Stāstīja par Ķīnas bogdihanu, par Semiramidas un Kleopatras nestuvēm un vēl nezin par ko. Pūlis sāka pārplūst arī ielu, policists saskaitās un pavēlēja nākt līdzī uz iecirkni. Taisni tā, kā es jau biju paredzējis. Mans pasažieris rāpās ormanī, paskaidrodams:

— Lai neceltos velti pāpratumi, paskaidroju, ka tas nav vis šite (viņš piedūra pirkstu pierēi), bet (piedūra ceļgalam), šite. Lūdzu, kārtībnieka kungs.

Nu te vairs nebij nekādu brīnumu ko skatīties, pūlis izklīda. Ormanis brauca soļiem, es ar savu karieti cieši pakāj. Kur tad es varēju aizmukt, numurs taču bij ievērots. Mans pasažieris omulīgi aizkūpināja cigareti un pļukšēja vienā gabalā — es padzirdu par to pašu zīda izsisto auto un starptautisko guļamvagonu. Viņš tikko nokļuva līdz Parīzei un sāka attēlot, kā skatīties «Folies Bergères», kad iecirknis bij klāt un mēs kāpām augšā.

Iecirknī manu pasažieri visi pazina. Viņš palūdza atļauju atsēsties, atkal neaizmirdams norādīt, ka tas neesot šite, bet gan šite. Un tūlī pats sāka plaši pārstāstīt, kā tas viss sācies un uz kāda pamata mēs patlaban atrodamies še. Ierēdņi pa varu centās rādīt nopietnas sejas un koda lūpu zobos. Man prasīja uzrādīt pasi. Pases man nebij, bet pietika arī ar manu stūmēja apliecību. Mūs atļaida mājā. Es tūlī metos pa durvīm, bet mans pasažieris vēl gribēja pastāstīt par Semiramidu un Kleopatru.

Kad jau biju iejūdzies, aiz muguras izdzirdu saucam:

— Divi simti trīsdesmit septiņi! Tu esi pavisam traks. Neskrīen taču prom bez tiem saviem pieciem latiem! Un pēcpusdienā sievu labāk neņem līdzī. Vai tu kādreiz iegriezies mazajā Vērmanitī ar? Ak tā, tu jau neesi intelīgents. Ļoti žēl, bet pie Širona mēs arī varam satīkties. Un te par tiem kungiem nebēdā: ja būs jābleķo, gan es nokārtošu arī tavu daļu. Tu taču zini, es esmu banķieris.

Devos tieši mājup, tikai kioskā stacijas priekšā par visu pusi no tiem pieciem latiem nopirku Juzei labas mantas. No manis nekādu sodu nepiedzina, nezīnu, kā no mana banķiera. Drīzāk gan jādomā, ka kungi nevarēja atrast īsti piemērotu pantu, uz kura pamata mūs saukt pie atbildības.

Juze mājās gulēja tumši pietvikušiem vaigiem, miglainām acīm un sasprēgājušām lūpām. Vispirms ielēju glāzi aukstas tējas, bet vajadzēja vēl otru, bērns bij galīgi izslāpis. Saķēra manu roku un skatījās mani, līdz aizmīga smagi un nemierīgi. Es sēdēju notriekts un nezināju, ko iesākt. Balucka cepa man šķiņķi ar olu kulteni, valgās acis ne uz mirkli nenovērsdama. Es saskaitos, izrāvu viņai pannu un visus tos pārējos daiktus, iedevu naudu un aiztrencu pēc ārsta (mājkalpotāju slimo kasē viņa nebij pierakstīta, tāpēc jāmaksā dakterim pieci lati). Un tikai par to, lai viņš pateiktu, ka mazajai plaušu karsonis vissmagākā formā un ka nekādas zāles te nelīdz. Arī divi dārgi apelsīni nelīdzēja, viņa saknieba lūpas un tikai paskatījās mani. Tur nebij ko vaicāt, viņas acis teica nepārprotami: tev par patikšanu es ēstu, bet nevaru, nepem ļaunā.

Kā lai es viņai ko ņemtu ļaunā! Apelsīnus notiesāja puika. Visu, ko es pa Juzes slimības laiku pārnesu mājās, viņš prata nokampt un aprīt. Sevišķi ļauns nelikās, bet nepiepildāmi ēdelīgs. Protams gan, mājās viņš dabūja tikai vakaros, bet bez savas uzkodas droši vien nepalika arī nezināmās dienas gaitās. Noēda savu daļu un tad arī to, kas mums ar Balucku palika pāri — asaku tur vēlāk neredzēja. Mani kaitināja Baluckas ārkārtīgā gādība: bļodā allaž bij tāda bagātība, ka es tikai trešo daļu varēju pieveikt, bet katru reizi pusi atstāju tam rīmam. Viņam nekad nelikās par daudz.

Ceturtdien Juze nomira, svētdien es viņu savos ratos aizvedu uz katoļu kapiem dzelzceļa malā. Kaut kā biju pārnācis mājā. Kad atjēdzos, pie galda sēdēdams, istaba likās tik tukša, it kā pēdējā skaņa no tās aizgājusi prom un saule uz mūžīgiem laikiem nodzisusi logā. Rokās sažņaugtu, es turēju adītu zilu cepurīti, zem lēverainās gultas gaidīja nomītu kurpju pāritis — kaut kas man bistami kāpa kaklā, es nopurinājos, glēvumu aizdzidams. Un tikai tad pamanīju: Balucka bij nosēdusies pretī un nenovērsa no manis savas glēvās acis. Riebeklis! Pat tagad, kad visi kakti skumst pēc tās vārgās dzīvības, viņai nezin kas prātā... Ilgāk te nebij izturams.

Pārnācu ap pusnakti. Galva bij dulna, kājas ļoganas, bet mieru tā kā tā nepārnesu līdzī. Puika kā pieaudzis cilvēks krāca uz sienmalī pamesta Balucka mēteļa. Gultā varēja saziņmēt Baluckas auguma apveidu. Vienu pašu — tā otrā tur vairs nebūs. Zobi man bij sakosti, rokas savilkās dūrēs par

to netaisnību, kas man padarīta. Daudz netrūka, es apraudātos kā toreiz, kad biju pazaudējis Intu.

Laidos miegā, kad kāds klusiņām piešļūca manai gultai. Brīdi elpoja gari, tad žigli palida zem segas un piegūlās man klāt. Neveikla roka taustījās zem kakla. Mani pārņēma tāds neapprakstāms riebums, it kā visas pilsētas kloākas ar reizi atvērušās tepat priekšā. Rokas un ceļgali paši atspērās sienā, kā atsperes sviesta, mana mugura izgrūda viņu laukā. Nobūksēja uz gridas, acumirkli vēlāk bij dzirdama knosīšanās, gara nopūta, tad basas kājas aizšvīkstēja uz kaktu.

Prāts man bij celties un tūliņ iet prom, taču iedomāju arī pienākumu un paliku līdz rītam. Gulēju, galvu apsedzis, līdz kamēr Balucka aizgāja savās gaitās. No atejas nākdams, sastapu lejas dzīvokliša iemītnieci, krāmu tirgus sarga sievu. Sminēdama tā skatījās man acīs.

— Nu, kad tad būs kāzas? — viņa prasīja.

— Kas par kāzām? — es atkliežu, it kā viņa man uzminusi uz sāpoša pirksta. — Ko jūs te muldat?

— Ne jau muldu, nekā, — viņa acīm redzams nopriecējās par manām dūsmām. — No tiem citiem te pie viņas neviens nav izturējis ilgāk par divām nedēļām. Tāpēc es spriežu, ka jūs būsiet tas īstais.

— Vai tad viņa visiem tā taisās klāt?

— Bet taisni kā piķis līp. Pavisam traks sievišķis. Palaidne ne, to par viņu nevar teikt. Bet vīra viņai vajadzīgs, bez tā viņa nevar dzīvot.

— Kādēļ viņai vīru? Pret bērniem viņa kā akmens. Ticiet vai ne, par to mazo nabadzīti asaru nav noraudājusi. Bet jūs te sakāt — vīru!

— Es saku to, ko zinu. Bet ko jūs zināt par sieviešiem? Neko jūs nezināt. Katra leitiete jūs kā cāļus var noķert savā priekšautā.

Par cāli būt — tas nu man bij par daudz. Maniem rateļiem jau sen kāds kārotājs — pārdevu tos par divdesmit pieciem latiem, naudu noliku uz Baluckas galda, atslēgu nodevu paglabāt tai pašai tirgus sarga sievai un ar savām mantām manījos projām, pirms mana saimniece atgriežas mājā. Vēlāk viņu pat uz ielas ne reizes neesmu sastapis.

Pret dzejniekiem un dzeju man no skolas laikiem gandrīz tikpat liela cieņa kā pret advokātiem. Panti ar atskaņām un skaistām gleznām man reizēm izliekas kā spīdošs zirneklā tīklājs, kas septembra vidū stiepjas no viena krūma uz otru un pārklāj veselus rugāju laukus. Arī pašam ietin sirdi mīkstos valgos un aizplīvuro acis. Es skatos pa sudrabeto pavedienu spraugām, un viss pasaulē man liekas daiļāks un tuvāks. Kā saldi smeldzošu ilgu es tad nojaušu sevī, plīvot un mirdzēt gribētos pašam. Cik reižu, tepat gulēdams, vakaros atmiņā atkārtāju Ļermontova brīnišķo dzejiņu: «Viens es domās oļu ceļu eju, zvaigzne zvaigznei labvakaru teic...» Patiesību sakot, es neko neatkārtāju, skan kā no liela tāluma, es tikai klausos. Viens — — tas esmu es pats. Basām kājām es eju pa saules sasildītiem oļiem, kas laipni gurkst ceļa irdenā grantī. Kādu labvakaru gan zvaigzne var teikt? Bet es skatos un skatos zilganā mirgā un beidzot dzirdu skaidri un nepārprotami. Dzeja itin visam liek runāt, viss nedzīvais sāk elpot, man jāpiesargās notraukt pat rāsas pilienu zāles stiebrīņa galā — vai es zinu, kādēļ viņš tur iekāries un cik ilgi viņam tur jāšūpojas?

Ar dziļu godbijību allaž iedomāju dzejniekus un rakstniekus. Viņi dzīvo tajā pasaulē, no kurienes nāk šis daiļums un saldās skaņas. Mēs, mirstīgie ikdienas cilvēki, spējam tikai glabāt ilgas pēc turienes, viņi paver logu un parāda, lai neaizmirstam pagalam, ka dzīve nav vienīgi tikai nelietība un riebums. Tādos brīžos arī es pats nojaušu, ka klaidoņa gadi, Frīdis, Kāna kundze, sarkano spīķeru malkas tirgotājs un vēl desmit tiem līdzīgu nav gluži paspējuši nomākt manī visu gaišumu un dzīves prieku. Dīvainā kārtā man liekas, ka arī mazā Juze bij no tās pasaules — bet to atcerēties man vēl pārāk smagi.

Tagad man pirmo un pēdējo reizi mūžā laimējās diezgan tuvu iepazīt dzīvu rakstnieku un dzejnieku. Laimējās — varbūt tas nav īstais vārds, bet labāks patlaban neienāk prātā. Tas gan bij tas pats Upesjuris, bet es viņu tikai vienu vakaru pie Kalnkājiem biju redzējis, par kaut kādu pazišanos tur nevarēja būt runas.

Pavasari dabūju darbu Aboliņa dārzniecībā, Vidzemes šosejas malā. Dārznieks korekts cilvēks, maksāja labi, tikai darba laiks ļoti garš: rītos agri jāievāc gurķi, burkāni, redīsi, salāti un citi dārzāji tirgiem un veikaliem, vakaros vēl jāvēdina saules pietveicētie lecekļi un siltumnīca un jāaplaista stādi. Dzīvoklis nepieciešams turpat tuvumā, tāpēc pārcēlos mēbelētā istabā kaut kur aiz «Uniona». Tur bij vesela rinda divstāvu māju, brūni krāsotas kazarmas, savā laikā bijušās «Neptuna» dzelzs lietuves strādnieku dzīvokļi. Pa kara laiku un vēlāk gadu desmit stāvējuši pamesti, izdemolēti, piepelējuši — tagad kāds izmanīgs uzņēmējs tos kaut cik izlāpījis, visniknākās dzīvokļu krīzes laikā tie pilni līdz pēdējam caurumam. Mans saimnieks, valsts akmeņu kapāšanas mašīnas strādnieks uz šosejas, ar sievu un četriem bērniem mitinājās vienā istabā, es otrā. Mana mēbelētā istaba bij piecus soļus plata un astoņus gara — kušete, galdiņš, mazgājamā bļoda dzelzs pastatnī un vecs trimo spogulis pelēki plankumotu stiklu, tā visa mana iedzīve. Garajam gaitenim abās pusēs tādi paši dzīvokļi kā šūnas bišu stropā. Augu dienu plānājam sienām cauri skan bērnu brēka un sievu klaigas. Bet cik tad es pa dienu gadījos mājās, nakti pārgulēt varēja diezgan labi.

Apmēram nedēļu pēc pārnākšanas Biķernieku jomā ievēroju, ka arī Upesjuris dzīvo mūsu mājā. Dažas dienas vēlāk nolūkoju, ka viņš ieiet pa ceturtajām durvīm, skaitot no mūsējām. Tātad mēs bijām turpat kaimiņos. Man uznāca tāds kā mazs lepnums tik pazīstama rakstnieka un kultūras darbinieka tuvumā. Šad un tad laimējās redzēt viņu aizejam vai nākam, es allaž ilgi un sirsnīgi noskatījos viņam pakal, bet labu laiku neiznāca iepazīties un parunāties. Man gan bij liela kāre, bet aiz savas parastās kautrības un tūlības neuzdrošinājos viņam tuvoties. Sevišķi lepns viņš patlaban neizskatījās. Man likās, ka mugurā viņam tas pats pelēkais svārciņš, kas toreiz pie Kalnkājiem, tikai stipri padilis. Platmale nobalējusi zaļgandzeltena, tikai gluži jaunu lentu viņš

tai bij aplicis. Vecais portfelis allaž resni piebāzts, otrā rokā grāmata ar bibliotekas numuru vai ietīta un aukliņu pārsieta. Gāja, domīgi zemē lūkodamies, nepievēršdams uzmanību mūsu puikām, kas pasvešāku cilvēku nekad nepalaida garām bez pienācīgiem pavadu saucieniem un ņirgām. Kāda liela doma gan patlaban rosījās viņa nelielajā, platajā galvā? Kādas cēlas jūtas saviļņoja viņa būtnei? Kā viņš varēja strādāt savu garīgo darbu šīs mājas jūklī un troksnī? Kas viņu atdzinis šajā vispēdējā nomalē? Par šo beidzamo jautājumu drīz un tīri negaidot tiku skaidrībā.

Arī svētdienas rītos man bij drusku jāpastrādā Aboliņa dārzniecībā. Pārnācis apsēdos uz mūsu mājas trim kāpnēm atpūsties un palūkot apkārtni, kuru tik maz dabūju redzēt. Sveši pa mūsu ielas smilktāju tiklab kā nekad nestaigāja, tikai pašu ļaudis vien. Puiku bars pulcējās pretim desmitai, pašai pēdējai kazarmai. No tās skanēja bļautīšanās un dzērāju dziesmas. Acīm redzams Vagulienei šonakt atkal bijuši viesi. Vaguliene teicās esam šuvēja un pieturēja divas meitas. Kam un ko viņas šuva, to neviens skaidri nezina. Bet katrs zeņķis mūsu ielā pateiktu, ka pie Vagulienes allaž var dabūt ko iedzert — sestdienas vakaros un svētdienās, kad otras šķiras restorāni ciet un kad visvairāk slāpst. Lielie par viņas viesmīlību zināja stāstīt vēl ko vairāk. Sievas rādīja baitas acis, kad viņa pati vai kāda no tām meitām gāja te garām. Vīrieši vairāk tikai smīnēja un nosauca pakaļ kādu biezāku vārdu.

— Vagulienei atkal balle, — viena teica, netālu no manis rokas priekšautā vistīdama.

— Tā ir Lūša dziesma, kas to nepazīst, — pa logu izliekusies, otra piebilda. Arī augšā vērās logi, ziņkāras galvas liecās laukā.

— Rūdi! — tālāk no augšas nikni spiedza. — Vai tu, mergli, nāksi šurp! Izrādi atradis ko ķīķerēt.

Viens zeņķis atšķīrās no pūļa un atskatīdamies vilkāš šurp.

— Kur jūs, miļie, mazos nosargāsiet, kad paši tēvi nekauņas, — atsāka priekšautainā. — Domājat, ka Lūša Mika nav turpat? Kā pati slimnicā, tas vecais kāsis ik pāra ritiem slāj no turienes.

— Tīrā mēslu bedre ieviesusies, — augšējā sirdijās. — Dažu nakti gulēt nelauj, tur iet kā pa tirgu.

Rūda māte kratīja dūri.

— Mēs pašas tikai esam tādas aitas, Sarunājušās visas kopā un izkvēpinājušās to midzeni. Ko tie bērni te lai mācās.

— Ir jau sūdzēts, bet neko nevar padarīt. Šuvēja.

— Šu-ūvēja! Lai tad parāda, ko šās te ir pašuvušas.

Nu jau kārstījās arī daži vīrieši, bet sieviešu spriedelējumos nejaucās. Klausīdamies valodās, tikai vēlāk pamanīju, ka kāds nosēdies kāpes otrā galā. Tas bij Upesjuris. Pilni piebāzts neaiztaisīts portfelis blakus, pats tāds kā neizgulējies un saguris, laikam tikko no kādas sapulces nākdams.

— Kas tur ir par traci? — viņš jautāja.

— Tas ir pie Vaguliences, pie tās šuvējas, — es pasteidzos iztapīgi atbildēt, nopriecēdamies, ka reiz izdevība iepazīties ar rakstnieku. — Viņai tur slepena dzertuve un varbūt vēl kas. Neesat dzirdējuši?

— Nē, es vēl tikai nesen pārnācu šurp. — Upesjuris skatījās uz to beidzamo māju, viņa acis es mani istī māksliniecisku ziņkārī. — Tad arī šī nomale nav pasargāta no — tādām lietām.

— Centrs vai nomale, — es atbildēju, cenšdamies izrunāt pēc iespējas gudrāk. — No tādām lietām varbūt tikai kaut kur Sahārā var paglābties.

Rakstnieks nogrozīja galvu un cēlas.

— Jāpaiet drusku tuvāk palūkot, — viņš teica. — Katrai parādībai dzīvē ir arī sava interesantā puse. Pielūkojiet, lūdzu, to manu somu, ka puikas neizvazā.

— Tikai uzmanieties, — es brīdināju viņu. — Tie, kas tur laukā nāk, dažreiz joku neprot.

Portfelis pilns grāmatām un laikrakstiem. Bijīgi mēģināju ieskatīties pa vaļējo malu. Avīzes bij dažādas, tikai sīkzemnieku organu tur nemanīju. Atgriezies Upesjuris uzmanīgāk paskatījās manī.

— Liekas, jūs arī esat lasītājs. Vai jūs cienāt grāmatas?

— Sīkzemnieku avīzi es neredzu. Vai jūs tur vairs nestrādājat? — es jautāju savukārt.

Viņš redzami atplauka, iepriecināts, ka viņu pazīst arī šajā nomalē. Pastāstīju, ka toreiz kalpoju pie Kalnkājiem un redzēju viņu mūsu viesībās. Viņš apvaicājās, kur es dzīvojojot, un, dabūjis zināt, ka tepat kaimiņos, aicināja pie sevis.

— Es gan šonakt nemaz neesmu gulējis, bet miegs tāpat

vēl nenāk. Man iedragāti nervi, dienā aizmigt nevaru. Un ar kaimiņiem taču jāiepazīstas.

Tātad par kaimiņu viņš mani jau atzina. Pa trepēm kāpdams, mazliet izliecu krūti: laikam taču jau pēc izskata sprieda, ka neesmu vis gluži neinteligents. Pasteidzu pastāstīt, kas esmu bijis un ar ko nodarbojos — protams, nekādi jau nepiemirsu ģimnāziju, Horāciju un mērnieskolu. Upesjuris domāja savu, tikai reizēm izklaidīgi pamāja ar galvu.

Rakstnieka istabā biju drusku vilies. Tā izskatījās stipri līdzīga vecu grāmatu bodītei krāmu tirgū. Vienīgais plaukts piekrauts stāvus un guļu. Kaktā avižu un žurnālu žūksņi līdz griestiem. Kušete apkrauta pusē, uz grīdas grāmatas, uz krēsliem grāmatas, uz palodzes grāmatas, uz galda grāmatas, avīzes un papīri. Ikviens stūris te rādīja īsti dzejniecisku nekārtību un domātāja cilvēka nevērību pretī ikdienas dzīves un guļas sīkumiem. Visai tīkama nebij veca papīra un putekļu smaka, bet rakstnieka cilvēks taču nedzīvoja še, viņam pašam bij sava pasaule.

Upesjuris paņēma no krēsla «Daugavas» un «Jaunās Ražas» numurus, nometa tos uz palodzes, aicināja mani apsēsties. Pats palika kājās, rokas bikšu kabatās sabāzis, skatījās pa logu, pāri plaviņai un smilktājam Biķernieku priedēs. Mute man klabēja bez apstājas, bet tūlī gan apstājās — mana biografija Upesjuri maz interesēja.

— Ak, pie Kalnkājiem jūs redzējāt mani? — viņš pārtrauca. — Jā, es toreiz strādāju sīkzemnieku partijas avīzē.

— Ak, tagad vairs ne? Kur tad jūs tagad strādājat? — Gribēju, lai viņš saprot, ka arī literatūras praksē neesmu nekāds profāns.

Līdzko runa pavērsās uz viņu pašu, Upesjuris kļuva nīprāks.

— Pastāvīgā darbā nekur neesmu saistījies. Sistemātiska līdzstrādība laikrakstos saista brīvo radīšanas dziņu un pa ilgāku laiku notrulina smadzenes un jūtas. Žurnālists ir literatūras algotnis un vezuma zirgs, bet rakstniekam jābūt kā putnam, kas var pēc patikas pārlidot no vienas galotnes uz otru. (Šo skaisto teicienu viņš todien vēl atkārtoja trīs vai četras reizes.) Recenzijas un dzejas es šad un tad nodrukāju «Pēdējā Brīdī» — varbūt esat ievērojuši? (Es pamāju ar galvu, lai gan pats nevarēju apgalvot, esmu ievērojis vai ne.) Lieļākie darbi vēl paliek manuskriptā, tādiem apgādātāju

atrast nav tik viegli: izdevējiem un lasītājiem vajadzīga sensācija, laiklavēklis, rotaļa un sēnālas. Mistēriju drama, filozofisku refleksiju romāns, intelektuāla lirika — — Upesjuri atmeta ar roku, cēli pavīpsnāja, beidzot vēl paraustīja plecus. Tad atgriezās pie man kaut cik saprotamas temas. — Tātad jūs mani redzējāt pie Kalnkājiem. Jā, toreizējos laikus vēl varēja strādāt sīkzemnieku partijā un avīzē. Tagad tur rīkojas uzurpatori un koruptanti. Avīzē Vilde atstājis tikai savus personīgos draugus un slavinātājus, krājkasē savus draugus un radus. Jūs zināt, kā viņš izputināja to pašu Kalnkāju?

Protams, to es zināju. Pastāstīju, kā mēs ar Frīdi līmējām sīkgruntnieku plakātus. Upesjuri sarauca pieri.

— Necienīgu darbu jūs esat strādājuši, Oļģert Kurmi. Bet ko es jums pārmetīšu — par latu cilvēki gatavi uz katru nelietību. — Viņa sejā atkal atspuldza sapņaina izpausme. — Kā pa purvāju bradā dzīvē un nemēģina izkļūt ziedošās plāvās. To otru pasauli viņi neredz un nepazīst. Tāpēc viņiem nav ilgu, tāpēc viņiem nav sapņu par to, kas tālāks par dzīvi un augstāks par pasauli. Sapņotāju tik maz, tomēr tikai tie ir istie cilvēki. Liekas, jūs vēl neesat galīgi samaitāts, no jums vēl varētu iznākt īsts cilvēks. Tikai audzināšanas jums trūkst. Šad un tad jums taču atliek brīdis svabada laika? Tad ienāciet tikai pie manis.

Mazliet kā noreibis es aizgāju no Upesjura istabas. To tālāko un augstāko viņš vēl nebij man parādījis. Bet tepat, tuvu nojaidu kādu vilinošu noslēpumu, kas sirdi ietina tik smīgā smeldzē un prātu divainās klistošās pārdomās. Man bij tā, it kā nupat sāktos jauns posms manā klaidoņā dzīvē.

Brīvs brīdis man šad un tad atgadījās. Atmetu klaiņošanu pa pilsētu un kvernēšanu dzertuvēs, allaž vien pieklauvēju pie Upesjura durvīm. Viņš ielaida labprāt un dažreiz paturēja pāra stundas. No pašas pirmās reizes viņš sāka manu audzināšanu.

— Vai jūs esat ievērojuši, ka ikkatra cilvēka domāšanas, sprieduma un arī praktiskās dzīves veidu nosaka un vada atsevišķs, subjektīvs, vienpusīgs aroda vai profesijas princips? — viņš man nojautāja jau tajā pašā pirmajā reizē. — Advokāts katru dzīves faktu un faktoru salīdzina ar romiešu tiesību normām un novērtē pēc Justiniana kodeka

mērauklas. Ārsts meklē un atrod izskaidrojumu cilvēka fizioloģiskā dabā, muskuļu, smadzeņu un nervu konstrukcijā, bieži vien tikai dzimuma dziņu vai gremojamā organu funkcijas. Matemātikim pasaules sākums nav vārds, nav darbs, nav grība, bet skaitlis, kas slēpj sevī tūkstošējādas iespējamības līdz ar dzīvības un nāves noslēpumu. Ja kāds dzelzsgriezējs spētu un vīzotu filozofiski domāt, viņš droši vien apgalvotu, ka viņa tērauda virpa un kalns veido atslēgu arī visām teorētiskajām problēmām. Civilizācijas attīstības gaita saskaldījusi cilvēku kopumu atsevišķos profesionālos tipos ar viņu subjektīvajiem dzīves un tikumu principiem.

Mēs līdz šim nepazīstam citādu vērtējumu un sprieduma veidu kā vien subjektīvo. Jūs teiksiet, tā ir liela vienpusība. Es atbildēšu: bez šaubām, tā. No pagātnes tagadnē ieaugušiem cilvēkiem tas citādi nav iespējams. Un dzīvo viņi un iztiek gluži labi arī tā. Jo ikkatrs subjektīvs spriedums slēpj sevī arī daļu, vismaz daļiņu objektīvās patiesības. Visu lielāko ķermeņu pamatos ir ultramikroskopiskas daļiņas — tādā saplūduma un apvienošanās ceļā izveidojies arī tas, ko saucam par moderno pasaules atziņu.

Tā ir izkliesta, robaina un nepilnīga. Tie, kas kā Hamleta kaprači rok arvien dziļāk, atrod nederīgus, traucējošus slāņus un bīstamas, tukšas, iegruvumu draudošas alas. Tāpēc cilvēki, kas tiecas no tagadnes ieaukt nākotnē vai kaut tikai parādīt ceļu uz turieni, meklē plašākas, aptverošākas, sintētiskas atziņas. Pie tiem piederam mēs ar maniem draugiem «Zilā Putna» rakstnieku grupā.

Protams, arī mēs esam profesionāļi, arī mūsu meklējumiem sava apzīmēta joma. Tāpēc mēs nedomājam pasludināt pavisam jaunas atziņas, kam ne saturā, ne formulējumā nebūtu nekā kopēja ar visām līdzšinējām. Nē, to mēs negribam. Starpība tikai tā, ka mēs rokam dziļāk, vērsamies plašāk un tiecamies tālāk. Mūsu robežas loks labu tiesu iesniecas tālāk nākotnē — un tas ir mūsu mērķis. Literatūra ir daudz plašāka kā atsevišķa profesija un arods, plašāka kā visa dzīve, tāpēc ka viņa pauž ilgoto un vēl nesasniegto dzīves pilnību, tāpēc ka viņa ir tas dzīves sapnis. Pagātnes nav viņai, un mēs to neatzīstam. No literatūras pagātnes paglabājiem tikai tas, kas dzīvs tagadnē un noder kā viela nākotnes veidolam. Ne muzika, ne glezniecība, ne tēlniecība, ne celtniecība nevar mēroties ar literatūru, tā simboliskā veidā ietver visas pārējās

mākslas nozares — kā bites šūnā sakrājas medus no visiem saldu ziedu kokiem un puķēm.

Lai jūs nedomātu, ka es kā arodnieks slavēju savu nozari, pieminēšu vēl sekojošo: literatūrā bieži vien ietveras arī dažādās zinātnes nozares, lai arī netiešā veidā. Vēl vairāk: dzejnieki un prātnieki savā gaišregībā un radošas fantāzijas rosmē dažkārt ir parādījuši veidus, ko vēlāk praktiskā dzīvē realizē zinātnieki, sabiedriski darbinieki un valdnieki. Platona ideālvalsts idejas atrodamas pirmo kristīgo brālības apvienību pamatos. Furjē falansteru un Kabē kolonijas satversme lielā mērā aizmācīta no Mora un Kampanellas utopijām. Kurts Lasvics brīnīšķīgā fantāzijas tēlojumā paredzējis to, ko tagad cenšas sasniegt mēnessraķešu mēģinājumi un stratosfēras lidotāji. Par Žila Verna «Nautilu» gudrinieki tos laikus smējās, tagad visām valstīm ir veselas zemūdeņu flotes. Edgara Po stāstos daudz ko atradusi vēlākā kriminoloģija un detektīv-māksla. Dostojevska romāni sniedz neizsmelamu pētījumu vielu psiholoģijas pētniekiem un loģikas paradoksu risinātājiem. Tie ir tikai daži piemēri starp tūkstošiem.

Bet viss tas ir tikai blakus lieta, epizodes, līdzekļi, manis pēc, ornamenta, izrotājums literatūras lieliskai celtnī. Ar visu to viņa cenšas pāraudzināt cilvēku, izvilkēt viņu no ikdienas purva un virzīt tuvāk tai nākotnes pilnības un daiļuma pasaulei, kas ir daudz lieliskāka nekā Morisa tēlotā skaistuma valsts. Kad jums gadās brīvs brīdis, ienāciet tikai. Mani pašu šie jautājumi ārkārtīgi interesē, par tiem esmu lasījis vairākus referātus «Zilajā Putnā» un patlaban rakstu vairākus plašus darbus. Uzrakstīts vārds ir tikai papīra un tintes kombinācija, dzīvā valodā viņš skan citādi, man pašam tikami klausīties...

Es nešaubījos par to, ka viņam pašam patīkami klausīties. Viņš runāja, vārdus izcilādams un uzsvērdams, balsi pacel-dams, nolaizdams un atkal pacel-dams, teikumus kā krāsainas ziles virknē vērdams. Acis viņam iekvēlojās, vaigi piesārta, viss nelielais augums kļuva lokans un izteiksmīgs. Jā, jā, tur bij kaut kas no tās, viņam vien redzamas nākamās skaistuma pasaules. Es klausījos pārsteigts, aizgrābts un pagalam satriekts. Mani viņš gribēja pāraudzināt... Mani — dārznieka strādnieku, klaidoni, novijātu un neizglītotu dzīves purva bridēju! Galva man nebija vairs tikai noreibusi, bet gluži dulna. Līdz pusnaktij nevarēju aizmigt. Pa logu spiedās iekšā

nelaba smaka no netālā mēslu izgāžamā laukuma, aiz sienas mana saimnieka sieva rājās ar vīru un bērniem, pie Vagulienes ķerca atkal. . . Galu galā — labāk jupis parāvis Upesjuri ar visu viņa literatūru!

Tomēr nevarēju. Viņš bij mani iedvesmējis un apvaldzinājis, Svētdien pēcpusdienā atkal piekļāvēju pie ceturtnām durvīm. Upesjuri atradu sevišķi cildenā jutoņā. Kāds izdevējs puslīdz apsolījis nodrukāt viņa romānu «Daile un Mirdzums», ja to saīsina līdz divdesmit piecām loksņēm.

— Laukā no zemes putekļiem! — viņš izsaucās mirdzošām acīm. — Pretim jaunai dailei tirā gaisā un tālu zvaigžņu mirdzumā!

Pamazām viņš drusku apīmās un iesāka manu audzināšanu. Tā ilga līdz pat pavēlam rudenim un tad vēl palika nenobeigta aiz iemesliem, par kuriem pastāstīšu vēlāk. Viņa teorētiskais apcerējums bij visai plašs, konspektīvi man ar to visu jāiepazīstas. Tā viņš pats man sacīja.

Tā bij brīnišķa ekskursija neapredzami plašajos pasaules literatūras laukos. Smēlām tur laukā tos zelta graudus ar nepārejošu vērtību, kas gulēja mirdzošā dzelmes slānī, kamēr duļķes un sārņus laikmetu straume bij aizskalojusi nebūtībā. Sākām no paša gala. Indiešu lielie epi sniedza mūžības domas apdvestas visuma, dievības un cilvēka esības atziņas. Alegoriskajā teikā par Nalu un Damajanti primāts visai vēlākai šķīstai erotiskai dzejai, tāpat kā vecās derības milas himnās un persiešu un arābu kvēlainā lirikā. Grieķu lielā epejeja rādīja cilvēku pirmajā modernās kultūras pakāpē, kas vēl apvienoja sevī neapslāpējamu iekarojumu un izziņas dziņu ar pirmatnējo ticību paša personificētiem dabas un pasaules dievišķajiem spēkiem, kur labais ar ļauno allaž sadūrās nāvīgā cīņā, līdz daile tos apvienoja brālīgā vienībā. Aleksandriskais romāns vadāja pa brīnumu zemi viņpus Tūles un mācīja glēvajam tagadnes kultūras cilvēkam rauties laukā no pelēkās ikdienas un lidot fantastikas plašajā pasaulē.

Viduslaiku mistērijās redzējām pirmo baznīctēvu ierosīto un fanātisko mūku izkopto atrausmi no zemes, no miesas un viņas kaislībām, lai dzīvotu tikai gars un viņa aptversmē svēto piemiņa un dievs. Dantes drūmais bronzas tēls biedinādams draudēja ar visām elles mocībām grēciniekiem, un grēks bij itin viss, kas no šīs pasaules. Renesanses reakcija atkal pacēla godā cilvēcisko, dzīves prieku un drosmi, pār

atdzimušo cilvēci kā saule staroja Bokačo smaidīgā seja, Petrarkas Laura bij simbols pasaulīgai mīlai bez kaislībām un iekāres, istas vīrišķas varonības nospulgā, bet Šekspīra tītāniskie varoņi pauda drosmi, patvaļu un bezbailes trauksmi, ko tomēr caurstarotu skaidroja cēlās cilvēcības vizma.

Modernā literatūra mūs rāva aizgūtnēm. Mēs bijām Vailda pasaku prinča dārzā, tur tūkstots smaršu aizslāpēja elpu, vīrs galvas spīguļoja tālās zvaigznes, bet visi ceļi nokaisīti mirdzošiem dārgakmeņiem. Mēs uzlasījām visu skaisto un dārgo, grūzus ar kāju pasperdami nost. Mūsu apavi spīdēja dzeltenī kā indiešu māles sandales, kur viņas bērni pēdējo putekli tā noslaucījuši nost.

— Nemiet kaut Mopasanu, — Upesjuris teica. — Šabloniskais ieskats tāds, ka viņš dzīvē un dzejā bijis amorālists, ka viņa stāsti piedauzīgi un samaitājoši. Tā spriež tikai tie, kas rušīnās virspusē, bet neprot un nevižo rakties dziļāk. Atmetiet nost visu publikas netīrai gaumei piemēroto, un dziļumā jūs atradīsiet tīro, skaidro cilvēcību, cēlo mūžīgo sievišķību, kas mūs ceļ augšup.

Desmitiem tādu piemēru. Reizēm man likās, ka dzejnieks pats it kā apreibinās savos vārdos — kā mednis vai lakstīgala savās dziesmās. Reizēm man likās, ka esam galīgi aizmirsuši manis audzināšanas nolūku un bez noteikta mērķa klejotam literatūras klajumos. Kad es saņēmu dūšu un tā pabailīgi ieminējās par to, Upesjuris tikai pavērsa izbrīnītas acis un tad trauca tālāk. Reizēm man uznāca tā kā bailes, vai tikai viņš nav iestājies kādā budistu askētu sektā un nemēģina ievilkēt tur arī mani. Bet tādas aizdomas tūlīt atkal atmetu nost. Viņš bij ieracies pārāk dziļi, lai vēl atskatītos atpakaļ, vai kāds cits nelien viņam pakaļ uz zemeslodes centru. Katru vakaru aizgāju no viņa kā dārgumu pilnām kabatām, tikai nezināju, ko ar tiem iesākt. Vai es sāku jau pāraugt? Un uz ko? Neko nevarēju saprast. No šiem brīnīšķajiem ceļojumiem savā istabā atgriezies, sajutos kā sprostā, slāpēja visas tās nelabās smakas, nervozu padarīja mājas kņada, ielas putekļi likās kā sēra dūmi, dārznieka darbs netīrs un nevērtīgs. Kā es apbrīnoju un apskaudu šo dzejnieku! Cik plaša un bagāta gan viņa dzīve, līdz kurienei nesniedza nekādas smakas, nekādi putekļi un netīrumi. Pat lasīt man apnika visas tās grāmatas, ko viņš no savas bibliotēkas deva man līdzī. Ko taču tās līdēja? Diletants un nožēlojams nemākulis

biju un paliku. Nekādos dziļumos es nespēju ierakties, zemes dubļu gadiem aplīpuši spārni necēla mani nekādos augstumos un tālēs.

Tajā nelaimes vakarā Upesjuri neatradu mājās. Laikam gan svarīgas apspriedes aizkavējušas viņu «Zilajā Putnā». Arī agrāk tas jau dažreiz bij atgadījies, bet tovakar es mazliet uztraucos. Man bij rūpīgi sagatavoti vairāki jautājumi par to, kas likās neskaidrs manā audzināšanā, tāpat kā viņa dziļumos un tālēs. Reiz tā no sirds gribēju izrunāties. Nebij taču nekādas jēgas tā taustīties pa miglu un meža ceļiem. Lai viņš pasaka skaidri un gaiši, vai no manis iznāks augstāko sfēru lidotājs, jeb vai joprojām jāpaliek rakņājamies Āboliņa dārzā un komposta kaudzēs un jānīkst vien tālāk tepat lejā, ikdienas putekļos un neglītumā?

Ārā uznākusi pirmā rudens sala. Virs dubļu peļķēm jau dzīnkstēdams plisa plāns lediņš. Pūta nemīlīgs ziemeļrītenis. Debess klajā pār Biķernieku priedēm pakāpies liels dzeltens mēness. Savus jautājumus vēl labāk formulēdams, aizgāju gar desmito māju, kur atkal skanēja Vagulienes viesu bļautīšanās. Šis pasaules troksnis — kas man tur par daļu? Iegāju labi tālu mežā, līdz koku krustotās ēnas mani satrauca un piespieda griezties atpakaļ.

Vagulienes viesi bij aizgājuši mājās — pats beidzamais aizlīgojis, pie sevis īgni murminādams. Māja bij klusa un tumša, arī tālāk Upesjura logā nespīdēja uguns. Apstājos pārdomāt, ko tagad darīt. Ar to neatbildēto jautājumu smagmi aizmigt tā kā tā nevarēšu, bet še vējš jau sāka vilkt pie kauliem.

Tad ieliņas viņējā galā ap pirmās mājas stūri iznira kāds augums. Laikam gan kāds novēlojies krogusbrālis, kādu mūsu kazarmās nebij trūkums. Sākumā es tam nepievērsu uzmanību. Bet tad kāds man tā kā ar plaukstu iesita pa pakausi, ielūkojos vērīgāk un pierāvos izgāztas sētas stabam.

Nācējs klusiņām tuvojās Vagulienes mājas durvīm. Nē, tas nevarēja būt viņš! Nē, tas tomēr ir viņš! — tā divi stridējās mani, kamēr man pašam acis taisījās izlēkt laukā no dobuļiem. Nācējs droši piegāja trešajam logam no durvīm, ar spieķa turekli piesita aizvirtņim divas reizes un tad vēl vienu. Pa brītiņu atkal. Tad klusiņām durvis pavēra spraugu, pavīda baltas sieviešu drēbes. Tad abi tie bez vārda ieslida

iekšā. Palikām tikai mēs trīs — tas sētas stabs, es tāds pats viņam līdzās un mēness pār Biķernieku priedēm.

Pēc ilga laika maniju, ka atvelku elpu. Kas tad tas bij, ko es te piedzīvoju? Acu apmānīšana vai sapnis? Ja sapnis, tad nekādā ziņā no tiem, par kuriem mans dzejnieks tik bieži runāja. Bet varbūt tas nebij viņš? Kurš tad? Tas, kas runāja, vai tas, kas te nupat iegāja pie Vagulienes? Nu, protams, tas, kas pie Vagulienes. Nē, bet taisni tas bij viņš. Tie divi strīdējās atkal. Es pats berzēju acis, līdz tas stabs pieglaudās man cieši mugurai, zinādams, ka bez viņa atbalsta tik ilgi nenostāvēšu.

Bet cik ilgi tad man te jāstāv un par ko? Zināju labi, par ko. Es nevarēju un negribēju ticēt, man vēlreiz vajadzēja pārliecināties. Ja tas ir bijis viņš, tad tūlīt atkal iznāks laukā. Iegāja tikai palūkoties, kāds īsti izskatās tas purvs, pa kuru brādā tie, kas nepazīst ne sappus, ne tāles, ne daļumu. Katrai parādībai dzīvē ir arī sava interesantā puse... Nē, nenāca laukā, tā tad tas nebij viņš. Pagāja stunda, divas stundas, vēl viena un vēl vairāk... Man klabēja zobi, bet sakodu tos tik cieši, it kā pārkožams būtu rieksts ar akmens čaulu.

Mēness jau bij pāri galvai, kad viņš iznāca. Nu, protams, ka viņš. Gara mantām piebāztais portfelis padusē, spieķis rokā — vai tad es tos nepazīnu? Viņš noņēma plātmali un klanījās pret durvīm komiski, kā klauns cirkā. Tā purva brīdēja durvis smējās un atsveicinādām māja ar roku. Viņš aizgāja, viegli ļodzīdamies, klusu atslēdza mūsu durvis. Bet tad atskatījās, bez šaubām, noprata, ka es vēroju viņa gaitas. Manīgi iešmauca iekšā. Uz mata tāpat, kā kad Lūsis no turienes nāk mājās.

Mēness bij nokritis ielas malā peļķē. Ledus lūza strinkšēdams, es nikni samīnu šo māneklī spidekli un pagaidīju uz kāpēm, līdz soli iekšā apklust. Nu jau par gulēšanu vairs nebij ko domāt. Mani jautājumi saplakuši un pazuduši, tos apklājis un pārmācis daudz lielāks un smagāks. Jautājums par manu dievekli pašu, par viņa lidojumiem un tad atkal par tiem trim klauvieniem logā.

Veselu nedēļu pēc tam Upesjuri netiku redzējis — viņš izvairījās sastapties vai es pats, kas to lai pasaka. Dārzniecībā mums rijolējama zeme spargelu stādīšanai pavasarī. Līdz vi-
duklim es stāvēju grāvī, sakostiem zobiem dūru lāpstu zemē. Roc tu dziļāk, mānekli tu tāds! Zelta racējs, daiļinieks, citu

audzinātājs — tpu! Reizēm man sanāca tādas dusmas, ka tikko noturējos netriecis savu darba rīku turpat siltumnīcas stīklos. Dusmas un svelošs kauns. Kāds mulķis es tomēr biju ar visiem saviem piedzīvojumiem. Katrs plāpa un liekulis varēja mani aiz deguna vazāt un izsmiet.

Sestdienas vakarā vajadzēja divas stundas pirms darba laika beigām doties mājās. Uznācis vējains slapjdraņķis, laikam biju apsaldējies, aukstumi un karstumi māca, mugura no paša rīta slapja. Āboliņš teica, ka es izskatoties pavisam bāls, un pats sūtīja mani likties gultā. Arī kumelišu tēja neko nepalīdzēja. Svētdienas rītā galvu nevarēju pacelt. Palūdzu saimniecei uzsegt man vēl mēteli virsū un aiznest Upesjurim viņa grāmatas. Sajutos tā kā neļaukāš pagīrās. Nelabi un īgni, visa pasaule atriebusies, neatlaidīga smeldze kremta mani.

Ap pusdienas laiku ienāca mans audzinātājs, arī tāds sabozies. Mēģināju gan pasmaidīt.

— Kas tā nu par slimošanu? — viņš teica, kur garām skatīdamies.

Pastāvēja brīdi, bet, kad es neko neatbildēju, piegāja pie loga, rokas bikškabatās sabāzis, ilgi skatījās priedēs viņpus smīlktāja. Es gaidīju: tad redzēs, ko viņš nu teiks? Varbūt ieminēsies par savām pagājušās svētdienas gaitām? Bet nē — nopūtās un sāka atkal to pašu veco.

— Žēl, ka mēs nepaspējam izņemt visu, — viņš teica. Seju nevarēju redzēt, bet balss vairs nebij tik jūsmīga. — Literatūra ir ļoti, ļoti, ļoti komplicēta lieta, kamēr nav aplūkota viņa visa, viegli taisīt paviršu slēdzienu. Paviršs slēdziens ir daudz slīktāks nekā nepareizs. Nepareizo vēlāk izlabo konkrēti fakti un atkārtota pārdoma. Paviršsais lielāko tiesu rodas aiz pavirša domāšanas veida, tāpat aiz paša subjekta garīgas nepilnības, kas nekad nav izlabojama.

Viņš brīdi klusēja, tad atsāka atkal, bet tikpat vienmuļi.

— Katrai lietai un parādībai ir divas puses — pozitīvā un negatīvā, tauta vienkārši saka labā un kreisā. Jūs varbūt kādreiz esat dzirdējuši, ka zibens izšķīlas tikai tad, ja pozitīvais ar negatīvo savienojas. Abstrakti domājot, visur redzam tezi un antitezi, bet meklējam sintezi. Savā literatūras apcerē mēs paspējam aplūkot tikai pirmo locekli šajā trijotnē, otrs un trešais palika nepieskarts. Tāpēc es ienācu pateikt pāris

vārdu arī par tiem — lai jūs pats nemēģinātu taisīt slēdzienu, kas katrā ziņā iznāktu ne vien nepareizs, bet arī paviršs.

Konkrēts fakts man to jau iepriekš izlabojis, — es gribēju pateikt, bet tomēr nocietos.

— Tik daudz daiļā un labā dzejā un vispār literatūrā redzējuši, jūs katrā ziņā gribēsiet jautāt: jā, kāpēc dzejniekiem pašiem dažkārt piemīt tik daudz neglīta un nelaba? Kā tas ir savienojams? Kā tas izskaidrojams? Kā tas attaisnojams? Vai tas vispār var būt?

Jā gan, bieži vien tas tā ir. Man pat gribētos apgalvot, ka tas tā ir vienmēr un visur. Literatūras vēsture tam sniedz piemēru vairāk nekā vajadzīgs. Kāds ciniķis bij vizmaino lirisko dzeju rakstītājs un dzēlīgais citu kritizētājs Heinels Slavenais angļu dzejnieks Kolridžs visu mūžu nika un vārģuloja kā narkotiķis. Arī Pols Verlēns — vismaz vienu tā dzeju arī jūs zināt — bij klaidonis un dzērājs un nomira nabagu patversmē. Ir arī otrādi divdabības piemēri. Lielākā daļa dekadentu, kas sludināja anarhiju un rakstīja visnetiklākās dzejas, dzīvoja kā mierīgi pilsoņi, pat kā mietpilsoņi un priekšzīmīgi ģimenes tēvi. Arī daudzi laupītāju, razbainieku, kara šausmu un visādu mocību tēlotāji bieži bijuši vismiermīlīgākie cilvēki, kas pat mušai nevarēja darīt pāri.

Nu viņš jau pamazām atkal sāka sajūsmināties.

— «Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust, die eine will sich von der andern trennen», — kā saka Gētes Fausts. Un to pašu par sevi var teikt deviņas desmitdaļas visu dzejnieku un rakstnieku. Mēs sirsnīgi smejamies par to ģekību, ar kādu jaunekļi un it sevišķi pusauga skuķes skaistu dzeju rakstītājus iedomājas arī pašus izskatā skaistus un dzīvē ideāli cēlus. Visbiežāk tas ir taisni otrādi, un tam savs dabiskis iemesls.

Daudziem sliktās īpašības blakus talantam jau iedzimtas. Pret iedzimtību cilvēks neko neiespēj — gluži tāpat kā viņš nespēj paņemt pats sevi klēpī un pārcelt no krēsla uz dīvāna. Bet daudziem tā ir profesionāla — teiksim — slimība. Svina fabriku strādniekiem metala putekļi tā iezīzas sejā, ka tās ar laiku kļūst pelēkas. Fanātiski muziķi pārmoka savu dzirdi un tiek kurlī — tas līdzinās pašslepkavībai, vai ne? Ievērojiet vecus aktierus: viņi vairs nav dzīvi cilvēki, bet tāpat aktieri, viņi nedzīvo dzīvi, bet spēlē. Katra profesija veido savu tipu — par to mēs jau esam runājuši. Un ko tad jūs gribat

no dzejnieka un rakstnieka? Jo lielākus dzīves plašumus un dziļumus viņš tiecas aptvert, jo biežāk viņa fantāzijai jāizbrien pa visiem dzīves purviem, slīksnām un netīrumiem. Jūs domājat, ka fantāzija ir kā balodis, ko viņš pēc patikas palaiž uz visām četrām debess pusēm un atkal pasauc atpakaļ? Lai arī būtu tā, bet šis balodis, dzīvā būtnē atgriezies, uz savām kājām atnes līdzī traipus, kas tur ar gadiem nogulsnē, ieaug, tiek par organisku sastāvdaļu, ko caurstrāvo tie paši asins vadi, tas pats pulss dzen ritmā un sastīgo tie paši nervi. Arī tā rodas tā otrā daba, ko naivie ļautīgi nenojauš un nesaprot.

Es gulēju, acis aizvēris un zobus sakodis. Valdijos, lai neuzlēktu kājās, nekristu viņam ap kaklu vai netriektu dūri sejā. Ko viņš te nāca atkal mocīt mani savām skaistajām frazēm un dziedošo balsi? Kam man te jālauza galva un viss tas jāsaprot? Jutu, ka viņš apgriezies un ilgi vēro mani. Tomēr es noturējos. Tad viņš turpināja:

— Tās divas dvēseles ved niknu karu savā starpā. Un no tā nāk tas galvenais, tur rodas tā sinteze. Dziļi maldās tie, kas domā, ka rakstnieks tēlo pats sevi. Lielākais dzinējs un virzītājs spēks dzejā ir impulsīvi izjustais pretmetu spriegums, tas bieži vien meklē izpausmi uz otru pusi, ne uz to, kurp velk cilvēciskās dziņas. No dzejnieka dzīves sēkliem viņa dzeja aiziras lielo jūru klajā, lai palautu tai vienai dvēselei atelpt dzidru gaisu un smadzenēm noreibt viņpus šaurās telpas dvingas un putekļiem. Tie ir tie skaistie meli, bet Vailds apgalvo, ka viņi vērtīgāki par katru patiesību. Un kad tie apnikuši un lidotāja dvēsele apgurusi, tā otra velk atpakaļ pīšļos un putekļos un peļķē. Tā ir traģiska ciņa, kas dzejnieku kā futbola bumbu mētā no vieniem vārtiem pret otriem. Bet viņa un tikai viņa izaug tas dižākais un dziļākais dzejā. Tā sinteze, kas sakausē labo un ļauno, riebīgo un skaisto visspilgtākā mākslas apstarojumā...

Labu brīdi viņš mīnājās pie manas gultas, bet es izlikos aizmidzis. Katrā ziņā viņš iejūsmotu mani atkal, ja būtu tikai klausījies. Bet es tai vakarā taču arī redzēju — un to nevarēju aizmirst. Kad pavēru acis, viņa vairs nebij istabā. Divas nedēļas nogulsnājis, piecēlos un dabūju dzirdēt, ka Upesjuris vairs še nedzīvojo. Protams, manis pēc viņš jau neaizgāja, laikam bij atradis labāku dzīvokli. Nekādas dailes un mirdzuma mūsu kazarmās arī nebij. Nezinu, vai izdevējs turēja

vārdu un nodrukāja viņa romānu. Man pašam bij svarīgākas lietas, par ko rūpēties, nekā tādi romāni.

Istabu uzposdama, māsa Ģertrūde ilgi nesacīja neko, tikai, logu aiztaisījusi, ieminējās:

— Es tomēr domāju, ka viņam bij taisnība.

Balss viņai gandrīz naidīga, mani tā kaitināja. No visiem dzīvē sastaptajiem cilvēkiem Upesjuris man palicies vissliktākā piemiņā.

— Kādā ziņā taisnība, ja drikstu zināt? — Man gribējās iedzelt viņai ar to smalko jautājumu.

— Tādā, ka nevaram prasīt, lai cilvēks pats piepildītu to, ko viņš citiem māca.

— Nu protams, protams: klausieties tikai uz maniem vārdiem — tā ir visu jezuītu un liekuļu gudrība.

— Dažreiz tie nemaz nav liekuļi. Mums pagastskolā bij palīga skolotājs, milzīgs dzērājs. Bet kad viņš mums runāja par alkohola postu, pašam bij asaras acīs un mēs visi raudājām.

— Raudināt viņi prot. Bet vai viņš apraudājies pats arī labojās un atmeta savu netikumu?

— Nē, viņš dzēra visus tos sešus gadus, dabūja diloni un nomira.

Es iesmējos daudz skaļāk, nekā man bij vajadzība.

— Bet vēlāk neredzēja nevienu župu starp viņa bijušajiem skolniekiem. Es par tādiem jautājumiem gan maz esmu domājusī, bet man tomēr liekas, ka cilvēks tikai tad var īsti pazīt jauno un atbaidīgi parādīt to citiem, ja viņš pats cieš no tā. Viņš nemaz nav liekulis, bet gan tāds, kas runā par to, no kā pašam nav jausmas.

— Es jums pateikšu, kāpēc es šo Upesjuri turu par vislielāko liekuli pasaulē. Kādēļ viņš man stāstīja par visām tām tālēm un mirdzumiem? Kas man tiktu no tiem? Par kādu gaisa lidotāju viņš gribēja pāraudzināt mani, ja man tā kā tā bij jāpaliek tepat, jāpārrok komposta gubas, jākrauj malkas grēdas, jāstiepj malkas ripuļi un veļas kurvjī?

Vecos palagus salocīdama, māsa Ģertrūde atkal brīdi klusēja.

— Par literatūru es daudz nevaru runāt. Bet to es zinu, ka cilvēkam nepieciešams pa brīžam, kaut tikai acīm un prātā,

aizlidot kaut kur tālāk. Citādi vienmuļais ikdienas darbs mūs padarītu par stubiem automātiem. Piemēram, es labprāt aiz-
ēju kino.

— Jā, un vislabāk skatāties filmas ar grāfiem un prinčiem, kurus dzīvē nekad neesat redzējusi, un ar aristokrātu ballēm, kur nekad pati neieklūsi. Es arī dažreiz aizeju «Maskā», kad tur rāda kādus laupītājus vai kovbojus. Par laupītāju un kovboju neesmu kļuvīs, taču gudrāks gan arī ne. Bet ko es runāju par sevi. Gribēju pateikt, kāpēc vēl turu to Upesjuri par liekuli. Pie tiem pašiem Kalnkājiem bieži dzirdēju slavējam viņu par bezgala krietnu un tikumīgu cilvēku. Tā viņš bij pratis sevi nostādīt, tik labi viņš nospēlēja savu Jāzepa lomu. Sausiņa kundze tik sajūsmīgi skatījās viņā tāpēc vien, ka neko nezināja par viņa nakts gājieniem pie Vagulienes desmitā mājā.

Māsa Ģertrūde aizgāja ielaist karafē svaigu ūdeni. Es paliku saskaities: kā viņa varēja aizstāvēt tādu Upesjuri! Kad viņa atgriezās, es noteicu strupi:

— Tad jau mans draugs Fridis ir daudz krietnāks. Vismaz viņš neko neslēpj.

— Nē, bet man liekas, viņš vēl lielās ar saviem netikumiem.

— Savās aprindās viņam arī ir ar ko palieļties.

— Nu, vai zināt... — Viņa gari nogrozīja galvu. — Ja mēs visi sāktu plāties ar savām nelietībām, tad galu galā neviens to neizturētu. Jau tā dzīves virspusē peld tik daudz netīrumu — kādēļ vēl raknāt augšā to, ko kāds dziļi sevi noslēpis? Katram ir kaut kas, ko viņš citiem nedrīkst rādīt. Kaut kas, ko ticīgie pat savam dievam neatklāj.

— Jūs runājat tā, māsa Ģertrūde, it kā arī jums būtu kas ko slēpt.

Viņa pameta manī savādu, tumšu skatienu.

— Ko jūs par mani zināt. Ko jūs vispār varat zināt par citiem.

Tā ziema man atkal iznāca viena no bēdīgākajām. Nedēļām vārgu, nedēļām vazājos, gadījuma darbu meklēdams, isāku ļaiciņu pastrādāju šur tur. Tirīju sniegu ielās, nesu ķieģelus kādā steidzamā, dēļiem apjuntā jaunbūvē, piestāju ledus zāgētājiem uz Daugavas, četras dienas kopā ar Fridi pamēģināju Piņķu mežos, aprīļa sākumā kāds sētnieks sarunāja mani par vārtsargu lielā namā Ģertrūdes ielā. Naktis lietainas un aukstas. Tāds pavārģs, kāds biju, nejauki saļu, no desmitiem līdz sešiem snauzdams uz akmens stabiņa vārtu ailē. Pa lieldienām, kad pēc katrām desmit minūtēm bij jāslēdz valā, nopelnīju piecpadsmit latu, bet pirms un pēc tam dažu nakti ne santīmu. Bij vēl viena, pavisam nepatīkama liksta. Mana priekšgājēja pelnījusies blakus, uz pusstundu ielaizdama pārišus parādes kāpņu telpā. Katru nakti kāds tāds ieradās no Avotu vai Marijas ielas, plijās virsū un lamājās, kad es nelaidu. Sevišķi nejauki bij meitīši, it sevišķi piedzērušies vai kokaīnu sašņaukušies — viens reiz pat iegāza man spēcīgu pļauku. Ko es varēju darīt? Saimnieks stingri noliedzis, sētnieks piedraudēja uz pēdām atlaist, ja tikai reizi pamanišot tādas cūcības.

Līdz pirmajam maijam izturēju, tad atteicos un aizgāju, pamēmdams līdzī no šiem nelaimes vārtiem klepu, kas tikai tagad vēl sāk pāriet. Savā mēbelētā istabā arī vairs nevarēju palikt. Līdz šim vēl kaut kā biju samaksājis, bet zināju, ka turpmāk tas vairs nebūs iespējams. Par mēnesi nesamaksāt un tad aiziet, tas bij pret manu sirdsapziņu. Saimnieki ar saviem četriem bērniem dzīvoja no rokas mutē, un patlaban gaidāms vēl viens ēdājs. Lāģa ļaudis gribēja mani pierunāt, lai paliekot vien, gan jau vēlāk redzēģot, tik un tā viņiem tā istaba pa vasaru stāvēģot tukģa. Es tomēr redzēju jau tagad un nepalīku.

Uz Gaisa tilta brīdi noskatījos, kā manevrējošā lokomotive aizbrauca no Braslas uz Zemitāna staciju, uzkūpinādama man te augšā suta un dūmu mākonī. Akmeņogļu dūmu smaka man no laika gala nezin kāpēc patīk. Kam es nekad nebiju mēģinājis piestāt darbā uz dzelzceļa? Bet tūlīņ atmetu tādas domas. Tur taču pieņem tikai fiziski pilnīgi veselus cilvēkus, un ko tad es, tāds nīkulis?

Lēnām vilkos pa Brīvības ielu — kur tad man jāsteidzas? Nedomāju un daudz neko nebažījos, bet visu laiku man bij tāda jausma, ka vīspirms jāmeklē kur piemesties. Šur un tur pie vārtiem un speciāliem melniem dēļiem gan papīri ar uzrakstiem: izdodama istaba, izdodama mēbelēta istaba, saulaina istaba ar visām ērtībām. Ko nu par ērtībām — arī par sauli es nekad nebiju spējīgs maksāt. Un tad — pieprasīt dzīvokli 2, dzīvokli 3, dzīvokli 6... Tas taču bij pirmajā vai otrā stāvā, bet man kabatā tikai divi lati ar četrpadsmit santīmiem.

Pārgāju ielas otrā pusē. Izdodama bezbērnu ģimenē mēbelēta istaba jaunam cilvēkam, piepr. dz. 8. Aplūkoju un novērtēju namu — bez šaubām, otrajā stāvā. Nevīlus nopūtos un gāju tālāk. Pirmo reizi sajutu tik skaudri, cik smagi būt nabagam. Pataustīju vestes kabatā divus latus, man gribējās nomest tos zemē — vēl nabagāks tā kā tā nepaliktu.

Izdodama bezbērnu ģimenē mēbelēta istaba jaunam cilvēkam... Trešo reizi es to pārlasīju. Kā — tas taču bij labu gabalu atpakaļ! Lasīju vēlreiz un tikai tad ievēroju: piepras. dz. 108. Ā! tas taču kas pavisam cits. Tur varēja pamēģināt. Simts astotais dzīvoklis taču par veselu simtu mazāk bīstams kā astotais.

Izgāju pa vārtu aili šaurā cementētā pagalma spraugā. Līdzteku ielas namam otrs, sešas melnas logu rindas vienā, sešas otrā pusē spraugai. Otram namam tāda pati eja cauri, virs tās uzkrāsots: 25—42. Aiz šī atkal pagalma sprauga, dibenā trešais tāds pats nams ar divām ieejas durvim. Virs pirmajām 43—75, virs otrām 76—108. Tātad pats pēdējais — taisni manā kategorijā. Šī pagalma ala vēl tumšāka kā pirmā. Uz ielas jau krietni karsēja dzidra pavasara diena, še vēsoja mikli kā pagrabā. Sienas, nokrāsotas neprātīgi zilas, aprija pat to nejauši iekļūdušo saules stariņu. Taisni mana kategorija — par sauli tie dz. 108 neko nerēķinās.

Kāpnes pašauras un piemēroti stāvas. Savā vietā arī

papirosu gali, saņurcīti «Sporta» maisiņi, splāvienu un šnau-
cienu pēdas. Lejā tas pats pagalma vēsums, augstāk ceptu
sipolu un sāļtas gaļas smaršas. Uz citreiz zaļi krāsotas sienas
attiecīgi uzraksti: «Voldis duraks» — zem tā — «Saša pats
trīsreiz». Gar trešo un ceturto stāvu sarkana krīta likumota
šņīpa, piektā stāva laukumīnā filozofisks brīdinājums: Igi igi
vsoravno nedaigoš» (ar cieto zīmi galā). Mans rajons — bet
taisni kā izredzēts.

Simts astotā durvis arī kā radītas. Velteņa strēmeles ap
malām, lai ziemā aukstums nevelk iekšā. Ap tverekli naglu
un skrūvju caurumi un lielāki, ar svārpstu izurbti, tie no pa-
tentatslēgām, ko agrākie irnieki aiziedami paņēmuši līdzī.
Iekšā kaut kas šņāca, gluži līdzīgi Mārupītes kritumam Arka-
dijā. Atvēra padrukna pusmūža sievietē, īsts lauku saimnie-
ces tips, tikai pabālāka. Pēdas četras plata un piecas gara
priekšīņa. Turpat pie ieejas šauras durtiņas, tur laikam pie-
liekamais vai ateja. Tajā pašā pusē virtuve, no tās kūpēja
garaiņu mākonis, pāri diviem veļas toveriem parēgojās kāda
gluži balta seja. Dibenā vēl vienas durvis, vaļā, aiz tām pie
galda patlaban ēda virietis pasirmām ūsām, dzelzceļnieka ce-
puri turpat pie elkoņa nolīcis.

— Ko jūs vēlaties? — saimniece noprasīja, kā man likās,
ne visai draudzīgi.

— Jūs te izdodat mēbelētu istabu?

Saimniece noskatījās manī, pameta acis uz to balto garaiņu
mākonī, atskatījās ēdējā, tad atkal manī.

— Mēs gribējām gan izdot, — viņa teica — man atkal
likās, drusku vilcinādamās. — Vai jūs — —

— Jā, taisni mēbelētu istabu man vajadzētu — šajā rajonā.

Ko taču viņa tā skatās? Par ubagu vai zagli mani tīri vēl
nevar noturēt. Beidzot apķēros: tas mans kofēris. Atnācis ar
visām savām mantām! Pat basām kājām cilvēks neliekas tik
aizdomīgs kā tas, kam nav sava dzīvokļa. Lops! vai tad es
to savu bagāžu nevarēju atstāt turpat, kamēr sameklēju
jaunu dzīvokli. Sutas mākonis tika šķidrāks, no tā iznira tu-
vāk tā balta. Tuvāk tā vairs nebija balta, bet pelēka — un
krunkaina. Tik krunkainu seju savu mūžu nebiju redzējis,
man likās, ka pat ausis viņai grumbās. Arī ēdējs bij pacēlis
galvu un klausījās, žokļus joprojām kustinādamās.

— Es nezīnu, — saimniece teica, mazliet novērsusies.
— Mums tā istabiņa tāda maza.

— Mazu es taisni vēlos.

— Jā, bet viņa tāda pavisam savāda, blakus trepju rūmei, tāpēc. Un mēbeļu — tik ir, kā tas vārds.

— Kad tikai kur pārgulēt.

Saimniece pavēra tās durtiņas, kur es biju iedomājies pieliekamo vai ateju. Patiesām, savāda istabiņa, ja to vispār tā varēja saukt: smails trijstūris, pie tam āra siena puslokā iedobta. Pašā smailē puslodziņš, vai pie tā iespējams aizspraukties, tas vispirms jāizmēģina. Sienas drausmīgi saplaisājušas, remontu neviens saimnieks tagad uz sava rēķina nevaisīja. Kails matracis, vienu galu uz tukšas kastes, otru uz krēsla. Vēl vienam krēslam gan, bet galdiņam arī platajā galā nebij telpas.

— Puseņess, ne istaba, — saimniece pati nozākāja.

— Nekas, — es teicu, — man jau tikai pa to nakts melnumu, dienu es allaž esmu darbā. Blakšu te nav?

— Nē, — viņa teica, bet tūlī izlaboja, — tas ir, tikai pa kādai. Mēs neļaujam tām savairoties, ik pāra nedēļas ar petroleju, ar terpentīnu.

Tad tāpēc te visu laiku tā terpentīna smaka. Pa kādai — tas nebij nekas, tur kazarmās viņas vai saujam grābjamas.

— Tikai ziemu te nav diezciņ silts, — saimniece pēla tālāk, — blakus trepēm jau allaž tā. Un tad mēs te mazgājam veļu, reizēm suta un ziepju smaka.

— Tas nekas, — es pastāvēju, — esmu pieradis. Man jau reiz bij tāda saimniece, kas arī mazgāja veļu.

Pirmo reizi sastapu tādu saimnieci, kas pēla pati savu dzīvokli. Parasti viņas to liela zemē kozdamās. Bet sapratu gan arī, kāpēc šitā tā. Mēs jau bijām priekšīnā, trīs soļus no ēdēja. Saimniece pirmā, tad es, pelēkā aiz manis. Saimniece durvīs apstājās.

— Kur jūs strādājat?

— Pagaidām esmu bez darba, — es atteicu. — Šoziem slimoju un tāpēc paliku bez roba. Bet nu es tūlī meklēšu, kur piestāt.

— Ko viņš saka? — ēdējs gremodams vaicāja. No balss tūlī dzirdams, ka viņš nemil daudz runāt.

— Viņš ar to vienu ausi lāgā nedzird, — saimniece paskaidroja man. Tad pagriezās pret to.

— Viņš saka, ka esot bez darba. Ziemu slimojis.

Ēdējs palocīja galvu.

— To var redzēt.

— Un naudas man tagad nav, — es teicu stiprāk, lai tas pakurlais arī dzirdētu. — Lidzko sāksu pelnīt, tūliņ iemaksāšu.

— Ak nav vis? — saimniece novilka. — Tad es nezinu...

Bet tas atkal pameta ar galvu.

— Kas solās atdot, kad sāks pelnīt, tas ir maksātājs. Žuļiks tev katrreiz apgalvos: rītu, visvēlākais parīt.

— Mēs gribam septiņi lati, — saimniece teica kā sapikusi.

— Pieci, — pārļaboja saimnieks. — Un kur jūs pirms tam strādājāt?

— Es daudz kur esmu strādājis. Pēdējā vieta man bij pie dārznieka Aboliņa, tas ir Vidzemes šosejā.

— Es zinu, — viņš atteica. — Draņķīgs mums tas caurums ir, jūs jau paši redzat. Bet ja esat ar mieru... Par pieci lati gan tagad daudz labāku nekur nevar dabūt. Dzīvokļus cits citam rauj no rokām.

Tā kā abas sievietes izgāja laukā, es spriedu, ka dzīvokļa lieta nokārtota. Saimnieks bij beidzis ēst, atspieda galvu plaukstā un brīdi domāja.

— Ak, pie dārznieka, — viņš teica. — Tas ir labi. Es arī esmu dārznieks — tas ir, ne tāds īsts. Darbs man Braslas stacijā pie bagāžas un preču iekraušanas, bet pa brīvlaiku apkopju savu dārzeli. Patlaban man arī ir brīvdiena, pēc pusdienas atkal iešu turp. Ja jums citas darīšanas nav, atstājiet to savu čemodānu un nāciet līdzī paskatīties to manu dārzniecību.

Nekādu darīšanu man nebij, es tūliņ taisījos līdzī, bet tad saimnieks vēl paskatījās manī.

— Pusdienas jūs esat ēduši?

— Jā, pusdienas es esmu paēdis.

Bet melodams laikam gan mazliet piesarku. Viņš pārsēda uz otra krēsla un pavirzīja man savējo.

— Kad paēsts, nekad nekait vēl uzkost. Sēstieties un pazevojiet, tur dibenā vēl vajag būt.

No taukiem māla bļodiņas dibenā es tiešām vēl izzvejoju šķēli ceptas cūkgaļas.

— Pamērcējiet maizi taukos un uzkaisiet sāli virsū, tā arī tīri labi var ēst, — viņš pamācīja mani.

Ēst tā varēja vēl labāk kā tīri labi, it sevišķi tāpēc, ka

šodien vispār vēl neko nebiju baudījis. Saimnieks atnesa ūdeni dzeltenā krūzē un, kamēr es dzēru, informēja mani.

— Mēs esam Kārkli — kurzemnieki no Iecavas puses. Tā resnā ir mana sieva, par Matildi viņu sauc, tā otra viņas jaunākā māsa Anna. Tā ir atraitne, visu laiku dzīvo pie mums. Abas viņas mazgā veļu kungiem, kāds santīms tur atlec, nebijusi tikai malka tik dārga.

Jaunākā māsa — nodomāju, Kārklam pa trepēm pakaļ lejā kāpdams. Un es viņu noturēju vismaz desmit gadus vecāku par to otru. Jā, dažreiz gan cilvēki noveco ne aiz gadiem. Uz Brīvības ielas man ienāca vēl cita doma. Kāpēc šie cilvēki ne reizes nepasmaidīja? Ja ne citādi, tad taču, kad sarunāts un bijušais svešais pieņemts pašu saimē, viņam ar mazu smaidu apstiprina jauno draudzību. Bet tā — trīs cilvēki un neviena smaida, tas vēl nebij piedzīvots. Protams, neviens jau negaidīja, lai viņi uzsmaidītu tā, kā savā laikā Kāna kundze, no tā smaida izauga drusku vairāk nekā draudzība vien. Bet vismaz tā, kā Gramzda, kā Aboliņš, — pat tas Nerona kalps Vurmis Esplanādē mazliet sašķieba muti. Diezin kā man te klāsies pie tiem trim īgņiem.

Iegriezāmieš Pērnavas ielā. Puikas vingrinājās, dakstiņu gabaliem izdauzīdami vēl retās atlikušās logu rūtis Felzera fabrikas apdrupušajos mūros. Kārklu pamanījuši, kā ar slotu aizmēzti sabīra vārtos un sētu izlauztos robos. Kārklis vēl lāpstu novēcināja tiem pakaļ un nikni kaut ko norūca. Kāda viņam daļa gar tiem pamestajiem grūstošiem mūriem?

Nogriezāmieš gar Cēsu pulka kazarmām, bridām pa smilk-tāju apkārt Grīziņkalnam. Kārklis pa priekšu, es pakaļ. Visu ceļu viņš man nesacīja neviena vārda, bet gāja tik ātri, ka es klepoju piedurknē, lai viņš nenoskārstu, ka tikko tieku viņam līdzī. Pie ģimeņu dārziņiem kļuva lēnāks, gāja gar dzeloņstieplu sētām, skatīdamies, reizēm apstādamies, reizēm galvu papurinādams. Kaut kur vidū atcēla stieplēm izpiņā-tus vārtiņus un parādīja ar roku.

— Te nu ir tā mana dārzniecība.

Tad tik vien! Man bij vai jāpasmejas. Dzeltenu smilkšu strēle nolaidā pret dzelzceļu. Šur tur uzraknāts, bet zaļuma vēl tiklab kā nekāda. Lejas galā dēļu būda, glītāka kā tiem citiem — papes jumts, lodziņš, zaļi nokrāsotas durtiņas. Kārklis atslēdza tās un izrādīja savas mantas. Važā pieslēgti stumjamrati, kaplis, grābeklis, lāpstiņas, rūpīgi nomizoti

mietiņi baltiem galiem, lūku saišķi, uz lāviņas pāris sēklu un stādu katalogu. Laikam viņš to savu dārzniecību ņēma visai nopietni.

— Zog kā nelabie, — Kārklis pukojās. — Pērn bij atlauzuši durvis un aiznesuši tiri jaunu lejkanu, tagad nesu uz mājām. Sēta būtu jāpataisa augstāka un vārtiņiem arī atslēga, lai tik viegli netiek iekšā. Bet kad to lai paspēj?

Apstaigājām visu to dārzniecību. Visur vēl saskatāmas smilksu apputinātas pērngada stādu paliekas — kāpostu un saulgriežu kaceni, kartupeļu laksti, zirnāju stīgas, tomātu stumbeni. Stūrī nemākulīgi sarausta komposta gubiņa. Kārklis laikam vēroja, ka es nerādu vis diezcik sajūsmīgu seju.

— Pirms kara uz laukiem turēju savu zemes gabaliņu, zirgs bij, divas govīs, pāris cūku un viss. Kas tur tik daudz ar dārzēm noņēmas. Bet tur bij ze-ēme! Ko te! Vējš to smilkti pa gaisu putina.

Manīdams, ka nekāds lielais dārznieks viņš nav, sāku plātities ar savām zināšanām — šo un to jau biju arī noskatījis pilsētas dārzniecībā un pie Āboliņa.

— Bet tāpēc te ir Rīga, — es teicu, — katru kāpostgalviņu, katru burkānu jūs varat pārdot. Tikai izaudzēt jāprot. Pro-tams, lecavas zeme te nav, tā prasa pavisam citādu kopšanu.

— Kūdra vajadzīga, bet kad to lai pieved.

— Vispirms māls, — es cēlu augšā savu prasmi. — Šai zemei nav nekāda pamata, ko jūs saliekat virsū, to visu lietus aizskalo dibenā un ratā. Apakšā māla pamatu, kas neļauj mitrumam aizplūst, virsū tai smilktij treknu kūdru, kompostu, kūtsmēslus.

— To es arī saprotu, — Kārklis atteica. — Man tas gabaliņš tikai vēl trešo gadu. Kas te jau agrāk un kam sievas var augu vasaru rušināties, tiem aug griezdamies. Sakņu sev pieaudzē visai ziemai, puķes pārdod.

— Galvenais ir kūtsmēsli. Mākslīgie tādā sausnājā noder tikai slapjos gados.

— Kūtsmēsli man ir. Ak tā, es jums vēl neesmu stāstījis, man ir arī govīs. — Viņš norādīja uz koku puduri gabaliņu vīppus dzelzceļa, kur sārtojās dzīvojamās mājas kārniņu jumts un bij redzamas dažas saimniecības ēkas. — Tas ir ba-gāts cilvēks. Aramās zemes gan tikai pūrvieta divdesmit, bet tad plavas! Trīs reizes vasarā plauj — iemēslojas. Divpadsmit slaucamas govīs, divi zirgi. Nopirku teli, uz Jāņiem tā nāks

slaucama, tur man mēsli, un tad būs arī piens. Pašam sava kūtiņa, govi viņš man izgana, bet par to arī jāatstrādā, tur aiziet visas manas brīvās dienas.

— Kompostu tā netaisa, — es viņu mācīju tālāk. — Mazliet kaļķu un ķieģeļu drumsli klāt, mazliet kūdras un kūtsmēslu pa starpām, ar vircu salaisīt, allaž pārrakņāt un pārjaukt. Un ko tad jums te tie kaceņi un laksti mētājas? Pēdējo gruzīti gubā iekšā, lai krājas trūdi! Trūda vielu te vajadzīgs un slapjuma, laistīt bez taupīšanas. Uz nogalvošanu pēc pāra gadiem jums tāpat augs griezdamies.

Kārklis nopūtās.

— Varbūt, ka augtu ar, bet kur to laiku lai ņem?

Veselu dobi ilggadīgu puķu viņš bij sastādījis no vārtiņiem līdz pat būdai. Smilkī jau paspraukušies pavārgi asni. Narcisu smailās šķautnes puspēdu garas, tulpes riesa savas biezas, vairogveidīgās lapas, dāliju rinda tikko bāza degunus laukā, primulu vilnainie vainadziņi turēja īsos kātiņos paceltos pumpuru ķekarus, krokusi savus zilos un dzeltenos čiekuriņus tikai līdz pusei pacēlušī no smilkts, irisi jau dzeltēja nost, nekādu ziedu te nebij ko gaidīt.

Mēs notupāmies un sākām apravēt un aprušināt, vēlāk es ravēju viens pats, Kārklis nesa ūdeni no pumpja un laistīja. Lai nu kā te auga, bet pērn viņš par ziemas un vasaras puķēm bij ieņēmis tepat divdesmit piecus latus — pārdevis pazīstamām sieviņām, kas sēdēja ielu stūros. Dārznieka lomā iejuties, es joprojām kritizēju viņa dārzsaimniecību. Šitās puķes bij stādītas bez nepieciešamā pamata, tikai ar pamatīgu virsmēslojumu un laistīšanu te vēl kaut cik līdzams. Pēc manām domām, puķkopībai te veltījama galvenā vērība. Vēl vienu tādu pašu dobi ziemcietēm, vienu vasaras puķēm, protams, tikai pareizi ierīkotu. Divi simts latu bij droši. Ko viņš blēņojās ar tiem kartupeļiem un kāpostiem? Tik lēta prece te mūžam neatmaksājās. Zirņus, tomātus, gurķus — tos jā, tie mīlēja arī svaigu mēslojumu un iztika ar mazāk mitruma. O! lielas lietas te varēja iztaisīt, tikai prasmi vajadzēja un darbu.

Kārklis uzmanīgi klausījās manā plāpāšanā, lāgu lāgiem palocīja galvu un nopūtās. Uz māju gājām tikai tad, kad saule jau laidās aiz Mežaparka galiem. Gājām gar kaimiņu dārziņiem, kur arī jau nīrbēja vien sieviešu baltās galvas, locījās kreklos izmetušies vīrieši un klaigāja bērni. Kārklis pazina

viņus visus un zināja pastāstīt, kā kurais iekopis savu dārziņu un ko tur izaudzē. Bet vairāk arī neko. Tālāk līdz mājām viņš atkal gāja pa priekšu klusēdams, pa laucinieku paražai galvu mazliet plecoss ierāvis.

Vakariņās visi četri sēdējām ap galdu. Kārklis pastāstīja arī sievietēm par manu plašo izglītību dārzkopībā. Kārklīene tikai rokas noplātīja.

— Viņš jau ir pavisam negudrs ar to savu dārzu. Celdamies un guldamies tikai par to vien domā. Un kad tur jēl kāds prieks bijis. Cik to puķu rudenī citi neapgriež. Un tāpat kartupeļi. Pagājušo pavasar puspūru iestādīju, rudenī — knapi sēkla. Vai tur ir vērts?

— Tāpat jau tu ar, — Kārklis atrūca, brūno tēju strēbdams. — Vai tad es viens gribēju, tu tāpat, un Anna tāpat.

— Tiesa jau ir, — Kārklīene atzinās. — No mazām dienām mēs zemei esam pieauguši. Vienu dienu es te nemērcētos pie tām svešas veļas ballām, bet ko lai dara, ka viņš vēl nevar.

Tā kā es nu biju tikpat kā pašu cilvēks, nepieciešams iepazīstināt mani tuvāk ar ģimenes apstākļiem. Kārklis pats tikai pa vārdam, šo to pārlabodams vai papildinādams. Bet abas sievietes stāstīja jo tālāk, jo plašāk. Svešs cilvēks jau ar to vien tiek tuvāks, ka tam pašajam ieskatīties sava likteņa lokos.

Nekā nedzirdēta gan nebij šajā stāstā. Annas vīrs pirms kara rentēja muižas mājas Iecavas novadā. Kārklis savukārt no tā mazmājiņu. Annas vīru iesauca karā, viņš krita jau pirmajās kaujās Austrumprūsijā. Kārklis ar abām māsām pārbēga Daugavai pāri un apmetās pie Smiltenes. Tur Annai visi trīs bērni nomira dizentērijā (to stāstīja Kārklīene — Annai sāka drebēt zods, viņa izgāja virtuvē ieliet vēl kannā karstu ūdeni). Kara laikā mājas un mazmājiņa nodedzinātas, zeme tagad piedalīta četriem jaunsaimniekiem. Okupācijas gadā Kārklis dabūja darbu pie vāciešiem mežu dzelzceļa būvē Tinūžos, vēlāk tepat Zemītāna stacijā. Tur nostrādāja arī pēc tam. Alga nebij liela, taču kaut kā iztikt varētu, bet tad uznāca tā jaunā liksta. Kārklam viena auss sāka kļūt pavisam kurla, arī otra vairs nedzirdēja tik labi. Par sliežu bīditāju viņš vairs nederēja, viņu pārcēla par bagāžas strādnieku Braslas stacijā. Arī tā vēl varētu sisties cauri, bet ja tā kaite vēl pieņemams, arī šo vietu varēja pazaudēt. Nevarēja taču

prasīt, lai kurli cilvēku patur dzelzceļa darbā, kur katrā sīkumā nepieciešama uzmanība.

— Es trīcu un drebu katrreiz, kad viņam jāiet pie komisijas, — Kārklīene teica. — Tā slimība viņam no mātes iedzimta un ārstējama nav. Trīs gadi vēl līdz tai mazākai pensijai. Ja viņu atlaidīs, tad es nezinu...

Kārklis sēdēja, kurlo ausi plaukstā atspiedis, ar otru drūmi klausījās.

— Tad es nezinu... — viņš atbalsoja. — Tad ir beigas.

Tālāk dabūju zināt, ka viņiem nodoms nopirkt zemes gabaliņu turpat pašu pagastā — pat puslīdz aprunāts tas no kāda attālāka radnieka. Viņi krāja santīmu pie santīma — Kārklis no savas algas un puķēm, Kārklīene ar Annu no veļas toveriem. Savs zemes gabaliņš, savs zirgs un divas govīs, tā bij pavisam cita dzīve, nekā te šajos mūros un pa tiem vagoniem. Tad arī Kārklis kļuva runīgāks. Brīžiem likās, ka viņiem tā zeme jau rokā, tik dzīvi viņi iztēloja, kas tur kurā laikā darāms un ko visu tā var ierīkot. Arī Annai ēnu svītras krunkās tika tā kā gaišākas. Bet beigās attapās: ilgotais mērķis laikam pārāk tālu, viņi apklusa, un tā mēs vēl pusstundu nosēdējām, drūmi klusēdami un sargādamies cits citam acis paskatīties.

Matracim manā trijstūru caurumā bij uzsegts gan vietām ielāpīts, bet tirs palags. Spilventiņš maziņš, kad paliku apakšā savus vecos darba svārkus, iznāca pašā augstumā. Pat apsegai uzklāts palags, — tādu greznību es sen nebiju piedziņojis, — gluži plāns iznēsāts, bet jo vecāka veļa, jo baltāka un mīkstāka tā kļūst. Tiesa, mazliet smaržoja ziepes un piemirkušī koka trauki, bet pēc tās smirdoņas manā līdzšinējā dzīvoklī tas likās pat patīkami. Kāpņu telpā vēl noblāksēja dažas durvis, tad kļuva gluži klusu, mūri pavisam citādi aizturēja ārienes trokšņus nekā dēļu sienas «Neptuna» kazarmās.

Apgulos diezgan sliktā jutoņā. Tie cilvēki te krāja santīmu pie santīma, tie viņiem bij nepieciešami, bet es te dzīvošu un septiņu latu vietā maksāšu tikai piecus. Kādas tiesības man nozagt viņiem tos divus latus mēnesī? Vai tad es esmu kāds ubags, kad viņi tos man dāvina? Un vai tos pašus piecus kārtīgi samaksāšu? Nē, tā ir goda lieta. Ritu pat jāatrod darbs un peļņa, tas ir goda un sirdsapziņas pienākums.

Kļuva vēsi — varbūt aiz šīs netīkamās jutoņas, varbūt aiz mikluma, kas maijā allaž vēdās laukā no ziemas saltuma piesūkušām sienām. Pārvilku palagam pāri segu. Pašausta sega brūni strīpotiem galiem droši vien vēl no Kārklienes saimnieces laikiem. Skatījos šajās brūnajās strīpās, kur taču nebij nekā savāda. Bet pamazām tās man ierosīja tik garu un sarežģītu domu, kādu diezīn vai jebkad savā mūžā esmu domājis. No tās reizes es zinu, ka doma nekad nenāk tieši un spēji, pie viņas nokļūst tikai pa ārkārtīgi līkumotu un laužītu zibens ceļu, kas tomēr noskrienams vienā pusmirkli. Aizmetas siciņa dzirksts, bet paskaties — vēlāk vesels ceplis kvēlo. Mana dzirksts, likumodama un laužīdamās, izlidoja apmēram šādā gaitā:

Sega brūni strīpotiem galiem... Kur es jau ar tādu esmu sedzies? Ar tādu, tikai zaļi strīpotiem galiem? Ā! tas taču bij manos zēna gados, tēva mājā. Anša sieva mūsu lielajā istabā to vēl auda, un māte pati tina saivas. Māte — kā viņa mani katru vakaru apsedza, kā viņa mani lutināja. Kā viņa plēsās ar tēvu, kad tas negribēja mani laist skolā un uz pil-sētu. Skola... Pagastskola, ģimnāzija, muzikas skola, mērnieku skola... Tie tikai galvenie pieturas punkti, bet pa starpām simts, tūkstots sīkumu, aug kā sniega pika, ko no kalna palaiž lejup. Lejup — arvienu tikai lejup — no kantora skrīvera un mežsarga līdz suņa puisim un numuram kaklā. Kāpēc es visu laiku tā esmu svaidījies kā lapa vējā, kāpēc neviens darbs nav piesaistījis ilgāk un pieaudzis man kā mati uz galvas, kā āda pie miesas? Māt, kāpēc tu tad man vienmēr nāc prātā? Māt, tu labāk būtu darījusi, tēvam vairāk klausīdama nekā man.

Kas tā ir par dīvainu parādību, ka es nekur neesmu sastapis sev līdzīgu cilvēku? Visiem viņiem kaut kāds nolūks un mērķis dzīvē, lai arī šķietami niecīgs, tomēr tas saista visus viņu dzīves mirklus ap vienu centru, katru viņu soli vada noteiktā virzienā. Nekāda tukšuma ap viņiem nav, katrs sīkums nozīmīgs un apvērtojams kā pieņemams vai atmetams. Kalnkājai bij tik augsts ideāls — kas zina, vai viņa to vēlreiz nerasniegs un arī nepaturēs uz visiem laikiem? Āboliņš domā tikai par to, kā pirkt klāt kaimiņa hektāru, uzcelt vēl divas siltumnicas un iegādāties smago auto. Manai saimniecei «Neptuna» kazarmā nav citas runas kā tikai par bērniem, no kuriem divi jau iet skolā un viens tikko vēl mācās iet

kājam — tā ir bezgalīga, neizsmeļama tema. Pat Vurmim savs Nerons, kam kalpot un pa ielu pakalīdzīties. Kārkli . . . Bet kas man ir tāds? Kas es esmu? Es esmu lapa vējā, es esmu ne-laikā notraukta lapa, es esmu aiztrunējusi lapa, kas noder tikai komposta kaudzē. Vai tad man nebij nekā un ne par ko es nevarēju tikt? Māt, tu esi bijusi slikta māte. Tu gribēji to labāko, bet panāci to vissliktāko. Tomēr es nepārmetu tev, jo nevaru izšķirt, tu vai es pats esmu tas galvenais vainīgais . . .

Tā man bij grūta nakts. Piecēlos, ap septiņiem jau biju uz ielas, nopirku vakarvakara avizi, Vērmandārzā izlasīju vietu un darba piedāvājumus, pagaidīju līdz deviņiem un sāku staigāt. Nelaimējās. Cītur par vēlu, cītur darbs nebij man piemērots vai atkal es darbam. Veselu nedēļu tā nostai-gāju, zābakiem zoles noplēsu, uztraucos, kļuvu nervozs, nak-tīm nemaz vairs nevarēju gulēt. Kalēja darbnīcā vajadzīgs uzsitējs, bet man tā viena roka jau tā nebij stipra, slimība pašu krietni novārdzinājusi — kad lielo āmuru pasvārstīju vien, meistars teica:

— Neies, jaunais cilvēks, jums tā pakaldaļa par vieglu.

Mācekļi un zeļi smējās, balti zobi vien paspīda viņu ap-kvēpušās sejās.

Smago ormaņu saimnieks meklēja braucēju. Braukt es varēju, bet divas nedēļas jāved rudzi no valsts noliktavām uz Raņķa dzirnavām. Kas es par maisu nesēju, kad aizdusa un klepus mani nokausēja jau pa tām piecām kāpnēm dzīvoklī uzkāpjot? Restorānā varētu pudeles skalot, bet tur nepieciešams spēka vīrs, kas palīdz bufetniekam apvaldīt, vajadzības gadījumā izsviest laukā pārāk piedzērušos viesus. Pusdienu pamēģināju vienam sētniekam ogles sadzīt pagrabā, sarijos putekļus un tikko turpat nepagību.

Dienas astoņas tā novazājos. No rītiem — pēcpusdienā gāju parakņāties Kārkla dārzā, kur nezāles augs daudz žirg-tāk nekā kopjamie stādi. Tīsām vilcinājos uz ielas, kamēr Kārkli paēd, kauns bij par liekēdi slaistities tur apkārt. Bet Kārkliene vai Anna arī vēlāk izvilka no cepeškrāsns kaut ko man uzglabātu. Neko neprašņāja, nevajadzēja jau nekādas gudrības nojaust manu neveiksmi. Bieži novēroju, ka tie trīs vakaros paliek vēl kopā un, galvas sabāzuši, kaut ko klusi spriež. Saprotais, ko spriež. Cik ilgi viņi te tādu bezdarb-nieku var turēt, pašiem katrs santīms svarā. Katru vakaru un

rītu gaidīju, ka paziņos, lai vācos prom. Kurp lai eju? Smaga rūpe spieda mani jaunāk kā lietuvēns.

Todien ieradās mājā stundas divas pēc parastā pusdienu laika. Bet Kārklis laikam tikko bij pārnācis, patlaban ēda. Otrā pusē nolikts vēl viens šķivis.

— Sēstieties nu klāt, — Kārklis sacīja. — Paēdis esat, to es zinu, bet uzskot taču vēl vienmēr var.

— Paldies, — es noteikti atbildēju. Skaidrībai vienreiz vajadzēja būt, tā tas ilgāk vairs nebij izturams. — Jūs neesat tik bagāti, lai te uzturētu liekēžus. Darbu dabūt es nevaru un nezinu, kad jums par to istabu varēšu maksāt.

Ezdams viņš pameta ar galvu.

— To mēs saprotam. Bet mums ir kāds plāns, par to es gribu parunāt ar jums. Varbūt, ka tā lieta tā varēs iet. Sēstieties.

Vilcinādamies nosēdos un klausījos to plānu. Kārklis tikko, no stacijas nākdams, bijis aplūkot savu dārzu, lielas lietas es pa šīm dienām vien pastrādājis. Vismaz pusdienas godīgi nopelnītas. Viņam pašam šovasar tikpat kā neiznāca laika tur rakņāties: par govī, par ziemas barību, par apkopšanu, ganībām un trim pūrvietām pļavas katra brīvdiena jākalpo. Vai es nevarētu tā isti uzņemties to dārzkopību? Darba tur pietiktu. Kārklis sarunājis zirgu no tā paša saimnieka, vezumi pieci mēslu jāatved, šim gadam gan jau mazliet par vēlu, bet toties nākamam gadam būtu. Divreiz dienā laistāms, citādi tur nekas neizauga. Naktīm drusku jāpiesargā, citādi apgriež tās puķes, uz rudens pusi dārzājus zog. Kad zirņi, gurķi un tomāti nāk gatavi, es varētu šad un tad ar kurvīti uz tirgu vai pa veikaliem. Viņiem gan varbūt būs vēl viens, bet... (Kārklis aprāva. Jau agrāk biju nopratis, ka viņiem ģimenē tā kā vēl viens cilvēks, bet, ja paši slēpa, man negribējās iztaujāt.) Un tad tās trīs pūrvietas pļavas, kas tās lai nopļauj un savāc? Tad man citu darbu nemaz nevajadzētu meklēt. Zināms, daudz maksāt viņi nevarēja — bet tik, kā par to gultas caurumu un pārtiku, iznāktu. Pa kādam latam arī. Ja pagādītos slapjāka vasara un paaugtu, varbūt arī mazliet vairāk. Tā, ka var iztikēt. Ap Jāņiem govīs nāks slaucama, daži litri piena būs jāatlicina un jāiznēsā kundēm... Ko es sakot par šo plānu?

Ko es varēju teikt? Acumirkli labi, ja mani kaut uz ielas neizmēta. Un tā kļuva par dārznieku. Mēslu iznāca četri

prāvi vezumi. Pusi izlietoju tūlīn, pārējos piejaucu komposta kaudzei — nākamā pavasarī katrā ziņā jāierīko silti lecekļi ar logiem. Aprunāju un atvedu mālu smilktis pamatam, savežu kūdru un svaigus kaļķus, kamēr Kārklis atkalpoja par zirgu un ratiem. Pār visu joslu ierīkoju dobi vasaras puķēm, sastādīju tomātus, zirņus un gurķus, komposta kaudzes virsū man žirgti auga seši ķirbji. Dārziņiem apvilku vēl divas kārtas dzelozstieplu, izpiņāju lomus krustīm šķērsām, lai arī cauri nevar izlīst. Vārziņiem pierīkoju krampi un aizkaramo atslēgu. Kārklis pats tagad te ieradās reti, bet, atnācis, rādīja apmierinātu seju.

— Tas vēl nav nekas, — es viņam teicu. — Vajag ierīkot tā, ka augu gadu ko pārdot. Lecekļi sīpolus, salātus, redīsus, burkānus, selderiņus jau ap lieldienām. Tad rabarberus, skābenes, spinātus, narcises un tulpes. Īrisi, uzpīrkstņi un mārgrietīņas drusku vēlāk. Būdam vienā pusē divus jasminu krūmus, otrā divus lielziedīgo ceriņu, balto un zilo. Bijis te otrtik zemes, tad varētu rīkoties.

— Ziemu es runāšu ar to saimnieku, — Kārklis atbildēja. — Tur ir pavisam cita zeme. Varbūt viņš būs ar mieru iznomāt kādu puspūrvietu. Gan es atstrādātu.

— Mēs abi atstrādātu, — es piebildu. Kārtīgi paēdis un izgulējies, tagad sajutos daudz žirgtāks, klepus gandrīz pavisam pārgājis, elpot vieglāk. Te jau nebij jāraujas pušu, vezumu metot nokusis, braukdams atkal atpūtos. Arī dārzā varēja atspiesties uz lāpstas un nosausināt pieri. Ne slaistišanās un dīka klaiņošana pa alejām, bet cilvēciskais darbs uzlabo veselību.

Saimnieka tīrumā vai grāvī nomocījies, Kārklis te neko nedarīja. Man tā arī patīkamāk, gribējās taču parādīt, ko es viens varu padarīt. Kārkla priekšgājējs te pie vārziņiem iestādījis divus ķirsišus, šogad tiem katram jau kāds desmits ogu. Viņš atstiepās smilktī zem tām un skatījās zarus. Man likās, ka skatiens viņam sāk dzirkstīt. Bet galu galā tās taču bij tikai vēja skurinātās lapas, kas savas ēnas nīrbināja viņa pelēkajās acīs.

Govs atnāca slaucama divas nedēļas pirms Jāņiem, kad plāva man bij nopļauta un puse siena jau savākta. Saimnieks izaudzējis diezgan labu lopu, pašā sākumā deva desmit litrus piena, mūsu sievieti sprieda, ka tas esot ļoti labi. Tikai slaukšana iznāca neparocīga, gājiens un atpakaļnāciens

aizņēma vairāk nekā stundu. Anna saslimusi, un Kārklīnei pašai allaž gadījās neatliekams mazgāšanas darbs, veļa kungiem nogādājama noteiktā laikā. Tā iznāca, ka es pats sāku vingrināties slaukšanā. Sākumā pa jokam, vairāk aizslaukdams aiz piedurknēm un mēslos nekā slaucenē. Bet tā māksla jau nebij nekāda lielā, un tā galu galā man šis darbs palika kā kārtējs pienākums. Arī teļš dzirdāms četras nedēļas, pirms to varēja pārdot. Māju kalpones gan pazobojās par mani, bet drīz vien aprada. Paši mēs patērējām divus litrus, pārējo katru rītu nesu uz piena veikaliņu Cēsu ielā. Tā līdzās dārzkopim es biju ticis arī par lopkopi. Un, kad tika gatavi pirmie zirņi, gurķi un tomāti, tie tāpat jānogādā aprunātām pārdotavām. Darba man cieši pietika visai dienai. Biju kļuvis Kārklīem pilnīgi nepieciešams, bez uztura un guļtas vietas man jau maksāja nelielu kārtīgu algu, mana pašapziņa auga jau tāpēc vien, ka varēju atkal iegādāties jaunu uzvalku un apavus un svētdienās kā kungs pastaigāties pa ielu.

Katru vakaru Kārklī rūpīgi pārskaitīja santimus, ko biju iepēmis par pienu, dārzājiem un puķēm. Tie nebij nekādi mantrauši, naudu viņi nekrāja pašu par sevi, katram latam nozīme tikai tāpēc, ka par to varēs kaut ko iegādāties savai nākamai saimniecībai. Kad nauda bij saskaitīta un novietota tikai pašiem zināmā glābātuvē, arī mani aicināja piesēst pie viņiem. Kārklis puslīdz apmierināts, tāpēc kļuvis runīgāks.

— Jūs esat diezgan labs strādnieks, — viņš teica, — es vēroju, ka zeme jums nav sveša. Tos tūliņ var pazīt. Kā bij, vai nenāksiet mums līdzī uz laukiem?

Arī Kārklīene un Anna pameta ar galvām, acīm redzams par to jau vairākkārt runāts.

— Bet tas jau vēl nebūs tik drīz, — es atteicu.

— Ko niekus! — Kārklis atsaucās dzīvi. — Trīs četri gadi, tas nav nekas. Tur būs pavisam cita lieta nekā te tajā smilksu joslīnā. Kārtīgs darbs un alga, tikai uz laukiem cilvēkiem pamats zem kājām.

— Mums tāpat nekā nebij, kad precējāmies, — Kārklīene piebilda. — Par kalpiem gājām, vēlāk par graudniekiem. Sākumā viens zirdziņš.

— Tas pelēkais ar baltu asti. Tāds paslinks bij, rezgalis.

— Jā. Un vēlāk, tad pašiem sava mājiņa, tagad viņa mums jau būtu par dzimtu. Man bij četras aitas, baltas, resnām astēm; tepat no Annas sēklu dabūjām.

Kā tālumā lūkodomās, Anna palocīja galvu. Kārkliene atkal griezās pie manis.

— Tāpat jūs iedzīvotos. Gadi pieci seši, tad varētu mēģināt uz savu roku. Protams, sievu ar. Man tur viena atālāka radniece, drusku vecāka par jums būs, bet kārtīgs cilvēks.

— Liču Anna? — Kārklis apvaicājās. Kārkliene pameta ar galvu.

Man nāca smieklī. Viņiem viss jau izdomāts līdz pēdējam sikumam. Vienkārši un skaidri, bez kādas galvas laužīšanas, bez šaubām un svārstībām. Bet vai galu galā tā arī nebij vislabāk? Mierīga sirds, dzīvei sava nešķobāma sliede, mērķis turpat roku pasniedzams. Sākumā es šos prātojumus turēju par joku, bet pamazām un pašam nemanot ieinteresējos līdzī, manas nākotnes izredzes arvien ciešāk sapinās kopā ar Kārklus pašu plāniem. Cik ilgi es tā mētāšos pa pasauli? Reiz taču tā kā tā jāmeklē pamats zem kājām, Gadi nestāv uz vietas, — o! aizrit kā ūdens no saujas...

Vasara tiešām pagadījās paslapja, mans dārzs zaļoja kupli. Gar vasaras puķu dobes malām nostiepta zilo lobēliju svītriņa, aiz tās raibo atraitnišu ieloks, tas ziedēs līdz vēlām rudenim. Galos slējās kohiju piramīdas, vakaros spēcīgi smaržoja naktsvijoles un rezēdas. Zilās, bālās un baltās lupīnas ciešā lauciņā no tālienes izskatījās kā paklāta svītrains lenta. Neļķu puduri laistījās purpursarkaniem vilnišiem. Lielziedīgās Drēzdenes lefkojas šogad bij sevišķi izdevušās, saaugušas biežā baltā kupenā, pat svešas sieviņas man nāca pēc tām. Savu lopiņu viņpus dzelzceļa apkopis, steidzos atpakaļ, allaž jau kāds te gaidīja mani. Ar visu stipro sētu es negalvoju, nakti pārgulēju turpat būdā. Visu laiku pa valējām durvīm mani apdvesa smagas smaršas, rītos tikko pavērtajās acīs iemirgoja rasoto ziedu varavīksne.

Kādu vakaru Kārklis sēdēja uz būdas sliekšņa un domīgi noskatījās, kā es aplaistīju ziedošās un vēl plaukstošās puķes un izlūkoju rītu nogriežamās. Galīgi izplaukušās sievas negribēja, tās viņām ūdens podos pārāk ātri noziedēja. Manas lefkojas bij tās izturīgākās — trīsreiz vairāk es varētu pārdot. Ieteicu Kārklam turpmāk pievērst sevišķu uzmanību šai šķirnei, parādīju, kur jau rudenī sagatavojama jauna dobe nākamā pavasara stādiem. Viņš izklaidīgi pamāja ar galvu,

neieklausīdamies vēriņāk manā stāstā. Par ko gan viņš tā domāja visas šīs divas pēdējās dienas?

— Jā... — Kārklis ierunājās vilcinādamies, kad, darbu nobeidzis, nosēdos blakām un nolocīju krekla piedurknes. — Jā... Tad rītu mums pienāks vēl viens jauns cilvēks.

Es gaidīju, ko viņš tālāk teiks. Neko pārsteigts nebiju, sen jau mani, ka kaut kas viņam visu laiku prātā. Tikai pēc laba brīža viņš turpināja:

— Mūsu meita nāks mājās... Pusotra gada — tas ir diezgan ilgs laiks. Mūsu Emma...

Biju jau pieradinājies neprasīt nelaikā, kamēr viņš pārdomā un stāsta pats. Starpbrīži gari, grūti viņam nācās dabūt laukā.

— Tagad viņai būs jau astoņpadsmitais gads... — Viņš grūti nopūtās. — Cilvēks nekas, tikai tā viena nelaime...

— Kas par nelaimi?

— Pusotra gada mazgadīgo kolonijā... Tā ir dieva sodība. Ko mēs neesam pārcietuši... Un saprast nevar, no kurienes viņa to ņemusi. Ne manos, ne sievas rados zagļa nekad nav bijis. Laikam taču tas pats nolādētais kara un bēgļu laiks. Pie Smiltenes mums bij labs saimnieks — zelta cilvēki, tīri kā kurzemnieki. Bet nevar turēt. Vai tur vistai ola pārkli, vai izmazgāts zeķu pāris uz zediņiem — kā žagata, visu prom. Trijās mājās izdzīvojamies, beidzot neviens vairs negribēja ņemt, miesteli tikko dabūjām kur piemesties. Un te Rīgā tas pats. Nodevām pie viena grāmatsējēja, viņa tam divas dārgas grāmatas uz uteni prom. Pie šuvējas — bet viņa desmit metrus zīda drēbes un divas blūzes... Kas to visu vairs var atcerēties. Māte visu laiku vienās bēdās un bailēs, ka tikai, ka tikai atkal kaut kas... Naktis gulēt nevaram. Divas reizes miertiesā — to kaunu un negodu! — un vecāku uzraudzībā... Uzraugiet jūs tādu... Un tad tajā veikalā no letes cimdus — veselu saini cimdu! Miertiesneša kungs, es saku, mēs vairs nevaram, dariet jūs... Pusotra gada.

Ko es tur varēju teikt? Klusējām abi. Uz māju ejot, Kārklis man likās galvu vēl dziļāk plecos ierāvis, pie durvim ilgi slaucīja pieri un sakārtojās, lai sieva nemanītu viņa uztraukumu.

Rītvakar mājās pārnācis, es viņu jau atradu priekšā. Emma sēdēja loga aizkrēsli, Kārklis ar Kārklieni pie galda, Anna kladzināja virtuvē. Mani neviens neiepazīstināja. Emmas

seja nebij lāgā saskatāma, augums likās šmaugs un lokans — gandrīz jau pilnīgi pieaugusi sieviete. Rokas klēpī, pirksti slaidi, iegareniem, labi koptiem nagiem. Bet kad es paēdis plecēlos, viņa bij pavērsusi seju pret logu, es pārsteigts acumirkli samulsu. Skaistākā seja, kādu jebkad biju redzējis. Adas krāsa patumša, brūni mati, ovālas acis tumšiem uzaciem, maza mute sikiem zobiem, nāsis jutīgas kā stirnai. Ovāla grieķiska seja, tikai bez jaunības izteiksmes, vienaldzīga, pastulba. Gultā ilgi domāju par šo nelaimīgo skuķi.

Emmu novietoja pie veļas tovera, viņa mazgāja tur kopā ar māti un Annu. Vēlāk viņu vairāk lika pie gludināšanas un locīšanas. Kurvi aiznesa māte pati, lai gan es zināju, ka ar veco sirdskaiti viņai pārāk grūti izkāpelēt tās trīs un četras kāpnes.

— Emmai jau nevar uzlicēt, — Kārklīene man pačukstēja.

— Lai viņa nes, naudu iekasēt varat jūs pati, — es pamācīju. Viņa paraustīja plecus.

— Kā to lai dara? Kauns no svešiem cilvēkiem. Tūlīņ taču nopratīs, kas par lietu. Pašu bērns — ak, ko nu!

Kad nebij ko mazgāt, Emmu sūtīja man palīgos dārzā. Atminos, kā es, dzelzceļam pārnācis, pirmo reizi viņu ieraudzīju tur. Ziedēja jau bālās, baltās un dzeltenās gladiolas, kuras mums rautin izrāva līdz beidzamam ziedam. Plauka baltās, dzeltenās un sārtās dālijas, pastarpām kvēloja ugunssarkano graciozo monbrecciju kārpīņas. Emmas tumšā galva pati izskatījās kā skaistākais zieds starp manām puķēm. Bet viņa laikam neapjauda ne puķu, ne pati savu skaistumu, ovālām vienaldzīgām acīm vērās manī, pirkstiem nejutīgi saplucinādama zieda čemuru, lapīņas izbārstīdama uz celiņa.

Vēlāk viņa bij sākusi pārdot uz savu roku. Puķu mums bij tik daudz, ka ieņēmumu grūti kontrolēt. Aizdomās es skaitīju un vēroju, bet noteikti neko nevarēju uzzināt. Uz nedēļas beigām lefkojas visas bij pārdotas, kāds mazums pārziēdējis un apvītis. Gladiolas man bij noskaitītas, arī dālijas puslīdz zināmas. Aiziedams es pateicu Emmai:

— Mums te ir šīs trīsdesmit dālijas, četrdesmit sešas gladiolas un šīs piecpadsmī monbreccijas. Pārējās nav pārdodamas, kamēr es teikšu. — Ar nolūku uzsvēru tos skaitļus, lai viņa noprastu, ka man viss noteikti zināms.

Pārnācis pārskaitīju savas puķes — atkal tā, lai Emma

redzētu. Divus latus trīsdesmit santīmus viņa bij iepēmusi. Vilcinādamās izņēma no brunču kabatas tos divus latus. Es paturēju roku izstieptu.

— Un trīsdesmit santīmi?

Viņa mazliet tā kā piesarka.

— Nav to trīsdesmit santīmu, — acis nodūrusi, viņa atteica tādā sudrabainā balsī, kas ietrīsinātu sirdi, ja te nebijusi runa par vienkāršu zādzību. — Nesakiet mājā...

— Tu paturi to naudu un es slēpju — tas nozīmē, ka mēs zogam uz vienu roku. Vai ne?

Aiz dusmām biju vairāk piesarcis kā viņa. Emma skatījās zemē, ar kurpes purnu urbināja smilktis — vārdu vairāk no viņas nesagaidīju.

— Šoreiz vēl neteikšu, — es nosacīju pēc iespējas stingri, — bet, ja tas atkārtosies, tad bez žēlastības. Tavus vecākus aprāpt es neļaušu, viņiem katrs santīms dārgs.

Gar komposta gubu iedams, ieraudzīju rūpīgi iekāņātu konfekšu papīrišu sauju. Tad tur bij aizgājuši tie Kārkla trīsdesmit santīmi.

— Konfekšu papīri zemes mēslošanai ir mazvērtīgi, — es viņai teicu izsmiedams. — Ja mēs abi sāksim iztērēt naudu kārumiem, tad tavš tēvs nekad netiks pie sava zemes gabaliņa.

Atkal viņa neteica neko, nezina, aiz kauna vai aiz stulbuma.

Dienas trīs vēlāk pārnācis, nemaz neatradu Emmu dārzā. Tā kā atslēga bij viņai, man nācās pašam kā zaglim līst caur sētu. Arī pircējām ziedus sniedzu vārtiņiem pāri, tās pukojās, ka pašas nevar izmeklēties. Kaimiņi mani jau tā apskauda par kuplo dārzu un manu lielo sargāšanu, tagad viņi ņirgājās, cits citam rādīdami. Tas mani aplam kaitināja.

Emma ieradās tikai, kad saule jau laidās aiz Mežaparka priedēm. Redzami nokususi, putekļos sabristām kājām, piesarkuši vaigiem. Uz maniem jautājumiem neatbildēja neko, tikai, kad es slēdzu vārtiņus ciet, nodurtām acīm tikko dzirdami nomurmināja:

— Nesakiet mājā.

Tagad es neatbildēju. Neatskatīdamies gāju mājā, viņa elsodama steidzās man pakaļ. Katru vakaru jāpiespiežas izlikties mierīgam un vienaldzīgam, kad Kārkls ar Kārklieni un Anna, vaicādami un gaidīdami, vēroja mani un Emmu.

Viņiem katrā ziņā bij aizdomas — bet ko tas līdzēja, ja arī es izstāstītu? Ko viņi šajā nelaimē varēja darīt?

Biju pieradinājies jau skaitīt sevi par Kārklu nākamās saimniecības dalībnieku. Ik vakara mēs noturējām garas apspriedes par to, kā tur rīkosimies un cik mums tur ienāks. Manīju, ka viņi cenšas ieinteresēt arī Emmu un ievilkst sarunās. Bet viņa sēdēja, vai nu savus nagus knibinādama, vai pa logu lūkodamās. Kad gājām gulēt, vecie nopūtās un tumši saskatījās. Man likās, ka arī tagad viņi ilgi nevarēja aizmigt.

Kādu rītu, klusīnām istabā iegājis, atradu Emmu pie loga stāvam. Tagad viņa smaidīja, kaut kur laukā skatīdamās, saules sārtums no sētas nama jumta krita viņas sejā, tā izskatījās valdzinoši daīļa. Pametu skatienu pāri viņas plecam. Otrās mājas piektajā stāvā pie vaļēja loga slaistījās pazems vīrietis baltā gludkrekļā, sārtu seju, retiem dzelteniem matu sariem, ūsu apsaiņa izķēmotu pērtiņa seju. Emma apdzēsa smaidu un atvērsās. No brūnajām acīm manī pašāvās naidīgs un spītīgs skatiens.

— Tas subjekts tev pazīstams? — es novaicāju, it kā bijis viņai kāds aizbildnis.

— Drusku, — Emma novilka caur zobiem.

— Pēc ķelnera izskatās vai komiļa.

— Viesmīlis Mazajā parkā, — viņa atteica.

— Nekas, smalka pazišanās, — es zobojos. — Tu laikam gribētu būt tur par pudeļu skalotāju vai trauku mazgātāju. Tas ir va-arens amats, ar to tālu var tikt.

Protams, Emma uz to neko neatbildēja. Es nopratu, ka viņa tikai ar lielu riebumu stājās pie veļas baļļas un negribēdama nāca man līdzī uz dārzu. Mūsu puķes pati varētu pārdot kādā ielas stūrī, bet vai viņa to naudu pārnestu mājā? Kārklīene neparko nepiekrita manam plānam, pret ielu viņai bij savi dibināti un nedibināti aizspriedumi. Bet Emma acīm redzams mājā stipri garlaikojās, tas atkal varēja beigties ļoti nelāgi. Uzsūtīta pēc izžautās veļas bēniņos, izložņāja tur visas pažobeles, izlūkodama, kas aiz redeļu durtiņām kaimiņu aizgaldās. Māte nobažījās gaidīdama un gāja pati raudzīt — vienmēr jābaidās, ka tikai atkal kas nenotiekas. Izdomāju pavaļas laikā izvest Emmu pastaigāties, viņa nenāca, bet iemeslu arī neteica. Tad ievēroju, ka viņai kurpes sanēsātas, nošķiebtiem papēžiem. Nopirku un uzdāvāju jaunas, bet jau pirmo dienu viņa tās bij uzāvusi, uz dārzu iedama, lai

gan naktī nolijis lietus un ielas dubļainas. Pastaigāties bij piedabūjama tikai tad, kad par četriem latiem nopirku arī jaunu, lai gan vienkāršu cepurīti. Manīju, ka pēc tam viņa sāk tā kā laipnāk izturēties pret mani un vairāk uzticēties.

Staigājām pa ielām, bulvāriem un apstādījumiem, pasēdējām uz soliņiem, kioskā ēdām saldējumu vai izdzērām pudeli limonādes. Skatījāmies veikalu logos, protams, visilgāk pakavēdamies pie gatavu un negatavu drēbju tirgotavām. Arī zeltkaļu logi viņu stipri interesēja, tur viņa ielaidās pagarās sarunās ar mani, lai gan par tādām lietām man nebija lielas zināšanas un es vairāk tikai klausījos viņas plāpāšanā. Velti nopūlējās ierosīt viņas uzmanību pret nopietnākiem redzējumiem un jautājumiem, tad viņa apklusā, no sejas nebija noprotams, vai vispār klausījās un domāja līdzī. Turpretī acis sāka nīprāk šaudīties, kad gājām gar kinematografu vitrinām, izrādījās, ka par filmām un to zvaigznēm viņa ļoti labi informēta. Tāpat viņu stipri interesēja naktslokālu deļotājas un cirka fotografijas ar nobarotiem muskuļainiem cikstoņiem un idiotiskiem klauniem. Noprātu, ka veltas manas pūles izvīrīt viņu citā pasaulē, bet negribēju atļauties, kauns bij atzities savā neveiksmē un nevarībā.

Reiz izdzirdu neparasti skaļas valodas istabā. Emma stāvēja ar muguru pret logu, sakniebtām lūpām, nolaistiem plakstiem spītīgi skatījās grīdā. Kārķls bij dūrēm atspiedies galdā, elsoja smagi. Patī, nometusies ceļos pie Emmas atvērta kastītes (atslēgu tai viņa noņēmusi un noglabājusī), pirkstos pacēlusī turēja saktiņu ar lētiem spīdošiem stikļiņiem un spīdzēja pārvērstā balsī.

— Paskatīties, Kurmi, kur viņa to ir ņēmusī? Naudas viņai nav, tā atkal droši vien zagta.

Es acumirkli noprātu, no kurienes šis nieciņš. Vakar neļausī ieraudzīju Emmu Marijas ielā stāvam pie lata lietu veikaliņa. Kad pēc brīža atgriezās, viņas vairs nebija. Droši vien iegājusī, — man jau toreiz iešāvās prātā, — kad tikai tur ko nenozog. Un te nu bij, — apmēram šādas pašas saktas tur stāvēja veselā rindā logā izliktas.

Emma bikli pablenza manī. Tas bij ietramdīta kustoņa skatiens — vai es varēju, vai es drikstēju viņu nodot? Nepārdomādams, ļabi vai slikti, es teicu:

— Jūs velti rājat viņu. To es viņai nopirku. Tas ir tāds nieks, maksā tikai latu.

Kārkliene un tāpat pats noskatījās manī neticēdami. Bet kāds iemesls vai tiesības viņiem apstrīdēt manu apgalvojumu? Kārkliene aizsita kasti un izgāja virtuvē. Pēc brīža nopūties arī Kārklis aizgāja. Es paliku, noskatīdamies Emmā un gaidīdams, vai viņa ko neteiks. Bet nesacīja neko, tad sakustējās, lēnām paspēra soli, noliecās un žigli noskūpstīja man roku. Asaras man saskrēja acīs. Es aizmanījos savā caurumā un ilgi novalstījos bez miega. Vai es te kaut ko līdzēju vai vēl vairāk kaitēju? Kāpēc tik riebīga kaite apsēdusi šo daiļo radījumu? Kurp tā novedīs viņu?

Pēc tam Emma kļuva mazliet runīgāka, laikam sāka man kaut cik uzticēties. Es saņēmu kopā savas nabadzīgās zināšanas un plaši iztēloju dažādus darbus un amatus, kas bij tik jauki un varēja būt arī ienesīgi. Viņa klausījās, klausījās nopietni un nestrīdēdamās preti. Bet kad es kategoriski novaicāju, par ko tad viņa galu galā grib kļūt, viņa man atbildēja negaidīti stingri:

— Es gribu par bārdāmu.

Man pārskrēja auksta šalts, runas plūsme aprāvās, sakodu zobus un savilku dūrēs kabatās sabāztās rokas. Viņa gāja pa priekšu, šmauga un lunkana, gurnos mazliet šūpodamās — ideāls bārdāmas tips, kam visu lokālu durvis pašas vērsies valā. Tas ar ūsu apsaini tomēr bij stiprāks nekā mēs visi kopā. Bet varbūt tas nebij tas, varbūt viņa pati, laiks vai liktenis... Kas to lai izšķir? Dzīve te bij tik smaga.

Līdz ar pirmo rudens salu dzīve mums kļuva vēl smagāka. Dārzā darba vairs nebij, zeme sagatavota pavasara stādiem, govš tikai kūti pabarojama un izslaucama. Tā kā darba man tik maz, dzīvoju atkal kā sākumā — par to gultas caurumu un pārtiku, šad un tad Kārklis atmeta arī pa latam. Anna bij pavisam vārģa, Kārklienei sirdskaite kļuva arvien ļaunāka, man pašam atkal atsākās aizdusa un klepus. Tomēr iesāku iznēsāt veļu kungiem, lai gan uzkāpt ceturtdā un piektā stāvā man pašam nenācās viegli. Dragāto roku miklā laikā lauzīja reimatisms.

Jo garāki kļuva vakari, jo garākas mūsu sarunas par kopējo nākotni. Nu jau es biju iedzīvojies tajā tikpat cieši kā Kārkli, redzēju, to tikpat skaidri kā viņi paši. Radinieci visi uzskatījām tikpat jau kā par manu sievu. Es viņu iedomājos

Kārklienei līdzīgu, tikai bez krunkām ap acīm un katrā ziņā bez sirdskaites. Kur es likšu slimu sievu, ja pats vairs nebiju nekāds stiprais? Arī Kārklis domāja gluži tāpat, sievai vajadzēja būt spēcīgai, lai tā kā vidzemnieku sievieši var sienu un rudzus pļaut. Kad no kalpa par saimnieku grib tikt, tad taupīšanās nav, nav slaistīšanās un glūnēšana pa logu. Tas pēdējais gan bij domāts Emmai, bet vai viņa to arī dzirdēja un iegaumēja, to nevarējām noprast.

Mazāko kurvi priekšā, smago uz muguras — tā es kāpelēju pa Vidzemes priekšpilsētas, arī pa dažiem bulvāru namiem. Kārkliene mazgāja labi, apsūtītāji lēti nešķīrās. Daži izmēģināja citas mazgātājas, bet pēc kāda laika atkal ziņoja viņu. Tikai ar veļas izžāvēšanu, salaj uznākot, veicās slikti. Bēniņos slapjie gabali sasala ragā, otrreiz bij izžāujami tepat virtuvē un citās telpās. Dažreiz arī mans caurums bij piekārts pilns, es tikko varēju ielīst savā gultā. No ziepainā mikluma mans klepus tika smagāks un elpot grūtāk. Bikšu josta atšļuka vaļīgāka, Kārkliene vaicāja, kāpēc es kļūstot tāds kā pelēkāks. Es teicu, ka tas aiz slēgtām telpām, vasaru par daudz pieradis pie ziediem un smaršām.

Kaut kā to ziemu izturētu, ja negadījusies atkal kļūma. Inženiera Sietinšona kundze Pumpura ielā bij tā sliktākā no mūsu apsūtītājām. Vispirms jau nemierā, ka nesu es — negribēja, ka pa viņas veļu kravājas svešs cilvēks un pie tam vēl virietis. Ko virietis varēja zināt par veļu un apiešanos ar to? Nekas viņai nebij pa prātam. Reizēm nevīžīgi salocīts, reizēm nepietiekami labi sagludināts, citreiz dūmu smaka klāt. Tā varēja gan būt taisnība, jo mūsu plīts patiešām dažkārt nevilka un piedūmoja dzīvokli. Katrreiz es iznācu no turienes sakaitināts, it sevišķi tāpēc, ka pretī runāt nedrīkstēja. Kāpu uz turieni jau iepriekš uzbudināts, neko labu negaidīdams.

Toreiz viņa jau saņēma mani isti pikta — laikam ģimenē gadījušās kādas nepatikšanas. Ko es zvanot kā kāds policists, viņai un tāpat Marijai ausis, paldies dievam, esot vēl labas, viņas gan dzirdot, ja arī tikai vienu reizi piespiež. Mājās patlaban mazs bērns, katru vīliti viņa apskatīja paladziņiem un kreklīņiem, katrai neizgludinātai krunciņai dūra ar pirkstu. Kārkliene laikam domājot, ka viņas Lonniņai āda kā kādam bifelim, bet pat tam no tādām krunkām tulzna iemestos mugurā. Arī tur mazliet taisnības, Emma dažreiz

patiešām gludināja pavirši. Kunga gludkreklam uzbiruši divi ogļu punktiņi, tā varēja apieties ar kāda Latgales priekšpilsētas pašpuikas, nevis ar inženiera kunga kreklu. Pašas batista kombinejai mežģines nebij izstieptas, kā pienākas. Un tad — Kārklīene vienu dvieli aizmirsusi, jo viņa tikai vēl šodien izmazgāja un es varēšu atnest parīt. Kundze pārskaitās galīgi.

— Manu dvieli aizmirst! Pasakiet viņai, ka es necietīšu, ka man te veļu sāks nest pa gabalam. No tās zvanīšanas man nervi cieš. Pasakiet viņai to priekš visām reizēm.

Es valdījos, zobus sakodis. Kundze — es gribēju atteikt, — citiem arī ir nervi, pat man, lai cik savādi tas jums izliktos. Es esmu slims cilvēks, jūsu spieģšana man plēš ausis. Protams, to es viņai nepateicu. Bet viņa nerimās.

— Manu dvieli aizmirst — vai tas ir dzirdēts! Bet varbūt nemaz nav aizmirsts, varbūt jūs man viņu gribat nozagt.

Viņa vārstīja durvis rokā. Es atmuguriski virzījos atpakaļ uz kāpņu galu un jutu, ka kļūstu sarkans. Un tad arī man spruka vaļā.

— Kundze! — es atkļiedzu. — Pievaldiet savu muti! Jūsu lupatas dēļ ne es, ne Kārklīene nekļūsim par zagļiem.

Kundze pietvīka kā biete un izskrēja laukumīnā.

— Ko jūs teicāt? Ko jūs iedrošinājāties? Atkārtojiet!

Gribot negribot man bij jākāpjas vēl. Bet tad manīju, ka kreisā kāja man pazaudē atbalstu, tad acis man bij pret griesliem un tie šāvās kaut kur pāri prom, tad nokrakšķēja mani kurvji un tad — un tad es nemanīju vairāk neko.

Atjēdzos aiz nejaukām sāpēm pakausī un asa dūrēja krūtīs, kāds klepoja aizvilkdami, varbūt tas biju es pats, saļš miklums man sūcās pār lūpām. Kundze kāpņu lomā augšā plātījās rokām un kaut ko brēca, apakšā divas sievas un sētnieks mēģināja uzslīet mani kājās. Sētnieks lamājās.

— Gnīdas tādi! Staigā kā sapītām kājām. Labi, ka nav vēl nolauzis kaklu, vazājies tad viņa dēļ pa iecirkni un velns zin kur.

Ormanī mani aizveda mājā. Neganti pārbiedēju Kārklīeni un Annu. Ašiņu tecēšana gan drīz pārstāja, bet toties niknāks kļuva klepus, Mocīja karstumi un aukstumi, krūtīs durstīja kā neasu ilenu, vārgā roka bij notirpusi un nekustināma. Nelīdzēja ne zāļu tējas, ne apliekamie. Ēstgribas nebij nemaz, pa dienu gulēju smagā miegā, naktīs nomodā vai nosvidis mocījos nejaukos murgos. Smagas trīs nedēļas

tā savārgu, tad ārsts pavēlēja nekavējoties vest mani uz slimnīcu. Un tā es nokļuvu še. Un tā es guļu še un tagad aprakstu šīs lapas.

Ap lieldienām reiz atnāca Kārkliene apraudzīt mani, atnesa kulīti ābolu un pašceptus saldumus. Kārklu ārstu komisija atzinusi par ilgāk neciešamu dzelzceļa dienestā. Ņemot vērā viņa nevainojamo kalpošanu, pārcelts uz kādu šaursliežu ceļa staciju Kurzemē par valsts koku laukuma sargu. Šo ziemu — par tālāko nekādas drošības. Anna gulēja gultā, strādātāja tā vairs nebij. Man gan gribējās prasīt arī par Emmu, bet tā kā Kārkliene pati par to neko neteica, tad nodomāju, ka laba nekā viņai nav ko teikt, tāpēc arī es netaujāju.

Varbūt viņa tiešām kļuvusi par bārdāmu kā solījās. Kad būšu vesels un laukā, jāpastaigā pa lokāliem un jāuzmeklē. Tur es viņu neatstāšu. Gan man radīsies prasme pārliecināt viņu un izraut no tā zaņķa. Bet ja nu tas ir viņā pašā, ja tā ir viņas dzīve un liktenis? Ko mēs iespējam pret likteni?

— Un nu ir beigas? — māsa Ģertrūde vaicāja, tikko ienākusi, manas lapas rūpīgi novietodama pie citām.

— Jā, nu ir beigas, — es atbildēju. — Bet kāpēc jūs rādāt tādu seju, it kā jums nepatīktos, ka es savu stāstu esmu nobeidzis?

Viņa brīdi padomāja.

— Tiesām, var arī būt, ka man lāgā nepatīkas. Es neesmu nekāda lielā lasītāja, bet tagad biju tā pieradusi katru vakaru vai rītu, kad tiku mājās. Ir jau arī laiks: jūs iesākāt augustā, un tagad ir maijs.

— Patiešām? Tagad ir jau maijs?

Māsa Ģertrūde pavīpsnāja.

— Ak, jūs rakstnieki! Pat to viņš nav manījis! Kaut kur bij drukāts — viens dzejnieks sajūsmā pat to neievēroja, ka papīra lapai mala klāt, un rindu beigas uzrakstījis tieši uz galda.

Sarunu pārtrauca ārsts. Acis viņam mirkšīnājās žirgtāk aiz zelta brillēm — no aizvakarējā rīta, kā abi ar savu kolēģi te pētīja mani.

— Nu, labi? — viņš apprasījās, klausuli atkal bāzdams man pie krūtīm.

— Lieliski, — es atsaucos, un šoreiz patiešām nemeloju. Sajutos pavisam vesels, augums likās jauna spēka piebriedis. Jau veselu nedēļu es vairs negulēju gultā, sēdēju krēslā — šodien pat neļāvu spilvenu nolikt aiz muguras un kājas ietīt segā.

— Temperatūras jums vairs nav, — ārsts sacīja, — sirds darbība normāla, plaušas puslīdz kārtībā, reimatisms rokā un citur nav vairs tik bīstams, protams, ja paši piesargāšities. Rītu es sasaukšu tādu mazu konsiliju, ja kolēģi piekritīs, pārīt jūs varēsiet iet laukā.

— Redziet nu, doktora kungs, — es ieminējos, — un jūs vēl negribējāt atļaut man rakstīt.

Krucinās ap acīm ārstam paplaiksnijs kaut kas smaidam līdzīgs.

— Tagad es visiem saviem pacientiem likšu romānu rakstīt.

Ārsts izgāja, māsa Ģertrūde pavadīja viņu barakā. Es aizvēru acis un atmetos pret atzveltni. Tik patīkami jaust, kā asinis alkal silti strāvo pa dzislām un galva skaidra kā stikls. Riebigās zāļu garšas jau veselu nedēļu vairs nebij mutē. Vakar pusdienās jau atnesa gaļas zupu, tagad man kārojās uz oglēm ceptas siļķes. Vēders ir tas labākais mērogs — manējais patlaban rādīja, ka esmu vesels. Kas pats nav slims bijis, tas veselību nepazīst, tam es velti mēģinātu aprakstīt savu sajūtu. Bet kas paši cietuši, tie zinās tāpat.

Acis man ciet, bet snaudiens nenāca: tagad jau pa naktīm gulēju mierīgi un cieši. Pavēros logā. Vinstīgas pie tālā mūra tikko vēl sāka plaukt, pelēkās stīgas pievārstītas zaļganām pārplīsušu pumpuru slotiņām. Arī liepām lapas vēl pusaugā, tik gleznas un nīrbīgas kā tauriņa spārni. Saulē dzelzskāju krēslā sēdēja baltbārdains vecuks aizsietām acīm. Kāds nelietīgs radījums tomēr ir cilvēks, — es nodomāju. — Kāpēc tāds svelmains prieks patlaban pārplūst mani? Tāpēc, ka esmu vesels, tāpēc, ka saules un lapu mirdzums staro man acīs — tāpēc, ka esmu tūkstoškārt laimīgāks par to nabaga aklo tur dzelzs krēslā. Tikai preti citu nelaimei mēs apzinām un sajūtam savu laimi. Nelaimīgajiem vajag būt, citādi pasaulē nebūtu neviena laimīga.

Kā siltos viņos es šūpojos savā izjūtā. Pilsētas dārzos drīz ceriņi plauks, lauku gravās ievas zied un pirmie arumi smaršo. Parīt es jau staigāšu pa alejām, varbūt iziešu ārpus pilsētas, kur smilksu noras patlaban apzeļ un priedēs dzeguze kūko. Tomēr sevišķa ligsme par šo aizparitu nesakūsāja mani, tāpēc ka tas bij droši un negrozāmi. Lielāka vērtība šķiet tam, ko vēl var pazaudēt, ko vārīgi turam pirkstos un sargāties elpu uzpūst virsū.

Ienāca māsa Ģertrūde, sava lēnā smaida atplauksmi sejā.

— Tātad parīt jūs iesiet laukā.

— Ārsts tā domā, — es atteicu, bet pats nodomāju, ka viņa varētu gan būt mazliet priecīgāka.

— Ziniet, viņš patiešām domā, ka tā rakstīšana jums arī

savu tiesu palīdzējusi, — viņa teica, plecus mazliet parauslīdama.

— Tad jau es esmu labāks ārsts kā viņš, — es pasmējos.
— Es viņam to jau toreiz apgalvoju. Protams, viņš tikai jokojas.

— Tikai — tā nevar teikt. Es viņu pazīstu labāk. Agrāk viņam bij sava privātklīnika, un es tur kādu laiku strādāju. Visu laiku viņš ārstēja pēc savas metodes, kamēr nepalika neviena pacienta un viņam bij jāmeklē vieta pilsētas slimnīcā, kur nekādas paša metodes netiek pielaiestas.

— Viens pacients viņu paturēs labā piemiņā. Es.

— Tie citi tā nedomāja. Netikāt dzirdējuši par viņa metodi? — par to savā laikā pat avīzēs zobošanās. Droši vien esat novērojuši, kā dara ārstu vairākums, deņinas desmitdaļas ārstu. Tikko slimniekam acis uzmet, tūlīt sēstas un raksta garu recepti, kas nabaga cilvēkiem maksā lielu naudu. Bet piederīgie stāv tur apkārt un svētā bijībā skatās, kā viņa zīmulis triepj uz papīriša tās glābējas rindas.

— Tagadējiem cilvēkiem pret medicīnu un zālēm tāda pati mānticība, kā agrākiem bij pret pūšlotājiem.

— Viņš negribēja izmantot šo mānticību, viņš centās to iznīdēt. Cik reižu noklausījos, kā viņš tos mācīja. Dilonis? Nedomājiet, ka tie pāra desmit ķīmikāliju grami dienā jūs var glābt. Jūs strādājat spiestuvē, ieelpojat svina putekļus un gāzi, augu dienu stāvat kājās vai sēzat salīcis. Tiru gaisu jums vajag, sauli, kustēšanos, vieglu un spēcīgu barību. Bez visa tā zāles noder tikai jūsu plānā maka iztukšošanai. Sirdskaite? Nekādi pilieni jums nepalīdzēs, ja neatmetīsiet alkoholu, ar ko divdesmit gadu sistemātiski bojājuši savu asiņu dzinēju. Tiem, kas saslimuši aiz bezdarba, aiz pārtaukošanās vai vienkārši iedomības, viņš vai nu neparakstīja nekādas zāles, vai arī lika dzert kādu nekaitīgu, bet arī gluži nederīgu šķidrumu. Stundām viņš pētīja slimnieka dzīves veidu un slimības cēloņus, pūlējās pārliecināt, ka ārsts neko nevar dziedināt, tikai norādījumus dot, bet slimniekam galvenā kārtā jāārstē pašam sevi. Fizisku darbu un diētu viņš allaž lika savas receptes pirmajā vietā. Smalkie pacienti un it sevišķi pacientes ņēma laimā, citiem apnika, citi noturēja viņu par nemākuli var šarlatānu un aizgāja pie prātīgiem ārstiem, kas labāk pazina savus ļaudis un tūlīt parakstīja tās garās receptes. Klīnika bij jāslēdz ciet, tirā laime, ka vēl

pagadījās šī vieta, citādi gan viņam nāktos pierakstīties inteligentajos bezdarbniekos. Esmu pārliecināta, viņš nopietni domā, ka tā romāna rakstīšana jums palīdzējusi izveseļoties.

— Es atkal domāju, ka galvenā kārtā man līdzējusi jūsu kopšana, māsa Ģertrūde.

Viņa sarauca pieri.

— Sevišķi par jums neesmu rūpējusies, es taču pieradu visai barakai. Un ja to esmu darījusi, tad tas nav nekas teicams, tad citiem ticis par tik mazāk, cik vairāk esmu ziedojuši jums.

— Liekas, jūs nemaz nepriecājaties par manu izveseļošanu? — es ieminējos, tiešām drusku sapīcis.

— Nepriecājos? — viņa domīgi novilkā, uz manas gultas malas apsēdusies. — Varbūt mēs savā darbā priecājamies un bēdājamies mazliet citādi, kā jūs to iedomājaties. Bet patīkamāk mums ir, ja kāds izveseļojas, nekā kad viņš nomirst. Vai jūs zināt, kāpēc atrodaties šajā istabā un kā viņu sauc?

— Vai tad šis salons domāts tikai privileģētiem slimniekiem? — es smējos.

Māsa Ģertrūde paskatījās mani nopietni — ļoti nopietni un pārmetoši.

— Jā, tikai privileģētie šē nokļūst. Nāves drausmīgi baidās visi, sevišķi tie, kam aizdomas, vai ārsti neslēpj viņiem sagaidāmo tuvo apciemojumu. Nāves bailes taču ir daudz šausmīgākas par viņu pašu. Lai tos pārējos pasargātu no veļtām mokām, mēs šē pārvietojam tādus, kuriem vairs nav nekādu cerību.

— Mirējus? — mēle man bij kļuvusi savādi smaga. — Tātad jūs gaidījāt, ka arī es —

Māsa Ģertrūde neatbildēja tieši.

— Jums ir ievērojies reimatisms, skleroze un astma, bez tam ieliekta ribas, drusku ievainotas plaušas un satricinātas smadzenes. Mēnešiem jūs svārstījāties kā uz laipas, bet tad piepeši strauja pārmaiņa it kā uz labo pusi. Tā allaž ir aizdomīga zīme. Vārdū sakot, mēs vairs necerējam. Bet nu jūs atkal esat vesels un parīt iesiet laukā, pretī jaunai dzīvei. Nu, tukšs šis salons jau nepaliks, barakā mums vairāki kandidāti.

Zvans aizsauca viņu barakā. Svešām acīm es aplūkoju šo šauru istabiņu gludām baltām sienām, no kurienes nekad nevarēja izvēdināt hloroforma, ētera un kampara smaku. Saule ārā spīdēja tāpat, bet logs bij satumsis, liepu svaigās lapas kā

puteļiem apbirušas. Tātad uz laipas es esmu bijis... Man ienāca prātā meža tilts ar izcilātiem apaļiem kokiem, es slāvēju, margai pārliecies, bet pa apakšu ienām slidēja prom Ģirzdas melnā straume. Ak, tā zem manas laipas gan bij vēl melnāka un dziļāka... Man sametās vēsi, es pavilku segu no kājām augstāk.

Māsa Ģertrūde ienāca atkal, mazliet steidzīgāk kā parasts. Apsēdās uz gultas malas.

— Vēl stunda, kamēr slimnieku apmeklētāji sāks nākt, — viņa leica. — Tikai rītdien jūs vēl būsi šē. Man gribējās ko vaicāt. Kā jūs to visu tā varat atcerēties? Es nebūšu mazāk piedzīvojusi kā jūs, bet ja man tas būtu jāuzraksta —

— Tad jums vispirms jākjūst slimai, — es jokojos.

Jokam viņa neatsaucās.

— Labi vai slikti jūs rakstāt, par to es nevaru spriest. Bet kā īsti tas nāk? Kā jūs to varat?

Par to es pats nebiju domājis. Mēģināju satvarstīt un atcerēties, bet nojaudu jau, ka neko skaidri nevarēšu viņai pateikt.

— Atmiņā tas nav, — es prātoju. — Atmiņa patur tikai to rupjāko, virspusi, pašus asākos vilcienus, kas nebūt nav tie galvenie. Un arī tie nekad neslāv prātā. Cik reižu vēlākos gados gan esmu atminējies savus skolas piedzīvojumus, kara darbu zemniecās, Švolkovski, Kāna kundzi, mazo Juzi un tos citus? Bet kaut kur viņi taču paglabājušies — gaišāki un dzīvāki, nekā to varēju iedomāties.

— Nu, jūs jau gribējāt rakstīt savu dzīves stāstu, tad viņus nekādi nevarējāt aizmirst.

— Pagājušā augustā es vēl neko negribēju. Man vienkārši bij garlaicīgi, bet ārā tik saulaini spodri. Es domāju, ka uz laukiem patlaban smaršo likko nopļauti rudzi, jaunie stārķi metas gubiņu galos un vējš pa lielceļiem dzenā kūpošus smilkšu virpuļiņus. Ziniet, es vēl vienmēr esmu tīrais laucīnieks, lai gan no pilsētas prom netieku. Te ārā mētāja pa gaisu smaidošu klavas lapu, un tad es laidos viņai līdzī. Pāri Kuzņecovam, pāri Ogrei, līdz tām vietām, kur pats biju citreiz staigājis. Slims un nevarīgs, kāds biju, es sajutu piepešu līgsmi — parādīt pašam sev, ka visus šos gadus taču neesmu bijis tikai vecs grausts, slimnīcas kaktā nomests vārgulis, ko drīz aiznesīs uz kapliču un no turienes izvedīs pa vārtiem. To es atminos skaidri, tāda toreiz bij sajūta. Nezinu, vai es to

pateikšu pareizi. Man bij stipra pārliecība, ka varēšu sameklēt savā pagātnē pierādījumus, kas dod man tiesību veselam tikt un dzīvot vēl.

Viņa pagrozīja galvu.

— To gan tā pagrūti saprast.

— Un tad nāca viņi visi — tie, par kuriem esmu stāstījis. Ne no atmiņas, lielāko tiesu no tādām tālēm un krēslas, ko līdz tam sevī nekad nebiju nojaudis. Ne uzreiz un tādi, kādus jūs redzat manā stāstā. Nē, tie ir dīvaini aplinku ceļi, par tiem es laikam jau kaut kur savās aprakstītās lapās esmu ieminējies. Tās ir dīvainas gaitas, par tām gandrīz nemaz nevar runāt. Reiz šis stikla durvis palika vaļā tāpat kā tagad. Kāda apmeklētāja tur runāja smalki un vidzinādama, es viņu nevarēju redzēt, bet balss arī nebij viņas, es dzirdēju Kalnkāju un tūliņ arī ieraudzīju pašu — kioskā, pie veļas baļļas, krepdešīna uzvalkā, korsetes sažņaugtu vidukli, izspieslām acīm. Un tūliņ tai blakus taisījās Kalnkājs pats, Vilde, Sausiņa kundze, Upesjuris... Citreiz tas sākas no tīrā nieciņa — viens pats nejauši iekritis sirms matiņš var ierosīt garu stāstu. Es esmu pārliecināts, ka arī rakstniekiem tas ir tāpat. Tas neiesākas ar gribu un nav sameklējams, bet ierodas un ir klāt.

Māsu Ģertrūdi acīm redzams garlaikvoja mana plāpāšana, laikam viņa bij gaidījusi ko svarīgāku.

— Un vai tas viss tiešām tā bij, kā jūs to aprakstāt?

Man atkal uznāca liela pārdoma. Atmiņā palicies arī kaut kas no Upesjura prātojumiem. Tagad zināju, ka viņam šur tur taisnība.

— Neviens, kas raksta, nevar apgalvot, ka tas tiešām notikās tā. Senajā pasaulē bij tādi vēsturnieki Tacīts un Plutarhs. Bez šaubām, tie arī domājās rakstām tiro patiesību, bet mēs tagad lasām tur tīrās pasakas. Nemaldīgas patiesības nav nekur un nevar būt, katrs cilvēks to pašu parādību redz savādi un savādi vērtē katru notikumu. Ja jau vēsturē tas ir tā, tad vēl vairāk stāstā. Vai es tiešām to visu tā esmu piedzīvojis, kā aprakstu? Droši vien ne. Kas dzīvē man sagādājis prieku, to es neviļus tēloju jaukāku, bet ļaunā atmiņā palikušais neviļus iznāk pavisam briesmīgs. Ja es tagad padomāju, tā pati Kalnkāja nemaz nebij sliktāka par citām Rīgas kioskniecēm. Tik nepievilcīgu esmu notēlojis viņu tāpēc, ka toreiz apskaudu viņas zīda kleitas un kristalus, un

tāpēc, ka viņi mani beigās padzina. Vurmis tik nesimpatisks tāpēc, ka viņš tā lutināja savu Neronu, bet es supus nevaru ciest. Kāna kundze bij arī diezgan netīra, bez tam uz muguras viņai neglīts tumšs dzimuma plankums, par to es neko neesmu teicis, jo — — nu, lai labāk paliek . . . Man liekas, ka stāstā vienīgā patiesība ir tā, ja es rakstu tā, kā man jāraksta, bet jūs lasīdama ticat, ka tas tiešām tā bijis. Oskars Vailds saka — bet kam jums jāzin, ko Vailds saka?

— Pareizi, — māsa Ģertrūde piekrita, — kādēļ man tas jāzin. Tikai par jums es gribētu zināt — visu. Bet visa tur nav. Par citiem jūs stāstāt daudz vairāk nekā par sevi pašu. Es manu, jūs man daudz ko esat noslēpuši.

— Man jūs to pārmetat, — es teicu, drusku aizskarts, — bet Upesjuri vēl nesen gribējāt aizstāvēt. Atceraties?

Viņa sastostījās.

— Upesjuris — tas ir pavisam cits. Jūs . . . Drusku vairāk par jums zināt man gribējās.

Viņas tirās acis te katru dienu bij lūkojušās manī. Kāpēc es tikai tagad ievēroju, cik tās dziļas? No dziļēm tumšs spodrumums dzēlās manējās — izmanīt, izzināt, uzminēt. Divaina, vēl neizprotama jausma man pāršalca, kā viegls noreibums apmāya galvu. Kad es pēc īsa mirkļa atkal varēju skaidri redzēt, lēni atstari vēl noslīda pār manu seju. Māsa Ģertrūde cēlās vilcinādamās.

— Pulkstenis divi, apmeklētāji sāks nākt. Pēc tam tūlīn maiņa, šodien es pie jums vairāk neienāksu. Bet ritu. Jūs jau vēl neaiziesiet?

— Nē, bez jums es neaiziešu, — es iesaucos naivi kā mazs zēns un apkaunējos pats. It kā kad mums abiem būtu jāaiziet, it kā kad man viņa jāpaņem līdzī, it kā kad māsa Ģertrūde taisītos man līdzī . . .

Siļti atstari vēl vienmēr glāstīja manu sirdi. Kājām gridā atsperdamies, tāpat sēdus apgriezios ar visu krēslu — man bij jānoskatās, kurp viņa aiziet.

Durvis vaļā. Trīs reizes redzēju viņu iznirstam vidus spraugā starp gultām, viņa gāja, vienam segu sakārtodama, otram pagalvi paceldama augstāk, trešam ūdens krūzi pielikdama pie mutes. Viņā galā pazuda. Baraka nu tukša, tur palika tikai tās divdesmit astoņas gultas un te es ar savu prieku pilno sirdi.

Kāds klusi vaidēja, kā zem segas, laikam caur sakostiem

zobiem. Ļaunā patmīlā es aiz šiem vaidiem vēl skaudrāk izjutu, ka man vairs nesāp nekas, ka parītu iziešu no šejienes pavisam vesels. Māsa Ģertrūde . . .

Māsa Ģertrūde — tās bij beigas un iesākums. Barakā cits pēc cita nāca slimnieku apmeklētāji, bet kāda daļa man vairs gar tiem. Es domāju par māsu Ģertrūdi un pats par sevi, mana izklaidīgā doma maldījās starp diviem poliņiem, starp beigām un sākumu. Skaraini, neskaidri apjaudu to, ko biju nobeidzis, un vēl neskaidrāk to, ko taisījos iesākt. Iesākt citādi un nobeigt pavisam citādi. Pagājušais tikai mēģinājums nākamajam.

Švolkovska vairs nebij, savas valodu mācības gan vairs nevarēšu atkārtot nopietnāk un pamatīgāk. Kāpēc es toreiz labāk neizmantoju garo brīvo laiku un nepasmēlos dziļāk no tiem viegli piesniedzamiem avoliem? Vai es nevarēju ciešāk pieturēties Upesjurim un ar viņu aiziet vēl tālāk literatūras plašumā, kas tikko sāka vērties manā priekšā? Bet vēl taču atlikās tik daudz, ko atsākt par jaunu. Vēlreiz es pārstaigāšu savas pēdas, skatīdamies gaišāk, saprazdams labāk, pats sevi vērodams un svērdams uzmanīgāk, no visiem strautiem smēldams dziļāk. Vecajam draugam Ģirtam Viksnam es teikšu: tu esi tik gudrs un izmanīgs — kam tev komercskola un kroņa auzu vezumi, arī bez tiem tev lāpat būs savs delikatesu veikals Kaļķu ielā. Ar savu otru labāko draugu Fridi mēs atkal iesim Piņķu mežos vai par ratiņu stūmējiem, — arī teātri spēlēt mēs varam, kāpēc ne! un tagad daudz labāk. Uz Granzdām katrā ziņā aizbraukšu un parādīšu Intai, cik labs un godīgs varu būt. Kalnkājai tagad droši vien atkal krep-žoržeta kleita un japāņu saulesargs, es galanti noskūpstīšu roku un apvaicāšos, vai viņa nemeklē nama pārvaldnieku. Dārzniekam Āboliņam patlaban vajadzīgs palīgs — lūdzu! Labāk par mani neviens neizdarīs. Kārklis saņem savu nelielo pensiju un nopircis mazu mājiņu ar divām pūravietām zemes kaut kur Ventspīlī vai pie Iecavas. Es aizvedu Emmu no naktslokāla: tu esi tik daudz dubļu bridusi un nikusi pilsētas nomales sausā smilktājā, tagad ziedi kā puķe, kā tā, kas tu esi, te ir tīra, valģana zeme. Pat Neronam aiznesu veselu kilogramu vecāku kaulu. Neņem nu jaunā, vecais ienaidniek, mēs taču abi neesam tik nikni kā izlikāmies . . .

Es atjēdzos smaidīdams, kaut kas balts bij ieplīvojis man acīs. Protams, neko tādu es nedarišu, atsākt neko nevar, tikai

līlāk iet, taisnāk, drošāk un laimīgāk. Arī es pats esmu kā bite, kas, salasījusi medu no tūkstots ziediem, ar smagu saldu naslu laižas vējam līdzī. Uz zeltotas, smaidošas kļavas lapas pretī jaunai dzīvei!

Kaut kas balts... Jā, tā bij māsa Ģertrūde. Savā baltajā apvalkā viņa stāvēja šajā pusē klistošajam apmeklētāju pulim, pār gultu noliekusies. Tā taču tā pati gulta, kurā es reiz gulēju, mana gulta. Pretī viņai sieva, seju lakatiņā paslēpusi, mazu zēnu pie rokas.

— Palīdziet viņam, — sieva šņukstēja. — Viņš saka, ka pa naktīm šē tā vaidot... viņš baidās.

— Pālieciet vien mierā, — māsa Ģertrūde teica, un viņas balss skanēja tik pārliecinoši. — Tā mazā istabiņa parīt būs brīva, mēs viņu pārvietosim tur. Tur viņam būs labi.

— Vai viņam tur būs labāk? — sieva pārvaicāja, acis noslaucīdama.

— Tur viņam būs pavisam labi.

Es zināju to pašu, ko māsa Ģertrūde, un pārsēdos gultā. Kā es drīkstēju aizņemt šo krēslu? Tajā taču sēdās tā, kas te pieņēma savus viesus, lai aizsūtītu tos uz kapliču un pēc tam pa vārtiem laukā. Arī es parīt aiziešu pa tiem vārtiem, tikai pats savām kājām un garām kapličiai... Bet viņš paliks te — un māsa Ģertrūde pie viņa tāpat kā pie manis... Tiešām, viņa paliks?

Jā, māsa Ģertrūde!

Es gulēju puszviļu gultā, rokas zem pakauša pabāzis. Diena bij pelēka, ārā smidzināja vēlina pavasara lietņš, liepās šalca viegla vēja guldzieni.

Tikko kā aizgāja ārsti, bet es jau vakar zināju, ko viņi man pateiks. Lēmums vienbalsīgs, es varu aiziet tūlīn pēcpusdienā, bet atļauts arī palikt līdz ritam. Rītu katrā ziņā, ilgāk mani te vairs nepaturēs. Nu, protams, šī istabiņa vajadzīga tam no manas citreizējās gultas barakā. Tāpēc mani izraida prom. Izraida — taisni tā es to sajutu. Un cēlās tā kā protests, tā kā īgnums par tādu patvarību. Kā kādu nedzīvu lietu mani novietoja še un nu atkal izmet laukā, nevaicājot, ko es pats gribu. Bet vai tad es pats negribēju vesels tikt un izkļūt laukā no šejienes? Kas īsti notiek ar mani?

Visu nakti biju palaidis nomodā un pusmiegā. Nekādi murgi mani vairs nemocīja, aiz aizvērtiem plakstiem plīvojās maigs zīda plīvurs, tad apklāvās tuvāk, šūpoja mani siltos viņšos, līdz kamēr sirds kļuva gurda kā savas sulas pārbriedis zieds rāmā pavasara saulē. Laikam tā sajūtas katrs slimību pārspējis cilvēks, kam vārti vaļā uz jaunu dzīvi.

Bet tur kaut kas iznirst no baltā mākoņa. Nē, nav vairs mākoņa, — no baltā lakata loka mani veras divas tumšas acis, sliecas tuvāk, it kā gribētu ko teikt. Ko viņas grib man teikt? Ko viņas var man teikt? Es esmu izveseļojies slimnieks un rīt aiziešu no šejienes. Manā vietā noguldīs citu, un to atkal kops māsa Ģertrūde. Tikai dažas dienas — visu to laiku tajā krēslā gaidīs tā, kas savus viesus nekad nepamet še. Es viņai esmu izmucis nekaunīgā un pretlikumīgā kārtā, tāpēc viņa jo vērīgāk uzmanīs manu vietnieku. Un māsa Ģertrūde būs viņai palīgos. Kas viņai ko teikt? Bezgala mulķīgs un neiespējams tas, kas man mirkliem paplaiksnās prātā. Viņa te kalpo savai lielajai pavēlniecei, kāda daļa viņai gar tiem, kas paši aiziet no šejienes?

Un tomēr — viņa taču grib man teikt... Vai patiešām viņa grib teikt? Varbūt tas esmu es pats, kam jāsaka? Kā lai to pasaka, kad es pat vēl lāgā nevarēju aptvert, kas man būtu sakāms? Bet tā aiziet nevarēju — tā ne, tā ne! Kaut kas dziedza skaļi, it kā mani ar varu rautu prom no šejienes un viņas. Es gluži pieplaku sevī, kad māsa Ģertrūde ienāca tikko dzirdamiem soļiem.

Viņa nosēdās manā kājgalī, skatījās sienā. Baltais lakats uzvilks perei tālāk kā parasts, acis tikai sāpus saskatāmas — man tomēr likās, ka viņa tās tikko nomazgājusi aukstā ūdenī. Vai māsa Ģertrūde patiešām būtu raudājusi? Kāpec viņai jāraud?

— Tad rītu jūs aiziesiet prom? — viņa vaicāja tā nespodri.

— Jā. Ārsti visi bij vienis prātis. Bet man liekas, jūs nemaz nepriecājaties par to, ka esmu vesels un aizeju.

Par lielu izbrīnu, viņa pakratīja galvu.

— Par jūsu izveseļošanos. Bet par to, ka aizejat, par to ne.

Vairāk piedzīvojis, jau šajos vārdos un it sevišķi apslāpētā, kā izdvestā balsī vien saprastu to, ko viņa teica. Arī man ausīs sāka stiprāk dunēt, tomēr savā muļķībā un kautrībā es vēl izmuldēju:

— Laikam jūs pie manis esat pieradusi.

Tagad viņa it kā sadusmota vērsās taisni pret mani.

— Jā, es esmu pieradusi... Es esmu ļoti pieradusi... Es esmu tā pieradusi...

Vienu roku viņa bij pārmetusi man pāri un liecās tuvāk, arvien tuvāk. Viņas acis bij lielas un dziļas, un pašā dziļumā es tur nepārprotami dzirdēju to, ko viņa likās man jau vakar pasacijusi. Prātīgu vārdu nevarēju attapt, tikai nošļupstēju:

— Jā?...

— Tad jā, jā, jā, tu — koka gabals tāds...

Savā puszvilā nevarēju ne pacelties sēdus, ne atslīgt guļus. Neveikli sataustīju viņas rokas, vēl neveiklāk noglaudū. Tās taču bij tās pašas rokas, kas mani tik ilgi te cilājušas un glāstījušas. Garās skropstas viņai pierasoja, viņa pielēca kājās, piespieda lakata stūri acīm un izsteidzās laukā.

Arā vējš šalca viegli. Jumta noteku caurule dūca svinīgi kā ērģeļu stabule.

Viņa atgriezās tikai pievakarē. Es pa to laiku biju šo un to nopietni pārdomājis. Tagad es to varēju, tagad skaidri zināju,

par ko. Un sāku mazliet šaubīties — vispirms par sevi, tad par viņu. Viņa gribēja sēsties krēslā, bet es satraucos.

— Tur ne, — es teicu — Tur taču viņa pieņem savus viesus.

Protams, Ģertrūde nesaprata, par ko es runāju, tomēr nosēdās gultas kājgali. Pa paražai rūpīgi apsedza manas kājas, lai gan istabā stipri silts un es pats biju gluži vesels.

— Es nezinu, kas tie par viesiem, — viņa sacīja. — Bet tu jau bieži runā tā, ka grūti saprast.

— Tā ka nemaz nevar saprast. Tāds es nu vienreiz esmu. Baidos, vai tikai tu pati sevi neesi pārpratusi. Tu mani taču tik maz pazīsti.

— Labāk, nekā tu domā. Es pati visu laiku pārdomāju un nu zinu. Neko vairāk man nevajag. Esmu iepazinusi tevi pa šiem mēnešiem tieši un tad no tiem taviem slāstiem. Un isti tur, kur tu vismazāk runā pats par sevi. Kā tu redzi citus un kā spried par tiem, tas taču ir tevī pašā, vai ne?

— Vai es pats zinu, kas ir manī pašā. Lapa es esmu bijis, pa visiem vējiem mētājies, bezsatura cilvēks es esmu — tas tev jāzin pār visām lietām.

— Nelaimīgs cilvēks tu esi, to es arī zinu. Tik daudz esi pārdzīvojis un izcietis.

Man kaut kas asi iesmeldza.

— Tātad tu tikai aiz līdzcietības? Bet tā mums būtu pavisam divaina kopdzīve. Es gribu iet pretī jaunai dzīvei, bet tu — mani vēl vienmēr paturēt slimnieku kopējas uzraudzībā.

— Uzraudzībā ne, bet tuvumā. Tu te runā par jaunu dzīvi — bet vai zini, kāda tā būtu bez manis? Tās pašas vecās atsākums un turpinājums. Tavos gados vairs nelokās un nepāraug sevi pašu. Tu esi vājš cilvēks, bez atbalsta vēji tevi aizpūtīs nezin kur.

— Kāds labums tev turēt mani? Es negribu, ka cits samaitā savu dzīvi līdzī ar manējo. Man nevajag slimnieku kopējas.

Tas iznāca tik gražīgi kā bērnam. Bet Ģertrūde palika tāpat rāma un laipna. Atspieda elkonī pret gultas galu un skatījās sienā.

— Manu dzīvi... Tu pats esi teicis, vai kāds cits tavā slāstā saka apmēram tā, ka cilvēka amats nosaka viņa domāšanas veidu. Es tur vēl piebildīšu, ka tas nosaka arī viņa jūtas. Divdesmit gadus es esmu slimnieku kopēja, domā, ka tie nav atstājuši savas pēdas? Līdzcietība, tu saki, un tā domā

vis lielākais vairums, kas redz, bet nesaprot neko. Ja mēs jūtu katram līdzī un līdzī izciestu viņa sāpes, tad sen būtu applēnējušas kā ogles vai atrastos ārprātīgo patversmē. Divdesmit gados — tur ir bijuši tūkstoši, bet viena paša mirstošā bērna moku un viņa mātes vaimanu pietiek aplīcināt un aptumšot cilvēka prātu. Vairogs vajadzīgs starpā. Kā vaļoles mēs paslēpjām savu jūtu taustekļus zem biezas čaulas, lai spētu strādāt un dzīvot. Hirurģis un žēlsirdīgā māsa vismazāk pazīst žēlsirdību, tāpēc ka tā būtu tā lielākā cietsirdība. Mūsu darbs ir nežēlīgs, tāpēc ka mums jācinās ar ienaidnieku, kam bez nežēlības nav vairāk nekā.

Katrs izveselojies slimnieks, no šejienes aiziedams, ir aiznesis sev līdzī kādu daļu no manis pašas. Lielāku vai mazāku, bet kaut kas tur ir vienmēr. Kādu līdzcietību es varu parādīt, kad man jātur hloroforma vate viņam uz deguna, lai viņš krīt nemanā un pamirst? Kad man jāplēš nost strutojošam griezumam piekaltušie apsēji, bet slimais kauc kā mocīts kustoņis? Bet kad viņš ir vesels un iet prom, tad es zinu, no kurienes viņam tā kaite un kādā dzīvē viņš atgriežas. Vai es varu paturēt atpakaļ to mazumiņu savu nomoda nakšu, sava pieņākuma, sava darba, savas labās gribas un — manis dēļ — arī to cīpsliņu savas sirds, ko viņš pats un citi tur laukā sabradās putekļos? Es esmu strādājusi arī bērnu slimnīcā — man katreiz bij jāvalda raudas, kad izdevām kādu mazo tēvam, kas tikko turējās uz kājām, un mātei, no kuras vēdīja sīpolu un alkohola smaka. Kāda nozīme tam mazumiņam laba, ko iespēju viņam te parādīt?

— Man tā liekas... vai tev pašai arī kādreiz nav bijis bērns? — man paspruka muļķīgs jautājums.

Uz to viņa neatbildēja. Labu brīdi klusēja, es nevarēju pat noģīst, vai viņa vispār dzirdējusi.

— Tev es esmu upurējusi vairāk nekā visiem. Netaisnību es esmu nodarījusi, tiem citiem atraudama un atdodama tev. Tu gribi aiznest līdzī tik daudz, ka man pašai gandrīz nekas vairs neatliekas pāri. Gandrīz visu sevi es esmu atdevusi tev.

— Kādēļ?

— Vai es pati to zinu! Varbūt tāpēc, ka tevi es esmu iepazīsusi desmitkārt dziļāk kā tos citus. Tāpēc, ka tu esi tik labs.

Karsti un sāpīgi mani satrauca šī pārļiekā uzticība, kurai taču nebij nekāda pamata. Nē, viņu piekrāpt es nevarēju.

— Tu maldies, — es teicu un piecēlies nosēdos blakām.
— Es neesmu labs. Es esmu tāds pats liekulis kā Upesjuris, kā laikam visi, kas raksta tik daudz par citiem, bet par sevi pašu nedrīkst. To ļaunāko un neglītāko es tev esmu noslēpis.

— Es neprasu neko vairāk. Paturi savu noslēpumu. Ikatram avotam dibenā ir dūņas — kāpēc uzvandīt tās un saduļķot dzidro ūdeni? Man pietiek ar to, ko zinu, ko tu pats gribēji, lai es zinu. Tagad es tevi vienu prom vairs nelaidīšu.

— Tu domā atstāt darbu slimnīcā?

— Nē, kāpēc to? Te es esmu tā pieradusi un bez tam nopelnu arī pietiekošu iztiku. Bet man ir pašai mazs dzīvoklītis Martas ielā. Es esmu viena pati, pat tālāku radu man nav. Mēs dzīvosim tur, kad es pārnākšu no sava darba un tu no sava. Tā būs skaista dzīve.

— Skaista viņa varētu būt... Bet — vai es noturēšos ilgāk kādā darbā. Es esmu klaidoņa dzīvi pieradis un šaubos.

— Es nešaubos, tāpēc ka turēšu tevi. Sevi es pazīstu.

— Bet ja es negribēšu, ka mani tur? — es liepos vēl, lai gan viņa jau tagad turēja mani tik stipri, ka sajutos drošs un mierīgs. — Ja man atkal pamodīsies kāre laisties — —

— Kā tai smaidošai ļapai, vai ne? Tad lidosim abi. Vai tā tomēr nebūs labāk? Vai tā nebūs labi?

Viņa pati pasmaidīja tik pašpaļāvīgi un sirsnīgi. Ko te vēl līdzēja tiepties? Es noliecu galvu un atbildēju klusi, pavisam klusi:

— Jā, tā būs labi.

OTRA GRAMATA

MĀSAS GERTRŪDES NOSLĒPUMS

Debeš no paša rīta samākusies. Kad es septiņos piecēlos, vēl plaismoja gaišāku svītru tīkls. Tagad tur vispār kā rupja pelēka sēga noklāta — pret piekiā stāva logu palsa, lejup arvien biežāka, Lielās ielas namu spraugās jau gandrīz iemelna. Nomelnējušais velosipēdu fabrikas skurstenis pret to tikko atšķiramš. Kvēpainu dūmu grīstis vērpās augšup, līdz izkusa mākoņu velteni.

Lejā, mana namsaimnieka Zommera priekšsētā, pa paradumam klaigā bērni. Tāpat pa paradumam lāgu lāgiem atskan sētnieces rāšanās. Krusts un bēdas viņai ar puikām, kas ķieģeļiem klāto liesu starp namu un zemo laliņu sētu piemētā dažādām laužņām un smīklīm no šaurās ejas gar krustu kaltuvi. Ķieģeļu klājs redzams tikai tad, ja izliecas pa logu. Bet par to tikpat kā uz plaukstas viss, kas tālāk, aiz astoņas pēdas augstā mūra gar mūsu eju, pie baltās vienstāva piebūves ar zaļiem logiem, redelotiem aizvirtņiem un asinsbrūnām vīnstīgu vītnēm līdz pat lietus noteku renēm gar jumta malu. Patlaban pa asfaltēto ceļiņu no ielas ap stūri uz durvīm sētas pusē iet viena no tām trim vecajām dāmām, kas apdzīvo vācu jaunavu biedrības skaistā nama piebūvi. Melna kā mūķene, lēnām aizvirzās zem tām četrām papelēm. Visu vasaru viņas tur laistījās treknām, spīdīgām lapām — nu jau veselu nedēļu pēc tās lielās aizvītušas pelēkas birst zemē. Patlaban pašā galotnē atraisās viena, plata un sačokurojusies nolidinās zemē. Man liekas, es dzirdu, kā nopaukš uz cietā melnā paklāja. Kāpēc es tās lapas tā allaž ievēroju? Īgns pavēršu skatienu sāņus. Labajā pusē, plašajā koku pudurī, pāri vien- un divstāvu namiņiem jau sen esmu sazimējis sava citreizējā saimnieka Vurma parku ar piramīdveidīgo kastaņu un vecajām liepām. Saulainās dienās kastaņa bij tumšbrūna,

bet liepas nespodri dzeltenas — tagad visas krāsas apdzisušas, tikai melnīgsnēji siluēti apmiglotiem apveidiem atēnojas pret pelēko debess fonu. Kad lapas vīst, viss kļūst pelēks.

Cik ilgi tā skatišos pa logu, laudams sajukušām domām un neskaidrām atjaudām klaiņāt pa smadzenēm? Viegli iesmelzda grūtsirdība un skumjas. Kājas bij piegurušas, es atgriezos un pametu apnikušu skatienu istabā. Tumša. Ko līdzēja mans grāmatplaukts, mans galds ar krēslu un grāmatplauktu, kad stūrī Ģertrūdes gultas vairs nav un skapja otrā? Nav arī bērna ratiņu, kas stāvēja gandrīz pašā istabas vidū. Mans un es — tas jau bij tas smeldzošais tukšums, kas jau veselu mēnesi māca mani. Četri gaišāki plankumi krāsotā grīdā — no viņas gultas kājām. Kļuva vēl smagāk, es atvērsos un nosēdos pie galda. Atlaidu galvu plaukstā un pievēros acis. Cik bieži šajā mēnesī esmu tā nosēdējis, kā sēd ievainots putns, zaram pieklāvēies un gaidīdams, kad aprims sāpes brūcē un vējš notrauks viņu tāpat kā to vīstošo lapu.

Vakar gluži tāpat stāvēju pie loga, kad Upesjuris ienāca. Pat labvakaru viņš nepateica, tikai nostājās istabas vidū un skatījās mani. Es nebiju apgriezies, bet zināju, ka viņš skatās manā mugurā — man pēdējā laikā radusies agrāk nepazīta spēja nojaust arī to, ko neredzu. Kad pavēros, mani stipri pārsteidza viņa svešādaļa izskats. Visu šo laiku viņš te nāca liekujotī brašs un pārliecināts, bet viņa garās runas tomēr neļāva apdzist pēdējai cerībai, kas šad un tad vēl pamirdza cauri manām skumjām un nožēlai. Tagad viņš lēnām apsēdās uz gultas malas un pamāja man pret krēslu. Ierunājās tikai tad, kad man sametās neērti un es nokāsējos.

— Zini, es vakar aizbraucu turp. Bez lavas ziņas, protams. Ģribēju pārsteigt tevi ar labu vēsti, nevarēju iedomāties, ka man nesekmēsies tik vienkāršā lietā: mani viņa nekad nav varējusi tā īsti ciest — gluži kā es neciešu šīs žēlsirdīgās ar tām samtainajām acīm, kas piederas viņu profesijai. Tas ir amata piederums, kas dažkārt aizslēpj rupju raksturu un skarbu dvēseli.

— Ģertrūdei nav nekāda skarba dvēsele, — es protestēju. Mans draugs neklausījās.

— Visu biju labi apsvēris un nešaubījos par iznākumu. Es domāju tā: šorīt aizbraukšu pāri, pārrunāšu un atvedīšu vai nu viņu, vai viņas aicinājumu, lai brauc tu. Arī sev pašam par prieku, jo tu esi mans draugs un es nevaru mierīgi noska-

ties, ka tu kā visi tavi vārda brāļi tupi sarucis savā alā un nonkstī acīm redzami. Pārrēķinājos. Absolūti.

— To jau es zināju. Es tevi neesmu lūdzis braukt.

— Iesāku apdomīgi un diplomātiski, bet mana daiļruna šoreiz iznāca pavisam īsa. «Kundze — es teicu — es zinu, kas jums abiem atgadījies, zinu arī, kāpēc tā noticies . . .» Par vēlu atguvos, cik idiotiski, cik neiespējami aplams tāds sākums. Acis viņai paplētās lielas un briesmīgas. «Tātad arī to tas cilvēks stāsta pasaulei!» — viņa pārtrauca mani. Ievēro: nevis mans vīrs, pat ne viņš, bet vienkārši tikai cilvēks. Ja cilvēku tā tieši nosauc par cilvēku, tad tā ir zīme, ka tur viņu par pavisam ko citu. Un kā viņa to pateica! Tā, ka tur nepalika vairs ne mazāko šaubu, ne cerības. Starp jums nav vien šī niecīgā Daugava, bet viss Atlantijas okeāns, tam pāri tevi nepārvedīs arī tik piedzīvojis braucējs kā es. Es tomēr mēģināju — ne vien tevī, bet galvenā kārtā sevis pašā labā. Man bij tik nopietni izdomāta runa, es nevarēju aiziet, viņai nepateicis. — «Kundze — es saku — jūs nepazīstat manu draugu Oļģertu Kurmi — un jūsu bērna tēvu . . .» — «Es nepazīstu? Kas tad viņu pazīst? Jūs? Savā rakstītāju barā — jā, pie grāmatām, pie alus glāzes — jā. Es ar viņu esmu dzīvojuši vienā istabā, dienu dienā . . .» — «Kundze — es saku — viņš ir zelta cilvēks, tikai bezgala jūtēlīgs un greizsirdīgs, tāpat kā mēs visi. Un tad viņš reizēm var būt arī netaisns. Bet īsta mīla nemeklē nekādu taisnību, pat loģiku viņa nepazīst, jau banālā paruna saka, ka mīla ir akla — līdz pēdējai robežai viņa var noiet un aizmirst visas robežas. Īsta mīla vispirms kārtā ir patmīla, tas tā vīrieša dabā, un mēs tur neko nevaram grozīt. Man reiz bij paziņa, tas samaksāja kalponei desmit latus, lai sievas sunīti ieģrūž Daugavā — nevarēja paciest, ka viņa to vienmēr klēpī auklē. Jums vajadzētu papildēties mazliet saprast manu draugu, ja viņš ir greizsirdīgs pat uz pagātnes ēnām, kurām patiesām vairs nav nekādas nozīmes. Protams, es viņa vietā nepārmestu jums to, kas reiz bijis, aiz kā durvis uz visiem laikiem aizvērtas — —»

— Papūlieties izbeigt savu lekciju! — viņa atsaucās, pēkšņi iesmakusi, roku uz durvju tverekļa. — Pārāk daudz man viņu bij jādzird Papeļu ielā. Durvis ir vaļā! Manu bērnu viņš Daugavā neiegrūdis.

— Bet, kundze, — es atbildēju, viņas stulbuma un rupjības

sadusmots. — Jūsu pagātne nu patiešām nedod jums tiesības — —

— Durvis ir vaļā, — viņa atkārtoja, nu jau šķietami mierīga, un tas apvainoja vairāk nekā pirmītējs brēciens. Tikai acis iezalgojās — es tev saku, taisni kā odzei, kas taisās iedzelt. — «Vai jūs iesiet, jeb vai man būs pašai?» — Protams, ka gāju es — gluži kā ūdeni apliets suns. Ko es tur vairāk varēju? Un ko nevarēju es, tad tu pats vēl mazāk. Beigas ir. Tagad tikai met to visu no galvas laukā.

Upesjurim runājot, man bij tāda sajūta, ka kaulaina roka visu laiku žņaudz kaklu ciet. Sūrs niknums krājās pret šo cilvēku, kas dēvējās par manu draugu, bez manas ziņas brauca Daugavai pāri un nu zināja pateikt tikai: met to no galvas laukā. Vai es biju aicinājis viņu talkā? Aiz kādas aklības dūlnā prātā es viņam pirms trim dienām izplāpāju to, ko visu laiku zinājām tikai mēs ar Ģertrūdi? Palīdzētājs! Vislas kundze vismaz zināja pateikt mierinātāju vārdu, manam labākajam draugam acīm redzami kremta tikai paša neveiksme. Par sevi viņš domāja vairāk nekā par mani.

Laikam Upesjurim pašam nebij visai labi un tīri ap sirdi, viņš piecēlās un, zābakiem knakšķinādams, staigāja pa istabu. Tad apstājās turpat priekšā.

— Nesāc taču raudāt. Saņemies. Esi vīrs. Pāries — kad es tev saku. Padomā labāk, ko tagad iesākt.

Beigas tās bij — un viņš vēl runāja par iesākšanu. Nē, tas nebij nekāds draugs, bet ļaunākais ienaidnieks. Taču, pavēries Upesjura sejā, atmetu tādas domas. Protams, viņš joprojām vēlēja man tikai labu. Bet kas man tika no tāda vēlējuma?

— Darbā atgriezties tu vairs nedomā? — viņš vaicāja, atkal staigādams. — Satiku Vislas kungu — vieta vēl vienmēr vakanta, un viņam nekas neesot pretī.

Es nopurīnāju galvu.

— Kas es vairs par strādnieku. Es esmu slimis.

Viņš staigāja atkal.

— Taisnība, slimis tu esi, un iedomātā slimība ir tā bīstamākā. Zāļu tai nav, tikai pats tu vari sevi izārstēt. Kā toreiz, kad rakstīji savu «Smaidošo lapu», atceries?

Kā ar cietu pirkstu svaigā brūcē... Man bij prātā tāpat pateikt, ka durvis ir vaļā, bet tomēr apvaldījos. Bail tika vienam — tikai Upesjuris vēl te nāca pie manis. Viņš tomēr bij mans draugs.

— Un arī tagad izārstēs. Tas ir vienīgais līdzeklis. Raksti. Nu tas bij taisni ar dūri pierē. Tagad es lai rakstītu? Par ko lai rakstu? Malku zāgēt un kraut varbūt, atkal dārzā rakt varbūt, ratelus pa ielu stumt — tas man jau pašam šad tad bij ienācis prātā. Bet Upesjuris laikam uzminēja manas domas vai seļā nolasīja, viņš jau palaikam tik sasodīti redzīgs!

— Tu tagad esi pavisam satriekts, man šķiet, ne tik daudz aiz tā, kas noticis, bet aiz tā, kā pats uztver un izjūti notikušo. Teikšu atklāti: notikums pats par sevi nav tik traģisks, vismaz pāra desmit ģimenes to ik gada še pilsētā piedzīvo, bet tāpēc vīri vēl nenokar galvu un nepadodas melanholijai. Nu, nu, neuztraucies un neņem ļaunā, atzīstu labprāt, ka tu piederī citai sugai un tāpēc arī tava nelaime citādi mērojama.

— Nemēro, lūdzams, vairāk neko, es pats visu esmu izmērojis desmitkārt.

— Tev atliek tikai viens: raksti.

— Ko lai es rakstu? Par ko lai es rakstu?

Tagad mans draugs atkal bij uz sava istā ceļā. Aizpīpoja papirosu un staigāja atkal, mans pīpojamaīs gan tūlīņ apdzīsa pīrkstos.

— Tas ir viegli atbildams jautājums. Atkal tikai par to, ko abi šajā istabā esat pārdzīvojuši, līdz kamēr nāca tā Pārdaugava un viss pirms tam! Man šķiet, te būtu viela veselam istam romānam. Pagaidi, nelec kājās — es tūlīņ pateikšu, kā tu to dari. Tev nav profesionāla rakstnieka dresētas fantāzijas kā — nu, teiksim, kā man. Taisni dresētas, es zīnu, kā to pasauc palīgā, kad pietrūkst reālu piedzīvojumu un pieredzes. Tu esi no tiem, kas mūžā var sarakstīt vienu divas grāmatas, jo vairāk nav vajadzīgs, lai attēlotu pat daudz raibāku dzīves gājumu nekā tavējais. Tieši un vienkārši apraksti savus piedzīvojumus, kādi tie patiesībā bijuši. Dodu savu roku, ka pēc dažām nedēļām tu atkal būsi tikpat vesels kā tad, kad iznāci no slīmnīcas.

— Nekas tur neiznāks. Beigts cilvēks es esmu. Neko es vairs nevaru uzrakstīt.

— Mīļais cilvēk, tā ir tukša fraze, neviens nav beigts, kamēr viņu vēl nesedz smilksu kārtā. Viss šajā pasaulē rit, pārīet un pāiet, pamazām, pašam nemanot, bet pilnīgi droši, ja tu ar visu savu slīmo būtni meties darbā. Es to nerunāju tikai teorētiski, kaut ko līdzīgu arī pats esmu piedzīvojis, tikai ar

to starpību, ka biju jaunāks par tevi un, kā man šķitās, gluži bez paša vainas. Līgava pameta mani un aizgāja pie tā otrā. Tas ir drusku vairāk nekā tava Pārdaugava, bez sāpēm tev paliek vēl pazemojums un izsmiekls, man vairs nebij ko skatīties un gaidīt. Spalvu es biju aizsviedis pa logu zālienā — nekad to vairs neņemšu rokā, es mēģināju sev iegaldot. Un ar ko tas nobeidzās? Nobeidzās ar to, ka trešajā dienā izrāpoju zālienu krustim šķērsām, sēdos pie galda un sāku rakstīt. Tur iznāca dzeju krājums «Neaizmirstamai». Tā es viņu aizmirsu. Mūsu līgavas un sievas nav vairs Lauras un Beatričes, pareizāk gan laikam teikt, mēs neesam tie, kas visu mūžu sāpinājušies aiz šīm dievišķīgajām būtnēm. Paskaties šo balto plankumu manā delnā, reiz tur bij nejauks augonis, tik patīkami tagad pārvilkst pirkstu pāri un sajust, ka nepavisam nesāp vairs. Tāpat es atceros to otro sāpi — kad tas vajadzīgs, kad darbs prasa sentimentālas jutoņas plūsmi. Tad es pasmeļos tur un esmu laimīgs, ka neviens cits nezina, no kurienes tas nāk. Jā, taisni laimīgs, to es tev saku, un tu vari man ticēt.

Es gribēju protestēt, bet viņš nelaida.

— Ļauj man pabeigt. Trīs dienas es skumu un mocījos. Protams, pašam sava nelaime allaž liekas tā lielākā, bet arī tad tavējai ar trim nedēļām pietiek pilnīgi. Jo ko dara cilvēks, kad viņam čūska iedzēlusi? Viņš negaida, kamēr locekļi apmilst un pamirst — nē, viņš liek lūpas pie brūces un izsūc indi no asinīm. Tu taču pats to jau reiz esi piedzivojis, ko tad vēl šaubies.

Upesjuris bij mani mazliet apmulsinājis, es acumirkli pārdomāju.

— Toreiz bij pavisam cits. Ar savu smaidošo lapu es laideļjos pāri gaišajām pagātnes vietām un no tām meklēju ceļu uz nākotni. Tagad tā lapa ir novītusi, pelēka kā šīs dienas un viss; vesels ar to nevar tikt, tikai vēl slimāks.

— Katrai krāsai ir savas nokrāsas un savs prieks. Arī pelēkai. Dienas nav kļuvušas pelēkas uz visiem laikiem — drīz būs balts un dzirkstīs vien. Bet tu neskaties pa logu un negaidi vairs. Sāc strādāt! Jeb vai tev citi nodomi?

Kādi citi nodomi man varēja būt? Taisnību sakot, Upesjura padoms man pēdējās dienās jau pašam šad un tad bij ienācis prātā, tikai šaubījos, vai tur kas iznāks. Arī tagad vēl, bet nu šaubām klāt jāucās arī tā kā griba pamēģināt tomēr. Lai nu

kāds man tas draugs, bet pārlicināt viņš prata. Un galu galā patiešām — kas tad man atlika cits?

Ap pulksten vienpadsmitiem es nosēdos pie galdā. Man ir četrš galds un pietiekoši daudz balta papīra, kabatā vairāk nekā divi simts latu ietaupījuma. Miesā esmu gandrīz pilnīgi vesels — ka sirds pa šo nelaiimes laiku mazliet pagurusi, tas nav nekāds brīnums. Reizēm spējā vilnī izplūda riebums pret šo tintes trauku, kas vērās pretī kā apaļa melna acs, bet jāpārvar tas un viss; ko citu lai darītu?

Es sāku rakstīt — stundu vai divas pēc tam, kad mans draugs bij aizgājis. Sakostiem zobiem, nikni atgaiņādams domas, kas kā uzmācīgas mušas džinkstēja apkārt un metās klāt vēl dzelt un nedot mieru. Un aizdzinu viņas. Aiz loga jau svīda pelēks riets un spuldze jādzēs nost, kad atgīdos ilgi sēdējis rokā atspiestu galvu. Elkonis bij notirpis un aprakstītā lapa sausa. Ar īstu prieku atgīdos, ka tā doma man bijusi par kaut ko citu, kam tikai attālāks sakars ar manu kaiti.

Divas stundas cietā miegā nogulējis, šorīt uzcēlos kā jau tāds, kam palicis nepabeigts darbs. Steigā pārāsīju tās piecas pagājušā naktī aprakstītās lapas un saplēsu. Vai tad tā vajadzēja sākt! Nevis taisnoties, kur man neviens neko neprāsīja, nevis likumot ap to, ko tik nejauki atcerēties, bet turēt stingru tiesu pašam par sevi, kā ar nazi stāt pie jauna audzēja un griezt bez žēlastības. Tā vajadzēja sākt.

Un tad es sāku ar to, kas aprakstīts šī stāsta pirmajās lapās. Un līdz šai vietai nokļuvis un līdz šim teikumam, ko jūs nupat izlasījāt, atkal redzu, ka tā nav visa patiesība, ko es gribēju teikt un tomēr neesmu pateicis. Šorīt, tur pie loga, tie nebij vien šārīta vērojumi un pārdomas — visa šī mēneša un agrāk pārdzīvotās sāpes tur aptvertas. Un tāpēc gribu pastāstīt arī to, ko nupat domāju par savu draugu Upesjuri — šorīt, kad elkonis bij notirpis un spuldze lampā jau kļuvusi bāla. Patlaban jau atkal satumst, bez uguns spalva vairs lāgā neatlopi rindu — esmu rakstījis, nedomādams, kā laiks aiziet. Tā ir laba zīme.

Nupat pieklauvēja aiz aizslēgtām durvīm. Es satrūkos, mana senā, vienmēr vēl neapdzisusi doma atkal blāvi atplivoja smadzenēs. Bet tūlī jau zināju, ka tie tikai māņi un pašapmānīšanās. Tas taču mans draugs Upesjurijs. Atkal viņš!

— Vai tu esi mājās? — viņš jautāja apvaldītā balsī.

Es neatbildēju tūliņ, kaut kas tuvu līdzīgs dūsmām sacēlās manī. Viņa draudzība kļuva jau pārāk uzmācīga un man vairs nemaz nebija vajadzīga. Un kad viņš noprasīja vēl otrreiz, atsaucos gandrīz paskarbi:

— Es rakstu.

— Ā! — viņš noteica kā apmierināts. — Tad ir labi. Tad es netraucēšu tevi.

Dzirdēju, ka viņš nokāpj lejā, zābakiem gandrīz nemaz vairs neknakšķinādams. Es īgni tvēru spalvu un nu rakstu, ko šorīt pārdomāju — varbūt arī to, ko patlaban domāju par viņu.

Kāpēc gan mans draugs, pazīstamais rakstnieks Upesjuris, tā norūpējies par mani? Ja tā būtu liecība, ka viņš kaut cik cerē uz mani, tad par to man vajadzētu tikai sajusties iepriecinātam. Bet man ir arī vēl citāda doma. Man šķiet, ka esmu viņam vajadzīgs arī viņa paša labā. Lai viņš varētu sev sacīt: šo jauno cilvēku es esmu uzgājis, esmu uzzīmējis viņā talanta embriju un izaudzējis tik tālu, ka nu viņš jau var mēģināt pat romānu rakstīt. Varbūt taisni tāpēc viņš mani tik labprāt vadā apkārt pa dažādām sanāksmēm, lai pret manu protežējamo niecību jo reljefāk izceltos paša svarīgā personība. Kad savā laikā kalpoju pie bagātās Kalnkāja kundzes, viņa reizēm ņēma kino un kafejnīcās līdzī savu šuvēju — visvienkāršāko parasta tipa šuvēju, pavecu meitu — un tāpat arī stādīja paziņām priekšā: mana šuvēja. Laikam taču sava zināšana bij arī Kalnkāja kundzei. Bet tad mana pārdoma atkal pasitās sāpus: kā es te varēju kaut kādu Kalnkāja kundzi pielīdzināt Upesjurim! Patiesībā man viņa draudzību vajadzēja gan pieņemt bez kādām aizdomām, šaubām un iebildumiem. Ja es to neesmu darījis, tad tikai aiz sava nelāgā rakstura un vāja tikuma. Atskaitot veco draugu Frīdi, neviens tā nav rūpējies par mani. (Gertrūde, protams — tā ir viena par sevi, citiem nepielīdzināma.) Bet Frīdis vilka mani pie sevis lejā, tagad es to skaidri redzu, kamēr Upesjuris visu laiku tikai augšup. Kas es esmu, tas esmu tikai ar viņa palīdzību, taisni kā uz rokām viņš iznesis mani. Kad biju uzrakstījis savas dzīves romāna pirmo daļu, Upesjuris paņēma manuskriptu revidēt. Un, vēlāk tajā paskatoties, izmisums pārņēma mani. Tikai retu teikumu es tur ieraudzīju, kam nebija sarkana stripa pāri un neuzrakstīta virsū sarkana rinda. Tikai labojumu lasot, man uzausa, kāda ir īsta vārda māksla

un cik nevarīgs vēl esmu tajā. Bet viņš drošināja un dūšināja mani, skubinādams lasīt un pētīt, un meklēt, un iepazīt citos to, kas manī vēl tikai slēpās kā dīgļis miežu graudā. Viņš noveda mani mākslinieku pasaulē, kur gan pieredzēju un piedzīvoju arī daudz pretīga, bet kas tomēr apņēma kā mīkls un audzēlīgs pavasara gaiss. Tikai ar Upesjura gādību mana romāna pirmā daļa tika iespiesta — ko es pārdzīvoju, to lasīdams! Gandrīz visi, par kuriem es tur stāstu, viņš bij devis citus, izdomātus vārdus, protams, vispirms man un tad sev pašam. Kalnkāji nemaz nav Kalnkāji, Skrābans nav Skrābans, Vilde nav Vilde, Gramzdu Inta nav Inta un tā joprojām. Pat māsa Ģertrūde patiesībā nav Ģertrūde, bet Lūcija. Toreiz tas man izlikās savādi, tagad atzīstu, ka tā bij pareizāk: vai tad es varu attēlot viņus — tikai viņu atēnu sevī pašā, ne viņu, bet sevis paša dēļ. Tad taču viena alga, ja mēs divi vien zinām, kā viņus īstenībā sauc. Tikai Švolkovskim, inženierim Skujam, Kāna kundzei un maniem draugiem Ģirtam ar Frīdi mēs atstājām viņu īstos vārdus. Švolkovskis ir miris — Upesjuris teica — tas tavu stāstu vairs nelasis. Skuja aizklīdis kaut kur Ķīnā, tas droši vien arī ne. Ģirts, Frīdis un Kāna kundze vispār neko nelasa, tas ir vairāk nekā droši. — Arī daudzus notikumus viņš bij sagrozījis, pārcēlis tos citā vietā, pārmainījis laiku, izjaucis manu virknējumu — vispār visu pārkārtojis citādi. Pats svešā vārdā nosauktais lasīdams diezgan vai pazītu sevi. Kad es par to ieminējos, Upesjuris smējās: Patiesība, tu saki? Kas ir patiesība — vispār un it sevišķi mākslā? Tikai tas, ko pats par tādu turi, cits viss ir meli un viltus. Patiesība, tā ir tava patiesība, centies tikai rakstīt tā, lai arī citi to tāpat atzīst. Tas ir viss, un vairāk bez tā nav nekā. — Īsti saprast es to vēl šodien nevaru, bet strīdēties un apgāzt arī ne, ir tikai tāda nojausma, ka manam skolotājam arī še varbūt mazliet taisnība. Un skola man ir, tagad es zinu, kā rīkoties.

Tikko atkal uz pusstundu biju nolīcis spalvu, lai tā nečirkst un es labāk varu klausīties sevī. Un tad sadzirdu, ka viss īgnums, tās necienīgās aizdomas un viss tikai pārskrejošs uzplūds aiz pārmocītiem nerviem un manas vecu vecās jūtības. Es tomēr joprojām cienu savu draugu, kam bagātīgi piedzīvojumi un kas zina tik daudz. Laikam taču viņa patiesība būs tā īstā, jo sāk arī mani pārliecināt. Esmu rakstījis tikai vienu nakti un šo dienu, bet jau tagad samanu, ka iedar-

bojas viņa ieteiktās rūgtās zāles. Sākumā pēc katra izmocīta teikuma bij jānoliek spalva un plaukstā jāatspiež pierē, kur neaprimdamies grauza ķirmis: Ko es te nomokos? Nekas taču nelīdzēs. Kam aizskart vaļējo brūci — tā viņa nekad neaizdzīs. Bet nu atgidos, ka no pusnakts vairs neesmu domājis tieši par savu nelaimi, bet par to, ko tā uzkrājusi manī, par Upesjuri un viņa patiesībām, un galvenā kārtā par to, kā visu dabūt uz papīra skaidri un nepārprotami. Ja tā ies joprojām un pastāvēs arī tad, kad iebrīdišu dziļāk savās atcerēs, tad varbūt tikšu arī pavisam pāri, un tad būs labi.

Kāzas netikām svinējuši, Ģertrūde nevēlējās, un es jau pavisam ne. Pašam man taču nekā nebij, es nevarēju pieļaut to tēriņu no viņas nelielās slimnieku kopējas algas. Dzimtsarakstu nodaļā par lieciniekiem mums bij tikai Ūpesjurijs un krustmāte Katrīna, kas dzīvoja pie Ģertrūdes Martas ielā. Dzīvoklis pavisam maziņš, virtuvīte, kurā divi cilvēki tikko varēja apgriezties, aiz tās krēsla istabiņa koka nameļa jūmtā. Tur viņas abas gulēja. Protams, ka tur palikt mēs nevarējām. Man bij laika vairāk, nekā vajadzīgs, trijās dienās sameklēju šo te Zommeru jaunajā sešstāvu namā, leņņi tā nokrustītā Papeļu ielā, kas patiesībā gan bij tikai šaura smilksu josta gar krustu kaltuvi. Aiz Zommeru nama un vēl divām vecām koka mājiņām tā ar galu atdūrās papirosu fabrikanta Rozenauera villas augstajā dēļu sētā. Otrā pusē pretī visā garumā vācu jaunavu (īstenībā pavecu un pavisam vecu) biedrības parka mūris, kam pāri liecās vīnstīgu kuplās grīstes. Attālāk virs tā slējas arī divas aizkaltušas papeles ar picciem kovārņu perekļiem par abām — laikam aiz tām tad agrākā vāciskā Rīga mūsu ieliņai piešķīrusi šo nosaukumu. Cita iemesla nevarēja būt: tās četras jaunās pie nama jaunbūves taisni pret mūsu loģiem katrā ziņā stādītas pēc kara.

Tā bij diezgan jauka vieta, vismaz es no tās cerēju lielas lietas. Ārienes kļusums gandrīz tāds kā slimnīcā, kur Ģertrūde mani kopa un no kurienes es taisni pirms viena mēneša biju izlaists. No lielās ielas līdz šejieni atskanēja tikai tramvaju džinkstoņa un zvaņa, krustu kaltuves akmens zāģu švirkstēšana un kalnu klaboņa istabā nemaz nebij sadzirdama. Protams, par to mums pašiem sava kņada kā visās mājās, kur lielākajiem dzīvokļiem apakšstāvos divas istabas un tikai saimniekiem pašiem četras. Bet bērnu troksnis baida vienīgi pilsētas savvaļas kaķus un vecas meitas — tādas, kā tur otrā

pusē aiz mūra. Jau pirmajās dienās novēroju, kā viņas pa asfaltēto celiņu tipinādamas apstājās, kad troksnis mūsu pusē patlaban bij sacēlies skanošā, spiedošā kamolā un bez žēlastības ripoja visiem mūriem pāri. Viņas abas stīvi saskatījās, kad sarauca kaulainos plecus un nogrozīja galvas, it kā padzirdušas kaut ko pasaulē pavisam, pavisam neiespējamu, un tad atkal reizē noliecās, viena otrai zemē rādīdama — droši vien tur atkal pārsviesta kāda tukša pudele vai konservu kārba. Jā, ko tur varēja darīt, vīstošais plaukstošo nekad nav sapratis un tāpat nekad arī nesapratis.

Tā jau norunāts, ka kāzas svinēsīm reizē ar jaunā dzīvokļa iesvētībām. Istenībā gan Upesjuris viens pats to tā bij iedomājies un noteicis, mēs tur neko nevarējām darīt. Labi neatceros vairs, vai viņš pirmais atkal apmeklēja mani vai es viņu, bet no tā laika, kā paņēma izlasīt manu slimnīcā uzrakstīto romāna pirmo daļu, mēs bijām kļuvuši tuvi. Patlaban viņš bij mans vienīgais draugs un nāca bieži. Kādu retu reizi atradis manā rokdarbā pēc viņa domām jauku vietu, atskrēja uz piecām minūtēm, jūsmoja un pareģoja man vai paša Marka Tvena nākotni. Bet visbiežāk viņš uztraucās par manu nevižību un nemākulību, aiz kuras bagāta viela palikusi neizmantota, raksturi bez pēdējā apgaismotāja vilciena un teikums bez tās vizmotās sarmas, ar ko katrs gatavs auglis visvairāk valdzina acis. Jau tajās pirmajās dienās es daudz būtu varējis mācīties no viņa skaistās runas un pamatotiem meistara spriedumiem, bet vai man prāts bij pie tādām lietām. Ja Ģertrūde gadījās mājās, man dega nepacietība, kad taču reiz viņš ies prom un atstās mūs vienus. Un, ja gaidīju to, tad domāju, kā viņa ienāks, vai tikai acis vien smaidīs vai arī uz lūpām jau būs nolasāms vārds, kas noglaidīs sirsnīgāk kā viņas siltā plauksta. Neviena, neviena mums tajās dienās nevajadzēja, pat krustmātes klepošana virtuvītē mani traucēja kā smilksu sauļas sviediens rāmas tīksmes plūsmē un klusās laimes siltumā.

Silta un gaiša šī lielā istaba ar diviem logiem taisni pret dienvidiem. Balta podu krāsns ierīkota visai praktiski, sila arī no plīts, pat ziemu mums daudz malkas nevajadzēs. Dibena stūrī Ģertrūdes gulta un vecais brūnais skapis, bet priekšā dzeltena atlasa aizslietnis mezglainiem niedru balstiem. Otrā stūrī mana gultiņa, bet dzeltenais rakstāmgalds iepretim logam. Istabas vidū ēdamgalds ar sešiem krēsliem — viss jau-

nais gan Marijas ielā uz nomaksu pirkti, bet izskatījās tik lūs un jauks. Es apgāju apkārt jau pilnīgi sarīkotam ēdamgaldam — tikai trīs šķīvji ar piederumiem bij mūsu, tos otros trīs un visu citu greznumu Ģertrūde aizņēmas no saimniekiem — ar tiem viņai tikpat labas attiecības kā ar visiem pārējiem nama iemītniekiem. Vislabākās, protams, ar tiem, kas vistuvāk kaimiņos, tepat mūsu kāpņu laukumīnā. Vienā pusē mums dzīvoklis vēl tukšs, otrā kāda šuvēja veikaliem, to es jau pazinu. Slimo studentu sētas pusē vēl nebiju redzējis, miklajās pavasara dienās viņš reti iznākot laukā — arī to Ģertrūde jau zināja.

Zandmanes dzeltenie īrisi Ģertrūdes stikla vāzē ar iesudrabortām margrietām, niedrēm un diviem tauriņiem visai istabai piešķīra tik svinīgu izskatu, ka es gāju uz pirkstgaliem. Un šodien taču mums arī ir svinības, mūsu laulības un dzīvokļa iesvētīšana reizē! Ģertrūde no sākuma gan negribēja, bet Upesjuris neatlaidās. Kāzas esot tikpat nepieciešamas dzīves sākumā, cik nenovēršamas bēres beigās. Arī es tam piekritu — manas domas vispār sāka brīnīški saskanēt ar Upesjura ieskatiem. Ap pieciem viņš būs klāt, solījās paņemt līdzi arī pāri draugu no savas avīzes redakcijas. Acīm redzami, iestādāmieš mazgruntnieku un sīkpilsoņu partijā, mainījies savu ieskatu (protams, arī es savu), ka žurnālista amats kavē rakstnieka radošo darbu.

Es nostājos pie loga un novērodams skatījos lejā uz tām četrām papelēm. Bērnu čalu tikko varēja sadzirdēt, tie laikam rotaļājās mājas mugurpuses sētā, kur smilktīm nepieciešamais dziļums un visādas laužņas bagātība. Virtuvē šķindinājās Katrīna, viņa katlā sutināja teļa cepeti, ko saimnieks Zommers vakar vakarā uznesa. (Zommeram Vidzemes tirgū gaļas tirgotava, saviem īrniekiem viņš šādos gadījumos allaž pakalpoja, aprēķinādams kilogramu par desmit santīmiem lētāk nekā tirgū un pie tam vēl izmeklēdams to labāko.) Caur durvīm spiedās tikama salda smarša, piejaukdamās svaigi balšināto sienu un jauno mēbeļu koka skābanajam aromātam. Es pataustīju šuvējas Zandmanes cieti sagludināto apkaklīti, kas aiz nepierašas spieda stiept kaklu mazliet pastīvi, bet taisni ar to neatlaidīgi turēja šajā svētku gaidas jutoņā. Pārvilku plaukstu jaunajam līgavaiņa uzvalkam, pametu skatienu uz tīrajām, vēl pavisam nenomitām korpēm, kas tā vien tiecās slidēt pa gludi nokrāsoto grīdu. Zēl, ka mums te nav

spoguļa, kur labi aplūkot savu izdailoto personu. Sienas vēl mazliet kailas, tikai Ģertrūdei pār gultu šaurā zeltītā aplocē Plokhorsta gleznas litografija Meitene ar rozēm no Klasinga Mēnešburtnīcām — bet gan jau... Patlaban es sajutos tādā pārpilnā ērtībā, ko kāds mazs trūkums padarīja tikai vēl jaušamāku. Tas bij tāds dzīves sākums, kas apsolīja visu nākotnē. Atvēru logu un paspoguļojos tajā, seja vēl nelikās pilnīgi atkopusies no ilgās guļas slimnīcā. Ēstgriba man krietnā, miegs zem Ģertrūdes dāvinātās segas kā siena plāvējam, sirds pilna un pie tam allaž viegla. Jā, tā bij labi.

Lejā noskanēja āra durvis. Es tūlīņ pazīnu šo strupo skaņu un ilgos steigas soļus pa kāpnēm. Atgīdos, ka smaids atkal ieviesies sejā. Pagāju pie durvim, bet pārdomājis paliku, pagriezu muguru pret tām. Noklausijos, kā Ģertrūde atslēdza, aizgāja pa desmit pēdas garo un četras pēdas plato priekšīņu virtuvē un mazgājās tur, ūdeni plīkšīnādama un ar krustmāli Katrīnu žirgti sarunādāmās. Tad viņa ienāca un neatmetusies aizsteidzās aiz aizslietņa pie skapja. Man viņa nepateica ne vārdu, tāpat es viņai, parastā jaunlaulāto lakstīšanās man vēl pretīgāka nekā viņai, mietpilsoniskā sveicināšanās vīra un sievas kopdzīvē mums abiem likās smieklīga parāde. Ģertrūde bij uzvilksusi savu tumšzilo kleitu, ko abas ar Zandmani visu pagājušo nedēļu šuva. Bet no aizslietņa viņa iznāca tādā pašā baltā apmetnī, kādu nēsāja slimnīcā. Es to jau iepriekš biju uztiēpis, tā viņa man vislabāk patika. Laikam gan tāpēc, ka tādu es viņu pirmoreiz biju ieraudzījis — nē, tagad es redzēju, ka tur vēl arī cits iemesls. Augums viņai slaidis un lunkans, bet bez apmetņa tūlīņ redzams, ka jaunības pilnīgo zaļoksnējo formu tam vairs nav (viņa tikai gadu jaunāka par mani). Bet baltajā tērpā viņa man likās patiešām brīnišķīga. Apkakle un plato piedurkņu aprocēs cieti aizpogātas, ap brīvi attīstīto vidukli josta ar niķeļa spraudi. Kalsenā seja veselīgi balta, aiz bezpārmaiņu dzīves slēgtā telpā pat mazliet pabāla, bet ideāli tīra, bez viena vasaras raibuma. Šodien jauki sacirtotie brūnie mati līdz pusei aizseguši jau tā brīnummazās, cieši pieglaustās ausis. Tomēr visvairāk es jūsmoju par Ģertrūdes rokām. Palielas, slaidiem, viņas darbā nepieciešami maigiem pirkstiem, tās allaž kustējās rāmi, bez vismazākās nervozitātes, nekad netaustīdamās nevietā un bez vajadzības, pieradinātas nepieciešamā un nekad galīgi nepaveicamā darbā. Ovālie nagi īsi apgriezti

un tik bezgala tiri, it kā ziemas sniegu izbalināti un tagad pavasara saules viegli nosārtoti. Tos lūkodams, es allaž iedomāju sarkani nokrāsotos, garos, kas, kaut kur aizķerdamies, grabēja kā plāni izdrāztais kaula lāpstīņas, lielīgi atgādinādamas katram, ka tās un vispār šīs rokas ikdienas vajadzībām nekad nav lietotas. Ģertrūde stāvēja man blakus, es biju saņēmis viņas roku un turēju to savām abām, viņa pazina manu vajību un palāva smaidīdama. Arī smaids viņai sevišķs, vairāk tikai acīs, un tad vēl mazliet arī mutes kaktiņos, kamēr lūpas vienmēr palika nopietnas. Roka šodien pavēsa, no tās dvēsmoņa viegla ziepju smarža. Tā mēs stāvējām labu brīdi istabā skatīdamies, izjūzdami viņas tiksmi un tajā savu abu silto tuvumu. Kad Katrīna virtuvē atkal isti skarbi nošķindināja katla vāku — man likās, ka tišām: viņa nevarēja ciest, ka mēs abi vien tik ilgi paliekam kopā, Ģertrūdei smaids pavērās platāks, viņa pameta ar galvu, it kā teiktu: lai nu, vai tad mēs viņu nepazīstam. Lēnām atsvabināja roku no manām plaukstām.

— Man nu jāiet, jāpalūko cepetis. Tavi draugi drīz būs klāt.

— Mani? — es smējos. — Vai tad tavi tie nav?

— Kāpēc es to vēl lai saku? Tas taču protams par sevi.

Bet viņa nepaspēja vēl iziet, kad pie durvīm pieklauvēja. Ienāca mūsu saimnieks ar saimniecei. Zommers bij vēl pajauns, glīts cilvēks apaļu, patukļu seju un laipnām acīm, sieva pusgalvu garāka, stipri kalsnēja, likās slimīga. Abi sirsnīgi novēlēja mums laimes, saimniece noskūpstīja Ģertrūdi, pat asaras viņām abām pamirdzēja. Kāpēc, to laikam pašas nepateiktu. Zommers bij uznesis arī dāvanu — sudraba papirosu etviju ar maniem iniciāļiem un zeltītu iekšpusi, brūnām cigarettēm pilnu. — Tā nav nekāda dāvana, — viņš jokojās, — tā jums katru mēnesi atgādinās, ka jāmaksā divdesmit lati. — Saimniece nolika uz galda kristala vāzi ar sarkanām tulpēm un baltām narcisēm. — Ziedi vīst, bet kristals paliek un tajā var allaž ielikt jaunus. Arī paši mēs novīstam, bet ir mums arī, kas nevīst, kas... — Atkal viņa tikko neapraudājās. Acīm redzami asaras viņai visai vieglas, lai gan viņas dzīvē un apstākļos tam nebij nekāda iemesla.

Istabā plūda pavasara valgā dvēsmā. Tulpes liganiem kātiem sveicinādamas palocījās pret visiem. Šie platie ziedi apzinājās te šodien nepieciešami un bez ierunām stājās savā

cienīgā lomā. Es aizvēru logu, kāpņu telpā jau dunēja augoša čala. Kņadīgas runas, atsevišķi saucieni, smieklī un papēžu klaboņa, zvans un dūres būkšķieni pie kāpņu durvīm, piedevām vēl spieķa klaudzieni pret margām. Likās, ka tur nenāk trīs, bet trīspadsmīt liela banda.

Un patiešām, tur nebij trīs, bet veseli četri. Upesjurim līdzī rakstnieks Valguma Fricis (Fridrihs Mālbergis, mazgruntnieku un sīkpilsoņu partijas ģenerāļsekretārs) un jaunais Lukstiņš, avīzes lauku nodaļas vadītājs, nesen kā no provinces periodikas (Jelgavas) pārnācis uz Rīgu. Un tiem trim līdzī gleznotājs Roga, to viņi droši vien kur ceļā sastapuši, bet žirgtumā un straujā skaļumā tas viens pats pārmāca visus pārējos kopā. Tas nebij cilvēks, bet ūdens zāle un atspole kopā. Vienā mīrkli viņš bij priekšelpai pāri, ar smagu grozu virtuvē iekšā. Pa visu dzīvokli skanēja viņa balss:

— Tas te ir smags kā pats nelabais, bet, kad projām iesim, es viņu aiznesīšu, lūk, te šinī mazajā pirkstiņā uzmaucis!

Aiz rokas izrāva līdzī krustmāti Katrīnu, kas velti mēģināja ķepuroties pretī — neapšaubāmi viņš šodien jau bij spējis nokļūt kunga prātā. Mēteļi un platmali nosvieda tepat istabas kaktā.

— Lai stāv, — viņš noteica, — man tagad nav laika apkalpot savu garderobi.

Bez aprīmas istabā sprakšēja valoda. Mūs trijus nostādīja rindā, Ģertrūdi pirmo — tos trīs viesus mums pretī, tiem katram savs sainis rokā. Ar īsti napoleonisku žestu pats izcēla no kabatas pudeli pusdzidrā un paklakšināja gaisā.

— No tās mēs dzersim pirmo lāsīti uz jauno ļaužu veselībām.

Nostatīja uz galda goda vietā, no otras kabatas izrāva āmuru un trīs vadzišus, tad vērodams apstaigāja sienmali. — Te! — viņš piedūra pirkstu spraugā starp abiem loģiem. — Un te — un te — pie ceturtās tukšās sienas, kur tikai pazemīgi pierāvies Ģertrūdes vecais dīvāniņš. Tūliņ krēsls viņam bij zem kājām, uz grīdas nobira trīs baltu plēņu puduri. Āmurs aizlidoja pie mēteļa un cepures.

— Tā, nu tagad trīs gudrie no austrumiem — rādiet, kas jums tur padusēs!

Viņa garie, dzīslainie pirksti nīrbēja tik veikli, it kā viņš nebūtu gleznotājs, bet gan iesainotājs kādā lieltirgotavā. Lukstiņš no provinces periodikas bij atnesis ovālu spoguļi

izgriezta, balti liektā aplocē. Roga to uzkāra starp logiem, atkāpās, pacēla roku ar izstieptu rādītāja pirkstu.

— Venēciešu stils, — viņš deklamēja traģiska aktiera tonī, — pēc paša dievišķā Leonardo meta. Skatieties viņā, jūs abi, un jauni paliksiet līdz pašām mūžības beigām.

Valguma Fricis turēja lielu, vieglu četrstūri, katram jau noprotams, ka tā glezna. Un redzēdams, ar kādu komiski pārpiļētu svētsvinību un pārlietu uzmanību Roga to grozīja un raisīja, es tūlīņ uzminēju, ka tas viņa paša personīgs mākslas darbs. Seja kā kādam Helija priesterim, lielā piere ar tālu atpakaļ atdzītiem, iesirmi šķipsnainiem matiem divkārsās krunkās, rokas stiepās tik bijīgi, it kā sargātos notraukt putekļus no virpuļojoša tauriņa spārna. Ģertrūde košāja lūpas, arī man bij jāvalda smiekli, pat Upesjuris pavīpsnāja, tikai krustmāte. Katrīna nenojauda joku, ziņkāra gaidīja, kāda vērtīga manta iznirs no lielā četrstūra aptiņiem. Pie sienas atmirdza zils, zaļš un brūns. Roga pārvilka roku zilajai svītrai.

— Tā te ir Gauja pie Valmieras. — Un tālāk brūnie rombi un trapezas: fabrika ar visiem skursteniem. — Un ap diviem telefona stabiem savāzti zaļi trijstūri: — koki. Un te tie divi jefiņi iet peldēties. — Gandriz katrs būtu pazinis, ka tur paliešām domāti divi cilvēki — brūnais pat rokas bikšskabatās sabāzis vai uz gurniem atspiedis, bet zilais vienu kā brīdinājumā pacēlis augšup. — Ja es zinājis, ka šis brīnumdarbs atklūs šeit, to abu vietā būtu uzgleznojis Adamu un Ievu — peldkostīmos, protams, jo aiz kokiem labi var noslēpties kāds Valmieras pašpuika ar fotoaparātu. Nemiet par labu. Saucas tas gabals: Gauja pie Valmieras agrā svētdienas rītā. Pagājušā vasarā es to uz sērkokociņu kārbīņas uzskicēju.

Ģertrūde bij sākusi klepot, mutautiņā seju apslēpusi, galvu man tuvāk pieliekusi. Es sadzirdu apraustīti:

— Paskaties... tos kokus...

Iespējams, ka smējās arī. Jo ko tad viņa saprata no ekspresionisma un konstruktīvisma? Sajūsma izrādīt man arī neizdevās, bet es vismaz atzinīgi pametu gleznotājam ar galvu. Krustmātes Katrīnas sejā ar plato muti un pieplakušo degunu atēnojās nepārprotama vilšanās un nicinājums. Lūpas nokustējās, glaimu viņa droši vien negribēja teikt.

Upesjurim bij tas labākais. Antikvariātā nopirkts, baroka stilā izgriezts neliels sienas pulkstenis ar zaļi iesūbējušiem

bronzas čiekuriem un važām. Uzkāris Roga to tūliņ uzvilka, pēc sava kabatas pulksteņa nogrieza pareizi, iekustināja vēcekli zeltīta pusemēneša veidā. Istabā tūliņ sāka plūst apslāpēti padobji tikšieni kā atdzīvinātas sirds puksti. Bet ko meistarš netrausās no krēsla nost un, kā likās, vēl gaidīja? Mēs citi gaidījām tāpat. Rādītājs patlaban uzvirzījās sešiem — tad sānos atsprāga vaļā lūciņa, uz plaukstas veidā izgrieztas paplākšnes uzreiz izlēca dzeguzīte, lēnām nokūkoja sešas reizes un nozuda atkal. Mēs noelsāmies aiz pārsteiguma un sajūsmas. Viņa kūkoja mazliet kā iesmakusi, bet balsij bij kaut kāda nenosakāma, neatvairāmi valdzinoša pieskaņa. Arī Ģertrūde to bij uztvērusi, — Izklausās gluži tā, — viņa teica, — kā mežā, kur priedes viņai atbalso.

Jā, gluži tā izklausījās, tas tad bij tas, ko es nevarēju pasācīt. Valguma Fricim šķita, ka nu pēdējais laiks arī viņam teikt vārdu — vispirms viņš aplaizīja lūpas:

— Viņa kūkos, lai jūs abi vienmēr domātos pavasari esam.

— Un šodienu, tas ir — kāzu dienu, — piebilda Lukstiņš.

Lukstiņa piebūldums gan saturā bij tāds mazliet savāds, bet toties labi domāts un izteiksmē sirsnīgs. Es biju tā aizgrābts, ka apskāvu draugu Upesjuri un noskūpstīju. Roga kļuva greizsirdīgs.

— Viņa kūkos, — viņš sauca starpā, — lai jūs no rītiem par ilgu nemīlinātos un nenokavētu darbu!

Rogas rupjā mute visā Rīgā pazīstama. Neviena to viņam vairs neņēma ļaunā, un mēs te patlaban jau pavisam ne. Čalodami, smiedamies sasēdām pie galda. Roga vadīja visu to kņādu, viņam mēle kā atspole šaudījās pa valodu un joku pavcdieniem, pie tam viņš tūliņ sāka rīkoties ar savu pusdzidrā pudeli, no kuras bij sagaidāma tā pirmā lāsīte. Pastarpām vēl paspēja nolamāt «Staburaga» krodzinieku, kas noplēsis veselu latu peļņas par šo pašu pudeli, kur, pēc viņa aprēķina, bagātīgi pietiktu ar piecdesmit santīmiem. Pirmā un otrā lāsīte sen jau bij garām, kad Roga uzsāka pamatotu diskusiju — par dažādiem žūpības apkarošanas veidiem pilsētā. Viņam tāds ieskaits, ka Saeimas projektētās metodes nederēja ne velnam. Vienīgais līdzeklis — visus riteņkrodziniekus pakārt, traktierus turēt atvērtus līdz sešiem rītā, bet, lai izskaustu kandžas brūvēšanu, valsts degvīnu pārdot par pus-cenu. Tiklab mākslas, kā sadzīves jautājumos Roga bij neapvaldāmi radikāls, tur nu reiz neko nevarēja darīt.

Tik trokšņaini iesākās mūsu kāzu un dzīvokļa svētki. Ap deviņiem jautriība bij sasniegusi to bīstamo pakāpi, kad katrs jūt, ka augstāk vairs nav kur iet un draud nepatīkamais atslābums. Man agrāk kādas reizes bij gadījies novērot tādus sākumā pārāk strauji sakāpinātus svētkus, kur nenovēršamais atslidējums otrā pusē spiež uz neīstiem smieklīem un mākslotu, apnikstošu omulību. Roga nopūlējās vismaz tad ilgāk noturēt to pašu līmeni. Nekad nevarēja zināt, cik viņš patiesi bērebies, cik izlikās, lai būtu tiesības uz ekstravagantiem jokiem. Es palaikam daudz dzert nevaru, arī pārējie nebij nekādi žūpas. Valguma Fricis alkoholiskus dzērienus nelietoja nemaz, bet tāpēc viņam klājās visgrūtāk, Roga viņu ne acumirkli nelika mierā, piecas tukšas zeltera un limonādes pudeles viņam jau bij priekšā, no sākuma viņš turējās braši, bet nu jau kā īgnums paplaiksnijās viņa tuklajā, sārtajā sejā, redzot, ka mocītājs bez žēlastības tver jaunu pilnu trauku. Krustmāte Katrīna galda galā sēdēja vienās rūpēs un uztraukumā par Zommera kundzes balto galdsegu, kas mājās taču nebij tik viegli izmazgājama un izžāvējama. Ap desmitiem Roga ar krievu sarkanvīna pudeli piesēda viņai līdzās, sāka plaši iztīrīt pārmerīgas auglūdeņu un tējas lietošanas ļaunumu un drīz vien iesmīdināja parasti allaž tik sapīkušo veceni. Mēs pa to laiku varējām mazliet atgūt elpu. Valguma Fricis smagi nožagojās, bet Upesjuris mūsu galā ierosināja sarunas par politiku, avīzēm un rakstniecību. Tomēr tas ilga tikai īsu laiciņu. Mana cigarešu etviņa sen jau gulēja tukša, pa galdu mētājās «Sporta» paciņas, istaba bij zila līdz grieskiem, Valguma Fricis atvēra logu, tomēr tveice manāmi nemazinājās. Ģertrūde iznāca no aizslietņa zilajā uzvalkā — cieši aizpogātā baltajā apmetnī viņai ticis karsti, kā atvainodamās pasmaidīja man un tā bērnišķīgi paplātīja rokas, kā tikai viņa vienīgā to prata. Roga no seniem laikiem pazīstams kā liels speciālists sieviešu apģērbu jautājumos un arī pats sevi turēja par tādu, reizēm dekorācijas operai gleznodams, viņš zīnēja arī metus kostīmiem, par kuriem lietpratēji atsaucās visai atzinīgi. Viņš tūlīņ ievēroja pārmaiņu, pārvietojās pie manas sievas, cēla to kājās, aplūkoja no visām pusēm, atrada dažus defektus, bet vispār bij apmierināts tikpat ar drēbes krāsu, kā piegriezumū un šuvējas darbu. Uzbudinājās par latviešu intelīgences sieviešu aplamo tieksmi pēc Berlīnes un Parīzes modēm un izklāstīja savus projektus par jaundībi-

nāmo mākslinieku apvienību, kas propagandēs modernizētus tautiskus uzvalkus pēc pašu zīmējumiem. Padzirdis, ka šuvēja Zandmane, mums tepat kaimiņos, nebij vairs novaldāms. Tā esot cūcība, ka mākslas amatniecību skaitot par kaut kādu zemākas nošķiras darbu nekā bilžu un dzejoļu taisīšanu. Šai cienījamai darbiniecei katrā ziņā un neapstrīdami bij vieta še sapulcējušos vidū. Veltas bij mūsu pūles atturēt un iestāstīt, ka Zandmane ap šo laiku jau guļ. Viņš izskrēja ārā, un tūlī visa kāpņu telpa sāka skanēt aiz viņa glaimīgiem saucieniem un spēcīgiem kladzieniem. Mēs bijām mazliet nobijušies un domājām jau, ka labi tas nebeigsies, bet izrādījās, ka neesam apsvēruši pareizi Rogas spējas, ne Zandmanes raksturu. Pēc laba brīža viņš šuvēju, gan drusku nomiegojušos, bet svaigu un smaidošu, cēli kā kādu marķīzi zem rokas ievadīja pie mums.

Zandmane bij neliela, apaļa, veselīga un droša, izskatā un izteiksmē drīzāk kāda sviesta tirgotāja vai pārdevēja konditorejā nekā šuvēja. Arī pietiekoši inteligenta un apķērīga, veikli prata izvairīties, kad Roga mēģināja apmulsināt viņu ar savām mākslas teorijām, asprātīgi atsist uzzobojumiem un noturēties braši pret divdomīgiem jokiem. No limonādes un vīna viņa atteicās, bet labprāt atļāva ieliet dzidro, Roga krita tepat vai ekstāzē, arī mēs pārējie bijām apmierināti, svētku jutopus draudīgo atslābumu pārmāca jauns uzplūds.

— Mākslas amatam zelta pamats! — Roga gavilēja, kājās piecēlies, rokām kā kulstīklām vicinādami. — Pasakiet man, kas ir svarīgāk: izraibināt audeklu Holandera krāsām, vai izdailot sievietes augumu pieskaņotā ģērbā? Kas ir jūrmalā izskalots dzintara gabals? Sasalušu sveķu pika, vairāk nekā. Bet ielieciet to kodināta sudraba aplocē — —ā! Un pārle kas ir? Vienkāršs gliemeža recējums, sacietējuši moluska pūžņi ap smilkšu gauda ievainojumu. Par pērli viņa tiek tikai juveliera rokās un kā acs zelta gredzenā.

Laikam bij attapis jaunu tematu, uzrāpās krēslā, Ģertrūde pieturēja bīstami salīgto atzveltni. Bet pie plašāka iztirzājuma viņš netika, Upesjurim beidzot apnikusi šī nemitīgā asprātību bārstišana, viņš paraustīja plecus.

— Sveķu pika, — receklis, — ko dāmas saka par tādiem pielīdzinājumiem?

Roga trausās zemē. Upesjura piezīme tur nebij īstais cēlonis, bet kas cits. Zandmane, tikai tagad ieraudzījusi gleznu

pie sienas, skatījās, galdam pārliekusies, mazās apaļās acis plētās arvien platākas.

— A, manu bildi skatāties! — Roga sajūsminājās. — Vai es neteicu, ka sievietei ir tā vislabākā gaume starp visiem divkājiem — un ja vēl neesmu teicis, tad pasaku tagad. Tas ir mans darbs un saucas Gauja pie Valmieras rītā un vakarā. Iespaids ir, vai ne?

Par iespaidu Zandmane neko neatbildēja, tikai pārsteigums un augošs izbrīns plaiksnījās sejā, gludi izdobtie vaigi aizdomīgi paraustījās.

— Tas brūnais stabs tur stūrī — tas laikam ir skurstenis?

Rogam krunkas pierē ievilkās dziļākas, varēja domāt, ka viņam kāds iekniebis.

— Nevjs laikam, bet patiešām un nepārprotami, Nevien gleznieciski, bet arī grafiski pareizi tas ir skurstenis. Dabisks fabrikas skurstenis — saprotiet!

— To vēl var saprast, — Zandmane atteica, acis viņai nu piemiedzās tā, ka ap kaktiem saraucās mazi vēdekliši. — Bet kas tas ir — tur kreisajā stūrī un pa pašu vidu?

— Kur? Kreisajā? Vai tad jūs neredzat, ka tie ir koki?

— Koki? — Zandmane brīnījās. — Bet kādēļ tad viņos saspraustas tās cukura vai makaronu tūtes?

Vai nu Roga tiešām pārskaitās, vai arī tikai izlikās, bet pazīt viņu vairs tikko varēja.

— Kas par desām — — kas par tūtēm! Koki tie ir, kad jums sāka! Atbrauciet man līdz uz Valmieru, tur es jums tos parādīšu.

Zandmane smējās, muti savādi raustīdama, — gaļīgie vaigi trīsēja, sīkie baltie zobi pret spuldzi laistījās kā perlamutrs.

— Nu — — nu —, — elpu atraudama viņa ķerstīja vārdus. — Ja — ja — Valmierā ir tādi koki, tad — tad — visai Rīgai jābrauc skatīties... Visai Rīgai!...

Abas plaukstas vēderam piespiedusi, viņa locījās, galva sviedās atpakaļ, seja kļuva arvien sarkanāka, pa pievērtiem plakstiem spiedās asaras. Droši vien arī tās pusdzidrā glāzītes te rādīja savu iespaidu. Roga izskatījās briesmīgs: izslējies visā savā nelielajā garumā, sakniebtu muti, sarauktu pieri, zvērojošām acīm, dūrēs savilktais rokas augšup izcēlis kā Dzevs, kas nupat izšķīls zibsnī no mākoņiem. Nu vairs nebija nosakāms, vai viņš joprojām tikai lomu spēlē, vai arī jau no

tiesas niknojas. Zandmane neko nevēroja un nerimās — Roga abas dūres gāza galdā.

— Velns un deviņi Rubensi! Lūk, kāda izskatās pasaules muļķība! Pūlis! Aitu bars!

Tas jau sniedzās pāri Zandmanei, situācija izvērtās mazliet riskanta. Bet izglāba Valguma Fricis. Viņš pieskandināja tukšai zeltera pudelei un cēlās kājās. Piebriedušais kakls iežņauts augstā, cietā apkaklītē, baltsārtā seja svinīgā nopietnībā. Viņš turēja runu. Runāja, vārdus steigā traukdams, tad atkal palēninādams, acis paceldams pret spuldzi, bet visbiežāk nolaizdams galdsegā, kur viena viņa roka nemanāmi grozīja aiz šķīvja aprakstītu papīri. Viņš runāja par dūmiem un miglu (viena viņa romāna virsraksts), no kurienes pamazām iznira divu cilvēku tēli, pār kalniem un lejām meklēdami ceļu uz spožu nākotni. Pieminēja dažādās maldu ugunīņas, kas ikkatru jaunstaigātāju vilināja purvā, pieminēja mazgruntnieku un sīkpilsoņu partiju kā nemaldīgu ceļa rādītāju stabu uz tālo, daiļo mērķi. Runa bij diezgan gara un viscaur dzejiska, kā katra dzeja pagrūti saprotama, bet dziļi pārlicinoša. Valguma Fricis apsēdās, pats redzami apmierināts, mēs sajūsmā aplaudējām. Roga bij apsēdies, galvu rezignēti plaukstā atspiedis, pamazām arī viņš apmierinājās, mēs atelpojām vieglāk.

Dzeguze sāka kūkot. Pulkstenis nepārprotami rādīja divpadsmit, mēs visi tomēr nezin kāpēc skaitījām līdzī.

— Tikai divpadsmit, — Roga skumji nogrozīja galvu, — tas nav daudz. Trīspadsmit astoņi un divpadsmit, iznāk taisni piecdesmit. Tikai piecdesmit! — Laikam rēķināja savus gadus.

Tad piecēlās Upesjuris. Viņa runa bij tieši pretēja Valguma Fricā dzejai. Upesjuris zināja, ka ap divpadsmitiem vairs nav vietas nekādam svinīgumam ne jūsmai, tāpēc runāja ar jauku humoru, vienkāršus teikumus tāpat uz vietas kārtodams, gaidu pārlūkodams un istabā skatīdamies, vispirms apraksturodams šo silto ligzdu, kur, pēc viņa domām, vissvarīgākā loma barotājai, krustmātei Katrīnai. Laikam pirmo reizi šovakar pasmaidīja arī krustmāte, bet tad tā, ka pieplakušais deguns pavisam pazuda aiz vaigu izciļņiem. Patēloja sevi šajā pusnakts un spoku stundā, tad pēc kārtas visus mūs pārējos. Atcerējās manu sievu baltajā apmetnī — tikai spārnu trūcis, lai varētu iedomāties, ka eņģeļi vēl šodien

laidelejas apkārt, mirstīgos aplaimodami. To viņš prata pateikt tik sirsnīga joka veidā, ka Ģertrūde pat nepiesarka, bet klusi smējās, apakšlūpu zobos iekodusi, un izskatījās tik brīnišķīgi jauka, ka man sirds gluži atsila.

Tad pienāca mana kārtā — no visa redzams, ka man Upesjuris vienam kaut ko sevišķu pataupījis. Mirstīgais, jā, bet es patlaban biju ceļā uz nemirstību. No nebūtības es biju izkāpis, kā dzirkstele atdalījies no pelēkās masas un patlaban sāku virpuļot augšup. Īstā aktiera vērienā viņš no svārkkabatas izcēla sīkgruntnieku un mazpilsoņu «Plēsuma» vakardienas numuru un izplēta to pār Valguma Friča zeltera pudelem. Ko Upesjuris tur redzēja? Melnu uz pelēkā viņš tur lasīja nodrukātu sākumu Oļģerta Kurmjā dzīves romānam «Smaidoša lapa»! Vai šis pseidonīms nebija viegli atšifrējams, un vai kāds no klātesošiem vēl šaubījās, kas aiz tā slēpjas? Vai bij vēl kāds, kas mēģinātu noliegt, ka ar šo pašu avīzes numuru es iestājies to rindā, par kuriem reiz rakstījis literatūras un kultūras vēsture? Tas bija tikai sākums, un par turpinājumu viņš nešaubījās — vismaz viņš ne. Un droši vien vēl viens, kas nu salocījis savus eņģeļa spārnus, lai tāpat bez tiem pavadīdams un atbalstīdams lidotu līdz dzidrajiem augstumos, kuros nesa tikai talanta spēks, mākslas dziņa un lielās pilnības alkas.

Upesjuris nobeidza pilnīgi nopietni, mazliet pat patētiski. Man raibs griezās gar acīm, es lūkojos burtu raibumā un neko tur nevarēju salasīt. Karsts un šalkains strāvoja pār mani, es tikai sajutu, ka arī Ģertrūde noliekusies pār avīzes lapu un ka viņas mati skaras pie mana vaiga. Ak, šis Upesjuris! Kā viņš to sagatavojis taisni uz šo dienu, un pie tam es iepriekš neko nenojādu!

Upesjuris piesēda man otrā pusē un šķitās vēl laimīgāks par mani pašu.

— Divas reizes nedēļā, — viņš teica, — tas ievilksies vēl tālu rudenī, varbūt līdz pašam gada beigām. Pirms vēlēšanām avīzei tāds milzums tekoša materiāla, beletristikai neatliek daudz telpu. Augstu honorāru maksāt mēs nevaram, tā kā tā biedri avīzei krietni piemaksā klāt. Un lielākas sumas ar reizi arī ne. Simt piecdesmit latu mēnesī mēs esam nolēmuši, tā tev iznāks labam laikam.

Es tajā brīdī nemaz vēl nejaudāju aptvert, ka tas nozīmēja eksistences nodrošinājumu labam laikam, bezrūpīgu dzīvi,

līdz šim nepazītu vaļību un ērtību un diezīn ko visu vēl. Upesjuris bij kļuvis ļoti lietišķs, droši vien lai apslēptu savu prieku par manis iepriecinājumu.

— Romāns ies savu gaitu, — viņš teica, — par to vairāk nav ko runāt. Bet aiznākamo rudeni atkal Saeimas vēlēšanas, tām mums jau tagad jāsāk gatavoties. Mūsu pretinieki nesnauž, nē, to viņi nedara, lāpēc arī mums jābūt nomodā. Tik daudz mēslu tiek izgāzts un turpmāk tiks vēl vairāk, mums tie jānovāc no ceļa nost. Satīra ir tās dakšas, un sikais feletons slotā. Tev diezgan labas humorista dāvanas, un mums darbinieku tāds trūkums. Arī te tev jānāk mums talkā.

— Pie mēslu novākšanas —, — es izmuldējos aplam, bet tūliņ atgīdos un atsāku no citas vietas. — Sikais feletons man pavisam svešs, man šķiet, tur jums nav ko gaidīt no manis.

— Ko tas nozīmē — svešs! Vai romāns tev nebij svešs, pirms kā sāki? Humora ādere tev ir, izteiksme — tas tikai literārās prakses jautājums. Skolas un paraugu — vairāk nekā vajadzīgs: Marks Tvens, Roda-Roda, Zoščenko, Mēlgālis, Švurksts — nesaki neko, esmu pārliecināts, jau pēc kāda mēneša šai cienījamai rindai pievienosies Oļģerts Kurmis, kāds Atskabarga, Slaucītājs vai Nātre, ko nu pats atrādīsi par labāku. — Viņš uzsita man uz pleca. — Nesaki neko, savi piecdesmit sešdesmit lati mēnesī tev bez visa cita droši. Man uzdots piedabūt arī Rogu un nešaubos, ka tas man arī izdosies. Politiskai avīzei nepieciešamas karikatūras, tās dzel un dziedē.

Roga snauda, zodu plaukstā atspiedis. Acis ciet, bet dzirdēja tomēr. Atķērcā tāpat, plaukstas nepakustinājis: — Ejiet jūs pie velna ar savām karikatūrām! Es neesmu nekāds sētu un sienmaļu mālderis. — Roga neatzina politiskas partijas un turēja augsti savu mākslinieka neatkarību.

Man arī bij krietns reibums galvā, viss tagad likās tik vienkāršs un viegli sasniedzams. Patiešām, kāpēc es lai nerakstu satiriskus feletonus? Piecdesmit lati — simts piecdesmit lati — man tēlojās skaitļi pat ar divām un trim nullēm. Patiešām, es sajutos kā tā dzirksts, par ko runāja Valguma Fricis, es izvērpos no dūmiem un miglas — migla vēl bij apkārt, bet reibums šķita no tiem brīnišķīgajiem augstumiem, pa kuriem patlaban laidos kā ar siltu vilni šūpodamies . . .

Kad mūsu brīnišķīgā dzeguze nokūkoja divus, viesi sāka posties prom. Es nogāju līdzī lejā atslēgt ielas durvis — argu Zommers vēl nespēja turēt, tāpēc imiekiem jāgādā pašiem. Atvadišanās iznāca gara un sirsniņa, mēs saskūpstījāmies un nosolījāmies rītu vēl sastapties atsvētē, bet kur, to pa tumšajām kāpnēm atpakaļtaustīdamies nevarēju vairs atcerēties. Krustmāte galdu bij jau nokravājusi, virtuvē šķinda tukšās, grozā sviežamās pudeles, protams, viņa nūrdēja igni, bet manu svētku jutoņu tas nespēja iztraucēt. Rokas sapņemusi, Ģertrūde stāvēja pie Valmieras fabrikas, es maņīju, ka pleci viņai viegli raustās. Droši vien viņa smējās, pa paradumam apakšlūpu zobos iekodusi, bet arī tas šķitās piederam pie šī vakara noskaņas. Viss, ko viņa darīja, iznāca tik nevainojami jauki. Ko tur pārņem, ja Ģertrūde nesaprata konstruktīvo mākslu — vai tad es pats te varēju lielīties ar kaut kādu sevišķu prasmi?

Rīt viņai atkal deviņos jābūt darbā, mēs tūlīn gājām gulēt. Galva man mīksti ielipa svilvenā, vaigā es sajutu sarkanu zīdu izšūtā izcilnī savus pirmburtus — O. K. Tā varbūt parakstišu feļetonus un politiskas satīras «Plēsumā»... Piecdesmit lati... Simts piecdesmit lati... Rakstniecības un kultūras vēsture...

Kaut kur ļoti tālu dzeltenu aizslietņu spraugā parādījās brūnu matu ielokņota smaidoša seja. Vēl tālāk kāda samtaina balss jautāja:

— Vai tev ir silti?

Liekas, man labu laiku bij jāapsver, pirms varēju atbildēt nopietni un ar īstu pārlicību:

— Jā, man ir ļoti silti.

Tā iesākās manas jaukās dienas.

Rītos ap astoņiem pamodies, tiksmīgā pusmiedzī pārliku, celties tūlīn, vai labāk, kad dzeguze nokūkos pusdeviņus. Ģertrūde vai nu jau aizgājusi darbā, vai nebij vēl atgriezusies no turienes. Pirmajās dienās es klausījos, vai kāpnēs neatskanēs viņas soļi, bet pamazām tas man pārgāja: nevar taču visu mūžu palikt iemīlējuša jaunekļa lomā, pie tam, taisnību sakot, diezgan pamuļķīgā.

Krustmāte Katrīna ienesusi kafiju ar baltmaizi, sviesta trauciņu, sieru vai tējdesas ripulus. Manas nospodrinātās kurpes nosvietas pie gultas — es saku nosvietas, tāpēc ka tas tas vienīgais īstais vārds. Jo nekad viņas nestāvēja blakus pieklājīgā pāri, bet allaž šā vai tā, dažreiz viena pat uz sāniem apgāzusies. Citreiz dzirdēju, kā tās noklaudz, un tad bij tāda sajūta, ka nosviež man taisni uz vēdera.

- Pat šodien nevaru izskaidrot, kāpēc šī Katrīna, šī krustmāte — šis buldogs tā neieredzēja mani. Pašu pirmo reizi, kad Ģertrūde Martas ielā stādīja mani priekšā, Katrīna sarauca savu strupo degunu vēl isāku, atvērsa seju nost un noņurdēja: — «Ak tad tas būs tas īstais!» — Varbūt viņa teica mazliet citādi, bet es to tā dzirdēju. Neliels dzelonītis man toreiz iedūrās, un tāpat es to vēl tagad sajūtu, tādi dūrieni nekad neaizdzīst, un tas ir tas jaunākais. Mūsu laulības pirmajos mēnešos es par Ģertrūdes krustmāti nedomāju, viņas šķendēšanās virtuvē man nebij vairāk kā bērnu kļaiģāšana lejā vai kāda sveša kaķa ņaudas uz kāpnēm. Durties viņa man sāka daudz vēlāk, kad visa dzīve bij pavērsusies citā virzienā. Patiesībā, nekad neesmu īsti izpētījis, vai viņa Ģertrūdei īsta krustmāte vai tikai tā ... vārda pēc. Pēc visas taisnības un iekārtas krustmātei te vajadzēja būt tai saimniecības vadītājai un apkopējai, bet patiesībā viņa pārzināja

nkai ēdienu. Manai gultai un rakstāmgaldam nepieskārās, veļu un istabu mazgāja Ģertrūde savās īsajās atpūtas stundās — man pat šķiet, ka reizēm pamanīju viņu lāpām tādās kā krustmātes zeķes. (Katrīna teicās vāji redzam, kas gan nebij īsti ticami, jo «Tarzanu» avīzē viņa lasīja bez brillēm.)

Kafiju krustmāte Katrīna vārīja garšīgu, arī sviests allaž bij ciets un baltmaize mīksta. Brokastis labi paēdis, es parasti atlaidos uz mazā divāna izlasīt rīta avīzes. Pēc tam sākas pārdoma, ko tālāk darīt. Patiešām man nebij ko darīt. Tomēr jutoņa pavisam cita nekā tos laikus, kad gāju meklēt vārta vietu un kad gaidīju, vai draugam Frīdīm nebūs laimējies arī man sameklēt kaut ko. Tagad biju labi paēdis un pieklājīgi apgērbies, simts piecdesmit latu mēnesī droši bez kaut kāda darba (ar satīru un sīko feļetonu «Plēsumā» gan pagaidām nekas neiznāca). Varēju aiziet, pagaidīt pie slimnīcas vārtiem, kamēr Ģertrūde nāca laukā, un pavadīt uz māju. Bet tas viņai lāgā nepatika, es nomanīju, ka viņa mazliet kautrējās no savām biedrenēm. Un man atkal nepatika nepavisam, ka viņa pa ceļam allaž šur un tur iegriezās un man bij jāgaida uz ielas. Kad viņa bij pabeigusi masāžistu kursus un sāka apmeklēt savus trīs privātos pacientus, pavadīšana pati par sevi kļuva neiespējama.

Tātad es gulēju uz Ģertrūdes vecā divāna, pīpoju papirosu un skatījos griestos. Katrīna bij vai nu aizgājusi uz tirgu, vai kaut ko grabinājās virtuvē. Lejā klaigāja bērni, krustu kaltuvē klinkstēja kalti, kaut kur mūsu mājā skumji dūca vecs harmonijs. Varēju aiziet uz «Plēsuma» redakciju, paplāpāties ar Upesjuri un citiem kolēģiem. Varēju iziet tāpat pavazāties pa ielām vai pasēdēt kādā apstādījumā solā. Vārdu sakot, varēju daudz ko, bet tā kā īsti nepieciešams nebij nekas un izvēle brīva, tad lielāko tiesu neizvēlējos neko. Gulēju, skatījos griestos un pīpoju, līdz kamēr istaba bij gluži zila, krustmāte ienākusi sarauca degunu, pateica strupu ē! un atrāva logu.

Jau trešajā nedēļā pēc kāzām sāku garlaikoties.

Ģertrūde bij iepazīstinājusi mani ar mūsu kaimiņu, diloņslimo studentu Kalvieti. (Tam viņa šad un tad ienesa kādu pašas sagatavotu zāļu virumu.) Dažas reizes iegāju apciemot to. Kalvietis bij liela auguma, īsti platiem atleta pleciem, bet tik kaulains kā vecs, līdz pēdējam nodzīts zirgs,

neredzēti kupliem, deniņos sirmiem matiem, iedobtiem, rūsganu kūlu apaugušiem vaigiem un fanātiski kvēlām, pinkainu uzaču apēnotām acīm. Pārdevis un patlaban nodzīvojis savu jauko mantoto īpašumu kaut kur Bieriņos, jau otru semestri vairs neapmeklēja mehānisko fakultāti, tāpēc ka tur pārāk lielu uzmanību pievērsa vispārējiem jautājumiem, aiz kuriem novārtā atstāja pašu galveno, kas taču bij un varēja būt tikai civilās aviācijas jautājums. Ar to nodarbojās Kalvietis. Viņa istabiņā gandrīz no vienas sienas līdz otrai stāvēja nekrāsotu dēļu galds — durvis bij jāver uzmanīgi, lai notrauktu zemē papirus un zīmējumus. Pats viņš sēdēja otrā pusē, elkoņus atbalstījis, pirkstus sirmajos deniņos iegremdējis, acis no dažādām tabulām, diagramām un krāsainas tušas skicēm nepaceldams. Kad es iegāju viens bez Ģertrūdes, Kalvietis mūsu iepazīšanos ieskatīja par pilnīgi notikušu un manai personai nepievērsa ne vismazāko uzmanību, pat krēslu aizmirsā piedāvāt.

— Te es esmu iesācis, — viņš teica bez kādiem ievadiem, it kā es tikai tādēļ vien ieradies pie viņa, spalvaino roku uzsizdams dažām aprakstītām lapām, — tikai nezinu, kur un kā man to izdosies publicēt. Bet tas arī nekrit svarā! Es esmu ievācis vissīkākos datus — vispirms no dzelzceļu virsvaldes. Nerunāsim par jau esošo un nākamo līniju izbūvi un uzturēšanu kārtībā. Bet cik neizmaksā ekspluatācija, ripojošie līdzekļi, dārgās ogles, remontu, apkalpe un viss cits? Un tad šoseju un zemesceļu departamenta budžets! Vai jums ir kaut kāda jēga, cik izmaksā tāds betona tilts pār Gauju vai Amatu? Cik viens pats kilometrs šosēta un bitumnēta lauku ceļa autobusiem un vieglajām mašīnām?

Nē, par to man nebij ne mazākās jēgas.

— Un kādēļ tas vajadzīgs, ja mums ir pašas dabas dots un norādīts bezmaksas ceļš, brīvs gaisa izplatījums līdz pat stratosfērai un vēl tālu tajā? Jūs sakāt: vētras, mākoņi, migla un citi atmosfēriski traucējumi? Bet tas vairs nav rītdienas, tas ir šīsdienas jautājums, līdz vakaram tas būs izšķirts tikpat viegli, cik viegli vidēji apdāvināts abiturients pusotras stundās izrēķina kādu matemātikas uzdevumu gatavības eksāmenā.

Es pabailīgi ieminējos, ka vismaz jau vairāk gadu desmitu aviācijas speciālisti visā pasaulē pēti šos traucējumus, bet

pilnīgi drošs vēl nav neviens lidojums pat vislabākajos laika apstākļos.

Kalvietis uztraucās,

— Pilnīgi drošs — kas tā ir par muļķīgu frazī! Vai pilnīgi drošs jums ir brauciens vilcienā no Rīgas uz Tukumu? Vai kāds jums var garantēt, ka pie Smārdes vai Durbes uz slieķēm lokomotīves priekšā neuzlec kāds pavasara dulns vērsis un visa tā jūsu drošība vienā mirklī nepārvēršas skaidu un laužu čupā? Vai jūs varat apgalvot, ka pāriesiet šo istabu, nepaslīdējis uz kāda noripojuša zīmuļa un neizmežģijis kāju? Pilnīgi droša pasaulē nav nekā, ir tikai relatīvi drošais. Un šajā ziņā gaisa satiksme jau tagad nepavisam nestāv aiz pārējiem laužu pārvietošanās veidiem. To pierāda statistika un pieaugošais — —

Tā kā man palaikam bailes no statistikas sevišķi un no skaitļiem vispār, pasteidzos iebilst, ka cilvēki pārāk stipri pieauguši zemei un tāpēc pret pārvietošanos putna veidā viņiem vēl ilgi būs aizspriedumi. Gribēju runāt par sevi pašu kā raksturīgu piemēru, bet mani pārtrauca Kalvieša pirmo reizi augšup pavērstās acis, kurās bij nepārprotami lasāma dzelīga ironija.

— Ak aizspriedumi! — viņš novilkā caur saviem lielajiem dzelteniem zobiem. — Tas ir arguments vēl no Tristana un Izoldes laikiem. Kad un pret ko nav bijuši šie jūsu aizspriedumi? Kad uzbūvēja pirmo Rīgas-Daugavpils dzelzceļu, lauku sieviņas stāvēja pa gabalu un, rokas saņēmušas, šausminājās par bezdievjiem, kas varot sēsties šādā nelabā rautā vilcienā. Ko izdarīja Silezijas audēji ar pirmajām vērpjamām un aužamām mašīnām? Un kā izgāja tam vīram, kas pirmo reizi parādījās ar lietussargu Londonas ielās? Lietderīgais visos laikos bijis arī uzvarētājs, un tāds tas paliek vēl joprojām. Ja Ēģiptes fellahi vēl šodien rušīnās ar faraonu laiku spīņu arkliem, tad tāpēc arī Zemgalē nav jāsadauza visi traktori.

Kalvietis runāja diezgan nesakarīgi, vārdus kā naglas ar kniebavām izvilkdams un samezdams čupā. Matī viņam sapinkuļojās vēl vairāk, izspiesto vaigu kaulu galos paplauka brūni plankumi. Aprakstīja visjaunākos civilaviācijas modeļus Francijā, Itālijā, Savienotās Valstīs un Padomju Krievijā. Runāja par dažādu sistēmu motoriem, degvielu tvertņēm, manevrēšanas ierīcēm un pilotu apmācību. Visur bij brēcoši trūkumi un viegli novēršamas paviršības. Un viss

tikai tāpēc, ka valdības domāja vairāk par ložmetējnešiem un bumbvedējiem nekā par aviāciju kā satiksmes līdzekli un nākotnes civilizācijas pamatu. Iztēloja grandiozas fabrikas ar laboratorijām, mehānisku izmēģinājumu darbnīcām, konstruktoru hallēm un plašiem lidlaukiem, kur bez jebkāda dzīvības riska vingrināties mašīnu vadīšanā un pārbaudīt tās. Pat Amerikas aviarūpniecība nebij sasniegusi vēl desmito daļu no tā, kas notēlojās Kalvieša fantāzijā.

Izmantodams īso starpbrīdi, kad viņš mazliet atelsās un noklepojās zilā saskretušā mutautiņā, es ieminējos, ka esmu tikai laucinieks un maz saprotu no viņa mehānikas un visiem lielajiem tehnikas plāniem. Viņš piecēlās, abām rokām atspriedās galdā tā, ka dēļi noņirkstēja un svārkapakle izcēlās augstāk par pakausi.

— Jūs domājat, ka esmu tikai sauss skaitļu un formulu cilvēks un ka man pilnīgi sveša lauku romantika? (Kad es viņam to biju apgalvojis?) Gluži otrādi! Kad transporta un pasažieru lidmašīnas vai nu pavisam, vai lielāko tiesu atvītos dzelzceļus, šosejas un lielos un mazos tvaikoņus, tad izbagarētā Aivieksta un Seda atkal varēs apaugt ievu krūmiem, bet visās attekās un ličos savairosies vēži un lidakas. Nebūs vairs jānoliž sprogainās gravas un jāceļ tām pāri piedesmit metru gari tilti. Šaurie, viegli apkopjamie māju ceļi vairs neizvagos un neizbojās dzimtenes skaisto dabu, gaisā pacēlies, cilvēks tiks tuvāk zemei, nekā pa to rāpodams.

Man nu pietika šo paradoksu. Visu laiku jau brieda ģignuma pilns protests pret visu šo fantastiku, tagad es saņēmos un ļāvu izskanēt paskarbam izsmieklam.

— Bet kā tad paliks, piemēram, ar Rīgu? Tai jūs taču vēl atstāsiet taksīšus? Un bez tramvajiem arī gluži neiztik. Es no gaisa tilta līdz centrāltirgum vai Āgenskalna kuģīšu pietātni — —

— Līdz centrāltirgum, — Kalvietis pārtrauca, acis pavērsis griestos vai vēl cauri tiem. — Katra problēma tikai tad ir problēma, ja tā atslāj visādas iespējamības. Kāpēc mēs nevaram iedomāties nākotnē tādas lielas bloku celtnes — — ar privātiem aerodromiem virs jumta... Katru rītu mazas satiksmes lidmašīnas savāc sava nama sievas un divās minūtēs aizved centrāltirgū. Un tāpat atpakaļ... Lai viņām ar saviem groziem nav jāgaida tramvaja vai autobusa pietātnē, kamēr mājā mazi bērni raud...

Bērni neraudāja, viņu jautrā klaiga lejā bij kļuvusi tik skaļa, ka Kalvieša prātojumus tikai pa daļai varēja saprast. Kamēr viņš vēl skatījās griestos vai cauri tiem, es klusu uzmanījos laukā.

Pēc trešā apciemojuma es tur vairs nerādījos, bet teicu Gertrūdei:

— Tas tavs Kalvietis ir mazliet ķerts.

Viņa pa paradumam tikai pavīpsnāja un pavērās manī savam samtainajām acīm.

— Kāpēc viņš ir mans Kalvietis? Ķerts mums liekas katrs, kas domā citādi nekā mēs paši.

— Domā — — bet kā viņš runā? Vai ar tevi viņš nerunā par saviem plāniem?

— Tikpat kā nemaz.

— Bet tavas zāles viņš dzer?

— Tās viņš dzer labprāt.

— Un domā, ka tās palīdzēs?

— Tā mēs domājam abi. Kas tad cits mums atliek?

— Aprīnojama domu saskaņa. Ja viņš bijis tikai diloņa slimis, bet man nopietni liekas, ka viņam arī smadzenes vairs nav gluži kārtībā. Tā taču ir tīrā fantāziju pasaule, kurā viņš dzīvo un strādā.

— Bet viņš tic tai un strādā. Viņam ir kam strādāt — un ko tad no cilvēka vairāk var prasīt?

Vēlāk šis teikums man lika šo to pārdomāt, šoreiz tikai paraustīju plecus un apsēdos pie galda.

Otrs mūsu pazīstamais kaimiņš bij šuvēja Zandmane ar abām savām mācekļēm. Reiz viņa ienāca aizņemties no manis Raiņa «Daugavu» un puslīdz pa jokam aicināja aplūkot taču reiz arī viņas «ateljē». Šis ateljē bij paprāva istaba ar gandrīz tādu pašu dēļu galdu kā Kalvietim, tikai zīmējumu un tabulu vietā tur tā bij satīti un izstiepti audekli, gludeklis, leņķi un dažāda lieluma šķēres. Pie sienām modes lapas ar pusgērbtiem sievietēm, pie abiem logiem šujmašīnas un pie tām savukārt divas, no mugurpuses skatoties gluži vienādas pusaudzes, tikai viena brunete, otra blondā, aitas vilnai līdzīgi sprogotiem matiem. Zandmanes vieta bij te pie galda, viņa mēroja un grieza, tās divas knīpas šuva sagrieztu. Tagad viņa atbrīvoja galda galu, atnesa divas glāzes remdenas tējas un biskvītus, nosēdās man pretī, mēs iedzērām pa malkam, graužām biskvītus un sarunājāmies.

Tā bij pavisam citāda saruna nekā ar to gaisa lidotāju. Visvairāk runāju es, šuvēja tikai uzvedināja. Muļķe viņa nebija, diezgan bieži gāja Dailes teātrī, reizēm arī Operā uz operešu izrādēm, bija viņai arī daži paziņas «Zaļajā Vārnā», kas to ieaicināja savos literārajos vakaros. Nepūlējās izlikties gudrāka kā patiesībā bija, savus spriedumus pateica atklāti un vientiesīgi, bet dažreiz tie man likās pareizāki nekā Upesjura pamatīgi motivētās definīcijas. Kamēr viņa runāja, es iedomāju starpību starp šo apaļīgo šuvēju un Ģertrūdi: mana sieva labi prata stāstīt tikai par sava darba gaitām un piedzīvojumiem, turpretī šī te tiklab kā nemaz nepieminēja savu amatu. Bet tūlīt pats aprāpu sevi: kāds te salīdzinājums iespējams? Tā taču bija Ģertrūde, šī te tikai šuvēja Zandmanē!

Izrādījās, ka Zandmanē arī lasa «Plēsumu» un no mūsu kāzu vakara zina, ka es pats esmu tas Oļģerts Kurmis. (Varbūt, ka taisni tāpēc arī tas ieaicinājums.) Tikko bij nobeigusies nodaļa par manu sentimentālo vasaru, Zandmanē pāvērsa sarunu uz to. Tā kā abas šujmašīnas tirkšēja gandrīz bez pārtraukuma, mēs runājām isti skaļi.

— Un tad jums patiešām izgāja tik dumji ar to Gramzdu Intu? — Zandmanē ievaicājās, kā likās, patiesi ziņkāra.

— Gluži tā ne, bet apmēram gan, — es atteicu mazliet apmulsis un klusāk, tāpēc ka abas šujmašīnas reizē aprāvās tirkšēt.

— Un tikai tāpēc vien jums bija jāaiziet, ka reizi nolūrējāt Gramzdu Intu peldamies?

— Kas tad man cits atlikās? Vai Inta nedarīja pareizi, pateikdama: jūs esat nelietis.

— Viņa — varbūt, bet es domāju — jūs.

— Es? Ko tad tur vēl varēju? Es nezinu.

Zandmanē drupināja biskvīta gabaliņu, uzmanīgi savus pirkstus vērodama.

— Man šķiet, es gan zinu.

— Nu? — Es biju stipri ieintrigēts.

Viņa vispirms nobeidza pirkstu darbu, salika apaļās rokas galdā, krūtis pārlieta tam pāri un paskatījās man taisni acīs.

— Es jūsu vietā būtu to — — pamēģinājis vēlreiz.

Velna sievišķis! Es maniju, ka man apsvilst ausu gali. Iesmējos skaļi, varbūt pārāk skaļi, bet mašīnas tirkšēja tik stipri un es — es labi nezināju, ko uz to atteikt.

Ja vai tā, bet neinteresanti nebij pie šīs šuvējas. Apšolī-
po atnākt parīt pēc pusdienas, tad man iznāks vaļas paplāpāt.
Protams, tāda pati vaļa man bij arī rītu, bet nevarēju taču
cerādīt tām skuķēm, kas no šujmašīnām ausījās vien atpakaļ,
ka man viņu meistariene tūlīn jau nezin kā interesē.

Parīt pēcpusdienā Zandmanes galda galam bij apsegts rozā
puķots apklājs, uz tā nolikta stikla vāze ar leišu ķiršiem un
apelsīniem, kā vēlāk izrādījās, gan mazliet izkurtējušiem.
Pati viņa uzvilkusies tumšbrūnu krepdešīna kleitu ar baltu
mežģiņu apkaklīti un aprocēm. Droši vien tāda viņa te pa-
rasti gan nestrādāja, tomēr izskatījās tajā vēl jaunāka un gli-
tāka.

— Vai jūs esat bijusi kur laukā? — man paspruka ne-
apdomāts jautājums.

Ar vienu aci Zandmane pablenza uz šujmašīnu pusi, nu
viņai nosvila ausu galiņi. Tad parādīja man savus baltos
zobus un atteica ļoti skaļi:

— Nē, bet es vēlāk iziešu.

— Nu, bet tad jau es te jūs tikai velti aizkavēšu.

— Nē — es iešu tikai ap pieciem vai — drusku vēlāk.

Un labu brīdi pēc tam sēdēja tā kā sādruvējusies. Es no-
domāju: nu viņai ap pieciem vai drusku vēlāk patiešām būs
jāiet, jo tās pie logiem taču dzirdēja, bet varbūt nebij ne īsta
nodoma, ne vajadzības.

Tā tas ilga apmēram līdz tam laikam, kad sakņu bodīšu
logos sāka parādīties pirmie āboli. Dažreiz Zandmane ienāca
pie manis pēc kādas jaunas grāmatas — līdz šim nemaz ne-
zināju, ka viņa tik liela lasītāja. Bet tas tomēr notika tikai
retumis: durvis allaž atslēdza krustmāte Katrīna, un, man
šķīta, ka viešpa to klaudzināšanos pēc tam virtuvē saprot tik-
pat labi kā es. Visbiežāk es gāju pie viņas, un allaž mums
pietika stundu vai pusotras ko plāpāt. Tagad viņa nesagaidīja
mani ar tēju un biskvītiem, nebiju vaīrs viesis un ciemiņš,
bet vienkārši kaimiņš, kas aiz gara laika iegriezās brīdi pa-
tērgot. Es sēdēju vai pastaigājos pa istabu, aplūkodams tās
modes lapas pie sienām un viegli plāpādams. Zandmane ru-
nāja, šķērēm pa balta audekla gludo sloksni šņakstinādama
un pārvērdama to kaut kādās nesaprotami līkumotās lupatās.
Ja vēl atradis par iespējamu šajā ziņā salīdzinājumu, es
tomēr teiktu, ka nemaz nav nepatīkami reizēm pačalot, pa-
jokoties, parunāt par veseliem cilvēkiem, ne vienmēr tikai

domāt par slimiem un mirējiem un viņu bēdīgo likteni. Pie Zandmanes bij ļoti patīkami. Reizēm gan traucēja abu pusaudžu smīnīgā saskatīšanās, man ieejot, bet es sekmīgi centos ignorēt viņas. Māceklēm taču nav noteikšana par to, ko viņu meistariene dara, vēl mazāk par to, ar ko tā saietas.

Bet tad nāca kāds vakars, savā ziņā patīkamāks par visiem iepriekšējiem, kas tomēr darīja galu maniem apmeklējumiem.

Tā bij sestdiena. Ģertrūdei jābūt slimnīcā no sešiem vakarā līdz sešiem rītā. Bet tā kā tagad četri gabali masējamie pacienti, viņa aizgāja tūliņ pēc diviem. Es ap to laiku jau biju sācis diezgan cītīgi nodoties lasīšanai. Anna Kareņina izlikās interesanta, ka gribēju drīzāk uzzināt, kas tur iznāks ar Vronski, un tāpēc tūliņ novietojos uz divāna. Bet jau ap pieciem ieradās Zandmane un izbrīnīta aplūkojās istabā.

— Vai tad jūsu kundzes nav mājā?

— Jūs taču zināt, ka viņai visu nakti no sešiem dežūra.

— Patiešām! — Viņa piesita plaukstu pieri. — Kā es to biju aizmirsusi! Gribēju jūs abus lūgt šovakar ap septiņiem ienākt pie manis.

— Kā redzat, nu jums tas jāatliek uz citu reizi, — es teicu, gan labi nojauzdams, ka Ģertrūde viņai rūp mazāk. — Rītvakar viņa droši vien būs mājā.

— Ak nē! — Zandmane iesaucās dziļā nožēlā. — Tas nekādi nav iespējams. Tas ir šovakar, rītu vairs ne. Tad neko nevar darīt, tad, lūdzu, ienāciet jūs viens.

— Vai tad kādi svētki?

— Ak nē, tāpat, tāds mazs joks. Tad ap septiņiem. Jā? Es gaidīšu.

Un pirms vēl paspēju ko iebilst, viņa izskrēja laukā, maza, apaļa, tomēr viegla un elastīga kā gumijas bumba.

Vakarā es pavilcinājos, lai viņa nedomātu, ka man jau deg, nogaidīju, kamēr dzeguze nokūko pusastopus. Zandmane jau sēdēja aiz galda un pārmezdama grozīja galvu.

— Jums laikam diktī negribējās nākt?

— Nē, ne tāpēc. — Un tad es meloju, pats nezinādams, kādēļ tas man vajadzīgs. — Bet vienreiz gadījās tā, kādai manas sievas draudzenei svētdien bij nepieciešami kaut kur aizbraukt, tāpēc viņas apmainījās dežuram.

— Tad tomēr iznāk tā, ka vienam jums ne par ko ne-

gribējās nākt. — Viņa pasmējās, rādidama, ka pati savu nobildumu neņem necik nopietni.

— Ak, ko nu, Zandmanes jaunkundz! — es iesaucos patetiski. — Par to taču nav ko runāt! Vai es pirmo reizi te esmu pie jums?

Tikai viņai pretī nosēdies ievēroju, ka šovakar te vairs nav kā citām reizēm. Vispirms jau kļuva, jo abas šuvējas sestdienas vakarā aizgājušas prom. Mašīnas paslēptas sniegbaltos apklājos. Galda galam pavisam jauna, zilpuķota apsega. Vāze ar kaudzi pilna konfektēm un saldiem cepumiem, vienā pusē tai aveņu liķiera pudele, otrā alus glāze ar sarkanām rozēm. Es biju gluži pārsteigts.

— Nē — patiesām jums te kādi svētki!

Zandmane smējās.

— Nav nekādi svētki, tikai tāda diena. Nu, tagad jūs zināt?

Es lūkoju atcerēties un iesitu sev pa pieri.

— Klāras! Un jūs esat Klāra? Bet kāpēc jūs nepateicāt? Par puķēm tad man vajadzēja parūpēties.

— Nu, nu! — viņa padraudēja man ar pirkstu. — Neesiet nu aušīgs, ka jūsu kundze nepaliek greizsirdīga.

— Viņa? Ģertrūde? — Šī iedoma izlikās tik neiespējama, ka man bij jāpasmejas.

Pasniedzos pār galdu, laimes novēlējams satvēru viņas apaļo roku un sirsnīgi spiedu. Glāzītes jau bij pielietas, mēs sadzērām. Tikai tagad es pamanīju, kā viņa uzcirtusies. Gluda sarkana samta kleita, kas stingri piekļāvās mazliet pārpilnām, bet nebūt ne izblīdušajām formām. Mati sasukāti brīnišķīgās spīdošās cirtās, auskari ar maziem zaļiem akmentiņiem, ap kailo rokas stilbu trīs reizes aptinusies zelta vai zeltīta čūska, otrās rokas pirkstā zarains gredzens. Nē, tomēr jauks sievišķis šī šuvēja un kaimiņiene!

Katrā ziņā tā šovakar jau bij dzērusi. No tās vienas glāzītes viņai vaigi vēl nebūtu tā nosārtojušies, arī tik bieži nesmietos, parasti viņa to tā nemaz nedarīja. Man jau nevajadzēja daudz, iesilu drīz un sajutos brīnum labi.

Valodas mums nekad nevajadzēja meklēt. Klāra Zandmane vakar bijusi «Traviatas» izrādē, runas vidū, ne aiz šā ne tā padungoja «Lai pildām, lai pildām» un «Vai tev neilgojas sirds» motīvus. Lāgiem kļuva tāda kā gurdēna, pievēra acis un atmetās atpakaļ pār krēsla atzveltni, pie kam, protams,

viņas krūtis izcēlās vairāk. Kad aizdedza uguni, man viņa izlikās vēl pievilcīgāka — vai nu aiz spilgtās gaismas, kas zibinājās viņas auskaros, vai arī aiz tā, ka acis man bij jau krietni vien apmīļojušās.

Piepeši, atkal ne aiz šā ne tā, Klāra Zandmane samtaini iesmējās un vaicāja:

— Kā jums toreiz jūrmalā izgāja ar Kāna kundzi?

Jā, tā nodaļa nupat bij nodrukāta avīzē un viņa to izlasījusi. Es nosarku, pa pusei aiz kauna, pa pusei glaimots.

— Par to nav vērts runāt, — es tomēr mēģināju likvidēt šo nepatīkamo temu. — Tajā stāstā visvairāk esmu melojis.

Viņa neatlaidās vis.

— Melojis? Tad to jūs arī protat?

— Ne tā, kā jūs domājat. Rakstidami mēs allaž kaut ko pārspīlējam, pieliekam klāt vai izvēršam citādi. Tas ir tāds amats, ko jūs isti nevarēsiet iedomāties.

Acīm redzami viņa nemaz nedomāja par amatu, bet par ko pavisam citu.

— Bet kaut kas tur tomēr bij? Atzīstieties.

Atzities nevarēju, mēģināju novērst valodu sāņus. Brīdi tas man arī izdevās, bet tad viņa atsāka atkal:

— Vai tā Kāna kundze bij smuka?

— Eh nu, smuka! Kā jau žīdiete. — Labāku neko neattapos atbildēt.

Pēc tam brīdi gāja labi. Tad atkal:

— Vai jūsu kundze to zin?

Tā jau bij formāla tirdīšana. Man sanāca dusmas.

— Nu, protams. Es to rakstiju slimnīcā, un viņa lasīja.

— Un neko neteica? Tas ir gan savādi. Es viņas vietā ...

Klāra Zandmane smiedamās padraudēja ar apaļo pirkstu. — Paskat tikai, kāds jūs esat! Kas to būtu domājis!

— Nu kāds? Kāds tad es esmu?

Viņa tikai parādīja savus skaistos zobus un, galdā skatīdamās, smaidīja šķelmīgi. Sāka runāt par «Rigoletu», ko arī bij redzējusi, un padziedāja «Meitīņas sirsnīņa». Nu atkal būs labi, es nodomāju un ielēju abiem no liķiera pudeles, kur pašā dibenā vēl drusku bij atlicies. Bet tas sliktākais vēl tikai tagad nāca.

Kamēr es kā liels operas pazinējs runāju par vieglās muzikas kaitīgo iespaidu uz ļaužu tikumiem, Klāra Zandmane bij lēnām atslīgusi krēslā. Rokas atpakaļ uz krēsla atzveltnes

atliekusi (īsās piedurknes atslīdušas pāri elkoņiem), galvu tām pāri atmetusi, acis gandrīz aizvērusi, smaidīja miklaini. Viņas pozā bij kaut kas, kāpēc es novērsu acis sāņus.

— Olģert Kurmil! — viņa sauca tā kā no liela attāluma. — Panāciet šurp!... Nu, neesiet taču lācis, nāciet, kad jūs sauc!

Lācis es negribēju būt. Piecēlos, ne visai drošiem soļiem apgāju galdam un apstājos. Varbūt viņai kļuvis nelabi, dzērusi viņa nebij mazāk par mani, bet saldumus grauzusi gandrīz bez apstājas. Tas bij ļoti ticami.

Bet viņa palieca galvu vēl vairāk atpakaļ.

— Nāciet tuvāk! Vai jums bail? Es nekožu.

Es noliecos un gandrīz izbijies raudzijos viņas sejā. Pāri sprogotiem matiem un pieri tā patiešām izskatījās tāda, ka viņa varētu arī kost. Acis spīdēja kā divas tikko aizkvēlinātas ogles, deguns likās svešādi smaids, zobi bij pavērti vaļā. Jā, nu man gandrīz sametās bail.

Bet tad viņa izdvēsa tikko sadzirdami:

— Kāds jūs esat tūļa... Ar Kāna kundzi droši vien bijāt citāds...

Rokas pēkšņi atraisījās no krēsla atzveltnes un lēnām slējās augšup. Piedurknes atslīda vēl tālāk. Divas žuburotas plaukstas tvarstīja kaut ko — pārbīli man likās, ka mana paša kaklu. Laikam biju atkāpies līdz sienai, tikai pakausis bukšēdams atsitās pret sienu. Šis spējais trieciens pabīdīja mani uz priekšu, galvu plecos ierāvis, devos uz durvīm. Atvainojiet... atvainojiet... es murmināju, lai gan neviens to nevarēja sadzirdēt. Kāpņu laukumīnā, pie savām durvīm — aizsarga važa tās turēja ciet. Es zvanīju kā negudrs. Kāds tikko bij taisījies nožņaut mani... nē, es pats gribēju kādu nogalināt un pēdējā acumirkli atrāvu roku... nē, akā es taisijos iekrist...

Krustmāte Katrīna pa šauru spraugu ielaida mani iekšā — lai paspētu aizsist ciet, ja vēl kāds mēģinātu ielavīties pakāļ. Šoreiz es viņu tikko pamanīju. Kaut kāds mutulis virpuļoja man galvā, avenu liķierī tur griezās nezin kādas duļķes. Mans labais miegs arī šoreiz paglāba mani.

Kad es pamodos, Ģertrūde jau labu laiku bij rikojusies pa istabu. Grīda spīdēja mikli noberzta. Mans galds bij spodrs, papīri un grāmatas novietotas kārtībā. Avīzes novāktas no dīvāna. Patlaban viņa ienāca no virtuves un taisījās aiz

saviem aizslietņiem, bet, ieraudzījusi mani nomodā, pienāca un pa parašai apsēdās uz gultas malas. Taisnību sakot, man nevisai patika, kad viņa tā allaž sēdās kā pie tiem saviem slimniekiem. Šoreiz man tikai vienas rūpes: vai viņa zin? Ar savām šārīta sajūtām vēl nebiju paspējis tikt skaidrībā, tikai tāda kā grēka apziņa nospieda. Bet viņa smaidīja savu kluso smaidu un pavilka man segu augstāk uz krūtīm. Atkal slimnieku kopēja.

— Tev šorīt isti ciets miegs, — viņa teica.

Un piepeši man nezin no kurienes gadījās pārgalvīga drosme. Pasacīju bez aplinkiem:

— Zandmane mani vakar ieaicināja uz savu vārda dienu.

Ģertrūde palocīja galvu.

— Es zinu. Krustmāte man jau stāstīja.

— Mēs dzērām likjieri.

— Nu, vārda dienā tas jau piederas.

— Viņa bij ienākusi aicināt arī tevi.

— Es taču nevarēju. Pagājuši nakts mums bij grūta.

— Tā Zandmane ir diezgan interesants sievišķis.

— Jā. Man viņa arī patīk. Es viņu pazīstu jau labi sen.

Viņa apslēpa žavas un aizgāja gulēt. Es tomēr paliku ar to pašu savu grēka apziņu. Man viņa arī patīk... Vai tas nebij norādījums, ka man viņa patīk katrā ziņā? Kā lai saprot sievieti, kam tik vien tās valodas?

Man sanāca dusmas. Bet tūliņ noprātu, ka tās vairāk tikai par to, ka man te jāpaliek ar savu grēka apziņu. Dīvainā kārtā likās, ka arī Ģertrūdei tur sava vaina klāt. Kāpēc es neizstāstīju visu līdz galam, tad būtu skaidrība, ko viņa par to isti domā. Man likās, tūliņ es iešu, pamodināšu viņu un izstāstīšu. Tomēr ne cēlos, ne gāju, nestāstīju viņai neko vairāk, kad pēcpusdienā tramvajā braucām uz kultūras filmu (tur rādīja kādas lielas slimnīcas iekārtu un darbu Sanfranciskā), ne arī, kad vakarā sēdējām mājā. Gultā nolicies, pamatīgi pārliku visu un nācu pie slēdziena, ka nav vērts un nav arī vajadzīgs vairāk stāstīt. Ko tad es galu galā biju noziedzies? Tad jau arī Jāzepam viņa atturību varētu pār-mest kā noziegumu. (Es tikko novaldīju smieklus par šādu dīvainu pašsalīdzinājumu.) Ienāca atmiņā, ka Ģertrūde, mani toreiz slimnīcā kopdama, pati nevēlējās zināt itin visu. Kur tad te nu bij tas mans grēks? Nekur viņa nebij.

Mana sirdsapziņa nomierinājās. Es gulēju vēl labāk nekā pagājušā naktī.

Pēc šī notikuma mana sirsnība pret Ģertrūdi vēl pieauga. Tā kā par visu citu viņa runāja maz, bet par saviem piedzīvojumiem slimnīcā labprāt, tagad pats sāku uzvedināt. Bij viņai tur tāds vecis no Malienas, slimoja ar astmu vis-smagākā formā. Divus mēnešus viņš tur nogulēja, ne par ko citu nerunāja, kā par savu trīs gadi veco mazdēlu. Apnika abiem saviem kaimiņiem pa labi un pa kreisi, apnika māsām. Likās pavisam aizmirsis, ka pats slims un grib taču te vesels tikt. Katru dienu viņam bij jāsasukā mati, ik nedēļas lika noskūt bārdu — viņš gaidīja mazdēlu ciemos. Bet mazdēls atbrauca tikai lās dienas pēcpusdienā, kad vectēvs no rīta bij aiznests uz kapliču. Viņa lielais dzērāja dēls agrāk nebij paspējis iekrāt ceļanaudu.

Un tad vecākajam ārstam atsūtīts jauns asistents, brīnišķīgs jauneklis zilām meitenes acīm un tādu smaidu, ka smaidīt sāk visi slimnieki, kuriem viņš pieiet klāt. Slimnīcā visi vietnīs prātis, ka viņš katrā ziņā apraudāsies, ja reiz būs jānoskatās, kā dažs mirējs pēdējos brīžos mokās. Puse kopēju viņā jau paspējusi iemīlēties. Kad ieminējos, vai viņa pati arī nav tajā pusē, viņa paskatījās manī nopietni un atteica: man jau pašai tāds jauneklis mājās... Kļuva pavisam silti ap sirdi.

Dažas dienas vēlāk bij ievests pavecs pazīstams rakstnieks, saslimis ar stipru reimatismu (to es jau avīzē biju lasījis). Interesantākais tas, ka viņš gulēja tajā pašā istabīnā, kur reiz es. Man radās maza ziņkāre, par to es apjautājos gandrīz katru dienu. Ģertrūde par viņu stāstīja vēl čaklāk nekā par citiem. Vai viņam arī bij zilās acis, šim reimatiķim? Jā, acis viņam laikam gan bij zilās, bet vaigi kaulaini, abas rokas iekļautas sutinātājā mīklā un ietītas vatē, uz pleciem elektrības karsējamie spilveni, uz ceļiem maisiņi ar Ķemeru dūņām, uz kājām termofori. Bez tam viņam bij sieva, kurai atļauts līdz vēlam vakaram sēdēt pie gultas. Vai viņš daudz runāja, šis iesainotais? Jā, viņš runāja labprāt un visbiežāk par literatūru. Izvaicāja, ko viņas lasot, kā sapratušas to un to izlasīto grāmatu un visai savādi pateica savu ieskatu. Vai viņš nezobojās par savām kopējām, šis iedaudzinātais kritiķis? Nē, viņš nezobojās ne par ko, viņam allaž bij lielas sāpes un pa naktīm viņš nemaz nevarēja gulēt, no rītiem

katrreiz vienos sviedros. Varbūt viņš rakstīja tāpat kā es, šis lielais svīdējs? Kā tad viņš varēja rakstīt, kad abas rokas līdz pleciem mīklā un vatē? Bet viņš lasīja, vienmēr lasīja, jociņi uz sāniem sagriežies, grāmatas malu zem spilvena pabāzis, lapas lūpām apšķirdams. Viņam bij atļauta privilēģija arī pa naktīm paturēt lampu neizdzestu.

Kaut kas man allaž iesmeldza, klausoties par šo lielo lasītāju. Viņš tur gulēja un skaidroja literatūru kopējām. Protams, viņš bij gudrāks par tām, bet viņas to turēja pat par ļoti gudru un nesasniedzamu. Protams, tāda loma nevienam nav nepatīkama, tāpēc jau viņš tur arī tik daudz lasīja. Bet tas nebij tas galvenais. Galvenais bij tas, ka viņš gulēja manā gultā, Ģertrūde klausījās viņa gudrības un salīdzināja. Ar ko? Nu, protams, tikai ar mani. Ko es tur toreiz lasīju un par kādu literatūru varēju runāt! Ne tikai iesmeldza vien, man taisni iedūrās. Labi vēl, ka tam reimatiskam vecim sieva, kas tur sēdēja līdz vēlam vakaram, citādi... Ir jau pieredzēts (laisnību sakot, es gan biju tikai dzirdējis), ko šādi sieviešu apbrīnoti rakstnieki un aktieri dažkārt prot. Ko? Tikai dzirdējis? Bet es pats un Klāra Zandmane? Viņas jau gluži trakas, šīs sievietes! Ja kāds notēloja pikantu mīlas scēnu, tad viņas tūlīn iedomājās tēlotāju pašu tādā lomā, mākslas fantāzijas noslēpums viņām tikpat svešs kā govij zieda skaistums, ko tā apēd... Jā... Taisni šis vatē ietītais taču bij sarakstījis stāstu par sievietes vājībām, un pat jaunie rakstnieki mana drauga Upesjura aprindās turēja to par lielu donžuānu...

Es nevarēju nosēdēt. Zobus sakodis, staigāju pa istabu, mana iedoma aizmēlojās arvien tālāk. Cik jaunu un pievilcīgu vīriešu negulēja tajā slimnīcā. Viņas tos tur cilāja, izgērba un apgērba. Vai tad viņas bij no koka, pakulu nerviem un aplauztiem jutēklības taustiem? Trakas lietas!... Kāpēc precētām sievietēm vispār pielāva žēlsirdīgo māsu profesiju? Sieva piederēja vīram vienam pašam, citiem gar viņu nebija daļas un viņai gar tiem... Vai tā bij greisirdība vai tikko vēl pamodies īpašnieka instinkts, bet graužt viņš grauza.

Tāds graužējs cilvēku allaž padara paslepeni aizdomīgu, diplomātiski viltīgu un, protams, arī netaisnu. Aizdomās taču jau slēpjas vainas pārliecības postulāts. Pavisam nevainīgu seju, aplinkiem un kā nejauši, allaž vien ieminējos par to tur manā cītreizējā gultā. Es biju gluži vienaldzīgs, pavisuvisam

vienaldzīgs, gluži dabiski gribēju tikai zināt, kā nu klājas manam vecākajam kolēģim. Bet manas acis kā dēles piezīdās Ģertrūdes sejai, vēroja, vai kādā vaibstā, kādā galvas palocījumā, kāda skatiena izpausmē nepaplaiksnīsies kaut kas nodevīgs. Ģertrūde neslēpa, ka viņš tai interesē vairāk nekā citi slimnieki. Tāds neslēpums vēl nebij nekā, nekā nebij arī tāda vispārēja, pašsaprotama interese. Man vajadzēja to, ko neizpauz — apmēram to, ko es viņai nestāstīju par Klāru Zandmani... Jā — tam tur nu klājas arvien labāk. Rokas viņam jau bij laukā no apsējiem, ceļgalus viņš jau varēja locīt, tikai no kāju stilbiem termoforus vēl nevarēja ņemt nost. Tagad daudzi draugi nāca viņu apciemot, katru dienu pa divi trīs. Sievietes ar? Jā, arī dažas sievietes: kāda pazīstama aktrise, un tad krustmeita, brīnum skaista kundze ar trim bērniem... Nē, it neko Ģertrūdes sejā nevarēja izmanīt, tā palika tāda pati rāma un mazliet skumja.

Un tad man nobrieda kāds nodoms. Pāra dienas vēlāk es pateicu Ģertrūdei, ka arī vēlētos apmeklēt savu nepazīstamo slimo kolēģi. Viņa tādu vēlēšanos tūlī atzina par pilnīgi dabisku un izpildāmu, apmeklētājus neviens nešķiroja un nekontrolēja. Bij otrdienā, kad es, stipri apmulsis un pukstošu sirdi, gāju cauri lielajai barakai. Varbūt cilvēki šajās gultās bij sveši, bet cits viss gluži tāds pats kā manā laikā: zili stripotās segas, asā zāļu smaka gaišajā telpā, apspiests vaids vienā un otrā stūrī, šur tur kāda pelēka, pār slimnieku noliekusies sieva, kas pūlējās smaidīt sakostiem zobiem un sāņus pavērstām acīm. Un tā pati neredzamā kaut kur kādā kaktā, kas tomēr redzēja visu un gaidīja tikai, kad viņas apmeklējuma laiks būs klāt. Tai nebij noteiktas nekādas stundas, vismīlāk viņa ieradās naktī, un kur viņa piestāja, tur tūlī aplkusa vaidi, tikai gultas kaimiņi labajā un kreisajā pusē vismaz tonakt līdz ritam nevarēja vairs aizmigt... Mazajā istabiņā viens viesis jau priekšā, tas bij labi, man atlika brīdis laika mazliet saņemties un apdomāt, kā lai paskaidroju sava apciemojuma iemeslu.

Tas otrais laikam bij no mana vietnieka tuvākajiem darba biedriem, viņi runāja par kopēju lietu, slimajam pret ceļgaliem atslīta neatgriezta žurnāla burtnīca. Uz mazā galdiņa divās glāzēs mazliet apvītušas rozes un gluži svaigas, sarkanas gladiolas, likas un smailas kā janičāru zobeni. Darba biedrs drīz aizgāja, un tad es novietojos viņa krēslā. Mans

vietnieks sēdēja puszviļu, četriem lieliem spilveniem aiz muguras. Gertrūde nebij teikusi gluži pareizi, labā roka viņam vēl aptīta, viņš pasniedza man kreiso, mīklu un karstu. Nē, izskatā viņš nebij man bīstams: acis gan zilas, bet mati pasirmi, vaigi iekrituši prāvām dobēm, zods sarāvis maziņš un plakans kā ķilis. Viss pirmiņ sadomātais man apjuka jau pirmajā frazē, bet izrādījās, ka nemaz nav tik bīstami. Viņš nelikās ne izbrīnīts, ne aizskarts par manu apciemojumu un netaujāja neko, acīm redzami manas sugas viesi viņam nebij nekāds retums. Oļģerta Kurmjā vārdu dzirdējis, bet manu dzīves romānu nebij lasījis — pat manu īsto vārdu viņš netaujāja. Es šo lielo vīru biju iedomājis pavisam, pavisam citādu. Mazliet viņš painteresējās par manām dzīves gaitām un nākotnes nodomiem (tur es stipri samelojos un nosarku, jo kas tad man patlaban varēja būt par nodomiem?). Runāja vienkārši, pēc manām domām, pārāk vienkārši, nekādu jaunu gudrību viņš man neatklāja, tad jau Upesjuris šajā ziņā bij daudz interesantāks. Aptaujājās par manu rakstīšanas veidu un pavipsnāja. Tā esot veca lieta, viņš to pazīstot no paša jaunības. Palūdza pasniegt no mazā galdiņa kādu nupat izlasītu grāmatu ar pastrīpojumiem un atzīmēm malās. Cītēja dažas vietas, kas bij tieši sakarā ar to, ko es nupat stāstīju par sevi, atrada tur neveiklības satura izkārtojumā, aplamus konstrukcijas paņēmienus un pār visām lietām nevarību izveida tehnikā. No visiem amatiem — viņš apgalvoja — literatūras esot tas visgrūtākais. Lasīt, lasīt — vispirms pašam mācīties un tad citus mācīt. Trīsdesmit gadus nostrādāt un vēl tad sajūties kā diletantam un skolniekam, kam jātiek galā ar grūtu uzdevumu, un arvien grūtākus uzdot sev pašam. Tikai tā iespējams noveikt vismaz dažas pakāpes uz pilnību, kas allaž paliek kā neaizsniedzams, bet mūžam kārdinātājs mērķis...

Mūs pārtrauca kāds vīrietis ar sievieti — alkal ar puķu pušķi. Es aizgāju apmierināts par to, kādēļ biju šurpu nācis. Bet kādu jaunu nemieru viņš bij sacēlis, un tas nerimās. Sāku iet pie Upesjura un nest grāmatas mājā. Kad paša plaukts bij izlasīts, viņš izgādāja man rekomendāciju pilsētas un valsts bibliotekās. Mēnešus četrus, pāri ziemsvētkiem nodzīvoju grāmatu reiboni, pazaudēju ēstgribu, pat miegs, mans senais draugs, sāka kļūt neuzticīgs. Gertrūde sacīja, ka es izskatoties pavisam sanīcis, un dzina laukā pastaigāties — man taču

esot draugi, pat krogā kādu brīdi nekaitot pasēdēt... Nabadzīte, viņa nezināja, kādu bīstamu līdzekli ieteica.

Es sāku šad un tad aiziet uz «Plēsuma» redakciju. Pašai savas spiestuves avīzei nebij, šajās divās istabās ierīkota arī ekspedīcija. Priekšējā uz gara galda kāds jauneklis un skuķe avīzes numurus līmēja aploksnēs, sāpus pie mazākiem galdiem salikuši sēdēja Valguma Fricis un Lukstiņš. Tā otrā dibenā bij galvenā redaktora istaba (arī tie abi te šajā, korespondenču lasītāji un izgriezēji no citām avīzēm, nezin kāpēc dēvējās par redaktoriem, lai gan cits neviens viņus tā nesauca). Avīzi faktiski vadīja mazgruntnieku un sīkpilsoņu partijas centrālkomitejas kolēģija, kas apgādāja arī virzienam piemērotus ievadrakstus un polemikas. Par atbildīgo parakstījās partijas priekšsēdētājs un Saeimas deputāts, privātdokavāts Grietēns. Tas te tiklab kā nemaz nebij redzams, viņa vietu izpildīja mans draugs Upesjuris. Pie viņa allaž bij kāds no lielākajiem partijas vīriem, kamēr Valguma Fricis rikojās ar lauku nodaļu pārstāvjiem, ziņotājiem un citiem sīkākajiem darbiniekiem. Arī lirikas nodaļas pārziņu viņš bij izkaulējis, bez tam izpildīja partijas un avīzes kasiera vietu. Ja redaktora istabas durvis ciet, tas nozīmēja, ka tur iekšā kāds, ko nevarēja traucēt.

Tā bij arī toreiz, par kuru patlaban stāstu. Es piesēdu Valguma Friča galdiņa galā — tie divi svešie stāvēja kājās. Viens Fricim cieši pāri pārlicies, otrs gabaliņu attālāk. Valguma Fricis steigā pastiepa man kreiso roku, tāpēc ka labajā turēja spalvaskātu. Izskatījās, it kā viņu traucētu, bet par to es nebēdāju — bijām taču labi draugi, un bez tam avīzē pagājušo gadu iespieda manu romānu. Vai tad man nebij pilnas tiesības mazliet sajusties te kā savās mājās?

Laiku kavēdams, skatījos, ko viņš tur dara. Viņš pārlūkoja kādas lauku nodaļas izrikojuma afišas uzmetumu, jo bez centrālkomitejas ziņas neko nedrīkstēja laist klajā. Salasīju tikai lieliem burtiem rakstīto un pastripoto: «Precības». Valguma Fricis ar kaut ko tur bij nemierā, jo allaž paraustīja lapu aiz stūra, it kā tā pa varu kāptu augšup.

— «Priekšlasījums no partijas ģenerālsekretāra Valgumu Friča kunga,» — viņš lasīja un īgni pāršņāpa sarkanu svītru pāri (to «no» pāršņāpa vēl atsevišķi). — Vai tad Bērziņš jums nemaz neprot rakstīt?

Ļoti pārsteigts, lauku nodaļas pārstāvis lūkodamies tik cieši

liecās pāri Valguma Friča mugurai, ka tas viņu ar plecu atbīdīja atpakaļ.

— Kā neprot rakstīt? Viņš taču pat mūsu avīzē raksta.

— Ko šis raksta! — redaktors atņurdēja. — Korespondences. To tagad katrs skolas puika var. Afišu kārtīgi sastādīt, tur vajadzīgs drusku vairāk prasmes. — Viņš uzrakstīja pāri sarkanai svītrai, paļūkoja uzrakstīto no kreisās, tad no labās puses, atsviedās atpakaļ tā, ka ar galvu iebuksnīja pārstāvim krūtīs, abas plaukstas noguldīja uz loksnes un nolāsīja: — «Ievada uzrunu teiks partijas ģenerālsekretārs, pazīstamais dzejnieks Valguma Fricis.» Īsi un vienkārši: Valguma Fricis, bez kādiem kungiem. Nu, vai tas neizklausās pavisam citādi?

— Jā, citādi tas izklausās gan, — pārstāvis atbildēja un aizgāja acīm redzami apmierināts.

— Tīrais posts, — Valguma Fricis man teica, — nevar un nevar viņus atradināt no tās kungošanas. Inteligences trūkums uz laukiem mums vēl sāpīgi sajūtams.

— Jā, tas ir gan sajūtams, — es biju viens prātis gluži kā tas pirmītējais.

Otrs redaktora klients bij vēl pavisam jauns zēns. Visu laiku stāvēja pa gabalam, zaķenīci rokās grozīdams, papīra vīkstoli tajā slēpdams un šād tad pamezdams biklu skatienu Valguma Friča mugurā. Acīm redzami tas viņam šķita kādas augstākas varas simbols, kā indietim viņa Brāmas tēls. Pat savu tīstokli viņš uzdrošinājās pasniegt tikai paliecies, lai nenovirzītos no tās vietas, kur liktenis un talants viņu palaban nostādījuši. Valguma Fricis mazliet dižojās, to es tūlī nomanīju, aiz manas vainas nabaga provinces dzejniekam sviedri norasināja pieri.

Attītais lapu žūksnis spītīgi atkal ritinājās kopā. Redaktors pieslodzīja to ar izplestu plaukstu un mēģināja izburtot:

— Valdis Kra-Kra-ā! Krauklis. — Saburtoja gan. — Vai jūs — vai jums jau nebij —?

Krauklis nopūlējās izpaust balsi pēc iespējas vairāk atzinības un cieņas.

— Jā, jā, bij viens — divpadsmitā numurā. — Un, atlocījis «Plēsuma» divpadsmito numuru, bijīgi nolika redaktoram uz galda stūra. Tas pat nepaskatījās.

— Nevajag, — viņš teica, — man tāpat atzīmēts.

Kreiso plaukstu tiepīgajam žūksnim neatvilcis, ar labo roku

atnāva galdiņa atvilktni, līdz kamēr tā atdūrās vēderā, izņēma mazu burtņiciņu.

— Divpadsmitais numurs, — viņš acīm sameklēja to. «Norieta kvēle». Trīsreiz četri divpadsmit, virsraksts trīspadsmit, paraksts četrpadsmit, à desmit — lats un četrdesmit.

— Parakstiet, lūdzu. — Krauklis ilgi un rūpīgi rakstīja savu vārdu, nobeigdams to ar nikni parautu svitru apakšā, — tā bij atriebība par to, ka viņam te tā jāstāv un jāsvīst. Redaktors izmaksāja latu četrdesmit un patirināja pirkstus uz jaunajiem dzejoļiem. — Par tiem atbilde pēc trim nedēļām. — Ļoti laipni paspieda Valdim Krauklim roku.

Bet tas nepaguva vēl iziet, kad atvērās galvenā redaktora durvis un pa tām iznāca kungs, kas tur līdz šim bij uzturējies. Skaisti noaudzis, tā dēvētā kotika šalkrāgas mēteli un tādas pašas virsū ieliektas ādas cepuri galvā. Zem prāvā kungu deguna melna ūsu palieku pickiņa. Kreisajā rokā viņam jau brūns ādas cimds, otru viņš patlaban vilka labajā, elkonī iemetināto spieķi ar sudraba turekli tik cieši sāniem piezmaudzis, it kā tas bijis stikla un visrūpīgāk sargājams, lai kur nepiesitas un nesapīst. Cimdu vilkdams, viņš smaidīja vēlīgi un pamāja ar galvu uz vienu, uz otru pusi, it kā viņš te būtu savās mājās un visi tie viņam labi, bet ne līdzīgi paziņas. Aiz viņa palika tik spēcīga un salda smarša, ka es pūlējos ievilkt to pēc iespējas dziļāk un paturēt ilgāk degunā, bet avīzes saiņotāja skuķe savējam piespieda mutautiņu, it kā tas pats bijis tas smaršotājs. Valdis Krauklis aizgāja pakaļ pa šo smaršas sliedi.

Upesjuris iznāca durvis un pameta man ar galvu. Kad es iegāju, viņš teica: — Man ar tevi drusku jāparunā. Pulkstenis pustris, strādāšana tā kā tā vairs neiznāks, veselu stundu tas subjekts mani nokavēja. Labāk aiziesim kaut kur.

Mēs izgājām ārā, ielai iešķersu pāri, iegriezāmies otras šķiras restorānā. Upesjuris pirkstiem grieza riņķi alus glāzi un domīgi skatījās tajā.

— Tu taču esi mans protežē, vai ne? Neņemsi tak ļaunā, ka uzmetos tev par tādu kā aizbildni? Zini, man tava dzīve pēdējā laikā nemaz nepatīk.

Es biju gluži pārsteigts.

— Kā? Vai tad es ko daru? Es domāju — —

— Taisni tāpēc, ka tu neko nedari, tas jau ir tas, par ko es gribēju runāt. Literatūra pagaidām jāliek mierā: ar

feletoniem tev nekas neiznāk, laulības dzīve vēl par īsu, lai tur varētu romānu rakstīt.

— Par savu laulības dzīvi? Tur nekad nekāds romāns neiznāks.

— Nu, uz to es tev varu atbildēt tikai ar paradoksu: nekad nevajag apgalvot to — nekad. Dzīves un likteņa ceļi ir neuzmināmi, vai mēs šovakar varam pateikt, kas rītu būs? Bet pagaidām tu esi bez darba. Honorāri izbeigušies — no kā tu isti pārtiec?

Alus glāze man palika pusceļā.

— Kā. Mana sieva pelna deviņdesmit — —

Upesjurim paspruka smiekls, tūlīņ viņš gan aprāvās un kļuva alkal nopietns, pat ļoti nopietns.

— Redzi, mīļais, turpat jau ir sākums romānam — bet man negribētos, ka viņš taisni te sākas. Pirmā nodaļa būtu varonim ļoti nepatīkama. Vīrs, kuram sieva pelna maizi — —

— Tu nepazīsti mūsu attiecības! — Es biju aizskarts, mazliet pat uzbudināts. — Ģertrūdei prātā nenāks — —

— Viņai varbūt nenāks, bet tev pašam? Bet krustmātei Katei? Un galu galā tomēr varbūt arī viņai. No pašiem laulības sākumiem bijis tā, ka vīrs nes to smagāko, vismaz tikpat smagu nastu. Mugura ir tā, kas viņam nopelna tiesību saukties par ģimenes galvu. It sevišķi, ja bērni vēl pienāk klāt. Varbūt, — viņš nozīmīgi paskatījās manī.

Es mazliet piesarku un pametu ar galvu — pret Upesjuri man nebij nekādu noslēpumu. Patiesībā nojaudu, ka viņam mazliet taisnības attiecībā uz mums visiem trim. Visus šos mēnešus uz divāna guļot un lasot, man jau pašam šad un tad kaut kas it kā uz to pusi ieplaiksnījās prātā, tikai aiz kūtruma un pašsaudzības vairijos ciešāk padomāt par to. Vai krustmāte tagad tā savādāk nenoskatījās, kad es rītos nosēdos pie kafijas? Var jau būt, ka man tas tikai izlikās tā, bet iespējams bij, ļoti iespējams, ka viņa pie tam arī domāja kaut ko man pavisam neglaimojošu. Un ko Ģertrūde toreiz rumāja par Kalvieša darbu — vai arī tur nebij tāds kā apslēpts norādījums?

Tā kā skudras sāka tekāt pār muguru, es patrinos savā krēslā.

— Taisnību sakot, — es teicu, — man pašam šī mūžīgā lasīšana sāk apnikt. Es labprāt meklētu kādu darbu, tikai nevaru iedomāties, no kura gala sākt.

Upesjuris pamāja, papīra servjetei ar zīmuli šņipādams. Mēs pārsriedām, no kura gala varētu sākt. Kas es līdz šim biju bijis? Skolotājs bez tiesībām, kantorists kara darbos, kādu vairs nebij, lauku puisis, malkas zāgētājs un iznēsātājs, pārdevējs maiznīcā, ratiņu stūmējs, dārznieka strādnieks — viss tikai aiz gadījuma, bez īsta pamata un pieturas. Un tā kā tā viss tas tagad vairs nederēja.

Mans draugs visu apsvēra nopietni. Par paša avīzes redakciju viņš jau vairākkārt bij domājis, tur mani nekādi nevarēja iekārtot. Valguma Fricis partijas ģenerālsekretārs un propagandists, tas tur sēdēja stiprāk kā pats Upesjuris. Lukstiņš bij partijas provinču nodaļu ielikts, ar nodaļām jārēķinās vairāk par visu, no turienes nāca tas lielais balsotāju kontingents. Un vispār, mēģināt nobīdīt kādu kolēģi no krēsla un pašam tur nosēsties, tas bij tiklab pret Upesjura, kā pret maniem principiem. Un ko es arī īsti darītu, redakcijā nosēdies? Par mazgruntnieku un sīkpilsoņu partijas platformu un mērķiem man bij pavisam miglaina nojausma. Satiriskus teletonus rakstīt es nespēju, korespondences labot un korektūru lasīt ne tik. Nē, nē, tas nebij priekš manis!

— Kaut tu jel ko praktisku mācējies! — Upesjuris žēlojās, bez padoma pakausi pakasidams.

Es sajutos pavisam nelaimīgs, mazāk par sevi kā par savu draugu. Viņš gribēja man palīdzēt, bet es pat palīdzībai izrādījos par nevarīgu. Piepeši man ienāca prātā: kā, vai tad man tomēr nav arī kāda prakse? Vai es savā laikā nevedu mežkunga Švolkovska grāmatas?

Upesjuris izprašāja un kļuva domīgs. Acīm redzami lielas lietas no manas grāmatvedības viņš neturēja, bet apsolījās vēl pārdomāt un apklausīties.

Mans draugs domāja redakcijā, es mājās. Vienai domai piekodies, paliku tik izklaidīgs un nervozs, ka lasīt vairs nevarēju nepavisam un naktī iemigt arī tikai uz rīta pusi. Bet divi dienas pēc mūsu sarunas Upesjuris ar to pašu ekspedīcijas skuķi atsūtīja zīmīti, lai es tūlīn ierodoties redakcijā. Sirds man aizpukstējās straujāk — nu būs! Skuķis vēl nepaspēja aizvērt «Plēsuma» durvis, kad es jau steidzos iekšā.

Un patiešām izrādījās, ka bij. Pie Upesjura sēdēja tas pats subjekts, tas kungs ar tumšu ūsu pickiņu zem deguna, redaktora istaba smaržoja saldi, saldi. Tas pats Alfrēds Visla, ziepju un parfimēriju fabrikants un tirgotājs Brīvības ielā, kura

sludinājumus es divreiz nedēļā lasīju mūsu avīzē. Tagad viņš bij atvēris vēl kosmētikas kabinetu un filiāli Aspāzijas bulvārī, un nu viņam vajadzīgs grāmatvedis. Īstenībā rumājojot, pus grāmatvedis, pus kantorists un vēl kaut kas pēc vajadzības, uzņēmumā bij dažādi darbi. Vislas kungs pasmaidīja un pabružāja sareni zem deguna. Es atkal smaidīju, klausīdamies, kā Upesjurijs rekomendēja mani. Likās, ka viņš kopā ar mani strādājis pie Švolkovska un ievērojis tādas manas īpašības, kādas pašam nekad neienāktu prātā. Jāstrādā bij astoņas stundas, algu Vislas kungs nevarēja maksāt lielāku par simts latiem mēnesī, bet Upesjurijs domāja, ka sākumam pietiek. Es domāju tāpat: par pieciem latiem taču vairāk, nekā dabūja Ģertrūde. Vislas kungs bij ļoti laipns, ar cimdoto roku uzsita man uz pleca un piekodināja jau ritu deviņos ierasties darbā, pa trim mēnešiem fabrikā un veikalā uzkrājies šis un tas neiegrāmatots, pats viņš visu laiku bij aizņemts ar filiāles iekārtošanu, un Bredentfeldes jaunkundze tagad strādāja par kasieri kosmētikas salonā.

Ģertrūde neko sevišķi nepriecājās, bet preti arī nerunāja. Krustmāte noņurdēja neticīgi, pēc viņas domām es taču nekam nebiju spējīgs. Bet taisni par spīti gribēju parādīt.

Otrā dienā no deviņiem sāku strādāt Vislas kunga skais-tuma fabrikā.

IV. S K A I S T U M A F A B R I K Ā

Tas bij savāds nams, kādu Rīgā nav daudz, vēl pavisam jauns, celts pirmajos pēckara gados. Prom no ielas viņš gan aizstiepās labi tālu, viņā galā aiz pagalma bij vēl paprāva šķērspiebūve. Ielas pusē apakšstāvam aiz caurbraucamiem vārtiem un galvenās ieejas tikai divi, šim rajonam isti paprāvi skallogi ar tajā pašā aplocē iespraustām šaurām durtiņām. Abiem logiem pāri zili emaljēta izkārtne ar zeltītu izcilņa uzrakstu: Alfrēds Visla. Uz pirmā loga stikla baltiem rakstītiem burtiem: Parfīmēriju tirgotava vairumā un mazumā. Alfrēds Visla. Apakšā un abos sānos uz balti lakotiem plauktīņiem pudelītes, flakoni, amforiņas, bundžas, kārbas un tualetes ziepju paraugi. Otrā logā tādiem pašiem burtiem: Kosmētiskais salons. Alfrēds Visla. Aiz uzraksta ļoti skaistas dāmas biste kailiem pleciem, baltu rokoko parūku galvā, bet aiz dāmas necaurskatāms mežģiņu aizkars. Abējām durvīm stūreniski pāri zelta rakstā atkal — Alfrēds Visla. Tātad katram, kas gāja še garām, īpašnieka vārds jāizlasa piecas reizes.

Abām nodaļām iekštelpas tāpat šauras, tālu uz sētas pusi izstieptas. Tirgotavas dibenā pat gaišā dienas laikā puskrēsla, tāpēc tur tūlīņ pēc pusdienas jāuzdedz spuldzes. Garā leta un skāpi renesanses stilā, vienkārši un nopietni. Kosmētikas kabinetā tūlīņ aiz durvīm garderobe ar bārkstainiem aizkariem ieejai priekšā un klientu saņēmēja uz apaļa tabureta. Tālāk rindā tādiem pašiem aizkariem aizvilktas trīs kabines matu sprogošanai, masāžai un visam citam, kas pieder pie skaistuma kopšanas. Zilganbalts un zeltīts spogulis, spoži aparāti, dažādu ziežu un parfimu smaršu jaukums — sākumā man rīkles gals kutēja aiz neparastā kairinājuma. Es varēju iet še vai caur veikalu, sētas pusē durvis atslēdza tikai tad, kad no fabrikas atveda jaunu kravu. Smaršūdeņus laistīja tā

saucamā laboratorijā, pustumšā istabā tūlīņ aiz veikala līdzās īpašnieka kabinetam. Visi logi te aizziesti balti; telpās, kur rīkojās cilvēki, visu dienu dega spuldzes zem zaļi krāsotiem skārda uzjumiem. Caur noliktavu man pirmajās dienās gandrīz bij jātaustās, vēlāk pieradu. Mans «kantoris» nezin kāpēc ierīkots pašā dibenā. Pēdas astoņas augstām finiera sienām tai pašai noliktavai atzogota būda ar aizziestu logu un zaļi apjuntu spuldzi virs galda. Smarša no ziepju kastēm un parfimu pudelēm tik stipra, ka visas drēbes piesūcās. Pēc kādas nedēļas es laikam smaršoju tāpat kā Alfrēds Vislas kungs — Ķertrūde smējās, krustmāte raustīja degunu.

Neko sevišķu es viņam te parādīt vis nevarēju, darbs bij mazliet citāds, bet sarežģītāks nekā citreiz pie Švolkovska. Kad atbrauca no fabrikas, man pēc pavadzīmes bij jākontrolē kastes un jāieraksta grāmatā. Tāpat jāved rēķini par izsūtāmām precēm. Ja kāds provinces drogu veikals piezvanīja nelielu daudzumu, kas gadījās visbiežāk, man pašam tas bij jāaiznes un jānodod pastā. Tāpat jāatgādā no muitas ārzemju sūtījumi, Sākumā skrejzēna uzdevums man ļoti nepatika: vai tad es nebiju rakstnieks un vai manu dzīves romānu vēl pagājušā gadā nedrukāja «Plēsumā»? Bet vēlāk pieradu, un šīs pastaigas man sāka taisni iepatīkt — varēju atelpot svaigā gaisā pēc šīs smirdoņas, kā es to necienīgā kārtā biju iesaucis. Ja nesamais pasmagāks, man atļauts paņemt ormani uz firmas rēķina. Galvenais uzdevums bij pārzināt pārdevēju, strādnieku un meistarū algu sarakstus un nedēļas vai pusmēneša izmaksas, vakaros pēc Brīvības ielas veikala un tāpat Aspāzijas bulvāra filiāles slēgšanas savākt čekus, pārbaudīt dienā ieņemto naudu un tad nodot Alfrēdam Vislas kungam, kas gaidīja kabinetā un ieņēmumu katru vakaru ieslēdza dzelzs skapī. Pēc joviālās ārienes spriežot, neviens neteiktu, ka Alfrēds Visla tik priekšzīmīgi kārtīgs un rūpīgs veikalnīeks. Pirms sešiem gadiem ar vienu ziepju vārītavu iesācis, pamazām izvērties par vienu no lielākajiem un populārākajiem uzņēmējiem parfimēriju fabrikācijā. Ieskaitot pašu īpašnieku un mani, viņš nodarbināja divdesmit divus cilvēkus un patlaban apsvēra jautājumu, vai neiegādāties tādu nelielu smago automašīnu vispirms šepat pilsētas vajadzībām, vēlāk varbūt arī izvadāšanai provinces noņēmējiem. Līdz ar filiāles atvēršanu lielā mērā pieauga Vislas kunga vekseļu operācijas. Kredīti viņam bij Latvijas un diskont-

bankā, pilsētas krājkasē un trijās privātās naudas iestādēs. Vekseļu grāmata glabājās pie manis, termiņiem uzmanīgi sekot bij mans otrs svarīgākais uzdevums. Ceļu kredītiem nolīdzināja Vislas kungs pats, pēc tam pa viņa pēdām staigāju es pie žirantiem un pa bankām, firmas portfeli man reizēm aizejot bij desmit vekseli, bet pārnākot gadījās trīs vai četri tūkstoši latu. Filiālei sākumā nācās piemaksāt prāvas sumas, jāiztur konkurence ar daudzām vecākām iekšpilsētas firmām un tikai pamazām jāiekaro bulvāru publika. Tur bij vajadzīgs pavisam cits vēriens kā šē ar vientiesīgajiem ārpuspilsētas ļautiņiem. Sludinājumi, reklāma — neatlaidīga reklāma visu triju valodu avīzēs, tas bij galvenais ierocis šajā sivajā konkurences cīņā. Par panākumiem Vislas kungs nešaubījās, ienākumi gan palēnām, bet konsekventi pieauga, mums bij puslīdz droša cerība, ka uz gada beigām filiāle vismaz iztiks pati ar sevi.

Alfrēds Visla vispār bij labs cilvēks, it sevišķi pret mani. Man visvairāk imponēja pilnīgā pašāvība no pašā sākuma, kad es viņam vēl biju tiklab kā pavisam svešs. Neslēpa man savu veikalu lietas, nemaz nešaubījās uzticēt tās lielās naudas sumas, kuras es sākumā ar pukstošu sirdi nesu firmas brūnajā portfeli. Nekad viņš nemina man uz papēžiem, taisni tāpēc centos visu izdarīt, cik labi vien spēdams. Vēroju, ka arī savus pārējos kalpotājus viņš necentās neko izdzīt un izmantot, vismaz nedzirdēju viņus žēlojamies — atskaitot laboratorijas meistaru ārzemnieku Zibeli. Kā katram pārtikušam pilsonim, arī Alfrēdam Vislam bij sava sabiedriska godkāre, tāpēc viņš iestājās mazgruntnieku un sīkpilsoņu partijā, iekļuva centrālkomitejā un domāja kandidēt arī nākamo Saimes vēlēšanu sarakstā, lai gan bez sevišķām pretenzijām un izredzēm.

Bet arī šim jaukajam pārtikušajam cilvēkam bij sava liksta. Tikai vēlāk sāku samanīt to skābo smaku, kas tik asi jauca šīs smaršu fabrikas saldo atmosfēru. Pa daļai ar savu gribu, pa daļai pret to man nācās iejaukties sava saimnieka liktenī un piedzīvot tur arī dažu īsti nepatīkamu brīdi.

Divi ceļi man bij uz savu grāmatveža «istabu» — caur parfimēriju veikalu un caur kosmētikas salonu. Caur veikalu būtu tā kā ērtāk, sprauga starp leti un sienu platāka nekā te gar aizkaru noslēgtām kabīnēm. Bet tālākais ceļš šē tieši pār laboratoriju un noliktavu, kamēr no veikala jāiet garām Vis-

las kunga durvīm. Tā es sākumā biju uzņēmis gaitu caur kosmētikas salonu un tad pieredzēju arī kaut ko interesantu. Kas notikās aiz aizkariem, to novērot man neizdevās, aizgaldas vienmēr bij rūpīgi noslēgtas. Kabineta vadītāja Līsija Zvīgznes jaunkundze šad un tad pabāza spraugā savu balt-sirmo galvu un naidīgām acīm noskatījās man pakal, līdz kamēr nebiju izmeties laukā un durvis cieši aiztaisījis. Beigusi kosmētikas augstskolu Varšavā, apmeklējusi kursus Berlīnē, tikai ar desmit latu pārsolījumu mēnesī pārnākusi šurp no madāmas Klāras salona — piederēja kaut kādā sektā, pati nelietoja nevienu no tiem līdzekļiem, ko izmēģināja pie visām savām pacientēm un kas Višlas kungam sāka ienest vairāk nekā veikals ar filiāli. No pirmās reizes, kad mani trāpīja viņas pelēko acu skatiens, es zināju, ka uz vīrieti te raugās kā uz pārgalvīgu iebrucēju kaut kādas Praurimas svētnīcā. Taisnība jau bij: kāpēc un kādēļ mums jāzin, kādā ceļā sievietes tika par tām, kuras mēs pazinām uz ielas, kafejnīcā, naktsklubā un operā? Mūžīgā sievišķība ar divām dzeltenām bizēm un vilnas vērpjamo ratiņu bij izbeigusi savu mūžu, tagad par to gādāja Tombergs, Rimeika, Alfrēds Visla un Līsija Zvīgzne ar saviem neaizskaramiem veikala noslēpumiem.

Gandrīz tikpat neaizskarama un nepieejama likās Bredenfeldes jaunkundze stikla būdā tūlīt aiz garderobes aizkariem. Katru rītu tā sēdēja uz mata tajā pašā pozā, noliekusies pār iesmā uzdurtiem čekiem, papīra lapā kaut ko pierakstīdama. Manu laipno paklanīšanos viņa likās nemaz nepamanām, labrītu atņēma, tikai lūpas mazliet pasvipšinādama, tā ka skaņa nemaz nebij sadzirdama. Lielajā, kaulainajā, bālajā sejā plaiksnijās tāds vēsums un atturība, ka kaut kāds tuvums ar šo veikala kasieri šķita tikpat neiespējams, kā ar Marijas Antuanetes litografiju tepat priekšā aiz aizkariem. Zem šīs litografijas tiešā stāvlīnijā uz zilgani drapēta tabureta allaž bij piemetusies garderobes saņēmēja Nellija (manā algu sarakstā viņa gan figurēja kā Līze Sausiņa). Pat man ienākot, viņa kā aiz auklas parauta piecēlās kājās un trauslajā sejinā kā dziestoša sērkokciņa gaišums paplauka obligāti padevīgs un pakalpiņš smaidis. Tā kā viņas acis ikreiz bikli pašāvās pret spraugu ieejas aizkaros, es ilgu laiku neiedrošinājos pēc sveicinājuma vēl piebilst kādu vārdu, bet viņas labritu paņēmu

līdzī kā siltu bezdelīgas čivinājumu šajā sirmu matu un bālas sejas atēnotā smaršu pasaulē.

Kā jau teikts, trijās kabīnēs aiz aizkariem ielūkoties man nekad neizdevās, bet diezgan bieži dienas gaitās gadījās sastapt skaistuma meklētājas nākam un ejam. Lielākā tiesa tur bij parastās veikalu un bāru kalpotājas un dažādu kantoru jaunkundzes, kas par visu vairāk baidās parādīties uz ielas bez maskas un savā cilvēciskajā, dažkārt vēl gluži svaigajā sejā. Parastās pacientes bij arī padzīvojušas, savītušas dāmas, kas aizgāja izbaltotas un nosārtotas kā tas manekens kabīneta ielas logā. Stipri pārsteigts novēroju, ka arī gaita viņām nu daudz cēlāka un vingrāka — toreiz vēl nezināju, ka sievietes garīgā un fiziskā būtne tieši atkarīga no ārējā apstākļa. Ar visu savu piedzīvojumu trūkumu es tomēr nojauodu, ka šādām dāmām kosmētika pats beidzamais eksistences līdzeklis viņu sabiedrībā, bez kuras tās nīkst nost kā vārdes bez valguma vasaras vidus sausumā. Bet kāds pieredzējums pašās pirmajās dienās smaršu fabrikā man vēl šodien stāv atmiņā. Salonā iegāja skolniece, portfelīti rokā, bikla, svaiga kā tērces purens pavasarī, apaļiem sārtiem vaigiem un apaļām zilām acīm. Kad es pēc divām stundām steidzos uz notāru samaksāt divus, jau protestam aizsūtītus vekselus, viņa reizē ar mani izgāja pa āra durvīm. Vaigi nobālināti, it kā viņa šajās pāra stundās pārdzīvojusi visas savas nākamās dzīves traģēdiju, tikai abās pusēs palicis pa nelielam rozā plankumiņam. Uzaču loki liecās kvēpaini, pašas acis pārvērtušās divās tumšās, iešķībās semītiskās vai japāniskās mandelēs, zilā samta cepurīte tikko drīkstēja pieskarties baroka lieknēs sacirtotiem, glumi spīdīgiem matiem. Padruknās, sārtēnās zeķēs tērptās kājas mēģināja sīki tipšināt pa ietvi, bet brūnās kurpes spītīgi ļodzīja papēžus te uz iekšu, te uz āru. Aiztipšināja viņa daudz ātrāk, kā es paguvu, bij jau gabalā, kad mūsu fabrikas aroms vēl vēdīja man gar degunu. Tā bij vīstošu cerīņu smarša.

Bez principāla paša tiešas darīšanas man bij tikai vēl ar četriem cilvēkiem: laboratorijas vadītāju Zibeli un tām trim kasierēm. Zibelis varēja gan būt attālāks radnieks kādam pazīstamam tipam Auerbaha pagrabā, bet pārāk lielas līdzības tur nebij: galva kā ola, bez vismazākās pūkas uz vaigiem un pakausī, zem tā trīs lielas krunkas ar tumšām vaigām starpā, pakaklē mīksts apaļš kukulītis, pāri tam milzīgs šķelts zods,

allaž spītīgi ieguldīts mazgājamā zida krūtežā. Lielās, apaļās bezkrāsas acis lūkoja modināt to respektu, ko nekādi nejaudāja nelielais, druknais augums ar puskuprīti mugurpusē. Zibelis puslīdz ciešami laužīja latviešu valodu, ne reizes nemēģinādams apgānīt savu berlinieša valodu ar mūsu strādnieku un pat paša principāla vietējo vācu izloksni. Arzemju sūtījumus pieņēma un reģistrēja pats, man tikai otrā vai trešā dienā pamezdams rēķinus un kvītes iegrāmatošanai, pie kam man ikreiz pašam bij pēc tam jāiet laboratorijā. Nemaz neslēptais nicinājums, ko viņš lika man nojaust, iedzēlās no pašas pirmās dienas, bet ko es tur varēju darīt. Zibelis likās visnepieciešamākais darbinieks Vislas skaistuma fabrikā. Filiāles kasiere bij Raudupa šķirtā sieva, Vislas kunga pusmāsa, klusa un kautra kundze. Galvenā veikala kasiere Ulpja jaunkundze, kas ņēma dziedāšanas stundas un sapņoja kādreiz iekļūt operā, lai gan ar viņas divdesmit deviņiem gadiem tādiem sapņiem bij maz izredzes piepildīties. Tās bij godīgas, vientiesīgas darbinieces, ar vislielāko nopietnību pelnīja savus simts latus, visā savā darbības laikā netiku atradis desmit santīmu nesaskaņu starp čekiem un to, kas atradās viņu kasēs.

Kosmētikas salona kasiere Bredenfeldes jaunkundze bij vienīgā, ar ko man jau pirmajās dienās iznāca nesaprašanās un vēlāk diezgan divaini atgadījumi.

Tas laikam bij otras nedēļas sākumā pēc manas iestāšanās Vislas kunga smaršu fabrikā. Es sēdēju stikla būdā, ieblakus Bredenfeldes jaunkundzei, pie kam viņa pa paradumam bij atvirzījusi pie sienas tik tālu, cik vien iespējams, lai mans elkonis pat neviļus nepieskartos viņas rokai. Salīdzināju čeku grāmatiņu pasakņus ar iesmam nomauktām lapiņām, skaitļus un skaitlīsus rūpīgi atzīmēdams savā blokā un pēc tam uz skaitāmiem kauliņiem saklauvēdams. Bet tad piepeši ievēroju, ka zaļajos pasakņos 14. numurā atzīmēti desmit lati, bet lapiņas ar tādu numuru un skaitli trūkst. Kā mednieks ar līgsmu kāri uzklupu šim četrpadsmitajam numuram un atzīmēju to malā. Pašās beigās arī rozā pasakņos atradu trūkstošus 15 latus. Dienas ienākumu saskaitījis, svinīgi atzīmēju un pasvītīroju neatrodamos 25 latus un pasniedzu kasierei parakstīt. Bredenfeldes jaunkundze vienaldzīgi pašņāpa likumus un laiski sāka vilkt cimdus no somiņas.

— Divdesmit piecu latu trūkst, — es svinīgi paziņoju.

— Arī četrpadsmitā zaļā un astotā rozā nav. Kā jūs to izskaidrojat?

Bredenfeldes jaunkundze nemaz neuztraucās. Ar kreisās rokas diviem cimdotoiem pirkstiem pavilka no somiņas zaļo un rozā lapiņu, tad pamaisīja turpat, likdama saskatīt dažus papīra desmitniekus un vienu pieclatnieku.

— Te tie ir. Tos es paturu.

Es sarāvu plecus.

— Man būs jāziņo principāla kungam.

Kasiere tikai vilka rokā otro cimdu.

— To jūs varat darīt. Es pati norēķināšos ar Vislas kungu.

Es negaidīju, kamēr viņa uzvelk mēteli. Grīda man svila zem kājām. Steidzos uz principāla kabinetu, it kā samanījis bīstamas zemestrīces pazīmes zem mūsu skaistuma fabrikas. Vislas kungs tovakar sēdēja, drūmi sabozies.

— Jā, — viņš noņurdēja negribīgi, — par to mēs paši norēķināsimies.

— Bet kā es to lai iegrāmatoju? — Biju pavisam apjucis.

Principāls vienkārši paņēma bloku un ierakstīja šīs dienas datumu. Un apakšā: Paņemts no kases divdesmit pieci (25) lati. Alfrēds Visla.

Toreiz vēl nepazinu mūsu fabrikas dzīves sīkumus, kas tagad man vēl tik dzīvi atmiņā. Vecie kalpotāji sākumā arī bij visai atturīgi, tāpēc man nācās ilgi galvu lauzīt par Bredenfeldes jaunkundzes savādo norēķināšanos ar principālu. Trūkstoši čeki un desmit divdesmit lati arī turpmāk atgadījās diezgan bieži, un tikpat bieži man nācās ierakstīt tos Vislas kunga personīgā kontā. Es prātoju tā: šādas vecas meitas bieži vien ir īsti bagātas. Bredenfelde būs savā laikā aizdevusi Vislas kungam kādu sumu, un nu varbūt pati iekasē nokavētos procentus. Bet reiz es viņu atradu Vislas kunga kabinetā, pašu kungu tik nevarīgu un padevīgu, kādu parāds vien cilvēku nekad nespēj padarīt. Nē, tur katrā ziņā bij cits izskaidrojums un citi iemesli. Tos drīz vien uzzināju, lai gan diezgan savādā aplinkā ceļā.

Atceros labi, tas bij pirmā marta rītā. Vislas kungs pasauca mani, iedeva pabieži piebāztu aploksni un teica:

— Tur ir simts divdesmit lati. Adrese virsū — aiznesiet to un nododiet. Kvīte nav vajadzīga, tās ir personīgas lietas.

Vislas kunga personīgās lietas diezgan bieži biju kārtojis. Pāra reižu gadījās aiziet, samaksāt rēķinu «Alhambra» vai

«OUK», bet tad viņš cieši piekodināja atnest atpakaļ parakstītu zīmi. Es grozīju aploksni rokā un skatījos jautādams, bet Vislas kungs šoreiz bij ļoti nevaļīgs, acīm redzami neko vairāk negribēja teikt. Aizgāju pasminēdams, jo uz aploksnes biju pamanījis vārdu kundzei. Ā, te bij intīmākas lietas nekā «Alhambrā». Taču — kas man par daļu, vai tad Alfrēdam Vislam vienam bij savas intīmas lietas? Bet, Artilērijas ielā iegriezies un mājas numuru lūkodams, par lielu pārsteigumu neskaidrā rokrakstā izlasīju: Erikai Vislas kundzei. Tātad viņš precējies un šī te bij viņa sieva. Savādas lietas — kā es par to nekad nebiju dzirdējis, un kāpēc sieva Artilērijas ielā, kad viņam pašam dzīvoklis Blaumaņa ielā?

Viņa dzīvoja koka nameļa otrā stāvā, ieeja no sētas puses, pieliecoties jālien pa izžautas sazilinātas veļas apakšu. Zvana te nebij, trīs reizes jāklauvē, pirms pavērās durvis, un es labu brīdi neattapos ko teikt.

Tā bija skaista, vēl pajauna, liela auguma sieviete, ovālu seju un skumjām, jau sīku sāpju krunciņu apstarotām acīm, kas man tūlīņ mazliet atgādināja citreizējā jūrmalas maizniekmeistara Jurgīša nelaimīgo sievu. Kad viņa pagriezās sānis, mani iekšā aicinādama, es tūlīņ novēroju viņas nemāksloti graciozo soli un rokas izliecienu, kas varēja mazliet ieintrīgēt katru neprecējušos vīrieti. Aploksni saņēmusi, viņa diezgan vienaldzīgi pameta skatienu uz to, acīm redzami jau iepriekš zinādama tās saturu. Tad, it kā pārbaudidama, paskatījās mani un aicināja iekšā. Mēs izgājām caur mazu virtuvīti, kur aiz parastajiem daiktiem ievēroju tikai skārda vanniņu kaktā, kādas šajā pilsētas apvidū parasti lieto bērnu un arī veļas mazgāšanai. Mazā istabiņa bij glīti uzposta, viena liela un divas bērnu gultiņas, pie sienas dažas nenozīmīgas krāsainas litografijas un vecas, cienīgas dāmas ģimetne. Istabas vidū gadus četrus vecs puisēns spēlējās ar koka klucīšiem. Es apsēdos tikai pēc otrreizēja aicinājuma, tāpēc ka vispār sajutos diezgan neveikli.

— Kvītes, kundze, nav vajadzīgs, — es teicu, — tā esot personīga lieta.

— Bez šaubām, — Vislas kundze atteica, pretim nosēzdamās, mazliet pavīpsnādama un rokas uz galda salikdama. Es pamanīju, ka viņas pirksti baltganiem galiem, gluži kā manai citreizējai saimniecei Kalnkājai Strēlnieku ielā, kas cauriem vakariem šlakstījās pa ūdens toverīti. — Tā ir pavisam

personīga lieta. — Man tika vēl neveiklāk no viņas pētošā, gan pavisam isā skatiena, es taču nezināju, kādēļ mani te sēdina un ko no manis gaida. — Jūs arī esat precējies? — kundze vaicāja, bet pati atbildējuma pameta ar galvu. — Bērnu jums nav?

— Pagaidām vēl ne, bet — —

— Es saprotu. Ar bērniem ir lielas rūpes. Mums tas viens jau iet bērnu dārzā, mēs abi viņu katru rītu aizvadām un pēcpusdienā atkal ejam pretī. Jūs laikam tikai vēl nesen esat iestājušies darbā, es jūs redzu pirmo reizi. Kā Vislas kungam iet ar veikaliem? — tas ir, ja jūs par to kaut ko zināt?

— Es esmu grāmatvedis un puslīdz labi pārzinu veikalu lietas. Man šķiet, mums iet diezgan labi. Filiāle sākumā neatmaksājas, bet par to atkal galvenais veikals un it sevišķi kosmētiskais salons.

Kundzes acis paspīda tā kā ziņkāre vai kaut kas tamlīdzīgs.

— Ak, tas it sevišķi? Tad tur gan ienāk prāvas sumas?

Es toreiz vēl nesapratu viņas interesi tieši par kosmētikas salonu, tāpēc aizklīdu mazliet sāņus — kaut kas taču bij jāatbild.

— Tiem visiem tagad iet labi. Sievietes ļoti mīl uzskaistīnāties, un tad taču vajadzīgs, kas viņas apkalpo.

— Jā, tās, kam nav bērnu un dažādu citu rūpju, — viņa atbildēja, tiro seju pavērsusi pret logu. — Salona kasiere vēl tā pati — Bredenfelde — jā. — Man šķita, ka kundze grib kaut ko teikt, labprāt būtu izstāstījis viņai visu, ko zināju. Bet viņa taču redzēja mani pirmo reizi, laikam tāpēc nevaicāja, es cēlos kājās un atvadījos.

Bet, pa ielu iedams, iesitu sev pa pieri: kā tad viņa neprasiņa? Bet par Bredenfeldi! Ar reizi man viss tika gaišs, droši vien gaišāks nekā patiesībā bij. Tad tāpēc viņa varēja ieturēt tos čekus un naudu un pati ar tiem norēķināties. Tāpēc Vislas kundze ar bērniem dzīvoja Artilērijas ielā un Alfrēds Visla sūtīja viņai simts divdesmit latus mēnesī. Nevīlus salīdzināju to ar tagadējo viņas vietnieci. Viduklis kā skudrai, galva virs garā kakla it kā abām plaukstām no augšas uz zoda kopā saspiesta, lūpas nokrāsotas ķiršsarkanās, iesārtotie vaigi ar iedobumiem, krāsotie nagi riebīgi gari kā kādam ķīniešu mandarīnam. Nezin kāpēc agrāk nebiju ievērojis, ka Bredenfelde tik pretīga. Kāda man daļa Vislas ģimenes

dzīvē? Nekādas daļas man nebij, un tomēr gandrīz vai ienīdu Alfrēdu Višu, kas man taču darija tikai labu. Tādu sievu viņš varēja izmainīt pret šo Bredenfeldi! Droši vien tas man nebij nekāds morāles un ģimenes sargātāja sašutums, droši vien es viņas abas salīdzināju un vērtēju tikai pēc daiļuma un inteligences, bet tāpēc no pirmās reizes ne mazāk no-teikti sāku sajusties Vislas kundzes neaicināta aizstāvja lomā.

Ko es te varēju aizstāvēt? Bredenfelde joprojām šad un tad aizturēja «personīga norēķina» čekus un Vislas kungs tos man izsniedza vēlāk līdz ar savu kvīti. Vairāk reižu gatavojos aizrādīt, lai viņš naudu vienkārši paņem no dzelzs skapja, tāda kasieres pašpiesavināšana taču bij zināma visā veikalā un nejaukā kārtā bojāja principāla autoritāti. Bet, kad pāra reižu redzēju Bredenfeldi Vislas kunga kabinetā īsti valdo-nīgā pozā un pašu it kā zobu sāpes ciešam, noprātu, ka viņš ir pavisam nevarīgs izsūcēja polipa nagos, no kuriem nes-pēja atsvabināties. Bet vai viņš vismaz gribēja atsvabinā-ties? Man šķita, ka mēs — tas ir, es, tad gan atrastu istos līdzekļus, kā to izdarīt. Pamazām tā bija iedomājies un ieju-ties Vislas kundzes aizstāvja lomā, ka sastādīju veselu uz-brukuma plānu smiņķētajam polipam.

Vispirms bij izpētāmas Vislas kunga tagadējās attiecības pret kundzi un tās vietnieci. Nepārprotami, ka Bredenfeldes vizītes laikā viņu pārņēma zobu sāpes, kas ar katru nākamo reizi šķita kļūstam lielākas. Reiz viņš pameta manī izmisušu skatienu, un tas man pateica vairāk, nekā to iespētu garu garais stāsts par viņa bēdīgo likteni kasieres jūgā. Tajā mēnesī viņš piecpadsmītajā datumā deva man aiznest kun-dzei simts divdesmit latas. Viņa likās ļoti pārsteigta, bet arī iepriecināta. Es sajūsmināts sāku pārstāstīt, kā Bredenfelde izmanto kungu un cik nelaimīgs tas sajūtas. Viņa gan no-klausījās uzmanīgi, bet beigās skumji pakratīja galvu.

— No tās viņš valā netiks, — viņa noteica pilnīgā bez-cerībā.

Tiks! — es sev uzsauku, mājup iedams, un pat dūri pie-situ krūtīm, lai gan nekāda noteikta plāna man savā starp-nieka lomā vēl nebij. Pagaidām noņēmos tos, pašiem ne-manot, atkal satuvināt — Artilērijas jelā stāstīju par Vislas kungu un viņa kasieri, kabinetā atkal bieži vien tēloju lie-lisko kundzi un jaukos bērnus. Man stipri vien izlikās, ka

abās vietās sāk uzklaustīt manus tēlojumus ar pieaugošu interesi, pie kam nemaz nenojaušot apslēpto nolūku. Es tomēr biju diezgan labs diplomāts, tāda apziņa vēl vairāk iekarsēja manu dedzību, kurai bij nolemts pavērsties neparedzētā un arī pavisam neparedzamā virzienā.

Saulainas maija dienas pēcpusdienā, atgriezdamiem no parastajām gaitām, pie Bredenfeldes būdā sastapu nekad neredzētu viesi. Tas bij ļoti jauns, ļoti tievs un slaidis, melnīg-snēju, it kā ārzemniecisku seju. Viņam bij pēc pēdējām modes prasībām šūts zilganpelēks uzvalks, laikam gan tikai vēl šodien vai vakar atnests no drēbnieka, labajā rokā tādas pašas krāsas plātmale un ādas cimdi. Galantā vēciņā viņš patlaban ar kreiso roku ievietoja krūšu labajā pusē dzeltenu kabatas portfelīti, kamēr Bredenfelde vēl nolika atsevišķi dažus čekus. Kasiere pameta mani dusmīgu skatienu, turpretī viņas ciemiņš, droši vien jau informēts par mani, vispirms laipni pamāja ar spidīgi noglausto galvu, tad iznāca laukā, palocījās un stādījās priekšā:

— Bruno Tauriņš.

Izruna bij tīri latviska, tikai ar tādu smalku noskaņu, kādu iemācās lielāko veikalu komiji un labāko lokālu bārdzīpi. Šis jauneklis izskatījās ārkārtīgi, pat bīstami galants, visi muskuļi zem uzvalka likās ar atsperēm, smaidiņš nosvērti rātns, pašķībās melnās acis zem krāsotiem uzačiem šaudīgas, arī tādas kā paslepenas. Roka šķīta pavisam bez kauliem, delna tik maiga, it kā pat karotes kāts to nekad nebūtu berzījis. Kad es pateicu savu vārdu, Bruno Tauriņš palocījās vēlreiz, laikam mugurkauls viņam tikai gaidīja kaut kādu iemeslu parādīt, cik tas lokans.

— Jūs te esat labu laiku, — viņš teica, acīm it kā noglāstīdams mani, — ja neesam agrāk iepazīlušies, tad tikai tāpēc, ka es veikala darīšanās bieži esmu ārpus Rīgas.

Kādēļ viņš mani glāstīja, it kā pielabinādams vai pielabinādamies? Varbūt juta mani ienaidnieku, ar ko labāk būt draugos.

— Kad esmu Rīgā, — Bruno turpināja, — es šād un tad atnāku šurp. Mēs ar Bredenfeldes jaun kundzi esam — — (nu viņu trāpīja kasiēres niknais skatiens) — esam mazliet rada.

Aha, rada! Šie meli man pateica vairāk, nekā pats jau nojautu. Šād un tad tu atnāc un tāpat šād un tad iebāz

portfelīti kabatā. Bet man šķita, ka mans diplomāta uzdevums prasa, lai tiešām izliekos viņam draugos.

— Man būs ļoti patīkami ar jums tuvāk iepazīties. Darba laiks mums šē gan astoņas stundas, bet pēc tam es visu vakaru esmu brīvs.

— Katrā ziņā, katrā ziņā mēs iepazīsimies tuvāk. Kurā lokālā jūs visbiežāk ejat? Mazajā Vērmanī? Automātā? Varbūt rakstnieku klubā?

Man vēl nebij neviena īsti iesēdēta lokāla. Klubā ne reizes nebiju bijis: Upesjuris pats tur tikai paretam aizgāja, mazliet aizvainots, ka no viņa grupas neviens nebij ievēlēts biedrības valdē. Bet kaut kur jau katrā ziņā iepazīsimies tuvāk.

Es devos tieši Vislas kunga kabinetā. Viņš noklausījās manu stāstu (arī par to portfelīti) diezgan vienaldzīgi.

— Es zinu, — Vislas kungs teica. — Viņa to tēviņu uz-
tur.

— Bet ar jūsu naudu! — es atsaucos, tā sašutis, it kā Bruno Tauriņš savu portfelīti piepildījis tieši no manas kabatas.

Vislas kungs paraustīja plecus, tad nopūtās.

— Cik tūkstošus viņš man nav izmaksājis. Viņa netiek vaļā no tā, un es no viņas. Ko cilvēks muļķa brīdī kādreiz neizdara...

Viņš kļuva pavisam melanholisks, atspieda galvu rokā. Acīm redzami nevēlējās vairāk stāstīt, un mani tas arī neinteresēja. Es kalu tālāk savu plānu — patiesībā tikai tagad sāku nojaust tam galvenās līnijas. Apņēmība un dūša man varenī pieauga.

— Viņai arī nav jātiek vaļā no tā. Lai viņi abi kopā lauž savus kaklus.

— Vēl viena tūkstoša latu man nebūtu zēl. Bet nekas tur neiznāks — es viņu pazīstu.

— Un man šķiet, ka es tikko pietiekami labi iepazīnu Bruno Tauriņa jaunkungu. Vismaz gribu pamēģināt.

Alfrēds Visla paskatījās manī tik sirsnīgām acīm, ka gluži silti tika ap sirdi. Nē, par tādu skatienu vien ir vērts pamēģināt.

Un es sāku mēģināt. Manā plānā joprojām ietilpa Vislas pietuvināšana viņa ģimenei. Atradu iemeslu šād un tad bez sevišķa uzdevuma aiziet Artilērijas ielā, kur kundzei liku nojaust kaut ko par savu plānu, bet kungam jaukā krāsās

notēloju idili viņa ģimenē. Tomēr svarīgāka tagad bij plāna otrā mala ar Bredenfeldi un Bruno Tauriņu. Tos abus es vairs neizlaidu no acīm. Līdz šim man caur kosmētikas salonu bijusi vajadzība iziet lielākais sešas reizes dienā, tagad šīs reizes vismaz divkārtšojās. Un staigāšana nebij velta. Nezinu, vai garderobes Nellija kaut ko nojauda no maniem plāniem, bet tā vien likās, ka viņa simpatizēja man. Patiesībā gan tas varēja būt vienkāršs naidis pret Bredenfeldi, ko ienīda un bijās arī visi pārējie kalpotāji (Zibeli, protams, ieskaitot), lai gan netiku novērojis, ka viņa kaut kā maisītos citu darbā. Kādu vakaru atgriezos mājās īsi pirms veikala slēgšanas. Nellija man mirkšķināja acīm, pameta ar galvu atpakaļ un, tuvu pieliekusies, pačukstēja:

— Viņš atkal ir tur.

— Un portfelītis jau pilns? — es čukstēju tāpat.

Viņa pamāja — tātad arī novēroja tos un zināja visu, kas tur aiz aizkariem notikās. Skaidra lieta, Nellija bij mana sabiedrotā, vajadzības gadījumā uz to varēju droši paļauties.

Soreiz Bruno Tauriņš iznāca man pretī tumšsvītrotā uzvalkā un platmalē, melniem cimdiem rokās. Tagad jau sarokojāties kā veci paziņas.

— Trakoti jauks vakars, — Bruno teica. — Vai nederētu pasēdēt kaut kur brīvā dabā?

— To varētu gan, — es labprāt piekritu, — tikai nezinu, kur.

— O! Par to nav ko bēdāt, gan atradīsim. O! rait!

— Tad pavilcinieties še kādu brīdi, kamēr es nokārtoju darīšanas ar principālu. Tas nebūs ilgi.

O! rait... Vai tas atkal nebij mans vecais, sen neredzētais draugs Frīdis, tikai tumšsvītrotā uzvalkā un melniem cimdiem rokās? Bet mati abiem gluži vienādi saglausti — man likās, ka zem tiem svārkiem arī kaut kas gluži vienāds. Tātad paredzams tikai vecās draudzības atjaunojums, vismaz tiešs turpinājums un papildinājums.

Turēju par noderīgu informēt arī Vislas kungu. Viņš atkal tikai plecus paraustīja. Mani jau sāka kaitināt šī plecu raustīšana un ar to izpaustā vienaldzīgā skepse.

— Tad jums tur brīvā dabā droši vien būs arī savi lieki izdevumi. Cik jūs domājat — latu desmit divdesmit pietiks?

— Nē, nē, lai paliek, — es protestēju. — Es vēl neko nezinu, kā tas viss iekārtosies, gan iztikšu pats.

Bruno Tauriņš gaidīja uz ielas, parfimēriju logā skatīdamies. Ar lielu pārsteigumu viņam blakus ieraudzīju arī Bredenfeldi galantā pelēkā kostīmā, jocīgu konusveidīgu cepuri galvā, sudrabbrokāta somiņu elkonī uzkārtu. Tas meitietis taču nenāks mums līdzi, tad jau no maniem nodomiem nekas neiznāktu. Bruno pamāja ar galvu, man bij jāstājas tiem abiem blakus. Mēs gājām katrs savā pusē, dāma vidū ar tādām neapstrīdamām tiesībām, ka visi pretimnācēji jau pa gabalu grieza ceļu, cieši gar sienu aizspraukdamies vai ar vienu kāju iekāpdami ielas notekā. Pie jaunās Ģertrūdes rindā stāvēja limuzīni. Bruno izvēlējās to lielāko, mēs iekāpām tādā pašā kārtībā, kā bijām atnākuši — viņš pirmais, tad Bredenfelde un beidzot es. Sajutos pavisam neveikli: kasiere atvirzīja savu kāju tik tālu, lai viņas cēlgals nemaz neduras pie mana gurna, un uzsvērti piespiedās savam istajam. Vai tad es biju te nejauši pieklīdis vai uzmācies ar savu draudzību? Bet mana diplomāta nojausma pačukstēja, ka īgt un ļaunoties še nevietā, jāpacieš, varbūt galā tiešām arī viņas draudzību nāksies iekarot.

Apstājāties pie mazā Vērmapa otrajiem vārtiem. Elegantā vēciņā Bruno izcēla no kabatas portfeli un pasniedza šoferim izmainīt divdesmit piecus latus. To viņš nevarēja. Tad izrādījās, ka kungam vestes kabatā arī tas lats un četrdesmit santīmi, cik maksāja brauciens. Mēs iegājām aplokā, kur vienā pusē nojume, laikam patversmei lietus laikā, bet otrā pudzoša, čalīga iela, no kuras pa vaļējiem vārtiem iekšā lūkojās garāmgājēji. Apsēdāmies uz dzeļs krēsliem pie balti krāsota galdiņa, brīvā daba vecas kļavas veidā stiepa mums pāri klusi šalčošu lapotni. Iniciatīvu joprojām paturēja Bruno, ko viesmīļi garāmiedami sveicināja. Viņš apsūtīja mums degvīnu un piekodus — laša maizīti, etiķi ietaisītas zivtiņas un kaut kādu aukstu cepeti, bet Bredenfeldei lielu glāzi, no kuras tā vēlāk sūca ar salmiņu. Vakars tiešām bij tveicīgs, un prasījās kaut kā veldzinoša. Apmeklētāju vēl nebij daudz, tikko sāka tumst, spuldzes dega vienīgi krēslākajos stūros. Kamēr mums atnesa, Bruno aplūkojās brīvajā dabā, pacēlās un palocījās pret vienu galdiņu, pie kura sēdēja divi kungi, pacēlās un palocījās pret otru ar divām dāmām un vienu kungu. Dāmas pieliecās un kaut ko vaicāja kungam, tad sabāza pašas galvas kopā, pēc tam ilgāku laiku noskatījās uz mums. Nepieradušam man, tā novērotam, atkal bij stipri

nepatīkami, varbūt arī tāpēc, ka mans darba uzvalks šai vietai likās ne visai piemērots. Bet tad mēs sākām iedzert un neveiklības sajūta drīz vien pārgāja.

Bruno ar Bredenfeldi sēdēja patuvu kopā, kājas zem galda stūra viņiem bij kopā. Bruno tomēr kasierei pievērsa maz uzmanības, visu laiku ieliedams un runādams tikai man. Bet, kad Bredenfelde, savu salmu sūkdama, pacēla krāsoto seju augšup un pievērsa viņam savas mazliet izspiestās acis, tajās atēnojās tāda suniska padevība, kādu vēl nekad cilvēkā nebiju novērojis. Man šķiet, ja viņai bijusi aste, to viņa pieluncinādams pakūlātu pret zemi. Diametrāli pretēja poza tai nicīgi valdonīgai, ar kādu tā uzstājās Alfrēda Vislas kabinetā.

— Es tik bieži esmu ārpus Rīgas, ka dažreiz pat vecos paziņas piemirstu, — Bruno Tauriņš teica pēc tam, kad bij uzlēcis palocīties kādam korpulentam kungam, kas, cepuri pacēlis, aizgāja mums garām.

— Ar ko tad jūs īsti nodarbojaties? — ja drīkstu vai-cāt? — apjautājos.

— Kā to lai teic? — Bruno smaidīja. — Mans branšs tāda ceļojoša komercija. No lielākās firmas Rīgā ņemu komisi-jā izstrādājumus un apceļoju ar tiem provinci, pa daļai re-klāmas nolūkā, pa daļai arī pārdodams. Galvenais artiķelis man ir naži — vienkāršie kabatas naži, galda naži, bārdas naži, luksa naži — —

— Un šķēres, — Bredenfelde sajūsmīgi papildināja.

— Un šķēres, — Bruno turpināja, it kā tas tā par sevi iederētos viņa runas turpinājumā un nekādas Bredenfeldes te nebijis klāt. — Šķēres drēbniekiem, namamatēm, nagu un apnadžu apgriešanai un dažādām citām vajadzībām.

— Un labi nopelnāt?

Pirmo reizi Bruno Tauriņa sejā apmācās galantais smai-diņš.

— Nekāda laba nav. Privāta konkurence — un tad tagad arī uz laukiem katrā pagastā sava bodele, kur visu ko var dabūt. Pirmajos pēckara gados, kad es vēl biju tirais puika un iesācējs — — (viņš paklākšinjāja mēli). Visi miesti un lauku mājas tādu mantu tukšas. Piekravā koferi ar visādiem Hamburgas mēsliem — vai tur uzrakstīts, ka tie nav no Solin-genas vai Zviedrijas? Vai kādam jēga, cik tāds griežamais patiesībā maksā? Divpadsmit tūkstoši rubļu man bij bankā

uz procentēm. Sāku jau aplūkoties pats pēc sava veikala. Tagad...

Viņš pat nopūtās, un Vislas kasiere dziļi solidāri nopūtās līdzī. Man likās, ka acis viņai kļuva valgas.

— Bet par to savos ceļojumos pasauli dabūjat redzēt.

— Pasauli —, — viņš savilka lūpas vislielākajā nicinājumā. — Jūs zināt, kas tā pasaule tāda ir? Smirdoša istabele ar blaktīm kādā žīdu miestā. Bezgalīga klabināšanās mazajā bānītī un dažkārt pat nomales lauku ceļš, kur dubļi līdz pusstilbiem. Dažkārt tauku putra pie kāda zemnieka un guļa siena pūnītē.

Acis ieplētīs, Bruno Tauriņš noskatījās mani, jautādams, vai es saprotu, ko tas nozīmē. Bredenfelde tāpat ieplēta savējās, bet piedevām vēl sarauca plecus, it kā dzirdēdama kaut ko neticamu un neiespējamu.

Kāpēc viņš man atklāj savu patieso stāvokli? Vai nu prātā nemaz nebij tik rūpīgi spodrināts un gludināts kā ārienē, vai arī nopietni vēlējās tikt man draugos. Labi vienādi un otrādi. Tagad es uzmanīgāk aplūkoju viņa rokas un ievēroju nagiem zem sarkanās lakas to zilgano rūsu, kāda rodas no ilgas kravāšanās ar metala priekšmetiem. Varbūt tāpēc viņš vienmēr nēsāja tos cimdus? Varbūt tikai Rīgā Bredenfelde iztaisīja viņu par to galanto, lunkano kungu, bet citur viņš bij vienkāršs paunas nesējs komivojažers? Man nejauši ienāca prātā mūsu citreizējais paunu žīds uz laukiem, kā tas gāja saliecies zem savas nastas, ar paeģļu nūju dubļus bakstīdams. Tam gan bij gari iežņaugas svārki, no apkakles līdz apakšai biezi notaukoti, ar oderes strēmelēm, kas vilkāš pa zemi, bet šim te moderna, tumšsvītrotā žakete, un smaršoja viņš vēl spēcīgāk nekā Vislas kungs. Mūsu pauniniekam bij gara pinkaina bārda, šim te gludi skūta seja ar spilgti redzamām melnām saru pasaknēm — un tomēr šajā sejā, varbūt acis, varbūt uzačos kaut kas man atgādināja to veco paziņu. Šis atradums izlikās tik komisks, ka es tikko nepasmējos, bet tūliņ aprāvos no Bredenfeldes ļaunā un aizdomīgā skatiena.

Bruno Tauriņš nenojauca manu aplamo domu un salīdzinājumu rosmi, ne pamanīja tikpat aplamo smaidu. Patlaban no attālākā dārza stūra uz vārtiem gāja kāds kungs ar tik skaistu dāmu, ka viņš kļuva ārkārtīgi uzmanīgs. Acīm pavadīja dāmu līdz vārtiem, pa tiem laukā un tad, kā likās,

gribēja vēl caur sētu sazīmēt, pret kuru vietu tā patlaban atradās. Bredenfelde piebikstīja viņam ar elkoni.

— Šnabi jūs esat izdzēruši, pasūti nu alu.

Alu dzerdams, es vēl paguvu labi novērot un salīdzināt viņus abus. Bruno Tauriņš bij labi ja divdesmit piecus gadus vecs, Bredenfelde droši vien desmit gadus vecāka. Kas tur atlika cits, kā tikai piebikstīt ar elkoni? Viņš bij pagriezis tai muguru, ar mani plāpādams, cēla glāzi pie mutes, mazo pirkstiņu tālu nost atliecis. Bredenfelde negribīgi grauza tortes gabaliņu, spīdinādama divus priekšējos zelta zobus un piestrēbdama no sarkanvīna glāzītes. Kad mums sešas pudeles bij cauri, Bruno atmetās krēsla atzveltnē un teica:

— Iesim uz citu vietu, te nekāda laba nav.

Cēli viņš izvilka portfelīti un samaksāja astoņus latus piecdesmit, atstādams visu desmitlatu gabalu. Par Vislas kunga desmitlatnieku viesmīlis mūs pavadīja pusceļā līdz vārtiem, laipni informēdams, ka rītu pusdienās viņiem būšot retums — fazāna cepetis ar pavisam sevišķi pagatavotu mērci. Pie limuzīna Bruno vienkārši pateica Bredenfeldei:

— Tagad mēs brauksim divi vien, tu ej mājās.

Iekāpdams es nepamanīju, vai viņa tūliņ gāja vai palika, mums pakalnolūkdamās. Uz jeverbfereinu! — Bruno uzsauca šoferim. Jau pēc dažām minūtēm mēs pieripojām pie vācu amatnieku biedrības. Ieeja tur laikam gan bij tikai biedriem, bet manam nākamajam draugam ieeja visur valā. Mēs apmetāmies nama sētā, kur ap trijām sienām saceltas redzētas nojumītes. Tagad galdā nāca kafija ar ārzemju konjaku. Viss pagalmiņš starp četrām sienām čumēja, lielākā daļa viesu daudz vairāk iereibuši nekā mēs, troksnis tik liels, ka jārūnā isti skaļi, lai sadzirdētu viens otru. Bruno Tauriņš vēl runīgāks un vaļsirdīgāks kā Bredenfeldes klātbūtnē. Turpretim pats es biju kļuvis stipri izklaidīgs sarunā, alkohola ietvaicētās smadzenēs domas virpuļoja kā dzirksteles no sprakstoša ugunskura. Nē, nevis no ugunskura — no ēzes, kur iekarsies kalējs kala manu plānu.

Iznāca tīri labi. Pēc otrās aizsāktās konjaka pudeles Bruno piepeši ieraudzīja pagalma vidū pie galdiņa kādu savu vecu paziņu un aizgāja apsveicināties ar to. Tagad es varēju domāt netraucēts. Un pašam par lielu izbrīnu darīju to tik loģiski un noteikti, kā skaīdrā prātā nekad neiespētu —

cietiņiem tas esot gluži otrādi. Tā jau man dzīvē daudz kas iznācis ačgārnī.

Viena lieta bij skaidra: Bredenfelde šajā nažu pārdevējā iekērusies līdz ausīm, gatava uz visu, arī iet tam līdzī lai vai uz pašu pekli. Bet otra vēl skaidrāka: viņam tā apnikusi vismaz līdz kaklam, viņš turējās pie tās tikai Vislas kunga kases dēļ, no kurienes nāca tie uzvalki, platmales, cimdi un arī tas konjaks. Bet cik ilgi viņš riskēs smelt no šī viegli gan pieejamā avota, kurā tomēr varbūt varēja arī iekrist uz galvas? Ja Bruno Tauriņš viens aizlaidās no šejienes, tad zuda pēdējā cerība, ka mēs reiz tiksim vaļā no Bredenfeldes un Vislas kundze no Artilērijas ielas varēs pārcelties uz Blaumaņa ielu. Tā manas domas strauji skrējienā atdūrās pret pirmo jautājumu žogu: vai tikai viņš jau patlaban negudro, kā pamest šo paveco, neglīto, apnikušo kasieri un aizbraukt tādā nomalē, kur pat policijas suns tā pēdas nesaostu? Vai tad viņam visa pasaule nebij pazīstama? Varbūt tas pats tips ar kumpu degunā un melnu matu mežu viņam tur tik strauji stāstīja par kādu bagātu, vīra vai vīriēša dedzīgu namsaimnieci, kas mūsu laikos nebij nekāds retums? Mana skrejošā doma pāra acumirkļos atrada desmit spraugas, pa kurām Bruno Tauriņš varēja aizsmaukt, Bredenfeldi atstādams šajā pusē un mums kā nelaimi joprojām uz kakla.

Bruno piecēlās un nāca atpakaļ. Arī tur pie paziņas viņš nebij svētijis, elastīgo locekļu atsperes likās pazaudējušas centrālo virzuli, stiepās un saraucās katrā par sevi, viss augums rādīja lieksmi svērties atpakaļ. Tikai pret būdas sienu atzvelts, tas atkal atguva līdzsvaru.

— Feins cilvēks, — viņš teica vilnaināku mēli un ar plaukstu pie mutes apslāpēja žāgus. — Es tevi kādreiz katrā ziņā iepazīstināšu ar viņu.

Tā tad mēs bijām jau uz «tu». Nekas, arī tas iederējās manā plānā.

— Bagāts cilvēks, — Bruno pateica to pašu jau saprotamāk. Tad aizķēra citu. — Tu laikam gan brīnies, ka esmu draugos ar žīdiem? Nu tad — es pats arī pa pusei no tās zortes. Mana māte bij Saldus žīdiete, nomira manā piektajā gadā un atstāja tēva mātei. Tomēr žargonā es runāju gandrīz tikpat labi kā latviski, veikalu būšanās tas noder, tie mani neapšmauks... Bagāts cilvēks. Deputāts izgādājis viņam koncesiju zirgu uzpirkšanai leišos.

— Vai tas ir ienesīgi?

— Ienesīgi... Nē, ienesīgi tas nav, tas ir astoņi deviņi tūkstoši latu gadā, saproti? Leišos samaksā, teiksim, divi simti gabalā, izvadātājiem un atkalpārdevējiem simtu komisijas, zemnieks bez pieci nedabū. Tur nāk naudiņa!

— Tāda koncesija taču nebūs viena pati? Ja tu pa pusei esi no tās zortes — vai tad arī tev nevar izgādāt?

— To jau viņš visu vakaru cenšas iestāstīt. Ko man var iestāstīt? Man nav naudas. Vismaz pieci tūkstoši sākumam vajadzīgi.

Pieci — tas nu bij pārāk augsti. Vislas kungs ieminējās tikai par vienu.

— Bet var taču aizņemties, — es mēģināju viņu ierosināt.

— No kā, lūdzu? Kas nepazīst, tas nedos, un kas mani pazīst — vēl mazāk. Par bankām nav pat ko runāt, tur man jau reiz bij tādi mazi sarežģījumi — ar vekseliem.

Vaļširdīgs bij šis mans jaunais draugs. Nikni viņš izmeta savu glāzīti un sēdēja sabozies. Uz pareizā ceļa mēs bijām, bet man galva sāka manāmi apmigloties, es neattapos, kā virzīt viņu tālāk pa to. Par laimi paziņas ierosmē virzijās viņš pats.

— Klunkurošanās un bada dzīve, vairāk nekas, — viņš sūrojās. — Šis pats uzvalciņš — simtu piecpadsmit uz izmaksu, skaidrā es viņu varēju dabūt par deviņdesmit pieci. Divdesmit latu kā zemē. Vai viņš man pieder? Skroderam viņš pieder.

Dulnumā es izmetu nevietā un pāragri:

— Bet Bredenfeldes jaunkundze taču tev piepalīdz.

Bruno ar reizi tika uzmanīgāks, tā kā dziļāk ierāvās jaunajā uzvalkā, kas piederēja skroderam.

— Kā tad tu to zini?

— Kā tad es nezināšu! — es pasmējos, neko prātīgāku neattapdams. — Es taču kārtoju čekus. Bredenfeldes jaunkundzei ar Vislas kungu savi norēķini.

— Velns lai parauj viņas norēķinus! Es neesmu nekāds ģimnāzists, kam māte aiz tēva muguras pabāž latu kabatas naudas. Apriebusies man visa tā pusgrauda būšana, nezin kas tur vēl var iznākt. Apriebusies tā vecā — —

Te viņš izmeta tādu vārdu, kas nepavisam nesaskanēja ar Bruno Tauriņa galanto ārieni. Tātad lieta vēl jaunāka, nekā es to biju iedomājies. Mani plāni sāka bīstami šķobīties. Bet

šovakar tālāk ar tiem netiku — paziņa bij piecēlies, un taisījās uz iešanu un māja viņam. Mēs nokārtojām rēķinu un gājām laukā. Mans jaunais draugs aicināja arī mani kāpt auto, bet man galva jau tā dzinkstēja, dzeršana nekad nav bijusi mana stiprākā īpašība. Atvēsinādamies kājām gāju mājup, mēģināju turpināt krogā aizsāktu domu, bet nekas no tā neiznāca. Alkohola svētība bij beigusies, ceļš likās bezgala tāls un smags. Tveices piemirkuši vītoli liecās atvēsināties pilsētas kanālā, pie pelēkām vasaras debesīm mirgoja nespodras dziestošas zvaigžņu dzirkstis, no mūriem sejā vērsmoja vakardienas karstums. Galīgi saguris aizkūlos Papeļu ielā — labi, ka šādās reizēs durvīm aizsarga važu vairs nelika priekšā un man pašam atslēga kabatā. Buldogs tomēr noklepojās virtuvē, paziņodams, ka viņa modrībai garām es tomēr netieku. Šonakt man bij viena alga, pusizģērbies metos gultā un nogulēju stundu ilgāk, kā pienācās.

Cēlos īgns un galīgi neapmierināts tiklab ar vakarējiem sasniegumiem, kā ar visu savu plānu. Likās, ka arī Vislas kungs tikpat īgni noklausījās manu stāstu, laikam gan pārlicināts, ka no Bredenfeldes vaļā tikt viņam neiespējami tāpat kā no sava likteņa. Par manu plānu viņš atkal tikai plecus paraustīja. Stundu pie saviem čekiem un grāmatām nosēdējis un neko nepastrādājis, bet tolies stingri un spītīgi apņēmies, iegāju atkal pie Vislas kunga.

— Neņemiet ļaunā, principāla kungs, — es iesāku augstā, droši vien no kādas grāmatas aizgūtā stilā, — bet man šī lieta nedod mieru. Ne sevis, bet tikai jūsu, kundzes un bērnu labā, to jūs varat man ticēt. Neņemiet ļaunā jautājumu, bet tas ir nepieciešami, lai es noteikti zinātu apstākļus un varētu rīkoties. Kāpēc jūs nepiešolāt Bredenfeldei kādu noteiktu sumu, lai viņa reiz liek tos čekus mierā vai, vislabākais, iet pie velna?

Viņš sēdēja, pieri saraucis dziļās grumbās.

— Tas neies, mans mīlais.

— Tam vajadzētu būt. Jeb vai jūs vēl vienmēr tā — — Es jau nezinu, jūsu darīšana, tikai mazliet nesaprotami. Jūs taču zināt, kur tā nauda paliek. Tas ir visaugstākā mērā pazemojoši, nevaru saprast, kā jūs tomēr vēl vienmēr — —

Vislas kungs nikni atmeta ar dūri.

— Nav vairs nekāda tomēr vēl vienmēr! Jau labu laiku kā nav. Bet ir kas cits — labāk sakot, vēl arī kas cits. — Viņš

padomāja brīdi, tad gari noskatījās manī. — Nu labi. Īsti gan nesaprotu, kāpēc man tas jums jāstāsta, līdzēt jūs tā kā tā neko nevarat. E! Pašam tā kā vieglāk paliek, kad pārda to mēslu nastu, kas spiež. Lieta tā, ka Bredenfeldei pret mani bez — bez — — nu, jūs jau saprotat — arī komerciāla prasība. Kad deviņpadsmitā gadā pārbēgu no Krievijas, viņai bij maza parfimēriju bodīte šepat, kur tagad mūsu veikals. Man zem zābaku zolēm un mēteļa vilēs vienīgi sauja Petrogradas ģenerāļu kundžu briljanti, kurus tikai pamazām un ar lielu uzmanību varēja likvidēt. Vārdu sakot, es iestājos viņas bodītē. Gadu vēlāk man jau bij nauda, un es paņēmu veikalu uz sava vārda, mazliet paplašināju un pārkārtoju kaut cik modernāk. Protams, veikals bij viņas un manta arī. Arī par to viņa vēl vienmēr ievēl man tos čekus.

— Bet, Vislas kungs! — es iesaucos, patiesi uzbudināts. — Vēl vienmēr, jūs sakāt! To vienu — nu, to es vēl saprotu, bet tā tirā veikala lieta! Vai tad jūs nenovērtējāt un nesastādījāt pirkšanas līgumu?

Vislas kungs pakasīja pakakli.

— Tā jau bij tā lielā mulķība, ka ne. Pat mutiskas norunas mums nav. Redziet, es toreiz biju vēl pavisam zaļš, sieva man palika Lugā, Bredenfelde daudz jaunāka un pievilcīgāka, kā jūs tagad redzat — vismaz man tā izlikās. Un tā mums tas iesākās. Vai tādās attiecībās domā par vērtēšanām un līgumiem? Un tā viņa tagad izsūc mani kā dēle, kā vampīrs, un es netieku valā no viņas.

— Vai tad to mantu tur tiešām bij tik daudz?

— Mēsls tur bij (viņš to gan pateica īsti laucinieciski), ne manta. Vācu okupācijas laika surogāti, ko tagad pat neviena ķēkša vairs nelieto, kaut kur salasītas, pagultēs un šķūnīšos izglabātas grabažas. Plauktiņus par astoņdesmit rubliem nopirka kurpnieks Zieds, vēl tagad viņam tie tepat pretī pagrabīnā. Vismaz divdesmitkārtīgi viņa man par tiem mēsliem iekasējusi ar mana paša čekiem. Cik reižu neesmu pārdomājis un ar advokātiem runājis, nekas neiznāk. Viņai būs liecinieki, man to nav. Un vispār riskanta lieta ar tiesām — kā tas var atsaukties uz veikala slavu? Sabiedrība neprasa, kam taisnība, tai ir tikai slava vai neslava.

— Jā gan, — es lietpratīgi ieminējos, — un pie tam tur var uzpeldēt arī intīmi jautājumi.

— Par to gan nav ko baidīties: viņai tāda svēta māte, no

tādiem jautājumiem viņas sargāsies. Galvenais būtu liecinieki, bet to man nav.

— Neviena paša?

— Viens bij — mans draugs Adams Svainis — tas palīdzēja sakravāt un izkravāt. Bet ko tas palīdz, es esmu izdibinājis, ka viņš aizgājušo gadu leišos miris.

— Vai Bredenfelde to zin?

— Varbūt, ka zin, varbūt ne. Bet tam nav nozīmes, Svainis no leišu kapsētas tā kā tā nav ataicināms.

Tā, tagad man bij visas nepieciešamās ziņas un līdz ar to ciešāka bāze maniem plāniem. Bruno Tauriņš četras dienas nerādījās pie kosmētikas salona kases, es vēl piekto tur nepastājos, vērodams, ka kasiere kļuva arvien īgnāka un nemiērīgāka. Sestajā viņa pavērsa pret mani tik laipnas acis, ka ieskatīju par noderīgāku tūliņ tieši novaicāt:

— Kas tad noticis mūsu kopējam draugam Bruno? Es viņu jau ilgāku laiku še vairs nesastopu. Varbūt aizceļojis?

— Nē, aizceļojis viņš nav, — Bredenfelde atbildēja. — Es arī nezinu, kas viņam noticis.

— Mēs gan norunājām vēl satikties, — es teicu kā garlaikodamies, — viņam ir dažādi plāni, Rīgā palikt viņš vairs ilgi negrib.

Bredenfelde nervozi sakustējās, tad teica, kā sevi mierinādama, tomēr arī kā apstiprinājumu no manis gaidīdama:

— Nu, viņam jau darbs tāds, ka bieži jāaizceļo.

— Nē, — es iebildu vēl vienaldzīgāk un garlaicīgāk, — šoreiz nav tas. Viņš taisās nomesties kaut kur provincē.

Pat caur smiņķa kārtu bij manāms, ka kasiere nobāl.

— Kur — kur viņš grib nomesties?

— Nu, tas vēl nav isti zināms. Viņam dažādi nodomi un piedāvājumi, kombinācijas ar naudas lietām un tamlīdz. Mēs esam labi draugi, man viņa plāni diezgan tuvu pie sirds. Būs jālūko kādreiz sastapt.

Viņa pavērsās mani tik lūdzoši, ka patiešām varētu iežēlot, ja man ar viņu nebijuši tik ļauni nolūki. Vēl divas dienas mēs parunājām par šo pašu lietu. Vakarā Bredenfelde ārā bij gaidījusi mani, mēs kopā gājām pa ielu, tagad viņa tieši lūdza mani katrā ziņā uzmeklēt Bruno un izzināt viņa nodomus. Par tiem es varēju viņu informēt arī dzīvoklī, jo veikalā nekāda nopietna izrunāšanās nebij iespējama.

Protams, ja tikai tas mani par daudz neapgrūtina... Nē, mani tas nepavisam neapgrūtināja, draugiem es biju gatavs palpot katrā laikā.

Draugu Bruno Tauriņu šoreiz sastapu «Alus avotā». Viņš sēdēja ar savu toreizējo paziņu, kas izrādījās par Jaunjelgavas pilsoni Braunšteinu. Abi runājās dedzīgi, rokām plātidamies, Braunšteins kaut ko rēķināja priekšā uz papīra servjetes. Man piesēstot, viņi no žargona pārgāja uz latviešu valodu — no laba drauga taču nekā nebija jāslepj.

Leišu zirgu uzpērkamais punkts izrādījās visai teicama lieta. Arī pustautiešam deputāts bij apsolijs koncesiju — izpalīdzību veikalu lietās viņš uzskatīja par savu tiešo un galveno pienākumu. Protams, nepieciešamo kapitālu uzņēmumam sagādāt, tā bij klienta paša darīšana. Arī par linu uzpirkšanas punktu deputāts bij runājams, tikai tur vajadzīga nauda zalogam. Bet, kad Bruno aplinkus sāka vērst runu uz šo galveno jautājumu, Braunšteins piepeši atminējās, ka viņam norunāta steidzīga sastapšanās ar kādu biržas vīru, kreisajā plaukstā vēl pulksteni turēdams, ar labo roku uzmauca galvā karakula cepuri, atvadījās un aizgāja.

— Gauners! — Bruno nošņāca, jaunām acīm pakal zibinādam. — Padomus dod, tie viņam neko nemaksā, izdzer manas divas pudeles alus, bet līdzko runa par naudu — fuit! Lai viņš iet pie velna ar saviem zirgiem un linu punktiem, tas man nav pa spēkam.

— Bet kaut kas taču būs pa spēkam? — Es taustijos pēc vainīgās vietas.

— Kaut kas... Kaut kas jau būtu. Piemēram, Valka. Robeža tur deguna galā, bet viņā pusē bārdas naži, benzīna šķiltavas, akmentiņi — par velti. Sērkociņi tagad dārgi, visi pipotāji pāriet uz šķiltavām, tur var taisīt tādus veikalus, ka viņš pat ar saviem zirgiem lai iet gulēt.

— Nu, ko tad tu vēl gaidi? Valka nav tālāk kā leišu robežas. Brauc prom.

— Viegli pateikt. Tu domā, tur arī gluži bez naudas ko var iesākt? Naudu pelnīt var tikai ar naudu.

— Nu, cik tad tādām iesākumam tur nu vajadzīgs. Kā tu domā?

— Cik? — Bruno pārdomāja. — Vismaz tūkstots latu. Varbūt tu vari aizdot?

Sirds man iepukstējās: tas taču uz mata saskanēja ar Vislas kunga nodomiem. Bet maskodamies tikai pasmējos.

— Pudeli alus es gan varu izsaukt, — es teicu un pasaucu divas.

Alu dzerdams, izlikos dziļi un nopietni pārdomājam. Bruno dusmīgi bungoja pirkstiem pa galdu, pagrāba aprakstīto servjieti, saņurcīja un iesvieda kaktā. Tad es biju izdomājies.

— Tomēr tos tūkstots latus tu katrā laikā dabūtu. Vismaz, man tā šķiet.

— No kā? — Bruno mitējās bungot un sāka ausīties.

— Tu jau pats zini, no kā.

— No tās? — viņa sejā bij atkal redzams kaut kas kā no pretīga norīta kumosa. — Nerunā par to, es gribu taisīties vajā no viņas. Vai tad tu nezini, kas viņa tur ir? Tāda pusgrauda būsana arī man galu galā paliek riebīga.

— Kasiere viņa tur ir, vairāk nekas, es to zinu labāk kā tu. Varbūt kādreiz tur kaut kas ir bijis, es pat nešaubos, ka tā, bet tagad tas jau sen cauri. Un tu atkal labāk zini, ka viņa gatava iet tev līdzī lai vai līdz pasaules malai.

— Lai viņa iet viena pati. Man viena apcelta — Bauskā.

— Un tai ir nauda?

— Nē, naudas viņai nav.

— Un kā tad būs ar Valku un benzīna šķiltavām? Tikai šādi tādi īniši mūsu laikos precas bez naudas.

— Tas nu gan... — Bruno Tauriņš nogrima ilgā pārdomā. — Un tu domā, ka viņš to atlaidīs? Un vēl izmaksās tūkstots latu? Neticami. Par ko tad viņa tagad tos santīmus ceļ no kases un viņš par to neko nesaka?

Santīmus — labi santīmi! Es īsumā pārstāstīju par Vislas un Bredenfeldes veikala lietām, bet panākums bij gluži negaidīts. Bruno kāri pazibināja acīm.

— Bet tad jau viņa būtu tirā zoss, ja paņemtu tos tūkstots latus un aizietu prom. Kas viņai tad kaiš sēdēt un turpināt kā līdz šim? Tas ziepju fabrikants šķiet pietiekoši stulbs, un pie tam cits viņam jau neatliek.

— Nē, turpināšanas vairāk nebūs, tagad viņš ir apņēmies darīt galu. Līdz šim viņam nebij liecinieka, nu viņš atradis savu bijušo palīgu, tas zinās, ka Bredenfelde jau saņēmusi vismaz četrdesmit reizes vairāk, nekā viņai par tām grabažām pienākas.

Bruno domāja atkal.

— Bet kāpēc tad viņš vēl maksās tūkstots latus, ja viņa jau tik daudz saņēmusi?

Es apgalvoju, ka Visla labprāt gribētu izvairīties no tiesām, jo prāvā katrā ziņā uzpeldētu arī intīmie sakari ar kasieri, kas viņu stipri kompromitētu sabiedrības acīs. Šādi ziepju fabrikanti ir gatavi uz visu, tikai ne uz atklātu skandālu.

— Bredenfelde . . . — Bruno Tauriņš dzēra manu alu tā, it kā es viņam etiķi ielējis glāzē. Droši vien blakus Bredenfeldei viņam rādījās tā otrā Bauskā, kas katrā ziņā bij jaunāka un smukāka nekā mūsu kasiere. Bet ko tas palīdzēja, kad viņai nebij naudas? Es pazinu savu draugu un zināju, ka patlaban biju trāpijis vārigā vietā. Vēl ārā šķiroties viņš domīgi un kā šaubīdamies nogrozīja galvu. Grozi vien, nekur tu neizgrozīsies, par to biju pārliecināts. Mazāk drošības par Bredenfeldi. Gadiem pieradusi pie tiem čekiem — vai viņa tik viegli ļausies aizdzīties no pilnas siles?

Tovakar bij par vēlu. Nākamā es pagaidīju Bredenfeldi uz ielas un gāju līdzī. To, kas man sakāms, nevarēja pateikt četros piecos vārdos. Viņa dzīvoja turpat Brīvības ielā, solu trīs simts no mūsu veikala. Pa ceļam es šķietami naivi un vaļsirdīgi paspēju izstāstīt par Bruno negrozāmiem plāniem atņemt tagadējo nodarbību un aizbraukt uz provinci. Aplinkus ieminējos arī par jauno, smuko hauskenieci. Tagad man bij jau sava prakse, zināju, kā to darīt. Bredenfelde svaidīja somiņu no vienas rokas otrā un sāka steigties tik ātri, ka es tikko tiku līdzī, nama ārā durvis gandrīz savēra man roku. Dzīvoja viņa kopā ar māti, patuklu, vēl pajaunu un pakurlu. Bredenfelde noskūpstīja viņai roku un vispār izrādīja tādu padevību un cieņu, kādu var novērot tikai tā saucamās labākajās ģimenēs, tomēr bij acīm redzami uztraukta un arī istabā nevarēja nomierināties. Tā bij neliela, ļoti tīra istabiņa, bet tā piekrāvāta mīkstām un cietām mēbelēm, ka trim cilvēkiem labi jāapskatās, kur pievietoties, lai neapgāztu galdiņu izvīpotām kājām vai nesadauzītu kādu porcelāna eņģeli, zilonīti vai pelikānu. Pie sienām reliģiska sižeta bildes un pamācoši pantiņi vācu valodā. Mājīga, varbūt drusku par daudz mājīga telpa.

Krēslā sēdējama, Bredenfelde klabināja kurpes uz paklāja, it kā tapiņas caur zolēm durtos kājās. Es tur neko nevarēju darīt. Mamma vispirms sīki izvaicāja mani par maniem

ģimenes apstākļiem, tad pastāstīja par savu netaiķa vīru, sevišķi plaši notēlodama viņa nāvi un stīpro paļaušanos uz viņpasaules dzīvi. Vēl nopietnākas pārrunas mums iznāca par Fetlera sprediķiem un par to, cik pamatotas bij Liepājas pastardienas gaidītāju cerības. Bredenfelde tikai retumis iemeta pa kādam izklaidīgam vārdam, bet totiesu bieži pavērsa manī lūdzošu skatienu. Tā kā es savā ziņā iznācu tā kā meitas priekšnieks, Bredenfeldu mamma cēlās uzvārit tēju.

Nu mēs varējām izrunāties netraucēti — mamma labi nedzirdēja, bez tam virtuvē sparīgi šņāca primuss. Man vispirms bij vēlreiz jāpārstāsta tas, ko jau biju pateicis uz ielas. Bredenfeldi it sevišķi interesēja tā bauskeniece — vai esot bagāta un kā isti Bruno par viņu interesējies. Par bagātību es neko nezināju sacīt, turpretī gan ļoti daudz par Bruno interesī. Bredenfelde košļāja apakšlūpu, tā ka arī augšējie zobi nokrāsojās sarkani. Tad es pārcēlu sarunu citā plāksnē un nešaubīgi apgalvoju, ka Bruno uzticība iegūstama ar tūkstots latiem, kurus Vislas kungs bij gatavs izmaksāt. Tikai pret to viņam vajadzēja parakstu par atsacīšanos no visām tālākām pretenzijām veikala pārdošanas lietā.

Es viņu biju pareizi novērtējis. Bredenfelde ar reizi pārstāja košļāt apakšlūpu, izspiestajās acīs nozuda bagātais valgums, sausas un glūnošas tās skatījās manī.

— Kā tad tā — no visām pretenzijām? Bet viņš taču man vēl tik daudz parādā.

— Vislas kungs domā, ka ne. Viņš gribētu izlīgt ar labu, citādi jums nāksies izsūdzēt.

— Kāpēc es to nevarētu darīt? Man ir liecinieki, ka viņš to veikalu no manis paņēma.

— Bet varbūt Vislas kungam pašam arī ir savi liecinieki.

— Kur viņš tos ņems? Viņam nav neviena.

— Piemēram, Ādams Svainis, kas pats personīgi uzņēma un pārkravāja tās mantas.

Bredenfelde gandrīz palēcās uz sava krēsla.

— Adams Svainis! Bet viņš taču bij pazudis.

— Ir atrasts — leišos. Un leiši nav nekāda Amerika.

— Nē, Amerika tā nav... — Bredenfelde kļuva domīga, it kā šaubīdamās noskatījās manī. — Un viņš atbrauks šurp liecināt?

Es paraustīju plecus, manīju gan, ka ausu gali notvīkst — labi, ka viņa neiztaujāja tuvāk, acis skatīdamies, melot es

tomēr nespētu. Tad man tiri nejauši vēl kas ienāca prātā, es izlikos ļoti noslēpumains.

— Šai lietai katrā ziņā jāmeklē beigas, — es teicu, viņai pār galvu sienā skatīdamies, — citādi tās pienāks pašas, nepatīkamas Vislas kungam, jums un galu galā varbūt arī jūsu tuviniekiem. Kā zināt, Vislas kungam taču ir sieva un bērni — —

Iespaidis bij pietiekoši labs, Bredenfelde strauji paliecās pret mani.

— Jūs domājat, ka viņa kundze varētu — —

Es atkal paraustīju plecus — tas ir pārbaudīts līdzeklis, kad sirdsapziņa nav gluži tīra, bet atklāti melot un mānīties negribas. Ienāca Bredenfeldes mamma ar paplāksni, kur saliktas tējas glāzes un sviestmaizes. Ēzdams es uzcītīgi noklausījos stāstā par viņas mirušo dēliņu, kas piedzimis kopā saliktām rokām un jau trešā dienā ieraudzījis mēnesi pie debesīm. Ievērojams cilvēks tur izaugtu, ja difterīts bez laika neaizvedis kapā. Mūsu kasiere klausījās tikai ar vienu ausi, acīm redzami stāstu jau daudzas reizes dzirdējusi. Viņas apalās acis šad un tad neatbildētā jautājumā bij pavērstas pret mani. Tagad es jutos pilnīgi savā lomā, novērojis mazu pārtraukumu mammas runā, uzsāku savu stāstu — par kādu sabiedrībā diezgan pazīstamu ierēdni, partijas darbinieku un viņa kantoristi, kura prāva pirms dažām dienām bij notēlota avīzēs. Tā kā mamma avīzes nelasīja, man bij iemesls visu to atstāstīt īsti pamatīgi.

Notikums tajos laikos pavisam ikdienišķs. Viņš, kantoriste un pamestā sieva ar četriem maziem bērniem. Viņš bij nesalīdzināmi sliktāks par Vislas kungu, par ģimeni nelikās ne zinīs, kamēr kantoriste staigāja ar divām sudrablapsām ap kaklu. Kad sieva ierosināja prāvu, atklājās arī dažas sīkākas nekārtības ierēdņa resorā. Tās mani interesēja mazāk, toties jo plašāk es aprakstīju pašas prāvas norisi, kur figurēja arī kantoristes māte no laukiem, kas bij ārkārtīgi uztraucusies par meitas dzīvi un dēkām. Un kur tagad atradās šī meita? Tēva mājās, droši vien cēlās četros rītā un gāja govīs slaukt.

Par to govju slaukšanu es neko nezināju, bet loģiskais secinājums bij pareizs, tikpat pareizs arī cerētais efekts. Bredenfeldes mamma saņēma rokas un smagi nolocīja galvu. Pēc viņas dziļākās pārliecības tas nozīmēja notiesāšanu

katorgas darbos vai vēl ko jaunāku. Pavērās meitā ar tik izmisušu skatienu, it kā tas zīmētos tieši uz viņu.

— Govis slaukt... — viņa izdvēsa, un acis viņai pieplūda asaras.

Atstāju viņas sava stāsta ietekmē un atvadījos. Nākamā vakarā satikos ar Bruno Tauriņu mākslinieku klubā — tas arī neko labāku par savu Valku nebij izdomājis. Iztēloju viņam mūsu kasieres lielās praktiskās spējas un veiksmi, ar ko tā mūsu veikalā bij tik augstu iecienīta. Kamēr viņš mani automobili pavadīja līdz Papeļu ielai, bijām pilnīgi sapratušies un vienojušies. Līdz sestdienas ritam Vislas kungs ar Bredenfeldi bij visu pienācīgi nokārtojuši. Kad es iegāju kabinetā, viņš patlaban noskaitīja tūkstots latus divdesmit piecu latu gabalos. Es biju istā sajūsmā par saviem panākumiem. Tā kā naudas tur vēl atlikās prāvs žūksnis, apvaicājos Bredenfeldei, cik maksā dzelzceļa biļete līdz Valkai. Viņa to labi nezināja, es ieminējos, ka varētu būt ap desmit latiem. Vislas kungs bez vārda runas paņēma no čupas vēl divdesmit latus un piemeta klāt. Par lielu izbrīnu visu noskaitīto viņš pasniedza man. Arī Bredenfelde pavalbīja acis.

— Es ceru, — Vislas kungs teica, — ka jūs joprojām paliksiet Tauriņa kunga un mūsu kasieres jaun kundzes draugs un pavadīsiet viņus stacijā. Sievietes somiņā tāda naudas soma vienmēr ir nedroša, bet jūsu portfelim vēl lielākas parastas.

Tomēr arī labs diplomāts bij šis mans Vislas kungs. Es labi sapratu, ko man pauda viņa seja: Aizved šo kreatūru, iesēdini vilcienā ar to kavaleri, bet naudu iedod tikai tad, kad vilciens patlaban sāk jau kustēties. Droši paliek droši.

Taksometrs mūs aizvizināja ātri. Līdz vilcienam bij vēl vesela stunda laika. Bredenfelde negāja uzgaidāmās telpās, apsēdās netālu no barjeras un sāka gaidīt. Bruno Tauriņš nerādījās. Biļetes nopircis, arī es kļuvu nervozs: ja nu šis Bruno pēdējā acumirkli apdomājas un neierodas? Kur tad es likšu šo kasieri un tos tūkstots latus? Stikla būdā mums jau sēdēja cita. Ko teiks Vislas kungs, un kas paliks pāri no visiem maniem plāniem? Man radās nepieciešama vajadzība iziet no stacijas un kioskā nopirkt papirosus. Žigli pārlaidu acis laukumam, Bruno vēl nerādījās. Sirds man pašam pukstēja

Arī tempā, kad atgriezies uztvēru Bredenfeldes satraukto skatienu.

— Vēl pusstundas laika, — es teicu aizpīpodams. — Pirms desmit, piecpadsmit minūtēm neviens Rēzeknes žīds neierodas. Times is money.

Pats sevi ar šo angļu frazi gan laikam nomierināju vairāk nekā viņu. Bredenfeldes acis kā spolītes griezās pret ieejas durvīm. Nupat jau arī bij tās piecpadsmit minūtes. Tad es bez temesla pieteikšanas atkal izgāju ārā. Vēl varbūt piecas, kas man izlikās garākas kā divdesmit — tad pietājās limuzīns un no tā laukā trausās mans gaidītais draugs ar četriem smagiem koferiem. Neizskatījās nemaz uztraukts, ne pārāk steidzīgs, drīzāk jau sadrūvējies. Es paņēru divus lielākos nesamos un bīdīju pa priekšu Bruno ar abiem mazākajiem. Bredenfelde uzcēlās — nē, uzlēca no sola un iespraucās starp mani un Bruno, barjeras sargs jau taisījās aizvērt vārtņus. Vagonā tikko paspēju iedot Bredenfeldei naudas saīnīti un paspiest abiem aizbraucējiem rokas. Uz perona stāvēdams, pa slīdošo logu vēl redzēju, ka Bruno Tauriņš sabozies kaut ko pārļapoja, pirkstus mutē apslapinādams un rūpīgi skaitīdams, manam platmales pacēlumam viņš neatbildēja. Nu — viss viens! Laimīgu ceļu! Mans plāns bij spīdoši izdevies.

Tieši nedēļu vēlāk sestdienas vakarā Vislas kungs uzaicināja mani ierasties viņa dzīvoklī Blaumaņa ielā uz glāzi pēcpusdienas tējas. Piecistabu dzīvoklis ar Madernieka stila mēbelēm, modernu sienu krāsojumu un akadēmijas audzēkņu gleznām. Pie tējas nepieciešamais pielējums, un visa cita kā pārbagātīgi. Divas apkalpotājas baltiem priekšautiem un cepurītēm, ārkārtīgi nopietna un atturīga kundze, divi jautri zēni, kuri lipa pie Vislas, un viņš pats, kas ar katru pusstundu kļuva sajūsmīgāks. Tik jauku vakaru neatceros piedzīvojis, lai gan ar kundzi tikai pāri desmit vārdu dabūju pārmainīt, bet Vislas kungs nopēmās ar saviem zēniem, šad tad pateicīgu skatienu man uzmezdams un galvu kā apstiprinājumā palocīdams. Kad es pēc desmitiem taisījos uz māju, Vislas kundze iznāca atslēgt man āra durvis. Sajutos pacīlātā omā, gribējās vēl kaut kā labāk un sirsnīgāk noslēgt savas stratēģijas beigas. Viņas roku neatlaizdams, ievaicājos:

— Tagad jūs, kundze, esat laimīga, vai nē?

Viņas seju spuldzes aizēnā nevarēju labi saskatīt. Likās, ka viņa padomāja brīdi, pirms atbildēja:

— Nerunājiet par to. Bet es ceru, ka bērni būs laimīgāki.

Tātad tikai bērnu dēļ — un es biju iedomājies pavisam citādi. Mazliet vilies, aizgāju mājās. Toreiz vēl nesapratu, ko māte spēj darīt bērnu dēļ.

Notikums ar Bredenfeldi un Bruno ilgu laiku tā aizņēma mani, ka paša mājas dzīve un intereses palika pavisam novārtā. Ģertrūdei darbs slimnīcā tajās nedēļās iznāca pa naktīm, arī tajos īsajos brīžos, kad to sastapu mājā, galva man bij pilna paša plāniem un pārdomām, par kurām viņai neko nestāstīju. Pie tam man bij arī savs īpašs nolūks: gribēju pārsteigt viņu ar spīdošu iznākumu un tā izcelties (allaž vien vēl paglabājās aizdomas vai nojausma, ka viņa mani pietiekoši neciena un nenovērtē manas spējas). Bet, kad beidzot mans triumfs bij pilnīgs un es sajūsmā notēloju savu diplomātiju un sasniegumus, Ģertrūde noklausījās, nekādu sevišķu prieku, ne apbrīnu neizrādīdama. Viņa sēdēja, elkoņus pret ceļgaliem atbalstījusi, plaukstām apņēmusi mazliet iekritušo seju, kur sāka iedzeltēt neglīti vasaras plankumi. Tikai garās, tumšās skropstas pa vecam ēnojās pāri dzidrajiem acu ovāliem. Šī vienaldzība atkal mazliet aizkaitināja mani.

— Tu to katrā ziņā būtu izdarījusi daudz labāk, — es iemiņējos ar neslēptu ironiju.

Ģertrūde pavērsa galvu vairāk sāpus.

— Man liekas, es to nemaz nebūtu darījusi.

Tagad manī kaut kas jūtami aizsvilās.

— Tātad pēc tavām domām ir slikti, ja sievu ar vīru atkal saved kopā?

— Tas ne. Bet ar to liecinieku no leišiem un ar stāstu par ierēdni un kantoristi iznāk tā kā mānīšanās.

— Meli, tu gribi teikt! — es iesaucos, jau nopietni skaizdamies.

Viņa tikai galvu nogrozīja.

— Nezinu, kā isti to sauc, bet gluži godīgi viss tur nav.

— Un tas būtu godīgāk, ja Bredenfelde palikusi, turpinājusi aplaupīt Vislas kungu un ar viņa naudu uzturējusi sev favorītu?

— Godīgi un godīgāk — es nezinu, vai tā vispār iespējams dalīt. Bet var jau būt, ka tev taisnība, es par tādām lietām tik maz varu spriest.

Viņa piecēlās un klusiem soļiem izgāja virtuvē. Tur viņa tagad pavadīja katru brīvo brīdi, ar krustmāti Katrīnu kaut ko piegrieždamas, šūdamas, adīdamas un sačukstēdamās it kā par noslēpumu, ko neviens bez viņām abām nedrīkstēja zināt. Es mēģināju pārliecināt sevi, ka arī pats negribu neko zināt par to, tomēr man šad un tad slepeni iekremta. Atkal še kaut kas taisījās aizņemt vismaz daļu no tā, kas piekrita tikai man vienam, pabīdīt mani sāņus no ģimenes centra, kur man taču piederēja neizkustināma vieta.

Pa daļai aiz šā jaunā iemesla, pa daļai aiz tā, ka dēkā ar Vislas kasieri un viņas Bruno man bij tieksmes uz plašākiem apvāršņiem, tagad iznāca arī citi piedzīvojumi ārpus mājas, sevišķi satikšanās ar veciem draugiem. Tā kā tie jau pazīstami no mana dzīves romāna pirmās daļas, tad tiem piekriti sava vieta arī šajā. It sevišķi tāpēc, ka tagad tos sastapu pavisam citādos apstākļos un citā lomā nekā toreiz, kad pats vēl nebiju precēts vīrs un skaistuma fabrikas darbvedis. Vecos paziņas gan nesastapu tādā kārtībā, kādā tie še būs attēloti, bet tam man savi apsvērumi stāsta gaitas labad, un būtībā tas tā kā tā neko negroza.

Tāpat pirmajam kārtā Sašam Pērkonītim.

Kādā apmākušā dienā man darīšanās bij jābrauc uz Boldeņāju. Laiks tomēr neciešami sutīgs un karsts, acīm redzami laisijās uz lietu. Pasāžieri neparko nelida kuģīša iekšējās telpās, bet blīvējās augšā uz pārpildītā klāja. Es iespraucos turpat starp margām un mašīnu telpas dzelzs apjumu, kas bij tik karsts, ka roka tikko cieta. Pie stūres rata uzkāpa kapteinis, slaidis, brašs un cienīgs, it kā tas te nebijis privātas firmas «stīmerītis», bet kaut kāds bruņu kreiseris. Tāda nodedgusi seja ar melnām ūsiņām bij dažam labam jūrniekam, bet tik valdonīgu pozu un tik pašapzinīgu skatienu pāri sablīvētā pūļa galvām vēl nekad nebiju novērojis. Ikkatrs vaibsts pauda cilvēku, kas paradis pasauli lūkot tikai lejup no komandiera paaugstinājuma vai pat no kuģa masta. Jūras ērgli — — man puslīdz nevietā ienāca prātā, lai gan te bij tikai Daugava gluži tuvu pontonu tiltam. Kapteinis

komandēja — vajā! — uz priekšu! — atpakaļ! — lēnām! — uz priekšu! — pilnu tvaiku! — slaidā līkumā izgriezāties Daugavas vidū. Tad pie stūres rata stājās vietnieks, kapteinis kāpa lejā tāpat, kā bij uzkāpis, nevienā neskatīdams, nevienu neredzēdams. Mani neieraudzīt tomēr nebij iespējams: nekādi nevarēju pagriezt viņam ceļu, mūsu vēderi sadūrās, kapteinis pacēla pret mani savas ērgļa acis — tās es taču kaut kur biju redzējis, tāpat kā pirmiņ šķītos balsi kaut kad agrāk dzirdējis. Acis mirkli vēroja mani, tad tajās piepeši paplauka kaut kas līdzīgs smaidam. Pastiepās roka.

— Olģerts Kurmjā kungs?

Nu man vairs nebij šaubu: tas taču mans vecais paziņa un bijušais draugs Saša Pērkonītis! Lielā roka saspieda manējo dzelzs žņaugā, es saviebos, bet tūlīņ manījos uzsmaidīt sevišķi sirsnīgi.

— Pērkonīša kungs! Un es domāju, ka jūs esat Tālajos Austrumos.

— Sen jau esmu mājās, atbraucu pats, kundze un zēns. — Viņam kaut kas ienāca prātā, viņš paņēma mani zem rokas, nepārprotami likdams saprast publikai, kādu godu ar to man parāda. Vadīdams uz kajītes ieeju, Pērkonītis teica: — Nāciet, es jūs iepazīstināšu ar savu kundzi un dēlu.

Kajītē bez tiem abiem nebij neviena sveša cilvēka. Kundze sēdēja un lasīja kādu grāmatu, puika kā vingrodams, augšup izceltiem elkoņiem, pirkstgalos paslējies un padejodams, stātgāja pa klajo telpu. Mums tuvojoties, kundze piecēlās. Viņa bij tikai divi pirksti platumu isāka par vīru, tāpat spēcīga un braša. Cik sen tad viņi varēja būt precējušies, tomēr sievas sejā bij gluži tāda pat izteiksme kā vīra — nepārprotama zīme, ka laulātiem pilnīga dzīves, ieskatu un tieksmju saskaņa. Kundze palocījās ļoti zemu, spēcīgi manu roku spiezdama. (Pērkonītis pats arī palocījās starpā mums abiem.) Un pateica tādā stilā, kādu lieto tikai vislabākajās aprindās:

— Ļoti priecājos iepazīties ar jums.

Puika arī bij pienācis. Pēc sejas spriežot, gadu desmit vienpadsmit vecs, bet augumā jau droši redzama tendence uz tēva un mātes brašumu. Pērkonītis plaši pavērsa roku uz to puši.

— Mans dēls Harijs.

Harijs pasniedza roku īsti drosmīgi, kāju smalki piešvīkādams. Brīdi stāvējām visi četri, laikam nezinādami, par ko

isti uzsākt sarunu. Es pārdomāju, vai neieņemties par veciem laikiem, bet tad man iesāvēs prātā Līvu Berta un Sašas vēstule tai, ar ko es viņu drusku iegāzu. Nē, labāk neatgādināt pagājušo. Nepatikamo klusumu pirmais pārtrauca Harijs.

— Papucīt, vai nenodeklamēt ko?

— Jā gan! — Pērkonītis iesaucās. — Nodeklamē kaut ko Kurmja kungam, tu jau tik daudz zini.

Arī kundze pameta ar galvu. Bet tad bij iedomājusi kaut ko citu un tā deklamācija uz brīdi aizkavējās. Pērkonīša kundzei bij ļoti skaļa un ātra balss, viņa runāja, mēli mazliet piespiezdama:

— Jūsu vārds, Kurmja kungs, man vairs nav gluži svešs, Saša man par jums stāstīja jau agrāk.

— Jā gan, — Pērkonītis žigli pārtrauca, — mēs ar Kurmja kungu kādas dienas bijām kopā pie brāļa skolā.

Mans paredzējums izrādījās pilnīgi pareizs. Saša nebij vis aizmirsis vecos laikus, vēstuli Līvu Bertai droši vien arī ne. Tagad bij pēc iespējas ātrāk jāmanās garām bīstamai vietai.

— Vai jūsu brālis vēl vienmēr strādā kā skolotājs? — es apvaicājos.

— Nē, — kundze pasteidzās, kad Pērkonītis tikko bij paspējis muti pavērt. — Tagad viņš saimnieko savā lauku īpašumā.

— Bez šaubām, viņam tur iet labi.

— Viņam iet ļoti labi, — kundze apliecināja sajūsmīgi. Un Pērkonītis pats pastiprināja, galvu vairākkārt palocīdams:

— Tam neviens neko nevar padarīt. Viņam ir zemeņu dārzs, ābeļdārzs, zušu murdi Gaujas attekā — tur naudiņa nāk! Mans brālis ir bagāts cilvēks.

Harijs bij uzmetis lūpu un pagriezies sāpus. To pamanījis, Pērkonītis aprāvās, satvēra mūs abus ar kundzi aiz elkoņiem un vedināja:

— Apsēstieties, kungi. Viņš grib deklamēt.

Mēs apsēdāmies rindā uz sola. Harijs vispirms atkāpās dažus soļus, tad vienu paspēra uz priekšu, gluži kā uz skatuves, pataisīja reveransu un nodeklamēja pagaru, man nepazīstama autora dzejoli par mātes mīlestību. Deklamācija tiešām nebij slikta, tikai man likās pārāk skaļa un mazliet makslota. Saša ar kundzi neskatījās viņā, bet abi divi nenovērsa acu no manis. Viņu sejās visu laiku palika pārliecināts smaidis un tāda kā gaida. Kas man cits bij darāms, es arī smaidīju un

pāra reižu kā izbrīnā nogrozīju galvu. Beigās pat aplaudēju un saucu bravo, abi laulātie man pievienojās. Harijs pagaidīja, kamēr pabeidzām jūsmot, palocījās un atkāpās līdz kuģīša pretējiem sāniem. Nekādu prieku par mūsu atzinību viņš neizrādīja, acīm redzami pieradis pie tās.

— Lieliski apdāvināts bērns, — Pērkonīša kundze teica. — Vienpadsmitais gads, bet jau trešajā klasē. Četriem un pieciem vien.

— Atskaitot zīmēšanu un matemātiku, — Pērkonītis papildināja, — bet tas nav nekas. Par inženieri viņš nemācīsies.

— Par inženieri viņš nemācīsies, — kundze apstiprināja pilnīgā vienprātībā. — Bez tam viņš mācās spēlēt vijoli. Privātstundām vien mēs izdodam simts latus mēnesī.

Man no šīs sarunas nezin kāpēc kļuva neveikli — puika stāvēja turpat piecus soļus atstatu un vienaldzīgi klausījās. Mēģināju novērst sarunu uz citu.

— Gluži tukšā gan laikam neatbraucāt no svešuma.

— Tukšā! — kundze pasmējās, un Pērkonītis smējās līdzī, tikai daudz skaļāk. — Mums ir savs īpašumīns Pārdaugavā. Apciemojiet mūs kādreiz, Kurmja kungs. Četras istabas un veranda.

— Un slēgta lapene dārzā, — kundze papildināja.

— Un siltas lecektis, — Pērkonītis papildināja savukārt. — Pašiem savi redīsi un gurķi jau uz lieldienām.

Harijs bij atkal panācis uz priekšu, gaidīja, lai mēs nobeidzam savu nesvarīgo plāpāšanu par gurķiem un redīsiem. Kundze pieliecās un bijīgi iečukstēja man ausī:

— Man liekas, nu viņš dziedās . . .

Harijs patiešām nodziedāja Mazā sirmā kumeliņā, atkārtodams to pašu pirmītējo ievadijumu un noslēgumu. Mēs atkal atkārtojām savu piekrišanu.

— Dziedāšanā viņam nenoliedzams talants, — Pērkonītis trauca pasteigt pirmais. — Skolotājs saka, ka vēlāk viņam katrā ziņā jāņemot stundas pie Saksa.

— Nu, jūs jau to spējat, — es paglaimoju. — Esmu kaut kur dzirdējis, ka labu dziedātāju mums esot liels trūkums. Vecie spēki operā — —

Kundze piegrūda man ar elkoni — Harijs jau atkal stāvēja savā vietā un pozā.

— Nu viņš rādīs plastiku, — dzirdēju pie auss.

Harijs nodejoja to pašu, ko jau, kajītē ienākdams, biju

redzējis. Apsprietis šo mākslas gabalu mums neizdevās. Bijām Jaunmīlgrāvja piestātnē, ieņāca trīs sievas ar lieliem groziem, tās tad čalodamas un smiedamās jūsmoja mūsu vietā. Es pasteidzos pavērst sarunu citā virzienā. Uz ātru roku nevarēdams uzķert neko labāku, atsāku par tiem pašiem vecajiem laikiem Pērkonīša brāja skolā. Kapteinis par tiem neko daudz vairs neatcerējās. Tad jūsmoju par Āgenskalna jaukumiem vasarā un pukojos par satiksmes neērtībām ziemā. Ļpaši tilts no Valdemāra ielas gala pāri Daugavai bij galīgi nepieciešams. Pērkonīšu pāris tam pilnīgi piekrita, bet arī te runas neaizrisinājās necik tālu. Jau aiz Vecmīlgrāvja piestātnes mēs bijām atpakaļ pie istā. Kapteinis noteikti uzsvēra, ka pēc pamata un vidusskolas beigšanas Harijam katrā ziņā jāstudē. Kundze piebilda, ka visādā ziņā valodniecības fakultātē, jo valodās viņam vienmēr vislabākās atzīmes. Bez tam angļu gramatikā Pērkonītis pats varēja stipri tālu piepalīdzēt. Viņu diskusijai bij pavisam savāds veids. To visu taču man vispirmā kārtā vajadzēja zināt, bet kapteinis runāja tā, it kā stāstītu kundzei, un kundze atkal tā, it kā viņam. Pārrunāja dažādus sīkumus tiklab no Harija tagadnes, kā no nākotnes izredzēm. Pats viņš nu sēdēja blakus un lapaļa no sola pacelto grāmatu, šad un tad bez sevišķas intereses palūkodamies tēvā un mātē. Es klausījos, klausījos, līdz kamēr aizklīdu pats savās domās. Apbrīnojama bija šī Pērkonīšu dzimta, apbrīnojama un apskaužama. Tik apmierināta ar sevi, ar savu dzīvi, ar visu pasauli. Pagātne viņiem bijusi tik laba, kāpēc nākotne lai būtu sliktāka? Skolotājs Pērkonītis tagad bij lauku saimnieks un bagāts vīrs ar savu zemeņu un ābel-dārzu un zušiem. Kapteinis iekrājis naudu un ticis par namsaimnieku Āgenskalnā. Kāpēc Harijs lai nebeigtu augstskolu un varbūt arī konservatoriju? — Apdāvināts viņš bij, bez šaubām, un viņa vecāki to spēja. Kaut tikai pats un vecie to tik labi nezinājuši! Bet varbūt nemaz nebij arī slikti zināt, ka dzīvē nav nekā neiespējama. Varbūt taisni tāda pārliecība deva spēku arī sasniegt visu, kas saplānots un izfantazēts. Kad man tāda pašpalāvība un drosme bijusi?

Mēs bijām Bolderājā. Atpakaļbraucot gadījās cits kuģītis. Tā kā atvadoties Pērkonīši otrreiz neuzaicināja mani apmeklēt viņus Āgenskalnā, tad netiku arī redzējis viņu māju ar četrām istabām, verandu, slēgtu lapeni un siltajām lecektīm.

Ģirtu Viksnu biju cerējis sastapt visādos citādos apstākļos, tikai ne še. Pēc paša agrākajām izredzēm viņam varēja pierēēt delikatesu veikals Kaļķu ielā, elektromontāžas darbnīca vai labības tirdzniecības uzņēmums. Bet izrādījās pašam cits kas.

Toreiz man bij darīšanas ar kādu kūtru vekseļu maksātāju Jēzusbaznīcas apkaimē, dienu pēc mūsu viesošanās jeverbercinā. Galva man vēl pēcpusdienā nebija gluži skaidra, tāpēc pakļaināju ap krāmu tirgu. Man allaž interesējusi šī ļaužu drūzma, kur pārdod un pērk par desmit santīmiem tādā pašā nopietnībā kā juvelieru veikalos par simts latiem. Tā iznāk, ka nevienai lietai pašai par sevi nav nekādas vērtības, to nosaka cilvēka vajadzība pēc tās. Un tā kā vienam vajadzība pēc kāda šķība galdiņa katrā ziņā lielāka nekā otram pēc briljanta gredzena vai kristala vāzes, tad atkal iznāk, ka tāds galdiņš par pusotra lata ir vērtīgāks nekā vāze par simts piecdesmit.

Tā prātodams, nevilus biju ieklīdis sarkano noliktavu spraugā. Iedams gar plaši atvērtajām durvīm, vēroju aiz vienām apputējušas nodrīskātu grāmatu kaudzes, aiz otrām dažādu mēbeļu grēdas, aiz trešajām vecu dzelzu lūžņu. Pie šīm pašām trešajām manu uzmanību piesaistīja kāds dīvains, vējdzirnavām līdzīgs priekšmets ar greizi sagrieztiem dzelzs spārnīem. Apstājies sāku to apbrīnot. Durvis iznāca kāds vīrs, droši vien pats veikala īpašnieks. Brīdi manī nolūkojies, viņš apprasījās.

— Vai kungs ko vēlas?

— Nē, — es atteicu, — kungs nevēlas neko — jeb tomēr: gribētu zināt, kas šis te ir par tādu ērmīgu daiktu?

— Nav nekāds ērms, tas ir propellers jeb tā saucamā skrūve upes tvaikonītim.

Balss piespieda man paceļt galvu. Brīdi mēs skatījāmies viens otrā, tad viņam ap acīm pamazām savilkās krunciņu kronītis un starp pāņirgtām lūpām paspīda baltu zobu rinda — domāju, man bij tāpat. Mūsu rokas bij jau kopā, mēs kratījām tā, ka elkoņi pirkstēja.

— Tu, Ģirt Viksna! Ko tu de dari?

— Kā redzi — tirgojos ar šiem ērmiem.

Vēl brīdi nolūkojāmies viens otrā. Ģirta skatiens bija sevišķi silts un sirsnīgs. Arī man kļuva maigi ap sirdi.

— Bet vecs tu, brāl, gan esi palicis, — es teicu, Ģirtam uz pleca uzsizdams.

— Tu ar, tu ar, — viņš tāpat paglaimoja man. — Nu, ienāc paskaties to manu krāmu bodi.

Ko es sapratu no visiem tiem lielajiem un mazajiem riteņiem, stieplu saiņiem, dažādām asīm, važām, laužņiem, stipām, skrūvēm, tūkstošiem sīkaku daiktu, kas te sakrauti pārskatāmi nošķirotās kaudzēs? Trīs vīri patlaban pa noliktavas gala durvīm uz divējiem rateljiem iestūma vecu dzelzs siju un ar milzīgu dārdoņu novēla rindā pie citām. Kad šī dārdoņa noklusa, augšā virs griestiem bij dzirdama cita, vēl nejaukāka. Ģirts pamanīja manu augšup pavērsto degunu.

— Tur man kaļ tačkas, rateljus un citus tādus krāmus. Ja gribi paskatīties, uzkāpsim.

Kas man tur ko kāpt. Ģirts no tumsas pasauca pie durvīm kādu vīru savā vietā. Mēs apsēdāmies nomalē uz sola, kas droši vien tika lietots kaut kādu dzelzu kalšanai, tāpēc ka bij ļoti biezs un atskabargām tik spurains kā ezis.

— Visur, bet te gan es necerēju tevi sastapt, — es teicu. — Pa Kaļķu ielu iedams, allaž lasīju lielāko delikatesu veikalu izkārtnes. Gluži tāpat mani interesēja elektromontāžas darbnīcas.

Ģirts smējās.

— Atceros, atceros, draugs. Bet tā jau dzīvē palaikam iet: tu sapņo nezīn par kādām augstām lietām un beidzot atrodiē utu tirgū.

— Kā te tev iet veikals?

— Nevar žēloties, sava iztikšana ir. Tagad tāds paklusāks, bet pirmajos gados pēc kara — tad ienāca nauda.

— Karā tu neesi bijis?

Kā ne. Krievu laikos laimīgi izslapstījies, bet visus atbrīvošanas cīņu gadus bijis frontē. Kādu gadu nomētājies, nevarēdams atrast īsto robu. Par komiju veikalā vienmēr varējis, bet tas vairs nebijis viņam pa kaulam. Izmēģinājies tirgoties ar malku, turējis būvmateriālu noliktavu Lāčplēša ielā, bet koks viņam izrādījies par mīkstu.

— Tu redzi, šitāda ķepa prasa dzelzi, — viņš smējās.

Viņa rokas gan nebij sastrādātas un rūpuļainas, bet spēcīgiem locītavu mezgliem, struļiem pirkstiem un varen plātām plaukstām. Patiešām likās, ka tās radītas tikai dzelzs locīšanai.

— Un tad tu nopirki šo dzelzs tirgotavu? — es jautāju.

— Jā, tad es viņu nopirku. Protams, tā piederēja kādam žīdam. Bet tas bij kaut kā maisījies ar bermontiešiem un aizlaidās tiem līdzī. No radīniekiem pirku. Tie arī tādi tramīgi, iznāca tīri pa rokai.

— Nu, bet krietnu žūksni tev tomēr izmaksāja. Vai tad tu tik daudz biji sarausis?

Ģirts novilkā ikšķi gar pasarkanajām ūsām.

— Bij arī pašam kāds nieks. Bet — tad es apprecējos.

— Ā! es saprotu. Viņa bij bagāta.

Uz to Ģirts tieši neatbildēja. Bridi padomājis, teica:

— Man ir nams Rēveles ielā.

— Tev pašam?

— Tas ir — pagaidām manai sievai.

Man sanāca smieklī. Atausa vecie laiki, kad Ģirts stāvēja krustmātes bodītē, grauza saulespuķu sēklas un kad sacījām viens otram tieši to, ko domājām. Un tagad arī pateicu taisni to, ko domāju:

— Tātad veca. Un viņai pagaidām ir nams.

Ģirts enerģiski nopurināja galvu.

— Tik veca ne, kā tu domā: viņai četrdesmit pieci gadi.

Un ar mani arī tā nav, kā tu domā — mēs satiekam ļoti labi, man būtu no sirds žēl, ja viņa — — Es redzu, tev gredzens pirkstā, tātad tu arī? Protams, aiz tā saucamās mīlestības. Un to es arī redzu no acīm, ka tev ir bērns.

— Būs. Un tev nava?

Ģirts neko neatbildēja, kļuva skumīgs un nogrima pārdomā. Es viņu netraucēju. Protams, tas bij tas pats mans vecais Ģirts — vienmēr uz spekulācijām, vienmēr ar lieliem rēķiniem, tikai ar to starpību, ka šoreiz bij pareizi izrēķināts. Tomēr — veca un bagāta sieva! Tas jau tas šabloniskais uzdevums visvecākajā rēķinu grāmatā — nodrīskāta tā bij, tūkstošu roku nosmulēta, pa gabalu no tās vēdīja ietrūdējuša papīra un netirumu sīvā smaka. Pats es nebiju nekāds eņģelis un zināju to, bet šādi veikali man riebās. Vecu šķību galdiņu var pirkt, vecu zābaku pāri var pārdot, bet tā — kāda starpība tur bij ar sen atmesto vergu firdzniecību? Izklīda veco laiku atjauka, Ģirts man likās svešāks ticis, es tā kā atvirzījies mazliet tālāk.

Manījis to, vai ne, Ģirts uzlika plaukstu manam ceļgalam — arī tā bij smaga kā dzelzs.

— Man gribētos drusku parunāt par sevi, — viņš teica, un tas bij pavisam cits Ģirts nekā tas, ko es līdz šim domājos pazinis: pavisam nopietns, domīgs, tā kā sevi sagumis, bet tomēr ne drūms, lai gan baltie zobi ne reizes nepaspīda zem ūsām. — Diendienā te sēdu starp saviem dzelziem — vai tev šī rūsas smaka nekož degunā? Es pirmajās nedēļās zarnas gribēju izšķaudīt. Tātad es te sēdu, un man patīk, to dārdonu augšā dzirdu tikai naktīs gultā, vakaros tā man palīdz aizmigt, kā citam palīdz vijoles muzika. Kā redzi, ļaužu man te diezgan — bez tiem strādniekiem veikalvedis ar diviem palīgiem, grāmatvedis tur tajā būdā, es tikai pārraugu. Taisnību sakot, pašam nebūtu pat jānāk, bet ko es mājā darišu, parasts vienmēr kaut ko šiverēties. Kas nu par šiverēšanos, staigāju, rokas kabatās sabāzīs, un domāju. Jā, jā, nemaz nesmejies, Ģirts Viksna arī prot domāt. Zināms, tikai par sevi pašu — kas man daļas gar citiem. Nevis par veikalu un irniekiem, bet taisni par sevi pašu. Un es tev teikšu, kāpēc: tāpēc, ka citi par tevi domā. Ja citi nedomā, tad arī tev pašam nav nekāda iemesla galvu lauzīt. Protams, viņi pasaka arī, ko domā, vai vismaz liek saprast, ko. Novēro tādu domātāju un redzi viņu caur un cauri. Viņš nostājas kā frontē, mugurkaulu pieliekdams, spiež tev roku, seja viņam ar cienību kā ar sviestu nosmērēta. Un ko tas viss saka? — Esiet sveicināti, Ģirt Viksnas kungs, jums pieder dzelžu veikals un māja Rēveles ielā, kas ienes četrdesmit tūkstošus latu gadā, jūs esat bagāts, vai mums jāprasa, kā pie tā esat tikuši, naudai vienmēr jānoceļ cepure, tāpat kā zārkam, ko ved garām uz kapsētu . . . Bet tas otrs cepurī pa gabalu pavēcina gaisā un aplūko, vai tu zelta pulkstenķēdi neesi ārpusē pie mēteļa piekāris. Ko tas? — Vai tu atminies, vecais blēdi, kā mēs ierakumos vienu sausiņu uz pusēm dalījām, tagad tu staigā piepūsts kā gumijas balons, bet tomēr tu esi nopirkts, tevi var nopirkt kā vecu zirgu, bet tāpat arī pārdot, man tu neesi pieci lati vērts . . . Tā viņi teiktu, ja nebijuši glēvuļi un plukatas. Redzi, Oļģert, tas ir tas, kas iemāca domāt par sevi. Vispirms tu pārdomā, vai patiešām tu neesi vecs zirgs vai arī zārks, ko ved uz kapsētu. Un ja tu tas esi, tad kāpēc? Vai patiešām tiem tur tiesība turēt tevi rados kritušai meitai? Arī tev bij līdzīga doma — — nesaki neko, es ticu, ka tava doma daudz smalkāka kā tiem diviem, tu jau vienmēr biji tik pieklājīgs. Nu, labi, es esmu apprecējis Vanaga atraitni, piecpadsmit gadus viņa vecāka par

mani, bet bagāta. Tātad ne es viņu, bet viņa apprecēja mani, vai, atklāti sakot, nopirka. Tāpēc, ka viņai ir māja, kas ienes četrdesmit tūkstošus latu gadā, un viņa netiek galā ar irniekiem. Bez tam viņai vēl nelielas lauku mājas — vārdu sakot, visur nepieciešama vīrieša galva. Un tad viņa ir godīga sieviete, to tu vari man ticēt, vienai viņai garlaicīgi un tukši, viņai vajadzīgs vīrietis. Un man — nu, ko tur runāt. Tātad viņa nopirka mani. Bet es tev teikšu, mans mīļais, es tomēr neesmu ne par matu sliktāks kā visi citi. Visur un vienmēr tiek pirkti un pārdoti — varbūt to var izteikt arī citādi, bet es esmu veikalnieks un runāju tādā valodā, kā protu. Teiksim tā: Ir tāda meiča, teiksim, dzelteniem matiem, zilām acīm un bedrītēm vaigos. Vai tas nav kapitāls? Vai nezinām, ko tādas zilaces dažreiz iegūst savā īpašumā? Gluži tāds pats ir staļts, iznesīgs jauneklis veiklu mēli un ar kādu mazumiņu galvā. Un, ja viņam vēl kaut kas no tā, ko smalkā valodā sauc par godīgumu un tikumu, santīma lai nav kabatā, viņš sver vairāk nekā ar četrām nullēm var uzrakstīt. Katrā ziņā vairāk nekā Vanaga atraitne ar savu pilsētas māju un lauku īpašumu. Bet es esmu aizdomājies vēl tālāk, tik tālu, kur visa šī bušana nav vairs tik vienkārša. Piemēram, lauku puisis un meita. Abiem viņiem ir veselība, spēks, dzīves prieks, vienādi nodomi dzīvē un viens ceļš. Viņi katrā ziņā apprecas, tas ir, viņi vienkārši saliek kopā savus kapitālus un sumu laiž apgrozībā.

Man jau sen kaut kas brieda, sākumā neapjaudu, kā to saukt, bet tagad zināju, ka tas bij smags īgnums, varbūt pat dusmas. Es tik spēji atrāvu kāju, ka Ģirta roka atsitās pret solu.

— Varbūt esi dzirdējis, — es teicu, balss man skanēja īsti nikni, — varbūt dzirdējis, ka bez pirkšanas un pārdošanas pasaulē ir vēl kas, ko sauc par mīlu? Divu dvēseļu radniecība, jūtu un visas cilvēciskās būtnes saplūsme ar to otro.

Viņš paplēta rokas.

— Tu runā drusku par gudru priekš manis. Bet, man šķiet, tas būs gluži tas pats, kā tam lauku puisim ar meitu, bet vairāk tikai uz garīga pamata. Lai gan es domāju, ka arī viņiem var būt kaut kas no tā, ko tu saki. — Un, nejaudams man neko iebilst starpā, viņš turpināja ātrākā tempā. — Lūk, tāpēc es domāju, ka par matu neesmu sliktāks kā visi tie mīlētāji un dvēseļu radnieki. Un tad vēl viena lieta. Mēs ar

Vanaga atraitni zinājām, ko darām. Visu nopietni pārrunājām un apsvērām, un tad tikai darījām. Tāpēc arī tagad mums nav nekādu nesaskaņu, ne strīdu, it nekādu. Mēs sadzīvojam labi, ļoti labi. (Viņa balsī aizskanējās kaut kas līdzīgs sirsnībai.) Bet kas dažkārt iznāk no tās karstās mīlas? Salmu uguns tā ir, ātri aizsvilstas un vēl ātrāk dziest. Dažreiz tā vienā pusē apdziest jau pirms kāzām, un kas tad notiek? Palasi katrā avīzes numurā: viņam ierocis laukā — tai vienu lodi, sev otru. Ja vēlāk, tad ir vēl jaunāk, tad dabū ciest arī citi, visbiežāk bērni. Tad ir neuzticība, greizsirdība (man kaut kas ienāca atmiņā, un īgnums lika vēl smagāks), nebeidzamas ķildas un nedienas. Es nesaku, ka tas tā ir vienmēr, bet gadās.

— Visbiežāk tas gadās tur, kur precas naudas dēļ jeb, kā tu saki, kur pērk un pārdod.

— Varbūt, bet man tā negadīsies.

— Kā tu to vari zināt?

— Es zinu.

Brīdi mums nevienam nebij ko teikt, savas dusmas es nespēju pievarēt.

— Vai zini vēl ko? Tu esi aprūsejis tāpat kā tie tavi vecie dzelži, tie kož degunā, bet tu kod vārīgākā vietā. Īsta dzelžu bodnieka filozofija tā ir, ko tu te klāsti. Un izdomājis tu to esi, vienīgi tikai lai attaisnotu pats sevi.

— Bet kā tad citādi? Es domāju, ikvienam vajadzīgs kāds attaisnojums, lai katrs pretimnācējs neliktos kā tiesnesis, kura priekšā jānodur acis. Man viņas nav jānodur — man ne, un manai sievai arī ne.

Dzelžu bodnieks... es pukojos, iedams pa dzelzceļa vjadukta krēslu. Bet īgnums pamazām noplaka, mierīgi apsverot, šis Ģirts Viksna iznīra citādā gaismā. Lai arī dzelžu bodnieks, bet savai laulībai un visai dzīvei viņš bij atradis arī stingru teorētisku pamatu. Katrai dzīvei vajadzīgs tāds pamats, citādi tā līgojas un ļogās kā koks ar vēja izkustinātām saknēm. Tramvajā es vairs nedomāju par Ģirtu Viksnu, bet pats par sevi. Vai man bij tāds pamats? Ko es viņam varētu atbildēt, ja viņš par to apvaicājies? Nē, tomēr nepatīkams cilvēks tāds dzelžu bodnieks, lai gan nevaicāja.

Todien Vislas kungs bij sevišķi cildenā omā. Uzvilcis gludus melnus svārkus, strīpainas bikses un brūnu samta vesti

ar perlamutra pogām, kreisajā krūšu pusē piesprausts sarkans asteres zieds. Smaršu vilnis no viņa plūda divkārt spēcīgāks — viņš pats tagad varēja noderēt kā vislabākā staigājošā reklāma mūsu ražojumiem. Apgaroti vingrs, soli pašūpodamies, viņš ar diviem prāviem saiņiem ienāca manā finiera būdā.

— Es jūs palūgšu, Kurmja kungs, aiznest šos te uz dzīvokli manai kundzei.

Arī tas izklausījās cildeni: es jūs palūgšu... parasti viņš pateica tikai — lūdzu, Kurmja kungs.

— Labprāt, principāla kungs.

— Bet nē, ko jūs tur staipīsieties, labāk paņemiet ormani. — Viņš uzmeta galdā pieclatu gabalu. — Redziet, lieta tāda, ka vienam manam zēnam ir vārda, bet otram dzimšanas diena, tālād, tā sakot, divkārsa jubileja. — Nosmējās skaļi un sirsnīgi, es turēju līdzī. — Mums šovakar centrālkomitejas sēde, nezinu, kad es pats tikšu mājā, bet man gribētos, lai šis te ir priekšā, kad lielais pārnāks no bērnu dārza, viņš šīs dienas labi iegaumējis un gaida. Bet tikai iedodiet kundzei tā, ka mazais lai neredz, tad nebūs glābiņa, tas visur bez laika grib iebāzt savu degunu.

Atkal mēs smējāmies abi, laikam gan ne viens, ne otrs īsti nezinādami, par ko. Es izgāju tūliņ, kaut kas no Vislas kunga jautrības arī man bij pielipis. Pēc Bredenfeldes aizvākšanās viņš vispār izturējās laipnāk pret mani, lai gan arī pirms tam nevarēju žēloties. Reizēm viņš bij pat tieši draudzīgs. Veselu vakaru mēs ar viņa partijas vīriem nosēdējām Romas pagrabā. Biju ielūgts arī kundzes dzimšanas dienas svinībās, ko Vislas kungs sarīkoja gluži kā kādus svētkus. Nu, es domāju, viņam bij arī ko svētīt! Un bez manis tas tā vis nebūtu! Kā visi viegla rakstura cilvēki, pats savu nopelnu allaž turēju atmiņā. Pēc paraduma, garāmiedams pametu ar galvu mūsu kosmētikas kabineta jaunajai kasierei, kas atbildēja pasmaidīdama. Tā bij simpatiska meiča, tikai neglīta un turklāt pašķībiem pleciem, kāpēc vienmēr sēdēja, bārkstainu lakatu apsegusies. Bet toties godīga līdz pedantismam. Vienu vienīgo reizi viņai kasē iztrūka piecpadsmit santīmi, par to viņa raudāja tā, ka mēs abi ar Vislas kungu veselu pusstundu noņēmāmies mierinādami. Garderobes Nellija steidzās man pat durvis atvērt, ko es, protams, nepieļāvu. Visi mūsu veikalu cilvēki bij kļuvuši laipnāki un draudzīgāki pret mani,

laikam taču par to, ka es palīdzēju aizvākt Bredenfeldi un Vislas kungam atkal salabt — ar kundzi. Kāda viņiem tur varētu būt daļa? Vislas kungs viņiem taču bij tikai darba devējs, lai arī labs, kundzi labi ja pāris no tiem redzējuši. Un Bredenfelde veikala dzīvē nejaucās, nevienam neko jaunu nebij darījusi. Kāpēc viņi visi to tomēr ienīda? Noteikti to nevarētu pasacīt, bet tā vietā man kaut kas cits pamodās atmiņā. Kad es reiz dzīvoju Jēzusbaznīcas ielā, pie Balucka atraitnes, pāri preti sētā zem koka nameļa logiem rēgojās prāva mēslu guba. Pavasara rītos tā kūpēja, bet pusdienas saulē ap to vērpās zilgans mušu mākonis. Un nameļa logi dažreiz bij līdz galam atvērti. Kas man tur būtu daļas, bet tomēr, katru rītu piecelies, tūlīņ gāju skatīties, vai tā nelietība vēl turpat. Atceros, ka tā kā vieglāk vien palika, kad viendien mēsli bij aizvākti prom. Itin kā mani pašu mocījusi tā smirdoņa un mušas! Laikam taču cilvēki vēl nebij tik ļauni, ja ne vien necieta netīrību uz savu pašu miesas un degunā, bet arī iztālēm skatāmu.

Ormanī nebraucu, bet par trim latiem nopirku Vislas dēliem divas plāksnes šokolādes zeltotā ietinā ar sudraba kugī. Ielaida mani vecīgā kalpone, bet es pačukstēju, ka vēlos kundzi pašu. Viņa iznāca gan citā, bet tikpat vienkāršā ģērbā kā Artilērijas ielā. Manāmi atplaukusi, ko es jau viņas dzimšanas dienā biju novērojis, tāpēc vēl pievilcīgāka. Man viņa uzsmaidīja tik sirsnīgi, ka gluži sakaunējos, kundze laikam ieredzēja mani vairāk par visiem citiem. Pačukstēju par savu nesamo un norādīju, ka tas attinams tikai, kad «lielais» būs mājās, divatā pārsteigums un prieki divkārt lielāki. Kundze tikko paguva saķert durvju tverekli, no otras puses to kāds jau ņipri raustīja — mazais gribēja zināt, ar ko mamma te tā sačukstas. Kalpone ar saiņiem un manu šokolādi aizskrēja uz virtuvi, kad es jau vēru durvis, pa tām otrām tur spraugā parādījās galva ar pikti sastieptām lūpām un ziņkārē ieleptām acelēm. Pa kāpnēm lejup ejot, man bij jāsmejas.

Kā allaž, kad biju labā omā, man stipri iegribējās ēst. Taisni pāri preti līdzās ieejas durvīm pazīstamā slaidā papīra sloksne. Es piegāju papētīt. Divreiz pārlasījis, izvēlējos: zirņu zupa četrdesmit, žāvētas jēra ribiņas astoņdesmit. Taisni tas, par ko, man likās, jau biju domājis. Siekalas saskrēja mutē. Ēdnīcai bij divas istabas, tā te priekšā, otrā tālāk no ielas,

starpā valējās durvis ar kādreiz zaļiem, tagad iedzeltenpelēkiem, nodriskātiem džutas auduma aizkariem. Galdiņu apsegas ne visai tīras, telpa diezgan nemājīga, bet par to te bij zirņu zupa un žāvētās jēra ribiņas. Apsēdos pie loga. Bez manis tikai vēl viens viesis, dibenstūrī sakucies, avizi lasīdams, gremoja lēni. Modes pēc vēlreiz pārlasīju ēdienu sarakstu un salīdzinādams atradu, ka par zirņu zupu un jēra ribiņām nekā labāka tur nebij — visā Rīgā nebij nekā labāka. Nē, šajā lokālā pārāk vis nesteidzās — sāku bungot pirkstiem pa galdu. Beidzot iznāca apkalpotāja. Kāda velna man tūlīņ vajadzēja ieraudzīt uz baltā apmetņa pielīpušo gaļas pīciņu ar tauku ripulīti apkārt! Kamēr runājos ar apkalpotāju, durvis iznira kāda masīva būtne bārozā kleitā, melnu, sarkanpuķotu lakatu ap pleciem. Es viņu pazinu pirmajā mirklī, jādōmā, arī viņa mani, jo galvu bij pagriezusi uz šo pusi, lai gan no pašķībajām acīm nevarēja pateikt, ko tās īstēni redz. Kamēr kalpone aiziedama viņu man pa daļai aizsedza, es piecēlos. Un, kad nu neviena vairs nebij mūsu starpā, palocijos, uzsmaidīdams kā jau vecaj paziņai. Pašķībās acis skatījās kā skatījušās, bet pat nepamirkšējās. Laikam taču neredzēja. Palocijos vēlreiz — tas pats. Trešo vairs nemēģināju, nosēdos, mazliet pietvīcis.

Tā bij mana bijušā maizes tēva mežkunga Švolkovska lauļātā draudzene. Tikai viņa, neviena cita, to rādīja visas lielākās un pašas mazākās zīmes: kulaciņā sagriežtais linu matu cekulītis pakausī un kārpa ar trim pārdroši garām spalvām zem zoda. Bet pār visām lietām šī drausmiģā bārozā kleita ap impozanto resno, ļengano augumu — katra cita Rīgas sieviete drīzāk Daugavā ielēktu, nekā vilktu to mugurā. Stāvēja pret stenderi atspiedusies, portjeras kā baldahīns izliecās viņai pār galvu. Tagad viņa salīgojās, atsvērās, pagriezās un aizpeldēja kaut kur dibenā. Es atvilku elpu, it kā šis smagums man visu laiku gulējis uz pleciem.

Vai tad viņa manis patiesām neredzēja? Arī ņemot vērā to acu šķībumu, nevarēja neredzēt, galva taču bij krietni pagriezta uz šo pusi. Iedomā nostājos viņas vietā, pagriežu galvu uz šo, bet acis uz to pusi — nē, varēja un varēja! Bet nu jau viņa atkal nāca atpakaļ vecajā vietā, es žīgli atvērsos un skatījos logā. Vai patiesām viņa te stāvēs visu laiku, kamēr es ēdu savas jēra ribiņas? Ienāca vēl viens viesis un sveicināja — ā, cik vēlīgi viņa prata tam palocīt galvu!

Nu man sametās pavisam neomulīgi. Kāpēc viņa negribēja atņemt manu sveicinājumu? Vecie paziņas taču, un nīdušies toreiz arī netikām.

Apkalpotāja atnāca un pateica strupi, ka zirņu zupas nesot un ribiņas arī visas apēstas, lai es izvēloties ko citu. Aizgāja pie jaunienākušā. Ko citu? Piepeši es sajutu, ka ēstgriba pilnīgi pārgājusi un man gluži viena alga, ko izvēlos. Skatījos papīra sloksnē, bet patiesībā domāju par Švolkovska kundzi un par to, kāpēc viņa negribēja atņemt manu sveicinājumu. Jāgaida bij ilgi ilgi, vismaz ceturtdaļstundas, es sajutos, kā uz zirņiem nosēdināts. Atnesa tam jaunajam un tad tikai pienāca pie manis. Es vienaldzīgi iebakstīju ar pirkstu — teļa cepeti, vairāk neko. Avīzes lasītājs aizgāja, ienāca trīs jauni, divi vīrieši un skolniece. Labi, ka vēl citi, visu laiku man bij tāda sajūta, it kā Švolkovska savām šķībajām acīm slepeni novēro mani. Kādu jaunu tad es viņai esmu nodarījis?

Beidzot atnesa man vienā šķīvī milzīgu teļa cepeša gabalu, otrā kartupeļus, trešā, mazākajā, rupju un baltu maizi. Vai tas tikai nebij ar nolūku, izsmieklam? Es paplētu rokas.

— Apžēlojieties! Bet te taču ir vesela puse teļa ciskas! Kas to lai apēd?

Nesēja sarāva vienu plecu.

— Tādas mums ir porcijas, mēs savus klientus badā nemērdējam.

Vairāk viņa ar mani nerunāja, pie tā viena svešā aizgājusi gan sāka tērgāt kā žagata. Švolkovska nekustējās no vietas, it kā būtu stenderei pienāglota. Badā nemērdējot... Bet no šitā jau trīs cilvēki varētu paēst. Gaļa bij siksta, mērce plāna un pārāk miltaina, kartupeļi uzsildīti un arī tikai remdeni. Varbūt man tikai tā likās, ēstgriba bij pavisam samaitāta. Ar pūlēm tiku līdz pusei, tālāk ne. Atkal bij jāgaida, kamēr nesēja parādījās istabā, es skaļi piešķindināju šķīvim, samaksāju un cēlos. Laukā iedams, vēlreiz — — vēlreiz palocījos pret bārozā statuju durvis, un vēlreiz šķībās acis nepamirkšējušas un neredzēdamas auksti noraudzījās mani. Velnš mani didīja! Izmetos laukā laikam gan sarkans kā skābējamā biete.

Kāpēc viņa ienīst mani? Toreiz, kad es tur Lubānas apkaimes mežos strādāju kā mežkunga Švolkovska grāmatvedis, ar šo resno pūci ķildojušies netikām, pat runāt mums iz-

nāca pavisam maz. Nu jā, promejot to grāmatsaini viņa man izrāva gan no rokām, bet tas taču bij tikai tāpēc, ka gāju kopā ar Švolkovska saimnieci Hildu. Protams, to ienīst viņai bij pilnīgas un likumīgas tiesības, es pats tās viņai nedomātu liegt. Bet mani? Par ko?

Šķietas, varēju taču vienkārši atnest Švolkovskai un visam tam gadījumam ar roku un vēl nospļauties. Bet es tomēr nespēju. Lai kāds esmu, bet nekad nepieļaušu, ka mani bez iemesla apvaino. Un tāpēc es meklēju to iemeslu — no viena gala, no otra, no vienas puses, no otras. Ko taču es viņai biju padarījis? Kāpēc šī šķibace pat savu linu galvu negribēja pakustināt, kad es tā klanījos?

Nezinu, kā citiem, bet man ir tā: kad doma kā suns, zaķa pēdas ostīdams, apliekusi desmit lokus, sajaukusi pati savu sliedi un sametinājusies neatraisāmā mezglā, tad tas nāk pavisam negaidīti. Kā belziens pa pieri — un ar reizi viss tik skaidrs un saprotams.

Tā pati Hilda! Protams, ka tikai viņa. Kas viņa bij Švolkovskim, to kundze zināja labāk kā es. Un kad Švolkovskis, Hilda un es pie galda dzērām groku, viņa kā blāķis sēdēja mīkstā krēslā pie sienas un šķita neko neredzam caur nolaisītiem, paralizētiem plakstiem. Toreiz man tā likās, bet tagad es zinu, ka viņa redzēja daudz ko, katrā ziņā vairāk nekā es pats. Švolkovskis un Hilda! Tie tur šķendināja sudraba karotītes pret glāzēm, skatījās acīs viens otram, iesīta pa pirkstiem viens otram. Visu, itin visu viņa redzēja. Arī to, ka es esmu šajās dzirēs ar tiem abiem, nevis ar viņu, kaktā no mesto, nežēlīgai aptaukošanai nolemto, kuru vairs ne tik daudz neturēja par dzīvu radījumu, lai kaut cik kautrētos un kā kustoņi viņas nolaisto plakstu priekšā nepaļautu vaļu saviem neķītrajiem instinktiem. Draugos tiem, es tāpat biju viņu kājām minis un līdzī nozaimojis viņas sievas godu. Arī šajā tauku masā bij sirds — kā Morza aparāts tā ar katru pukstu atzīmēja mūsu karošu šķindas, mūsu runas un smieklus. Arī man tur bij sava aprakstāma lenta, to viņa nēsāja un vienmēr nēsās līdzī, lai vajadzības bridī paceltu smagos plakstus un iemestu mirkli. Ja šīm ūdeņainajām acīm vēl bijusi izparusmes spēja un izburbušā sejā jel viens vienīgs dzīvs vaibsts, tie man pirmī paustu nepārprotami: es jūs ienīstu un nicīnu kā zaglu līdzgājēju un nelīeti!

Tik tālu aizdomājies, sarāvos kluss un maziņš. Ko tad es

uztraucos par cieto teļa cepeti — vecu ādas gabalu viņa varēja nolikt man priekšā, un arī tas nebūtu netaisni. Ko man tagad vajadzēja — ja es būtu vīrs ar vainas un pienākuma apziņu un drosmi? Atpakaļ iet man vajadzētu, nolocīties vēl ceturto reizi un sacīt: Esmu vainīgs, kundze, piedodiet man, ja varat! Vainas un pienākuma apziņa man bij, diemžēl, drosmes ne.

Tā bij ērmīga sagādīšanās, vienā pašā dienā un tikpat kā vienā brīdī man nācās sastapt divus vecos paziņas.

Muitas pasta nodaļa ir pašā Daugavmalā, tramvajs gan piebrauc diezgan tuvu, bet es sadomāju atpakaļ nākt kājām. Septembra diena bij brīnīši silta un rāma. Gobu lapotņos dzeltenais jau uzsācis cīpu ar zaļo. Bastejkalnu raiboja lieli lāsumi, sīkie svešzemju krūmi bij pilni sarkanām ogu virknēm, turpretī sudrabvītoli kā sabozušies nopelēksnējušos zarus stiepa pār kanāļa zaļgano līmeni. Krāsas, krāsas... Vai kāds, kam amats, sarene un audekla gabaliņš, šādā dienā varēja palikt mājās sēdam? Es aplūkojos — neviens gan neredzēja. Savādi ļaudis! Ja šodien negleznoja, tad vispār nekad vairs nedrīkstēja, tā būtu lupatu lasīšana un liešana caurā traukā. Bet varbūt mākslinieki ir līdzīgi lakstīgalām, tās nekad nedzied, ja mana, ka viņās klausās. Visas ietves, ceļi un celiņi tik pilni, ka man ar savu kasteli ik pēc divdesmit soļiem jāapstājas, lai palaistu garām pārāk blīvu pūli. Blaumanis domīgi noraudzījās šajā bezdarba drūzmā. Par ko gan viņš varēja domāt? Kas par jautājumu! Nu, protams, tikai par Brakiem, kur rugāji sudraba tikliņiem novilkti, bet piekalnē vienroces grieza dzeltenu auzu lauku. Pa ceļu uz māju pusi patlaban aizvirzījās maisu vezums ar jaunrudzu miltiem. Braucējs, puszviļu izlaidies, vienu kāju ritenim pāri nolaidis, cepuri no miklās pieres atbīdījis, apdzisušo papirosu mutes kaktiņā šūpodams, skatījās, kur divas meitas krāva zārdā dābola atālu... Droši vien Blaumanis redzēja vēl ko, kas mums neredzams un mūžam arī paliks tāds...

Es gāju gar Esplanādes maļu un katedrāles pakalgalu pāri uz apstādījumiem, kur gribēju apsēsties un atpūsties, kastele gan nebij liela, bet pamazām tikusi neganti smaga. Tomēr nenozēloju, ka nebraucu tramvajā — šādas zelta dienas mūsu rudenos tikpat retas kā pats zelts, un muļķis katrs, kas to ne-

paceltu. Tikai ēnainu vietu gan es gribēju izvēlēties. Saule ir laba, bet, kad tā sāk jau pārāk draiski knaibīt saviem kvēlojošiem pirkstiem, tad jāmūk, lai kā viņu milētu.

Bet kur te atrast pakrēslī! Viss vidus pilns bērnu vizinātājam, soli pilni, ka pat elkoņiem sānos nav telpu. Viņējā pusē, kur spīdēja taisni acis, gan vēl viens otrs robs, bet, kamēr es tiktu pāri, arī tas jau būs aizņemts. Labāk aplūkojos tepat, droši vien kāds taču drīz celsies, tādi vien te nav, kas sēdēs līdz saulesrietam un vēl pēc tā. Bet es šē nebiju viens pats gudrinieks. Dažs labais it kā ilgā pastaigā, it kā viņam nebūtu nekāda ļauna nolūka, spieķi abās rokās uz muguras saņēmis, vilka laisku, nomērotu soli, bet viltīgā acs solu pusē tā vien šķiebās, vērodama, kurš te izskatās pēc tāda, kam svaigais gaiss patlaban līdz kaklam. Nu, es tādās lietās neesmu no vakarējiem, tūlī saskatīju savējo. Tur tas baranku krievs ar vareno sarkano bārdu, vara kastroļa seju un divām nastām, vienu uz muguras, otru uz vēdera. Acīm redzami viņam te neveicās, jau trešo reizi pagrozīja bārdu no vienas puses uz otru, ceturto vairs negrozīs, bet pārceļ savu tirdzniecību uz citu vietu. Tiešām, tikko es biju klāt, viņš jau slējās. Bet tūlī viņam blakus iespiedzās pazīstamos toņos: Joskē! Velti, es jau sēdēju, kad pieskrēja Joske. Kundze no kreisās dzēla mani acīm, no labās dzēla tāpat, bet es izlikos gluži nejauši un nevilus te iegādījies. Un bez tam man bij kaste uz ceļiem, pats piekusis un nosvīdis, kamēr Joske zilā svārciņā un baltās biksēs izskatījās, kā tikko no aukstas dušas izkāpis.

Kad kaimiņienes bij pārliecinājušās, ka neesmu no tiem, ko var izdzelt acīm vai aizbuksnīt elkoņiem, un mazliet atvirzījās, kļuva tīri labi. Es noliku kasti zemē, izstiepu kājas un aizkūpināju papirosu, bet kaimiņiene sāka tik nikni atvēcināt dūmus, ka pagaidīju, lai nodziest, un iebāzu atpakaļ makstiņā. Joskem taču arī bij papiross mutē — gribēju gan aizrādīt viņai, tomēr neaizrādīju: ir taču dažādi dūmi.

Tā es tur vēsinājos minūtes desmit. Kļuva pavisam labi. Tad kaimiņiene pa labi pasauca kādu dāmu zilā zīdā, kad tā apgriezās, pamāja ar pirkstu. Pirmo reizi novēroju tādu veiksmi apmainīties — par cik viena pacēlās, par tik otra nosēdās, neviens trešais tur nejaudāja iespraukties starpā. Kamēr zilā nāca — nē, jau kamēr viņa griezās, es sazīmēju vecu paziņu, Kāna kundzi no jūrmalas. Tā bij tā pati Kāna kundze, tikai stipri resnāka kļuvusi.

Vai tad viņa manis nemaz vairs neatcerējās? Pagriezos vairāk pretī, bet viņa patlaban aizsita saulesargu ciet, ar ribu galu man cepuri gandrīz no galvas norausdama. Acis viņai kaut kam kaut kur tālāk virzījās līdzī, sejas vaibsti nīrbīgi mainījās — reizēm tie bij tādi, it kā viņa taisītos iebrēkties pārbīlī, reizēm atkal izplūda svētlaimīgā smaidā. Kas man te blakus sēdēja, bij tikai zināmu kilogramu gaļas svars, viss, kas to padarīja par dzīvu cilvēku, virzījās līdzī tur tajā drūzmā. Niedrām pīti rateļi, vaska drēbi apvilkti, lakoti, uzslītiem un nolaistiem jumbtiem, skatoties pēc tā, vai ārsts parakstījis vairāk vai mazāk saules. Parāde, svarīgākās ražošanas nozares sacensības izstāde, nākotnes spēka demonstrācija, kur visi pārējie ar saviem kārkla klūdziņu kurvjiem pazuda kā skaidiņas Ģenaceretas ezera viļņos. Lepnie rati brauca nestomidamies, ceļu nevienam negriezdami, staigātāju pūli pāršķirdami un sāpus atbidīdami. Kāna kundzes brūnās acis virzījās uz labo, tad atpakaļ uz kreiso pusi, arī es mēģināju saskatīt to magnētu, kas viņas tā vilka līdzī, bet tas nebī iespējams.

Vai patiešām tik pilnīgi aizmirsusi to vasaru jūrmalā, kad es viņai vasarnīcā nesu malku, pēcpusdienās izpildīju sētnieka vietu, pārgulēju tukšajos bēniņos un kad mums abiem tur nemaz neklājās slikti? Izmēģinādams pavirzīju savu ceļgalu tuvāk, bet viņa nepaskatījusies ar savējo atgrūda to nost, tagad viņai tikai viens pasaulē, un tas nebīju es. Sajutos aizskarts un domās nolamāju viņu diezgan nepieklājīgi. Labi, ka šī īdzība neilga vairāk par minūtēm piecām. Kāna kundze sakustējās visā augumā un katrā ziņā lēktu augšā no sola, ja nebaidījusies pazaudēt vietu, pameta arī manī draudīgu skatienu, pievērsās atkal tam, kas tur tuvojās.

Bet tas nebī nekā cits kā pats Samuēls Kāns, strups un resns, ogļmelnu bārdu un gluži kailu galvaskausu, smilškrāsas biksēm, milzīgi platu zīlu kakla saiti pāri baltajam kreklam. Šādas krāsas kravate droši vien par godu tiem zīli lakotiem rateļiem, kurus viņš stūma tik svinīgi, it kā izpildītu kādu talmuda noteiktu rituālu. Aiz viņa nāca bērnu meita, nepārprotami latviete, zilā kostīmjaicinā, kundzes veco zīlo cepuri galvā — tas, kas tajos rateļos, noteica krāsu, negrozāmi, bez iebildumiem.

Rateļus piestūma kundzei cieši pie ceļiem, viņa pavēlēja nolaist jumbtu. No mežģiņu spilveniem iznīra ogļmelni spro-

gota galva ar neglītu lielu seju, brūnām acīm, zīzamo gredzenu mutē. Piemēta dažas paziņas, pieliecās, pakutināja mazo zem zoda, cik noprotams, apbrīvoja, jūsmoja. Kāns stāvēja lepni paplestām kājām un smaidīja pašapzinīgi, noskatījās arī mani, pabrīnīdamies, kā es varu palikt vienaldzīgs šī paraugdarba tuvienā. Vientiesi tu tāds, es taču reiz biju sētnieks tavā vasarnīcā! Bet Kāniem gar mani vairāk nebija daļas, viņi laisījās uz mājām, arī kundze pietrausās kājās, ielaizdama savā vietā kādu bīstami resnu paziņu, kas arī te tikko bij jūsmojusi par jauno Kānu. Tā mani tik cieši piespieda dusmīgai kaimiņienci kreisajā pusē, ka es atkal gandrīz sāku svīst. Kāna kundze ar saulesargu notrauca putekļus no zilā zīda, vēcinādama man tepat gar acīm. Tad viņi aizbrauca. Kalpone ar ratiem par priekšu, ceļu drūzmā droši pašķirdama, abi Kāni lepni paceltām galvām tikpat droši pa sliedi pakal. Es paliku turpat uz sola — kāda daļa viņiem par mani. Es atkal izvilku papirosu un nospļāvos, vēl pirmo dūmu neuzvilcis.

Jo vairāk uz vakara pusi, jo vairāk saradās ļaužu. Nu jau arī ratiņiem bieži vien bij jāapstājas, šur tur kāds neuzmanīgs pārdrošnieks uzgrūdās, bīstami sašķiebdams neaizskaramo juntu vai pasperdams kāju zem gumijas riteņa. Drūzmā un tāpat no soliem arvien biežāk atskanēja dusmu vai izmīsuma brēcieni, it kā visai pasaulei draudētu katastrofa. Maza sprauga palika tikai starp slīdošo drūzmu un soliēm, jo gājējiem neērti laipot ap šur tur izstieptām kājām. Citiem gan, tikai ne tam vienam, kas tur patlaban nāca no Brīvības bulvāra puses. Mati saelļoti un pieglausti tik cieši, it kā tie nebijuši mati, bet galvai pielīmēts melns lakatiņš. Briesmīgajam, baltpunktotajam rozā kreklam un bikšu jostai pāri apņurcīta sarkansvītrotā kravate. Piedurkņu gali svārkjiem gan apspuruši, bet pogcaurumā iesprausta prāva balta strausastere. Biksēm ceļgalu vietas tik rūpīgi aizlāpītas, kā to prot tikai krāmu tirga mākslinieces. Dzeltēnās kurpes nospodrinātas zalgoja, lai gan viena zole nelikās vairs pienācīgi ciešā draudzībā ar virsu. Spieķis ar niķelētu rokturi labās rokas elkonī, kreisā augšup izliekta, kūpošs papiross pirkststarpā. Nāca pa izstieptām kājām aizzogoto spraudziņu tikpat omulīgi, it kā pastaigātos pa paša pļavu. Trešais aiz manas kaimiņienes labajā pusē savējās bij izstiepis tiešām demonstratīvi, bet

tikai līdz tam, kā tas pienāca klāt. Dzeltenā kurpe viegliņām piebikstīja melnajām, šo atgādinājumu pavadija galants galvas pamājiens un laipna balss:

— Tautiet, pievāciet tos savus kātus, ka var tikt garām.

Nācēja acis runāja vēl skaidrāku valodu. Tautietis sarāva savas kājas tā, it kā tam karstu dzelzi piedūruši papēdim, brūnās acis ieplētās pārsteigumā. Bet tas jau soļoja tālāk, tikai jau gausāk, acīm redzami nolēmis šepat apmesties. Aplūkoja arī mani, pat kastei pārļaida skatienu, bet pagāja tālāk. Tur aiz resnās sarkanās dāmas kā izsmiekls sēdēja sausa, sarukusi vecīte. Nācējs apstājās, pabrīvoja tur sev nelielu spraugu, apsēdās sāniski, roku pārmeta atzveltnēi, pastiepa kaklu un ielaida apstādījumos šīrcienu. Uzgriezās ūsiņas gan bij jau krietni apsarmojušas, žokļu kauli izspiedušies asāk, bet no tā splāvienu vien nemaldīgi pazinu savu veco draugu Frīdi. Es arī, cik iespējams, atliecu galvu, lai ievērotu mani. Viņš paskatījās gluži vienaldzīgi, it kā mēs savā laikā nebūtu abi kalpojuši pie lauku saimnieka, malku lādējuši, saeimas vēlēšanu afišas līmējuši, teātri spēlējuši un arī citādi stāvējuši plecu pie pleca. Ka Frīdis mani aizmirsis un nepazitu, tas bij ne tikai neticami, bet pat neiespējami. Niķojās tikai, vai arī viņam citi iemesli izlikties svešam. Kas bij tāda Kāna kundze, Švolkovska vai pat Ģirts Viksna, salīdzinot ar Frīdi! Vesels dzīves posms nesenā pagātnē pavādīts ar to. Es lauzīju galvu, lūkodams izprast, kādi iemesli varētu būt viņa atsvešībai.

Tā lauzīdamies, tikko nepalaidu viņu garām. Viņš nāca atpakaļ, acis turēdams augstāk pār cilvēku galvām, kājas, tās viņam pašas zināja ceļu. Es satvēru viņu pie biksēm,

— Kur tad nu tik lepni? — es smējos.

Viņš paskatījās mani — ne lepni, ne ironiski, bet neparasti vienaldzīgi.

— Darišanas. Un ko tu te sēdi tajā Jeruzalemē?

— Man arī ir darišanas.

Piecēlos un gāju Frīdim pakaļ. Tās pirmītējās kājas jau laikus pierāvās pašas. Uz Brīvības bulvāra Frīdis apstājās.

— Uz kurieni tu? Es iet uz iekšpilsētu — šādi tādi mēsli.

Kasteli vienā rokā turēdams, otru es ieķēru Frīdim elkonī.

— Nekur tu neiesi — tas ir, mēs abi iesim reizē. Ko tu tā māžojies, kāpēc vairies no manis?

Viņš aplūkoja mani no galvas līdz kājām, tagad tas atkal bij mans vecais Frīdis, un tikai tāds viņš man patika.

— Tu briesmīgi izskaties pēc kunga.

— Neesi auša! — viņš mani patiešām sāka kaitināt. — Saki labāk, kur mēs ieiesim?

Viņš brīdi pārdomāja, es vēroju — vai nu par to, iet vai neiet, vai arī par to, kur ieiet, Liekas, abas versijas bij pareizas, viņš atbildēja vilcinādamies, kā negribīgi.

— Man gan bij šādi tādi... Kur tagad var ieiet? Nekur tagad nevar, nav neviena pieklājīga lokāla. Esplanāde — es nospļaujos par tādu Esplanādi, tie, kas tur katru dienu sēd, cilvēku apglūn kā kādu pērtiķi. Es nav nekāds pērtiķis. Pie Rudziša — ek ko, pie Rudziša... Labāk ies pie Buša.

— Nu, protams, ka pie Buša, es jau tūliņ teicu.

Neko es nebiju teicis, nemaz nezināju, kur tas Bušs atrodas. Izrādījās, ka tas ir Tērbatas ielā, nelielā koka namelī. Frīdis neparko nebij piedabūjams izvēlēties, vienmēr vēl tāds kā atsalis, kā neuzticīgs. Labi atminēdamies viņa agrāko gaumi, apsūtīju sīpolklopsi un dzeramo. Tikami smaršojošais šķīvis uz galdīņa viņu tomēr mazliet atmaidzināja.

— Atceries, — viņš teica, steidzīgi košlādams priekšzobiem, dibenējie laikam nebij vairs lietojami, — atceries, kā es tev torīt «Zaļajā Ozolā» izmaksāju sīpolklopsi? Pulkstenis tikko bij deviņi, Elza arī tur vēl kalpoja.

Mēs sākām atcerēties šo to no pagājušiem laikiem un kopējās dzīves. Bet pagātnes atmiņas iesilda un valdzina tikai tad, ja tās virza tagadnes tuvums un siltums. Es sajutu, ka tā mums vēl vienmēr trūkst un trūkst. Cerēju, ka kortelītis to paveiks, bet iznākums bij pavisam otrāds, Frīdis sabozās vēl vairāk, sāka pat kašķēties un uzvilkt mani, saukāja par jūs un kungu, acis viņam brīžiem kļuva īsti ļaunas. Man tas stipri ķērās pie sirds, lai nu kāds, Frīdis tomēr bij mans tuvākais draugs. Pielabinādamies pārstāstīju viņam visu savu pēdējo dzīves cēlienu, arī tas nelidzēja. Pat alus glāzi neizdzertu viņš nolika atpakaļ galdā, kad pateicu, ka esmu apprecējies.

— Ak tad tāds plēgurs tu esi! — Acu āboli viņam pavērsās balti, kā toreiz tajās lauku mājās, kad viņš taisījās sist.

— Ko tu runā, Frīdi! — es atsaucos sašutis. — Taisni tāpēc es neesmu plēgurs.

— Bet es saku, ka esi un esi! — Frīdis man gandrīz vai

uzkļiedza. — Cik reižu es nebūtu varējis, ja tikai gribējis. bet es negribu, es neesmu pļēgurs. Es zinu, ka neesmu tam radīts, tāpat kā tu neesi. Lai pašam kā, viena galva, viena bēda, bet kas man par tiesību vēl otru cilvēku vazāt sev līdzī?

Es redzēju, ka šodien ar viņu nekas nav iesākams, tāpēc vērsu valodu uz citu pusi, apvaicājos, kā viņam iet un vai patlaban ko strādā. Tad viņš kļuva mazliet pielaidīgāks.

— Ko tagad strādās! Par nerru es negribu, un labāks robs negadās. Izliek šā tā. Pievelk siksnu un uzsvilpo.

Kā jau bieži agrāk, arī šoreiz man uznāca pēkšņa iedoma, ko pateicu pilnīgi neapdomāti:

— Varbūt tev ar financēm tā . . . Es varu izpalīdzēt — desmit latu katrā laikā.

— Iesāli savus desmit latus! — Viņš nikni pavalbīja baltus acu ābolus. — Man pašam savs čoms — kurpnieks mūsu sētā — no tā es pa puslatam šad un tad aizpumpēju. — Brīdi pasēdēja sadrūvējies, tad atkal pabalstnija acīm un novilka caur zobiem: — Baņķieris atradies!

Mani tas stipri sāpināja un apvainoja, savas sētas kurpnieku Frīdis turēja tuvāku nekā mani. Cik reižu viņš agrāk nebij izpalīdzējis, un tagad, kad varēju es, viņš neļaujas. Es neatlaidos.

— Nu, labi, kad ne, tad ne, bet varbūt var arī citādi. Mums ir tāda avīzīte, tagad pirms vēlēšanām to drukā divkārsā eksemplāru skaitā, vakar es dzirdēju, ka ekspedīcijā — tas ir, pie bandroļu līmēšanas vajadzīgs vēl viens cilvēks. Tas ir gan tikai divreiz nedēļā, bet, cik zinu, latus trīs četrus pa vakaru tur var nopelnīt. Un līmēt mēs protam, — es pajokojos, — Varbūt vēlāk, tuvāk pie vēlēšanām, iznāk vēl citas padarīšanas.

— Vē-lē-šanām, — Frīdis novilka nicīgi, no laika gala viņam nesaprotama apatija pret politiku un visu, kas sakarā ar to. Tomēr brīdi pārdomāja. — Četri lati, tu saki? Un tikai divas reizes nedēļā? Tāds šņauciens vien ir, bet varēs pamēģināt.

«Plēsuma» ekspedīcijai viens cilvēks patiešām bij nepieciešami vajadzīgs. Izmanīgi partijas cilvēki kaut kādā ceļā sadabūjuši apbūviešu laikraksta «Savs kaktiņš» un Malienas laikraksta «Madona-Lubāna» abonentu sarakstus, «Plēsumu» tagad kārtīgi izsūtīja arī pēc tiem. Tajā pusē sacēlās dabiski

saprotams uztraukums, iesākusies sīva polemika, jo izšķirams laču bij tiklab kā dzīvības un nāves jautājums. Mūsu partija un avīzes redakcija zināja labi, ka vairāk taisnības otrā pusē, bet tīrais neprāts īsi pirms vēlēšanām pieļaut, ka arī citam kādam bez mums varētu būt taisnība. Tā bij tikai viena un pilnos apmēros mūsu partijas un mūsu laikraksta īpašums. Visi pārējie koruptanti, liekuļi un ļaužu mānītāji. Upesjuris katrā numurā rakstīja graužošus sikos feļetonus par koruptantiem, Valguma Fricis un Lukstiņš centās tos ilustrēt ar spilgtiem piemēriem no pilsētu un lauku dzīves. Cīņa par tautas labklājību un nākotni bij iedegusies visā frontē.

Ceturtdienas vakarā aizgāju palūkoties, kā veicas Frīdim. Redakcijā vairs nebij neviena, turpretī ekspedīcija strādāja pilnā tvaikā. Kāds vecāks, man nepazīstams kungs acīm redzami vadīja svarīgo darbu, mans draugs, garš un kaulains, locījās starp abām meičām, kuras līdzās viņam izskatījās kā tīrie knišļi, tomēr neizrādīja vis nekādu sevišķu cieņu savam lielajam kolēģim. Frīdis bij pavisam sabozies, atpurdēja tikai, neielaidās nekādās pārrunās. Taisnību sakot, mazliet komisks viņš izskatījās plato sarenī rokās un pie klistera poda, kur vieta gan kādam pusaudzim, ne lielam vīrietim ar apsarmojušām ūsām. Bez šaubām, viņš pats to apzinājās un tāpēc nemaz nebij man pateicīgs par šī darba izgādājumu. Un tagad es vēl ierados, lai tās divas redzētu nepārprotami, ka tikai ar manu gādību viņš te iekļuvis. Tūlīņ aptvēru savu kļūdu un skaļi pastāstīju, ka man bij darišana redakcijā, bet, tā kā neviena tur vairs nav, tad tūlīņ iešu mājā.

Nākamās trešdienas rītā Upesjuris man piezvanīja veikalā un pavisam nedraudzīgi aicināja tūlīņ ierasties redakcijā. Visi tur bij ārkārtīgi uztraukti, it sevišķi svešais ekspedīcijas pārzinis. Mani ieraudzījis, raustīja plecus kā izbrīnā, nosodīdams purināja galvu, beidzot nošņāca nikni:

— Kā jums nav kauna!

Abas skuķes skatījās manī tā, it kā es tās rupjā kārtā apvainojis. Arī es aizsvilos. Kas tad tie te par jauniem tikuņiem! Ko tādi ekspedīcijas klisterētāji gan iedomājās? Vai es nebiju rakstnieks un avīze pagājušo gadu nedrukāja manu romānu? Bet arī Upesjuris iznāca dusmīgs kā pērkons.

— Pasaki, ko tas īsti nozīmē? Kādus vagabundus tu mums te ieteic darbā? Varbūt abi esat uz vienu roku un viņš te rīkojas pēc taviem norādījumiem?

Valguma Fricis atsviedās vēl nīknāks.

— Tā ir sabotāža un kaitējums visnegodīgākā veidā. No Kurmja kunga gan to nevarēja sagaidīt. Vai mēs jums hono-
rāru līdz pēdējam santīmam neesam samaksājuši?

Un Lukstiņš pievienojās, dūri gaisā kratīdams:

— Tas ir Saeimas vēlēšanu traucējums, par to likumā pa-
redzēts bargs sods.

Nojaudu, ka Frīdis te ko palaidis valā, un sarāvos mazākš. Tas niķu maiss spējīgs uz daudz ko, kādas palaidības viņš agrāk jau nebij izdarījis. Šoreiz tā nu gan īsta nelietība. Vakar no rīta atnācis redakcijā un kategoriski pieprasījis sev piecus latus par vakaru. Ja cilvēkam te jālokoties līdz vien-
padsmitiem, kad visi godīgi cilvēki guļ, tad par to arī kārtīgi jāatlīdzinot. Apaļus piecus latus, nevis tos nabaga santi-
mus pēc skaita par tām apdrukātām papīra lupatām. (Mūsu avīze apdrukāta papīra lupata!) To viņam nevarēja solīt, tā bij «Plēsuma» administrācijas darīšana, Valguma Fricis pat domāja, ka vajadzīgs sevišķs centrālkomitejas lēmums. Aha! — Frīdis bij nonurdējis. — Tad pagaidiet vien to centrālkomitejas lēmumu! — Toreiz neviens nebij iedomājies, kāda šausmīga sazvērniecība Frīdim prātā. Līdz vienpadsmitiem nostrādājis, sapēmis savus četrus latus un aizgājis svil-
podams. Bet šorīt, kā sākuši nest avīzi uz rateļiem, lai aiz-
stumtu stacijā — visi četri blāķi kā saauguši, bandroles gan apkārt, kā nākas, bet numurs pielīmēts numuram, viss viena pikā! Par atplēšanu neko domāt, skrandas vien jūk. Un taisni tagad, kad uz nākamo svētdienu partijas sapulces izziņotas visā Latvijā, jāaicina, jāpūlcina veci un jauni, kad katrai iespīestai rindai jāskan kā saucējai balsij! Viņi stāvēja man apkārt un saviem pārmetumiem kapāja kā pātagām. Ja par-
tija cietis fiasko, ja triju deputātu vietā dabūs tikai tos pašus divus, tad es viens vienīgais būšu tas vainīgais un man nāk-
sies nest smagu atbildību. Ko es te vedu iekšā kaitētājus. Vai tikai es nebiju apbūviešu un maliniešu nopirkts aģents? Val-
guma Fricis par to katrā ziņā gribēja rakstīt nākamā numurā. Lukstiņš ieminējās par kriminālpoliciju. Man asaras saskrēja acīs, tik notriekts un nelaimīgs es biju. Pamazām prāti gan nomierinājās. Nebij necik izdevīgi celt atklātu skandālu, pre-
tējā puse to varēja izlietot taisni savā labā. Ja nāktu zināms, ka pašu ekspedīcijas darbinieki strādā mums pretī, ko tad varēja gaidīt no pašajām balsotāju masām? Ar balsotāju

masām jokot nevarēja, tāpēc prātīgāk, ja skandāls palika turpat, kur noticis, proti, pašu mājās.

Tā nosprieda, un tā arī palika. Valguma Fricis nākamā numurā neko nerakstīja par Frīdi un mani, kriminālpolicija arī netika traucēta. Bet man Frīda nedarbs stipri ķērās pie sirds un goda, tik smagi viņš mani vēl nekad nebij iegāzis. Vairāk nedēļas es tikai tads sakaunējies drīkstēju rādīties «Plēsuma» redakcijā.

Vēlēšanu priekšvakarā bij mobilizēti visi partijas spēki, it sevišķi sapulču runātāji, pie kam runāt nācās arī tādiem, kas nekad vēl nebij mēģinājuši. Pat mani kādu svētdienu gribēja aizsūtīt uz Stendi, tikai ar lielām pūlēm tiku vaļā. Upesjuris un Valguma Fricis gandrīz vienmēr bij kaut kur komandējumā, Lukstiņam teātru pirmizrāžu recenzijas nevarēja uzticēt: bij jau iekritis, pataisidams Ibsenu par zviedru rakstnieku un citreiz atkal prātodams, ka no mūsu lielo teātru aktieriem neesot nekā, kamēr provincē katrā pagastā varot dabūt pa divi Edgarus vai Otello. Vēl tagad koruptanti un ļaužu mānītāji mūs katrā izdevīgā gadījumā par to uzzoboja.

Tā iznāca, ka es ar redakcijas karti kabatā aizgāju uz kādu pirmizrādi Dailes teātrī. Kā parasts, telpas bij ļaužu pilnas. Kad pūlī virzījies augšup pa kāpnēm, pretim lejup nāca divas, viena tumšiem, pāršķirtiem un piegludinātiem matiem, otra brīnišķām gaišām cirtām, kas glāstīdamas apglaudās ausīm un tad robotā vainadziņā aplieca kaklu. Gaišmate pameta manī acis, atvērsa, tad paskatījās ciešāk, paplauka smaidā, satvēra mani aiz rokas un izvīzīja no pūļa. Mēs palikām stāvam uz kāpes, kamēr tumšā skrēja lejā. Viņa spēcīgi sakratīja man roku, skaidrām acīm skatīdamās manējās.

— Gramzdu Inta — ja nemaldos, — es nomurmināju apjucis.

— Ko nu maldīsies! — viņa smējās. — Tā pati vien jau ir. Tikai tur otrā teātrī es saucos Inta Selga — varbūt esat dzirdējis?

— Ak, tad jūs esat tā Selga! Zinājis, ka jūs tur spēlējat, es katru vakaru sēdētu teātrī.

— Nu, nu, nesāciet jau atkal! — viņa padraudēja man ar pirkstu. — Tie laiki ir garām. Tomēr man gribētos mazliet

paplāpāties ar jums — tiklab par veco, kā par jauno. Zināt ko, nonāciet lejā pēc otrā cēliena, tad būs garais starpbrīdis un piecpadsmiit minūtes laika, tā mums pilnīgi pietiks.

Viņa nospurdza pakal draudzenei. Es sēdēju savā sestajā rindā un vēroju, kā zāle isā brīdī pieplūda pilna. Redzēju, kā Inta ar savu draudzeni apsēdās pirmajā rindā, galvu mazliet sāpus paliecis, varēju aplūkot viņas gaišos matus un mazliet nolaidenos plecus zem vienkāršā brūnā uzvalka. Tajā viņa vēl vienmēr izskatījās pēc ģimnāzistes, taču tagad es zināju, ka tā vairs nebij skolniece, bet nobriedusi sieviete, ar kuru nedrīkstēja nekādas aušības. Taisnību sakot, arī toreiz, kad es kalpoju pie viņas tēva Gramzdās, viņai piemita kaut kas no tās vārdos neizteicamās nopietnības, kas atvaira katru vieglprātību un meklē dziļākas dzīles jūtu izplūsmei un dvēseles tuvībai. Pavisam īpatna sieviete bij šī Gramzdu Inta jeb, kā viņa tagad saucās — Inta Selga. Selga, jā, tā viņa bij. Kā viņa pati to tik pareizi uzminējusi?

Kad zālē apdzisa ugunis, pret skatuves gaismu varēju saredzēt tikai Intas galvas tumšo siluetu. Pēc pirmā cēliena viņa laukā negāja, arī es paliku zālē un pūlējos skatīties augšā galerijā — man likās, ka visi te nomana, ko es īstenībā vēroju. Pēc otrā cēliena nogaidīju, kamēr viņa iziet, tad pats metos laukā. Inta stāvēja pastaigas telpā un sarunājās ar diviem sava teātra kolēģiem. Kad es vilcinādamies tuvojos, viņa vienkārši un viegli atbrīvojās no tiem. Viņai bij divaina, reti sastopama prasme nākt un iet, nesaistot un neapvainojot. Mēs apsēdāmies pie visattālākā galdīņa aiz staba, kur pat staigātāju švikoņa mūs netraucēja. Viņa gribēja dzert alu.

Inta brīdī sēdēja, zodu plaukstās atbalstījusi, un noskatījās manī. Šajā skatienā nebij nekā tāda, kas satrauc un mulšina. Acis bij dzidras un rāmas kā toreiz, nekādu pārmetumu, ne solījumu es tajās nemanīju — ja daudz, tad tur bij tikai neliela interese par mani un veco atmiņu atblāzmas sentimentalitāte. Pati viņa pilnīgi nobriedusi, svaiga un lokana, pārvaldītām kustībām un žestiem, skaistule ne, bet neatvairāmi pievilcīga sejas atstarotā iekšējā bagātībā. Viņa nolaida plakstus un klusu pasmējās zem sevis.

— Jūs esat sākušī rakstīt, — viņa teica mazliet zobgalīgi. — Man jau toreiz Gramzdās likās, ka no jums to var sagaidīt. Un tūlīņ ņemat un aprakstāt mani.

Ja cita būtu Intas vietā, es galīgi apjuktu. Tagad tikai drusku uztraucos.

— Esmu taču paslēpis jūs aiz sveša vārda — kā jūs to sazīmējāt? Un vai es savā aprakstā biju netaisns?

— Vairāk pret sevi nekā pret mani. Zināt taču, ka es jums toreiz nebūt neteicu: jūs esat nelietis! — lai gan puisim, kas novēro sievietes peldamies, tā tiešām būtu jāsaka. Es tikai aizslēpu acis divielī un aizskrēju prom — mēs abi bijām tik jauni. Bet es saprotu, tas jums bij vajadzīgs paša stāsta labad, un tāpēc tur galā nekādas netaisnības nav. Mākslā melu nav, atskaitot tos, kad rakstnieks vai aktieris vilto savas jūtas un pārdzīvojumus. Otrā dienā man bij ļoti žēl, ka jūs tā aizdzinu, mēs vēl būtu varējuši izlīgt un labi sadzīvot, lai gan sentimentālajai vasarai bij beigas. Visām vasarām ir beigas, dažreiz pašā vidū.

Es mēģināju pār galdu satvert Intas roku, viņa smaidīdama atvirzījās.

— Nemēģināsim vairs gūstīt to, kas aizkūpējis zilos gaisos. Tā tomēr bij skaista vasara, ne jums, ne man par to nav jākaunas. No katra piedzīvojuma palick pāri kaut kas tajā krātuvē, ko saucam par sevis paša izziņu un atziņu. Taisni notikums tur upmalā atkal uzpurināja mani — ja zinājis, kādas toreiz bij manas sajūtas, jūs tagad neskatītos tik sajūsmīgām acīm. Visi cilvēki darināti no tās pašas vielas, arī sievietes, daudz labākas par mani, nav nekādi eņģeļi. Jūs satraucāt mani un likāt noģist, ka ar visām skumjām pēc cilvēka, ko tik dziļi biju mīlējusi, nebūt neesmu nekāda mirusi lapa, bet vienmēr vēl dzīves spējīgs un dzīves alkans radījums, kam tikai jāatrod sava vieta un savs darbs.

Un tad viņa pārstāstīja, kā atbraukusi uz Rīgu un tikusi par to, kas tagad bij. Tēvs nomiris rudenī pēc mūsu sentimentālās vasaras, viņas ar krustmāti palikušas divas vien. Tad nākusi ziema, kas izšķīra viņas likteni. Inta bij tik nopietna, ka pat stāva grumba ievilkās pierē.

— Tā bij briesmīga ziema, — viņa teica un piemiedza acis, it kā vairītos pat atcerē tajā atskatīties. — Agrāk es nemaz nezinaju, cik cieši esmu pieķērusies tēvam un ko viņš man nozīmē. Bet tā jau laikam ir parasti, īsti novērtēt iespējam tikai to, kas pagājis un pazaudēts. Jūs jau zināt, visu laiku es tur domājos ieslēgusies savā vientulībā un palāvusies skumjām par bijušo līgavaini. Es neteikšu, ka manas sāpes

bij tikai iedomātas, bet arī jūs jau vasarā man leicāt kaut ko patiesu, ko tā briesmīgā ziema tikai vēl apstiprināja. Es biju pieradusi pie skumjām, kā pierod pie kādas fiziskas slimības smeldzes, nogremdējos viņās ar savādu patmīlas tiksmi, domādamās sevi par labprātīgu, varbūt pat ideālu mocekli visa mūža vientulībā. Visu mūžu — cik viegli to saprot tāds deviņpadsmit gadus vecs cilvēciņš! Jo svešāka kāda doma būtībā, jo vairāk tajā romantiskas pievilcības. Arī vientulība man līdz tam galu galā bij tikpat svešs jēdziens, no dzejas un grāmatām smelta iedomā, kas tomēr pieskanēja toreizējai dvēseles tieksmei. Labi būt vientuļai, kad līdzās allāž bij dzirdami tēva klusie, nedrošie soļi un pierastā laipnā balss vai kad iztālēm noglāstīja viņa sirsniņgais skatiens, ko arī jūs droši vien ievērojāt. Kad pietrūka visa tā, tikai tad patiesā vientulība apskāva mani savā nežēlīgajā žņaugā. Krustmātei bij savi lopi, savs adīklis, sava saimniecība un savas atmiņas, man tikai manas apnikušās grāmatas, mocītāja garlaicība un augošas ilgas pēc plašuma un dzīves rosmes — galu galā es taču biju miesā un garā pilnīgi vesela un pašā zaļoksnības briedumā. Jūsu palaidnīgā nerātība vasarā taisni bij tā, kas atmodināja mani puslīdz mākslīgi iemidzināto sievieti ar visām viņas dabiskajām dziņām un dzīves kāri. Ja jūs tik muļķīgā kārtā neaizbēdzis no Gramzdas, kas zin — —

Es atkal grasījos tvert Intas roku, Inta tikai pagrozīja galvu.

— Lai nu paliek vien tāpat. Es varētu sajusties glaimota, ka neesat vēl gluži aizmirsis to muļķīgo sentimentālo un tomēr skaisto vasaru, bet negribu maldināt. Jūs bijāt godīgs, un es cenšos būt tāda. Mūsu vasara ir aizgājusi, es ceru, ka viņa jums atstājusi tikpat gaišas atmiņas kā man.

Pūlējies rādīt jautru seju, lai gan cauri gaišajām atmiņām dzelās dziļā nožēla un īgnums par to, kas varēja būt un tomēr nebij. Nelga tāds, ko es toreiz palaidu no rokām!

— Un tā es atbraucu Rīgā, — Inta turpināja, droši vien skaidri izmanīdama mani un neļaudama ieperināties veltām iedomām. — Līdzko Gramzdām bij sameklēts rentnieks, kam nomas vietā pirmajos gados tikai ēkas jāuzlabo un visa saimniecība jāsavēd kārtībā, ilgāk vairs nevarēju tur novaldīties. Dramas studiju stundas biju pēmusi, jau skolā iedama, tagad metos darbā ar visu meža līcī uzkrāto enerģiju un

atminēties un pārrunāt? Nē, tā aiziet es nevarēju. Noņemos palikt, nogaidīt trešā cēliena beigas, pavadīt Intu līdz viņas dzīvoklim, atgādināt to, ko abi bijām aizmirsuši, kas prasījās atgādināms un atjaušams. Kāpēc man toreiz vajadzēja tik mulķīgā kārtā aizbēgt no Gramzdām? — Nupat taču viņa to pateica tik nepārprotami. Oļģert... kā tas skanēja, kā tas skanēja!... Bet tad sajūsmas vilnis spēji atplaka. Dzeguzes kūkojiena atbalss pāri upei... Tikai atbalss tas viņai, vairāk nekas... Savs ceļš viņai, tur es taču vairs nebiju vajadzīgs. Gaidīt, pakaļ iet, uzmākties, kur nebij vairs nekādas nozīmes, ne izredžu. Pagātne nav vairs atgriežama, kas reiz bijis, pagājis uz visiem laikiem, arī atbalss nodziest, un paliek tikai pilnīgs klusums. Kāpēc traucēt to?... Sakostiem zobiem strauji piecēlos, paņēmu garderobē mēteli un gāju mājās. Ārā lija vēss rudens lietus, ietves spīdēja melnas un glumas, gar spuldzēm noslida reta sniega pārsla. Jā, vasara bij pagājusi.

Biju skatīties kultūras filmu operā. Trešajā balkonā tik karsts, ka apnika pat Nīlas krokodiļi un Meksikas kaktusi, no bildēm likās savukārt plūstam tīrā saules versme. Ārā pūta svaigs, mērens novembra vējš, dzesināja tik tīkami, ka noņemos iet kājām. Svētdienas diena, nekādas steigas nebij, uz mājām nekas sevišķi nevilka — tagad, kad Ģertrūde vairs negāja darbā. Jo vairāk tuvojās viņas dienas, jo neērtāk jutos. Sievas acis tā savādi tukši vērās manī — skaidri nomanāms, viņas domas un visa būtne pievērsta kaut kam, kas bij nesalīdzināmi svarīgāks par mani pašu un visu pasauli. Savā lielajā patmilā jau tagad biju greizsirdīgs uz to gaidāmo, kas man atņēma sievas uzmanību, es sajutos kā arvien tālāk sāņus atbīdāms un jāvos smieklīgam sapīkumam. Vēl vairāk — pats tiši to vēl uzbikstīju, samaniņdams tādu kā patiku novārtā likta un apbēdināta vira lomā.

Bet pamazām tomēr sametās vēsi, kājas tā kā salt taisījās, aukstums lida gar kaklu. Mēteļa apkakli uzslējis, pret «Stara» kino iestājos pūli gaidīt tramvaju. Numur pirmais aizbrauca garām tūliņ, otrais bij gaidāms labu brīdi. Piepeši sajutu, ka kaut kas man spēcīgi piegrūžas kājas ikriem, kad atrāvos, atskanēja arī nikns rēciens. Nopluskājies suns iekritušām pāslēpenēm, uzpurņi galvā apdraudēja manus stilbus. Kad pūlis

pašķirās, viņš no mana veltā kājas spēriena atkāpās līdz sienai un sāka nikni riet. Ko es ar viņu lai iesāku? Tramvajs vēl nenāca, izbēgt man nebij iespējams, doties ar spieķi pretī un kauties uz klajas ielas arī ne. Pūlis smējās, tur droši vien lielākā daļa pazīstamo kustoņu draugu, tie acīm redzami suņa, ne manā pusē. Nejēdzīgs stāvoklis, neaptvēru, kā izklūt no tā.

Tad piesteidzās kāds kungs baltām ūsām, nozaļojušu katliņu galvā, bumbuļainu nūju vienā, suņa vadāmo saiti otrā rokā. Saites galu viņš tūlī aizkabināja sunim aiz kakla siksnas, saraustīja nezvēru tā, ka tas mitējās riet, tikai zobus vēl ņirdza aiz uzpurņa, sarkanās slapjās acis pret mani blišinādams. Kungs atvainodamies pacēla katliņu un acumirkli palika tā, mēs saskatījāmies. Viņš smaidā paplēta muti un teica, mazliet šļupstēdams:

— Atvainojiet, Kurmja kungs. Kā redzat, Nerons vēl nav jūs aizmirsis.

— To viņš būtu gan varējis darīt, — es atpurdēju, virzīdamies laukā no pūļa, kur tika jau pavisam neomulīgi.

Blakus mēs gājām tālāk, tas taču bij Vurmis, mans citreizējais saimnieks un tā lopa īpašnieks. Tagad viņš to turēja īsi saitē, otrā pusē, un uzmanīja, lai neapmet likumu atkal pie manis.

— Ja jums būtu laiks, — Vurmis teica, — jūs varētu atnākt pie manis, uz to pašu pusi jūs taču ejat? Es bieži esmu iedomājies par jums, gribētu kaut ko pateikt.

Man bij gluži viena alga, ko viņš gribēja man pateikt. Bet pa ceļam iznāca, un jāsteidzas man nekur nebij. Vairāk neko nerunājuši, aizgājām, iegriezāmies smilksainajā ieliņā, kur tagad lāsvoja sasalušas peļķes. Parks bij kails, tāpēc izskatījās pavisam svešāds. Tāpat svešs likās brūni krāsotais namelis ar divpildīņu durvīm aiz apaļi virpotiem stabiem.

Sēta atkal izšķiebusies un spraugaina, acīm redzami tas pluskata laukā vairs nelida. Arī patentatslēgas vārtiņiem vairs nebij. Aiz tiem Vurmis tūlī palaida vaļā, tas nemēģināja man uzbrukt, ņurdēdams aizlīda prom.

Abas istabas gluži tādas pašas kā toreiz, varbūt tikai vairāk pieputējušas. Putekļu un satrunējuša koka smaka, jau durvis paverot, sitās pretī. Mēтели es nevilku nost, te taču pat lāga pakaramā nebij. Apsēdos tāpat, cepurī paturēju uz ceļiem, ne uz galda, ne palodzes to nolikt neuzdrošinājos.

Vurmis rikojās pūzdams un pastenēdams, it kā viņam nezin cik grūts darbs te veicams. Sameklēja klibu prīmusu, kamēr ūdens trumuliņi uzvārijās, sagādāja arī visu pārējo. Divas glāzes, cukura trauciņu ar nošķelto vāka malu, papīrā ietītas, veikalā pirktas sviestmaizes, no atvilktnes izvilka arī puspuđeli konjaka, bet, tā kā tur tikai tāds nieks vien vēl bij atlicies dibenā, tad nogrozīja galvu un iemeta atpakaļ.

— Bet aveņu ievārijums man ir, — Vurmis teica mierinādams, — mēs dzersim ar to.

Mēs dzērām tēju ar aveņu ievārijumu, pārmaiņus apmaišdami ar vienu karotīti, jo otru Vurmis nevarēja sameklēt. Sviestmaizes bij krietni apkaltušas, bet es pūlējos pieveikt savējo, lai neapvainotu saimnieku. Kad glāze bij pusē, Vurmis to atstūma nost un paskatījās manī. Vecs un manāmi nevarīgs bij kļuvis, šļupstēja daudz vairāk kā tos laikus, kad es te dzīvoju pie viņa par mājas un Nerona sargu.

— Gribēju jums ko pateikt, — viņš sacīja, skaidri bij redzams, cik grūti viņam nācās dabūt vārdus laukā. — Visu laiku tas man bij prātā, tikai nekad neizdevās jūs sastapt.

Ko šis večuks gribēja man pateikt? Kas viņam varēja būt, ko man pateikt? Es gremoju savu sviestmaizi ar tējas desu un vēroju, ka istabas stūrus zirnekļi jau bij sākuši aizvilkt. Vurmis gribēja iedzert no glāzes, bet tāpat vien nolika atpakaļ.

— Esmu ļoti vainīgs jūsu priekšā, — viņš turpināja vilcinādamies un pūta tik smagi, it kā tagad sācies viņa darba smagākais posms. — Par to es ļoti atvainojos. Tos zābakus jūs toreiz man negribējāt vis nozagt.

Ar reizi man atausa atmiņā, kā mēs toreiz ar Frīdi taisījāmies uz balli, kā man nebij zābaku, ka es paņēmu no skapja Vurmja lakkurpes un Nerons man biksēm izplēsa robu. Otrā ritā Vurmis mani padzina un tagad turēja par vajadzīgu ļoti atvainoties. Es paraustīju plecus.

— Par to nav vērts runāt, kas bijis, bijis un aizmirsts.

— Jums, varbūt, — viņš uzsvērdams pretojās, — jums tas ir viegli, jūs nebijāt vainīgs, bet es. Tajā pašā dienā, kad jūs aizgājāt, par to pārliecinājos. Vispirms pārdomu ceļā. Es pazīstu cilvēkus un esmu visai lepns uz šo savu spēju — katram taču vajadzīgs kāds nieks, ar ko vismaz sev pašam palepoties, bez jebkādas vērtības apziņas cilvēkam nemaz

nav iespējams dzīvot. Jūs pirmo reizi ieraudzījis, tūlīt sacīju sev: tam var uzticēties. Un tad man bij tik nejauki ap sirdi, ka tomēr esmu maldījies. Ne tik daudz jūsu, kā sava paša cieņas labad sāku meklēt jums attaisnojumu. Ja viņš tomēr būtu gribējis ko piesavināties, — es prātoju, — kāpēc tad tās vecās kurpes, kam tikai vairs kāds lats vērtības? Skapi taču karājās ducis uzvalku un bez tam seskādas kažoks, kādu tagad vairs neatradīs. Bet galvenais tas, ka vienu svārku kabatā bij mans lielais naudas maks ar vairāk nekā septiņi simts latiem, toreiz man turējās nauda. Vai tad viņš nebūtu pārmeklējis? — es domāju.

— Klausieties, — es viņu pārtraucu, dziļi sašutis, — vai tad jūs nesaprotat, ka te, klāstīdami savas pārdomas, apvainojat mani vēl vairāk? Par godīgu cilvēku tā nerunā, man jūsu attaisnojuma nav vajadzīgs.

— Protams un bez šaubām, jums tas nav vajadzīgs. Bet man pašam. Jūs nevarat iedomāties, cik grūti dzīvot ar apziņu, ka tu, lai arī tikai aizdomās, esi cilvēkam netaisnību nodarījis. Ļaujiet man nobeigt. Jums tās kurpes bij vajadzīgas kādam citam nolūkam.

— Mēs ar kādu draugu gribējām iet uz balli, un man nebij zābaku.

— Nu, redziet! — Vurmis iesaucās gluži iepriecināts, it kā viņam tik lielā svarā bijis mans godīgums. — Kāpēc jūs to nepateicāt man? — Divus pārus es jums būtu uzdāvinājis. Bet ko nu par to vairs. Un tāpēc jau sen esmu nodomājis tā: ja vēl kādreiz sastapšu viņu, es lūgšu, lai paņem no manis to skapi ar visu, kas tajā, arī tie nelaimīgie zābaki vēl turpat. Ne kā dāvanu, bet kā piemiņu no manis un man pašam par sirds atvieglojumu. Protams, es iedomājos jūs tādu kā tajos laikos — toreiz, kā vēroju, jums neklājās diez cik labi. Tagad, es redzu, apstākļi grozījušies.

— Jā, tagad viņi pavisam grozījušies, — es atraucu dusmīgi. — Tagad es nopelnu pietiekoši, lai iztiktu bez jūsu grabažām. Nesiet tās uz krāmu tirgu.

Viņš nemaz neapvainojās, piekrizdams padomam, palocīja galvu.

— Jā, tad būs jāpaaicina kāds no krāmu tirga.

Es noskatījos šajā savādniekā, sarukušā skopulī un kāršu spēlmanī, un nevarēju īsti ticēt, ka arī tam vēl būtu tik jūtīga sirdsapziņa un kaut kas no dvēseles smalkuma. Bet

kāpēc gan viņš lai izliktos un tēlotu pieņemtu lomu, bez mums abiem neviens to taču nezināja un nevienam tur arī nebij nekādas daļas. Ko tur var zināt, cilvēks dažā ziņā ir mīkla, ko nebūt nevar tik viegli uzminēt, kā mēs to parasti iedomājamies.

— Tātad jūs šē likvidējat savu iedzīvi, — es lūkoju pazobot cilvēku ar atvieglotu sirdsapziņu. — Cerams, uz miršanu taču vēl netaisāties?

— Pagaidām vēl ne, — viņš atteica ļoti nopietni. — Man ir sešdesmit pieci gadi, manam tēvam bij septiņdesmit, kad viņu pēc visiem tiem sarežģījumiem ķēra trieka. Bet es gribu aizbraukt no Rīgas uz laukiem.

— Uz laukiem! — es iesaucos patiesā izbrīnā. — Bet tas taču vienkārši nav iespējams. Tad tikpat labi varētu teikt, ka šitā jūsu māja pārcelsies uz laukiem.

— Uz laukiem viņa nepārcelsies, bet no šejienes gan nozudīs. Pilsēta atpērk manu gruntsgabalu, celšot kaut kādu patversmi vai ko tamlīdzīgu — kas man daļas. Pirms gada arī es pats būtu teicis, ka no šejienes aiziet man vienkārši neiespējami. Domājos tā saaudzis ar šo nameli, Neronu un saviem kokiem — kādu rītu, kad suns nelabi gaudotu, kaimiņi ataicinātu policiju un mani atrastu te uz šī dīvāna, un viss būtu kārtībā. Tik daudz man vienmēr paliktu, kā zārkam un kapa vietai. Bet ziniet, Kurmi, lai cik smieklīgi tas izklausās, tagad, kad tā nepatīkamā būsana nāk arvien tuvāk, es sāku baidīties. Mani biedē šī mūžīgā vientulība, mājas klusums, pamirusīe koki ārā un pat tas sasodītais suns. Es negribu un nevaru nomirt viens, tāpēc braukšu pie sava drauga, viņš ir mežzinis Kurzemē — varbūt atminaties, tas pats, kas man reiz uzdāvināja dzīvu zaķi. Šovasar biju izlūkot. Tur ir mežs un pavisam citāds klusums, tur nesmaršo ķirmju sagrauzts koks un putekli, egles un zaļā sūna saka: ko tu velti gaidi un bailojies, garām jau nepaies, dzīvo kā cilvēks to īso sprīdi, kas tev vēl atlicies. Paspīd draugam roku un tad aizej kā vīrs, nav cienīgi nobeigties kā seskam tumšas alas dibenā... Redziet, tik vārgs un šaudīgs cilvēks paliek pēdējos mūža gados — nesmeļieties, piedzīvosiet arī pats. Pa ziemassvētkiem jau būšu prom, ja tikai pagūšu likvidēt šo būdu.

— Un Nerons brauks līdzī?

— Nu, protams. Mēs tik ilgi esam nodzīvojuši kopā, viņam

liesība nomirt pie manis, tāpat kā mans pienākums pie viņa. Viņš ir vecāks nekā es — es vismaz vēl labi redzu, viņš palicis pusakls un tikpat kā pavisam kurls, brīnos, kā jūs tomēr vēl pazina.

— Tas ir aiz naida. Acu galā viņš mani nevarēja ieredzēt.

— Tāpat jūs viņu, ienaidis vienmēr ir abās pusēs — viena pagale nedeg — atminaties? Es visu mūžu esmu nīdis žīdus un sievietes, man bij savi iemesli, savi dziļi iemesli. Un kas no tā ir iznācis? Tas, ka tagad te sēdu pats kā veca sieva un gaužos jums par savu samaitāto mūžu. Naidis ir kā uguns kūdrā, tikai pelni paliek pāri, kur viņš grauzis. Jūs vēl esat jauns, labāk nenīstiet tik daudz, ne Neronu, ne citus, tad jums nebūs jābēg no pilsētas un sevis paša. Vai tad no sevis vispār var aizbēgt? Bet jāmēģina ir, kad cits vairs neatliek.

Tēja bij izdzerta, Vurmis piecēlās kājās.

— Neņemiet ļaunā, ka es te plāpāju niekus, bet man sen nav gadījies neviens, ar ko parunāt. Tātad tās manas grabažas jums nevajag? Labi. Ļoti priecājos, ka jūs esat tikuši labākos apstākļos — varat ticēt, es priecājos no visas sirds. Jūs tiešām esat godīgs cilvēks. Iesim, es jūs izvadīšu.

Istenībā izvadīšana bij lieka, Nerons gulēja nojumē, kamolā saritinājies, un trīsēja. Sarkanās asarotās acis gan paspīda, bet viņš necēlās riet. Kas zin, varbūt viņš bij noklausījies, ko mēs tur istabā runājām, un atzinis arī pats, ka ienaidis nav nekāda labā lieta. Kad es pa gabalu atskatījos, Vurmis vēl vienmēr stāvēja turpat zem vecās liepas un nolūkojās man pakaļ. Drīz viņš tur vairs nestāvēs, drīz vairs nebūs arī tās brūnās mājeles, varbūt jau aiznākamo vasaru pa parku skraidīs bezbēdīgi čalojošu bērnu bars.

Tajā ziemā es diezgan bieži aizgāju mākslinieku klubā Vaļņu ielā. Rakstnieku biedrības biedrs es gan nebiju, Upesjura rekomendācija nelīdzēja, pēc mana dzīves romāna pirmās daļas viņi vēl nebij skaidribā, skaitīt mani par rakstnieku vai ne. Bet ieeju atļāva, ja jau tādām vīram kā Bruno Tauripam neliedza, tad nevarēja arī man. Kad Ģertrūde ar krustmāti sasēda virtuvē šūt un adīt, es demonstratīvi uzvilkos mēteli un pateicu, ka aizeju uz kādu stundu. Parasti gan šī viena izstiepās par četrām piecām, bet tam jau nebij nekādas lielas nozīmes, mājā es tagad biju kļuvis puslīdz lieks un centos to vēl sevišķi uzsvērt.

Tovakar aizgāju īpaši sliktā omā. Ārā pliksala un vējš knieba nejauki, sijāja siks sniedzīnš, ietves bij apledojušas slidenas, zābaki gāja šķērseniski vien. Pa zemajām zaļajām durvim pretī izplūda garaiņu mākonis ar kāpostu un ceptu desiņu smaršu. Lokāls bij gandrīz tukšs, tikai pie garā galda sēdēja divi man pazīstami aktieri, gleznotājs Roga un Andrejs Krecers, ko mans draugs Bruno jau agrāk iztālēm bij parādījis. Dibenā pie iekurta kamīna sēdēja sirmais, mūžam jaunais bohēmietis Atis Kalme, dzēra alu un dedzīgi debatēja ar savu sievu par pēdējo operu, kas viņu bij sevišķi iejūsminājusi. Iepazīnos ar Kreceru un piesēdu turpat. Roga bij ļoti uztraukts par to, ka nedabūjis gleznot dekorācijas kādam lielam teātrim, runāja, plati žestikulēdams.

— Tā ir gatavā cūciņa! — viņš pat dūri trieca galdā.
— Luija XIV stils, tas ir taisni manā žanrā. Kulises, kostīmi, pēdējais nieciņš uz skatuves — visam vajag saskanēt. Ko tur iespēj tāds, kas Luvrā nav bijis un Parīzi redzējis tikai albumā? Aizejiet un paskatieties, kas tur ir iznācis! Imitācija, lēts atdarinājums, bezgarsība, no tās jābēg taisni laukā!

— Taviem krinoliniem nav nekāda stila, — Kalme mierīgi

iebilda starpā. — Pēc siena gubas izskatās tavs krinolīns, galantā laikmeta jēgas tur nav, taisni tev ir tas bilžu grāmatas atdarinājums.

— Man — atdarinājums! — Roga atsaucās, ārkārtīgi uzbrudināts. — Kas to saka? Tu? Atkārtoti vēlreiz! — Viņš aizskrēja pie Kalmjiem izstrīdēties. Es vēl dzirdēju, ka Kalmes sieva noteica:

— Tavi krinolīni grab kā tukšs liepas krijs. Laikmeta satūra viņos nav. Par santīmu tur satura nav.

Dienas četras neskūtu bārdu, kalsnējs un pelēks, dziļām krunkām lejup no mutes kaktiņiem Krecers sēdēja sabozies, kā personīgi aizskarts un apvainots. Tādu pašu es viņu arī pirmo reizi biju redzējis.

— Laikmeta saturs, — viņš runāja kā pats sev. — Cik viegli mēs to tā pasakām. Ja tev jāspēlē, teiksim, Francis Mors, — viņš piedūra pirkstu raksturlomu tēlotājam Varkalim, — vai tu arī domā par laikmetu un apstākļiem, kādos Šillers viņu darinājis? Nu, pasaki, kā tu to iedomājies?

Kā visi varonlomu tēlotāji, Varkalis ārpus skatuves bij nerunīgs, gandrīz vai bikls. Ilgi un rūpīgi slaucīja savu pensneju.

— Kā es to iedomājos — tas ir garš un sarežģīts stāsts.

Komiķis Skudra allaž pūlējās arī sabiedrībā būt atjautīgs un asprātīgs, tikai parasti tas viņam izdevās visai vāji.

— Nav nekā gara un sarežģīta, — viņš teica pasminēdams. — Visas teorijas ir pelēkas, mūžam zaļš paliek tikai dzīvais mākslas koks.

Krecers viņā nemaz neklausījās.

— Pareizi izprast laikmetu un tā cilvēku, tas ir pats galvenais. Bez tādās izpratnes nedzīva paliks jūsu Dibarī kundze, Kārlis un Francis Mors un ikkatrs skatuves un literatūras tēls. Bet kā jūs piekļūstat laikmeta dziļajam saturam un garam? Ko nozīmē pateikt, tas notika tādā un tādā gadu simtenī, ko nozīmē pašķīstīt dažus albumus un aplūkot, kā toreiz cilvēki gērbās un kā sievietes krāsoja sejas? Tas viss ir ārējs, maska un izrāde, kur vienmēr vēl paliek jautājums — kādēļ? Jūs lasāt vēsturi un redzat toreizējos notikumus politisko sarežģījumu jūklī. Tas vēl nav nekas, jums jāmeklē tālāk un dziļāk, kur slēpjas šo notikumu cēloņi un sekas. Tie veido cilvēku ar visu tā garīgo būtību, kas tad vispēdējā kārtā izpaužas tajā ārējā, ko jūs redzat un cenšaties atdarināt. Vai

jūs tā esat mēģinājuši atrast sievieti zem krinolīna un vīrieti zem pūderētas parūkas? Un, ja jūs to neesat mēģinājuši, ko tad jūs spēlējat? Čaulu jūs atveidojat, tā grab, tā čaukst, tā dažkārt vizuļo, bet viņai nav kodola. Un tad vēl brīnāties, ka publika jūsu klasiķu izrādēs žāvājas. Nav ko brīnīties, ja viņa nav gudrāka, tad vismaz jūtīgāka kā jūs paši. Kāda gudrība tur vajadzīga — tikai veselīgs instinkts, un tas viņai ir.

Uz beigām Krecers runāja tik nikni, it kā nedzertu Varkaļa alu, bet nosēdināts še nopelt un iznīcināt tos abus diezgan plaši pazīstamos māksliniekus. Varkali viņa uzbrukums acīm redzami sāpināja, Skudra mēģināja pasmieties.

— Bez šaubām, viņai ir veselīgs instinkts, tāpēc viņa ne-lasa tavas noveles.

Krecers kļuva vēl niknāks.

— Es negribu, lai viņa tās lasa. Es viņai neuzbāžos ar sa-viem darbiem, es tos nolieku pārdotavas plauktā, lai meklē, kas grib, un maksā naudu, ja vēlas. Par jūsu tēlojumu laudis jau iepriekš samaksājuši, jums ir avanss, un jūs nepūlaties to nopelnīt. Jūsu sirdsapziņa pārāk notrulināta.

Mani sāka uztraukt šis savādaais soģis, lai gan par viņa žul-tainumu un divainībām jau sen biju dzirdējis. Viņam vien-kārši aknas nebij kārtībā — to es viņam arī pateicu. Un pa-brīnījos, kad viņš neskaitās, bet gan piekrizdams palocīja galvu.

— Tā tas laikam gan būs, — viņš atbildēja apņemies, gan-driz skumji. — Bet es runāju tāpēc, ka draugi man neņem ļaunā. Viņi pazīst mani un zin, ka es tos galu galā ļoti mīlu. Bet tāda nu reiz mana daba, nevaru paciest, ka recenzenti viņus apglāsta stereotipām frazēm un tā laupa nemieru ar sevi un dziņu pēc tālākā un pilnīgākā. Nemsim kaut jūs pašu. Iesā-kāt puslīdz labi, vietām jūsu stāstā parādījās jau gandrīz kā talants. Bet, ja kādam ir talants, tas verd kā avots un nav aiz-bāzams. Kur palicis jūsu avots? Kāpēc par jums neko vairāk nedzird? Cilvēks ir mākslinieks vai nu vienmēr, vai nekad. Jūs esat apklusis, un es tikai vēroju, vai kādā nebaltā dienā neieraudzīšu jūs pāri blakus Upesjurim literatūras vezuma zirga un partijas sīkfeļetonista lomā. Tiesa, par to labi sa-maksā, bet talantam tad ir beigas. Zinu, no zila gaisa arī rakstnieks nevar iztikt, bet brīvi strādāta darba honorārs un algota amatnieka vieta — tur ir milzīga starpība.

Izrādījās, ka Krecers rūpīgi izlasījis mana dzīves romāna pirmo daļu un paturējis prātā pat tādus sīkumus, ko pats biju pilnīgi aizmirsis. Protams, man glaimoja tāda ievēriba, lai gan viņa iztirze nekādā ziņā nebij patikama. Kā ar nazi viņš sagraizīja manu pirmo mēģinājumu, diezgan sāpīgi iešņāpdams arī manai patmīlai un diletanta iedomībai. Kompozīcija pēc viņa domām bij gabalaina, atsevišķi stāstiņi bez organiska kopsakara, nebij izmanāms, uz kuru pusi visi šie piedzīvojumi un pārdzīvojumi slieca manas personības attīstību. Bet tas romānā galvenais, bez tā sacerējumam trūka mugurkaula, vienotājas arhitektoniskas līnijas un plastiskas kopnoskaņas. Tas drīzāk atgādināja mozaīku ar krāsainiem, lirisma caurspīdēliem plankumiem, nevis vingru, fabulā un raksturo saistošu episku vēstījumu. Pat atsevišķus teikumus Krecers bij paturējis atmiņā un uzrādīja tur nenoteiktību vārdu izvēlē un sastatā, bet līdz ar to arī nespēju izpaust atsevišķās domas īpatno noskaņu un jūtu spilgtāku nokrāsu.

— Katram teikumam vajag skanēt kā tikko izgrieztai stambulei, citādi tā ir leijerkaste vai gramofona plate, kas aizskar un apvaino ausi.

Es viņam biju ļoti vājš oponents, katru manu iebildumu viņš viegli noraidīja. Tomēr ar mani viņš runāja citādi nekā ar aktieriem, neaizskāra un neapvainoja, lai gan bij nejauki nežēlīgs. Iesācējus nekad nevajagot par daudz glāstīt, — viņš teica. — Talantu neviens vēl neesot iznīcinājis citādi kā ar pārargu un pārmērīgu apglaimošanu. Savas labās īpašības un iespējas katrs pats zinot nemaldīgi, bet ikvienam cilvēkam iedzimta un tāpēc dabiska tieksme citiem un arī pašam sev apslēpt savas vājības. Tās izcelt un parādīt kritikas pirmais pienākums, citādi viņa paliekot tikai par kolportieri amatniecības ražojumiem un smagi noziedzoties pret to, kam gribējusi labu darīt. Mūs taču lasot sava laikmeta publika, no viņas atsaucības atkarājoties rakstnieka eksistence vai nu dzīvā apkārtņē, vai atmosfēras tukšā telpā. Kritikai jāgādā arī par to, lai mākslinieks varētu elpot, viņam jāgatavojot telpa, kurā ir rezonance, siltums un ierosme.

Krecers aprāvās, izvilka siksniņā piesietu tērauda pulksteni, laikam aizmirsis savus sīkos uzbrukumus man un tiem citiem, galdam pārlicies, piebikstīja manam elkonim.

— Es tūlīp iešu uz vienu tādu telpu, un jūs nāksiet man līdzī. Jūs pēc pseidonīma esat Kurmis, bet dabā lielākā daļa

mūsu jauno rakstnieku ir kurmji: savas alas dibenā ierāvušies, viņi gaida, lai tos ar aplausiem izvilina laukā un sagaida kā jubilārus, lai gan izlaiduši klajā tikai pirmo grāmatu, un pie tam viņiem dažkārt nav vairāk par trīsdesmit gadiem. Tātad jūs nāksiet līdzī.

— Bet es taču neesmu aicināts, — es mēģināju turēties pretī.

— Tas nemaz nav vajadzīgs, — Krecers noteikti atbildēja. — Tā ir jauka dzimta, kur es jūs aizvedīšu. Tur katrs paziņa paņem savu draugu līdzī un viņi ir priecīgi par ikvienu jaunpienācēju. Iespējams, ka sava loma tur piekrīt labi saprotamai vidējo pilsoņu tieksmei padīzoties ar inteliģences izlases sabiedrību, bet mums par jaunu tas nenāk nekādā ziņā. Gan jau redzēsiet pats. Tātad — mēs ejam.

Ārā Krecers paņēma mani zem rokas, man šķitās, ne tik daudz aiz draudzības kā aiz tā iemesla, ka pašam kājas uz slidenās ietves neturējās pārāk stingri. No Vaļņu ielas mēs iegriezāmies šaurā spraugā uz Daugavas pusi. Sākumā viņš turpināja to pašu, ko tur klubā iesācis, bet pamazām kļuva arvien klusāks. Pie kādas maiznīcas apgaismota loga apstājās un palaida mani.

— Pa ceļam mēs iegriezīsimies pie manas sievas. Es te ieiešu, jāpaņem kaut kas.

Pa logu es redzēju, ka viņš staigāja gar apkrauto Ietu, rūpīgi pacilādams un izvēlēdamies. Daudz jau laikam neizmeklējās, iznāca ar pavisam niecīgu papīra maisiņu rokā. Pa izmītām, vāji apgaismotām koka kāpnēm mēs kāpām trešajā stāvā. Krecers virzījās uzmanīgi, lai mazāk čīkstētu.

— Viņa katrā ziņā būs mājās, — viņš čukstēja. — Pa vakariem viņa nekur neiziet. Un tās nolādētās trepes te nīrkst kā nolietots zārks, viņa vienmēr dzird jau no otra stāva.

Ar visu mūsu uzmanību Krecera kundze bij dzirdējusi arī šoreiz. Viņš vēl nepaguva apgriezt zvana kloķīti, kad durvis pavērās, tajās parādījās slaida, kalsnēja sieviete tik izbālējušām acīm, kādas savu mūžu vēl nebiju redzējis. Tik ārkārtīgi nopietna, ka pat, man roku sniedzot, parastais pieklājības smaids nepaplaiksniņās viņas kaulainajā sejā. Pret mani viņa izturējās visai laipni, tikai nekādu sevišķu vērību neveltīdama, uzmanīdama tikai to, ko vīrs stāstīja par mūsu nodomātām nākošajām gaitām. Tūlīn un vispirms ievēroju ārkārtīgo tīrību un kārtību abās mazajās pustukšajās istabīnās.

Rakstāmgalds gandrīz pilnīgi kails, tikai dažas aprakstītas un baltās papīra lapas liecināja, ka pie tā tiek arī sēdēts. Pēc šujamā rāmiša uz krēsla, krāsainās dzijas kamolišiem un izšūtās gleznas pie sienas es spriedu, ka kundze vai nu aiz gara laika nodarbojās ar šo mākslas sportu, vai arī strādāja kādam rokdarbu veikalam. Kamēr viņa uzposa vīru mūsu tālākām viesībām, es aplūkoju imponanto grāmatplauktu, tad apsēdos Vīnes krēslā un novērtēju gleznas pie sienas. Krievu pasaka par zvejnieku un zelta zivtiņu, pazīstams sižets, bet izstrādājums bij patiešām pievilcīgs. Iedomīgā zvejniece sānos iespīestām rokām, sarkaniem brunčiem un zilā ņieburā izskatījās visai raksturīga, ar trijiem sikiem adatas dūrieniem apakšlūpā nepārspējami attēlota visa sievietes neapremdināmā bagātības un augstmanības kāre. Bet es nepaspēju uzslavēt šo mākslas darbu, otrā istabā skūdamies un gērbdamies, Krecers runāja pa vaļējām durvīm. Kļuva arvien plāpīgāks — acīm redzami kluba labums viņam tikai tagad sāka īsti sakāpt galvā, kundze čukstēdama velti mēģināja noklusināt, vismaz ierobežot viņa valodas plūdus. Krecers attrauca un glaimīgi, bet nevis piekāpīgi, to, kas sakāms, viņam katrā ziņā vajadzēja pateikt.

— Tu neesi lasījusi un nezini, — viņš teica tā, ka abās istabās skaidri bij dzirdams. — Oļģerts Kurmis pieder pie tiem, no kuriem var kaut ko gaidīt. Tie ir tie visvairāk apskaužamie cilvēki. No kuriem neko vairs negaida, tie ir vienkārši ierindnieki, kas patur savu posteni un dažkārt dzīvo labu dzīvi. Labu dzīvi sev un savai ģimenei, bet ne mākslai. Dostojevskis visu mūžu nokāvās ar parādiem, viņš bij spiests rakstīt un rakstīt bez apstājas un atpūtas, no savām smadzenēm viņš kā no sūkļa žņaudza laukā visu to bagātību, kas tur sakrājusies pieredzē un pārdzīvojumos. Un tagad mēs, rokas nolaiduši, stāvam pie viņa atstātā mantojuma un esam pārsteigti, kā viena cilvēka galvā var ietilpt problēmas, kas aptver visu mūsu redzamo un neredzamo pasauli, un notēlojas tik brīnišķīgos individualitātes prizmas atstaros. Verlēns nomira nabagmājā vai klaidoņu patversmē — vai tas traucēja viņu uzrakstīt tās daudzās dzejas, kas mums atgādina dziedošas zeltotas rudens lapas. Tie nedzīvoja labi, tomēr mēs varētu lielīties, ja mums izdevies paveikt kaut simto daļu no tā, ko viņi. Viņi paši vienmēr gaidīja kaut ko no sevis, tāpēc sagaidīja arī citi.

— Vai tad tu no sevis negaidi? — es tomēr dzirdēju Kre-
cera kundzi klusi iejautājamies.

— Runā vien stiprāk, lai mans jaunais draugs arī dzird, —
Krecers teica vēl skaļāk. — Taisni tāpēc es jau iesāku valo-
das par Dostojevski un Verlēnu, lai draugam Kurmim pa-
teiktu kaut ko par sevi. Viņš dzirdēja, ko es tur klubā klās-
tiju, un viņam var rasties pavisam nepareizs ieskaits par mani.
Visiem tiem jaunajiem piemīt nolādāmā lētticība turēt lielos
balamutes par nepārspējamiem gudriniekiem un izaicināt
mūs izlikties tādiem. Īsta gudrība ir klusa, tirgus laukumā uz-
stājās franču žonglieri un itāļu konconieri. Bet tie tautai va-
rēja nodeklamēt tikai to, ko paši viņā bij noklausījušies.

Kundze atkal teica kaut ko, man likās, ka, kravati apsie-
dama, viņa vīru arī saturēja abām rokām. Bet viņš neļāvās
apklusināties.

— Kādreiz taču jāpasaka tas, ko neviens biografs, neviens
velns neizšifrēs no atstātiem rakstiem. Mēs esam tik bezgala
saudzīgi pret sevi un tik nežēlīgi pret citiem. Bet vienmēr
vēl paliek tas, ko sauc par sirdsapziņu, un tā prasa taisnu
tiesu. Protams, rītu es nožēlošu visu to, ko šodien saplāpāju,
bet rītdiena nekad nav un nevar būt šīs dienas tiesnesis, tās
ir divas kategorijas, katra ar savu taisnību un tiesībām. Jūs
dzirdējāt, Kurmi, ko es tur pirmiņ pārmetu saviem draugiem,
tiem aktieriem. To, ko man vajadzēja teikt pašam sev, es no-
vērsu uz viņiem. Bez šaubām, viņi nespēj vēsturiski un psi-
hologiski izprast Franci un Kārli Moru, bet spēj labi atveidot
tipus tā, kā viņi tos izpratuši. Nevar aizstāvēties, kad viņiem
uzbrūk tāds balamute kā es, viņu prasme ir tīri instinktīva,
tāpēc spēcīgāka un rosmīgāka nekā teorētiski izdomātā un
no visām pusēm apsvērtā. Kā tad tas ir ar mani pašu? Ja
jums palīka, paskatieties tajās lapās, kas tur mēlājas uz galda.
Tur es mēģināju noveli no slavenajiem Mediču laikiem. Vēs-
tures fons ir pareizs, es pats to nojaušu, un vairāk nav vaja-
dzīgs. Bet no kurienes radies šis laikmets ar saviem īpatnē-
jiem cilvēkiem — es sāku meklēt dziļākās saknes un cēloņus
un aizmaldos cilvēces likteņu bezgalībā, es pazaudēju pave-
dienu no rokām, kļūstu nedrošs, apzinādamies savu nespēju
aptvert to vismazāko parādību viņas visumā, un meklēju
kādu, kam pārņemt sava paša nevarību. Man ir četrdesmit
pieci gadi, es esmu iespējais sarakstīt un izdot tikai divus sē-
jumiņus ar sešpadsmit iespiedloksnēm. Savai sievai varu no

maiznīcas pārnest tikai par trīsdesmit santīmiem, kur nevienam no maniem jaunaļiem darba biedriem nenāktos grūti izdot veselu latu.

— Bet par to tu atnes taisni to, ko es gaidu, — kundze smējās. Žēl, ka nevarēju redzēt, kāda viņa izskatās, kad smejas.

Es pacilāju aprakstītās lapas uz galdā. Daudz nekas tur nebij saprotams, svītrojumi un uzraksti pāri rindām un uz malām, niknas platas svītras, nervozi pusvārdi, kurus laikam gan tikai viņš pats varētu salasīt. Man kļuva gandrīz žēl cilvēka, kas bij tik nesaudzīgs pret citiem un tik nevarīgs savā darbā. Noprotais, ka jau pats fabulas risinājums viņu nepavisam neapmierināja, to rādīja sarkana zīmuļa pašvīkojumi, izsaušanas zīmes un jautājumi sev pašam: kāpēc? Kāds sakars ar iepriekšējo? Teikumu grozījumi un labojumi slāņojās kā piramīdas, līdz kamēr no piecpadsmit vārdiem tikai pieci bij palikuši pāri. Jā, smagu, gausu darbu strādāja Krecers.

Viņš iznāca, labāku svārku uzvilcīes, matus plikajam galvīrsam pāri pārsukājis. Ieraudzījis mani viņa manuskriptos lūkojamies, pacilāja pats un nometa atpakaļ galdā.

— Jūs redzat, tas nav rokraksts, bet mežs, tīrie džungļi. Tur es maldos un mokos, un vai domājat, ka galu galā tomēr dabūju laukā to, ko patiesībā gribu? Vienmēr tur paliek kaut kas no simts antikajām novelēm, no Dekameronā, no Kenterberijas stāstiem, bet es gribētu, lai viss ir manis paša, tikai manis paša.

— Tu allaž gribi pārāk daudz, — kundze skumji piezīmēja.

— Pārāk daudz nekad nevar gribēt, mīļā, pārāk daudz mākslā vienmēr vēl ir pārāk maz. Gribēt tikai sevi pašu, tas ir pats minims. Bet gribēt un iespēt — o! Tur tiešām vajadzīgs kaut kas no tā, ko banālā vārdā sauc par genialitāti.

Vēl pa kāpnēm lejup virzīdamies, viņš nevarēja norimties.

— Reīžu reizēm uznāk tāda patika novilkta oficiālo kostīmu un parādīt sevi īstajā izskatā. Jūs vēl neesat literatūras ruliņas apsēsts, tāpēc es visu to teicu jums par brīdinājumu. Mēģiniet tikai izteikt to, kas pašam uz sirds un kā jūs saprotat, tehnikas veiksmēi jānāk pašai par sevi un ar laiku, tas ir vienīgais īstais ceļš. Neļaujieties apmulsināties tādiem diletantiem kā jūsu sirds draugs Upesjurijs. (Jau otro reizi viņš šovakar nicīgi pieminēja Upesjuri, lai gan tas man bij mācījis apmēram to pašu.) Bet nebaidieties, tur, kurp es jūs vedu, šovakar citu svešu nebūs un tāpēc strīdēšanās

neiznāks. Tie ir gan mazliet vientiesīgi, bet tomēr simpatiski ļaudis. — Un tad, bez redzama sakara kaut ko iedomājies, ievaicājās: — Ko jūs sakāt par manu sievu?

— Man arī viņa liekas ļoti simpatiska, — es atbildēju, viņš nevarēja nenojaust, ka tiešām domāju to, ko teicu.

— Jā, tāda viņa ir, — Krecers apstiprināja, — es to zinu vislabāk. Diemžēl, man mazliet kauns, ka arī viņai daudz jāstrādā, lai mēs tiktu cauri. Bet viņa ir darba cilvēks un nekad nežēlojas. Un tad reizēm man uznāk bažas, vai tikai viņa nenotur mani par vientiesi ar visām manām teorētiskajām gudrībām. Ko citi par mani domā, tas viena alga, bet bez viņas cieņas es esmu beigts cilvēks.

— Variet būt pārliecināts, ka viņa jūs patiesi ciena, es to nolūkoju nemaldīgi. — Arī šoreiz runāju no sirds.

Krecers neko neatbildēja, tikai nopūtās un ciešāk apskāva manu elkoni.

Viņš aizveda mani Elizabetes ielas lepnejā galā. Mūs ielaida jauna skaista kalpone. Mazliet mani pārsteidza tas, ka Krecers sasveicinājās ar viņu kā ar ģimenes locekli un arī mani iepazīstināja. Tā katrā ziņā bij ļoti inteliģenta sieviete, izturējās pilnīgi brīvi bez jebkādas izlikšanās un mākslotas izteiksmes, kas parasti tik nepatīkami atšķir durvju slēdzējas no tām, kas jūs sagaida salonā. Šī Alma mūs saņēma kā patīkamus ciemiņus, neļaudama tik skaudri sajust mazliet pārāk greznā vestibila svinīgumu. Renesanses stilā ar diviem kantainiem stabu pāriem abējās pusēs tas drīzāk atgādināja ieeju kādā romiešu svētnīcā nekā privāta dzīvokļa ieeju. Labajā pusē starp kolonām drēbju pakaramais ar spoguļiem pilnīgi tukšs, tātad Kreceram taisnība, bez mums abiem vairāk viesu te šovakar nebij. Kreisajā pusē izgrieztā aplocē pazīstama profesora milzīga glezna ar daudzām figūrām, sižetā tur varēja būt kaut kas līdzīgs Eiropas nolaupīšanai, glezniecībā es nebiju nekāds spriedējs. Cilindrveida nespodra stikla lāmpas pieplūdināja telpā apmāktu siltu spožumu rāma mājīguma noskaņā. Ar visu greznību te bij kaut kas pieglaimīgs un aicinošs. Pa Madernieka stilā izausto ceļiņa paklāju pāri trim pakāpēm soli kļuva nedzirdami, durvis pavērās, viegli un sānoši ieskanēdamās, lielajā pieņemamā istabā no zīdu pārvilkta krēsla mums pacēlās preti kundze melnā nepārspilētā tērpā. Vispirms sirsnīgi sasveicinājās ar Kreceru un, kad es biju pavirzījies vairāk priekšā, gari noskatījās mani, tad

viņas sejā paplauka neviltots smaids, vaigos iesītās glezns sārtums, roku spiezdama, viņa tikai pateica samtainā balsī:

— Kurmja kungs, vai ne?

Man stipri glaimoja viņas atmiņa, es varbūt paturēju saimnieces roku savējā drusku ilgāk, nekā pieklājas, un atbildēju tikpat jūsmīgi, pārāk liriski:

— Kalnkāja kundze, vai ne?

Krecers noskatījās izbrīnīts.

— Veci paziņas, vai ne? Un es biju nodomājis savu jauno draugu mazliet pārsteigt.

Nosēdāmie pie apaļa galda, uz kura jau stāvēja atvāzta kasete ar ārzemju cigaretēm, sajūtama bij tabakas dūmu smarša, tā tad pirms mums te katrā ziņā jau bijis kāds smēķētājs. Par Kreceru Kalnkāja kundze droši vien jau zināja visu, tāpēc sāka iztaujāt mani. Kaut kas viņai vēl piemita no bijušās avižu pārdevējas un veļas mazgātājas, bet tas tikai pacēla viņas ipatno pievilcību. Viņa vairs nemēģināja spēlēt granddāmas lomu un nelauzījās, runāja vienkārši un atklāti, ar redzamu interesi noklausīdamās manā dzīves stāstā. Ka viņai pašai pa šo laiku nav slikti klājies, to jau rādīja visa šī apkārtne. Kalnkājas paša patlaban nebij mājās, viņš strādāja pie Glūdas dzelzceļa un atbrauca tikai sestdienas vakaros. Kundze vairs nežņaudzās citreizējā nejaukā korsetē un taisni tāpēc neizskatījās ne pārāk resna, ne satvīkusi. Viņas kustības bij tikpat nepiespiestas kā runa, acīm redzami ilgāku laiku te nodzīvojusi Kreceram līdzīgu sabiedrībā. Kad viņa pa valējām durvīm iegāja mazākā blakus istabā, es pārlaidu žiglu skatienu, vērodams, vai kur nemanīs pazīstamās «Aizkulises». Bet te bij tikai gliiti iesiets «Ilustrētā žurnāla» pusgada gājums un Poruka rakstu pirmā grāmata. Kundze atgriezās ar kāda diezgan pazīstama dzejnieka krājumu, es pamanīju, ka titullapā ierakstīts dāvinājums. Pasniedza sējumiņu Kreceram un palapoja pati: šur tur viņai palicis kaut kas nesaprotams — kāda svešāda glezna, kāda mākslīga metafora, kuras nozīmi viņa nebij varējusi labi uzminēt.

— Es tik maz esmu pieradusi, — viņa atvainojās man, — jūs jau zināt, ko es lasīju tajos laikos, kad dzīvojāt pie mums Strēlnieku ielā. Tagad Krecera kungs un citi mūsu draugi velti nopūlas kaut cik izglītēt mani.

— Nemaz nav tik velti, — Krecers atpurdēja, aizsvītrotās vietas nopietni pētīdams, — jums ir ļoti laba uztvere, un, ja

jūs kaut ko jautājat, tad tur arī mums pašiem jājautā. Tā nav jūsu vaina.

Kalnkāja kundze pavērsās pret mani un izskatījās tik vaļsirdīga.

— Es saprotu, Kurmja kungs, — viņa teica, sakārtodama manu ne visai pieklājīgi izlīdušo virskrekla aproci, — jums liekas mazliet savādi, ka esmu stipri pārvērtusies. Pati īsti nezinu, kā tas nācās, bet to gan varu teikt, tas nav aiz tā iemesla, ka mums tagad līdzekļi un mēs varam sev šo un to atļauties. Bet varbūt arī tam sava nozīme, kas to tā lai īsti pasaka. Tikai kad Krecera kungs ar saviem draugiem sāka nākt pie mums un tāpat tie citi, es vienā baltā dienā pilnīgi nejauši, bet nepārprotami skaidri sāku nojaust, kādā sekļā peļķē līdz tam biju bradājusi. Ko līdz tam lasīju, tas ir ar aukliņu sasiets pakās un nolikts kastēs pagrabā, lai stāv, pagājušo atcerēties nekad nenāk par ļaunu. Bērnu mums nav, laika man diezgan, es pūlos atgūt to, ko pusmūžu nokavējusi. Zinu labi, ka nekas liels tur neiznāks un nevar iznākt, bet tomēr tāds kā svaigāks gaiss apkārt, mūsu draugi ir tik labi, ka neliek sajust manu bezgalīgo nesaprašanu. Kā dzirdu, arī jūs esot sākuši rakstīt, žēl, ka toreiz neko no tā nemanīju. (Labi, ka viņa nav lasījusi, citādi man būtu pavisam neveikli te tērzēt.) Bet mums te ir šis un tas pie sienām, aplūkojiet, ja patīkas, kamēr Krecera kungs man drusku paskaidro šo grāmatu.

Tur nebij vien šis un tas, bet tepat vai vesela bilžu galerija pie visām četrām sienām. Varbūt mazliet negaumīgi sakārtas, varbūt ne visai labi izvēlētas, bet ar lielu rūpību novietotas un lielās kristalspuldzes vienmērīgi, bezēnaini apgaismotas. Es staigāju pa plašo telpu aplūkodams, ar vienu ausi dzirdēdams, ko Krecers kundzei dedzīgi skaidroja un ko viņa laiku pa laikam dzīvi iejautājās. Tad laikam ar grāmatu viņi bij galā, Kalnkāja kundze pagriezās pret dibensieni un teica:

— Palūkojiet, to viņš man tikko atnesa. Divas mums gan jau bij, bet viņš taisās braukt uz Beļģiju. Es domāju, runāja par flāmu mākslu, kas viņu sevišķi interesējot, un viņam pietrūka divi simts latu.

Krecers bij pagriezies sāpus, sarauktu pieri ilgi vēroja.

— Pieci gadi viņš jau glezno šis latviešu lauku sētas, — viņš iesāka savā parastajā skeptiķa tonī, bet tad it kā atlaidās. — Šie strupie apcirptie vītoli un laipas pāri diķa iztekai

gan nav mūsu, bet kaut kur no Hamburgas vai Karalauču apvidiem. Tomēr zaļā un dzeltenā krāsa kļuvusi sulīgāka un dzīvāka, kaunu jūsu kolekcijai šī glezna nedara.

— Vai ne? — Kalnkāja kundze iepriecināta atsaucās.

Tad viņa aicināja mūs pa vaļējām durvīm blakus istabā, pati aizgāja pagādāt tēju un sviestmaizes. Tā bij kaut kas līdzīgs viņas bibliotekai un kabinetam. Neliels rakstāmgalds (nezin, ko gan Kalnkāja kundze pie tā varēja rakstīt!) un milzīgs, ozoļā finierēts grāmatskapis trijām kristalstikla durvīm, aiz kurām pārmērīgi zeltotos iesējumos un pedantiski sablīvētā rindojumā visi mūsu rakstnieku kopoti darbi ar Raini pirmajā vietā. Krecers sēdēja pie inkrustēta galdiņa, kājas gari izstiepis, un kūpināja tā, ka istaba pamazām pildījās ar zilganu migliņu. Likās, tādas lietas še bij parastas, varbūt pat tas piederēja pie mājas parastās iekārtas. Es arī paņēmu cigareti.

— Mecenāti, — Krecers teica bez kāda sarkasma. — Vīrs ir raksturīgs jaunbagātnieks, lai gan neko sliktu par viņu nedzird. Kundze vientīse visaugstākā mērā, tomēr tādā pašā mērā simpātiska un neaprūsējusi. Daudz mīlāk viņai skaidroju visvienkāršākos dzejas paņēmienus, nekā debatēju klubā ar iesīkstējušiem profesionāļiem, kuri aiz muguras smīn par mani, labi zinādami, ka viņiem tiesība smīnēt. Tāpēc manai sievai vairāk pa prātam, ka es nāku šurp, nekā eju uztraukties un velti muti dzesināt, pēc kam visu nakli nevaru aizmigt. Kas par to, ka Kalnkāja kundze dažkārt izmet naudu par gluži viduvējām gleznām, viņas vīrs tur nesajūt nekādu robu savā budžetā, kāds par to var aizbraukt uz Beļģiju un kaut ko iemācīties. Ar šampanieti te nekad necienā un neuzskata viesus par badmīrām un liekēžiem. Pati viņa teātri allaž sēd otrajā vietā, ilustrētajos žurnālos nekad nav fotografēta, cik nomanu, viņai patīess prieks būt ar mums kopā, un kaut kas no tā, ko mēs te sapļāpājam, varbūt pielīp arī viņai. Vārdu sakot, es te nāku labprāt un ieteicu arī jums.

To man ieteica arī kundze pati, atvērusi nākamās istabas durvis un ielaidusi kalponi ar tējas un uzkožamo paplāksni. Šī nākamā istaba bij gandrīz pilnīgi tukša, bez aizkariem pie logiem un durvīm, tikai spīdīgi melnas koncertklavieres es tur saskatīju.

— Es ceru, ka jūs atnāksiet pie mums ceturtdienas vakaros, — viņa man teica, — tad pie mums ierodas arī muziķi

un dziedātāji. Krecera kungs gan izliekas neko nesaprotam no muzikas — bet kā tad man jāizliekas, ka es vispār kaut ko saprastu no mākslas.

Līdz pulksten vienpadsmitiem mēs tur nosēdējām, esmu pārlicināts, ka neviens no mums trim negarlaikojās. Kad Krecers uz brīdi aprimās, mēs ar kundzi paspējām atcerēties vecos grūtos laikus, viņa par tiem runāja bez rūgtuma un vairīšanās, un man jau pavisam nebij iemesla kautrēties. Uz māju iedams, visu ceļu domāju par to, kādas dīvainas pārvērtības gan iespējamās ar cilvēkiem, no kuriem nekas labs nelikās iespējams. Bet Kalnkāja kundzes aicinājumu neaizmirsu, pie viņas aizgāju vēl četras vai piecas reizes gan ceturtdienas, gan citos vakaros un allaž tiku saņemts ar tādu pat neliekuļotu vienkāršību un sirsnību.

Šī nodaļa patiesībā iesākās jau tajās nedēļās, kad es kārtoju Vislas kunga un viņa kasieres lietas.

Bezdarba sievietes, kam vakarā bij jāiet operā vai viesībās, mūsu kosmētikas salonā parasti ieradās tikai vēlā pēcpusdienā. Tāds iekārtojums arī labi saprotams un visādā ziņā attaisnojams. Jo mazāks starplaiks starp frizūras, sejas un nagu uzpošanu un svarīgo gājienu, jo labāk — tad mazāk laika atlikās bērniem mājā pieskarties un iebojāt svaigo skaistumu, tāpat piederīgiem nopelt kaut ko, pēc viņu neatīstītās gaumes pārāk ekstravagantu. Zvīgznes jaunkundze ar savu baltsirmo galvu bij tiešām dieva dota māksliniece savā arodā, viņai pienāca franču un angļu žurnāli uz veikala rēķina, bez tam man stāstīja, ka viņa vienkārši uz ielas vai kafejnīcā novērojot katru jaunumu dāmu frizūrās un sejas krāsojumā un tūlīt izlietojot savu klientu izskaistināšanai. Kad viņa noraudzījās tām pakal, viņas pelēkajās dzestrajās acīs gan slepeni paplaiksniņās kaut kas tāds, ko es šīm dāmām viņu pašu labā nebūtu novēlējis pamanīt. Nepārprotami tur bij redzams noniecinājums, bet, man šķitās, arī tāds kā atriebes prieks, lai gan tam taču nebij it nekāda iemesla. Iespējams, ka es tikai maldījos, Zvīgznes jaunkundze visu laiku izturējās pret mani tik nevērigi un lepnī, ka man nekad neizdevās izrunāties un uzzināt, ko viņa pati pārdzīvojusi un ko slēpa sevi. Lokālu slēdza vajā pus deviņos, bet jau no astoņiem pa pievērtām durvīm zināja iemanīties tās, kam deviņos jābūt darbā. Pārāk daudz to nebij, tomēr visās kabīnēs katru rītu špakstēja un švirkstēja. Mūsu apkārtnes pārdevēju un kantoristu tur vismazāk, tās pašas mājā sprogojās ar gāzes plīti vai uz primusa nokaitētām šķērēm, pašas krāsoja uzačus un lūpas — es daudz nebrīnītos, ja kāds apgalvojis, ka daža laba no tām vaigus sārtoja ar ūdeni atmieksēta

sarkana papīra palīdzību. Lielākā tiesa mūsu apmeklētāju bij no tām, kas strādāja pilsētas centrā, bet dzīvot spiestas normalē. Nezinu, vai viņas nāca katru dienu, pārdienām vai divas reizes nedēļā. Zvīgznes jaunkundze no savas valstības neko neizpauda, garderobes Nelliju par to izvaicāt man nebij nekāda iemesla, ne intereses.

To dienu man iznāca ļoti daudz darīšanu ārpus skaistuma fabrikas, ierados jau astoņos, bet pusdeviņos steidzos caur kosmētikas salonu, biezi piebāztu portfeli padusē nesdams. Turpat pa priekšu man izgāja slaida jaunkundze, āra durvis tā aizcirzdamā, ka man pat mazliet satrieca pastieptās rokas iekški. Ķīgli aiztipšināja pa trotuāru, ziemišķa kurpju papēdišiem ietvi klabinādama, lakādas somiņu slaidi vēcinādama. Ģērbusies viņa bij modernā rūsganā kostīmā, gludu cepurīti uz vienas auss, es zināju, ka, no priekšpuses skatoties, redzama tikai viena acs, kas noraudzījās viriešos it kā pamirkšķinādama, un tajos gados visiem izlikās īsti pikanti un intriģējoši. Tie, kas te patlaban nāca pretī, pavērsa sejas, un tajās nemaldīgi paplauka kas tāds, kas vērojams kaķa sejā, kad viņš apošnā peles alu.

Viņa gāja ātri, es to panācu tikai pie tramvaja pietātnes, acīm redzami mums abiem tur jāiekāpj. Manī viņa laikam gan nemaz netika paskatījusies, bet es, pat tikai sāņus ielūkodamies, pazinu: tā bij Kārklū Emma, dzelzceļnieka Kārklū meita, ar ko savā laikā laistijām puķes viņu ģimenes dārziņā Grīziņkalna smilktīs. Tātad viņa nebij vis aizbraukusi tēvam līdzī uz laukiem. Nu, protams, viņas ideāls bij bārdāma, droši vien sasniegusi to, ko vēlējās, un tagad sajūtās apmierināta. Viņa iegāja vagonā un apsēdās, es pa savai vecai parašai paliku uz pakalējās platformas. Nē, pavisam apmierināta un laimīga viņa gan neizskatījās. Cik tad viņai varēja būt gadu? — Divdesmit, divdesmit trīs, vairāk par divdesmit četriem nekādā ziņā ne. Bet acis manāmi iegrimumušas, pusloki zem tām gan rūpīgi izbaltināti, bet tomēr pilnīgi nenoslēpjami. Viņa attaisīja lakādas somiņu, pagrābāja tajā kaut ko un, spogulīti skatīdamās, pabružāja ar zīmuli gar lūpām, noliektaajā kaklā lejup no ausīm ievilkās pāragra vītuma krunkas, deguns nosliecās pagars un smails, mazliet līdzīgs nosalušas vārnas knābim. Man tajā laikā prātā bij tikai Bredenfelde un mans draugs Bruno Tauriņš, pavirši vērodamas, pasminēju. Ko viņa teiktu, ja mēs tur vagonā sāktu aplīdzināt sev nagus, vai

vel labāk, ja izvilktu žileti un rīkotos noskūt bārdū? Viss tas jau varbūt bij nepieciešami, tāpat kā nepieciešami savā laikā ieiet kļozeta istabā vai nospodrināt zābakus. Bet katrai nodorbībai taču savs laiks un sava vieta — nospodrināt zābakus vai lūpas — kāda tur starpība? Ieinteresēts palūkojos, kā pret to izturas citi tramvaja pasažieri. Drukna kundze otrā pusē pretī nozīmīgi saskatījās ar savu kaimiņieni, vīrs viņai blakus bij pavisam noslēpies aiz avīzes lapas, protams, lapu apgriežot, pilnīgi neviļus nācās pamest pāri vienaldzīgu, bezgala vienaldzīgu skatienu, un, ja papīrs pēc tam viņa pirkstos iečaukstējās stiprāk, tad tikai tāpēc, ka arī viņš bij morāli aizskarts un nosodīja šādu izdailināšanos publiskā vietā. Gar pašu šo spoguļotāju viņam nebij nekādas, it nekādas daļas, tādas sugas sievietes viņš nepazīna un nekad nebij gribējis pazīt. Kundze, droši vien nedomādama, ar plecu piesvērās vīram tuvāk, viņš no savas puses pakļāvās viņai vairāk pretī. Ideāls laulāts pāris, es nodomāju, tā vajag dzīvot, lai ne uguns, ne ūdens, ne krāsotas lūpas tur nebāžas starpā.

Kad Bredenfelde ar Bruno Tauriņu bij aizbraukuši uz Valku un man bez veikala darīšanām citas svarīgākas aizgaitas negadījās, atkal iedomāju Kārķļu Emmu. Atcerējos arī savu toreizējo noņemšanos katrā ziņā izvilkst viņu no purva, kurā tā jau tos laikus nepārprotami taisījās brist iekšā. Kad dzīvoju pie Kārķļiem, viņi bij tik labi pret mani un izpalīdzīgi, katrā ziņā sajutos kā viņu parādnieks, kam nokārtojami savi vecie rēķini. Vislas kunga un Bredenfeldes konflikta izdevīgais nokārtojums arī bij stipri pacēlis manu pašapziņu. Zināms, tā bij pilnīga nejaušība, ka sastapu Kārķļu Emmu atkal pusdeviņas tieši iznākam no salona trešās kabīnes. Šoreiz viņa vairs nebij sveša, pirmajā mirklī pazina mani un pēc visgalantākās modes pasniedza roku, tā ka man nācās satvert viņas gandrīz vertikāli nosliegto plaukstu.

— A, Kurmja kungs! — viņa iesaucās skanīgā balsī, kurā tikai piedzīvojis muzikis būtu saziņējis tumšāku, tabakas dūmu un bezmiega nakšu pieskaņu. — Kāda negaidīta satikšanās! Es nemaz nezināju, ka jūs še strādājat. Man tā vien šķiet, ka mēs esam jau kādreiz tramvajā reizē braukuši.

Es apliecināju, ka tas tiešām tā. Zvīgznes jaunkundze bargi noskatījās mums pakal. Mēs izgājām uz ielas un soļojām blakus kā veci paziņas. Viņa atgādināja man vecos laikus, atmiņējās, kā mēs kopām puķes smilktājā, un smējās par to kā

par bērnišķu, sen pārdzīvotu niekošanos. Man viss tas gan izlikās daudz nopietnāks, savu glābēja lomu allaž paturēdams prātā, iesāku aplinkiem, apvaicādamies par viņas vecākiem. Tie esot uz laukiem savā jaunsaimniecībā, un viņiem klājosies labi. Arī viņai ejot labi, dzīvojot desmit mājas tālāk aiz mums, viņai esot jauka mēbelēta istabiņa, kur gan krēslākās dienās jau ap četriem jāaizdedzinot spuldze, bet par to viņa dabūjot karstu ūdeni rītos un vakaros, pašai neesot ne jāslauka, ne jāmazgā, un viss tas maksājot tikai divdesmit piecus latus mēnesī. Strādājot vienā lokālā netālu no Daugavmalas (nosaukumu toreiz labi neieklāsi), ienākot diezgan daudz, it sevišķi vasaras laikā, kad pašu un ārzemju jūrnieku pilna Rīga. Tie ar naudu parasti neskopojoties, pie tam viņai esot veci paziņas, kas nekur citur neejot. Tā man bij pavisam sveša valoda un vēl svešāka tā pasaule, par ko viņa stāstīja. Pārdomādams savu agrāko nodomu, klausījos viņā pavirši, tajā brīdī vēl nemaz nenogīzdams, ka tā vairs nebij pusaudze, kas pati vēl īsti nezināja, ko gribēt un darīt, bet jau dzīves apviļāta, nobriedusi sieviete, piespiesta sarunāties ar paziņu, kam vairs vienkārši nevarēja pagriezt muguru un pāriet garām. Mēs sēdējām blakus, vagonš bija pustukšs, šoreiz viņa lika mierā savas lūpas, neviena negadījās, kas pāraustītu plecus vai pār avīzes malu mestu vienaldzīgu skatienu, man tas nezin kāpēc likās ļoti patikami.

Man bij jāizkāpj Elizabetes ielas stūrī, Kārķu Emma brauca apkārt iekšpilsētai līdz pontontilta galam. Mēs izšķīrāmies, uz pāra nedēļām es viņu pilnīgi aizmirsu. Dzemdībām tuvojoties, Ģertrūde it kā arvien vairāk attālinājās no manis, krustmāte rādīja tādu seju un vispār izturējās tā, ka man, guļot, aizejot un mājās nākot, vienmēr bij prātā doma, kas te īsti notiekas un uz kuriem virzās mūsu dzīve. Kaut kas kremta, slepeni un nesāpīgi, bet toties neatlaidīgi un smeldzoši, es atkal iejutos savā cietēja lomā, tāpēc ka tajā visvieglāk izvairīties no izdomas līdz galam, no pašapsūdzības un sprieduma, kas pašam varbūt nekādā ziņā nebūtu labvēlīgs.

Trešo reizi Kārķu Emmu satīku pilnīgi nejauši, bet par to šī reize arī kļuva man liktenīga, vismaz es to tādu iedomājos vai arī neapzinādamies centos tā iztēloties. Visi kļūmiegie notikumi dzīvē rodas aiz tādas neizdomātas iedomas vai pašuztiepta pieņēmuma, kam sekas visa tālākā mūža gaitā.

Man vairākkārt iznāca darišanas kādā lielā drogu veikalā

Rātuža laukumā, ar ko Vislas kungam bij veci sakari. Tā iepazīnos ar vecāko grāmatvedi Jozefu Skladoviču, pārvācojušos poli, kas tomēr Latvijas patstāvības laikā bij iemācījies latviešu valodu. Ārzemnieks sazimējams tikai pēc tā, ka viņš runāja gramatiski daudz pareizāk nekā mēs paši, nenorāva vārdiem galotnes un nekādi nevarēja izskaust izrunā svešo pieskaņu. Tikpat labi viņš runāja arī krieviski un franciski, bij fanātisks Mickeviča, Kondratoviča un Slovacka dievinātājs un poļu patriots, studēja universitātes filoloģiskajā fakultātē un gatavojās ģimnāzijas skolotāja amatam Varšavā, kur teicās esam bagātus un iespaidīgus radus. Skladovičs bij dažus gadus vecāks par mani, kaili noskūtu seju un galvaskausu, blonds, slaidis, allaž garos apdilušos svārkos ģērbies. Pārmērīgi garās rokas mazliet atgādināja paviānu, bet mute nekad nezaudēja nicīgu krunku par to, kādos apstākļos viņam te jādzīvo un kas mēs esam viņam blakus. Jau iepriekš novecojies vidusskolas skolotājs, kādus labi atcerējos no saviem ģimnāzista laikiem.

Vairākkārt viņš mani bij aicinājis pēc nodarītām veikala lietām pasēdēt viņa alā, kā viņš zobgalīgi sauca savu lokālu. Reiz, kad Skladovičs bij sevišķi labā omā, laikam gan tāpēc, ka viņa veikals no mūsējā izdevīgi nopelnījis, neatlaidās, gribot negribot aizveda mani līdzī. Cieši gar vecā Rātuža galu aizgājām šaurā ieliņā, kur tikai zinātājs nosūbējušā vecā namā varēja atrast otrās šķiras restorānu ar lielmānīgo izkārti «Valzivs». Man nebij ne jausmas, ka tur kalpo arī mana paziņa Kārklū Emma.

«Valzivs» īstenībā atgādināja veca, pilsētas kanālgalā piesieta buru kuģa iekšieni. Priekšā gar bufeti un iedzērāju rindu tikko varēja aizspraukties garām. Dibenistabā sešas kabīnes ar vilnas aizkariem, palikusi sprauga ar sešiem galdīņiem tik šaura, ka sēdētājiem muguras vai ceļgali sadūrās kopā. Dūmi līdz pat grīdai, viss saskatāms kā caur biezu zilganu miglu. Protams, vispirms ieraugāms tur vecīgais, zeltsvītrotais kapteinis, kas saviem trim biedriem laikam stāstīja kaut ko stipri amizantu, jo tie smējās locīdamies, reizēm aiz sajūsmas dūres patriekdami galdā. Viena kabīne kā par brīnumu izrādījās neaizņemta, tā gan bij pašā dibenā, un Skladovičs ielīda tajā, pukodamies par cūcībām, kas allaž vien jāpiedzīvojojot šajā stallī. Patiešām, tā nebij nekāda valzivs, ne kuģis pilsētas kanālgalā, bet stallis ār aizgaldām, tikai ar to

nelielo starpību, ka zirgu vietā te dzirdināmi un barojami cilvēki. Cauri visiem pieciem aizkariem skanēja skaļas sarunas, mēs ar Skladoviču bijām tie klusākie. Tā kā viņš tas aicinātājs, tad arī tūliņ uzņēmās iniciatīvu. Ienāca viesmīle baltā priekšautā, Skladovičam pasniedza roku, man tikai laipni pameta ar galvu. Kad viņa atnesa mums prasīto, Skladovičs diezgan skarbi novaicāja, kur tad esot Emma. Es sāku ausities.

— Sovakar atkal uzstājas kapteinis, — kalpotāja atbildēja, — un viņš citu nevienu no mums negrib.

Skladovičs kaut ko noņurdēja savā valodā, no sejas nopratu, ka viņš nolādējās vai lamāja. Es pabāzu galvu aizkaru spraugā un caur zilo miglu tiešām ieraudzīju Kārklu Emmu. Viņa bij apsēdusies kapteinim blakām un izskatījās ļoti pieglaimīga. Kapteinis kreiso roku bij uzlicis viņas krēsla atzveltnē, labo uz ceļgala, bārdaino seju tuvu piēliecis, kaut ko dedzīgi stāstīja, trīs galdabiedri smējās locidamies, dūrēm galdā piesizdami. Arī Emmai priekšā bij glāzīte ar dzeltenu šķidrumu.

Kā dzeltens vilnis man iesitās atmiņā vecā appemšanās izglābt viņu no šīs pekles ar biezo zilgano miglu un dzērāju smiekliem. Nodevos savām pārdomām un tikai pa daļai dzirdēju, ko Skladovičs stāstīja par Varšavas bāriem un citām labierīcībām. Varēja domāt, ka Varšava ir visas pasaules centrs un ka ārpus tās viss niecīgs un pagalam nevērtīgs. Ilgi polis neizturēja, izlīda laukā, es novēroju, ka viņš aizvirzās uz kapteiņa galda pusi. Pamanījos atrauties un noslēpties aiz aizkariem, zināju, ka bīstami tādos acumirkļos traucēt citu omulību. Un patiešām drīz vien no turienes atskanēja niknas balsis. Skladovičs atgriezās uztraukts un mazliet nosvīdis. Nolahāja Emmu nekātrā vārdā un sāka aprakstīt, cik nelietīgi visi jūrnieki. Teicās pazīstam tos kā paša plaukstu, bij taču reizi braucis ar kuģi no Gdīnas uz Līepāju.

Pēc kādas stundas aizkaros pašķīrās sprauga, tajā parādījās Kārklus Emmas smaidošā seja. Viņa lūdza atļauju ienākt un, atbildi nenogaidījusi, piesēda blakus Skladovičam. Sirsnīgi paspieda man roku.

— Cik labi, ka arī jūs reiz apmeklējat mūs, — viņa noteica, it kā es te patiešām būtu kāds gaidīts viesis.

Skladovičs rādījās sapūties, lai gan Emma glaudīgi skatījās viņam acīs, beidzot familiāri parāustīja aiz piedurknes.

— Neesi nu tik pūcīgs, — viņa teica pielabinādamās, — tu taču redzi, ka šovakar man nav laika.

— Bet kaut kādiem klieriem tev laika vienmēr. — Viņš rupji atbīdīja tās roku.

— Tie nav nekādi klieri. Kapteinim ir nauda, viņi dzer tikai konjaku un liķierus.

— Un man nav naudas? — Skladovičs attrauca. — Vai mēs ar tevi neesam dzēruši konjaku un liķierus?

Ārpus aizgaldām bij dzirdama kapteiņa skaņā balss, Emma piecēlās un, pat neatvainojusies, aizsteidzās. Skladovičs sāka sūroties par sieviešu neuzticību un solījās drīz vien mest pie malas visu klaiņāšanu pa krogiem, sakrāt naudu un braukt prom uz Varšavu, kur viņam bij bagāti un iespaidīgi radi. Tomēr pēc desmitiem, kad restorānu slēdza, mēs it kā nejauši atkal bijām kopā ar Emmu. Tie abi gāja pa priekšu runādamies — Skladovičs vēl vienmēr par kaut ko pukojās, bet viņa labinājās. Nezinu kā, bet biju droši pārļiecināts, ka nekādu tuvāku sakaru viņiem abiem nav un ka Emma turas pie viņa tikai aiz dzeramnaudas, ar ko tas droši vien neskopojās. Isteņībā es te tikai traucēklis, neviens mani arī visai nopietni neaicināja līdzī, bet es nu biju nelokāmi noņēmiem nepalaist Emmu no acīm un neatstāt tajā purvā, pa ko tā brida. Man šķitās, ka ne sev, bet vecajiem Kārkliem to esmu apsolījis. Vai tad es nebiju aizvācis Bredenfeldi prom no Vislas kunga — tagadējais uzdevums man izlikās daudz vieglāks. Pār Rātuža laukumu tiem abiem uz pēdām sekodams, domāju: Kas cits viņu spēj saistīt pie šī drogu veikala grāmatveža kā tie trīssimts lati, ko viņš nopelna mēnesī un atstāj «Valzivī» — līdz kamēr sāks krāt ceļa naudu braucienam uz Varšavu. Bet par konjaku un liķieriem taču saņem krodzinieks, viņai no tā tiek tikai nabaga dzeramnauda. Un tomēr par to viņa patlaban iet tam pat uz dzīvokli līdzī, un droši vien tā nav pirmā reize. Es atvērsu viņai acis, pateikšu, cik tas nejauki un pazemojoši, ka viņai jāatkrātās no visiem šiem jūrniekiem un Skladovičiem, no visiem šiem garāmgājējiem un caurbraucējiem, kuriem viena alga, ko viņu kājas samīn ceļa malā. Man bij tik daudz ko sacīt, ka viņa jutīsies pagalam satriekta, ieraudzīs to postu, kurā arvien dziļāk iebrien, atskārtīs, ka vēl laiks glābties, un asarām lūgsies mani paglābt viņu. Es iespēšu arī to, katrā ziņā es to varēšu. Ar Vislas kungu mums tik labas attiecības, viņam divi veikali, filiāle

un fabrika, strādnieki mums gan nemainās pārāk bieži, bet tomēr gadās. Droši vien viņš neaizliegsies. Un, ja pašam neiznāks, viņam taču tik plaši sakari, godīgu darbu vienai sievietei atrast mums nekādā ziņā nenāksies grūti.

Skladovičs dzivoja tā paša nama augšējā stāvā, kur atradās viņa veikals. Istabelē tik sasmacis gaiss, ka es tūlīt atvēru logu, kas padevās tikai pēc manāmas pretestības, acīm redzami visu vasaru nebij kustināts. Laukums puslīdz tumšs, pa kreisi gluži melna slējās Meingalvju nama fasāde, pāri tai paspīda vasaras nakts nespodrās zvaigznes, labajā pusē, laikam Māras baznīcas tornī, pulkstenis nosita vienpadsmit. Skladovičs bij piesēdis blakus Emmai, bet vēl vienmēr izskatījās tikpat sabozies un īgns kā «Valzivī». Viņa gan it kā labinājās tam klāt, bet viņš droši vien maniņa tāpat kā es, ka smaidis tikai veikalniecisks, tā viņa smaidīja kuram katram «Valzivs» apmeklētājam. Acis izklaidīgas, bez tā nemaldinošā mirdzuma, kas liek nojaut intimāku tuvību. Tātad Skladovičam pamatota tiesība būt neapmierinātam un īgnam — man no šīs apziņas kļuva tik viegli, ka piesēdu pretī un mēģināju klausīties, ko Emma tur tukši un viegli plāpāja par kapteini un tā biedriem, par citiem saviem šīs dienas piedzīvojumiem, par saimnieka stingrību un biedreņu intrigām. Balss man atgādināja viegla vēja sanoņu aizdzeltējušā bērza lapotnī, sejā zem sārtinājuma un baltojuma tomēr vēl pēdas no citreizējā daiļuma, kas mani tā savaldzināja, viņu pirms gadiem Kārķļu dzīvoklī pirmo reizi ieraugot. Augums nobriedis un vingrs, rokas labi koptas un lokanas — šī sieviete zināja, kā valdzināt ar katru sava locekļa kustību, mutes pašķiebienu un uzacu saraukumu. Mazliet pretīga un tomēr vilinoša māksla, ar varu atkratīju sevī kaut ko vēl nepilnīgi izprastu, kas tomēr nekādā ziņā nepiederējās tai glābēja misijai, ko taisijos uzsākt. Mēs, vīrieši, tomēr visi esam tik vienādi... Šī atziņa kaitināja mani, bet, paša vairīdamās, manas dusmas, kā tādos brīžos parasts, vērsās pret šo Skladoviču. Ko tas garāmgājējs un pasaules klaidonis uzmācās latviešu jaunavai, kas nebij un nevarēja būt paklidusi, tikai aiz nelaimīgiem apstākļu sagādījumiem nomaldījusies neceļā, no kura drīz atkal atgriezīsies atpakaļ. Es skatījos viņa nodzīvotā sejā un garajās pērtiķa rokās un būtu nožēlojis, ka gājis tam līdzī, ja šajā gājienā nejausi neatradis Kārķļu Emmu, pret kuru man tik svarīgi pienākumi.

Vērodams pamanīju, ka Emma pāra reižu slepus iemet aci rokai apjotā pulkstenīti. Man bija prieks par šo nepacietību, tur es redzēju jaunu liecību, ka šajā istabelē viņa nav radusi pārāk ilgi uzkavēties. Un Skladoviča augošais piktums savukārt rādīja, ka velti mēģinājis to pieradināt. Nē, Kārklī Emma vēl nebij tik samaitāta, mans uzdevums izveiksies diezgan viegli. Kad pulkstenis Māras baznīcas tornī skaņi un atgādinoši nosita pusdivpadsmit, Skladovičs pielēca kājās un nikni aizvēra logu ciet.

— Te ir tāds caurvējš, ka reimatismu uz vietas var dabūt, — viņš paskaidroja mums.

Bet, arī reimatisma vairs neapdraudēta, Emma nepalika ilgāk. Piecēlās un pasniedza Skladovičam roku. Tas mēģināja vēl pierunāt, bet viņas nodoms nebij lokāms, viņa kategoriski nopurināja galvu un apgriezās uz durvīm. Es manijos uzraut mēteli un neatsveicinājies steidzos viņai pakaļ. Likās, ka viņa bēg arī no manis, bet uz Kaļķu ielas stūra tomēr apstājās un pagaidīja.

— Man būtu kaut kas nopietns pārrunājams ar jums, — es teicu, nosaukdams viņu vārdā tāpat kā Skladovičs, lai gan man uz to nebij Skladoviča tiesību.

— Šovakar neiznāks, — viņa atbildēja mazliet nervozi. — Bet, ja jūs atnāktu no rīta puses «Valzivī», tad mums tāds klusāks... Vai pēc desmitiem kādreiz mājās, es taču dzīvoju turpat jūsu apkaimē.

Viņa pavērās manī mazliet neuzticīgi, es nopratu labi, par ko viņa domā, un pagriezu muguru pret ielas lukturi, lai nemanītu manu apmulsumu. Patiešām, pakaļnākdams biju vērojies viņas auguma dabisko, tagad arī apzināto un skoloīto grāciju, galvas cēlo noliekumu un somiņas līganos vēcienu nepiespiesti šūpotā rokā. Karamazovu doma — man ienāca prātā kaut kas no Dostojevska — tā nekādi nesaskanēja ar to jauno misiju, ko ieskatīju tiklab kā pavisam jau uzsāktu. Es kaunējos un klusībā nolamāju sevi par kapteini un beidzot par Skladoviču.

— Jūs labāk nedraudzējieties ar šo Skladoviču, — es teicu dusmīgs, vairāk gan pats par sevi nekā par Skladoviču. — Neko labu jūs no tāda tipa nevarat sagaidīt.

Viņa frivoli pasmejās.

— Vai tad es gaidu? Ak, nemāciet mani, es viņus pazīstu labāk nekā jūs. Bet viņš mūsu lokālā tik daudz patērē,

saimnieks mums noteicis būt laipnām ar visiem, no kuriem nāk peļņa.

— Tad viņš no jums izsit divkāršu peļņu — no jūsu darba un no jūsu laipnības. Vai tas nav drusku par daudz, vai jūs arī esat padomājusi, ko īsti pārdodat?

Līdz šim viņa bij gājusi man cieši blakām, tagad atvirzījās nost.

— Tāds nu reiz mūsu amats, — viņa pēc brīža atteica pietiekoši vēsi, lai es saprastu, ka mazliet par agru uzsācis savu atgriezēja lomu. Un vēl pēc pāra acumirkļiem piebilda. — Ja tas ir tas nopietnais, par ko jūs sacijāties runāt, tad labāk būs, ja mēs vairāk nesatiekamies. Tādas runas es jau pārāk daudz esmu dzirdējusi.

Varbūt, ka dzirdējusi, bet nebij klausījusies — tur tā starpība starp tiem un mani. Piekāpties es vairs nevarēju, mana lielā pašmīla to nepielaida. Tomēr sapratu, ka šē jāmaina taktika un jāiesāk apdomīgāk. Tāpēc pasteidzu atsaukties pavīrsi, pat mēģinādams pasmieties.

— O, mēs vēl bieži satiksīmies! Vai tad neesam veci paziņas un vai jums nav diezgan daudz kopēju atmiņu? Man pilsētā tiklab kā nav draugu, ar jums ir tik tikami pavadīt brītiņu kopā.

Viņa palocīja galvu.

— Tā tā lieta var iet, tad man nav nekas pretī, ja jūs vēlaties. Nekad neesmu aizmirsusi, kā jūs toreiz paglābāt mani ar to saktu, ko biju nocēlusi lata lietu veikalā. Variet ticēt, ka tādi notikumi man vairs negadās. Toreiz es biju tik jauna un mulķe, bet jūs esat labs cilvēks, tādu es jūs visu laiku esmu paturējusi prātā. Arī tēvs un māte jūs tik labi ieredzēja.

Pedējo teikumu Emma izrunāja klusāk, atdalīdama no citiem un atsevišķus vārdus uzsvērdama. Ja viņai vēl cieņa pret tēvu un māti, tad nebij tik ļauni, gan es viņu pielocišu. Emma bij pasniegusi man roku, bet tūlī tik spēji atrāva, ka sāku aplūkoties pēc iemesla.

Nebij nekā ko lūkoties. Līdz ar retajiem iekšpilsētas gājējiem pretī nāca apaļš vīrelis tik aušīgi augšup saslietām dzeltenām ūsiņām, kādas tikai reizi savā mūžā biju redzējis. Toreiz tur Kārklu dzīvoklī, sētas namā, pa logu pretējā dzīvoklī, kad šis apaļais kā runcis uz peli skatījās mūsu logā un kad Emma man pateica sava likteņa nolēmēju frazi: Es gribu par bārdāmu . . .

Viņa pačukstēja man labvakaru, pasteidza desmit soļus priekšā, sastapa ūsaini, apgriezās un sveši pagāja man garām. Viņas sejā bij kaut kas no tā, ko tiku novērojis Vislas kunga vaibstos Bredenfeldes klātbūtnē — padevība, bailes, pieglaimošanās vai kaut kas līdzīgs visam tam un tomēr pavisam cits. Apaļu katliņu galvā, rokas svārkkabatās sabāzies, ūsainis izskatījās mazliet līdzīgs ezim, kad tas, neapmierināts ar medību pastaigu, lien atpakaļ savā pagrīdes alā. Es sadzirdēju, ka viņš noburksēja caur zobiem, it kā nevižodams muti, kā pienākas, pavērt:

— Varēji gan pasteigties mazliet ātrāk. Kioskā papirosus pirkdamies, es jau skatījos.

Emmai vajadzēja uzmanīt arī to, kad viņš, papirosus pirkdams, skatās! Es gāju tālāk vilcinādamies, šķitās, ka mana misija šē neiznāks vis tik viegla, kā biju to iedomājies.

Rudenī un ziemu man tikai reti iznāca aiziet līdz Rātuža laukumam. Skladoviču «Valzivī» pamanīju tikai vienu pašu reizi, uz Varšavu viņš nebij vis vēl aizbraucis, bet likās, ka arī šē vairs nesajutās īsti labi. Aizgalda, kur viņš sēdēja, bij pilna, viņi tur sarunājās vāciski un viesmīlēm nepievērsa nekādu uzmanību. Es viņam labāk nemaz nerādījos. Arī Emma tur vairs negāja, viņus apkalpoja kāda cita. Viesu allaž daudz, nekāda sarunāšanās šē nebij iespējama, nopietna jau pavisam ne, ik acumirkli šķendināja pie viena otra galda, apkalpotājas tekāja kā stieplī uzvilkti leļļi, vienmēr to pašu stereotipo smaidu seju. Kā viņu priekšauti šādā kvēpinātavā vēl paglabājās tik balti? Emma tikai uz brīdi paspēja piesēst pie manis.

Sau taisni toreiz man laika bij vairāk nekā vajadzīgs pildīt savu otro pašuzlikto uzdevumu, kas likās daudz svarīgāks par jau paveikto. Mājā dzīves vairs nebij nekādas. Vispirms mazā Almāra piedzimšana, kas dienas četras aizņēma visu dzīvokli tā, it kā nevienam un it sevišķi man tur nebūtu vairs nekādas darišanas. Uz mana rakstāmgalda bij sasviesti slapji palagi, svešas sievas skraidīja ar dvieļiem un karsta ūdens bļodām, rupji uzkliegdamas, lai es nemaisos pa kājām. Krustmāte tā vienkārši pateica:

— Ja cilvēks bijis, tu uz kādām dienām aizvāktos no šējenes.

Ar to man pietika. Trīs naktis es pārgulēju pie Valguma Friča, aizgāju, tikko acis pametis tajā sarkanajā kamolā, ko dēvēja par manu dēlu un par ko tās svešās nezin kāpēc tik ļoti jūsmoja. Arī Ģertrūde smaidīja gurdeni smaidu, it kā negaidītu mantojumu saņēmusi. Virtuve piekārtā autiņiem un krekliņiem, kuros es savas abas dūres reizē nevarētu iebāzt. Nekur piemesties, dienu nekāda miera, naktīm bērns perkstēja un krustmāte vēl sliktāk, to pa istabu nēsādama un aijiņādama. Tad ieradās klūdziņām pīti rateļi, tie savām gumijas riepiņām švikāja grīdu tā, ka pat gultai, nevien gulētājam bij nervozam jāklūst. Bet visļaunākais tas, ka es sajutos pilnīgi lieks, pat aizmirsts, pusdienas nekad nebij gatavas, kad pārnācu mājā, tēja vakariņām nu pašam jāuzvāra, gultu parasti atradu tādu, kā to ritā atstāju. Paredzējums nebij vilis mani, tas trešais tagad valdonīgi ieņēma centrālo vietu mūsu ģimenē, es kļuvu gluži lieks. Kas es par pusgraudnieku, ka man jādalās ar tādu, kam vēl acis katru rītu jāizmazgā ar kumelīšu tēju. Mans bijušais slimnīcas ārsts doktors Filds uzsita man uz pleca un pēc paraduma, tikai acīm pasmaidīdams, noteica:

— Novēlu laimes, jums ir izdevies brašs dēls.

Lai es sasēju paunā gultas piederumus un aizgāju pie Valguma Friča.

It sevišķi mani nokaitināja tas, ka bij jāiet un jāiereģistrē tas mazais par Almāru, kur es katrā ziņā gribēju Frici. Droši vien viņš pats sev izvēlējies šo nejēdzīgo vārdu, viņam jau tagad te piederēja visa vara un noteikšana.

Pēc tām trijām naktīm mājās pārnākdams, sagaidīju, ka Ģertrūde saņems mani kā nožēlniece, kas nepelnīti sāpinājusi un vispār nodarījusi lielu netaisnību. Vilos pilnīgi un līdz pašiem pamatiem. Mana sieva nemaz nebij viena, pie gultas sēdēja mūsu kaimiņš Kalvietis, tas gaisa lidotājs, ar vienu roku kustināja bērna ratiņus, otrā turēja franču avīzi, lasīja no tās un tulkoja aprakstu par kaut kāda beļģu inženiera balonu stratosfēras lidojumam. Tūliņ nopratu, ka šoreiz viņš kā par brīnumu skaidroja gluži saprotami, Ģertrūde saprata arī un klausījās ar lielu interesi, šad un tad iemezdama pa prātīgam jautājumam. Kur gan palika viņas interese, kad mani draugi te kādreiz strīdējās par rakstniecību un mākslu? Kalvietis bij vēl pelēkāks un likāks, kā kad viņu pēdējo reizi redzēju, elpu no āra vien vilka, bet arī tā viņam lāgu lāgiem

bij jāapstājas un jāatpūšas. Kad Ģertrūde mēģināja pārliecināt, ka viņam kaitīgi tā nopūlēties, lidotājs savādi sašķieba seju, iespējams, ka tas nozīmēja smaidu, tikai izžuvušie vaibsti vairs neklausīja iekšējam impulsam.

— Es, kundze, esmu tādā laimīgā stāvoklī, ka man vairs nekas nav kaitīgs. — Lasīja viņš vēl puslīdz labi, bet runājot balss tikai baigi sēca.

Greisirdībai uz šo ģindeni nebij ne mazākā pamata, pat es, šajā ziņā tik jūtēlīgs, to nemanīju. Tomēr patikams arī viņš man te nebij. Vai es pats pa vakariem nevarēju sēdēt pie Ģertrūdes gultas un lasīt viņai kaut ko priekšā? Kāpēc allaž citam kādam vajadzēja būt tam, kas pirmais iedomāja, kā pakavēt viņai laiku vai citādi padarīt ko patīkamu? Protams, sevi pašu par vainīgu atzīt nevarēju, vainīgi visur bij tikai citi.

— Tev pašam būs jāuzklāj gulta, — Ģertrūde teica, — krustmāte aizgāja uz tirgu pēc svaigām saknēm, viņa man te tādas zupas vāra.

Neko neatteicis, sāku izpildīt rīkojumu. Ģertrūde lūkoda-mās pamācīja, ka palags sedzams ar plato vīli pagalvgalā, bet vatētā sega ar izšuves ziedīņiem zem spilvena, — to viņa pati pirms kāzām pagatavojusi, tāpēc zināja tik labi. Kad biju beidzis un diezgan skumīgs atsēdos gultā, Ģertrūde nopūtās.

— Slikti, pavisam slikti, ka tev tā jāmetājas pa svešām mājām, bet šis naktis patiešām citādi nevarēja. Tagad te sveši cilvēki vairs nenāks un Almārs arī diezgan labi gul. Es jau tā esmu pieradusi, ka uzmostos tikai tad, kad viņš sāk laist valā visaugstākos reģistrus.

— Bērna brēkšana ir tā visjaukākā muzika, — Kalvietis prātoja, — tā vēsti nākotni. Par to var tikai priecāties.

— Jā gan, — es atteicu, — bet tikai tie, kam pašiem viņa nav jānoklausās.

Ģertrūde bij kļuvusi bēdīga.

— Žēl, ka mums nav otras istabas, virtuvē pie krustmātes es taču nevaru viņu guldināt. Bet tas jau nebūs ilgi, pēc mēnešiem sešiem viņš gulēs klusāk kā mēs — ārsts saka, ka tas esot brīnum veselīgs bērns.

Arī man cits nekas neatlika kā tikai tā pati cerība. Pagaidām centos vakaros pēc iespējas ilgāk palikt ārpus mājas. Arvien ciešāk mani nodarbināja uzdevums atbrīvot Emmu no bārdāmas jūga, bet uz «Valzivi» gāju nelabprāt. Riebās

tabakas dūmi, pie kuriem nekad neesmu varējis isti pierast, skumdināja šie smaidošie automāti baltajos priekšautos, kuru pienākums būt laipniem arī ar to pēdējo kūkoņāju, kas saimniekam beidzot aiz apkakles jāizvada laukā. Tomēr kaut kas mani vilka tur pasēdēt klusākā stūrī un vērot, kā Kārklū Emma viegli, kā palidodama steidzās no viena galda pie otra, paspēdama tikai paskatīties manī un uzsmaidīt. O, tas bij pavisam citāds smaids nekā tā smaidošā maska, ko viņa te rādīja tiem pārējiem! Man no tā tika tik silti. Protams, protams, tā bij tikai garīga simpatija, glābēja simpatija pret glābjamo, maziēt tēvišķa, mazliet aizbildnieciska. Kāda cita tā gan varēja būt? Nekāda, it nekāda cita! Vai tāpēc man nebij jāredz viņas slaidais, lokanais augums, līganā gaita un vislabākā tēlnieka kalta cienīgā ilgviļņotā, graciozā galva? Taisni aiz tā taču es tā vēlējos izraut viņu no šīs kvēpētavas.

Beidzamo reizi «Valzīvi» atradu Kārklū Emmu ārkārtīgi jautru un nīpru. Dzērusi viņa droši vien nebij, soļi tikpat vingri, bet iesprogotā galva aušīgi atmeta, acis dzirkstīja svešāda tumša uguns. Visi viesi noskatījās pakal, kad viņa lidoja pa vecā burinieka telpu no viena gala uz otru. Bijū jau agrāk runājis ar viņu par šī lokāla un viņas profesijas pretīgumu, par labākas dzīves izredzēm un manu iespēju izgādāt citu darbu. Līdz šim viņa bij tikai nolūkojusies manī ar vieglu, bet neslēptu ironiju un tikpat viegli atjokojusies. Tovakar uz īsu brīdi piesēda pie manis un rādījās pavisam citāda, ar visu ārējo aušību atklātāka, sirsnīgāka un patiesāka. Taisni kā noglāstīja mani saviem tumšajiem skatieniem.

— Vai jūs redzat, cik jautrā omā es šovakar esmu? — viņa jautāja smiedamās.

— To es redzu gan, — es atteicu sapīcis. — Tā nav nekāda jautrība, bet gan tīrā aušība, tā nekad nenāk uz labu.

Pirmo reizi viņa noglāstīja manu roku.

— Man liekas, ka tā nāk vai nu uz ļoti labu, vai ļoti sliktu, — viņa atbildēja negaidīti nopietni. — Pati es nezinu, kāpēc tas tā — jūs te mani vienmēr mācāt, jums vajag zināt.

Ko es tur varēju zināt. Man drīzāk likās, ka visas manas līdzšinējās pūles bijušas veltas un ka nekad man neizdosies šo aušīgo radījumu izraut no šīs dzīvu reņģu žāvētavas. Atvilku roku un rādīju neapmierinātu seju.

— Jūs, Emma, negribat mani klausīt, es varu teikt tikai to, ka labi tas nebeigsies.

— Jums vai man? — Tuvu klāt pieliekusies, viņa apdedzināja mani savām acīm ar nedabiski lieliem, varbūt pat atropina paplašinātiem redzokļiem. Ārēji pūlējās noturēt savu stingro pozu, bet patiesībā mani māca bailes. Šķita, ka šī kroga kalpotāja, kam vairāki desmiti vīrieši katru dienu rādīja gan smaidīgas, gan nopietnas sejas, nojauš manī aiz maskas to, ko pats vēl īstēni nesaprātu. Bet tad piepeši tā kā sasluka un atslīga krēsliā.

— Man šodien patiešām nav isti labi, — viņa teica, roku pakrūtei piespiedusi, viņas balss sēca gandrīz tāpat kā Kalvietim. — Iešu iedzert glāzi zeltera.

Kādu pusstundu nosēdēju drūmā pārdomā, pētīdams pats sevi un neatrazdams nekādu īstu izskaidrojumu tam, ko viņa šķita labi saprotam. Tad priekšā, bufetes telpā, sacēlās liela kņada, saimnieks kaut ko sauca, kalpotājas uztrauktas klaiņāja, viesi no šejienes steidzās turp skatīties. Kad es izspraucos cauri pūlim, viņai jau bij labāk, viņa sēdēja sabrukusi, kājas neglīti izstiepusi, saplakušu seju un aizvērtām acīm, kāda biedrene patlaban no alus glāzes dzirdīja viņu ar ledus ūdeni. Pie manis pieturēdamās, Emma uztrausās kājās un pacukstēja:

— Aizvediet mani mājā.

Arī pārējās domāja, ka viņai pēc iespējas drīzāk jātiek mājās — laikam gan tāpēc, ka līdz lokāla slēgšanai vēl pusotras stundas, šāds starpgadījums viesiem varēja iztraucēt omulību, un dzeramnaudas taču vēl tikai bij gaidāmas. Saimnieks, uztraukts un pārskaities, skraidīja aiz bufetes, pukojās par tādām, kas nekad nezīn mēru un neprot saturēties. Viņa lokālā tās nebij ciešamas.

Es izvadīju Emmu un iesēdināju ormanī. Likās, ka viņai kļūst labāk, sēdēja diezgan stingri, tikai plaukstu tāpat pakrūtei piespiedusi un smagi atelsdama. Es viņu pieturēju, roku apkārt aplīcis, viņa nevairījās, it kā tas būtu saprotams par sevi. Bet, kad jau bijām bulvārī, piepeši samanīju, ka iekšās viņai sāk raustīties un galva lēngani nosliecas pāri ratu malai. Viņai bij kļuvis nelabi, un viņa nespēja noturēties. Labi, ka sēdēja ēnas pusē aiz manis, ne ormanis, ne ietves gājēji droši vien neko nepamanīja. Pēc tam viņa tūlīt atkal atžirga, Stabu ielu pārbraucot, jau atslējās taisni, atbrīvojās no manas rokas un pateica:

— Nu man atkal ir labi. Paldies.

Kad aizbraucām pie dzīvokļa, viņai bij pavisam labi. Bet vienu pašu pamest es viņu taču nevarēju, saudzīgi ielaidu pa durvīm un aizvadīju pa eju. Uz kāpņu pirmās pakāpes viņa atsavināja savu elkoni un mēģināja pat pasmieties.

— Ko jūs vedat mani kā no ielas paceltu! Es varu pati — skatieties!

Tiešām, viņa vingri uzskrēja pa kāpnēm trešajā stāvā, ne reizes neatpūzdamās. Es kāpu pakaļ, galvu purinādams, pilnīgā neziņā, kas te tālāk notiks un kāda man tur būs loma. No kāpnēm viņai bij pašai sava ieeja istabiņā. Nožēlojama istabiņa ar šķību tahtu vienā stūrī un īsiņu kušeti pie otrās sienas, ar brūnu elkšņa koka skapīti, galdu un trim krēsliem. Neuzposts, samētāts, nolaists un smacīgs, drīzāk kāda paklīduša vecpuiša, nevis jaunavas mājoklis. Viņa pati še izskatījās kā pie nīkstoša stumbra un nopelējušā podā spilgti izplaucis pēdējais zieds. Bij nosviedusi jaciņu uz krēsla, tahtā atkritusi, rokas ceļgaliem apņēmusi, šūpodamās šķelmīgi skatījās manī. Seja sāka atsārtoties, acis pamazām atkal aizkvēlojās pirmītējais spulgums.

— Neņemiet ļaunā, ka jums ar mani tā jānopūlas, jūs taču esat mans draugs, vai ne? Man šķiet, tas bij no tiem nejaukajiem cigāru dūmiem, es tos beidzamā laikā nemaz vairs nevaru panest.

Nevien no dūmiem, bet no visas tās atmosfēras, no tā lokāla, no visas šādas dzīves — es sāku traukt, pa daļai patiesi savilņots, pa daļai tiši sevi uzbudinādams, lai apklusinātu viņu un varbūt arī sevī pašā kaut ko, no kā man bij slepenas bailes. Visdrūmākās krāsās notēloju viņas tagadējo amatu un nākotnes izredzes. Jādomā, ka Emma klausījās arī, to novērot man nebij iespējams. Viņa šūpodamās reižu reizēm pameta ar galvu: — jā, jā, jums taisnība, tā tas ir. Es pati gribu prom — kaut kur tālu — prom no visa, no visa tā... Viņas acis svilināja mani, dīvainais smaids mulsināja, es biju atvērsis galvu prom un neļāvu aprauties diezgan nesakarīgu teikumu plūsmai, cenzdamies runas neskaidrību aizslēpt aiz norājošas, pat draudīgas izteiksmes skarbuma.

Nemanīju, kā viņa piecēlās, atnāca un nosēdās man blakām, kad attapos, bij jau par vēlu. Viņas rokas pēkšņi aptvēra manu kaklu, viņa pielieca mani un noskūpstīja — vēlreiz — — varbūt vēl... Es kļuvu vairāk sastulbis un mēnāks, nekā trīs smagas plaukas dabūjis. Viņa pielieca kājās

vingra un veikla, it kā tā bijusi pavisam cita, kas pirms stundas sēdēja sašlukusi, kājas neglīti izstiepusi, dzēra ledus ūdeni un vēlāk uz bulvāra lieca galvu pār ratu malu. No rokas somiņas izņēma limonādes pudeli, ko līdzietīgās draudzenes bija tur ielikušas, pielēja glāzes un pārgalvīgi piesita.

— Uz tavu veselību, Žani, tu esi brašs puisis!

Tātad es jau biju tu un Žanis... Bet ko es varēju darīt? Viņas nedabiskā pārgalvība bij kā vējš, kas noloka līdzī vīsus zarus un aprautās lapas aiztrauc vienā virpulī. Viņa dzēra un smiedamās stāstīja kādas savas draudzenes jocīgu piedzivojumu ar angļu matrožiem, kas nesaprata ne vārdu no tā, ko viņa gribēja tiem iestāstīt. Es smējos līdzī, bet klausījos mazāk viņā nekā sevī pašā, lai gan arī tur nekas skaidri nebij saklausāms.

Trokšņodami tikai neskaidri sadzirdām klauvienus — bet tie varēja būt arī uz ielas. Pēc acumirkļa durvis atsprāga līdz galam vaļā, tajās parādījās pairesns vīrs idiotiski augšup sasiētām ūsiņām, sarkans un nikns kā līdz pēdējam aizkatināts buldogs. It kā zaglus sava paša dzīvoklī pārsteidzis, mazām apaļām acelēm vispirms noskatījās manī, tad Emmā — viņa bij atkritusi savā tahtā un patiešām izskatījās kā neglītā zādzībā pieķerts palaidnis. Ūsainis nesteigdamies novilkā mēteli un pakāra vienīgajā sienā iedzītā naglā, virsū tam uzkāra arī katliņu, izvilka niķeļa etviju un aizpīpoja cigaretī bez iemutes, kādas parasti pīpo kino varoņi uz ekrāna. Vēlreiz pagrieza pret mani abus savus apaļos redzokļus, noskurināja strupa kakla turēto galvu ar retu dzeltenu matu pūku. Paspēra trīs draudīgus soļus — man likās, uz Emmas pusi — nupat notiks kas nejēdzīgs, es pat acis piemiedzu. Bet nē, viņš pavērsās, pieliecies tuklām dūrēm atspriedās galdā un acumirkli noskatījās manī.

— Na, ko tu vēl gaidi? Vāķies!

Arī tas mani godināja par tu — tik daudz sirsnīgas draudzības vienā vakarā! Es paskatījos Emmā, bet tā tikai pameta ar galvu. Viens draugs skūpstā, otrs sviezē laukā. Biju pārāk apjucis, lai apsvērtu, kas patlaban darāms. Bet dzeltenā pūka bistami saslējusies, cauri tai spīdēja tumssarkana sasvīdusi galvas āda, piecēlos un gāju. Durvis lāgā neattapu atkabināt, kamēr es tur vēl grābstījos, Emma bij pienākusi palīdzēt.

— Tu neaizej, — saklausīju viņu čukstam, — viņš te nepalikis ilgi.

Varēja nepalikt un palikt ilgi, acīm redzami viņš te bij tas saimnieks. Gluži duļņu galvu izgāju uz ielas. Citā gadījumā pēc tādas izvadīšanas es neatskatījies steigtos uz māju, aiz kauna nezinādams citur kur dēties. Tagad bij tā, it kā tā sasīlusī limonāde ar iepelējušu dzērvenogu piegaršu mani norēibinājusi. Pagāju gabaliņu un atkal griezos atpakaļ. Domu jūklis tiecās kaut kur garām un pāri ūsainim, virpuļoja ap Emmu, abus mūs vērpa vienā mutulī. Viņa taču bij teikusi — kā es varēju aiziet. Mana mīsiņa vēl nebij nobeigta — kā es to varēju pamest, lai gan nezināju, kas būs tālāk.

Naktssargs aizslēdza āra durvis. Divas reizes pagāju viņam garām no šīs un tad atkal no tās puses. Ienāca prātā, ka tā varu modināt aizdomas, tāpēc pārvirzījos ielas otrā malā. Ietves kļuva arvien klajākas, tāpēc pārvirzījos kā apsēsts, attālāk lēnām, tiši laiku vilcinādams, garām Emmas durvīm lieliem drošiem soļiem, it kā būtu aizkavējies un man kaut kur ļoti jāsteidzas. Prātā bij tikai tas: Tu neaizej, viņš te nepaliks ilgi. Nē, es neaiziešu, bet pēc manas nojaudas viņš gan tur palika pārāk ilgi.

Beidzot apstājot taisni pretī un ievirzījos vārtu nišas tumsā. Aiz dzelzs redzējota stikla durvīm rēgojās pazīstamais katliņš, tverekļis tarkšēja nesaudzīgi. Slēdzējs pienāca nesteigdamies, katliņš izvēlās laukā un aizriboja pa pustumšo ielu. Es paliku stāvam turpat vārtu tumsā un laikam gan aizsaudos. Pagājušo nakti nemaz netiku gulējis. Vakarā kāds mūsu laboratorijas strādnieks bij saplēsis balonu un ar stipri kodīgu skābi apdedzinājis abas kājas. Man jābrauc līdzī uz slimnīcu, jānokārto formalitātes un jāpaliek pie pirmās izmeklēšanas. Tikai septiņos pārnācu mājā, kad gultā likties vairs nebij nozīmes.

Atjēdzos no izmisuša brēciena — it kā kādu patlaban plēstu vidū pušu: storož! Kāda dāma bij tikko pārnākusi no operas vai teātra un nekādā ziņā negribēja gaidīt, kamēr slēdzējs viņā pusē atklakšināja no tresās mājas. Viņa to sarāja nikni, kamēr es steidzos ielai pāri, sargs tikai kaut ko ņurdēja bārdā. Tikko es biju klāt, durvis atkal aizslēdzās, dāma aizskrēja pa eju, plātidamās un kaut kam piedraudēdama, slēdzējs arī bij noskaities. Pie kā man vajagot? Viņam jāatbildot, ja no nama kaut ko naktī aiznes prom. Kas es īsti tāds esot? Man gadījās līdzī veikala pilnvara, ar to beidzot tiku gan iekšā.

Emmas durvis nebij aizslēgtas, pie griestiem dega rozā papīru apvilktā spuldze. Limonādes pudeli kāds izdzēris sausu,

sienā rēgojās pelēks slapjuma plankums, pie tā uz grīdas saplēstas glāzes skambas. Emma gulēja uz tahtas ar mētelīti apsegusies, tāpat neizgērbusies, kājas kā meitene sarāvusi. Kreisais vaigs tvīka ugunssarkans, laikam pirmiņ uz tās puses gulējusi. Viena roka zem galvas, otra acīm pāri pārlikta. Es pataustīju, tā bij auksta un mikla. Emma gulēja tik cieši aizmigusi, ka nejuta neko, likās, arī spēcīgu grūdienu sānos viņa tagad nejustu. Lai paguļas brīdi — es pagaidām atstiepos uz isās kušetes pagaidīt, kamēr viņa pamodīsies. Ērti nebij, kājas no ceļgaliem liecās pāri lejup, bet taisni tā man vajadzēja, tad tūliņ būšu kājās, līdzko viņa pakustēsies.

Kad es pamodos, spuldze pie griestiem nodzisusi, bet istaba tāpat gaiša. Emmas te vairs nebij. Uz galda ietinamam papīram noplēsts stūrītis ar neveikli uzšņāptu rakstu. Es aizeju darbā. Atslēgu pa otrām durvīm iedod saimniecei. Tava E.

Tava E... Tātad pat tik tālu es biju nokļuvis sava glābēja gaitās! Trīs dienas nodzīvoju, vēl vienmēr tās limonādes glāzes noreibis. Ērmīgas lietas notikās ar mani. Vakarā, naudu pārskaitīdams, četri simts divdesmit latiem un trīspadsmit santīmiem biju pieskaitījis četrdesmit pieci, kas galu galā izrādījās parfimērijas tās dienas čeka pēdējais numurs. Līdz deviņiem vakarā nosēdēju, kļūdu dzenādams, tad izrādījās, ka visi sen jau prom un durvis noslēgtas, dabūju nakti nosnaudulot turpat savā finiera būdā uz cieta galda, kantora grāmatu saini pagalvī palicis. Otrā dienā aizmirsu kādu jau tā pārkavētu vekseli, tikai uz piecām vietām zvanīdams, Vislas kungs to kaut kā paglāba no protesta. Pirmo reizi viņš bij tā īsti sadusmojies par mani, aiz kauna nezināju, kur acis likt. Es gan vispār nezināju, kur viņas likt. Ar Ģertrūdi runādams, nopūlējots skatīties viņas zodā, kas rādījās daudz apaļāks nekā agrāk. Viņa atspirga acīm redzami, ēda dūšīgi, kļuva brangāka un daudz pievilcīgāka. Smējās, ka krustmāte viņu iedomājusies par pīli, kas katrā ziņā jānobaro trekna. Tad viņai ienāca prātā pavisam nelāga iedomā. Lai taču es pieliecoties pie tā puikas — kā viņš protot jau skatīties. Es pieliecos arī. Jā, skatīties viņš tiešām jau prata. Vai tās neesot taisni manas acis? Jā, katrā ziņā tās bij manas acis. Mana paša acis, kas visu laiku raudzījās manī, redzēja, ka es biju tas nelietis, kas skūpstīja svešas sievietes un ļāva tām rakstīt Tava E., kamēr pašam pītos ratiņos gulēja dēls, kas pa naktīm nevienam vairs netraucēja un prata jau skatīties tā, ka steigšus jānovēršas prom. Tomēr ļaunākais vēl nebij tie trīs skūpsti, par tiem galu galā tieši vainot mani nevarēja. Bet kas tad tas bij, ko es domāju «Valzivi», viņu iztālēm vērodams un pa Kaļķielu pakalīdams? Bet ko es jutu tajā naktī, gar Emmas durvīm vazādāmieš, un kas mani kā negudru trauca pa kāpnēm

augšā, kur par laimi atradu viņu aizmigušu un nemodināmu? Par laimi? — Kāda te vairs laime, kad es tomēr to visu biju izjutis un pārdzīvojis, pie tam kā glēvulis un liekulis vēl mēģinādams sev iestāstīt, ka tikai pienākums un glābēja dzīva tā, kas mani veik uz «Valzivi». Kā pusaudzis ģimnāzists es biju skrējis pakaļ bārdāmai, kamēr pašam mājā jauka sieva, kurai acis rāmas un dziļas kā strauts vasarā ar spodriem zvīrgzdiem dzīlē.

Kauns — un dusmas uz sevi un tiem, kas man lika to sajust. Kā uz tiesu es nācu mājās. Neviens tur taču neko nezināja un neturēja mani aizdomās, bet man tomēr bij tā, it kā pat dze-guzīte izlēkdama kūko par to nelietību, ko es sev te atnesu līdzī. Pēc darba ilgi klaināju pa bulvāriem un dārziem meklē-damies un domādams, vai man nederētu saņemt dūšu un iz-stāstīt Ģertrūdei visu, kā tas bij patiesībā. Bet nu jau pagā-jušas trīs nedēļas no tās nelaimīgās nakts, vai viņai nebij tie-sība prasīt, kāpēc tad es to tik ilgi slēpis? Vai viņa nav mana sieva, kam daļa pie tā, ko es dariju vai tikai domāju darīt? Un, ja arī sāktu — vai tomēr es viņai pastāstītu visu, itin visu? Arī to, kā tas ūsainis mani kā suni izdzina pa durvīm un ka viņam bij tiesība to darīt, jo es taču taisījos pielavīties viņa bļodai? Kāda cieņa Ģertrūdei tad vēl paliktos pret tādu vīru, kam nebij drosmes aizslāvēt sevi, lai arī netaisnā lietā? Ja sieva kaut tikai mazliet neciena savu vīru, pats viņš savās acīs tad kļūst pēdējais plukata, kam labāk novākties kaut kur kaktā. Un pār visām lietām, vai es varētu — vai es varētu? Nē, tas pārsniedza manus spēkus, zināju skaidri, ka to nekad neiespēšu. Un vai viņa saprastu un kaut kā atvainotu? Sa-prastu, bez šaubām, bet attaisnot — tas atkal pārsniegtu viņas spēkus. Pat gribēdama, viņa nevarētu, to taču nepieļautu tas, kas gulēja tur ratiņos un prata jau skatīties. Tas bij tas noteicējs, un ko viņš spriestu par mani, tas biedēja vairāk nekā pērkona spēriens vai karātavas.

Vairāk nekā mēnesi tā izmocijos, paglabādams savu noslē-pumu un ar katru dienu attālinādams iespēju atklāt to Ģer-trūdei. Kāpēc tad es to nepastāstīju tūlīņ pirmajā vakarā? Zināju nemaldīgi, ko viņa man pateiktu. Pavērtos manī sa-vām lēnajām acīm un sacītu: neķītras dzīvas ir vīriešu dabā, tās var vēl saprast un kaut kā samierināties, bet mūžam ne-piedodama ir slēpšanās, izlikšanās un liekuļošana, tā apvairo un pazemo abus, tā ir plaīsa, pār kuru vairs nevar pārmest

nekādu laipu... Kā uz pāršķelta ledus gabala mūs nestu arvien tālāk vienu no otra. Istenībā mani nestu prom no tiem diviem. Nē, tad tomēr labāk slēpties kā zaglim, ne pašauties tam nezināmajam, kas kā Čurļanisa nezvērs zviļojošām acīm meta draudošus starus pāri stingajam līmenim.

Pilsētas zāliene jau kūpēja pavasara saulē, šad un tad uznāca spēcīgas lietus gāzes, pa notekām tad, burbuļus mezdamas, skrēja baltas straumes, gaiss pēc tam veselu pusdienu bij tik dzidrs kā izkausēts kristāls. Nomokoties, svaidoties un meklējoties man bij nobriedis kāds jauns nodoms, jo vairāk to apsvēru, jo pareizāks tas man likās. Jāizrauj Emma no tā purva, jānovieto labākā un drošā, pie tam godīgā darbā — tad varēšu atbildēt Čertrūdes vaicājošām acīm, ko tagad bieži sajutu slepšus novērojam mani. Sava misija jāpiepilda līdz galam, tad pateikšu visu, varbūt atskaitot kādu sīkumu, kādu pavisam niecīgu sīkumu, kam taču nebij nekāda svara.

Kad es pēc darba aizgāju «Valzivī», tur ņudzēja un čaloja kā nupat apdūmotā bišu stropā. Pirmie kuģi pienākuši, mūsu pašu un svešie matroži pēc ziemas atpūtas bij tikpat nīpri kā nupat no dienvidiem pārlidojušie melnie strazdi pilsētas nomales dārzos. Labi ilgi nācās tāpat stāvu uzgaidīt, līdz kamēr mani pamanīja kāda no Emmas biedrenēm. Pienāca un aplēta rokas.

— Pie mums tagad iet kā murdā, neviena krēsla vairāk nav, kur jums piesēst. Palūkojiet, varbūt pie bufetes var kaut kur iespiesties.

— Neesmu nācis sēdēt, — es nepacietīgi atteicu, — man jāstāp Emmas jaunkundze.

— Emmas pie mums vairs nav, nu jau būs mēneši pusotra vai divi.

Mani kā dūres sitiens trāpīja pierē. Labi, ka tie visi te pārāk aizņemti pašu izpriecā, citādi kāds droši vien parādītu biedriem to piedzērušo, kas glēvi balstījās pret stenderi. Kaut cik attāpies, apturēju otru viesmili un vaicāju, uz kuriem Emma aizgājusi.

Viņa paraustīja plecus, acis no apkrautās paplāksnes nenovērsdama.

— Es nezinu, man viņa nebij nekāda tuvā draudzene. Droši vien viņa tagad kādā citā lokālā, mēs jau kā seska bērni ceļojam no viena cauruma uz otru. Puse mums jau no tā laika pārmainījusies. Bet paprasiet saimniekam, varbūt viņš zin.

Trešā bij no jaunajām, tā neko nezināja pateikt. Bufetei tik viegli nevarēju pieklūt, jānogaida, kamēr tie divi atvilka nost trešo, kas neparko negribēja iet, ķepurojās pretī un taisījās kauties. Saimnieks atkal bij saskaities, pirmo reizi nemaz neatbildēja, bet, kad bij pielējis sešas glāzītes, pasniedzis no virtuves kūpošas desīnas un es atkārtāju savu jautājumu, viņš gandrīz atkliedza.

— Es nezinu. Es te nevedu adresu grāmatu savām bijušām ķelnerienēm.

Tovakar sajutos tik notriekts un saguris, ka nekur vairāk negribējās iet. Nakti pusmiegā palaidis, ap astoņiem klauvēju pie Emmas un zvanīju pie saimnieces durvīm, kur neviena nebij mājās. Bet gaidīt es taču nevarēju, mani bij sagrābis tāds drudzains nemiers, ka darbs un pienākumi veikalā nemaz vairs nestāvēja prātā. Man viņa jādabū rokā, šodien pat, tūlīņ, vismaz skaidras pēdas jāsadzen. Devos atkal uz «Valzīvi», lai gan zināju labi, ka vēl par agru un nevienu tur nesastapšu. Protams, logi vēl aizvirtņoti, bet dzelzi apkaltās durvis tikai pievērtas. Mani neviens tagad neatturētu. Iekšā dega viena pati spuldze, bufete noslēgta, krēsli un galdīņi sakrauti lielā blāķī, sausa, lika vecenīte mazgāja linoleuma izklāto grīdu. Pasmējās, mani ieraudzījusi.

— Nē, nē, jaunskungs, vēl drusku par agru. Vai tad paģiras tiešām tik lielas? Ak, pērienu gan jums visiem tādiem vajadzētu.

Es atvainojos un pateicu, ka paģiru man nav un dzert es pavisam nemeklēju. Man vajag kādu, kas zinātu, kur palikusi Kārkla jaunkundze, kas te kalpoja pirms kādiem diviem mēnešiem.

Kārkla jaunkundzi viņa nebij pazinusi. Bet, kad pieminēju, ka viņu sauc par Emmu, vecā tūlīņ pameta ar galvu.

— Tad tā arī teikuši — te jau viņas visas vārdā vien sauc, pie tam dažas pat neistā, kad tikai smukāk skan. Emma ir klīnikā. — Tad viņa kļuva tā kā aizdomīga. — Bet ko jūs tā taujājat? Kas jūs viņai tāds būsiet — brālis vai varbūt — — Tagad tās nebij aizdomas vien, viņa taisījās kļūt nikna.

Es pasteidzu izmeloties, ka patiešām esmu brālis. Bet tas neko nelīdzēja, mazgātāja no tā patiešām kļuva isti nikna.

— Brālis — un jūs pat nezināt, kur viņa atrodas, un ne reizes neesat bijuši apraudzīt! Sveši ļaudis var aiziet, tikai paši ne. Vai tad mātes viņai nemaz nav?

Reiz iesācis, es meloju tālāk. Māte viņai ir, bet mēs dzi-vojam Liepājā un nezinājām par Emmas likstām, viņa mums neko par to nav rakstījusi.

— Liepājā, — viņa skaitās joprojām, — vai Liepājā trūkst darba un maizes? Bet nē, jūs laižat skuķi uz Rīgu, uz to Bābeli, un tad vēl krogā, kur tādi nelieši glūn vien. Labi gan, ka tas nabadziņš nedzīvs atnācis pasaulē — ko tie iesāktu divi, kad jau viņai vienai pat kurpītes jāņem uz izmaksu.

Ausis man žvinkstēja, mazgātāja laikam ievēroja manu bēdīgo izskatu un kļuva maigāka.

— Nu labi, pasaulē jau visādi likteņi, ko es vecs cilvēks tur varu spriest. Iesim, mana meita zin, kur viņa patlaban atrodas, divas reizes bij apmeklēt.

Viņa pieslēdza durvis un, kaut ko bubinādama, gāja pa priekšu. Šaurās mājas otrā galā pa stāvām cementa kāpnēm mēs nokļuvām diezgan glītā pagraba dzīvoklītī. Tīri ģērbu-sies pusaudze tur patlaban vārīja kafiju, mājīgāka no visām smaršām pildīja zemo telpu.

— Tā ir mana meita, — vecā mūs iepazīstināja savā īpašā veidā, kas tomēr nebūt nebij sliktāks par smalko modi ar klanīšanos un rokas skūpstīšanu, — viņa apmeklē ģimnāziju. Un tas ir Emmas brālis no Liepājas — iedomājies tikai, viņa tiem neko nav rakstījusi un viņš pat nezina, kur viņa tagad atrodas.

Skuķe man tūlīt pateica adresi, tas bij kaut kur diezgan patālu Latgales priekšpilsētā. Kroga mazgātāja tomēr nevarēja lēti aprimties, pukojās vēl joprojām.

— Tīri bez prāta tie vecākie, bērnus vienus palaizdami pilsētā. Vai Liepājā nevar dzīvot — uz laukiem tagad visi kliez par cilvēku trūkumu.

Alumīnija katliņu noceldama, meita viņu pārtrauca, mazliet par daudz prātīgi viņas gadiem.

— Uz laukiem tāpat kā pilsētā ir labi un ir slikti cilvēki. Viss atkarājas no tā, cik stiprs ir katrs pats. — Viņa bij slima, ļoti slima, pirmo reizi es domāju, ka otro vairs nesastapšu. Bet tagad viņai ir labāk, daudz labāk.

Māte turpināja savu — kā visas mātes, nevarēja noturēties, nepastāstījusi kaut ko par savas pašas ģimeni.

— Mans dēls bij kalējs uz laukiem, tagad viņš strādā Āgenskalna līcī kuģīšu kaltuvē. Īri par šo dzīvoklīti es vēl varu no-

peļnīt, veļu pa vakariem izmazgā tas skuķis — tā mēs dzīvojam īri labi. Mūsu meita — —

Skuķe nepacietīgi sakustējās, protams, viņa gribēja, lai es eju pēc iespējas drīzāk.

— Pirmdien man teica, ka nu viņa jau drīz varēsot iet, ja gribat vēl sastapt tur, pasteidzieties.

Es pasteidzos. Emmu tomēr nesastapu, mani nelaida klāt. Kopēja teica, ka viss ejoj labi, pēc dienām divām trim viņa nākšot laukā. Kad pēc trim dienām sastapu viņu gaiteni ar mazu pauniņu rokā, nemaz gan tā neizskatījās, ka viņai diez cik labi gājis. Nobālusi, sakritusies, deguns kļuvis vēl smailāks, drēbes nokarājās vaļīgi un neglīti. Izdzisušās acis paskatījās sveši, varēja pat šaubīties, vai viņa mani pazīst un vispār redz. Kā taustīdamās spēra kājas lejup pa kāpnēm, svabado roku lāgu lāgiem margām pietverdama. Arā uz ietves apstājās, paskatījās uz vienu, uz otru pusī, galvu noliekusi, brīdī padomāja, tad devās ielai pāri un gandrīz pakļūtu zem autobusa, ja es vēl laikā nepiesteidzies un nepalīdzējis viņai pāriet. Iesēdināju ormani un aizvedu mājā. Uz kāpnēm viņa apstājās un katrā ziņā gribēja kāpt atpakaļ lejā.

— Laidiet mani, — viņa teica, balss likās tāpat apdzisusi kā acis. — Es tur negribu — es tur vairs nevaru...

Ar varu es viņu uzvedu augšā. Saimniece ienāca sadrūvējusies, Emmai tikai paviršu skatienu uzmeta, bet mani uzlūkoja tādām acīm, ka man ausis aizsvilās. Tomēr Emmas durvis atslēdza, acu izteiksme viņai nemainījās visu laiku, kamēr es apgulēju un sasedzu slimo uz dīvāna. Tā gulēja aizvērtām acīm, sīciņa un vārģa kā pārsalusi vārģa, nebij noprotams, vai tūliņ aizmīga vai bij tikai pārāk nogurusi.

— Īre par diviem mēnešiem, — saimniece teica bargi un it kā apvainota. Ar roķas vēcienu es viņu aplklusināju.

— Nekliedziet! — pačukstēja viņai tikpat bargi. — Slimajai vajadzģgs miers. Es visu nokārtošu.

Vakarā samaksāju īri par diviem mēnešiem, iedevu vēl pieci lati, lai uzrauga slimo pa to laiku, kamēr es pats nevaru būt klāt. Mazliet viņa atvilģa, bet tas bij skaidri, ka draugos ar viņu nekad netikģsu. Gluģi saprotami, par ko viņa turēja mani — nevarēju taču sākt izklāstģt garu stāstu par mģsu ģstajām attiecģbām un savu uzdevumu visā šajģ nelaimģ — vai tad viņa ticģtu jel vienam manam vārdam? Vakaros ģģģ sģdģju pie Emmas, runģju daudz par jaunajģm gadiem, par

to, ko viņa vēl varēja iesākt, par dažādajiem dzīves ceļiem, kas no šejienes kā spidoši stari no melna punkta stiepās uz visām pusēm. Pamazām arī Emmai mute atdarījās, sāka iemest pa vārdam starpā, tomēr īstas skaidrības nebij, vai viņa runā līdzī ieinteresēta vai tikai manis paša labad. Nekad nepaskatījās manī, acis allaž bij pavērstas griestos, sejā neatplaiksnījās ne mazākā zīme, vai viņa tiešām domā to, ko saka, vai kaut ko pavisam citu. Varbūt, it neko — kas viņu varēja izprast. Saimniece sākusi rūpēties par viņu īsti sirsnīgi, pret mani turpretī bij tāda pati kā pirmajā dienā, man pat šķita vēl ļaunāka. Reiz, kad abi kopā izgājām laukā un viņa jau bij pavērusi savas durvis, pagrieza galvu un nosauca pakaļ: Kaunēties gan jums vajadzētu!

Man vajadzēja kaunēties! Kādā peļķē es te aiz savas muļķības biju iebridis? Lai arī svešs cilvēks, ko pēc kāda gada, uz ielas sastapis, droši vien vairs nepazišu, tomēr uztrauca un sāpīnāja, ka tevi tur par plukatu, kur tu drīzāk būtu peļņijs tāda neliela varoņa cieņu. Ar varu novaldījos neņēmies un nesācis šai svešajai sievai izstāstīt savu noslēpumu, ko pat Ģertrūde nezināja. Vēl šodien atzistu, cik labi bij, ka to nemēģināju. Bet ļaunākais bij pašam mājā. Protams, Ģertrūde nezināja neko, nekad viņa man nejautāja, kur es pavadu tos gaļos vakarus, tomēr nekad nebiju drošs, ka viņa nenojauš un neiztulko pavisam aplam. Viņa bij mīļa un sirsnīga kā vienmēr, bet pirmo dienu tuvumu vairs nesajutu — vai mēs tomēr nebijām katrs uz sava ledus gabala, ko vējš dzina arvien tālāk katru uz savu pusi? Reiz man skaudri iedzēla iedoma, ka tagad viņa vairs neaicināja mani paskatīties bērnam acīs un ka arī pašam tas vairs nebij ienācis prātā. Kaut jēl drīzāk nobeigusies tā lieta ar Emmu, lai es varētu izstāstīt visu, itin visu, un lai mēs atkal tiktu kopā visi trīs. Visiem maniem nodomiem pēdējās dienās pievienojās vēl viens, man šķita, ka tas arī pats tas labākais, un pie tā es paliku.

Tikai arī šoreiz, kā jau parasts, iznāca mazliet citādi, kā iepriekš bij nodomāts.

Tajā vakarā es gāju pie Emmas gan vēlāk nekā citām reizēm, bet toties stingrākiem soļiem, cieši apņēmies, savu beidzamo plānu sīkumos pārdomādams. Pāra desmit soļu no durvīm pārsteigts ieraudzīju viņu iznākam laukā. Viņa bij ietinusies lakatā un, kā likās, droši turējās uz kājām. Ne mirkli nevilcinādamās, pagriezās un gāja uz gaisa tilta pusi.

Gaita noteikta, tātad viņai arī noteikts mērķis. Ieinteresējies sekoju to pašu divdesmit soļu atstatumā. Sākumā domāju, ka viņa ies kādā veikalā, drusku naudas biju atstājis. Bet, kad iegriezāties Pērnavas ielā, man šī lieta sāka kļūt problemātiska. Kādu veikalu gan varēja meklēt šajā nomales ielā? Varbūt viņai apmeklējama kāda draudzene, tādā gadījumā man varbūt nāktos ilgi gaidīt uz ielas, un tādas izredzes nemaz nebij patikamas, pūta stiprs vēss vējš, reizēm liņāja rupjām lāsēm. Nē, arī draudzenes tās nebij — viņa pavērsās tik labi pazīstamā ceļā gar kazarmām un gāja apkārt Devīpsimti piektā gada parkam. Nu es neko vairs nesapratu, visiem maniem minējumiem nebij it nekādas pieturas. Tagad viņa soļoja lēnāk, varbūt baidījās, smilkšu kļajumā gadījās tikai rets pretimnācējs, biezā krēslā katrs no tiem likās it kā lienam un uzglūnam. Kalna otrā pusē pa taku no tilta puses gājēju bij vēl diezgan daudz. Bet Emma tikai nelielu gabaliņu pavirzījās tiem līdzi, nogriezās šaurā spraugā starp ģimeņu dārziņiem, kur dzelonstieples tvēra bikses no vienas un otras puses. No tiem laikiem, kad es kopu Kārķļa puķes, te likās citādi pārkārtots, savu toreizējo dārzu droši vien pat dienā vairs nesazīmētu. Zemitāna stacijas ugunis meta vāju spīdumu arī līdz šejieni, vēja un lietus šalkoņa apmāca soļu troksni, es varēju vairāk pietuvoties savai uzraugāmai un allaž paturēt acis viņas auguma pelēko blīvu. Laikam gan viņa ne reizes nebij pagriežusi galvu atpakaļ, bet tagad apstājās un lūkojās kaut kur sāpus. Vai tiešām arī viņai savas atmiņas no tām dienām — tik nelabprāt taču nāca šurp, par puķēm viņai nebij nekāda prieka. Bet tūlī viņa atkal gāja tālāk, es sekoju pilnīgā nesapratnē, cik ilgi šis aklais gājiens tā turpināsies. Un apņēmos stingri, ka pāri dzelzceļam viņu nelaidīšu: aiz stacijas ugunu spiduma robežas sāksies melna nakts, tur viņa man vienkārši pazudīs, un ko es tad iesāksu? Varbūt jau pamanījusi, ka viņai seko, un tumsā aizbēgs. Nē, tur es piesteigšos klāt, sagrābšu aiz rokas un novaicāšu, ko īsti nozīmē šī divvainā nakts pastaiga un cik tālu viņa nodomājusi aizvilināt mani.

Viņa uzkāpa uzbērumā, es arī biju turpat klāt, tikko neuzsauca, bet vēl laikā noturējos: kļiedziens varēja sabiedēt un tad — kas zin, ko tādai sievietei kājas spēj. Viņa pārkāpa sliežu starpā, es gatavojos ērtākam lēcienam, lai ar reizi savertu rokās. Bet tāpat paliku sastulbis, Emma negāja tālāk,

acumirkli pastāvēja, laikam stacijas ugunīs noskatīdamās, tad pēkšņi norāva lakatu, aizsvieda to pa roku galam un apsēdās uz sliedes. Pie stacijas šņāca preču vilciena lokomotive. A, tad tāpēc šis nāciens tumsā un lietū! Nu es vairs nevilcinājos, iekāsējos, lai pārāk nesabiedētu, un rāpos uzbērumā. Viņa klusu ieklidzās un mēģināja piecelties, es satvēru to aiz pleciem un palīdzēju. Pleci raustījās vai nu nosaluma drebuļos, vai arī bezskaņas šņukstā. Viņa bij pazinusi mani un mēģināja atgrūst, divas vārgas dūres atspriedās man krūtīs, bet spiedienu nebija stiprāks kā no maza bērna rokām.

— Ko tu gribi? — viņa elsa nikni. — Ko tu nāc? Kāpēc tu nekur neliec man mieru?

Es neturēju par vajadzīgu pat atbildēt uz to. Bēdzēja tā nebija, uz acumirkli palaidu vajā, pacēlu lakatu, ietinu viņu tajā un vadīju nost pa uzbēruma slīpumu. Viņa neko nepretojās, laikam atskārtusi, ka prom no manis tā kā tā netiks. Dzelonstieplu spraugā palaidu viņu pa priekšu, mēs gājām gluži tāpat, kā atnācām šurp, tikai ar to starpību, ka tagad es turējos tikai soli aiz viņas un tvērienam gatavs, ja viņa mēģinātu bēgt vai citu ko. Bet nenotika nekas, apgaismotā ielā piestāju blakus un tā aizvadīju mājā. Kad viņa sabruka uz divāna, noņēmu slapjo lakatu, novilku jaciņu un noāvu pagalam sabristās kājas. Noguldīju un sasedzu, cik iespējams, silti. Pats apsēdos uz krēsla, saņēmu viņas auksto roku savējās un sāku runāt. Par šī vakara nejauko gājienu neminēju ne vārda, nebija nekādas nozīmes to vēl atgādināt. Runāju vienīgi par rītdienu un tām nākamajām, plaši pārstāstīdams, kā to esmu izdomājis un apsvēris. Pilsētā palikt viņa vairs nevarēja, vispirms jau tāpēc vien, ka viņai nebija naudas dikai dzīvei, un tad šejienes gaisā veselību atgūt tiklab kā neiespējami. Bet viņas tēvam taču bija jaunsaimniecība uz laukiem, maizes kumoss un lāse piena arī tur droši vien atliksies. Protams, vecākiem, vismaz mātei jāzina viss viņas liktenis, bet to es uzņemos nokārtot. Esmu redzējis meitas vēl kļūmīgākā stāvoklī (protams, neko tamlīdzīgu nekad nebiju redzējis), bet neviena māte nav atstūmusi savu bērnu. Ritu atnākšu un aizvedīšu viņu, tur viņa nogulēs pāra nedēļas, pāra nedēļas pasēdēs saulē, bet ap sienu laiku jau būs grābeklis plecās.

Viņa neteica nevienu vārdu, gulēja bālu, sakritušu seju un aizvērtām acīm, varēja domāt, ka aizmigusi. Bet, kad es piecelos projām iet, divas asaras, no skropstapakšas izsprauku-

šās, noslida pār vaigiem. Tas bij labi, labi tas bij, ka viņa varēja jau raudāt. Uz pirkstgaliem iziedams, izvilku atslēgu no durvīm un piezvanīju saimniecei. Izstāstīju šī vakara notikumus un tāpat savu rītdienas plānu. Iespiedu sauļā un cieši lūdzu palikt šonakt pie Emmas un uzraudzīt, ka tā tomēr sev kaut ko nepadara — saimniecei pašai varēja rasties lielas nepatīkšanas. Vai nu aiz tā, ko iespiedu sauļā, vai aiz izredzēm tikt vaļā no nepatīkamas īrnieces viņa labprāt uzņēmās apsardzes lomu un vīkšās tūlīn iet Emmas istabā. Bet gluži neiespējams arī nebij, ka viņai pamodās kaut cik līdzcietības ar to nelaimīgo, gribētu pat apgalvot, ka, klausoties manā stāstā, viņai acis kļuva valgas.

Ģertrūde jau atkal gāja darbā, Almāru naktī glabāja krustmāte. Bērns pat lāgā neieņurdējās, bet viņa visu laiku švīkāja rateļus un dudināja kaut ko, kam vajadzēja izklausīties kā dziesmai, es tiklab kā nedabūju aizmigt. Ģertrūde pārnāca sešos no rīta, krustmāte tūlīn taisījās iet uz centrāltirgu, viņai tur savas pazīstamas pārdevējas, ieņēmusies, ka tikai no tām varēja dabūt taisni tādas reņģes un tādus salātus, kas Ģertrūdei noderēja. Protams, par mani viņa nedomāja, tāpat kā es pūlējos nedomāt par viņu. Labi, ka viņa bij prom, tad es drošāk varēju melot Ģertrūdei, ka man veikala uzdevumā jābrauc uz Alūksni un tikai rītvakar būšu mājās. Stāstot man nepieciešami zemu noliekties, lai aizauklotu zābakus, bet arī tas nebij vajadzīgs. Ģertrūde mani nemaz nepaskatījās, nevaicāja, pat ne vārdu neiebildā. Tādas nu bij mūsu attiecības. Droši vien viņa līdz šim kaut ko domājusi par maniem garaļiem vakariem ārpus mājas un tikpat droši domāja arī tagad. Pilnīgi aplamas aizdomas, bet vai viņa nevarēja kādreiz pataujāt, varbūt es tad tiešām izstāstītu visu un mums nebūtu vairs ne noslēpumu, ne melu, ne to aplamo aizdomu. Bet viņa tikai pārtina un pabaroja bērnu un tad gērbās pati nost atgulties. Vai tad man jāuzmācas ar neprasītiem, varbūt negribētiem izskaidrojumiem, kad viņai bij tik viena alga, kur es pavadu savu laiku un kādi mani uzdevumi? Aizgāju, pat neatvadījies. Mana sirdsapziņa tīra, pilnīgi tīra, man nebij jāuzbāžas.

Vislas kungs atlaida mani labprāt — neatliekamās ģimenes darīšanās, kā es viņam to motivēju. Viņš joprojām izturējās ļoti vēlīgi, algu man bij paaugstinājis līdz simts piecdesmit latiem, bieži vien kopīgi pārrunājām nopietnas veikala

lietas. Man ļoti imponēja tas, ka no vienkārša kantorista ar simts latiem biju uzstrādājies gandrīz vai par principāla ģimenes cilvēku, bet Ģertrūdei viena alga, pilnīgi viena alga, vai man labi vai slikti klājas.

Emmu atradu labāku, nekā biju domājis. Viņa stāvēja pie loga un skatījās laukā. Ap galvu lakatiņš, pēc laucinieku parašas pakausī sasiets, pie gultas pilns koferis, uz krēsla drēbju saīnītis. Tātad viņa samierinājusies un taisījās jau pati — man uznāca liels prieks par to. Saimniece bij turējusi vārdu, visu nakti te nosēdējusi, tagad cēlās un, man garām uz durvīm iedama, pačukstēja:

— Viss kārtībā, viņa brauks.

Un, it kā pati ko ieguvusi, acīm pasmaidīja man. Es izgāju viņai līdzī. Pāri pusnaktij viņas bij runājušas, izrādījās, ka ar otru sievieti Emma bijusi vaļsirdīgāka un runīgāka kā ar mani, beigu beigās viņas īsti siki apspriedušas atgriešanos pie vecākiem un nākotnes izredzes. Tad Emma atkal bij ilgi raudājusi, arī saimniecei likās labi, ka viņa atkal varēja raudāt. Visvairāk bail viņai no tēva. Toreiz šķīroties viņš bij teicis: ja tu tagad nenāc līdzī, tad nenāc nekad, mūsu mājā ne kakta, ne kumosa maizes tev nebūs. Un ko viņa tagad lai saka, kā lai rādās viņam acīs? Saimniece bij drošinājusi kā prazdama, gan jau es to visu nokārtošot. Man arī šķīta, ka nokārtošu, lai gan pašam patlaban vēl nebij ne mazākās jausmas, kā to darīt.

Labi jau tas, ka Emma bij ar mieru, vēl labāk, ka šorīt izskatījās manāmi spēcīgāka un žirgtāka. Es tomēr pasaucu ormani, mēs iesēdāmies un braucām, viņa turēja drēbju pakuņi, es pasmago koferi uz ceļiem. Elizabetes ielas krustos bij iznācis kaut kāds sastrēgums, apturēti divi smagie ormaņi, limuzīns un pretim braucošais otrās līnijas tramvaja vagonš, mums jāpiestāj tieši tam blakus. Minūtes piecas tā dabūjām nostāvēt, bet tās pašas bij man liktenīgas. Pametu acis vagona logā un tūlīņ samanīju karstu šalti nolīstam pāri visam augumam: caur spodro stiklu man tieši acīs raudzījās krustmāte Katrīna! Cik reižu nebiju redzējis viņu niknu, nicinošu vai izsmejošu, bet tagad šajā buldoga sejā bij viss tas un vēl kas vairāk. Nepārprotami, ka viņa pazudināja mani, es viņas acīs vairs nebiju lupatas vērts. Ko labu viņa gan arī lai domātu? — Sieviete man blakus nebij nekāda dāma, es viņas koferi turēju uz ceļiem un droši vien izskatījos tāds, it kā

būtu nozadzis to. Kad atkal varējām braukt, es izvilku mut-
antiņu un noslaucīju sviedrus. Vismaz tas bij labi — es mie-
māju sevi — ka nu cits vairs neatliek, jāizstāsta Ģertrūdei
viss, tad reiz būs skaidrība un atkal miers mājās. Pagaidām
gan nekāds miers man vēl neradās, tāds nelabs paredzējums,
tāda neskaidra nojauda apslāpēja prieku par to, ka uzdevums
veicās tik sekmīgi.

Jūrmalas braucēju vēl nebij necik daudz, no Ķemeriem va-
gons palika pustukšs, aiz Tukuma bez mums vēl tikai četri
strādnieki ar lāpstām un cirvjiem. Kārkli nebij vis varējuši
iepirkties savā Auces apgabalā, bet netālu šaipus Ventspils.
No mazās stacijas trīs kilometru gājiens pa puslīdz labi gran-
tētu, tagad gan atlijušu un krietni dubļainu ceļu. Kārķļu
jaunsaimniecību mums te katrs varēja parādīt — aiz šīs pašas
elkšņiem pieaugušās bērzu birzs un tērces tiltiņa kalnā dzivo-
jamā māja un kūts baltiem skaidu jumtiem. Logu spriešļi
dzeltenā pamatkrāsā, tālāk Kārķlis vēl nebij paspējis tikt.
Jauka mājiņa diviem skursteņiem un apjumu gēvelgalu
augšām tīkami atšķīrās no tām kailajām sērkokociņu kārbām,
kādas te visu ceļu bijām redzējuši pa vagona logu. Ceļa pusē
pat lievenītis, ap kuru jau stiepās neizplaukušas vīnstīgas,
augļu dārziņš ar balti mizotu, acīm redzami vēl šopavasār ap-
sistu kociņu sētu. Tikai kalniņā kāpjot, pamanīju, cik noku-
susi tomēr Emma. No stacijas iznākot, viņa man likās diezgan
spīrgta, tagad stājās pēc katriem desmit soļiem un spieda roku
pie krūtīm, lai gan arī to drēbju sainīti tagad nesu es. Pie
māju ceļa uz grāvīm pārvestām sijiņām sagāztas baļķu galot-
nes, laikam uznācis atkusnis un vedējs nebij varējis pat tos
piecdesmit soļus tālāk tikt. Arī Emma nevarēja tikt tālāk, lai
gan māju ceļš bij sauss un ciets, viņa piesēda uz baļķiem un
paskatījās manī.

— Es nevaru, — viņa teica iesmakusi, — ej tu pa
priekšu...

Man nebij daudz vieglāk, bet ko es varēju darīt. Vilcinā-
damies gāju ar savām paunām, cerēdams, ka katrā ziņā iz-
skries pretī suns un paziņos svešo nācēju, nezina kāpēc tā man
šķita labāk, nekā pašam ieiet un stāstīt. Bet suņa Kārķļiem
nebija, jau pa gabalu ieraudzīju Annu ar ūdens spaini nākam
no cementgrodu akas, bez šaubām, viņa bija redzējusi mani un
varbūt arī Emmu uz baļķu grēdas. Kad, vilcinādamies un
pilnīgi apmulsis, iegāju nelielajā baltajā istabiņā, Anna ar

Kārklieni stāvēja blakus, noskafijās mani, it kā arī es pats būtu ko noziedzies.

— Ak tad tik tālu viņa jau ir, — Kārkliene teica, mani pārsteidza viņas balss, tik ļoti līdzīga Emmas čukstiem. Nu jau vairs nebij atkāpšanās un izvairīšanās.

— Jā, te nu mēs esam, — es atbildēju stingrāk un noteiktāk, nekā pats būtu domājis. — Man šķiet, jūs darītu labi, ja ievestu un apguldītu viņu, izrunāties vienmēr vēl laika būs diezgan. Viņa tik daudz pārcietusi un pagalam sagurusi.

Nezin kā man radās drosme īsos vārdos pārstāstīt, kas bij noticis un kādēļ mēs patlaban esam še. Viņas abas stāvēja blakus, neizrādīdamas nekādu lielu pārsteigumu, it kā mans stāsts jau bijis gaidāms un iepriekš zināms. Kad biju galā, viņas neteica neko. Anna nemaz nebij krunkaināka kā pirms gadiem Rīgā, arī Kārkliene nelikās daudz pārmainījusies, tikai elpoja smagi, kā visi, kam slimā sirds. Ko es viņām vēl varēju teikt? Palikt, kad viņas te sastopas ar pazudušo meitu, tik daudz dūšas man tomēr nebij. Es apvaicājos, kur patlaban Kārklis. Ne viena, ne otra man tieši neatbildēja, tikai abas paskatījās uz to pusi, kur gar kūts galu pauguram pāri slējās neliela priedulāja zaļganpelēkie cekuli. Izgāju laukā, rādīdams tādu seju, it kā man jānodod Kārklam kaut kāds sevišķs vēstījums, lai gan patiesībā pavisam nezināju, ko tālāk darīt.

Izrādījās, ka mājas uzceltas garā un šaurā, līdakas mugurai līdzīgā paugurā. Šajā pusē plavas ar tērces caurteci, kur tikko bijām pārnākuši, otrā — sūneklis ar prieditēm un sikiem bērziņiem. Līdakas aste slaidi nosliecās pret vakariem, visu nogāzi klāja spilgts rudzu lauka zelmenis, aiz tā līdz priedulājam paprāva dumbraina plavas sloksne, kur Kārklis patlaban lauza akmeņus. Tērcē te laikam meta likumu, apzēlušā, purenēm dzeltenā slīgšņā ēda pelēks, neliels, bet ļoti kopts zirgs. Kārklis patlaban kurināja uguni uz tikko izcelta plakana akmeņa, manu labdienu atņēma tikai tad, kad es, atminējies viņa vājo dzirdi, atkārtāju to īsti stipri. Viņa sejā paplauka gaišs smaids, bet tūlīt atkal apdzisa — laikam es izskatījos pēc tāda, kas nenes nekādu labu ziņu. Sarepējusi roka spēcīgi saspieda manu pilsētnieka plaukstu. Kārklis atbīdīja cepuri vairāk pakausi.

— Labi, ka arī jūs reiz apciemojat vecos draugus, — viņš teica, pārļauzdam acis nolejai, kuru vienas vietas raiboja izlauzti, apaļi un jau saskaldīti akmeņi. Mēs apsēdāmies uz

kādas prāvas šķilas, turpat pie ugunskura. Mazliet savādi likās, ka Kārklis neko netaujāja par manas negaidītās ierašanās istajiem iemesliem — nebij taču ne svētdiena, ne parastais pilsētas izbraucēju laiks. Vai tikai viņš nenojauta kaut ko? Klusais vīrs bij ticis neparasti runīgs, novilkta roku pār savu akmeņaino gabalu.

— Pļavu es te taisu, — viņš teica. — Tur tālāk aiz tiem trim bērziem, kur tā brūnā stripa, noteku grāvis uz upi. Kritums pietiekoši liels, jāzļauž tikai akmeņi un nākamo pavasari jāizvelk drenāža — viņi te man augs. Gar tērci, tur, kur pelēcis ganās, tur man trīs hektāri, bet nepietiek. Tagad man ir četras govīs, vismaz astoņām vajag būt, ar to naža muguru lauka te cauri tikt nevar. Kviešu zemes nav, rudzi gan padodas labi, auzas tāpat, mieži — kāds gadās gads. Drusku darba ir, bet par to pašam savi akmeņi, nākamo gadu jāceļ pagrabs, cik ilgi tās piena kannas ar striķi laidīs akā. Es viņus ar uguni plēšu tikpat labi kā tie citi ar pulveri, bez tam tos rībienus no kara laikiem nevaru panest. Jūs jau zināt, man tās ausis tādas pabiezas, ja ko sakāt, tad tā pastiprāk, citādi nedzirdu.

Un, neļaudams man neko iebilst, piecēlās parādīt savu mākslu. Vienā vēciēnā norausa ugunskuru no plakanā akmeņa, rūpīgi notīrīja atplīsušās plāksnes, pasmēla spainī brūnu rāvu no dobes, meistariski uzšāca nokaitētam klučim — tas sprēgādams sakustējās. Skaldītājs paņēma dzelzs lauzni un pašķīra visas četras daļas ar nedaudzām sīkākām drumslām, viņa sejā atplaiksnījās īsta lietpratēja lepnums.

— Darīts, — viņš noteica apmierināts. — Tagad tikai orīti klāt un kalnā augšā. Tā es te viens pats gluži labi tieku galā, no meitiešiem nekāda lāga palīga man nav.

Mani viņš nemaz neizvaicāja, stāstīja par savām pirmo gadu pūlēm un šīs vasaras izredzēm. Šos stāstus es jau biju dzirdējis, vairāk tur labu cerību nekā drošas pārliecības, bet vai tad tas arī jau nebij diezgan daudz? Tad paskatījās saulē un noteica nedrošāk:

— Tā kā pusdienu rādās, būs jākāpj uz mājām.

Kārklis gāja pa priekšu, es pakal gar rudzu zelmeni pa gludi apgāztajiem arumiem. Viņš runāja gandrīz bez apstājas un ļoti skaņi, varbūt, lai es dzirdētu labi, varbūt arī tādēļ, lai neklusītos sevī pašā kaut ko.

— Rudzi šogad būs, par to nav ko šaubīties. Mērcēta sēkla, un rudenī izdevās pašā istā laikā. Kas agrāk iesēja, tiem

šoziem diezgan stipri paputējuši. Un, ja pieturas sauss, jaunedēļ te jānāk ar ecēšu. Ar vasarāju man tā, — jo agrāk, jo labāk, zemīte palīesa, vēlāk vairs nav tas.

Man prātā tikai viens: kā es viņam lai pasaku to? Mana apņemība un drosmē bij pagalam, neko nevarēju izdomāt. Bet, kad bijām kūts galā un pie istabas loga pāvīda Annas krunķainā seja, es nopratu, ka tagad pēdējais laiks. Satvēru viņa elkoni un pielīecies pateīcu bez kāda īevada, ko braucot bīju tik labī izdomājis:

— Es atvedu Emmu. Viņa ir te.

Un, neļaudams viņam atpapties un kaut ko īebilst, steīgšus, muļķīgā kārtā pārstāstīju Emmas likteni. Kārķls vilka pīrkstu pār saules saplaisāto baļķī, kur bīj izrasojušas dzīntardzeltenas sveķu lāses, tad noteīca klusāk, īt kā savu kurlumu aizmīrsis:

— Pie manīs ne. Man nav nevīena brīva kaktā. Vedīet viņu atpakaļ, no kurīenes nākusi.

Nedrošīem solīem gāju pakāļ, no Kārķla gaitas vērodams, ka labs nekas nav gaidāms. Istabā Anna patlaban līka blodu galdā, Kārķlīene bīj atspīedusīes pret nekurināto krāsni, es tūlīņ nopratu, ka viņa valdījās, vīsus spēkus saņēmusi un elpu grūti atgūdamā. Durvīs uz dībenīstābu, kur pīrīmīņ bīju redzējījs gultu ar dīvīem spīlvenīem, tagad cīet, es zīnāju labī, kas tur atradās. Mēs trīs pārējīe aizturējām elpu, kad Kārķls pagāja uz to pusi, nupat vajadzēja notīkt kaut kam nejaukam un nelabojamam, no kā varbūt atkarājas jauna cilvēka līktenis un dzīvība, es jau domājos galīgī zaudējījs un pazudīs. Bet viņš nepīeskārās durvju tvīreklim, uzkāra cepurī naglā pie stenderes, atgrīezās un nosēdās pie galda — mēs, pārējīe, manījāmīes īņemīet savas vīetas. Lējām šķīvjos kartupeļu putru, kurā peldēja trīs žāvētas gaļas gabalī. Vīenu Kārķlīene pārgrīeza uz pusēm un dalījās ar Annu, es bīju tik samulsīs un nekautrīgs, ka sāku skaldīt savējo, lai gan nezīnāju, kā to dabūšu leajā. Kārķls savu bīj sazvejojīs karotē, aplūkoja krītīski, tad, galvu nogrozīdam, ļāva noslīdēt atpakaļ blodā.

— Man tas par līesu, — viņš teīca atkal savā kurlā balsī, — kad ar akmeņīem jāsvīrājas, tad jo taukāks, jo labāks. — Un ļaunām acīm paskatījās abās sīevīetēs, bet tās bīj tik zemu nolīekušās, ka viņu sejas palīka grūti novērojamas. Putru Kārķls strēba dedzīgī, palīelīdam un nemitīgī runādams. Pagājušo rudēnī viņī bīj nobarājušī līelīsku puscūcī. Kārķls uz-

laisījis priekšzīmīgu zāvējamo būdu, tik labu gaļu Rīgā tirgū reti varēja dabūt. Pašu audzināts bij pavisam cits kas, nekā pērkams. Šovasar divi bekonam, saknes Kārklū kalnā padevas labi, apkārtnē ista cūku sēkla — kamēr ieaudzinās paši. Pamazām arī Kārklīene ar Annu sāka piedalīties runā, bīstamākais acumirkļis likās garām, jaunsaimniekiem tik daudz ko stāstīt. Kad bļoda bij pāri pusē, Kārklis, mazliet piespiesti pasniedzamies, nolika karoti.

— Kad ar akmeņiem jāstaipās, par daudz pietempties arī nav teicami.

Kārklīene ar Annu bikli saskatījās. Es piesolījos līdz vakaram piepalīdzēt akmeņu laušanā, tā kā tā šovakar prom tikt nevarēju. Kārklis nogrozīja galvu un pasminēdams noskatījās manās pilsētņieka rokās. Cepure aizķērās aiz naglas, viņam bij stipri nervoza roka, tā rāva ar varu, galvas segu pat mazliet ieklēdama. Mēs aizgājām, skaļi sarunādamies, es pūlējos pēc iespējas piemēroties Kārklā plāpībai un parādīju lielu interesi viņa laukiem un plāvām. Akmeņus no atraktās dobes ceļot, gan maz ko varēju palīdzēt, lielāko tiesu tikai pieturēju sviru, kamēr Kārklis dabūja savu zem pasvērtā stūra. Divas reizes man nācās turēt stipri ilgi, tā ka rokas jau sāka tirpt — Kārklis stāvēja, akmeni un mani aizmīrsis, un skatījās sūneklī, lai gan tur nekas nebija redzams. Savāds cilvēks, kāpēc viņš nevarēja pavaicāt par to, ko domāja, mums abiem tiktu vieglāk. Vakarā uguni viņi istabā neaizdedzināja, mēs paēdām krēslā, Kārklis atkal bij ļoti runīgs, kamēr mēs visi trīs nopūlējāmies tikai šād un tad iemest pa vārdam. Dibenistabas durvis bij ciet, aiz tām klusu, Emma izturējās prātīgi — ja tagad iznāktu, tad labi nebeigtos. Paēdis Kārklis pateica sievai:

— Brīnum silts sameties šovakar. Mēs ar Kurmi iesim pārģulēt kūtsaugšā, siena tur vēl pietiekoši, istabā liekas gultas mums nav.

Kārklīene atnesa divus palagus, man pašaustu segu, Kārklam kažociņu ar ko apsegties. Viņš jau bij ārā, kad Kārklīene, vikstoli man padusē bāzdama, pačukstēja:

— Liekas, ka labi vien būs. Ritu viņš to vairs nekādā ziņā nedzīs prom. Emma neraud, varbūt pat piemīgsusi.

Siena paliekas kūtsaugšā bij sabirzušas smalkas, griestiem cauri spiedās sīva smaka, pa nospārēm vilka mikls pavasara dzestrums. Kārklis ilgi grozījās savā vietā, es izlikos aizmīdzis, lai gan plāno sedziņu tiklab kā nemanīju virsū, man

negribējās, ka viņš tagad runātu — ko es te vēl varēju atbildēt? Tomēr, vēlreiz pret mani atgriezies, viņš ievaicājās:

— Tātad viņa nu ir klāt un domā te palikt?

— Tagad tas ir droši, — es atbildēju, — kur tad viņa lai ietu?

— Tā jau ir, — Kārklis sacīja, — kur viņa lai citur ietu. Bet kas tad viņai tur bij? Tas — ar tām ūsām?

— Tas pats — vismaz es par to nešaubos.

Kārklis apgriezās vēlreiz, es dzirdēju, ka viņš nopūtās un tad palika klusu. Kad rītā nosalis pamodos, viņa vairs nebij kūtsaugšā. Kārkliene izvārijusi kafiju, dzerdams es vēroju, ka dibenistabas durvis atkal vaļā, tur bij redzama tukša gulta ar diviem spilveniem, iztaujāt man negribējās, arī Kārklienei šķietami grūti runāt. Tūlīņ taisijos ceļā, līdz vilcienam tikai pusotras stundas laika.

Rīts bij brīnišķīgs, cīruļi dziedāja, nesaskatāms aizmiglotā gaisā, arumi kūpēja, jaunnedēļ tos jau drupinās ecēsā. Anna iznāca no kūts, kur neapmierināti urksēja bekona barokļi. Viņa gribēja man ko teikt vai vaicāt, bet es izlikos neredzam un steigzos prom. Vakar saules satveicētā baļķu grēda vēdija spēcīgu sveķu smaršu, visa ceļmala bij dzeltena pieneņem, taisni žēl likt kāju virsū. Lejā no tērces pļavas iznāca Emma sabristām kājām, pūreniem pilni pieplūktu priekšautu. Mēs apstājāmies, un abi skatījāmies slapjā ceļā. Tad es saņēmos un uzsitu viņai uz pleca.

— Na, — es teicu, — tagad atkal būs labi!

— Es arī domāju, ka tagad būs labi, — viņa atteica un spēcīgi paspieda man roku. No skropstapakšas viņai atkal sāka spiesties asaras, man bij jāsteidzas, lai nenokavētu vilcienu, nākamais gāja tikai vēlū pēcpusdienā.

Tas bij vismaz pusotra gada vēlāk, Ģertrūde pie manis vairs nedzīvoja, kad es atkal sastapu Kārklu Emmu Rīgā. Viņa stāvēja blakus tēvam, abi kaut ko nopietni pārrunāja, skatīdamies Zemes grāmatu nodaļas durvis. Roku pasniedzot, Kārklam sejā paplauka sirsnīgais smaids, arī Emma pavērās mani kā vecā, labprāt satiekamā paziņā.

— Apsēstieties tur uz sola un parunājieties, — Kārklis teica. — Man te nodaļā jānokārto kāda lieta.

Viņš braši iegāja pa durvīm kā jau cilvēks, kas pilsētā dzi-

vojis un kam sveša padoma nav vajadzīgs. Mēs ar Emmu at-
sēdāties uz sola pagaidīt. Viņai atkal laucinieciski apsiets
lakatiņš, rokas brūnas sastrādātas, bet pati tā atkopusies, ka
grūti pazīt. Bikla un vairīga viņa nepavisam vairs nebij, man
pat likās, ka tā ar vieglu ironiju vēro mani.

— Vai jūs zināt, kāpēc mēs esam Rīgā? — viņa ievaicājās.
Protams, ka to es nevarēju zināt. — Tēvam jānokārto kāda
lieta Zemes grāmatu nodaļā, bet tas nav galvenais. Galvenais
ir tas, ka mēs braucam iepirkties. Man būs kāzas.

Protams, ka es izskatījos stipri pārsteigts, varbūt pat
mulķīgs.

— Tad diezgan ātri tas jums gājis, — es kaut kā nomur-
mināju.

— Mums tur viss iet diezgan ātri, — viņa smējās, bet tūlīt
atkal kļuva nopietna, pat pārāk nopietna. — Viņš dzīvo tur-
pat mums kaimiņos, robežas priedulājā aiz akmeņu pļavas.
Neviena akmens mums tur vairs nav, šopavasār nopirkām
otro zirgu un pļaujam ar mašīnu. Viņi tagad tur aug.

— Un pagrabs jums tagad arī ir, — es ieminējos, nezina-
dams citu un vairīdamies no tā, ko viņa droši vien gribēja
vēl teikt.

— Jā, tagad mums ir pagrabs, piena kannas vairs nav jā-
laiž akā, sviestu divas nedēļas var paglabāt svaigu... Viņš ir
atraitnis, padzīvojis, dēls strādā turpat stacijā uz dzelzceļa.
Bermonta laikā drusku kontuzēts, kreisā roka labi neklausā,
bet totiesu es tagad esmu stipra kā briedis.

To es jau redzēju un nešaubījos. Tomēr viens jautājums
man bij uz mēles, tikai nekādi nedabūju laukā. Labi, ka viņa
no skatiena vien jau saprata, nolaida acis grantētā celiņā un
mazliet piesarka.

— Jā, — viņa teica klusāk, — es viņam izstāstīju visu.
Nevar taču apprecēties un glabāt tādu noslēpumu. Divas die-
nas viņš domāja, tad atnāca un sniedza roku. — Labi, — viņš
teica, — es arī neesmu nekāds eņģelis, pie tam tāds vienrocis.
Kas bijis, tam stripu pāri, mums abiem būs tik daudz darba.
Labi, — es atbildēju, — tad strādāsim.

— Kad labi, tad labi, — es noteicu, pasniedzu viņai roku un
piecēlos iet. No Kaļķielas gala tuvojās pirmās līnijas tram-
vajs. Pāri ielai stingriem soļiem nāca Kārklis, kādu papīru
rūpīgi pētīdams. Viņiem vēl iepirkumi kāzām, un mani Višlas
kungs gaidīja ar izpirktiem vekseliem.

No Kārkliem pārbraucis un līdz vakaram nostrādājis, Ģertrūdi mājās nesastapu. Jau ceļā un vēlāk kantorī biju domājis, kā vislabāk iesākt to, kas tagad katrā ziņā pavēstījams. Emma bij drošā vietā, mans uzdevums puslīdz kārtīgi paveikts, pat palielities varēju. Bet, kad iedomāju, ka krustmāte Katrīna mūs abus redzēja tur ormanī un ka par to, bez šaubām, pastāstījusi Ģertrūdei, tūlī pazuda katra patika lielībai. Iste-nībā mans stāvoklis bij diezgan kļūmīgs. Ko viņa gan lai domā par vīru, kas vizinās ar svešām sievietēm? Ko lai saka par tām divi dienām, kad biju prom? Vai tad es netiku me-lojis, ka izbraucu veikala darīšanās? Ak, šie sasodītie, muļ-ķīgie meli!

Bet vai tad tie vien bij? Ko es darīju visas šīs nedēļas, visu šo garo laiku, kā Kārklū Emmu atradu «Valzivī»? Vai tur nebij tādi paši meli, nepārtraukta virkne melu — diena pēc dienas kā asi mezglotā pavedienā tagad aizrita manās atcerēs. Vai es nevarēju, vai taču es nevarēju izstāstīt pašā sākumā. Ģertrūde droši vien saprastu, un viss būtu skaidri un kārtībā. Jā, vai patiešām es to drīkstēju pēc tam, kad biju staigājis gar Emmas durvīm un gandrīz ar varu ielauzies iekšā? Es sarku, mājup nākdams, labi, ka viņa bij darbā, šovakar tā kā tā nevarētu acis pacelt un vārdu dabūt pār lūpām. Jo vairāk par to domāju, jo kļūmīgāka man likās klizma. Netīra sirds-apziņa — tikai tagad sāku apjaust, kāds nejauks drauds slēp-sajā sen dzirdētā frazē.

Krustmāte, protams, bij mājās un auklēja puiku. Es pie-spiedos izlikties bezrūpīgs, pat mazliet vieglprātīgs un jautrs. Gāju paskatīties bērņā, ko jau sen nebiju darījis. Bet aukle aizslēpdama noliecās tam pāri un pavērās augšup manī tik ļaunām acīm, ka es galīgi sašļuku. Tātad bij vēl ļaunāk, nekā es to varēju iedomāties, droši vien Ģertrūdei bus tādas pašas acis, un ko pret tām lai iesāku?

Izgāju virtuvē, kur krāsniņā parasti glabājās pusdienas. Šodien tur nebij nekā. Aizsvilās dusmas: tātad mani še pat par mājinieku neskaitīja! Vai tad patiešām esmu jau ticis tik liels noziedznieks, ka pat pašam man vairs nedos? Pavēru istabas durvis un novaicāju strupi:

— Kāpēc šodien ēdiena nav?

Atbilde bij tikpat strupa:

— Tāpēc, ka nevarēja zināt, vai ēdējs vēl atgriežas.

Saturs bij tāds: vai viņš ar to svešo sievieti nav aizlaidies lāpās. Aizcirtu durvis un izgāju paklaidnāt pa ielu, te iekšā nebij izturams. Bet arī ārā nekļuva labāk, mocīja dusmas, nožēla, šaubas un nelāga paredzējums, krustmātes izskats un izturēšanās arī par Ģertrūdi nesolīja neko labu.

Viņa tikai rītā pēc sešiem pārnāca no darba. Aizmirdis nebiju, bet izlikos, pusviru acīm vērodams viņu. Ģertrūde nemaz nepaskatījās, it kā viņai būtu gluži viena alga, vai tas esmu es vai kāds gluži svešs cilvēks. Arī tad viņa nepagriezās, kad krustmāte, no gultas piecēlusies, nicinoši pamāja ar galvu uz manu pusi. Tāda vienaldzība sāpināja un pazemoja vairāk nekā vislielākais niknums un rāšanās. Kaut kas mani saslējās pret tādu noniecinājumu — pat jautājuma vērts viņa mani vairs neturēja. Zēniska pašmīla ir bijusi viena no manām lielākām vājībām, es sajutos aizskarts vissāpīgākajā vietā. Un piepeši zināju skaidri, ka neko viņai neteikšu par savu noslēpumu, nekad viņa nedabūs zināt, kas tā par sievieti, ar kuru es braucu, un kādi man ar to bij nolūki. Ja jau ne, tad ne — tāds no laika gala bijis mans princips, no tādas ietiepīgas spītības neviens nav spējis mani atradināt.

Dzīve slīdēja tālāk savu gaitu, tikai tagad tā bij izvērtusies pavisam savāda. Ārēji it kā nekas nebūtu sevišķi grozījies — Ģertrūde gāja savā un es atkal savā darbā, pusdienas man allaž bij krāsniņā, nācu kārtīgi mājās, sāku lasīt, mēģināju šo un to uzrakstīt, izgulējos un rītos piecēlos istā laikā. Ģertrūde nebij dusmīga — laikam tāda viņa nemaz nespēja būt. Tikai klusāka, pavisam klusa ar mani, bet toties runīgāka ar bērnu. Nekad man neizdevās saklausīt, ka, ar to čivinādamās, viņa pieminējusi arī manu vārdu. Un, kad reizēm nejauši pagadījās ieskatīties viņai acīs, es tur redzēju tikai skumjas, tik dziļas, ka pati dzīle tām nemaz nebij saskatāma. Maigākos brīžos man sākumā vēl uzplūda ilgas pēc agrākā tuvuma un sirsniņas, bet jau pārāk cieši biju ievilcies savā iedomātā

apvainojumā un spītībā, ar varu apslāpēju šo sentimentālo tieksmi, iestāstīdams sev, ka tā tikai jutelība un nevīrišķs glēvums. Tā mēs dzīvojam kā divi svešinieki, kas naidojas, bet tikai cenšas pēc iespējas mazāk apgrūtināt un traucēt viens otru. Krustmāte izlikās manis nēz nepamānām, kad mums gadījās sastapties durvīs, viņa ikreiz atkāpās un ļāva man pirmajam iziet laukā. Skaidri tas nebij pasakāms, bet reizēm man likās, ka viņa nebūt neskumst par mūsu atsvešību, mani nekad nebij varējusi īsti ciest. Ar bērnu rīkojās tā, it kā man pie tā nebūtu ne vismazākās daļas, ka tas piedēvētu Ģertrūdei un viņai pašai. Viegli saprotams, ka tas atkal aizskāra manu pašmilu, man arī tas mazais sāka likties vainīgs pie mūsu nedabiskās dzīves un vēsajām attiecībām.

Kaut kas jau te bij vainīgs, tikai ne es, jo tālāk, jo ciešāka un drošāka man tika tā pārliecība. Kādu nāves grēku tad es galu galā biju nodarījis? Vislas kungam bij Bredenfelde, un tomēr viņa sieva samierinājās, viņi atkal salaba un tagad dzīvo pilnīgi saskanīgi. Bērnu dēļ — tā taču viņa man teica. Bet man taisni aiz šī bērna jāpaliek svešniekam paša mājā. Vai tad laulības dzīvē notikās tādi vien nevainīgi incidenti kā man ar Kārklū Emmu? Katram var gadīties savs vājuma brīdis, neviens neesam eņģelis... Piemēru dzīvē bij vairāk, nekā vajadzīgs, mana atmiņa tos uzlasīja citīgi, virknēdams un kombinēdams kļuvu arvien nevainīgāks un taisnāks sava paša acīs.

Tomēr vēlreiz man uznāca tāda kā nožēlas lēkme un diezgan spēcīga dziņa atzīties Ģertrūdei. Tas bij pāra mēnešus vēlāk, kad Kārklū Emma man atrakstīja sirsniņu vēstuli. Sākumā viņai bij klājies diezgan grūti, bet tagad pieradusi un samierinājusies. Neviens viņai neko nepārmeta un neatgādina bijušo, tas pagājis kā ļauns sapnis, veselība uzlabojusies, viņa pati izbalsinājusi savu istabiņu, dzīve bij mierīga un tīkama. Pats Kārklis pierakstījis dažas rindas pusē nopietni, pusē pa jokam. Man taču būšot arī brīvlaiks — lai mēs aizbraucot visi četri padzīvoties. Kūtsaugšā tagad esot svaigs siens, piena, cik uziet, maizi viņa vecene cepjot kā diplomēts beķeris. Vislabāk, ja es pavisam brauktu pie viņa par vasaras puisi, tā būtu cita dzīve nekā te pilsētā, rudzi viņam šogad kā niedras, puika taču drīz iešot kājām, varētu paskraidīt ar cūkām... Ar Kārklīm man saistījās vislabākās atmiņas, siltā uzplūdā uz pirkstgaliem aizgāju pie bērna ratiņiem. Almārs

gulēja mierīgi, reizēm pakustinādams mutē savu zīzamo. Brašs puika, tur nebij vārdam vietas. Pirmā pūka jau nogājusi, istie dzeltenie mati sāka mazliet iesprogoties. Ģertrūde gulēja, cieši aizmigusi, augums piebriedis pilnīgāks, vaigu galos glezns sārtums aiz veselības un vasaras tveices. Apsēdos gultas malā un uzliku plaukstu viņas kailajai rokai. Bet tā miegā paraustījās un atvirzījās nost. Ģertrūde pavēra acis, miegaini paskatījās un aizgriezās pret sienu. Jādomā taču, ka redzēja mani — un griezās tomēr! Un taisni tajā acumirkli pavērās durvis, ienāca krustmāte Katrīna. Pavērsa mani taisni tādas pašas acis, kādas jau reiz biju redzējis — aiz tramvaja loga, kad ar Emmu sēdēju ormanī. Tātad pēc viņas domām atkal nogrēkojos, piesēzdamies pie sava paša sievas. Es uztrūkos kājās, aizgāju klaudzošiem soļiem un aizcirtu durvis. Ja ne, tad ne, nav vajadzīgs!

Pēc piedzīvojuma ar Kārklu Emmu krogu dzīve man bij galīgi apriebusies, pretīgi pat paiet garām durvīm, pa kurām laukā spiedās pazīstamā kāpostu un ceptu desiņu smarša. Bet es sāku biežāk apciemot savus draugus «Plēsuma» redakcijā, garus vakarus nosēdēju tur, plāpādams un citiem darbu kavēdams. Incidents ar manu draugu Frīdi bij jau aizmirsts, mani tur uzņēma pa vecam. Reizēm ieaicināju viņus arī mājā pie sevis, galvenā kārtā, lai ieriebtu krustmātei Katei, tā lika manī nepārprotami, ka mani paziņas viņai tikpat pretīgi kā es pats. Četrus vakarus Valguma Fricis lasīja savu jaunāko romānu, es cerēju, ka arī Ģertrūde kaut cik ieinteresēsies un ka tā varbūt aplinkā ceļā tiksīm tuvāki viens otram, bet cerības nepiepildījās. Autors bieži sajūsmojās un deklamēja tik skaļi, ka bērns satraucās un nebij vairs tik viegli aizmidzināms. Un tas viņai tagad allaž pirmajā vietā, varbūt pat vienīgais, kam viņas acis kaut kāda nozīme. Draugi tāpat nomaņija manas sievas vēsumu un atturību, lai gan tieši viņa to neizrādīja. Pirmajā vakarā klātesošais Kalvietis, tas gaisa lido-tājs, pavisam nekautrīgā kārtā nosauca mana drauga sacerējumu par mannā putriņu. Pamazām mūsu seansi aprāvās, es atkal paliku viens ar kluso Ģertrūdi un sapikušo krustmāti Katrīnu, mans īgnums pieauga, es vēl dziļāk noslēdzos sevi un mēģināju ignorēt arī to trešo, kam droši vien bij sācis sāpēt vēders, naktīm viņš gulēja diezgan nemierīgi, neļaudams gulēt Ģertrūdei un pavisam nepatīkamā kārtā traucēdams mani. Kad viņš sāka pārāk skaļi brēkt, sieva ar viņu

aizgāja virtuvē pie krustmātes, bet man no tā labāk netika. Biju kļuvis pavisam nervozs, lai viņa darija ko darīdama, visur es redzēju nodomu un savu tiesību aizskārumu.

Zēns sāka nopietni slimot, krustmāte viņu gandrīz nemaz vairs neizlaida no rokām, velteņa kurpēm šlūkāja pa grīdu, vēl vairāk sabojādama manus nervus. Atnāca mūsu vecais ārsts Filds, nekādu īstu kaiti neatrada, bet domāja, ka cēlonis varētu būt aiz kaut kādiem iemesliem sabojāts mātes piens. Par bērnu viņš vispār interesējās mazāk, visu laiku vēroja un pētīja Ģertrūdi.

— Vai jums nav kaut kādas lielas nepatīkšanas un sirds-ēsti? — viņš iztaujāja to savā baltiešu izloksnē. — Jūs izskatāties kā sanikusi, un tādas lietas bērnam nekad nenāk par labu.

Atkal tikai bērnam, vienīgi tam — par mani ne vārda. Es klausījos uzmanīgi, ko Ģertrūde uz to atbildēs. Bet viņa tikai nogrozīja galvu.

— Savas nepatīkšanas laikam ir ikkatrā laulības dzīvē, bez tām vispār nemaz nevar būt. Bet es nedomāju, ka man tās jaunākas kā citām sievietēm.

Tātad atkal tā pati vecā vienaldzība, pat īsti ienīst mani viņa neturēja par vajadzīgu. Tātad es pēc viņas domām biju tāds niekalbis un blākus persona, ar ko nemaz nav nopietnāk jārēķinās. Labi uzglabātais un asinātais dzelonis iedūrās atkal. Ārsts caur brillēm noskatījās mani — es izlikos tā, it kā nemaz nebijis te klāt.

— Klausieties, Kurmi, — Filds teica, — piegrieziet lielāku vēribu savai sievietei. Darbs slimnīcā bojā viņas veselību, tad gādājiet, lai vismaz mājās viņai miers un visas iespējamās ērtības.

— Man šķiet, taisni par to es gādāju, — es atbildēju dzestri. — Mēs neesam bagāti, bet divistabu dzīvokli varbūt tomēr varētu noīrēt, tad viņai un bērnam būtu sava un pilnīgi ne-traucēts miers. Bez tam man ir paziņas uz laukiem, ja viņa gribētu aizbraukt uz kādu laiku — —

Ārsts pagaidīja, vai Ģertrūde neatbildēs man, bet, kad viņa to nedarija, ieminējās pats:

— Tas patiešām nebūtu slikti: lauku gaiss, saule, sveigs piens — labāku neko nevar vēlēties. Vai jūs nemēģinātu dabūt, teiksim, mēnesi atvaļinājuma?

Ģertrūde enerģiski papurināja galvu.

— Visus likumīgos atvaļinājumus esmu izmantojusi pa dzemdību laiku, tagad man vairāk nekās nepienākas, savu vietu slimnīcā nevaru un negribu atstāt.

Nevaru un negribu — man likās, ka arī tur kaut kas slēpās, biju kļūvis tik jutēlīgs un aizdomīgs, ka katrā niekā un katrā teikumā jaudu ko neizteiktu. Pat par to viņa neinteresējās, uz kuriem es varētu viņu aizsūlīt, — protams, vairāk man nebij ko teikt, sakodu zobus un klusēju.

Filds parakstīja kaut kādas tējas tiklab mazajam kā mātei, istu medicīnisku zāļu viņš tiklab kā neatzina. Pēc nedēļas bij jāaiziet pēc jaunas receptes. Krustmāte Katrīna zināja tikai Martas, Papeļu un Brīvības ielas un ceļu uz centrāltirgu, bez tam redzēja tik vāji, ka uzrakstus stūros nevarēja salasīt. Tā iznāca, ka arī man reiz jāizpilda kāds uzdevums dēla un sievas labā. Tad vismaz tam es vēl noderu — cepuri galvā likdams, nodomāju sarkastiski.

Doktors Filds dzīvoja ārpišētā, dzelzceļa tuvumā, pavisam niecīgā šķērsielīnā ar apalakmeņu klāju un maziem koka nemeļiem, starp kuriem kā tornis pacēlās tikai viena vienīgā smieklīgi šaurīņa piecstāvu māja. Protams, ka ārsts varēja dzīvot tikai tajā, numurus nevērodams, devos tieši turp. Bet tajā piecu dzīvokļu sarakstā Filda vārds nebij atrodams. Izrādījās, ka esmu pagājis garām, ārsts mitinājās vienā no tām koka būdām — otrā pusē bij mazs dārziņš ar trim aizkaltušām bumbierēm, pie durvīm ovāla, emaljēta, applīsusi plāksnīņa, uzrakstu tikko varēja saburtot. Trīs reizes nācās piezvanīt, pirms kāda laipna vecīte mani ielaida.

— Doktora kungs guļ, un es slikti dzirdu, — viņa atvainojās smaididama, — tāpēc jums tik ilgi bij jāgaida. Dažam te gadījies vēl sliktāk, jāaiziet, nemaz iekšā netikušam.

Mazā priekšīņa piekravāta apbružātām mēbelēm, uzgaidāmā istaba ar trim krēsliem, uz galdiņa nodriskāti žurnāliši vācu un latviešu valodās. Acīm redzami nekādas plašas prakses manam citreizējam ārstam vis nebij. Grīda zemāk par ielas līmeni, galva jāpaceļ līdz lodziņa augšējam spraislim, lai saskatītu garāmgājēju sejas. Tīrs te viss, tikai pagalam izmīts un nobružāts, uz laukiem zem šādu istabu grīdām naktīm rupuči kurkst. Labi pailgi bij jāgaida, līdz pavērās kabineta durvis. Filds bij apjozies strīpainā nakts mētelī, sirmā bārdiņa neuzsukāta, acis vēl mazliet samiegojušās. Ja viņš nebijis tik kalsnējs un neliels, es tur sazimētu tādu kā līdzību

ar savu nelaīki mežkungu Švolkovski. Kabinets tādiem pašiem zemiem griestiem, zem kuriem tikko patilpa trīs sarkani lakoti grāmatskapji. Ādas dīvānam no stūra rēgojās laukā polstējuma šķipsna, ārsta instrumentu aiz stikla durtiņām nebij daudz, mazliet savādi šajā nabadzīgajā telpā izskatījās divi zeltoti veca stila pulksteņi zem kristāla jumoliem uz kamīna konsola, tie tikšēja kā sacenzdamies. Doktors pamanīja manu pētītāju skatienu un pasmaidīja, noslaucītās brilles aiz ausīm metinādams.

— To jūs sapratīsiet, kad būsiet vecāks, jaunībā tā nevēro stundas un minūtes, ar kurām aizslīd mūsu mūžs. Diemžēl, mēs viņas sākam skaitīt tikai tad, kad jau par vēlu un neko vairs nevar atgūt.

— Atgūt taču vispār nevar neko, — es prātoju, uz ādas dīvāna sēdēdams, kāju izplisumam pārlicis — man nezina kāpēc bij drusku tā kā kauns ārsta vietā. — Ko tad Gēte saka par acumirkli?

Filds pamāja ar galvu.

— Es zinu, ko viņš saka. Bet taisni tāpēc, ka neviens acumirklis nepaliek stāvam, mums būtu jāraugās, lai paši nevienu nepazaudējam velti un citiem to nesarūgtinām.

Vai viņš ko nojauca? Bet nē — ko viņš varēja zināt par manām un manas sievas attiecībām. Tā kā doktors acīm redzami labprāt bij ar mieru papļāpāties ar mani, es iegrozījos sēdeklī ērtāk un ieminējos:

— Vai jūs jau sen esat prom no slimnīcas?

— Drīz būs gads. Nevarēju tur vairs ilgāk — tas ir, pareizāk sakot, viņi tur negribēja mani ilgāk paturēt. Redze palikusi pavāja, un ārsts bez asām acīm nav vairs ārsts. Bez tam es nevarēju un nevarēju pierast pie tiem zāļu preparātiem, ar kuriem mani kolēģi tik izšķērdīgi devīgi. Katram jau ir kaut kas tāds, ko sauc par profesijas principu, nezina, kāpēc manējs lai būtu sliktāks par tiem citiem. Vārdu sakot, es tagad saņemu nelielu pensiju, šī būda arī pieder man pašam, dažreiz pie manis iegriežas arī viens otrs no bijušiem slimnīcas pacientiem, piemēram, tāpat kā jūs. Man ir mazs dārzelis ar trim bumbierēm un puķu dobēm, tur es rakņājos cauru dienu, protams, ja nesēdu šeit un neskaitu tos pašus Gētes acumirkļus.

Viņš nolūkojās manī diezgan ilgi, aiz briļļu spīduma acu izteiksme nebij lāgā saskatāma, tomēr man kļuva drusku neomulīgi.

— Sakiet man, — Fīlds teica, tagad acis uz saviem pulksteņiem pavērsis, — kas īsti ir ar jūsu sievu. Bērnam es nekādu organisku kaiti atrast nevaru, savam vecumam viņš taisni lieliski attīstījies. Vaina ir mātei, par to esmu gandrīz vai pārliecināts. Vai viņai slimnīcā nav kaut kādi sarežģījumi? — lai gan es to neticu, viņa ir tā labākā kopēja, kādas man praksē gadījušās.

— To es arī zinu no saviem piedzīvojumiem, — es atnurdēju.

— Vai arī —, — ārsts grozīja papīra griežamo nazi rokās. — Tas gan ir tāds diskrēts jautājums, jūs varat arī nealbīdēt, bet es nu reiz esmu tāds savādnieks, allaž meklēju cēloņus, kas citiem liekas nestāvam nekādā sakarā ar redzamo kaiti pašu. Tātad — vai jums laulības dzīvē nav kāds konflikts?

Ko viņš tā tirdīja? Kas man varēja galvot, ka nedara to pašas Ģertrūdes slepenā uzdevumā? Es piespiedos pasmieties.

— It nekā tāda, kas varētu bojāt viņas veselību un atstāt iespaidu arī bērnam. Jūs jau dzirdējāt, ko viņa pati teica: savas nepatīkšanas gadās ikkatrā laulības dzīvē, bet viņai tās nav ļaunākas kā citām sievietēm.

Arsts pamāja ar galvu.

— Māsa Ģertrūde ir prātīga sieva, es nešaubos, ka ar viņu jūs varat nodzīvot laimīgu mūžu. Vienu gan jums teikšu: nekad nevajag pārāk pieķerties bērnam, tas dažreiz var beigties ļoti kļūmīgi. Zināms, tur gan izšķiroša loma instinktam, tā saucamai aklai tēva un mātes mīlestībai, bet par to mums jau dots saprāts un griba, lai turētu zināmās robežās šo tīri dzīvniecisko dziņu. Es savā laikā esmu strādājis arī psihiatriskā slimnīcā, liels procents pacientu mums tur allaž gadījās aiz šīs neprātīgās mīlas. Pats personīgi diezgan tuvu pazīnu kādu pāri — viņa bērna pēc saslima un nonika diloni, viņš to abu pēc sirga ar melanholiju vissmagākā formā un droši vien nekad netika īsti vesels.

— Ar mani tas nevar gadīties, — es apgalvoju.

— Viriešiem tas vispār gadās daudz retāk, — Fīlds teica. — Tomēr modernās laulības ir tik vāriģi sasvarots institūts, ka dažreiz tirais nieks tos ratus izsit no sliedēm. Nervozi mēs

esam un maniaki turklāt, mūsu psihe ir kā optisks stikls, ko pats visvieglākais dvasas pūtiens var apmīglot, un tad no visas tās dzidres nekas nepaliek pāri, atskaitot paša un citas mocības, no kurām vaļā vairs netiek.

Atkal man modās aizdomas, vai tikai viņš ko nezina un nerunā par mums. Bet doktors skatījās pa logu, aiz kura krēslā garām nīrbēja reto gājēju kājas.

— Man prātā kāds atgadījums paša — — tas ir, kāda mana laba drauga dzīvē, aiz kura viņš tikko neaizgāja bojā. Ja jums patika pusstundu paklausīties — — tās tējas nekur nepaliks, nedomājiet, ka es pats no tām ceru lielas lietas.

Man bij tāda nojauda, ka viņš var pastāstīt kaut ko, kas sakarā arī ar mana paša nelaimi. Pasteidzu apgalvot, ka klausīšos labprāt un ar prieku. Biju taču samērā vēl jauns un tik maz piedzīvojis.

Pārāk garš tas stāsts neiznāca. Protama lieta, Filda paziņa bij Baltijas vācietis, no kaut kādas ārstam līdzīgas profesijas, cilvēks ar lielām izredzēm un plašu praksi, samērā labi nodrošinātu dzīvi un pietiekamiem ienākumiem. Sieva ārzemniece, kādreiz bijusi aktrise, paprāvu mantojumu saņēmusi, dzīvoja pie tantēm, kuru šai sieviešu kategorijai nekad netrūkst. Viņi apprecējās aiz tā saucamās tīrās milas, bez aprēķiniem un kaut kādām nepiepildāmām cerībām. Trīs gadus ilga šī idile, radi un paziņas turēja viņus par isti laimīgiem, arī viņi paši domāja tāpat, visi kopā gaidīja bērnu. Tas atnāca pēc trešās jūrmalā pavadītās vasaras, jauks puisēns, par kuru atkal tām pašām tantēm bij vislielākais prieks. Četrus gadus garš bij idiles turpinājums, tagad jau trijatā, tāpēc vēl jaukāks. Tēvs ar māti sacentās bērna lūtināšanā, bet arī šie viņi sapratās labi, bez nenovīdības un konfliktiem. Nēlabais (dažreiz viņu sauc arī par likteni) bij dīdījis vīru kādas jūnija sestdienas vakarā aizbraukt no Rīgas uz jūrmalu par diviem vilcieniem agrāk, nekā parasts. Tāpēc stacijā viņu šoreiz negaidīja sieva ar dēlu. Viņš viens pats aizgāja uz vasarnīcu, nesdams saini visjaunākā modeļa automobili, kas tikko bij izlikts rotalveikala logā. Zālē bij puskrēsla un vēss, verandas durvis un logs vaļā, nemanāms caurvējš tikami dzesināja dienā allaž pietveicēto telpu. Vīrs atstiepās mikstā krēslā, vēl ar platmali pievēcinādams pieri svaīgu gaisu. Tā viņš negribot noklausījās paklusu sarunu uz verandas. Pazina savu veco draugu, tas patlaban bij tas runātājs.

— Jauki te ir pie jums, tas tiesa, — draugs teica gandrīz čukstus, — bet pirms pieciem gadiem bij nesalīdzināmi jaukāk.

— Nezinu, — sieva atbildēja, — kas te varēja būt jaukāks. Dārzs mums tad tikko vēl sāka izaļot, redziet, tur tā tūja vēl nebij cilvēka augumā.

— Taisni jūsu augumā viņa bij, — draugs dedzīgi atsauca. — Jums toreiz mugurā bij zaļa kleita, un, kad jūs stāvējāt blakus, es teicu jūsu vīram: paskaties, vai tur tev neaug divi dzīvības koki?

— Tiesām tā jūs teicāt? Un ko viņš atbildēja?

— Viņš toreiz bij kā spārnos. Jā gan, — viņš atbildēja, — tikai ar to starpību, ka tas īstais nekad nedzen atvases, bet tam otrajam būs.

— Tiesām tā viņš teica? — sievietes balsī skanēja sapīkums. — Bet tas taču bij diezgan nekautrīgi.

— Citam varbūt, bet ne vīram, tam daudz kas atļauts, viņam taču neaprobežotas tiesības.

— Na, tās robežas gan laikam arī sieva zin nospraust. Ko visu tikai jūs nesarunājat savā starpā!

Drauga balss kļuva vēl klusāka.

— Arī mēs tos laikus daudz ko tikām pārrunājuši. Atcerieties, kad spēlējām tenisu vai manā jahtā vizinājāmies pa Lielupi. Jums reiz mutautiņš iekrita ūdenī, man bij peldus jāmetas tam pakal. Atminaties?

— Kā nu to lai aizmirst, — sieva glaimota pasmējās. — Jūs jau bijāt tāds trakgalvis.

— Kas mani tādu pataisīja?

Saruna palika tik klusa, ka no istabas vairs nebij saprotama. Vīram tomēr likās, ka viņa turpinās joprojām un ka čukstiem piejaucas arī apspiesti smieklī. Pa starpām aizšķinda glāzes, tād tie tur arī iedzēra. Galvot viņš nevarēja, vai tas tā bij patiesībā, vai viņa satrauktā dzirde tikai iedomā tvēra visas šīs skaņas. Bet galu galā tas arī viena alga, viesulis, sa-grābis viņu, grieza bīstamā vērpatā, viņš neko neiespēja pret šo apdullinātāju un svelmētāju varu.

Likās, ka viņš vēl vienmēr dzird to briesmīgo sarunu, teikumi nebij nekur aizskanējuši, kā indīgas mušas tie vēl džinkstēja tepat ap galvu un smeldzoši dzēla ausis. Tie tur uz verandas katrā ziņā runājās joprojām un smējās, galvas kopā sabāzuši. Tagadējās halucinācijās jaucās atmiņas par

bijušo, nejauši izceltas aprautas ainas, kas likās neizturami spilgtas un pārliecinošas, konsekvences un slēdzieni, no kuriem pārskrēja auksti šermuļi. Pirms pieciem gadiem — viņš teica... Un puisēns tagad bij četrus gadus vecs... Tiesām likās, ka draugs toreiz te ciemojās gandrīz katru dienu, vīram mājās pārnākot, tas allaž bij jau priekšā. Snobs un sportsmenis, gaišās biksēs, balti gludinātā krekļā, platu jostu ap vidukli, kur aizsprausts kāds zieds. Un kā sieva tam smaidīja, cik viegla un jaunavīga bij viņas gaita, kā vasarnīcā trīcēja viņu abu smiekli... Viņš pats, vientiesis un nelga, bij smējies līdzī un priecājies par sievas jautrību...

Kaut cik viņš atjēdzās, kad ienāca kalpone un aizdedzināja spuldzi. Piecēlās un gāja uz verandas durvīm, kā kaut ko stingri apņēmies, lai gan patiesībā viņam nebij nekāda nodoma un viņš pagalam nezināja, ko darīs nākamā acumirkli. Tā tad arī iznāca, ka viņš nepadarija neko, it neko. Tie abi sēdēja pitos niedru krēslos viens otram pretī, katrs savā galda pusē, dzēra limonādi ar ledu. Bij jau manāma krēsla, sejas tikai ēnaini saskatāmas, bet tāpēc likās vēl noslēpumainākas un aizdomīgākas. Vīram nekas prātīgāks neienāca prātā kā tikai banāla fraze:

— Ā, limonādi dzerat! Un es domāju, ka šampanieti.

— Limonāde labi atveldzē, — sieva teica. — Ieliet tev ar?

— Pateicos, — viņš atbildēja sakostiem zobiem, — man nav tik karstas atmiņas.

— Šis dienas tveice bij karstāka par visām atmiņām, — draugs piezīmēja. Pat šajā teicienā jaudās kaut kas aizdomīgs. Tie abi iesmējās, un vīrs savā apmāktībā smējās līdzī — gluži kā tos laikus. Un tūlī arī pats apjauca, ka gluži kā tos laikus, ka varbūt nekas nav grozījies, ne lomas mainījušās. Sieva pamanīja sainīti viņam rokā un vaicāja:

— Kas tev tur ir? Zēnam atkal kaut ko pārvedi? Tu viņu par daudz pieradini, viņš savas lietišķas lauž tā, it kā tās nemaz naudu nemaksātu.

— Nē, tas nav zēnam, — viņš meloja, — man pašam kādi nieki.

Viņa bij pieminējusi bērnu, tas vīra domas ierosināja citā virzienā. Viņš atvainojās par traucējumu un aizgāja guļamistabā. Bērns bij aizmidzis, uzdegtā spuldze apspīda apaļo seju. Vīrs noliecās un acīm piesūcās šai sejai. Māte dienvidnieces tipa, melniem matiem un brūnām acīm, viņam pašam

mati atsīta nelielu piesarkanumu. Zēns klasiski blonds, ūdenszīlām acīm un pastrupu degunu — sieva apgalvoja, ka pilnīgi atsīlies viņas mātē, kas bijusi tīrasīņu vāciete, kamēr tēvs elzasiešu jaukuma. Tas jau varēja būt, daba labprāt mīlēja tādus izlēcienu, bet sievas māte mirusi jau pirms gadiem divpadsmit, un draugam arī bij gaiši mati un pastrups deguns... Neko noteikti nenoskaidrojīs, bet vēl mazāk kaut ko izkļiedējis, vīrs izgāja ārā. Liedaga bij ļaužu pilna, viņš atgriezās priedēs un pa roku galam iesvieda sainīti krūmajā — gan sveši bērni to rītā atradīs. Mājā viņš atgriezās tikai pēc pusnakts.

Uguns bij iemesta sausā kūdrājā, tas gruzdēja pamazām, bet neatlaidīgi, atstādams aiz sevis tukšu izdegu. Vīrs slepus vēroja savu sievu, vēroja draugu, kas te vēl pa retam iegriezās, vēroja bērnu, bet mīkla nebij uzminama. Viņš pazemojās pat tik tālu, ka uzpirka kalponi un pats mēģināja aiz durvīm noklausīties, tomēr nekādā skaidrībā netika. Sieva nomanīja viņa svešādo atvēsumu un dabiskā kārtā pamazām sāka atrauties arī pati, toties jo ciešāk piekļaudamās bērnam un ar to vēl vairāk pastiprinādama ļaunās aizdomas. Kad draugs aizbrauca uz Dienvidameriku, vīrs šķīta nomanām, ka sieva paliek tā kā skumīgāka. Tas jau gan iespējams vienkārši aiz laba drauga trūkuma un garlaicības, jo viņš pats allaž atturīgs un labprāt pakavējās ārpus mājas — bet nekādas drošības arī nebij, ka tur nav dziļāki cēloņi. Dzīves stīga bij aiztrūkusi un nesaauga vairs, tādas tās nekad vairs nesaaug.

Beidzot tā pārtrūka pavisam. Viņš bij pārradies mājās vēl pēc pusnakts un iegāja guļamistabā, kur sieva vēl lasīja — tagad viņa lasīja caurām naktīm, viņš domāja: kā visas sērotājas sievietes, kam labākais draugs svešumā. Dažreiz aiz pilnīgi nezināmiem cēloņiem sirdī sagulst tāda smagme, kas nav nokratāma, bet viņam iemesli bij jau mēnešiem krājušies. Tovakar viņš neizturēja, meta sievai acīs visas savas aizdomas, neapstiprinātas un kailas, bet toties jo sāpīgāk sajūtas un apvainojošas. Sākumā sievai acis ieplētās nedabiski platas, tad apmiglojās un beidzot aizvērās kā neciešamās sāpēs. Viņa pietvika tumšsarkana, tad kļuva pelēka un gulēja sakostiem zobiem, nekustēdamās, ne vārdu neteikdama. Vīrs negaidīja, kamēr to izdzen, aizgāja neatskatījies, sajuzdams, ka nekas nebij atvieglots un ticis citāds kā līdz šim. Tūlīņ aiz durvīm viņš jau nožēloja, ka vispār bij nācis un tik aplami

pārsteidzies, bet nu jau par vēlu ko labot, krūze bij saplēsta un ūdens izlijis.

Viss dzīves saturs bij izlijis, lai gan ārēji viņi nešķirās. Piecpadsmit gadus vēl palika kopā kā divi cietumnieki cieši blakus, tomēr necaurskatāma un necaurklausāma mūra šķirti. Viņa ar savām grāmatām un bērnu, ko sargāja no vīra vairāk kā no kāda gangstera, viņš ar smeldzošām aizdomām, graužēju vientulību un veltu noslēpuma minējumam. Četrdesmit gadu veca viņa bij jau pilnīgi nosirmojusi, tad laikam ilgāk vairs neizturēja, ar dēlu aizbrauca uz dzimteni. Viņš, protams, palika tepat un droši vien vēl tagad kaut kur mētājas.

— Un tā viņš noslēpumu neuzminēja? — es prasīju.

— Neuzminēja, neko viņš par to nedabūja zināt.

— Bet varbūt vēl ir laiks, tagad, kad viņi abi tapuši veci un prātīgāki?

— Tagad ir par vēlu: viņa mirusi, un viņam vairs nav nekāda kāre uzzināt noslēpumu, kas tā kā tā sagandējis visu viņa dzīvi.

Es mazliet pārdomāju doktora stāstu un nevarēju isti apvert, kādu morāli lai sev no tā smeļos. Tad man tomēr kaut kas ienāca prātā. Es bikli apvaicājos:

— Bet kā jums šķiet, vai tādi noslēpumi var būt vienīgi tikai sievietēm un sievietēm?

— Varbūt, vienīgi tikai ne, — ārsts teica, arī pats domīgs, — bet lielāko tiesu katrā ziņā. Sievietes ir viltīgākas un viltībā vairāk disciplinētas. Mēs, vīrieši, savu noslēpumu neprastu tik labi paglabāt, vismaz mātei vai labam draugam izpaustu, pašiem nezinot. Mans draugs pats savas aizdomas nevarēja noslēpt.

Mājup iedams, domāju pats par sevi. Filda stāstā bij kaut kas līdzīgs manam liktenim. Bet tā tikai vienkārša nejaušība un sagādījums, savu noslēpumu zināju es viens pats, Emma tikai niecīgu un to nesvarīgāko daļu, ko pati droši vien neapjauda. Lai arī nejaušība, tomēr sakrīt tik tieši. Vai manam noslēpumam nelikās gluži tādas pašas sekas kā Filda drauga ģimenē? Varbūt tas šādos gadījumos vienmēr un visur tā un citādi nemaz nevarēja būt. Vai arī Ģertrūde ar četrdesmit gadiem tāpat nebūs gluži sirma kā tā vāciete, ka viņa dziļi cieš, tas taču vērojams katru dienu. Bet tad man ienāca prātā, ka mēs še taču esam mainītās lomās: tas noslēpums ir mans, un es pratišu to glabāt vismaz tikpat labi kā katra sieviete,

Ģertrūde cieš tikai aizdomās (un pie tam pilnīgi nedibinātās — tādu nešķobāmu pārliecību es nu jau biju sev iegalvojis). Bet vai tad mani ar savu noslēpumu negaida tas pats doktora liktenis? Kas tā par dzīvi, ko mēs jau tagad dzīvojam, un, jo tālāk, tas katrā ziņā kļūs jo ļaunāk.

Lielajā nevainības apziņā man atkal sanāca dusmas par nepelnīto netaisnību. Par ko īsti mana sieva tā skumst un gremjas? Kādu ļaunu esmu viņai nodarījis? Ko tad lai saka tās, kurām vīri katru vakaru pavada bāros vai vēl labākās vietās! Vai tie stāsta, kur bijuši un ko piedzīvojuši? Un tomēr dzīvo un laulības neirst laukā, sievas zin un nemaz nejautā, tāpēc ka nekas labs tur nevar iznākt. Zināms, dažai arī pašai savs noslēpums un viņa ir nedomā par to stāstīt savam vīram. Kāpēc Ģertrūde bojā manu mūžu, kāpēc viņa man atņem to bērnu?

Ne tik daudz bērna, kā paša tēva dēļ man tās dusmas, es biju pazemots savās tiesībās un dziļi ievainots savā pašmīlā. Nīknuma plūsma mani aiznesusi garām kādai svarīgai vietai vai nu Filda stāstā, vai paša pārdomās. Tik svarīgai, ka to tā atstāt nebij iespējams. Apstājos un kā kāds filozofs karikatūrā pieliku pirkstu pierēi. Kas tur īsti bij? Tādi noslēpumi lielāko tiesu ir sievietēm... Viņas ir viltīgas un prot tos paglabāt... Pareizi, doktora drauga sieva prata paglabāt tik labi, ka vīrs to nekad nedabūja zināt. Arī Ģertrūde ir sieviete... Jā, tas bij tas, tagad es zināju.

Kad vēl gulēju slimnīcā, kad Filds mani ārstēja un Ģertrūde kopa, kad mēs jau bijām vienojušies apprecēties... Es viņai atzinos, ka nespēju aprakstīt visu, ko biju piedzīvojis, pašu un ļaunāko noslēpu. Ko viņa tad atteica? Viņa sacīja: Paturi savu noslēpumu. Ikkatram avotam dibenā ir dūņas, kāpēc uzvandīt tās un saduļķot dzidro ūdeni?... To viņa teica man, bet domāja sevi, tikai un vienīgi sevi pašu, tagad es to zināju skaidri un nešaubāmi. Ā, tā tad arī tev ir savs noslēpums! Dūņas arī tavu šķietami dzidro acu avotos, to es jau sen redzu (biju pārliecināts, ka patiešām to jau sen esmu redzējis). Mana noslēpuma attaisnojums ir tavējais, bet es to uzzināšu, es neesmu doktora Filda draugs, no manis tu neizvairīsies. Tad mēs redzēsīm, vai tev kāda tiesība mani tā tirdīt (atkal man likās, ka viņa mani visu laiku smagi tirdījusi). Tad redzēsīm, kam tas bērns vairāk pieder, tev vai man, un kuram no mums ģimenē piekrīt noteicēja loma.

Šis atklājums mani padarīja gandrīz priecīgu. Es jau šķitos pavisam nevainīgs un sajutu iepriekšēju baudījumu no tā, cik veikli un neatvairāmi uzzināšu Ģertrūdes noslēpumu. Un, ja tas galu galā arī nebūs tik pārāk svarīgs, tad vismaz viņa vairs nevarēs neko pārnest, mēs būsīm noslēguši rēķinu un abi līdzīgi.

X. KONTRABANDA UN MANTOJUMS

Tomēr vēl kādu laiku Ģertrūdes noslēpums palika, kā bijis, pāris svarīgu notikumu aizkavēja mani tūlīņ ķerties pie darba. Pirmais — tas bij ļoti nepatīkams piedzīvojums ar draugu Bruno Tauriņu, ko tam visu mūžu nevarēšu piedot.

Ar pilsētas kuģīti biju pārbraucis Āgenskaļnā. Vēlina septembra vējš, taisni no jūras nākdams, sakūlis Daugavu drebulaini siltos melnos vilņos, smagi nomākusies debess likās tepat virs galvas ar roku pasniedzama. Lāgiem uzliņāja siki un vēsi. Uz muitas dārza pusi malā tikko piestājis kāds prāvs tvaikonis, liels ļaužu bars drūzmējas ap laipām, pa kurām redzēja vienu otru lēnām rāpjamiēs lejā. Ziņkāri nekad nesmu pratis apvaldīt, kā pienākas, un bieži vien pašam par klizmu un postu. Šoreiz iznāca sliktāk kā jebkad.

Tūlīņ bij redzams, ka pūlī ap laipām tikai retais, kam te kaut kas gaidāms, lielais vairums tādu kā es, kas nekad netrūkst, kur pienācis kāds kuģis, izcēlies ugunsgrēks, kur ormanim zirgs pakritis uz ielas klāja vai pāris iereibušo sakīldojušies. Man likās, ka drūzmā paņirbēja arī mana drauga Frīda rūtainā žokejnīca, bet ar to sastapties man nebij ne mazākās patikas. Stipri daudz te tās šķiras darboņu, kas parasti pulcējas ap Reīnera kafejnīcu un kolonādu kiosku Kaļķielas galā — pēc tam, kad biržas apkaimes ielas un ietves atbrīvotas arī gājējai publikai. Nē, laikam taču arī tie cerēja te kaut ko sagaidīt, vai arī novēroja tos, kas patiešām gaidīja. Divi ostas uzraugi atturēja mūs gabaliņu no laipu gala, uz kuģa ierēdņi droši vien kontrolēja, pasažieri lejā nāca diezgan paretu un pa vienam vien, cits, vēl iedams, aizsaiņoja savu koferi.

Sākumā tuvāk neielūkojos tajā vīrā, kas tur patlaban nošoļoja, nesteigdamies, krūti cienīgi izgāzis, katliņā tērpto galvu dziļi lietussargā iebāzis, bez kāda nesamā brīvajā rokā.

Ar šo pašu brīvo roku viņš garāmiešams paņēma mani zem elkoņa un apgrīza ar muguru pret Daugavu.

— Sveika būšana, — viņš teica kā vecam paziņam. — Tur tak nav it nekā ko redzēt — iesim.

Tas bij Bruno Tauriņš. Pāri tramvaja sliežu līnijām līdz pat Grēcinieku ielai viņš neatlaida mani, tur atskatījās un tad tāpat nāca man blakus.

— Kā tad tu šē gadijies? — es vaicāju. — Visu laiku biju tajā pārliecībā, ka tu esi Valkā.

— Ar Valku ir cauri, — Bruno atbildēja, — tur man gadijās viena tāda lieta. Ar diegiem nav aršana. Tagad man ir veikals Barona ielā — tas ir man, tikai uz Emīlijas vārda.

Bez prasīšanas noskārto, ka Emīlija bij tā pati Bredenfelde. Apvaicājos, kas tas par veikalu un kā iet. Tas bij dzelzspreču veikals, pagaidām gan vēl tāds neliels, bet iztikt varēja. Bruno neko daudz vis negribēja runāt, bij stipri steidzīgs un tāds mazliet nervozs. Pie kādiem vārtiem, kam viena puse valā, viņš apskatījās, ieslīda iekšā un nostājās aiz aizvērtās puses, es negribēdams sekoju. Bruno nocēla savu lietussargu, izbrīnījies ieraudzīju, ka viņam tur dibenā vīrs resnajām ribām aizbāzīts kāds sainis. Man nāca smieklis.

— Pirmo reizi redzu, ka tā pakas glabā, — es teicu.

— Citādi neiet, — Bruno atrauca, — tagad list lietus, un tas ir sargājams no slapjuma.

— Tad gan vārīga manta.

— Pavisam vārīga. Zini ko — man būs vēl vienā vietā jāieiet, tev tas portfelis rādās patukšs, ieliec, varēsi gabaliņu panest.

Portfelis man tiešām pustukšs, tikai dažī izpirkti vekselī, kvītes un vēl pāris sikumu. Tomēr Bruno mantas nest man diez kā negribējās. Bet viņš jau bij atpogājījs un ieguldījis tur sainī, samērā ar savu liebumu tas izrādījās ļoti smags.

— Tagad tu tikai ej, gan es tevi panāksū, — Bruno teica, mani atkal aizbīdīdams uz ielas. Kā jau allaž šādās uzbrukuma reizēs biju apjucis un neattapos, lai gan visā tajā lietā man jaudās kaut kas tā kā neskaidrs. Viss tas gan notīka pāra acūmirkļos, arī par mani daudz apķērigāks cilvēks nepagūtu attapties.

Tā es gāju pa Grēcinieku un Audēju ielu, mainīdams nesamo no vienas rokas otrā. Bruno bij kaut kur palīcis

iepakal, vai aizsteidzies pa priekšu. Tikai pret galveno pastu pie tramvaja pietātnes es viņu atkal ieraudzīju, tagad jau ar sakļautu lietussargu. Ceturtās līnijas vagonš jau stāvēja. Bruno pastūma mani uz kāpšļiem un steigā pateica:

— Esi tik labs, aizved to uz veikalu Emilijai, tev jau iznāk tā puslīdz pa ceļam. Man vēl jāieskrien pasta krājķasē, bet es tūliņ būšu klāt.

Kā zutis dūpās Bruno pazuda drūzmā pasta vaļējās durvīs. Vagonš jau kustējās, konduktors neļāva vairs izkāpt. Pēc manis ielēca vēl divi kungi, viens padrukns, katliņu galvā, otrs jaunāks, pelēķā plīša platmalē, abi novietojās man iepretī uz sola un sabāza galvas aiz vienas avīzes lapas. Nosķaities turēju portfeli uz ceļiem. Kas tā īsteni par apiesanos, vai es viņam biju kāds ekspresis vai izsūtāmais zēns? Un kur tad tas viņa veikals īsteni atradās? Tikai nedroši atcerējos numuru, ko viņš man paspēja pačukstēt. Tas bij ļabi patālu uz viņu galu — pa ceļam, kad man vajadzēja pāri uz Brīvības ielu! Es katrā ziņā nospļautos, ja pie sienas nerēģotos stingrs plakāts: Smēķēt un sļaut aizļiegts.

Pietātnē iznāca ļabu gabalu aiz veikala, atpakalņākot man vismaz bij izdevība aizķavēto sļāvienu ielaist notekā. Veikaliņš mazs, likās novietots tādā kā nama ieejā ar aizmūrētu dibengalu, bet visādiem dzelzs un koka daiktiem tā pieķrauts un apkārķs, ka sļraugā gar letu tikko varēja aizlist garām. Bredenfelde stāvēja viņā pusē, mugurā pusķažociņš, galvai apsiets melns lakatiņš, rokās adīti cimdi nogrieztiem pirkstgaliem, telpa laikam nebij apkurināma. Bredenfelde patlaban ēda ābolu, zelta zobs mutē vairs nespīdēja tā kā viņējos laikos, tagad tur rēģojās melna sļrauga. Sveicināķumu atņēma, tāpat ēzdama, man likās, ka viņa drusķu sļupst, un skatijās diezģan nelaipni, laikam vēlāk noķaudusi, ka mans toreizējais pakalpoķums viņai un Bruno nemaz nebij tik ļabi domāts. Bet kas man daļas gar viņas laipnumu vai nelaipnumu, es pats biju dusmīģis un taisijos tikai drizāk tikt prom. Nosviedu portfeli uz letas.

— Bruno te man ķaut ko iebāza — man nav nemaz pa ceļam, saņemiet savu mantu.

Bet, līdzķo sāķu atķabināt savu somu, ienāca tie divi, tas druknais katliņu galvā un jaunais pelēķā platmalē. Druknaiss uzķika smāģu plauķstu manam portķelim, jaunais pabāza man zem deguna ķarti ar savu ģimetni. Ar reizi atausa ģaisma,

kas tie par vīriem un kas varēja atrasties tajā sainī. Kas man daļas pie tā visa? Es kļuvu vēl dusmīgāks, bet tie abi tikai smaidīja vien.

— Nepūlieties vis, — tas viens teica, — gan jau mēs viņu atraisīsim. — Un paņēma manu nesamo savā ziņā.

— Un kur palika jūsu kolēģis? — otrs interesējās.

— Vispirms viņš man nav nekāds kolēģis, — es atkliezu, — bet Bruno Tauriņš, ko es tikko pazīstu. Viņš iestūma mani tramvajā — —

— Tā kā bērnu — aiz padusēm pacēla uz platformas, — jaunais smējās. Abi viņi nezina par ko izskatījās pavisam jautri. Es neturēju par cienīgu reaģēt uz šādu apvainojošu jautribu.

— Iestūma tramvajā un pats iegāja pasta krājkasē.

— Kapitālus noguldīt. Tas ir iespējams, bet gan jau dabūsim rokā arī Bruno Tauriņa kungu, mums viņš vecs paziņa.

— Man ne, — es dusmās izmuldējos. Bredenfelde vairs neēda ābolu, bet krūti bij izliekusi vēl brašāk, acis zibsnīja vien pret mani.

— Kā tad jums ne? Paklausieties tikai, kā melo: savā laikā viņi ar Bruno šmorēja pa visiem Rīgas krogiem.

— Savā laikā —, — es tikai paguvu nošņākt caur zobiem, tālāko aprāva dusmas.

Policijas kārtībnieks ienācis palika pie durvīm. Drukmais bij paņēmis manu portfeli padusē un uzsita man uz pleca.

— Tagad es palūgšu jūs līdzī.

Es to jau biju sagaidījis, tomēr ievaicājos:

— Uz kurienu?

— Tālu jau nebūs un ilgi arī ne.

Kad mēs griezāmies iet, es sadzirdēju, ka jaunais teica Bredenfeldei:

— Mums būs te drusku jāparevidē.

Arā pie durvīm slāvēja vēl divi kārtībnieki, veikalā iekšā laikam vairs nelaida. Tramvaja pietātnē mēs apstājāmies un pagaidījām vagonu — labi vēl, ka nebūs jāiet kājām, tās man no uztraukuma drebēja vien. Mani aizveda iestādē un ievietoja kaut kur augšstāvos. Tā bij paliela istaba aizrestotiem logiem, citādi gluži tukša, tikai plati soli gar sienām. Es atkritu sēdekli, man izlauzās tā smagākā un garākā nopūta visā mūžā. Nolādētais Tauriņš! Izgādā vēl tādām tūkstoš latus un sievu!

Arā jau bij krēsli, istabā pie pašiem griestiem dega neliela

spuldze. Aiz logiem satumsa lēnām, bezgala lēnām. Uz veikalu tagad būs par vēlu — es rēķināju — pirms stundas vai pusotrām mani tā kā no šejienes neizlaidīs. Jāiet taisni uz māju — un tad man Ģertrūdei būs vēl viens noslēpums. Kas tad paliktu no manas vīra un ģimenes galvas cieņas, ja tie dabūtu zināt, cik muļķīgā kārtā es te šovakar iekritis.

Aiz durvīm pa eju pastāvīgi staigāja, soļi un sarunas apklusā tikai isiem brīžiem. Vienreiz man likās, ka tur aizskanēja arī tāda kā Bredenfeldes balss, bet galvot nevarēju, es pārāk dziļi biju nogrimis rūpēs par sava paša klizmu. Drīz pēc tam atslēdza durvis un sauca mani laukā.

Citā istabā pie gara galda sēdēja sirms ierēdnis, tam pretī mans pirmītējais atvedējs, aiz tā kājās stāvēja jaunais, ar to gaišo plīša platmali. Es sataisīju apvainota un nepatiesi ieslodzīta seju, bet tie tam nepievērsa nekādu uzmanību. Uz galda vesela čupa dažādu sīku spīdošu metala daiktu, tie droši vien bij konfiscēti Bredenfeldes veikalā. Tuvāk pie manis uz dzeltena papīra, tāda paša kā Bruno sainim, dažādas, no drauga stāstiem labi pazīstamas lietas — bārdas naži, nagu vilītes, šķēres, tad citi rīki, kuru lietošana man bij sveša, un beidzot četri jaunzelta pulksteņi. Viņam taču dzelzs, nevis pulksteņu tirgotava! Ierēdnis prasīja:

— Tās ir tās pašas lietas, kas atradās jūsu sainī?

Es nevarēju savaldīties, uztraucos vēl vairāk, bet tas man te varēja tikai kaitēt.

— Tas nav mans sainis, bet Bruno Tauriņa, es viņu sastapu Daugavmalā pie kuģa laipām, viņš iedeva man to aiznest Bredenfeldes veikalā. No papīra redzu, ka lietas tur bijušas iekšā, bet es to nezināju.

— Daugavmalā viņš jums to neiedeva.

— Nē, — es apstiprināju, — Daugavmalā ne, bet viņš iedeva mani kādā sētā Ģrēcinieku ielā un tur aiz vārtiem ielika portfeli.

— Saskan, — mans vedējs pameta ar galvu.

— Tā, — ierēdnis turpināja, — tad jūs to saini nesāt portfeli, pie pasta viņš jūs iebīdīja tramvajā un lika aizvest Barona ielā. Mazliet savādi tomēr, ka jūs to visu izdarījāt tik klausīgi, it kā tas bijis jūsu pienākums. Vai jums nebij norunāts sastapties pie kuģa? Tauriņa kungs ir — nu, mazliet jau populārs, viņam bij drošāk, ja tā nešļava jūsu portfeli, nevis viņa lietussargā. Vai jums arī tā neliekas?

Nolādējos diezgan nepieklājīgi.

— Nedomāju, ka viņš ir blēdis un nodarbojas ar tādām lietām. Nekādas norunas mums nebij. Es pārbraucu no Āgenskalna un aizgāju paskatīties kuģi, tur viņš man pienāca klāt. Nemaz nezināju, ka viņš Rīgā un ka viņa sievai ir veikals. Bet tas ir dzelžu veikals — ko tad viņš darīs ar tiem pulksteņiem?

Tie pasmējās visi trīs.

— Tauriņa kungam ir dažādi veikali, mēs tos jau pa daļai zinām. — Ierēdnis papēma manu portfeli, no kura bij izvilkti visi mani papīri. — Jūs strādājat Alfrēda Vislas firmā? Un šādas lietas ar saiņiem no kuģa jums gadās pirmo reizi? Ar tiesām jums nav iznākušas darīšanas?

— Nē. — Bet tad man kaut kas ienāca atmiņā un es piesarku. — Atvainojiet — vienreiz tomēr ar policiju. Man toreiz neklājās necik labi, es nodarbojos kā ratiņu stūmējs un kāda traka židiete man iedeva uzraudzīt rateļus ar bērnu. Bet tad atradās bērna īstā māte un sacēla traci, židi mani aizveda iecirknī, kur tā lieta noskaidrojās.

Viņi smējās vēl skaļāk, ierēdnis teica:

— Tad jūs esat īsts nelaimes putns, vienreiz židiete jums iedod bērnu glabāt, otrreiz Bruno Tauriņš aiznest saini, un jūs nemaz nezināt, kas tur iekšā un no kurienes viņš nāk. Tad nav nekāds brīnums, ka atrodaties iecirknī vai arī kā tagad, pie mums. Pilsētā vienmēr vajag acis turēt vaļā, citādi jums kādreiz vēl ieliks klēpī svešu bērnu, un tad jūs varēsiet meklēt māti, kaut ar sludinājumiem avīzēs. Neko darīt, jums vajadzēs šeit kādu brīdi uzkavēties, kamēr mēs Tauriņa kungu dabūjam rokā. Katru acumirkli gaidām viņa apciemojumu.

Tas «kāds brīdis» droši vien ilga līdz pusnaktij, varbūt vēl pāri. Reiz tikai ienāca sargs un pavaicāja, vai es negribot ēst. Ēst! Jā gan, lai man padod šurp Bruno Tauriņu, to apēdīšu bez sāls. Tikai aukstu ūdeni palūdzu nodzerties.

Mēteļi nenovilcis, cepuri galvā, es biju atstiepies uz sola un laikam aizsnaudies. Durvīm aizņirkstoties, uzmodos, tas pats jau bij mans Bruno, ko tur ielaida. Galošām kājās, sakļautu lietussargu rokā, ienāca, kā parasts, galants un smaidīgs. Pret durvīm atgriezies, pacēla cepuri un novēlēja slēdzējam labu nakti. Tad paklanījās arī man — es nelikos redzam, bet redzēju tomēr, ka šoreiz smaids sejā bij neīsts,

tāda kā maska, aiz kuras nekas apsmaidāms vis neslēpās. Svikstošiem gumijas soliņiem Bruno Tauriņš kā kaķis aizlīgoja istabas otrā pusē un tūlīn sāka izgērbties. Cepuri rūpīgi nolika sola galā, mēтели paklāja, svārkus salocīja vēl rūpīgāk un nolika pagalvī. Noāva galošas un kurpes ar getrām, apsēdās, atzvēlās pret sienu, izstiepa kājas ar stripainām puzzīda zeķēm, balti punktoto samta vesti noglaudidams, it kā nobažījies caur pieri noraudzījās mani.

— Ko tu, draugs, tā saņurci drēbes, — viņš gādīgi teica. Labs draugs atradies... bet es tomēr vēl valdījos. — Labāk velc mēтели nost un paklāj, svārkus var pagalvī. Te jau ir gluži silts, pat pārāk silts — centrālapkurinājums. — Pasniedzies viņš aptaustīja radiatora caurules. — Jā, roka necieš, to jau tūlīn varēja domāt, gulēšana kā princeses pēļos.

Tie princeses pēji viņam laikam pašam izlikās visai asprātīgi, tos viņš atkārtoja vēl otru reizi. Es gulēju sakostiem zobiem, dusmas man auga kā viesuļa mākonis virs jūras. Kad es vēl neatbildēju, Bruno atsāka pats.

— Nav nekāda prāta tā saņurcīt cepuri, — viņš pamācīja, — par gludinājumu Krūmiņš ņem trīs latus. Ritu varēs likt atnest no mājām spilvenu un segu, to viņi te atļauj.

Vairāk nevarēju izturēt, uzlēcu sēdus.

— Vai tad tu, lops, domā te uz gadiem ietaisījies! — es kļiedzu.

— Kas par gadiem, — viņš rāmi atteica, — par gadiem nav runas. Bet dažas dienas iznāks katrā ziņā, tik ātri tās lietas neiet. Tagad viņi laikam izkrata manu dzīvokli.

— Manu viņi nekrātīs, — es mēģināju kliegt tāpat kā pirmiņ, bet piepeši manīju, ka balss iesmakusi.

— To nu nevar vis teikt, — Bruno prātoja. — Pēc manām domām katrā ziņā krātīs, ja ne citādi, tad lai pārlicinātos, vai es tur ko neesmu noslēpis.

Pēdējo teikumu vairs nesadzirdēju, jutu tikai, ka mati zem platmales ceļas stāvus un piere noraso. Ģertrūde... krustmāte... mazais puika... un tad kratītāji! Es gāzos melnā bezdībenī, ausīs žvinkstēja. Mans otrais noslēpums... Visa pasaule zinās, ar kādiem ļaudīm man pazišanās...

Bruno laikam nomanīja kaut ko no tā, kas mani notikās, pastiepa kājas vēl garākas un apmierināts nošņācās.

— Kāda velna tu tik muļķīgi iegāzies? — viņš jautāja.

Es arī sēdus vairs nevarēju noturēties, pielēcu kājās.

— Es — iegāzos? Kas man ko iegāzties?

— Trokšņot te nedrīkst, — viņš pamācīja, — runā klusāk. Kā tad neiegāzies? Zināji taču, kas tev portfeli.

— Neko es nezināju, bet tagad zinu, ka tu esi tas lielākais blēdis un žuļiks visā Rīgā.

— Es — bet ko tad tas tev palīdz? Vai tad tu nemaz nemanīji, ka tie tev seko?

— Pa ielu iet simtiem, godīgam cilvēkam nav jāskatās, vai viņam kāds neseko.

— Go-dīgam, — Bruno novilka nicinoši, — tas ir tikai tāds vārds. Cilvēks ir godīgs tik ilgi, kamēr viņu nenokēr ar kontrabandas saini portfeli. Tad viņš vairs nav, nē, noteikti nav, un nevienam to neiestāstīs.

Pirmiņ es gulēju, tad uzcēlos sēdus un beidzot kājās — tagad bij tā: es stāvēju kājās, tad atsēdos un beidzot izstiepos guļus. Kājas vairs neturēja, es biju mēms. Turpreti Bruno, atsēdies taisni, nosodīdams noraudzījās mani.

— Iegāzas kā tāds skolas puika, — viņš sunīja mani, — un otru vēl iegāž līdzī. Jā gan, tu esi tas, kas mani iegāza un kāpēc es tagad neesmu gultā pie savas Emilijas — tas ir, gadījumā, ja tikai viņa pati ir savā gultā. Velns ar mani dzina satrāpīt tādu mūlāpu, kāds esi tu, vai man trūkums veiklu puiku!

Nebij nekādas nozīmes strīdēties ar viņu. Beigts un pagalam es biju, liķim taču viena alga, lai arī viņu gāna un lamā. Murdā es biju, un vai tad galu galā pats nejutos vainīgs? Bruno Tauriņš — ko es pret to varēju iesākt? Liķis te gulēja viņa priekšā. Bet es lādēju Vislas kungu, Bredenfeldi un visvairāk pats sevi. Kam man toreiz vajadzēja iepīties ar viņiem? No tiem laikiem, no maniem idiotiskajiem plāniem, no manas sasodītās misijas, no muļķīgā lepnuma visas tās nelaimes un klizmas. Taisni raudāt gribējās.

Laikam Bruno bij pārņēmusi līdzjūtība, viņš piecēlās un nopūzdamijs atnāca pie manis. Gādīgi uzsedza man noslidējušo mēteļa stūri, tad atsēdās mana garā sola kājgalā.

— Vai tev ir nauda bankā? — viņš draudzīgi noprošāja.

Man vairs nebij spēka ne strīdēties, ne dusmoties, es taču atrados viņa varā un pakļāvos tai nevarīgs un paklausīgs kā nedarbā pieķerts un atzinies mācekļis savam meistaram.

— Nē, bankā man nav un — vispār nav, — es rātņi atbildēju.

Viņš pameta ar galvu.

— Ja ir, tad šitādās reizēs labāk, kad uz sievas vai kāda sveša vārda. Un kā ar nekustamu īpašumu — tāda tev arī nav?

— Nekā man nav.

— Šitādās reizēs arī prātīgāk, kad nekā nav. — Bruno nopūtās. — Tad viņi no tevis neko nevarēs piedzīt.

Ar visu stingumu un stulbumu, kādā biju nogrimis, atkal sarāvos.

— Piedzīt? Kas viņiem ko piedzīt no manis?

— Kā kas? Bet muitas sods? Skaidra lieta taču, ka mums abiem — cik man, tik tev. Ja samaksāt nevar, tad daži mēneši jāatsēd, to jau lielākā daļa mūsu brāļu arī dara. Tik lielu naudu izsviest — kāds tur prāts.

Atsēdēt arī vēl! . . . Labā kāja man instinktīvi sarāvās lenķī, mūsu brālis žigli pietrūkās kājās un nopūzdamies aizgāja savā pusē.

Es atkal nogrimu savā bezdibenī. Jo tālāk, jo dziļāk gāja, no dziļēm pretī rēgojās visādas briesmas, reizēm tās pieņēma kaut kādus nenosakāmus, tikai baismu mirklī uztveramus apveidus, kas tomēr bij zināmā sakarā ar visu to, ko Bruno Tauriņš te runāja. Bet vislaunākā bij nojausma, ka tas vēl nav viss, ka aiz šiem rēģiem slapstās vēl kas vairāk, ko tas blēdis vēl nepaspēja pieminēt. Pagalam . . . liķis . . . vairāk tur nebij ko domāt. Bet kāpēc tad liķim vēl jāsvīst un jāizcieš visas šīs mokas?

Tā bezdibenī grimdams, atkal biju aizmidzis. Kad nelāga murgos uztrūkos, Bruno sēdēja uz sava sola, kaut kā sadabūjis vakariņas (varbūt tās bij brokastis), strēba no skārda bļodas un sirsnīgi piekoda no prāva maizes rīka. Kad es pavēru acis, viņš tāpat kā pirmiņ līdzjutīgi skatījās mani, nogrozīja galvu un piebāztiem vaigiem nopūtās. Kad sakustējos un viņš redzēja, ka esmu uzmodies, pamāja ar karoti.

— Vai tev nemaz ēst negribas? — viņš apjautājās kā māte savam slimajam puikam. — Nāc šurp, man te vēl drusku palicies.

Droši vien manās acīs aizkvēlojās sarkanās liesmas, kad es viņam atbrēcu:

— Es pirmiņ teicu, ka tu esi blēdis. Nē, blēdis tu neesi, tu esi velns!

— Kliegt te nedrīkst, — Bruno Tauriņš pamācīja. — Runā klusāk.

Rītā slēdzējs paraustīdams uzmodināja mani. Bruno vairs nebij istabā. Uz pratināšanu ejot, man galvā jaucās kā verdošā katlā. Kratišana... naudas sods... atsēdēšana... kas gan vēl te sagaidīja mani! Ne dzīvs, ne miris piestāju galdam, pie kura tagad vakarējais ierēdnis sēdēja viens pats. Abas konfiscēto daiktu čupas tāpat uz galda, bet aiz tām salocītu grīdsegu skrīna. Ierēdnis norādīja uz to.

— Jūs vakar brīnījāties par tiem pulksteņiem, — viņš teica. — Redziet, arī ar tādiem priekšmetiem veikalojas jūsu draugs Bruno Tauriņa kungs.

— Viņš man nav nekāds draugs! — es iesaucos asarām acīs. Ierēdnis gan nemaz neizskatījās tāds, kas taisītos iegrūst mani tajā bezdibeni. Man tā kā maza zvaigznīte paspīda melnā tumsā: varbūt viņi pa nakti ievākuši ziņas par mani...

Pratinātājs atspieda galvu rokā un gari noskatījās mani.

— Pastāstiet, kad un kā jūs iepazīnāties ar Bruno Tauriņu, šīs ziņas mums varbūt var palīdzēt noskaidrot citas viņa gaitas.

Man nebij laika apdomāt, labi daru vai slikti, es sāku stāstīt. Par Vislas kungu un Bredenfeldi, par Bruno, tā Jaunjelgavas draugu Braunšteinu un beidzot par sava paša lomu starp viņiem visiem. Ierēdnis reizēm pasmaidīja, un tas man mēli atraisīja vēl čaklāku, gandrīz, gandrīz sāku cerēt, ka varbūt vēl izdosies kaut kā izrēpties no tās elles, kur Bruno Tauriņš mani bij ievīlīcis.

— Tauriņa kunga nodarbība Valkā mums jau zināma, — viņš teica. — Pārējais ir tīri privātas dabas, tas mūs neinteresē.

Mans pratinātājs paspaidīja pogu galda stūrī, pēc brīža ienāca Bruno ar Bredenfeldi. Bruno bij manāmi vairāk sašļucis, nekā naktī viņu vēroju, Bredenfelde turpretī joprojām turējās braši.

— Vai jūs vēl vienmēr gribat apgalvot, ka Oļģerts Kurmis bijis jūsu līdzzinātājs un līdzgaitnieks?

Tas bij bargs jautājums. Bruno caur pieri pablenza mani — bez šaubām, pirmiņ te daudz samelojis un nu nezināja, vai tikai es šos melus neesmu galīgi atmaskojis un apgāzis. Katrā ziņā baidījās iekrist vēl dziļāk, seņā tas bij skaidri nolasāms.

— Nē, — viņš atbildēja klusu, pavisam cilvēciskā balsī.
— Viņš nezināja neko, es viņu nejauši sastapu un netiku teicis, kas man tajā pakā.

— Nu, ko tad jūs apmelojat nevainīgus cilvēkus! — ierēdnis pat dūri uzsita galdā. — Nāciet šurp, parakstieties!

Kad Bruno bij parakstījies un tie abi aizgājuši, durvis vērās atkal un — es negribēju ticēt savām acīm — ienāca mans principāls Alfrēds Vislas kungs. Noprātu, ka arī viņš te jau agrāk bijis, viņam noprasiņa, vai viņš tad galvojot par to, ka es godīgs cilvēks un nesaejoties ar Tauriņam līdzīgiem. Vislas kungs to stingri apliecināja. Tad man bij jāparakstās, es atdabūju savu portfeli un varēju iet. Ierēdnis likai vēl pamācīja:

— Turpmāk uzmanieties labāk, ar ko sastopaties ceļā. Cītādi var gadīties — es jau vakar teicu — ka jums svešu bērnu ieliek klēpī un tad māte jāmeklē ar avižu sludinājumiem. Jūs liekaties diezgan nepiedzīvojis un tāpēc mazliet naivs.

Naivs, — es nodomāju, auto sēzdamies, — idiots es esmu! Zābaks!

Vislas kungs nebij labā omā, man tāds bezgalīgs kauns, ka neuzdrošinājos paskatīties viņā. Tikai kad iegriezāties Brīvības iela, viņš noņurdēja:

— Kā īsti tad jūs sapināties ar tādu aferistu? Izstāstiet.

Ar reizi es muti nevarēju dabūt vaļā. Kad biju izstāstījis, kā Bruno nesa savu saini un kā viņš ar to piešmauca mani, Vislas kungs jau sāka smaidīt. Bet, kad aprakstīju, kā viņš naktī biedēja mani un piesolīja paliekas no savas putras bļodas, viņš smējās locīdamies, pat kabatas lakatiņu izvilka izslaucīt asaras no acīm. Es nevarēju vis smieties. Vēl ilgi man par to nenāca smieklī.

Ziemā man gadījās darīšanas Barona ielas viņā galā, tišām es atnācu līdz tam numuram, kur atradās Bredenfeldes dzelzslietu veikals. Izkārtne vēl bij, bet logs un durvis ciet, tām pielipināta zīmīte: Šis veikala telpas ar visām ērtībām izīrējamas... Pateicos par tādām ērtībām! Es tās pazinu.

Otrā notikuma varonis vairs nebiju es pats, bet kāds cits — ja tikai tam vispār var pielikt šo lielisko apzīmējumu. Kā no Ronsevalas Rolanda un Sida laikiem zināms, varonis kriet kaujas laukā, pārspēka veikts, nodevības ievilināts vai paša

pārgalvības aizrauts. Jaunākā laikā ar pilnu tiesību runā par pašuzpurēšanās varoņiem tautas, līdzcilvēku, zinātnes un vispār cēlu ideju labā. Šādā nozīmē kaut kāda, lai arī pavisam mikroskopiska daļiņa varonības piemīt ikviena ikdienas darba strādniekam, starpība starp lielajiem un mazajiem varoņiem tikai tā, ka par pirmajiem runā vēsture un pēcteču paaudzes, par otrajiem interesējas tikai pašu radi un piederīgie, bet toties dažreiz īsti dedzīgi. Tādā kārtā tehnisko zinātņu students Kalvietis neapšaubāmi pieskaitāms vismaz siko varoņu nošķīrat, jo viņa nāve satrauca nevien radus un mantiniekus, bet kādu nedēļu nodarbināja arī pavisam svešus cilvēkus Zommera piektajā stāvā.

Ar sava paša dažādām klizmām un sarežģītiem pārdzīvoju-
miem pēdējā laikā Kalvieti biju gluži piemirsis. Cilvēku, ko katru dienu nesastop uz kāpnēm, atceras tikai tad, kad viņš ir vajadzīgs vai kad nomiris. Kalvietis nevienam nebija vajadzīgs, man vismazāk, arī miris vēl ne. To es drīz nomanīju sava paša dzīvokli. Ģertrūde, kad bij mājās, pusdienas gatavoja vienam ēdējam vairāk, nekā mēs paši bijām, pie tam vēl atsevišķi, bērna kontrolīti kaut ko rūpīgi maisīdama un bieži klātpieliedama. Vakaros viņa ilgi palika Kalvieša istabā — protams, es to iztulkoju kā izvairīšanos no manis, tāpēc arī Kalvieti bez vārda runas pieskaitīju tiem, kas mēģināja atņemt man manu īpašumu. Vairākkārt pamanīju, ka krustmāte Katrīna ienesa malkas klēpi Kalvieša istabā — es nekad neesmu bijis skops, un man nebija žēl, bet, tā kā tā, bez šaubām, bija tikai demonstrācija pret mani, sāku gandrīz vai ienīst šo mirēju studentu, šo gaisa lidotāju. Reiz pat doktors Filds bija atnācis. Es sēdēju istabā, bet man viņš pat roku nepasniedza, ilgi runājās ar Ģertrūdi, tad abi iegāja pie Kalvieša un palika tur vai veselu stundu — vēl vienu cilvēku viņi bij dabūjuši savā pusē.

Beidzot man apskrējās sirds. Kāpēc viņas iedomājās, ka tikai viņām tiesība rūpēties par slimo un likt man samanīt, ka esmu patmīlis bez līdzcietības un cilvēciska pienākuma apziņas? Es taču biju pirmais, kas te tuvāk iepazinās ar Kalvieti un kam viņš stāstīja par saviem fantastiskajiem lidošanas plāniem. Toreizējās cieņas pret viņu gan vairs nebija, gribēju tikai parādīt, ka arī man sirds krūtīs tāpat kā visiem citiem, un uzsvērt arī savas tiesības.

Durvju viras Ģertrūde bija ļabi ieļļojusi, vērās pilnīgi bez

trokšņa, slimais pat nepakustējās. Lampa kā agrāk novilkta zemu virs gaida, kur vairs tikai dažas baltas papīra loksnes un nederīgi zīmējamie daikti. Viss pārējais droši vien ieslēgts skapī ar koka durvīm — ko var zināt, kas viss tur vēl glabājās. Kalvietis gulēja taisni izstiepies, kā mūmija segās ietīts un sasēgts visiem apgērba piederumiem, kādus vien Ģertrūde te varējusi sameklēt. Seja izskatījās drausmīga, man ar reizi pārgāja viss ļaunums, ko arī pret šo cilvēku biju izaudzējis sevi. Es sajutos maziņš un satriekts, vērodams nenovērsamās, nežēlīgās iznīcības posta skatu. Te vairs nebij ko žēlot un mierināt, smadzenēs kāds piekļauvēja ar asi nagotu pirkstu: tāds ir cilvēka liktenis! Vaigi dziļām dobēm starp acu un žokļu kauliem, āda pelnu pelēka, zods retu mežonīgu bārdi apaudzis, matu mežs pār spilvenu izkliests, plaksti ielipuši acu bedres dibenā. Vai tas vēl bij dzīvs cilvēks vai mironis?

Bet tomēr šie plaksti vēl pavērās, man pārskrēja drebuļi — tik sveši un sveloši kvēloja melnie redzokļi. Tomēr es zināju, ka viņš pazīst mani, apjauš, kur atrodas, un varbūt viņa smadzenes strādā spraigāk un loģiskāk nekā jebkad. Viņš redzēja un pazina mani, bet runāt netaisījās, nebij ne mazākās pazīmes, ka viņš to darītu, lai es te līdz rītam nostāvējis. Bet šajā īsajā brīdī jau biju paspējis pārvarēt bailes un pierast. No visiem dzīvniekiem cilvēks visātrāk pierod pie tā baigākā citos, tāpēc ka viņš ir tas lielākais egoists un domā tikai par sevi. Ko gan varēja domāt šis slimais, ko viņš domāja par to palieku, kura tomēr vēl jāsauc par viņu pašu?

Es pievirzīju krēslu un apsēdos tā, lai viņa melnie redzokļi nedzeltu man acīs. Skaidra lieta, jāiesāk man, citādi viņš savu muti nevērs vaļā. Kas viņam daļas gar citiem un it sevišķi gar tādu svešinieku, kāds es taču galu galā biju? Es aplūkojos istabā.

— Savus zīmējumus un grāmatas esat novākuši, — es teicu meklēdamies. — Droši vien viss ir paglabāts tajā skapī.

Tikai pēc brīža sadzirdu viņa sēcošo bezskaņas balsi — laikam vajadzīgs zināms laiks, kamēr viņš sakrāja izrunai nepieciešamo elpu. Katrs vārds iznāca atdalīts, pēc katra teikuma tukša sprauga.

— Viss ir skapī. Māsa Ģertrūde, saimniece un Zandmanes jaunkundze tur iekravāja. Atslēga māsas Ģertrūdes glabāšanā.

Pret šo gīndeni nemodās nekāda greizsirdība. Acīm redzami viņa to te ilgi un labi kopusi, viņam bij tiesība lietot šo vārdu, vienīgo, kurā nevarēja izteikt neko netīru vai piedauzīgu, tas ietvēra tikai sirsniņu cilvēcisku tuvumu un patiecību.

— Tad tā ir drošās rokās, — es teicu.

— Drošās tai jābūt, — Kalvietis sēca, — tur iekšā ir visa mana bagātība. Testaments arī kārtībā.

— Nemaz nezināju, ka jums ir arī kaut kas tāds, ko sauc par mantu.

— Es neleicu manta, bet bagātība — tas pavisam nav viens un tas pats. Manas grāmatas un mans darbs, ja es nezinātu, ka mans darbs ko vērts, vai tad būtu strādājis.

Nevarēju taču teikt, ka vientieši un fantasti bieži vien nodzīvo mūžu, zilu gaisu tvarstīdami, un ka viņš vārda tiešā ziņā lidinājies šajā zilajā gaisā. Tāpēc sacīju citu:

— Kur testaments, tur vajag būt mantiniekiem. Arī par jūsu radiem līdz šim nekas nebij dzirdēts.

— Radu man nav, mantiniekus es nosaku pats, tāpēc tas testaments. Saimnieks un labi kaimiņi gādās, lai mans mantojums nāk istās rokās, kad es pats būšu aizlidojis.

Man neienāca prātā nekas labāks, kā tās pašas banālās frazes, ko parasti domā kā mierinājumu, bet kas tādiem kā Kalvietim skan tikai kā meli un nenovēršamā apstiprinājums.

— Bet jūs droši vien nekur vēl neaizlidosiet. Filds ir labs ārsts, es viņu pazīstu.

Slimā lūpas paraustījās baismīgā ironijā.

— Droši vien ne. Teiksim tā: jums pirkstos degošs sērkočiņš, kāpēc jūs joka pēc nevarat teikt — tu taču neizdegsi. Bet viņš paliek arvien īsāks, kad liesma jums jau ķeras pie nagiem, jūs palaižat vaļā un ļaujāt krist, uz grīdas paliek tikai melna ogle, un tad jūs pasmejaties: tomēr izdega gan.

No tik garas runas viņš aizelsās. Padomāju, ka šis cilvēks taču zin savu likteni un es velti te mēģīnu modināt vēl kaut kādas cerības.

— Uz kuriem jūs tad lidosiet? — es ievaicājos.

Viņa pelēkajā sejā paplaiksniņās kaut kas līdzīgs dziestošas uguns atblāzmai.

— Uz zvaigznēm, jūs domājat. Tieši uz Marsu, kas cilvēci vilinājis jau no paša sākuma. Mani ne. Mani vienmēr valdzinājusi tikai viena zvaigzne, un to sauc par Zemi, no tās es

tālu neaizlidošu, pat stratosfērā ne. Pat tik augsti ne, cik spiesti turēties bumbvedēji un iznīcinātāji, lai pasargātos no zenītliekgabalu lādiņiem. Tie mani nav interesējuši, ne zenītliekgabali, ne bumbvedēji. Virspus mākoņiem es tomēr turēšos, kur bez troksņa laidīšies vētras un drošas lidmašīnas ar manis izgudrota metala plāksnēm un pēc maniem zīmējumiem konstruētiem motoriem — —

Viņš aprāva vai nu aiz elpas trūkuma, vai atgīdies, ka nevietā un nelaikā atklājis savu noslēpumu. Acis atkal bij ciet, zīme, ka vairāk viņš nevēlas, ka es te par ilgi esmu nosēdējis. Uz pirkstgaliem izgāju laukā. Es domāju, ka cilvēks gan varētu nomirt bez pārliecības, ka citi paveiks viņa nepabeigto darbu, un bez neprātīgās cerības arī pašam to kaut kad vēl redzēt.

Tas bij apmēram pēc kādām divām nedēļām. No darba mājās pārņākams, kāpnēs sastapu doktoru Fildu. Viņš nāca, kaut ko zem sevis bubinādams, pat nesasveicinājās. Apstājās tomēr un teica:

— Ja es būtu jaunāks, katrā ziņā uzsāktu polemiku ar visām līdzšinējām bioloģijas, anatomijas un medicīnas zinātnēm. Apgalvo, ka katram organam cilvēka būvē savā nepieciešama loma, ja tā netiek pildīta, tad ir beigas. Tas ir vispārējs slēdziens, kas noskar tos interesantākos eksemplārus. Tam studentam taču sen vairs tikpat kā nav tā, ko sauc par plaušām, sirdi, kuņģi un nierēm, un tomēr viņš vēl gadiem ilgi dzīvojis un, kā dzirdu, pat vēl kaut ko tur strādājis. Izžuvis tā, ka veca sieviete var cilāt kā bērnu. Pat ģindeņa svara viņam vairs nav.

— Tas tāpēc, ka viņš ir gaisa lidotājs, — es atteicu, — droši vien viņam cauri kauli kā putnam. Tagad viņš ir prom?

— Tagad viņš ir prom, — doktors atņurdēja, ar kaut ko neapmierināts, — es atnācu par vēlu — tas ir, istā laikā, lai konstatētu, ka prom viņš ir.

Viņš aizgāja, tāpat bubinādams. Kad es uzkāpu augšā, Kalvietis bij jau nomazgāts un noguldīts uz tā paša galdā, kur citkārt gulēja viņa plāni un zīmējumi. Visgarām pāri viņam Zandmane bij pārsegusi sniegbaltu palagu jauki izrotām malām, ar to viņš bij ievietojams arī zārkā. Saimniece uznesusi savu mirtes podu, otrā pusē nolikts Ģertrūdes amarilis, kam gan zieda patlaban nebij, bet totiesu skaistas

zaļas, zobenveidīgas lapas. Ko es vēl atsegšu viņa galvu un skatišos sejā, nekas jauks tur tā kā tā nav vairs redzams. Kāju pēdas kā divi asi ķīļi ar apsega izcilni slējās augšup. Ģertrūde aizslēdza durvis, mēs sākām apspriest, kas tālāk būtu darāms — par to, ka taisni mēs esam tie, kam jādara, nevienam nebij šaubu. Kā par brīnumu visrosīgākā izrādījās Zandmane, ik desmit minūtes no savas istabas skrēja pie mums, lai gan agrāk nekad nebiju novērojis, ka viņa bijusi draugos ar Kalvieti. Katrā ziņā gribēja aizņēmlies svečturus, lai pa nakti būtu ko aizdedzināt, kad atvedīsim zārku. Jau agrāk biju novērojis, ka arī Ģertrūde nesaprotamā kārtā skatījās ļoti nopietni uz šādām bērū ceremonijām, varbūt, tik daudz mirēju slimnīcā kopdama, viņa iegaumējusi, ka tie visi ļoti svarīgu turēja savu pēdējo gaitu, kurā pašiem taču vairs nebij nekādas daļas. Pēc viņas domām nepieciešami ielikt avīzēs nāves ziņu, lai varētu ierasties tālākie radnieki, ja tādi kaut kur atrastos.

— Viņam nav nekādu radnieku, — es iebildu, — viņš pats man to teica.

— To nemaz tik droši nevar zināt, — Ģertrūde sprieda. — Kamēr cilvēks dzīvs, viņam nav radu, bet uz bērēm dažreiz sarodas īsti prāvs pulks. Kad es uz laukiem vēl gāju ganos, mūsu pirtiņā nomira veca vērpēja, pie kuras neviens nekad nebij nācis ciemos. Mēs bijām pārbrīnījušies, kad bērēs sanāca tādi postalās un sabrauca atsperu ratos, daži pat no kaimiņu pagastiem. Divpadsmit zirgu bij rindā uz kapsētu.

— Nu, tad tai vērpējai droši vien bij nauda.

— Tā laikam domāja visi, bet lādītē atrada tikai septiņpadsmit rubļus, un par tiem pašiem bērīnieki vakarā tikko nesakāvās.

— Kalvieša bērēs nebūs par ko kauties.

— Nē, par ko tad te kausies. Bet, man šķiet, taisni tāpēc mūsu pienākums ielikt sludinājumu.

Tā arī palika. Rūpes par Kalvieša apglabāšanu mūs it kā tuvināja, nemaz nebij laika domāt pašiem par sevi. Mani it sevišķi aizkustināja tas, ka pusstundu pirms savas nāves viņš gribējis redzēt mūsu bērū, ilgi noskatījies tajā un pat pasmaidījis — pavisam īstu smaidu, nevis tādu mutes saraukumu, kādu mēs bijām pieraduši. Un tad teicis: Jums izaugs brašs dēls, jums viņš sagādās vairāk prieka nekā es savai mātei.

— Mirēji visu redz skaidrāk, — Ģertrūde piezīmēja gandrīz svinīgi. — Un nekad nemelo.

Par divdesmit latiem nopirkām zārku, priezu dēļu, ozola imitācijas krāsā. Ģertrūde aiznesa sludinājumu avizei, es pagādāju trīs hrizantēmu ziedus. Vēlu vakarā, kad laiks bij gulēt iet, iegājām atvadīties no kaimiņa, rītu agri viņu aizvedis uz kapliču. Tagad viņš jau bij uz diviem krēsliem nolikta gaida, Zandmanes palagu tāpat vispāri pārsegts. Divpadsmit sveces četros turekļos dega tik svinīgi, ka Zandmane nevarēja novaldīt asaras, arī krustmāte slaucīja acis. Ģertrūde neraudāja, par daudz pieradusi šādām ainām. Manas hrizantēmas savitušas, nesot decembra sals tās bij nokodis.

Nākamās dienas pēcpusdienā avizē parādījās Kalvieša nāves ziņa — divrindu plats, nelielu melnu stripiņu apzogots gabaliņš. Pēc tam pilnīgi apstiprinājās Ģertrūdes pārlicība, ka pirms nāves nemaz nevar zināt, cik cilvēkam radu. Vairākus no Kalvieša radiem un mantiniekiem redzēju pats, par citiem man pastāstīja mājinieki.

Pirmā tajā pašā vakarā ieradās paveca kautrīga sieviņa (Kalvieša durvīm bij piesprausta zīmite, ka pēc izziņas jāgriežas pie kaimiņiem). Viņa midījās un nezināja, kā iesākt.

— Vai tad viņš miris? — viņa beidzot izdabūja pār lūpām, it kā neticēdama tam, ko pati savām acīm šovakar lasījusi.

— Pavisam, — es apgalvoju, — par to vairs nevar būt ne mazāko šaubu. Pat ārsts to apliecināja.

— Es nešaubos —, — sieviņa stostījās. — Es tikai gribēju — — man vajadzēja — — vai viņš nav atstājis — —

— Mantojumu? — Es sāku jau iekaist — par viešņu pašu un par to, ka Ģertrūdes paredzējums jau sāk piepildīties. — Bez šaubām, bez šaubām. Cik miljonu pēc jūsu domām viņam vajadzētu būt?

Zobgalība viņu aizskāra, viņa tā kā paslējās preti.

— Viņa miljonu man nav vajadzīgs. Es tikai gribēju pasprasīt, vai Kalvieša kungs nav atstājis latu un divdesmit santīmus, kas man astoņpadsmitā novembrī pienācās par veļu. Naudas Kalvieša kungam nebij, viņš piesolīja man tādu grāmatu ar bildēm. Ko es darišu ar viņa grāmatu?

— Labāk tomēr būtu paņēmuši to grāmatu, krāmu tirgū var pārdot. Ne santīma viņš nav atstājis.

— Nu, kad nav, tad nav, — viņa filozofiski noteica. — Nava jau nekāda liela nauda, un es vēl varu strādāt.

Bet Ģertrūde bij citādās domās.

— Tā neiet, kas nopelnīts, tas jums jādabū. — Un, izvil-
kusi maciņu, viņa saskaitīja prasīto.

Mazgātāja stostījās ņemt.

— Bet, kundzīt, vai tas neiznāk tā, ka jūs paši no sevis?

— Kalvietis bij mums tuvs draugs, ko mēs maksājam, tas
ir tikpat kā no viņa paša. — Un iespieda naudu sieviņai
saujā.

Tā netika skaidrībā, ņemt vai ne. Pat pie durvīm vēl ap-
stājās, beidzot tomēr izgāja.

— Tu neiesāki pareizi, pielūko, ka nepietrūkst, — es teicu
Ģertrūdei. — Radnieku Kalvietim varbūt nebūs, bet par to
var rasties kreditori.

Tomēr radās arī radnieki un mantinieki. Rītā darbā
iedams, uz kāpnēm sastapu labi ģerbušos korpulentu kungu,
tas apvaicājās, kurā stāvā esot trīsdesmit piektais numurs.

— Jūs laikam meklējat Kalvieti? Patlaban viņš atrodas
kapsētā kapličā, apglabāšana parīt.

— Jā, jā, to es jau zinu no avizēm, — kungs nepacietīgi
attrauca un kāpa vien tālāk. Augšējā likumā tomēr apstājās
un vēl atgriezās.

— Es tikai gribēju palūkot — vai viņa dzīvokli var iekļūt?

— Iekļūt var, — es teicu pakalķāpdams, — manai sievai
ir atslēga. Bet promnest neko nav brīv.

Kungs tikai kaut ko atņurdēja. Ģertrūde bij mājās un
gulēja, protams, mēs viņu tūlī piecēlām. Radnieks izvilka
savus papīrus, kuros ieskatīties gan ne man, ne Ģertrūdei
neradās patīka. Izrādījās, ka tas ir Kalvieša tēva brāļa pa-
dēls, jo tēva brālis bij apprecējis atraitni ar dēlu. Radnie-
cība apšaubāma, bet kas mums tur daļas, tā kā tā te jau nekā
mantojama nebij.

— Vai es nevarētu apskatīt to dzīvokli? — tēva brāļa
padēls vaicāja.

Apskatīt dzīvokli varēja, Ģertrūdei bij atslēga. Tikai viņa
norādīja to pašu, ko es, promnest neko nedrīkst, viņai uzdots
uzraudzīt, kamēr testamenta izpildītāji nolems, ko darīt ar
atstāto mantu. Kungs paskatījās nīkns un apvainots. Kalvieša
istabā seja viņam pastiepās visai gara.

— Un te viņš dzīvoja? — tēva brāļa padēls novilka caur
degunu. — Un vairāk istabu viņam nebij?

— Tikai viena un vairāk nevienas. — Man bij liels prieks par mantinieka vilšanos. Nu viņš kļuva steidzīgs, paskatījās pulksteni.

— Es tikai uz acumirkli, man ir gaļas skārnis Lāčplēša ielā.

— Zēl, ka Kalvietis to nezināja, — Ģertrūde iebilda, — pēdējā laikā buljons bij vienīgā barība, ko viņš vēl varēja norīt.

Protams, tā bij pavisam nelietiška piezīme, un tāpēc mantinīks to nemaz nedzirdēja. Bet totiesu viņa acis uzmanīgi pakavējās pie vecā aizslēgtā skapja.

— Bet tur tas skapis? Kas tajā?

— Tur ir grāmatas, zīmējumi, rokraksti, testaments un vēl šādi tādi krāmi, — Ģertrūde atbildēja. Kungs vēriģi noskatījās viņā.

— Bet vai tur nav šis tas tā, teiksim, arī no sudraba vai tamlīdz?

— Jūs domājat sudraba servīze, karotes un tamlīdz? Nē, tādu mantu Kalvietim nekad nav bijis. Un bez tam skapis nav vaļā slēdzams, to atvērs tikai dienu pēc bērēm.

Tēva brāļa padēls britiņu padomāja, tad pateica mums ardievas un ātri izsleidzās laukā. Ārā izgājis, pamanīju viņu vārtos sarunājamies ar sētnieci, tās sudraba karotes viņam vēl stāvēja prātā. Sētniece vēlāk stāstīja, ka viņš taujājis, kas mēs par cilvēkiem un vai neesot pamanīts, ka mājā no pieliekamiem kambariem un bēniņiem kaut kas pazūd.

Nākamās divās dienās pa manu darba laiku bij ieradusies vēl trīs mantinieki. Tie divi tikai tā drošības labad apklausīties, bet trešais tas, kas nopircis Kalvieša citreizējo īpašumu Bierīnos. Tam bij nopietna lieta. Pēc līguma viņam jāmaksā pa daļai, noteiktos termiņos, kurus viņš ievēroja tikpat stingri kā vekseļu kārtojumus. Bet pašās beigās Kalvietim uznāca tik spiedīga vajadzība, ka uzplijās mēnesi pirms laika un solījās par to samaksāt procentus, kad atkal tiks uz zaļā zera. Uz zaļa zara viņš netika, bet nu, kad mantinieki tā kā tā visu paņēms, īpašniekam šķitās tikai taisniģi pieprasīt savus godiģi nopelnītos procentus. Liels jau tur nekas nesanāca par tiem simts latiem, bet tomēr, arī lats mūsu laikos ir nauda. Tiklab pēc līguma raksta, kā kvītēm pāragro, simts latu lielo izmaksu Ģertrūde tiešām konstatēja, bet Kalvieša procentu solījumam mājas īpašnieks nevarēja snieģt nekādu pierādījumu. Kad viņš skaitās un sāka izrunāties diezgan nepieklājīgi, arī Ģertrūde sadusmoģās. Kaunēties gan vajadzētu —

viņa bij teikusi — pārtikušam cilvēkam pāra latu pēc nolamāt tādu, kas gandrīz badā nomiris un nav vairāk atstājis kā klēpi aprakstītu papīru un vienu saplīsušu mēteli. Beidzot nama īpašnieks arī tiešām tā kā sakaunējās, mēģināja pat atvainoties un aizgāja.

Paši tie īstie mantinieki sabrauca bērū priekšvakarā — no laukiem, kur avīzes saņem vēlāk. Patiesībā tās bij mantinieces. Pirmā, pusmūža sieva, braša un uzslājīga, tiešām saucās arī par Kalvieti, bet cik tālu rada viņa netaiķim, to ne es, ne Ģertrūde nevarējām saprast. Pēc viņas pašas domām tik visai tālu tas nevarēja būt, lai gan visus sikumus radu rakstos uzrādīt nevarēja un, trīs reizes pārstāstot, iznāca trīs dažādi varianti. Ko viņa pati nevarēja apzvērēt, vienmēr skaidri ziņāja viņas māte, bet otrreiz tā bij krustmāte. Lai nu šā vai tā, bet par to neviens cilvēks visā dieva pasaulē nešaubisies, ka viņai simtreiz vairāk tiesības nekā Zarinietei, kas atbrauks ar nākamo vilcienu un arī meitās nebij saukusies par Kalvieti, tikai ar visādiem niķiem ieprecējusies Kalviešu ģimenes rados un viņa māte vienmēr taisījusies ar slotas kātu dzīt to no mājām laukā. Kad ar nākamo vilcienu atbrauca Zariniete, atsākās apmēram tāds pats radu rakstu pārstāsts. Zariniete bij vecāka, acīm redzami nabagāka un tāpēc par laimi arī klusāka, savu stāstu viņa mums vairs neatkārtoja. Kalviete klausījās, reizēm gan galvu nogrozīdama, bet nejaukdamās starpā. Tikai kad Zariniete bij beigusi, viņas sāka strīdēties par kādu mums neizdibināmu radniecības faktu, kas abām nezin kāpēc likās ārkārtīgi svarīgs. Man šķita, ka Ģertrūdei jau galva sāp, beidzot viņa nevarēja ilgāk vairs izturēt un pārtrauca:

— Mijās mantinieces, ko jūs velti deldējat mēles, tam tā kā tā nav nekādas nozīmes. Skapī ir Kalvieša testaments, kā tur būs rakstīts, tā notiks.

Mantiniecēm Rīgā nekādu radu, ne paziņu nebij, tātad viņas palika pie mums. Vēl ilgi dzirdējām, kā viņas virtuvē dudīnājās, pa starpām iejaucās arī krustmāte Katrīna. Laikam taču joprojām strīdējās par to pašu neatrisināto radniecības jautājumu.

Kalvieša bērū dienā nāca sniegs ar lietu. Izgājām visi četri — mēs ar Ģertrūdi un abas mantinieces. Zariniete apsējusies to pašu puķaino lakatiņu, ar ko atbrauca, un plīsa no dusmām par Kalvieti, kas pašā pēdējā acumirkli bij izvilksusi

no koferīša melnu, bārkstainu un tik lielu, ka stūri sniedzas pāri viduklim. Bez tam mētelis viņai bij gluži melns, kamēr Zarinietei iezalģans, it kā tā nemaz nebūtu īsta bērniece, kur nu vēl mantiniece. Kalviete arī visādi lika sajūst, ka tā patiešām nav ne šis ne tas, vismaz salīdzinot ar viņu pašu, blakus vien mums turējās, kamēr Zarinietei bij jāiet vai nu nopakaļ, vai pa priekšu. Pie kapsētas vārtiem Kalviete pagaidīja, līdz Zariniete bij nopirkusi egļu vainagu ar piecām papīra rozēm, tad pati sev izvēlējās dzīvības koku zaru ar sešām rozēm. Kad gājām zārkam pakaļ no kapličas uz kapu, Ģertrūde piebikstīja man — mums pievienojās Zandmane ar abām savām skuķēm, bet aiz tām nāca veca sieviņa ar vēl skaistāku vainagu nekā mums. Tā bij Kalvieša mazgātāja, tāds vainags viņai droši vien izmaksāja savus piecus sešus latus. Ģertrūdei pat asaras manīju acīs, kad viņa pieliekusies pačukstēja man:

— Ir vēl arī cilvēki ar sirdsapziņu.

Apglabāšanas ceremonija nebij gara, vējā un slapjā sniegā mēs visi nejauki salām. Kad pienāca brīdis iemest kapā uz zārka tradicionālās trīs sauļas smilksu, Kalviete kā tuvākais rads pastūma Ģertrūdi sāņus un izdarija to pati pirmā. Arī pēc tam viņa turējās pašā bedres malā, soli visiem citiem priekšā, un reižu reižēm spieda lakata stūri pie acīm. Bet Zarinietei bij lakatiņš rokā, šajā ziņā tā noturējās viņai līdzī. Jauki appušķojām Kalvieša kapu. Mājup ejot, sajutu dziļas, smeldošas skumjas, tikai tagad atskārtu, cik tuvs taču man bijis šis gaisa lidotājs, ko galu galā pazīnu tik maz.

Otrā dienā bez mums un mantiniekiem Kalvieša istabā uznāca arī nama saimnieks ar saimnieci un sētnieks ar sētnieci. Ģertrūde atvēra skapja durvis, mantinieces spiedās tuvāk aplūkot tās bagātības, kas tur glabājās. Vispirms Zommers izņēma aploksni ar Kalvieša testamentu. Visi plāni, zīmējumi un manuskripti pēc rūpīgi sastādīta saraksta nododami aviācijas veicinātāju biedrībai. Sākām pārbaudīt saiņa saturu — tādi papīri mantinieces neinteresēja, viņas pielīda pavisam klāt un bāza galvas skapī. Izrādījās, ka aiz vaļējām durvīm slaptstijies arī lēva brāļa padēls, tagad viņš ilgāk nevarēja izturēt, atturīgi un šķietami vienaldzīgs, bet tomēr virzījās tuvāk — redzams, Kalvieša sudrablietas viņam visu nakti nedevušas mieru.

Aviācijas biedrībai novēlētais mantojums izrādījās kārtībā, tagad nāca pārējā īpašuma apraksts. Gulta ar maisu, skapis un divi krēsli piederēja namsaimniekam. Paša Kalvieša bij galds ar ķebļiem un tas trešais krēsls, viens vecs rudens mētelis, viens vecs palags, viena apvalkāta platmale, bez tam vēl skapī šādas mantas: pāris dūrainu cimdu, pāris noplēstu zābaku, pāris rīta kurpju (viena ar cauru papēdi), divi šķīvji un alumīnija bļodiņa, glāze ar niķeļa karotiņu, tējkanna bez vāka, nazis un divas dakšiņas... Par sudrablietām tur nekas nebija teikts. Tēva brāļa padēls nicīgi paraustīja plecus un pārļaida mums zīmīgu skatienu.

— To nu gan lai nemēģina man iestāstīt, — viņš pūta caur degunu. — Viņš bij študierēts cilvēks un laikam taču kaut ko nopelnīja ar. — Paskatījās pulkstenī un žigli izmetās laukā — viņam gaļas skārnis Lāčplēša ielā un tāpēc nebija daudz laika.

Svarīgākā daļa testamentā bija novēlējums, tas skanēja tā: Cik zinu, radnieku man nav, bet, ja atrastos tādi, tad manu atstāto mantu viņi pēc savstarpējās vienošanās sadala savā starpā. Pretējā gadījumā novēlu to šī nama sētniecei pārdošanai vecu grabažu uzpircējiem — ieņemto sumu viņa patur kā atlīdzību par aizdoto, pusotra gada manis lietoto gultas segu (Kalviete to patlaban bija aptaustījusi, tagad atmetās). Saviem labajiem kaimiņiem Kurmjiem un Zandmanes jaun kundzei, kas droši vien parūpēsies, lai es godīgi tieku zem smilktīm, novēlu savu pēdējo paldies. Vairāk man nekā zem. Augstcienībā stud. meh. R. Kalvietis.

Testamenta izpildīšana uzdota namsaimniekam Zommeram, par lieciniekiem klāt bijuši saimniece, sētnieks ar sētnieci, Gertrūde un Zandmane, tie apliecināja, ka viss pilnīgā kārtībā. Saimnieks aiznesa savus divus krēslus, sētniece savu gultas segu, Kalviete ar Zarinieti jau paklusu debatēja par mantojuma pareizu sadalīšanu. Kad mēs, pārējie, bijām izgājuši, bālsis kļuva skaļākas, viņas stridējās diezgan ilgi, tad aplusa un sāka rīkoties. Es atkal izgāju paskatīties, kā īsti viņas vienojušās. Zarinietes patlaban nebija istabā, aizgājusi meklēt rateļu stūmēju. Kalviete, paklājusi uz grīdas palagu un tam virsū salocījusi Kalvieša veco rudens mēteli, patlaban vāca pārējās mantas un krāva paunā. Kad skapis bija tukšs, žigli sasēja palaga stūrus krusteniski. Viņa bija stipri neapmierināta un klusu kaut ko bubināja. Nastu pār plecu

uzmetot, tējkanna paspruka un izlidoja uz grīdas, snīpis līdz pusei bij nost. Vēl dusmīgāka, mantiniece iebrūda to atpakaļ paunā un uzsvieda atkal mugurā, šoreiz laimīgi. Man šķita, ka viņa pie tam nopurdēja: blēžu būšana vai ko tamlīdzīgu — bet galvot nevarēju, pie tam nesaprotami arī bij, uz ko tas gan varētu zīmēties, uz nelaiķi Kalvieti vai uz mums pašiem.

Brīdi vēlāk ieradās Zariniete ar rateļu stūmēju. Par abiem tie vispirms stiepa lejā smago galdu, tad uznāca vēl pēc ķebļiem un krēsla. Gribēju gan aizrādīt, ka tik smaga mēbeles gabala sūtījums pa dzelzceļu nemaz neatmaksāsies, tomēr atturējos — mantojums taču paliek mantojums, tam sava paša īpaša vērtība.

Savā istabā atvēru logu paskatīties, kā viņi aizbrauc. Stūmējs atspēries soļoja ļoti ātri — tā viņu paraša. Zariniete tecīniem blakus pa ielu, pieturēdama garo uzkravu, kas slīdēja nost no šaurajiem rateļiem. Laiks bij atskaidrojies, mazliet sala, iela bij kaila, bet gluma. Es paskatījos augšup, saules apzelliņš mākonis slidēja pāri. Droši vien Kalvietis jau lidoja aiz tā. Droši vien viņš neskatījās lejā, kur aizveda viņa mantas, bet gaidīja, kad tikko sadzirdami iedūksies viņa konstruētais motors. Un sagaidīs katrā ziņā — tur, kur viņš patlaban atradās, tūkstoš gadu ir kā viena diena.

XI. MĀSAS ĢERTRŪDES NOSLĒPUMS

Pamazām aizmirsās arī gaisa lidotājs Kalvietis, un tā bij labi. Ja atmiņa paglabājusi visus, kas nomirst, tā izvērstos par liķu kambari, kur uzturēties paliktu baismīgi. Vēlreiz mēs viņu gan spilgti atcerējāmies — kad atstātā istabā pēc pāra nedēļām ievietojās trīs klusi skolnieki no laukiem. Pēc tam Kalvietis atkal palika aiz sava mākoņa un mēs tepat uz zemes ar to, kas vēl bij dzīvs un negribēja mirt.

Mirt palaikam negrib tas, kam sen vajadzēja būt beigtam. Tā tas bij ar Ģertrūdes noslēpumu manā atmiņā. Sava paša agrāko varbūt es aizmirstu, bet nu tam bij piegulies klāt otrais (piedzīvojums ar sasodīto Bruno Tauriņu) un urdīja arī to pirmo augšā. Nu man divkārsš iemesls neaizmirst, ko slēpa viltīgā Ģertrūde, kas prata labāk paglabāt savējo nekā mēs, vīrieši. Laulības dzīvē nepieciešams līdzsvars, ja viens, lai arī tikai sava paša acis, ir grēcinieks un otrs tas taisnais, tad šī dzīve griežas greizi kā rati, kam viens ritenis liels, otrs mazs — no ceļa nost, grāvī, varbūt bistamā aizā. Pamazītēja slidēšana pa draudošo slīpumu ilgi nav izturama, mani tā sāka mocīt tūlī pēc Kalvieša bērēm. Man vajadzēja tikt līdzīgam ar savu sievu, citādi tā vairs nebij dzīve, bet lēna nonīkšana savas vainas un niecības apziņā.

Toreiz man neienāca prātā tas, ko tagad zinu: ka vainīgais nemēģina atgūt laulības līdzsvaru, cenzdamies pacelties līdz tam otrajam, bet gan rauga to novilkt lejā pie sevis. Cilvēks tik labprāt uzkrauj otram to, kas pašam būtu jānes. Tā es atkal ievilkos savā eža kažokā un tīkoju izdevību likt Ģertrūdei noprast, ka arī man savas aizdomas un sava apsūdzība, lai viņa velti nevērs prom no manis savas skumjās acis un neiedomājas tiesneša lomā.

Bet izdevība negadījās tik viegli, kā es to biju cerējis. Ģertrūde nebij ļauna pret mani, bet joprojām vienaldzīga — tā,

it kā es pazaudējis to, kas man piešķira vērtību, bet tas, kas palicis, nebij gan pavisam atmetams, tomēr vienādā cenā ar pārējiem priekšmetiem mūsu istabā. Reiz, kad sēdēju krēslā pie galda un Ģertrūde, kā parasts, rikojās ar putekļu slaukāmo, neizturēju un ļauni pasmējos.

— Man šķiet, tu tūliņ noslaucīsi arī mani, — es teicu.

Viņa aprāvās darbā un brīdi padomāja.

— Es nesaprotu. Ko tas īsti nozīmē?

— Neko tas nenozīmē. Varbūt tikai to, ka es piederu pie šī krēsla un pie šī galda, ka arī es esmu tikai tāds mēbeles gabals.

— Ja tas tevi traucē, — viņa teica, redzami apvainota, — es varu arī vēlāk, kad būsi aizgājis darbā.

Tas nebij tas, kas man vajadzīgs, viņa nesaprata vai arī tišām negribēja saprast. Mans ļaunums tikai pieauga vēl vairāk.

— Vēlāk tev jāiet gulēt, — es atteicu un piecēlos. — Dienā vēl var, pa nakti mazais gandrīz nemaz vairs neļauj aizmigt.

— Bet tā taču nav mana vaina, ka viņš tik nemierīgs. Es daru visu, ko spēju.

— Tā jau tā lieta, ka tu dari vairāk nekā vajadzīgs. — Manam tiešajam nolūkam tīri neļauši pievienojās vēl vecais blakus motīvs, es atkal iedomājos, ka viņa mani lika novārtā tā bērna pēc.

— Tu runā gluži kā tāds vientiesis! — Arī Ģertrūde sāka skaisties. — Tik mazam bērnam nekad nevar darīt vairāk nekā vajadzīgs. Viņš pats savā nevarībā taču ir viena vienīga vajadzība.

— Ja es esmu vientiesis, — es atbildēju, — tad tikai tajā ziņā, ka nespēju tā kā citi noslēpt to, ko domāju, pasaku visu, kas uz sirds.

— Tiešām tu to dari? Tad vismaz šoreiz tas nav taisnība un tev vēl jāpasaka tas viss. Tātad: kā es to daru vairāk nekā vajadzīgs?

— Pirmkārt tā, ka puika jau sāk mēģināties kājām iet un ir pietiekoši liels, lai viņu zidītu no pudelītes. Un otrkārt, doktors Filds saka, ka viņa tējas neko nelīdzēšot, vaina esot tev pašai, nevis bērnam. Tu par kaut ko gremjoties un tāpēc samaitājot bērnam vēderu.

Tas atkal iznāca sāņus no tā, ko gribēju. Ja nu viņa tagad atzīstas un pasaka īsto iemeslu, tad taču man nāksies kaut ko atbildēt un taisnoties. Tad būs runa par manu, nevis par viņas noslēpumu. Par laimi Ģertrūde bij vai nu pārāk atturīga un godīga, vai par nelaimi pārāk stipri pārliecināta par manu noziegumu.

— Doktors Filds to man pašai arī teicis, bet viņš maldās. Toreiz man varbūt bij kādas nepatīkšanas — slimnīcā, tagad tas ir garām, es esmu pilnīgi vesela, un bērnam no manis nekas nekait. Drīzāk jau tāpēc, ka istaba viņa vecumam grūti sakurināma un viņš apsaldējas, deguntiņš vienmēr tek.

Pilnīgi vesela un vienaldzīga tu esi — es ar rūgtumu nodomāju. Un es tev neesmu vairāk kā kāds mēbeles gabals šajā istabā, ko tu tiešām būtu gatava noberzt ar savu putekļu slaukāmo. Mans dzelonis atkal lika samanīt sevi.

— Toreiz bij un tagad varbūt ir atkal, to tu man neiestāsi. Sieviete vēl neviens nav izdibinājis.

Ģertrūde atmeta ar roku, nosvieda lūpatu un izgāja laukā. Neko, it neko es nebiju panācis ar savu muļķīgo izrunāšanos. Tagad sapratu, kā man vajadzēja sākt — aplinkiem, laipnīgi, viltīgi mīļi ievilināt, sažēlināt par sevi vai bērnu, tikai tā sievietei var piekļūt. Pašai nemanot, uzdabūt uz istā ceļa, tāpat nemanot notvert kādu nieku, kādu mazumiņu un tad tikai turēt un nelaist vaļā, līdz beidzot viss noslēpums būtu rokā. Še man pilnīgi nevietā ienāca prātā kāds nopietnā lietā nepiedienīgi komisks atgadījums — ar manu biedru Marču puikas gados. Mums bij pasprucis teļš un trīs dienas mežā nodzīvojis, nekādi nedabūjām to rokā, tirā meža zvērā pārvērties, par divdesmit soļiem tuvāk nelaidās. Bet kā to izdarīja Marčs? Viņš vienkārši nometa tupeles, likās pakaļ pāri celmiem un žagaru gubām, līdz kamēr astes gals bij rokā. Tāpat es to noslēpumu varēju sagūstīt, tikai tagad, diemžēl, par vēlu. Uz visiem laikiem par vēlu. Šī metode pēc šīs dienas nelaimīgā mēģinājuma vairs nebij lietojama.

Tad es sāku no otra gala. Pa vakariem paliku ārpus mājas līdz pusnaktij un vēl pāri, sēdēju kādā kino, pie draugiem vai vienkārši blandījos pa ielām. Izlikos ļoti jautrs un noslēpumains, dažreiz pat iereibies un pārgalvīgi trokšņains. Aprēķins šai jaunajai metodei bij tas, ka Ģertrūde galu galā sāks uztraukties, iedomāsies mani turpinām reiz iesākto dēku ar to svešo sievieti, uzbruks un mēģinās izdibināt manu noslē-

pumu. Un es pateikšu nelokāmi: papriekš tu savu, tad es savu, un pie tā palikšu. Un, kad tā būsīm izstāstījuši viens otram, tad atkal būsīm līdzīgi, miers un saskaņa mājās.

Arī šī metode izrādījās nederīga. Ģertrūde nepavisam neuztraucās un nemēģināja neko izdibināt. Klusa un vienaldzīga kā vienmēr, viņa pat pacēla galvu, kad es beidzot pārardos mājā, un mierīgi pateica:

— Ja tev ēst gribas — vakariņas krāsniņā vēl būs siltas.

Traks te varēja palikt! Un tad vēl cits gribēja iegalvot, ka sievietes esot nervozākas un jūtīgākas kā vīrieši, kad viņām nebij greizsirdības, pat ne vienkāršas ziņkāres! Savā lielajā nesajēgā nodomāju izmēģināt, vai nevarēs iekustināt Ģertrūdi ar krustmātes Katrīnas piepalīdzību. Kādu dienu tīšām atstāju durvju atslēgu mājā uz galda un, pēc pusnakts atgriezies, zvaniņu pie durvim. Kad krustmāte atslēdza, izaicinoši nostājos un noprasīju:

— Vai jūs zināt arī, no kurienes es nāku?

Protams, uz viņas jautājumu es nebūtu atbildējis, tikai nozīmīgi pasmējies. To viņa katrā ziņā pastāstīs Ģertrūdei, tāpat kā stāstīja visu citu, un tad tai neatliksies nekas cits kā izvaicāt mani. Bet es atkal preti: papriekš tu savu, tad es savu! Bet krustmāte tikai ar bezgalīgu nicinājumu noskatījās mani un noteica:

— Kas tur ko zināt — no kroga. — Un apgriezusies nolikās gulēt pie bērna.

Reiz ietiepies, neparko negribēju atlaisties. Aprēķināju, kad Ģertrūdei naktī jābūt mājā, un atgriezos tikai labi rīta pusē. Tagad viņa pati ielaidīs, mans jautājums būs tik provocējošs, ka viņa katrā ziņā nenocietīsies, nesākusi tirdīt mani. To tikai vajadzēja. Tavs noslēpums ir vecāks nekā mans — lūdzu, tu papriekš.

Piezvaniņu un gaidīju. Piezvaniņu vēl un gaidīju, neviens nenāca. Tā es lielākiem starphrižiem izmēģinājos labu pusstundu, bet stāvēju, kā stāvējis, turpat kāpņu galā. Vai tad viņas patiešām bij sazvērējušās nosodīt par manu kroga dzīvi, kur kājas jau tā sāpēja no lielās klaiņāšanas salā pa ielām un iekšpilsētas bulvāriem? Visādi atdarīšanas plāni man jaucās pa galvu, apsēdos turpat uz augšējās kāpes tos sakārtot. Kārtodams biju aizsnaudies un pamodos tikai, kad mani sapurināja. Kāpņu telpa gaiša, Ģertrūde pārnākusi no darba. Pārskaities un nosalis, es pat runāt negribēju. Krustmāte teicās

neko nedzirdējusi, bērns no vakara bijis nemierīgs, tikai pēc pusnakts abi aizmiguši — kas to lai zina, taisnība tā vai meli. Kad līdz rītam gribot vazāties apkārt, lai neatstājot atslēgu mājās. Vai es varēju teikt, kāpēc tā man palika mājās?

Pēc tam es sāku pamazām un katrā izdevīgā gadījumā tir-dīt Ģertrūdi dažādiem norādījumiem uz sieviešu viltību, veik-lību un noslēpumainību. Dzēlieni gan bieži vien iznāca muļ-ķīgi, reizēm arī paņūpi, bet Ģertrūde likās kā ietērpusies bruņās, kam pat saindētas bultas nekaitēja. Tad izvēlējos citu taktiku. Sāku atkal ieaicināt draugus, ar tiem sarunu viegli novirzīt tā, lai Ģertrūde noprastu, ka jaušu viņas noslēpumu vai pat esmu tam jau uz pēdām. Pats pirmais scenss ar Upes-juri, kā man likās, nepalika gluži bez sekmēm.

Upesjuris vēl vienmēr nemitējās protežēt un kaut ko iz-taisīt no manis. Saeimas vēlēšanas bij pagājušas, viņš saņēma pieklājīgu redaktora algu un nebij spiests neko daudz strā-dāt, laika viņam allaž pietiekoši daudz. Tajā pirmajā vakarā viņš man teica:

— Tev ir daži jauki tēlojuma paņēmieni, bet vairāk arī nekas. Un tas ir par maz, lai tev būtu tiesības saukties par īstu rakstnieku. Tu nevari aprakstīt neko citu kā tikai, ko pats esi piedzīvojis.

— Vai arī, kas man šķiet kā paša piedzīvots.

— Arī to, bet tas īstenībā ir tas pats. Arī šķietamais vienmēr paliek tavu reālo piedzīvojumu iespējas lokā, tātad arī tur tu galu galā rādi tikai pats sevi. Bet šis loks ir pārāk šaurs. Sava dzīves romāna beigās tu atzisties, ka neesi spējis pastāstīt pat to visu, ko piedzīvojis, pat savas dzīves ārieni, to vieglāko un mazvērtīgāko, tu uzdrošini aprakstīt tikai pa daļai. Tavs romāns tātad īstenībā nav nekāds romāns, bet antoloģija, ten-denciozas izlases krājums, kas nesniedz nekādu ieskatu pat par cilvēciskās personības virspusi. Mēs jau agrāk par to esam runājuši — puspatiesība ir vēl ļaunāka nekā tieši meli.

— Pasaulē neatradīs tāda drošminieka, kas pateiktu par sevi itin visu.

— Rakstniekam jābūt drošminiekam, visi lielie tādi ir bi-juši, un taisni aiz tā viņu lielums. Es vētreiz pārlasīju tavu sacerējumu un tagad redzu, ka viņa loks pavisam šaurs. Ko tu savos piedzīvojumos esi pārdzīvojis, no tā tur tikai tādas skaras un skambas, tātad gandrīz vai viltojums. Tev stipri jālabojas, ja tu par kaut ko gribi tikt.

— Es pats nezinu, vai es vispār gribu un varu tikt par kaut ko citu, nekā jau esmu. Atstāsim mani un manu romānu. Bet tema ir interesanta un svarīga dzīves ētikas stiprumam, nevis literatūrai vien. Man šķiet, vispirms jāatrod pamatojumi sabiedrības un ļaužu plašumā, tikai tad slēdzieni būs pareizi izlietojami arī atsevišķa cilvēka morāles novērtējumam. Tātad, kā tu domā, vai cilvēkam iespējams un ieteicams atklāt itin visu, kas viņā slēpjas?

Upesjuris brīdi padomāja, tad atbildēja, sākumā vēl vārdu taustīdams.

— Iespējams un ieteicams — šie jēdzieni vispirms ir daļāmi. Visu cilvēkam nekad nav iespējams, jau tāpēc, ka neviens pats sevi pilnīgi un līdz galam nepazīst. Bet to, ko viņš apzinās vai zina, nevien ieteicami, bet pat nepieciešami celt gaismā sevis un citu labad. Pats viņš atbrīvojas no slēpjamā, kas cilvēku allaž nospiež kā smaga nasta, padara klusu, tramīgu un vientuļu, bet līdzcilvēkiem allaž tikama droša pārlicība, ka nav darišanas ar liekuli un krāpnieku. Bieži esmu novērojis, ka sabiedrībā mīļākie nebūt nav tie, kas pratuši vislabāk noslēpt vai aizmaskot pašam vien zināmos piedzīvojumus un pārdzīvojumus un izrādīties nevainojami. Viņiem vienkārši netic, tāpēc ka spriedēji paši pazīst sevi un tāpēc vērtē gluži pareizi.

— Pilnīgi pareizi! — es apstiprināju, gandrīz vai ieligsmots. — Sabiedrībā arī, bet it sevišķi to mana tuvākā kopdzīve. Neatklāts noslēpums ir kā neredzama siena starp diviem cilvēkiem, var teikt arī, kā ledus gabalā iešķelta plaisa, kas vēršas arvien platāka un ne ar ko nav aizpildāma.

Ritā pārliccinājos, ka tema tiešām uztverta labi. Ģertrūde sāka nojaust, kas man nodomā, gērbās tik nervozi, kā to nekad nebiju redzējis, krustmātei Katrinai jānāk palīgā, lai viņa neaizietu uz ielas neaizpogātu blūzi un bez galošām. Runāja izklaidīgi, it kā citu ko domādama. Visu laiku neizlaidu viņu no acīm, bet viņa izlikās mani nemaz nepamanām. Mēbeles gabals — man atkal atausa iedomā, nu, redzēsim, redzēsim, cik ilgi tas tā paliks. Es biju nikni sajūsmots un savā aklumā jaudu tikai virzienu, pa kuru man jātiek tālāk, nedomādams par galu, pie kāda tas var novest.

Līdz nākamai reizei man bij laika diezgan pārdomāt laimīgās temas turpmāko risinājumu. Vispirms pārliccinājos, vai Upesjuris neatminas to vietu manā dzīves romānā, ko

gribeju izmantot. Viņš to nebij iegaumējis. Tad es neļāvu viņam, bet iesāku pats.

— Tā patiešām ir interesanta tema, ko mēs pagājušo reizi aizsākām, — es teicu, pablenzdams, vai Ģertrūde netaisās aiziet un atstāt mūs divus vien. Tas būtu visļauņākais, tad mūsu mutes klabināšana pazaudētu katru nozīmi. Bet viņa negāja prom, sēdēja gultā, sarāvusies maziņa un nožēlojama, it kā aļas dibenā iedzīta lapsa, kas gaida, ko vajātāji ar viņu vēl tālāk darīs. — Interesanta tema — par tiem noslēpumiem. Tikai es pārliciecinājos, ka šajā jautājumā uzskati ir ļoti dažādi. Nupat šajās dienās man kāds paziņa sakarā ar to stāstīja par avotiem un dūņām. — Es pablenzu rateļiem pāri. Ģertrūde sēdēja, elkoņus pret ceļgaliem atspiedusi, plaukstām galvu apņēmusi, it kā pret sitienu atsargādamās. — Mans paziņa domāja, ka noslēpumi nepieciešami un neaizskarami, bez tiem dzīve nemaz neesot domājama. Palūkojiet, viņš teica, kaut to visdziidrāko avotu, dibenā tam vienmēr būs dūņas. Kādēļ uzvandīt tās, kad skaidro ūdeni virs tām tāpat var baudīt.

Upesjuri enerģiski purināja galvu.

— Tā ir pilnīgi aplama morāle un kritiski nepārdomāts salīdzinājums. No dūņām ūdenim allaž būs zināma piegārša, ko nepamana tikai pagalam izslāpušie vai tāpat pagalam notrulinātie. Ko tad dara lauku ļaudis ar saviem avotiem? Viņi izsmēļ dūņas laukā, to vietā tiru asu granti un vēl sāli pieber.

— Un vēl sāli klāt, tev taisnība! — es jūsmoju. Žēl, ka Ģertrūde seju tā noliekusi, es nevarēju novērot, kāda tā izskatījās, kad mēs ar Upesjuri sāli bērām viņas avotiņā.

— Ja jau noslēpumu pielīdzina dūņām, — Upesjuri turpināja, — tad ar to pašu jau ir teikts, ka tur perekļis visādiem mūdziem, kas vairāk vai mazāk sagandē dzīvi.

— Tā jau ir tā lieta, — es apstiprināju. Man tagad patiesi likās, ka pie visām manām klizmām vainīgs tikai Ģertrūdes noslēpums, bet pats esmu tīrs un taisns. Un tāpēc taču man bij tiesība mocīt viņu vēl vairāk. Es vaicāju draugam: — Bet kā tev šķiet, kam samērā vairāk šādu sagandētāju noslēpumu, vīrietim vai sievietei?

Šādiem principa jautājumiem Upesjuri allaž atbildēja tikai pēc pārdomas.

— Man liekas, ka mums, vīriešiem. Nē, katrā ziņā, es par to esmu pat pārliecināts, lai gan nekādu statistikas datu šajā jautājumā pagaidām nav. Ja jau mums visu citu netikumu vairāk nekā sievietei, tad vairāk būs arī šī.

— Doktors Filds domā pavisam otrādi.

— Es nezīnu, ko domā doktors Filds, es spriežu pats pēc sevis. Bet viena lieta ir — vairāk, un otra — bīstamāk. Dzīve nu vienreiz tā iekārtota, ka vīrietis ar savu netikumu un tā noslēpumu allaž ir kļajā laukā, kur vēji kaut kā aizkļiedē prom visu nelabumu. Turpretī sieviete vieglāk sagandē mājas un ģimenes šauro un slēgto telpu, tāpēc sabiedrība visos laikos arī prasījusi no viņas augstāku tikumības kvalitāti, kas vispirmā kārtā prasa pilnīgu atklātību bez izlikšanās un maskām.

Man tikpat kā no sirds teikts! Es gulēju, labpatikā gari izstiepies, un skatījos tumsā. Kāpēc man tagad jādomā par vīriešu izdomātiem un darinātiem tikumības likumiem, kas tik humāni piedeva pašiem un tik nesaudzīgi vērsās pret sievieti. Kāpēc lai es atcerētos, ka pats savā laikā domājis un sacījis pavisam citu — tagad taču biju vairāk piedzīvojis un nobriedis, mani šīs dienas spriedumi balstījās uz ciešākiem pamatiem, un galu galā tīrīgam cilvēkam taču vismaz reizi mūžā jāmaina savi ieskati. Lielisks cilvēks šis mans draugs Upesjuris, laisni iemilēt es varētu viņu!

Kaut kāda neparasta skaņa iztrauca mani no pārdomām, es sāku klausīties. Bērns tas nebij, viņš allaž papakšīnāja mutē savu zīzamo un tīksmīgi nomurksēja, sapnī šī nekrietnā mānekļa vietā jauzdams mutē mātes krūti. Bet patlaban viņš gulēja gluži klusu, tas bij pavisam kas cits, pavisam kas neparasts mūsu naktīs un tāpēc tik salricinošs. Pašā pirmajā acūmirkli zināju nešaubāmi, kas tas ir, bet izlikos, ka nepieciešams brīdis pārdomas un meklējumu, lai noprastu, ka Ģertrūde raudāja. Viņa šņukstēja klusi, apslāpēti, laikam seju spilvenā iespiedusi, laikam visā spēkā valdīdamās, bet taisni tāpēc tas bij tik drausmīgi. Raudāja viņa, kas katru dienu vēroja tik daudz neapremdināmu ciešanu, nedrīkstēja ļaut asarām vaļu un prata savaldīties, kad pati nāve saviem gindeņa pirkstiem žņaudza nost ziedošu dzīvību. Tikai mazliet valgākas tad kļuva viņas skumjās acis un krūtis straujāk cīlājās — bet nu viņa raudāja. Ko mēs ar viņu bijām izdarījuši!

Nenosvarots un nesavaldīgs, kāds biju, es acumirkli pakļāvos visdziļākās nožēlas ekstāzei. Liekuļi un nelieši, ko mēs te divus vakarus ar savām sadomātām viltīgām runām spīdzinājām viņu, ar katru vārdu ievainodami kā ar mežērkska dzelksni! Visu laiku viņas dvēsele bij drebējusi kā vistumšākajā kaktiņā iepakusi, divu plēsoņu apdraudēta pelīte. Nē, divu ne — Upesjuris taču neko nezināja, balamute, viņš tikai klausījās pats savas runas un tiksminājās par veikli plūstošo vārdu izskaņu. Es viens biju tas nelietis, zināju, ko daru un kam man tas vajadzīgs. Kā inkvizīcijas kalps savus spīdzināšanas rīkus, tā es to visu jau sen biju apsvēris un pārbaudījis — bez sirdsapziņas un līdzjūtības, aizmirsis, ka viņa taču bij tā, kas man slimnīcā izglāba dzīvību un no klaidoņa pacēla cilvēka cienīgā kārtā.

Nožēlas straujie uzplūdi aizskaloja malā visus pagājušo dienu netīrumus ar visiem maniem plāniem un noslēpumiem, tiem vairs nebij nekādas nozīmes, es viņus atmetu un aizmirsu. Gertrūde nedrīkstēja raudāt! Likās, ka tumsā pēkšņi atvēries logs un pa to iespīd saule. Uz pirkstgaliem aizgāju pie viņas gultas un apsēdos tik klusiņām, ka pat bērna ratiņiem nepieskāros. Pat to es nemanīju, ka sēdu, vienmēr vēl biju savas jūsmas plūsmā, es tiecos pie Gertrūdes izlīgt, atzīties, nolūgties — visu, ko viņa vēlētos vai pavēlētu. Viegli viņas sānus noglauzdamā, mana roka pārsniedzās pāri un atbalstījās siltā gultā.

Bet tad viņa izdarīja to, ko viņai nekādā ziņā nevajadzēja darīt — laikam lielāko kļūdu savā mūžā, bez kuras mūsu abu dzīve droši vien iegrieztos jaunas laimes ceļā. Es tikai samaniju, ka viņas kailā roka spēji kā sakaitināta čūska izsaujas no segas apakšas, bet vēl nesapratu, ko tas nozīmē. Karsti mikli pirksti ar asi samanāmiem nagiem sagrauba manu locītavu virs plaukstas un atsvieda manu pārsteigto, ļengano roku tā, ka tā smagi atsitās pret manām krūtīm. Acumirkli tā tur palika kā pielipusi, es sēdēju notriekts un dziļā neziņā. Bet tad atskanēja nejauks, iesmacis brēciens, kas nekādā ziņā nevarēja nākt no Gertrūdes mutes.

— Nost! Prom!

Kliedziens bij tik spalgs, ka bērns iebrēcās savukārt. Mani tas pasvieda augšup no gultas malas, vispirms līdz istabas vidum, tad līdz mana paša gultai. Manu jauko jūsmu un apņemšanās plūsma bij spēji atsitusies pret klinti, lēnām no-

plaka atpakaļ, un es pats pamazām atgrīmu tur, kur bijis. Logs atkal ciet, saule nodzisusi, es skatījos tumsā, pirmais, ko atkal sāku apjaust, bij kauns un dusmas, ka tur gāju un mēģināju. Man bij tā, it kā es pieliecies noskūpstīt, bet viņa man iesplāvusi acīs.

Rītā Ģertrūde jau bij aizgājusi, kad piecēlos. Es viņu nekāroju, man viņas nebij vajadzīgs. Jādomā, vakarā viņa nepaskatījās manī tāpat kā es viņā, mēs atkal bijām divi ienaidnieki šaurā neizšķirtas cīņas laukā. Nu es vairs neapzinājos nekādu vainu, vainīgā bij vienīgi Ģertrūde, brīžiem man likās, ka es viņu patiesām ienīstu. Tagad es neatkāpsos, nē, to es nevarēju, lai arī gribējis. Nepiedodamais apvainojums mani bij satracinājis līdz pēdējai nervu cīpslai, es gatavojos beidzamam triecienam, nevairīdamies nekādu līdzekļu un nedomādams par sekām.

Saaicināju visu savus draugus no «Plēsuma» redakcijas, bij Roga un, nezīn kādēļ, arī Krecers. Tas izrādījās liels bērnu draugs, visu laiku noņēmas ar Almāru, līdz kamēr pārnāca Ģertrūde. Diezgan parupjā kārtā atņēma viņam bērnu un aizraidīja pašu prom. Es sapratu, viņa nevarēja ciest manus draugus, tāpat kā neciela mani, man bij taisni pa prātam, ka tie it kā pagrieza muguras viņai un bij te tikai pie manis viena. Es tiešām apsēdos ar muguru pret viņu, lai nebūtu jāskatās un lai es visu uzmanību varētu koncentrēt uz to, kas pašam vajadzīgs.

Kā mūsu sabiedrībā parasts, sarunas sākumā rosījās ap visu citu, tikai ne ap to, kas man bij prātā. Redakcijas ļaudis gari izrunājās par politiku, tagad Roga ar Kreceru sāka strīdēties par mākslas jautājumiem, pie kam Roga pēla mākslas nesapratējus pilsoņus, bet Krecers tos tikpat dedzīgi aizstāvēja. Tikai pēc kādām pāra stundām man palaimējās atvērst Upesjuri pie mūsu vecās temas un ieinteresēt arī tos citus. Ieskatīte atkal dalījās — Krecers un Lukstiņš noteikti nostājās sieviesu pusē, es ar pārējiem tikpat noteikti pretējā, Upesjuri mēģināja ieturēt filozofiskas izlidzinātājas taisnības pozīciju. Pie velna visu filozofiju! Es viņus novedināju pie konkrētiem faktiem.

Man bij tādi fakti. Piemēram, es viņiem varēju pastāstīt par savu draugu ārstu jūrmalā (protams, to es neteicu, ka tas patiesībā Filda draugs un ka arī stāsts viņa). Es runāju izteiksmīgi, lai gan līdz tam nekad nebiju nekāds runātājs.

Spilgtām krāsām notēloju mana drauga ciešanas aizdomās un šaubās, kas sagandēja viņu un visu laulības dzīvi. Man viss labi pārdomāts, beigas es apvērsu otrādi — mans draugs bij tas, kas aizgāja prom no ģimenes, klīda pasaulē, līdz kamēr to atrada beigtu, pie kam nekādi nebij konstatējams, vai viņš miris aiz organiskas sirdskaites vai kā cita. Šo tēlojumu droši vien biju izlasījis kādā sentimentālā romānā, bet tas taču nekrita svarā, manam nolūkam noderēja taisni tāds fināls. Paša tēlojums mani tā sajūsmināja, ka pilnīgi iejutos sava nelaimīgā drauga lomā un nobeidzu tik iespaidīgi, ka aizkustinātai vajadzēja būt ikkatrai sievietei, nevis vēl Ģertrūdei. Par manu stāstu viesi daudz nedebatēja, neizšķirts palika jautājums, vai drauga sieva patiesi bij vainīga vai arī viņš aizgāja bojā pats aiz savām slimīgām iedomām. Bet tagad izrādījās, ka katram no viņiem zināmi līdzīgi atgadījumi, dažam pat divi un trīs — atskaitot jauno Lukstiņu, kuram nebij neviena, bet kas tāpēc atkal klausījās ar tādu interesi, ka brīžiem mute palika vaļā. Pat lielais sieviešu aizstāvis Krecers pastāstīja notikumu ar savas sievas brāli, kas bij tirgotājs uz laukiem un pēc divdesmit gadu kopdzīves nupat šķīries no sievas.

Tā notērzējām līdz vēlai naktij. Es žigli nodzēsu uguni un nolikos gulēt. Divas dienas pēc tam izvairījos sastapt Ģertrūdi un tāpēc nezināju un negribēju zināt, ko viņa pa šo laiku domājusi un pārdzīvojusi. Sestdienas vakarā pavēlāk pārnācis, tūlīņ nolikos gulēt un izlikos aizmidzis. Dzirdēju labi, ka viņa klusu izceļas no gultas, tāpat tumsā apsedz bērnu un tad nāk uz manu pusi. Dīvaini! Tur nāca mana uzvara un triumfs, man vajadzēja sajusties lepnam un līgsmam, bet tā vietā pēkšņi pārmāca tādas kā bailes un ļauns paredzējums. Pat elpu aizturēju, gaidīdams, kas nu notiks.

Nekas ārkārtīgs nenotika. Ģertrūde vienkārši piesēda manas gultas malā, tāpat kā es tovakar pie viņas. Sniegotās nakts krēslā saskatīju viņas galvu un plecu tik pazīstamos ovālos apveidus un sānos sajutu rāmus, vienmērīgus elpas vilcienus. Arī balss nosvērta, bez kaut kāda pārmērīga uztraukuma pazīmēm.

— Ko tu nomokies un moki mani līdzī? — viņa teica. Tas bij tas pats jautājums, kas man pašam cik reižu jau ienācis prātā, bet ko es allaž biju atgaidījis kā uzmacīgu, neredzamu kukaini tumsā virs galvas. — Pats tu staigā tāds, it kā es tevi

apzagusi, un tad vēl saved savus draugus, lai tie te plāpā un palīdz tev gānīt un spīdzināt mani. Šajās dienās es daudz esmu domājusi, kas isti tu esi par cilvēku un vai es tevi jebkad esmu pazinusi. Tajā vakarā biju jau apņēmies celties un aiziet uz visiem laikiem, bet tad man iešāvās prātā, ka mums taču ir bērns un ka tam būs tiesība savā laikā prasīt, kur ir viņa tēvs.

Tā tad atkal bērns, nevis es! Viņa nemaz arī nerunāja kā grēku sūdzētāja nožēlniece, bet mierīgi, nosvērti, labi zināmdama, ko saka. Kaut kā tur nebij no tā, kas man paredzēts un ko es gaidīju. Es lūkoju atkal ievilkties savā eža kažokā, būtu pat pavirzījies tālāk, tomēr nedariju to vai nu aiz bailēm, vai kaut kāda, pašam vēl skaidri neapzināma aprēķina.

— Varbūt tā bij kļūda, ka es tev jau toreiz slimnīcā neizstāstīju visu. Bet man likās, ka mēs jau tāpat saprotamies pilnīgi, bez kaut kādiem pagātnes norēķiniem, tomēr es tevi tik maz esmu izpratusi. Arī vēlāk tu varēji kaut kad novaicāt man tieši un atklāti, kā cilvēks un vīrs, bet tu prāti visādiem aplinkiem un filozofijām, no kurām neko nesaprotu un negribu saprast, es redzu, kurp tas viss noved. Tad te nu būs tas mans noslēpums, ap kuru to rocies kā īsts kurmis cieti samītā maurā. Es domāju, tu neesi aizmidzis un neaizmigsi, kamēr runāju. Tas būs mans pēdējais vārds, un vairāk tad neprasi.

Viņa bij uzaugusi lauku sētā, tālā Latvijas nomalē, kur lieli meži, bet mājas retas pa ielokiem un pie upju līciem. (Man tūliņ atmiņā atausa Gramzdas un viņu apkārtnē.) Gājēju bērnam, viņai jau agri, varbūt jau ar piekto dzīvības gadu jāsāk maizes pelnīšanas darbs, ko neviens gan vēl par tādu neieskaitīja. Pieaugušo novērtējumā tas taču nav nekāds darbs uz bāzt žagarus plīti, palīdzēt mātei dārzā lapas šķīt, vistas pagānīt, aiznest plāvējiem krūzi ūdens, pasaukt ganus mājās vai ar vicu atgaiņāt lopus, lai neaprausta gar olnīcas malām sastādītos ķiršus. Ar astoto gadu vasarā nāca ganu gaitas pie saimnieka cūkām, kur tomēr bij daudz tīkamāk nekā ziemu pie mātes ratiņa ar grāmatu klēpī un iesmiņu rokā. Bet jāpaveic viss, neviens neprasīja, vai tev nav grūti, vai tu to vari, vai tas tev patīk? (Man bij māte, kas gan to nekad neaizmīrsa pavaicāt.) Vēlāk vasarās gani, ziema pagastskolā,

vasarā gani un ziemā atkal skolā, kur neklājās slikti, bet kas nekādas pārāk jaukas atmiņas arī nebij atstājusi. Totiesu ilgāk viņa atcerējās divus pēdējos gadus pie saimniekiem, kur divpadsmit, trīspadsmit vai pat piecpadsmit gadus (neviens no vairs noteikti neatcerējās) nodzīvojuši arī krustmāte Katrīna. Saimnieks un saimniece padzīvojuši cilvēki, no tās vecās paaudzes, kas uzglabājusies vēl tikai šajos meža ielokos, tāpat kā tās retās sirmās lidakas upes atvaros. Viens dēls tiem bij, bet tas apmeklēja Rīgā vidusskolu un tikai pa vasaras un svētku brīvlaiku atbrauca mājās. Jo vecāki kļūst divi precēti cilvēki, jo vairāk tiem mājā vajadzīgs maza bērna. Ģertrūdei gan bij jau trīspadsmit, bet, tā kā jaunāka pie rokas nogadījās, saimnieki viņu pašu iedomājās mazu, reizēm pat pavisam maziņu, un tad arī apgājās kā ar tādu. Liela lutināšana gan nebij iespējama, nelielās, mazliet palaisītās mājās to nepielaida. Krustmāte tā lielā ravētāja, saimniece pati apkopa saimniecību, jo kalpa sieva slimoja ar sirdskrampjiem, slauca visas trīs. Tikai svētdienas rītos Katrīna līdz brokastlaikam atmainīja krustmeitu, kurai lielākais ienaidnieks bij miegs, katru dienu līdz pusdienai ar to iznāca kaušanās. Lieku cilvēku turēt saimnieki nevarēja, pa lielo darbu laiku allaž bija mājās Krustiņš no Rīgas, tas tad izpildīja vasaras puīša vietu. (Šo saimnieka dēlu Ģertrūde pieminēja jau otro reizi, es kļuvu uzmanīgs un, kā vēlāk izrādījās, ne bez iemesla.)

Tā tas bij trīspadsmitā un četrpadsmitā gadā un līdz piecpadsmitā vasaras vidum. Tad nāca tie briesmīgie plūdi, kas tik nežēlīgi daudzus aizskaloja prom uz Krieviju. Ģertrūdes saimnieki nebēga, bet, tā kā tēvs un māte pagasta otrā galā taisījās savējiem līdzī, tad arī viņa ar krustmāti sasēja savas pauniņas un devās turp. Saimnieki palika kaut kur igaunos, Ģertrūdi ar piederīgiem vilnis pārsvieda pāri robežai. Sākās ceļojums gan kājām, gan vilcienā, daudzi no vārgākiem palika ceļmalā vai kādā stacijā, bieži vien dažu māti dzirdēja vaimanājam pēc nozuduša bērna. Bet tie ir veci stāsti, Ģertrūde ar tiem negribēja kavēties. Viņi visi četri palika kopā līdz pat Veļikije-Lukiem, kur tēvs saslima ar tīfu un nomira, māti izcēla Rževā, un no tā laika par viņu nekas nav dzirdēts. Pašu pagasta skolotājs brauca uz Maskavu pie māsas un paņēma arī Ģertrūdi un krustmāti līdzī.

Skolotāja svainis, krievs, kādas firmas bijušais kantorists,

iesaukts kara dienestā un kalpoja intendantūrā, tas izgādāja abām šūšanas darbus frontes vajadzībām. Peļņa bij gaužām niecīga, bet vēl niecīgākas viņu vajadzības. Abas ar krustmāti viņas dažkārt nepatērēja dienā vairāk nekā mārciņu maizes un krūzi karsētā krievu piena, ko dzēra ūdens bagātīgi atšķaidītu, lai vēders tiktu pilnāks. Kad bēgļu komiteja ierīkoja ēdināšanas punktu, ar pārtiku varēja iztikt, nelaime tikai tā, ka līdz turieni bij briesmīgi tālu, gandrīz vai pus pilsētai jāiet cauri. Otra nelaime ar dzīvokli. Maskava pārpildīta līdz pēdējam kaktiņam, skolotāja svainis ar sievu un trim maziem bērniem mitinājās vienā mazā istabiņā, Ģertrūdei ar krustmāti neliedza apmesties virtuvītē, kur jāstaigā cauri. Pašas viņas jau pieradušas zem klajas debess un stacijas nojumēs, rudens vējš un vasaras lietū, šis mazais kaktiņš allaž bij silts, intendantūras ierēdnis strādāja tieši malķas nozarē un pats sevi apgādāja vispirmā kārtā. Bet neciešama bij apziņa, ka viņas te dzīvokļa saimniekiem tiešā nozīmē pa kājām — kad intendants dažreiz mājās pārnāca nakti, viņam bij jākāpj tām abām pāri un jāuzmanās, ka neuzmin. Komiteja darija, kas viņas spēkos, gādādama darbu visiem kaut cik vēl spējīgiem bēgļiem. Kad ziema bij pārļaista, Ģertrūde nelikās mierā, kamēr arī viņai ar krustmāti kaut ko sameklēja. Tas bij restorāns bez alkoholiskiem dzērieniem kaut kur Sokoļņiku parkos, saimnieks pats arī latviešu bēglis, bijušais Kurzemes krodzinieks, ķēkša un daļa pārējā personāla tāpat no bēgļiem. Krustmāte Katrīna par to bij sevišķi priecīga, ne vārda neprata krieviski un šajā svešajā pilsētā sajūtās kā mežā apmaldījusies. Krustmāte virtuvē mazgāja traukus, no astoņiem rīlā līdz vienpadsmitiem vakarā viņai ne brīdis neatlika iziet svaigā gaisā, kājas no ilgās stāvēšanas sāka uzpampt, bet viņa nežēlojās, starp pašu ļaudīm tomēr labāk kā tajā mežā. Ģertrūdi piedalīja viesu apkalpotājām, viņas darba laiks bij tikpat ilgs, tikai ārā palieveni un pie parkā izkaisītiem galdiņiem, dažu vakaru viņa no krustmātes pudeles tāpat berzēja kāju stilbus ar sāls kausējumu etiķi. Arī jāuzmanās stingri — latviešu restorānu ar tīrīgi un labi pagatavotiem ēdieniem, stipru kafiju un garšīgām ķimeņu maizītēm drīz uzzināja plaša apkaimē, bez virsniekiem un uzdzīvotājiem no pilsētas nāca arī šādi tādi kara laika viesi, un, ja kāds aizsmauca nesamaksājis, par to bij jāatbild apkalpotājai. Kurzemes krodzinieks arī Maskavā

izrādījās sava uzdevuma augstumos: lai gan alkoholiski dzērieni stingri aizliegti, restorānā allaž turējās kāds krājums vīna pastāvīgiem, pazīstamiem viesiem, jādomā, ka viņam te neklājās sliktāk kā dzimtenē. Citām apkalpotājām dzīvokļi bij pilsētā, tās rītos atbrauca ar tramvaju. Ģertrūde ar krustmāti gulēja aizgaldai līdzīgā trauku mazgātajās istabīņā turpat blakus virtuvei. Loga šim caurumam nebij, no virtuves spiedās dūmi un sadegušu tauku smaka, karstums tāds, ka elpu rāva ciet. Bet pagalam nogurušas viņas to tiklab kā nemanītu. Sliktākais tas, ka arī pēc dārza slēgšanas un darba laika beigām Ģertrūdei reti kad tūlīn iznāca atpūta. Restorāna mājā aiz aizvīrtotiem logiem un aizslēgtām durvīm allaž vien sapulcējās kāda kompānija, kas varēja maksāt un gribēja iebaudīt ko stiprāku nekā kafija un vīns. Saimniekam bij kāds pazīstams Rīgas students ķīmiķis, kas Kurskas stacijas tuvumā vadīja farmaceitisku fabriku. No turienes viņš šad un tad apgādāja spirtu, un, kad krājums bij mājās, uz dzirēm vispirms kārtā ieradās vietējā policija ar iecirkņa pristavu priekšgalā, reizēm arī jautru dāmu pavadībā. Šad un tad saimniekam palaimējās sadabūt arī dažas pudeles konjaka vai benediktinieša, sava aroda pratējam, viņam sakāri visās pilsētas daļās. Tā kā Ģertrūde bij mājas cilvēks, tad, protams par sevi, arī nakts viesi apkalpojami. Dažreiz kāds virsnieku bars automobilī atbrauca vēl rīta gaismā, tad, kādu stundu nosnaudušai, bez kavēšanās jāceļas augšā, jāuzvāra kafija un jāiet pie viesiem. Dzeramnaudām tie neskopojās. Līdz rudenim Ģertrūdei bij iekrājušies astoņi simti rubļu, tikai pelnījums bezgala grūts un riebīgs. Iereibušies runāja visādas jēlības, dažreiz palaida arī nagus. Savā aizgaldā beidzot tikusi, Ģertrūde bieži vien tāpat visām drēbēm pakrita uz lāviņas un rūgti raudāja, viņu mierinādama, tāpat raudāja arī krustmāte.

Ziemā bij daudz klusāk. Dārzs slēgts, kareivji aizsūtīti uz fronti, kur sāka klāties arvien jaunāk, caurbraucējas daļas nepaguva uzzināt latviešu restorānu Sokolņikos. Viesi saradās tikai pēc īpaša apziņojuma, kad saimniekam bij izdevies kaut ko sadabūt. Jo vairāk uz pavasara pusi, jo retāk tas gadījās, vecie krājumi izsika, līdz ar nelaimēm kara laukā un augošo nemieru zemē Maskavā pastiprinājās uzraudzības stingrība, saimniekam stipri jāuzmanās. Visi kalpotāji, pat virtuves saimniece bij atlaisti, par visu jāgādā Ģertrūdei ar krustmāti. Kāju kaite tai kļuva arvien grūtāka.

krustmeitai jāiet palīgā iztīrīt un izmazgāt piemēslotās telpas. Pavasarī sākās armijas sabrukums un jukas valstī, kad atvēra restorāna dārzu, sākās satraukta dzīve, kas visu sagrieza tādā mutulī, ka galvu varēja pazaudēt. Kalpotāju skaits bij divkārsots, pieņemtas vēl divas jaunas trauku mazgātājas un virtuves saimnieces palīdzē. Krodzinieks vakaros pārskaitīja veselas gubas papirnaudas, gan tādas, kas izskatījās pēc naudas, gan sīkos gabaliņos sagrieztas, gan tāpat veselās nesadalītās loksnes, tomēr rādīja saīgušu un noraižējušo seju, bažīdamies par to, kas te iznāks un kas būs tālāk. Arvien biežāk viņš atcerējās pagājušo kara sākuma laikus, kad par kārtību vēl gādāja pazīstamais iecirkņa priestavs, varēja kaut ko nopelnīt, un visiem bij labi. Stiprāki dzērieni pavisam vairs nebij dabūjami un nedrīkstēja arī meklēt, dažreiz pietrūka pat maizes, nekad nevarēja paredzēt, vai rītdien būs gaļa virtuvē vai ne.

Rudenī saimniekam bij gadījušies kaut kādi nopietni sarežģījumi, tikai pēc divām dienām viņš pārnāca mājās un neko nestāstīja. Te ilgāk palikt viņš vairs negribēja, taisījās tālāk uz Ukrainas pusi. Tur gan bij nemierīgi, karoja pašu zemē, bet tāpēc atkal vairāk izredzu kaut ko nopelnīt. Pēc dabas viņš nebij ļauns, pret Ģertrūdi un kruzmatī allaž izturējies, kā tautiešam pienākas, viņas pie tā pieradušas un sajulās puslīdz drošas šī veiclā uzņēmēja apgādībā, tāpēc taisījās līdzī. Ko tad galu galā šajos milzīgajos plašumos nozīmēja pāra simts verstu tuvāk vai tālāk no dzimtenes, kur tagad jau saimniekoja vācieši un uz kuriem atgriezties patlaban nebij nekādas izredzes. Viņas sasēja savas pauniņas un brauca līdzī.

(Ģertrūde stāstīja vientiesīgi un vienkārši, virknēdama ārējos piedzīvojumus un tikai retumis pieskardamās tam, ko abas ar kruzmatī pārdzīvojušas tālā zemē un svešos laudīs. Šī stāsta pēdēja daļa tāpat būs viņas, es tomēr tagad mēģināšu padarīt viņu krāsaināku un dzīvāku, pielikdams pats no sevis to, ko Ģertrūde gan domāja, bet neprata pateikt.)

Tur neiznāca vien pāra simts verstu, bet daudz, daudz tālāk, likās, šai zemei nekur nav malas, ne robežu. Tik garš šis ceļš izlikās arī tāpēc, ka vagonā nebij nekādas ērtības. Visi soli tā pieblīvēti, ka pakustēties nevarēja, visās stacijās vilciens stāvēja stundu, divas, pat piecas, lai palaistu garām

karaspēka ešelonus un materiālu transportus, laukā izkāpa tikai retais, bet visur spraucās jauni pasažieri klāt. Kamēr brauca pa skaistiem kalnainiem, upju izgravotiem un bērziem apaugušiem apvidiem, krustmāte puslīdz ziņkāri skatījās pa logu, šīs ainavas viņai tik tuvu atgādināja Latviju. Bet, kad sākās Pieukrainas kaili paugurainais klajums, viņa galīgi sagura. Pār pauguriem stiepās pūravietas platu, melnos dubļos izbrauktu ceļu sliedes, reti, reti kur tālumā pavida kāda sādžiņa ar mazām, cieši kopā sablīvētām mājiņām, laukos neviena cilvēka, tikai retumis kāda kropla koka izcilnis, kāds pelēks neapzēlis kviešu sējas plankums. Arī Ģertrūdei sirds sarāvās, bij tāda sajūta, it kā viņi brauktu arvien tālāk tukšnesī iekšā, arvien dziļāk nezināmā svešatnē, kas likās tik nemīlīga un draudoša. Tad pilsētas mežā tomēr bij labāk, tur trokšņainā burzma nelāva atgūties un atslīgt sevī, še klajā apkārtnē pat jau pieblīvētā vagonā spieda nojaust briesmīgo atšķirtību un vientulību. Pat, daudz pieredzējis un visa kā pieradis, Kurzemes krodziniēks rādījās sadrūvējies, varbūt nožēloja, ka braucis pats un ievilinājis līdzī tās abas sievietes. Laiks visu ceļu drūmi samācies un vējains, pelēkie mākoņu viļņi virmodami skrēja zemu pāri klajam līdzenumam, pamazām noplakdami aiz tālā apvāršņa, vilciens līda kā šaurā spraugā starp rūsgano lauku un bezgala vienmuļi slīdošo apjumu.

Suhovā piebrauca vēlu naktī. Vilcienam gaitu manāmi palēninot, kreisajā pusē attālu un paaugsti jucekļīgā svitrā spīdēja sarkanās uguntiņas, pašā sākumā dega divas baltas loka lampas, to spīdumā varēja saredzēt vairāku melnu jumtu muguras. Kad uguņi bij garām, vilciens pietāja stacijā, trīs latvieši spraucās laukā. Sliedes un peronu arī te apgaismoja divas loka lampas, ārpus viņu gaismas loka plētās akla tumsa. Tajā uz sādžu ceļu meklēt pat krodziniēks neuzdrošinājās, viņš te gan jau reiz bijis, bet neko īsti neiegaumējis. Stacijas uzgaidāmā telpā, laikam no otras puses vilcienu gaidīdami, uz soliem gulēja pieci kareivji un dažas lakatos satinušās zemnieces. Pārdevēja gulēja aiz bufetes, krēslā sakņupusi — tūlīņ redzams, ka tuvumā, varbūt tepat apkārt, slavena maizes klēts — plauktos vairāki baltas un arī rudzu maizes klaipi, uz galda mazās bļodiņās nelieli cepti lauku putni. Milzīgais patvāris kūpināja vieglus garaiņus. Viņi apsūlīja pa glāzei tējas, cukurs nebij dabūjams, dzēra tēju tāpat sāju,

piekozdami Ukrainas garšīgo kviešu maizi. Krodzinieks nekautrēdamies, mazliet kā kunga prātā uzstādamies, norīkoja zemnieces tuvāk kopā, tā ka arī viņa pavadonēm atlika vietas atstiept muguras. Gulēšana uz kailā sola nebij nekāda ērtā, nakts aizritēja gausa un nemierīga, visu laiku pa slie dēm, šņākdama, kļaudzinādamās un lāgu lāgiem iesvilpdamās, braukāja lokomotive, kalpotāji kļaiģāja, reizēm bij dzirdama arī priekšniecības rāšanās. Rīts atausa tikpat lēnām, tikpat pelēks un nemīlīgs, kāda bij visa vakarējā diena. Vējš gan norimies, bet toties liņāja siki un skumji, ārā trīs atbraucējus apņēma vēsi drebuli.

Suhovas sādža vai pilsēta, kā apkārtnes iedzīvotāji to pres-tiža labad dēvēja, atradās aiz gravas, slaidā, cūku kaujamā tuteņa mugurai līdzīgā izcīlnī. Paugura smailajam galam bij pabraukuši garām, tagad jānāk labu gabalu atpakaļ. Tūliņ aiz stacijas akmens klāja sākās tāds pats dubļos izbraukts ceļš, kādus viņi bij redzējuši pa vagona logu. Blakus pa lauka rugājiem tomēr vēl puslīdz ciets, tur kājas neko daudz nenobridās. Pamazām sašaurinādamās, sliežu svitra noliecās tieši pret gravu, pār kuru nesen uztaisīts stabiem atbalstīts koka tilts. Pa apakšu čurkstēdams tecēja neliels strautiņš, augšpusē pret Suhovu blāvi spīdēja slaida lāma, diķis vai pat neliels ezeriņš. Viņpus tiltam paugurā augšā no dubļiem vairs nevarēja izvairīties, jābrien tieši pa to pašu izbraukto, melnā, sīkstī lipīgā putrā samalto joslu. Uzkāpa taisni pret to vietu, kur vakar spīdēja divas loka lampas. Tur bij astoņas nesen uzceltas, brūni krāsotas, zemas, bet ļoti garas ēkas papes jumtiem, citas ar logiem, citas bez tiem, acīm redzami kareivju barakas un noliktavas vai saimniecības ēkas, pa starpām tām arī kaut kādas būdas. Spraugās izvilktais auklās mirka pelēka veļa, šur tur slaistījās kāds cilvēks zaldāta uniformā. Sādža gabaliņu tālāk pa labi, taisni pretī stacijai viņpus gravai. Šī paša dubļainā ceļa atzare stiepās starp divu baltu, salmiem apjuntu nameļu rindām, šur tur redzēja arī koka mājiņas. Pie dažām bij izkārtnes itin kā krievu, bet reizē arī kā svešā valodā, Ģertrūde iedama mēģināja lasīt tās un domājās sazīmējusi pirti, ārstētavu, maiznicu, galdnieka un citu parasto amatnieku darbnīcas un kādas piecas sešas tirgotavas, kuru logos gan tiklab kā nekas nebij redzams.

Vedējs apstājās pie koka būdas, kas bij priekšpēdējā pašā sādžas augšgalā pret to vietu, kur diķis gravā visplatāks,

mazliet apmulsis un it kā par kaut ko vainīgs, slēdza durvis vaļā.

— Nekāda pils jau nava, — viņš teica, — bet, kad apradīs un iedzīvosies, iztikis gluži labi. Jāpierod vien būs, te jau citi arī nedzīvo labāk, ukraiņiem vispār tāda paraša.

Tūlīņ no ceļa (vēlāk izrādījās, ka tas nav nekāds ceļš, bet iela) iekļuva mazā istabiņā ar colla dēļu biežām sienām un tik zemiem griestiem, ka roka varēja aizsniegt. Dibenā dēļu aizžogu atdalīta pavisam šauriņa telpa, katrā pa četrrišu lodziņam un lāvas gar sienām, stūri čuguna krāsniņa ar skārda skurstenīti — vairāk nekā nebij. Bet krodzinieks vīkšās un rikojās tā, it kā nezin kas pamatīgi iekārtojams, neļaudams sievietēm atgūties un saskumt. Auksts kā purvā, kurināmā ne skaidiņas. Saimnieks solījās pagādāt, aizgāja un palika lielu laiku. Ģertrūde ar krustmāti sēdēja tāpat neizģērkušās, Ģertrūde iegrimusi grūtās domās, krustmāte skatījās pa lodziņu.

Viņa nopūtās, galvu grozīdama. — Paskaties, Trūde, — neviens sētas, tie kociņi tur ir ķirši vai plūmes, sausa zāle līdz pat zariem, vai tur kāda odziņa var aizmesties.

Ģertrūde negāja skatīties, viņai viena alga, mazliet jaunāk vai labāk, tas pats posts un bojā eja. Patiešām, viņai likās, ka šai svešatnei un tukšumam nekad un nekur vairs nebūs gala.

Krodzinieks atgriezās ar lielu klēpi skaistas bērzu malkas, kas abām sievietēm atkal iesmeldza dzimtenes atmiņas. Aiz viņa divi zaldāti iestiepa vēl lielākus, jaunu, glītu sievieti ieraudzījuši, pamanījās nosviest nesamo, nopurināja drēbes, piesita roku pie cepures loka un parādīja baltus zobus. Vienam jau sadīgušas mazas ūsiņas, otrs vēl tīrais zēns, bet abi braši, sārtiem vaigiem un kupliem matiem, kas viņiem izlīduši no milzīgo aitādu cepuru apakšas. Saimnieks tūlīņ ņēmās iekurināt krāsniņu. Malka izrādījās par garu, tikai, plīts riņķus noņemot, tā no augšas stāvus varēja dabūt iekšā. Aplījusi, uguns sākumā negribēja pielipt, istabiņa pieplūda sīviem dūmiem, durvis jātaisa vaļā, jo lodziņi nebij atverami. Bet, kad skurstenītis iesila un sāka spēcīgi raut, dega žirgti, krāsniņa ātri nokarsa, istabiņā kļuva silti un tikami. Krodzinieks atkal bij izgājis un atgriezās ar nezin kur sameklētu vecu galdu, kam viena kāja gan stipri iekļauta uz iekšu, bet, kad tur padzina ķili apakšā, stāvēja gluži labi. Trešo reizi

viņš atnesa pannu, kastroli, nelielu skārda vanniņu un pa-prāvu Ukrainas šķinča gabalu — bļodiņas, ēdamie daikti un maizes klaips sievietēm pašām bij paunās. Paēduši viņi sa-jutās daudz labāk, krodzinieks pat svārkus novilcis un atstiepās lāvā, kamēr Ģertrūde atnesa no diķa ūdeni, ko no-mazgāt traukus — akas pie šīs būdas nebij.

— Kad apradis, redzēsiet, cik labi mēs te varēsim dzī-vot, — krodzinieks teica. — Es jau aprunājos kazarmās, Ģertrūde varēs mazgāt virsniekiem veļu, šejienietes to darbu visai nemil.

Ģertrūde viņam bij ļoti pateicīga par to. Visu laiku jau prātā, ko te lai dara, bez darba dzīvot taču būtu tā lielākā mocība, un tad arī viņas ietaupījumu nepietiktu necik ilgam laikam. Labo jutoņu izjauca krustmāte Katrīna, pēkšņi ieminēdamās:

— Kas te par labumu. Labi tikai dzimtenē var dzīvot.

Pēc tam viņi visi trīs palika klusu, līdz kamēr saimnieks cēlās un atkal vilka svārkus mugurā. Teicās iet uz staciju. Viņam jau kaut kas padomā, bez darba arī viņš nevarēja dzīvot un negribēja laiku velti tērēt. Ģertrūde aizsedza ar lakatu dibenistabas lodziņu, lāvas tur bij šauras, viņas ap-gulās kājas pret kājām. Bail viņām nebij, krodzinieks taču apgalvoja, ka te esot godīgi laudis, zagļus naciesot un paši tiesājot stingri, gada laikā nevienam ne mazākais nieciņš neesot zudis, lai gan durvis neviens pat pa nakti neslēdzot ciet. Bez tam kazarmu komandants pārvaldot arī sādžu un ieturot stingru kārtību.

Cilvēks ar laiku pierod pie visa, arī abas bēgles pamazām pierada Suhovā — kas gan cits viņām arī atlikās? Uznāca ziema ar sniegu un stipru salu, puteņi te bij vēl nejaukāki kā Latvijā, aizbēra Ģertrūdei taciņu lejup uz diķi, dažurīt bij ilgi jākārpā, kamēr āliņģi dabūja tīru. Ūdens vajadzēja daudz un katru dienu, Ģertrūde mazgāja virsniekiem veļu, malku saimnieks apgādāja pietiekoši, viņam pašam tagad bij savas ragavas un zirgs, ko mitināja pie kāda kaimiņa. Pa-tiesām, laudis te nebij slikti. Ģertrūde viņus iepazīna pa-mazām, vispirms pārtikas veikalā, tad arī uz ielas un citur. Sarunāties sākumā gan bij grūti, Ģertrūdes krievu valodu saprata visi, tā turpretī tikai pamazām pierada pie viņu sve-šādās izrunas un dīvainajiem lietu nosaukumiem. Reti kad viena pati dabūja nonest smago veļas kurvi līdz kazarmām,

allaž pagadījās kāda meita, kāds zēns vai ūsains mazkrievs pinkainā aitādas cepurē, kas paņēma viņai nastu no rokām. Un, ja tāds netrāpījās, no kazarmām izsteidzās pretī zaldāts un palīdzēja. Tā viņa viegli un žirgti, vīriešu stulmeņiem kājās, brida dziļo sniegu, sārtiem vaigiem atgriezdamās būdā, kur, neatradināmi nobažījusies, krustmāte ikreiz sagaidīja viņu ar sausiem kartupeļiem, tikko izceptu šķiņķi un karstu tēju. Kareivji jūsmoja par Ģertrūdes balto, labi izgludināto veļu. Naudas visiem bij diezgan, tie labprāt maksāja arī vairāk nekā pienācās, pārdotavās vēl šo un to varēja dabūt, un, kā trūka, to pagādāja krodzinieks. No tālāka brauciena pa dzelzceļu atgriezdamies, katru reizi atveda kaut ko sevišķu — reizēm žāvetas vai konservētas zivis un augļus, reizēm savādi pagatavotus medus cepumus, dažkārt arī kādu pudeli Kaukāza vai Krimas vīna. Tad viņi tērzēja pāri pusnaktij un uz brīdi aizmirsā savu bēgļu likteni. Uz lāvām tagad bij salmu maisi ar tīriem palagiem, tikai reizu reizēm jāceļas augšām un jāiemet krāsniņā pagale bērza malkas — līdzko apdzīsa, istabiņa tūlīņ kļuva auksta un jūtams bij, ka vējš un aukstums velk pa visām šķirbām, lai gan tās bij rūpīgi aizbāztas lupatām un papīriem.

Ziema bij barga, bet īsa. Februāra vidū vējš sagriezās dienvidos — no siltajām stepēm, kā krodzinieks teica — un neaprimās vairs. Atkušņu un sala ilgu maiņu šī zeme nepazīna. Nedēļas laikā viss sniegs bij prom, no paugura plūda neskaitāmi strauti, visa nokalne izskatījās kā sīkās strūklās izkliests ūdenskritums. Diķis auga acīm redzami un uztūka tepat līdz lodziņam. Bēgles jau sāka bažīties par savas būdas likteni, pat naktī pavilka lodziņam aizsegu nost un vēroja palso, vēja virmoto ūdeni, krodzinieka jau otro nedēļu nebij mājās. Bet bailes izrādījās veltas. Līdzko sniegs bij nokusis, saule sāka svelmēt jau īsti vasarīgi, paugurs apžuva kūpēdams, ūdeni diķī strauji saplaka. Un kur tikai kāds plankums sausuma, tūlīņ zāle sāka bāzt asnus laukā, uzziedēja dažādas neredzētas sīkas puķes, krustmāte Kate nevarēja nobrīnīties, ka te pat magones auga laukā.

Kara lauka tuvumu manīja tikai no tā, ka vienas kazarmas galā ierīkota slimnīca — vieglāk ievainotiem un tādiem, kas jau apārstēti lielās slimnīcās, ap piecdesmit verstu no Suho-vas tālāk pret austrumiem. Katru nakti vilcienā no tās puses atveda dažus, reizēm pat piecus sešus, kurus novietoja to

vietās, kas vakar aizsūtīti atpakaļ uz savām daļām. Tagad Ģertrūde mazgāja arī slimnīcai, visvairāk sikos gabalus un pārsienamos, kuru bij gaužām maz, ārsts un kopēja allaž žēlojās. Darbs te gan netīrāks, bet par to maksa divkārt lielāka, nopelnīt varēja labi. Reiz Ģertrūde, ienākusi un grozu zemē nolikusi, vēroja, kā jauna, nesen pieņemta un steigā apmācīta ukraiņiete noņēmas, pārsiedama kareivim ievainoto kāju. Apsēja bij piekaltusi, kopēja rīkojās neveikli, slimais nevarēja nogulēt mierīgi un stenēja. Ģertrūde piesteidzās palīgā, ar siltā ūdenī saslapinātu sūkli atmērcēja marli, iztīrīja stipri iekaisušo brūci un pārsēja no jauna. Ārsts bij iztālēm nolūkojies, tagad pienāca klāt.

— Jūs jau to darāt tīri labi, — viņš teica, — izskatās tā, ka tā jums nebūtu pirmā reize.

— Maskavā es kādu laiku apmeklēju slimnieku kopēju kursu, — Ģertrūde atteica nokaunējusies, paņēma savu grozu un aizgāja tālāk. Īstenībā viņa, tāpat kā daudzas citas latviešu bēgļu jaunavas, jau sen bij slepenībā ilgojusies tikt par žēlsirdīgo māsu, tomēr viņas gadi to vēl nepielāva. Še tas bij citādi, te tā nevarēja pasē pakallūkot un rēķināt gadus, lietojams katrs, kaut cik noderīgs sievišķa cilvēks.

Tāpēc dažas dienas vēlāk tas pats ārsts uzaicināja viņu atmet veļas mazgāšanu un iestāties slimnīcā. Labi pārdomājusi un ar krustmāti pārrunājusi, Ģertrūde arī apņēmas un sāka strādāt. Tā tur Suhovā iesākās viņas jaunā darba gaitas, no kurām līdz pat šim nebij novērsusies. Bet tepat iesākās arī tas, kāpēc viņai tagad jāsēd uz manas gultas malas un jāizstāsta savs noslēpums.

Naktī atkal bij ievesti daži jauni slimnieki, kas šē tik parasts, ka, dienas darbu sākdama, Ģertrūde par to daudz neinteresējās. Bet šorīt viņai tāda ērmīga sajūta. Ap slimniekiem lokoties, citam pagalvi paceļot, citām salocītu segu zem slimās kājas pabāžot, visu laiku likās, ka kāds to no mugurpuses aplūko. Pāra reizu viņa atskatījās, bet te taču nebij neviena, pat ārsts negadījās tuvumā. Vienu rindu nobeigusi, gar otru atpakaļnākdama, viņa tuvojās tām gultām, kur gulēja naktī atvestie. Un tad viņu piepeši kaut kas kēra, viņa nelūkoja tos citus svešos, kā apsēsta, galvu nepavērsusi, acis nenogriezusi, gāja pie beidzamās gultas ar galvgali taisni pretī logam un gulētāja seju ēnā. Tas mazliet

pacēla kreiso roku, labā viņam bij resni notīta. Ģertrūde pieliecās it kā lielāko brīnumu savā mūžā ieraudzījusi. Gulētājs klusi pasmējās.

— Kāds vējš tevi te atnesis, Ģertrūde? — viņš vaicāja pasvešā, tomēr tik bezgala pazīstamā un mīļā balsī.

Līcu Krustiņš, Ģertrūdes bijušā saimnieka dēls. Viņai likās, ka tā atradusi gabaliņu dzimtenes, kā halucinācijā pacēlās Briežu meža līcis ar jaukajām ganībām ošu un lazdu ielokā, saimnieks un saimniece, desmitiem pazīstamu seju aiz tās, kas te raudzījās pretī no loga ēnas. Viņai apbīra asaras, un tikai tad viņa atpazina un karsti satvēra Krustiņa pastiepto kreiso roku.

— Kāpēc tu raudi? — viņš vaicāja, nesaprazdams, ko viņa isti pārdzīvoja.

— Es neraudu, — Ģertrūde atsaucās, — paskaties, es taču smejos.

Bet tuvāk ielūkojoties slimā sejā, smaids viņai apdzisa. Tas gan bij tas pats Līcu Krustiņš, tomēr atkal pavisam cits. Viņa to bij redzējusi kā pusauga jaunekli, tagad te gulēja pieaudzis, pat jau novecojis cilvēks, vēju brūni apspūsts, iegrīmušiem vaigiem, nomocīts un saguris, resni satītu roku. Krustiņš ievēroja viņas bažīgo skatienu un atmāja ar veselo.

— Tas nav nekas, — viņš teica, pēc iespējas vienaldzīgāk. — Divas nedēļas nogulēju pilsētas slimnīcā, tur gan iznāca drusku pačikstēt, bet tagad tas jau pāri, ārsti saka, ka man tas labais spārns drīz vien būšot stiprāks par kreiso. Vispār tā būda mazliet jāuzlāpa, tur laukā pa tām velna stepēm dažreiz gāja diezgan šķērmi.

Viņš lietoja īpatnos strēlnieku izteicienus, ko Ģertrūde jau pazina no Maskavas laikiem un kas tai vienmēr bij likušies tik jocīgi.

— Tev pamatīgi jāatpūšas — pēc kā tu izskaties. Nekas, gan mēs te tevi drīz vien dabūsim uz kājām. Mums ir labs ārsts un pārtikas arī netrūkst.

Un viņa sāka rūpēties, lai Krustiņš pēc iespējas drīzāk tiktu kājās, toreiz nemaz neiedomājusi, ka jo drīzāk viņš tiks kājās, jo drīzāk atkal būs prom no šejienes. Citiem viņa neatrāva savu gādību, bet Krustiņam to divkāršoja, katru brīvu acumirkli pavadīdama pie tā. (Man iesmēdza: lātad es nebiju pirmais, par ko viņa slimnīcā tā rūpējusies.)

Roku pakāra kaklā, Krustiņš varēja sēdēt vai iet ārā pastaigāties. Bij jau tā iedraudzējušies, ka viņš rītos gāja Ģertrūdei pretī un naktis vienmēr pavadīja līdz būdai. Tikai kārtīgi jāierodas uz pārsiešanu, citādi viņam bij brīva vaļa. Tā viņš bieži sēdēja pie krustmātes Kates, kas savā laikā viņu taču bij auklējusi un nebeidza stāstīt par Līciem un to jaukumiem, it kā viņš pats tos nekad nebūtu redzējis. Ar šejienes ļaudīm viņa nevarēja sarast, varbūt arī tāpēc, ka neprata ne vārdu sarunāties. Un kas tās par pļāvām — zāle līdz kaklam, bet smilgas kā mūsu niedras — vībotnes, vērmēles, dadži, cērt kaut vai ar cirvi! Un smarša visu vasaru tāda, ka vai elpu rauj ciet. Dārziem neviena sētiņa nav apkārt, govīs bradā, visur tīrais laidars. Krustiņš te jau vienu vasaru nobradājis, bet tāpat nevarēja pierast, krustmāte bij laimīga, atradusi savu cilvēku, ar ko no sirds izrunāties, Ģertrūde bez tās savas slimnīcas par citu maz interesējās.

Svētdienās sādžas jaunieši vienmēr salasījās rotaļāties un padziedāt pļaviņā pie diķa, kur tagad gan palikusi tikai neliela peļķe. Jaunekļa gados vairs itin neviena, atskaitot klibo kurpnieku un tirgotāja dēlu kuprīti. Ciema meitas dancināja zaldāti, tiem katram sava izredzētā, viens otra tiesības te neaizskāra, tāds te nerakstīts, bet tāpēc jo stingrāk ievērojams likums. Ģertrūde bij slimnīcas jaunkundze, tiklab sādžinieku kā kareivju cienīta, visi noraudzījās laipni, ka arī viņai nu savs tautietis, neviens viņus netraucēja. Viņi noskatījās jauniešu rotaļas, tad divatā gāja augšup gar izsūsējušās tērces malu. Ģertrūde pieturēja Krustiņu zem veselās rokas, it kā kad viņš aiz tās slimās varētu pakrist. Tā viņi vēl vairāk pierada viens pie otra, tika tuvāki, arvien tuvāki, nemaz vēl neapjauzdami, cik bistams tāds tuvums varēja kļūt. Kaut kur tālu paugurā apsēdušies, lūkojās atpakaļ, kur līdzās diķa lāsumam nīrbēja meitu zaļi-sarkani-zilie apgērbi jukām ar zaldātu pelēkajām uniformām, labajā pusē slējās paugura mugura ar baltajām mājelēm, bet kreisajā aiz stacijas ēkām lokomotīve baltus dūmus pūta gaisā. Tā viņi sēdēja, ne vārdu nerunādami, līdz viņu galvas bij saglaudušās cieši kopā, tad attapušies atrāvās un cēlās kājās. Atkal Ģertrūde vadīja savu slimo zem rokas līdz pat būdai, kur krustmāte garlaikodamās gaidīja viņus ar siltu tēju un latviešu veidā ceptiem plāceņiem, pati viņa reti izgāja laukā, vasarā sajuzdamās tur vēl neērtāk kā ziemu. Šejienes karstā saule, debess zilgme un

viss šis nepārredzamais līdzenums viņai pārāk sāpīgi atgādināja Latvijas kuplo suloto zaļumu un ēnainās mežmalas.

Kādu svētdienu, kad Ģertrūde bij brīva, viņi sajūdza krodzinieka zirgu un izbrauca zaļumos — tā paši nosauca šo gaitu. Stepe bij rūsgana, istu zaļumu nekur nevarēja ieraudzīt. Viņi brauca pa sakaltušām grambām tālu, tālu, līdz kamēr Suhova neredzama bij nozudusi aiz muguras. Kaut kur priekšā iznira tumši zaļš pudurs, tie varēja būt koki, viņi abi nenovērsa acis no tā. Vēl pēc stundas izsusējušas gravas malā atbraukuši, ieraudzīja otrā pusē ozolu birzi. Nelieli, tomēr īsti ozoli gludiem stumbriem, lai gan neviens tos nebij izdarinājis, neredzēti biežām un spīdīgām lapām. Krastā uzbraukuši, atjūdza zirgu un palaida zālē ganīties, paši atsēdās ēnā. Tik labi bij vienreiz no svelmējošās saules patverties koku paēnā. Bet drīz samanija, ka arī ēna te citāda, nekā viņi to pieraduši. Caura ēna pīrbīgiem plankumiem, ozolu lapotņus kustināja vējš, lai gan apakšā nejuta ne mazāko dvēsmu, tveice bij tikko izturama, cieti sakaltusi zeme spieda gurnus.

— Cik tas ir savādi, — Ģertrūde rādīja, — ap šo birzi neaug krūmāju smalksnis, apakšā nav neviena paparžu cera, kas šajā laikā tik jauki smaržo, zālīte neaug zem šiem kokiem — sakaltis plienu un gludie stumbri, vairāk nekā, viss zaļums pakāpies augstāk, bēgdams no asajiem dadžiem un tām niedru smilgām, kā krustmāte saka.

— Jā, savāda zeme, — Krustiņš domīgi piekrita. — Paskaties, tikai gravas dibenā, kur pavasaros un rudenos ūdens, aug svešādi kārkli, gluži kā stiebrī pie mums vecās akmeņu bedrēs. Lielākiem kokiem trūkst slapjuma, tie nespēj ieaugt. Un no kurienes te lai arī sēklas rodas, vēji tikai dadžu pūkas iznēsā pa gaisu un apsēj visas malas. Te vismaz vēl ir kārkli, bet tur tālāk uz dienvidiem, kur es esmu karojis, nav arī vairs to, tikai klajums verstīm, jūdzēm, cik tālu acs sniedz. Taisni sirds sāk sāpēt.

Par savām kara gaitām Krustiņš nemilēja runāt, arī tagad tās viņam nebij prātā. Viņi sēdēja ilgi, ilgi, plecu pie pleca, tikai sajuzdami apkārt šos bezgalīgos tukšos klajumus, smelzdošo vientulību svešatnē, dzimtenes ilgas un savu pašu tuvumu kā daļu no tā, kas nebij atraujams un iznīcināms. Viņu galvas bij saglaudušās kopā, beidzot arī mutes sastapās. Tāda bij viņu saderināšanās, bez vārdiem, bet arī bez aplinkiem, strauja un nenovēršama kā pats liktenis.

Vasara ritēja dzidra un svelmaina — retās pērkona brāzmas un lietus gāzes viņi nemanīja, pār viņiem vienmēr spīdēja saule . . . Uz rudens pusi, kad tā kā tā vairāk nekās nebij noslēpjams, Ģertrūde atzinās krustmātei. Tā nelikās neko pārsteigta, laikam jau paredzējusi, tikai nogrozīja galvu.

— Bērns, — viņa klusu noteica, — kas tikai notiks ar tevī. Krustiņš drīz būs vesels, un viņu atkal aizsūtīs karā. Ko tu iesāksi viena ar mazo? Ak, jā, arī es tev vēl esmu, gan jau iztiksīm. Tev ir savs amats, un maizes mums vēl nekad nav trūcis.

Labā krustmāte! Viņa nerājās un nenosodīja, kā katra cita to viņas vietā būtu darījusi. Ģertrūde sajuta bezgalīgu pateicību pret šo veco sievu, kas bij tik nevarīga še svešā zemē, tomēr ar savu klātbūtni vien deva spēku pārciest visgrūtākās likstas. Tagadējo Ģertrūde nebūt nesajuta kā likstu, pavisam otrādi. Viņa bij laimīga, sajuzdama sevī daļu no vīra, kas paliks pie viņas arī tad, kad tas atkal būs tālu prom sausajos stepju klajumos, kas plešas visapkārt līdz pat apvāršņiem. Tā nebūs vairs tikai tukša atmiņa, bet dzīvs, augošs atgādinājums neaizmirst un gaidīt . . . Tā gaidīt būs vieglāk, simtreiz vieglāk nekā vienai pašai.

Vai tas tā vienmēr bij, ka kāda nelaime allaž nāca kā ierosme un pamats arī laimei? Krustiņa roka sadzīja ātri, jau labu laiku viņš to nēsāja brīvi, kaklā nepakārtu. Bet uz rudens pusi piemētās kaut kas līdzīgs nervu pamirumam, kam pretoties varēja tikai ar lietpratīgu masāžu. Šis mākslas prātēja sādžā bij tikai viena — mirušā feldšera atraitne, kurai piederēja pašai savs namiņš. Ārsts laikam jau sen bij nomanījies kaut ko un labprāt palurēja Krustiņu tik ilgi, līdz kamēr roka būs pilnīgi vesela. Dīvas reizes dienā Krustiņš gāja pie vecītes, kurai rokas gan trīcēja, bet savu mākslu vēl nebij aizmirsušas. Ģertrūde nolūkojusi pa starpām arī pati ņēmās apstrādāt spītīgos muskuļus, kas, kādu laiciņu pastīvējušies, pamazām sāka atkal padoties nemitīgiem četru plaukstu uzbrukumiem.

Tomēr visa ziema tā pagāja, pa to laiku notikās arī svarīgi pārkārtojumi Ģertrūdes un krustmātes dzīvē. Krodzinieks bij izmeklējies labāku vietu saviem veikaliem un pārcēlās uz turieni. Uz iepriekšējo staciju Atamanovsku Maskavas pusē, kur sādža trīsreiz lielāka par Suhovu, vesela rinda steigā saceltu baraku, jaunkareivju apmācības punkts un

krodziniekam pavisam citāds darba lauks. Dēļu būdā viņas divas vien atstāt Krustiņš negribēja, sarunāja ar savu masētāju un pārveda pie tās. Tur bij divas baltas istabiņas ar visu nepieciešamo iekārtu, tīras, gludu kaļķa kleķa klonu un aizkariem pie logiem. Vecīte taisni laimīga par šīm cittautietēm. Abi viņas dēli karoja otrā pusē, sādžinieki viņas amata pēc gan neizturējās naidīgi, bet nekādu draudzību arī neizrādīja. Svešinieciem nebij nekāda iemesla viņu nīst, no pirmās dienas sadraudzējās ar tām, sēdēja ar krustmāti stundām, stāstīja piedzīvojumus un likstas katra savā, otrai nesaprotamā valodā, bet abas kļuva ļoti apmierinātas, ka dabūjušas no sirds izrunāties. Krustiņu aizsauca uz četrdesmit verstis tālo Atamanovsku, kad sākās lielais šķīdonis un Ģertrūde patlaban iegula nedēļās.

Pēc tam Ģertrūde strādāja pa vecam, katru dienu pārnesa no slimnīcas mājās prāvu krūzi zupas, no kuras bagātīgi pietika abām bērnu kopējām. Puika pa vasaru auga braši. Pasts tajos gados darbojās gausi un nedroši, visi Suhovas kareivji, kas atradās Atamanovskā, sūtīja vēstules ar vilcienu konduktoriem, stacijas ļaudis tās labprāt nogādāja sādžiniekiem, vismaz paglabāja, kamēr tie paši aizgāja pakal. Tādā pašā kārtā arī Krustiņš dažreiz pa divām nedēļām, citreiz pēc mēneša atsūtīja zīmīti, kur gan vienmēr bij gandrīz tie paši nedaudzie teikumi. Kareivja dzīve taču tik vienmuļa, kas jauns tur varēja gādīties? Viņš dzīvoja savā rotā un apmācīja jaunkareivjus, Ģertrūdei pietika arī ar tām četrām piecām rindām. Reizi viņš bij dabūjis atvaļinājumu, bet, tā kā vakarā atkal jābrauc prom un Ģertrūde todien bij darbā, tad tikai saskumdināja velti un pats aizbrauca bēdīgs un nospiests.

Rudenis bij garš un slapjš, ar nepiedzīvotām vētrām un kūstoša sniega puteņiem. Kad uznāca pliksala, ceļi pārklājās tādiem kruvešiem, ka zirgi kājas lauza nost. Suhovā vispirms pārslimoja lielie ar gripu, tad sāka apgult bērni ar masalām un difteritu. Slimnīcas ārsts rāvās pušu, apkalpodams arī sādžu, kur vēl vienmēr lietoja dažādus, pēc viņa ieskata gluži neprātīgus mājas dziedniecības līdzekļus. Ar skaidrojumiem un pierunāšanu neko nepanācis, uz ātru roku ierīkoja bērniem slimnīcu mazā namiņā, turpat lielās galā, saslimušos ar varu noņēma vecākiem un ievietoja še. Potes nebij, trūka arī citu zāļu, sērgu nevarēja apturēt. Trīs sievietes mazajā baltajā namiņā trīcēja par savu auklējamo, tomēr slimība

nebaidījās arī viņu bailu, kādu dienu puisēns bij jāaizved uz slimnīcu. Ģertrūde koda pirkstos — kas zin, vai, tos citus kopdama, viņa pati savējam nebij aiznesusi mājās. Arī izmisums neko nelīdzēja, bērns kļuva vārgāks un vārgāks, Ģertrūde atteicās no pienākumiem kara slimnīcā, dienas un naktis neatgāja no gultīņas, tikai uz pāra stundām atnāca vecā saimniece un iedzina viņu nosnausties. No ārsta sejas redzēja, ka tas vairs neko necer, bet viņa neatlaidās, nevarēja pielaist, ka arī viņas bērns mirst. Tām citām lielāko tiesu palika mājās vēl kāds, dažām pat vairāki, viņai tas bij vienīgais. Sakostiem zobiem un cīņai gataviem nagiem viņa sēdēja un vēroja, kad tuvosies tā briesmīgi nežēlīgā, kas negribēja pazīt taisnību un nešķīroja tās ar vienu un tās, kam bij trīs. Viņa to neatdos!

Un taisni tajā vakarā, kad puisēns, visu dienu slāpdams, bij briesmīgi mocījies un nomocījies arī savu kopēju, uznāca vēl tā otrā nelaime. Ģertrūde tikko bij atlaidusies uz lāviņas un atdevusi savu krēslu vecītei, kad atskrēja zēns no stacijas ar zīmīti. Krustiņš rakstīja, ka dabūjuši pavēli tūlīņ doties uz fronti, kur kaut kas draudēja, viņi jau vācoties vagonos un piebraukšot Suhovā starp septiņiem un astoņiem, lai gan laiks neesot uz mata nosakāms, ešelonu nolaidīšot tūlīņ, līdzko pabeigta iekravāšanās. Patlaban bij bez desmit minūtēm septiņi, Ģertrūde kā neprātā uzrāva mēteli un metās laukā. Viņa izraus vīru no vagona, vismaz uz pusstundu, uz desmit minūtēm atvedīs pie bērna, māntīgi pārliecināta, ka tas vienīgais atvairīs nāvi un ka viss tad atkal būs labi.

Stacijā vēl nekas nebij zināms par ešelona izbraukšanas laiku, lai gan dots rīkojums visus pasažieru un preču vilcienus apturēt nākamā, austrumu stacijā, kas bija lielāka, ar vairākām rezerves sliežu. Ik pēc desmit minūtēm Ģertrūde skrēja atkal vaicāt, traucēdama dežurantu un citus ierēdņus. Uz perona vēl piecas suhoviešu sievas gaidīja savus vīrus un dēlus, bet viņa nemetās ar tām, acumirkli nevarēja mierā nostāvēt, ne teikumu sakarīgi izrunāt. Tikai desmit minūtes pēc astoņiem dežurants paziņoja, ka ešelons izbraucis no Atamanovskas. Ko viņš vēl tur piebilda, to Ģertrūde nesadzirda, izskrēja uz perona, garām sievietēm, kas gaidīja sainīšiem rokās, uz otru galu, pretī vilcienam. Semafora ugunis rādīja brīvu ceļu, Krustiņš jau brauca šurp. Bet laiks vilkāms tik lēnām, ka Ģertrūde šķitās te jau veselu

mūžību nostāvējusi, dzirdēja ausīs savādus tikšienus, bet ne apjaua, ka klab viņas pašas zobi. Beidzot paspīda lokomotīves uguņi, auga lielāki un lielāki, beidzot starmešu spulgas vēdeklis aizķēra viņu pašu. Viņa skrēja atpakaļ uz staciju, jo nevarēja jau zināt, kurā vilciena galā atradās Krustiņš, tāpēc jāšāk no paša pirmā vagona. Nepaguva vēl apstāties, kad lokomotīve jau paskrēja garām, tad nāca preču vagoni vaļējām durvīm, kurās blīvējās kareivju augumi, bet vējš pārsvieda dūmu mutuļus šajā pusē un aiztina visu, tikai daži kliegzieni vēl noskanēja kā miglā. Kad dūmi aizklīda, garām šāvās platformas ar liелgabaliem un šaviņu ratiem, tad atkal vagoni, beigās atkal platformas ar kaut kādām apsegtām kaudzēm. Nesamazinātā ātrumā vilciens pabrauca stacijai garām un aizdunēja sniegainā tālē. Dežurants uzlika Ģertrūdei roku uz pleca un skumji teica:

— Kāpēc jūs neklausījāties, māsīņ, es pirmiņ teicu, ka vilciens šeit nepieturēs.

Ari tagad Ģertrūde neklausījās. Tās piecas sievas raudādamaš un lamādamaš gāja mājup, viņa kā apdullusi vilkāš tām nopakaļ. Viena noadījusi siltu kamzoli, otra gribējusi iedot velteņa zābakus, trešā pauniņā iesējusi tāpat kaut ko no ēdamā. Ģertrūde nebij neko atnesusi, viņa no šejienes gribēja paņemt līdzī un tagad tukšā gāja uz mājām. Izmisuma sāpes plosīja viņu līdz kāju pirkstiem, līdz pat matu galīem, viņa streipuloja pa apsnigušiem kruvešiem un aizklīstu kur prom no ceļa, ja mehāniski neturējusies tām citām līdzī. Bet viņpus tiltam viņu piepeši sagrāba kas cits, kājām ar reizi atkal atjauodās spēks, viņa paskrēja sievām garām un kā nedudra devās kalnā augšā.

— Māsīņ, jūs pakritisiet! Ai, ai, kas nu tik neprātīgi skries nakts laikā! — sievas pārbijušās sauca pakaļ. Bet Ģertrūdei bij viena alga.

Pie kazarmām apturēja sarga zaldāts, bet, pazinis māsu, sveicināja un palaida garām. Visi te pazina viņu, zināja viņas nelaimi un juta līdzī, bet kas viņai par to. Tomēr skriet tālāk vairs neskrēja, pēkšņī viņa zināja — juta vai nojauoda, viena alga kā — viss taču par vēlu un veltī. Lēniem, arvien lēnākiem soļiem Ģertrūde tuvojās mazajai slimnīcai, kur vienīgais aizsalušais lodziņš spīdēja pretī kā no tūkstoš verstu tāluma. Tagad vairs nebij ko steigties. Viņa lēnām atvēra durvis un redzēja tikai to, ko jau zināja. Vecīte gu-

lēja, rokas klēpi salikusi, un elpoja mierīgi, arī mazais gulēja, tikai neelpoja vairs. Kvēlošais sārtums vaigos apdzisis, acis cieti, tikai mute palikusi pusviru. Ģertrūde nesabruka un nevaimanāja, mierīgi, pat pārāk mierīgi uzmodināja sēdētāju un lika iet mājās. Miegainās acis berzēdama, tā skatījās gultiņā un nošļupstēja:

— Bet viņam, šķiet, tagad palicis labāk.

— Tagad viņam ir pavisam labi.

Tad apsēdās klusinām, it kā lai neuzmodinātu aizmigušo, glāstošiem pirkstiem mēģināja aizspiest pavērto muti, bet lūpas negribēja lāgā turēties kopā. Tad paņēma mazo roku savējā un tā nosēdēja līdz ritam, kad atmainīt atnākusi kopēja aizskrēja un atsauca ārstu.

Kad bērns bij aprakts, Ģertrūde sabruka pati — aiz nervu pārpūlējuma, kā ārsts to apzīmēja. Divus mēnešus viņa nogulēja, tad no dabas stiprais un visādās nedienās rūdītais organisms pārspēja vājumu, viņa piecēlās un tūlīņ taisījās ceļā. Suhova kļuvusi saules un gaisa tukša, nosalt un noslāpt te varēja. Krustmāte bij laimīga, ka tiks atkal lielās pilsētas mežā, kur tomēr šad un tad varēja satikt savas puses cilvēku, ar ko parunāt. Visi Maskavas bēgļi bij trauksmē, vienā vilnī plūda uz komitejas telpām, tad atkal izklīda pa dažādām iestādēm. Uz mājām! Tas tagad bij vienīgais sauciens. Bēgļu komitejā Ģertrūde sastapa kādu sava pagasta cilvēku, brīdi pastomījies, tas iedeva izlasīt brāļa vēstuli. Nebij atzīmēts, no kurienes tā sūtīta, kareivji vietu nedrīkstēja uzrādīt. No visa garā raksta Ģertrūde iegaumēja tikai četras rindas pašās beigās: Paziņas brālis kalpoja kā sanitārs lauku lazaretē. Šinis dienās tur miris smagi ievainotais Līču Krustiņš, novēlējis viņam savu sudraba pulksteni, lai atdodot viņa sievai Ģertrūdei, ja izdodoties kādreiz satikt. (Sanitāru viņa nekad nebij satikusi, un tāpēc arī Krustiņa pulkstenis nenāca viņai rokās.)

Varbūt, ka Ģertrūdei acis satumsa, varbūt, ka viņa sagriļojās, bet vairāk arī neko. Pēc dēla nāves nekāds trieciens vairs nespēja viņu pagalam noveikt.

— Tad tas nu ir tas mans noslēpums, — Ģertrūde teica, brīdi klusējusi. — Vai tev nu pietiek? Bet, ja arī ne, vairāk

man nav ko teikt, pārējais, kas vēl piebilstams, vairs nepieder pie tā. Sāpes ar laiku pārgāja, kā viss dzīvē pāriet, sirds pamazām sadzija, darbs neļāva kavēties pie grūtām atmiņām. Strādāju atkal slimnīcā, ārsti bij ar mani mierā, slimnieki mīloja, krustmāte varēja dzīvot bez rūpēm. Palika tikai tāda neizprotama tukšuma sajūta, kaut kas no tā paša, ko pārdzīvoju, braukdama no Suhovas uz Maskavu un no Maskavas uz Latviju. Bieži apstājos darbā, un man bij tā, ka visam tam taču nav nekādas nozīmes, ka es daru kaut ko pavisam nevajadzīgu un nezīnu, kam isti tas vajadzīgs. Mājās pārnākusi, pēkšņi sāku aplūkoties istabā, meklēdama kaut ko aizmirstu vai pazaudētu, bet tajā pašā laikā zinādama, ka nekad to neatradišu. Un tad es atradu tevi. Nezīnu isti, kāpēc, bet, pirmo reizi slimnīcā ieraudzīdama, tūlīt zināju: tas ir tas. Varbūt tāpēc, ka tu esi mazliet līdzīgs Krustīnam, varbūt tāpēc, ka dabā esi viņam rada — bet varbūt vienkārši tāpēc, ka ilgāk vairs nevarēju, man vajadzēja kādu, kam pieķerties, lai nenonīktu savā tukšumā. Un, kad piedzima mūsu puisēns, man šķita, ka viņš man atnācis tieši no Suhovas paugura, vēl šodien isti neesmu atsvābinājusies no šiem māņiem. Tad varbūt tu sapratīsi, kāpēc es tā pieķeros viņam, tur man nav viens, bet divi un es pati un vēl tu, galvenā kārtā tu, bez kā es neizbējami būtu aizgājusi bojā... Un tagad ir viss, līdz beidzamam sīkumam un paliekām. Tagad tu zini, kas tu man esi.

Vai es to zināju? Varbūt, varbūt arī ne. Dīvains pretrunu jūklis vērpās manās smadzenēs, mani nervi, visas sajūtas un nojausmas vērpās neatrisināmā mudžekli, es nezinaāju, ko teikt un ko darīšu nākamā acumirkli. Manīju, ka Ģertrūde pārliet roku man pāri — gluži kā es tovakar viņai. Laikam arī pati noliekusies, es samanīju viņas elpu savā sejā. Kas man bij darāms? Man vajadzēja satvert viņu, pievilkt cieši klāt un pateikt: man pietiek, nu es zīnu, nu atkal ir labi. Un tad vēl man vajadzēja teikt: es pats esmu vainīgs, man pašam ir savs noslēpums, tikai aiz tā es tevi tik nelietīgi, tik zemiski spīdzināju, tāds glēvulis, kā es esmu. Man nebija drosmes pateikt, ka tāpēc viss tas pārpratums, tagad man tā ir, tāpēc es to darīšu! Un tad būs labi.

Bez šaubām, tad būtu labi. Bet vai es to darīju? Nē, es satvēru viņas pārlikto roku — neatsviedu dusmās, kā viņa, tikai stingri un neatvairāmi atbildīju tai klēpī. Bez vārdiem

tas bij pateikts skaļāk, nekā viņa tovakar uzsauca: nost!
prom!

Viņa tūlīņ cēlās un gāja. Es dzirdēju, ka viņas basās kājas švikstēja pa grīdu, viņa uzgrūdās rakstāmgalda stūrim, vēlāk aizņirkstējās bērna ratiņi, tad tur palika klusu. Arī mani tagad bij klusu. Bet šajā klusumā tomēr jaudās, ka esmu padarījis to lielāko aplamību savā mūžā.

Līdz rītam man laika diezgan pārdomāt un tā tikai isti atskārst, kādu nejēdzīgu aplamību biju padarījis. Nu viņa izstāstījusi visu, nu man zināms noslēpums, kas šķita tas vienīgais vainīgais mūsu nesaskaņā. Vai viņa neteica, ka būtu to pateikusi bez maniem aplinkiem, diplomātijas un visas tās lauzīšanās. Tātad nemaz negribēja slēpt, tā kā es savējo. Mans pienākums tagad atklāt to tikpat vaļsirdīgi — ne tikai pienākums, bet taisni nepieciešamība, dzīvības un nāves jautājums. Mūsu attiecības taču kļuvušas vēl sliktākas un sarežģītākas nekā līdz šim. Viņa noliecās, lai es to aptvertu un pateiktu, ka nu viss atkal labi, bet ko es darīju? Protams, bij arī savs iemesls to darīt — vai viņa tovar neatgrūda manu roku un neaizdzina mani prom, kad biju atvildzis mīksts kā vasks un gatavs pazemoties, atzīt savu vainu, nožēlot un visu atkal griezt par labu? Sejā viņa man iesplāva. Bet es? — es viņai iesitu plauku, ar rupju, nežēlīgu dūri ietriecu viņai pēc tam, kad viņa bij padarījusi to, pēc kā te visu laiku ilgojos, pats vēl neko nepateicis. Skaudrāk kā jebkad sajutu savu vainu, tikai ar to starpību, ka tagad biju gatavs atzīt un labot.

Nepacietīgi gaidīju, kad atausis gaisma, Ģertrūde celsies iet darbā un tūlīn celšos arī pats. Viņa paskatīsies pārmetoši, bet tomēr gatava izlīgt. Vai tu vēl vienmēr dusmojies? — viņa jautās. Un varbūt piebildīs vēl: Nedusmojies un nemokies velti, tāds toreiz bij laiks un tāda dzīve. Liktenis mūs vajāja nežēlīgi, vai mēs paši zinājām, ko darām, vai mums bij pašiem sava griba un vai ko iespējām pret tiem plūdiem, kas visus mētāja kā niecīgas skaidas. Tu taču esi redzējis, kā citas bēgļu gaitās aizgāja pavisam bojā un neviens tās nespēja glābt. Un vai tu pats vari likt roku uz sirds un apzvērēt, ka esi bez grēka, ka tev pašam arī nav

noslēpums, pēc kura es neesmu taujājusi, paļaudama brīvu vaļu stāstīt par to vai ne? — Un es tad atbildēju: Jā, man ir daudz kas, ko tev teikt, tas mani nospiež visu laiku, tikai aiz glēvuma neesmu iespējis pavērt muti un izstāstīt, lai mēs būtu līdzīgi un mūsu dzīves un likteni atkal savēptos cieši kopā kā divi pavedieni vienā auklā. Tagad es esmu apņēmies, un tāds te būs mans noslēpums.

Šādā apņēmumā gluži sajūsmojies, izkāpu no gultas, līdzko Ģertrūde sāka ģērbties. Istabā vēl pelēka krēsla, seju nevarēju novērot, bet viņas klusās kustības bij tādas, ka tūlīņ sajutos šaubu un kā auksta ūdens apliets. Tur nepalika vairs nekādu vilies, viņa negribēja runāt, vēl vairāk, viņa negaidīja, lai es sāktu, un, ja arī mēģinājis, viņa neklausītos un nedzirdētu. Es atkal biju tikai nedzīvs mēbeles gabals, vēl vairāk, manis še nemaz nebij, viņa neredzēja mani un negribēja redzēt. Un, kad Ģertrūde aizgāja, uz manu pusi nepaskatījiesies un pat aizmigušajam bērnam ne vārda nepateikusi, es paliku stāvam atraidīts, līdz sirds dziļumiem apvainots un notriekts. Viņa pati bij pārlauzusi to laipu, pa kuru vēl varējām tikt viens pie otra. Kad krustmāte Katrīna ienāca pie bērna, es saslējos vecajā spītībā un naidā. Labi — ja ne, tad ne, nav arī vajadzīgs, tagad es zināšu, ko darīt.

Patiesībā es tajā acumirkli vēl nezināju neko, bet, līdz vakaram nomocījies, iedomājos, ka zinu. Mana paša vainas apziņa bij apdzisusi, vainīga bij tikai Ģertrūde, viņa negribēja neko dzirdēt, bet es savu dzirdēto atkal nevarēju aizmirst. Un, jo vairāk domāju, jo svelošāka kļuva greizsirdība un naidis pret viņas pagātņi, pret to, kas novēlēja viņai savu sudraba pulksteni, pret visu, kas tur Ukrainā bij noticies. Es tišām uzkurināju sevi, tāda nu reiz bij mana daba, no viņas stāsta cēlu augsām ainas, kas manā satrauktā iztēlē virknējās kā neapgāžami pierādījumi nepiedodamam pārkāpumam. Vai mani draugi nebij teikuši, ka no sievietes un sievas ar pilnām tiesībām prasa daudz vairāk nekā no vīrieša un ka viņai nekad nevar piedot to, ko mums pašiem? Nē, es nepiederēju pie tiem, kas piedod, tāda bij mana daba.

Vakarīnas visi trīs pa paradumam ēdām virtuvē, mazais ķeburoja ap plīti, ap krēsliem un mūsu kājām, kaut ko šļupstēdams savā valodā, ko tikai viņas abas saprata. Mēs

nerunājām neko, Ģertrūde neskatījās mani, arī es turēju savas acis pievērstas tējas glāzei un maisīju ar karotiņu tik ilgi un rūpīgi, it kā man tur izkausējama kāda neredzēta ķīmiska viela. Kaut kas mani brieda un tūka kā diķis pie Suhovas sādzas. Tā Suhova man neizgāja no prāta un laikam paliks tur vienmēr.

Tās abas bij jau paēdušas, vispār šovakar tikko pieskārs ēdienam, arī man visu laiku spriedās kaklā. Gremodams pēdējo, krustmātes pašas cepto ķimeņu maizītes kumosu, es beidzot izdabūju pār lūpām:

— Tas jau garšo tikpat labi kā Suhovas medus cepumi.

Man šķita, ka labi sacīts, tikai izteiksme iznāca nedabiski sažņaugta. Tās neatbildēja neko, es biju gaidījis, ka viņas vismaz saskatīsies. Nekas, gan panāksim, ceļš bij ierauts pareizi.

Rītā pie pusdienas galda ilgi nevarēju attapt, ar ko tagad iedzelt. Tad, logā paskatījies, noteicu it kā pie sevis:

— Putina taisni kā stepē.

Tagad viņas tiešām saskatījās. Aha, sāk gan nojaust, uz ko es tēmēju! Vairāk man pagaidām arī neko nevajadzēja. Svētdienā uz mana galda bij nolikta glāze ar dzīvības koka zariem. Garāmiedams es laipni noglaudīju zaļās skaras un pasacīju rātņi:

— Tāds zaļums, taisni kā Ukrainas ozoliem, žēl, ka tādas tveices mums te nav.

Aiz muguras kaut kas nošķinda — Ģertrūdei bērna karotiņa bij nokritusi zemē. Tas jau bij pavisam labi. Uzliku cepuri, uzvilku mēteli un izgāju pastaigāties pilsētā.

Tā es viņu tagad durstīju, kad vien bij izdevība un kaut kas pašam ienāca prātā. Manas asprātības bij pliekanas, reizēm iznāca pat tik muļķīgas, ka pašam sametās kauns. Bet es neizrādīju, biju taču cilvēks, kas zin visus noslēpumus un apzinās arī savas tiesības.

Tā tas ilga labu laiku. Ģertrūde atkal sāka tā kā sanīkt, bet man tas bij viena alga. Viņa pati nevēlējās izlīgumu, es taču nelūgšos, taisnība manā pusē. Laikam gan arī pats noteikti nepasacītu, kādu taisnību vēlos, bet pamazām tomēr skaidrojās tas, ko tajā vakarā Ģertrūdes stāsta beigās tikai tumši nojautu. Mani grauza greizsirdība pret to, kas tur Suhovā aizsteidzies man priekšā, es neticēju, ka viņa to aizmirsusi un vispār gribētu aizmirst. Arvien dziļāk un ietiepīgāk urbda-

mies sava paša mainīgā jutoņā, lūkoju atcerēties katru vārdu, ko viņa tur teica, izurdīt no tā jaunu pierādījumu savai taisnībai un stiprāku iemeslu, arvien stiprāku iemeslu savai apsūdzībai pret Ģertrūdi. Vai viņa nerunāja par tukšumu un tad par to, kas uzradies it kā to aizpildīt? Tas taču biju es! Tātad — vietas izpildītājs, ielāps, tas biju es! Un vai viņa neiemīvoja mani tikai tāpēc vien, ka ārienē biju kaut cik līdzīgs viņas Krustiņam? Bez šādas līdzības pats es viņai nebūtu nekā, itin nekā! Bet tas taču vislielākais pazemojums, ko vien vīrietim var nodarīt. Un pie tam viņa to pateica tik vientiesīgi un vienkārši, tik maz es te nozīmēju, ka viņa neturēja par vajadzīgu pat manu patmīlu un pašcieņu kaut cik saudzēt. Tādas visas sievietes, un tāda bij Ģertrūde. Manī sakūsāja arvien vairāk, arvien svelošāk.

Krustmāte Kate bij paklājusi lakatu uz grīdas un nodarbojās tur ar Almāru. Es piegāju šķietami vienaldzīgs, rokas bikšu kabatās sabāzis, it kā arī par zēnu interesēdamies. Notupos un brīdi izlikos piepalīdzam viņu rotaļās, tad ierunājos, it kā tas man tikko nejauši ienācis prātā:

— Tad jūs, krustmāt, izauklējāt to Liču Krustiņu?

Viņa nopūtās atmiņās.

— Viņam bij divi gadi, kad es aizgāju Ličos. Tāda pati linu galviņa kā mūsu buzakam.

— Mums visiem tādas, man arī mazam bij pavisam gaiši mati, bet ar laiku tie var kļūt gluži tumši.

Krustmāte paskatījās. Droši vien līdz pat šim nebij ievērojusi, gaiši man mati vai tumši.

— Jā, — viņa teica, — lielam viņam mati bij gluži tādi paši kā tev, tikai daudz kuplāki. Tev tas pakausis drīz būs pavisam plīks.

Es sargājos izrādīt apvainojumu, pat mēģināju pasmieties.

— Manos gados tas nav nekāds brīnums, — es atteicu. — Vai deguns viņam arī nebij tāds pats kā man?

Viņa paskatījās atkal un savieba muti, tas varēja nozīmēt smīnu.

— Deguns kā jau katram cilvēkam. Varbūt, ka tāds pats vien bij kā tev, kas viņus tik smalki izlūko.

Tāds pats — protams, Ģertrūde zināja, ko viņa redz. Un tad es novaicāju tieši:

— Vai es neesmu viņam gluži līdzīgs?

Tagad krustmāte Katrīna paskatījās garāki, visa viņas seja saviebās nicinošā smīnā.

— Kā tad — kā vārna balodim. Aste ir abiem un snīpis ar, bet vārna paliek vārna un balodis balodis. Tur nu neko nevar darīt.

Es klausījos krustmāti Katrīnu, bet dzirdēju Ģertrūdi. Tātad es biju vārna un viņš tas balodis. Viņa redzēja vārnu, bet domāja par savu balodi, tā tas bij.

— Jā, jā, — es piespiesti pasmejōs, — pakrēslī kā balodis dūdot es neprotu.

Piepeši man ienāca prātā nesen lasītais amerikāņu romāns, tajā bij kaut kas taisni kā uz mani zīmēts. To es katrā ziņā gribēju pastāstīt Ģertrūdei — redzēs, kādu seju tā taista. To vakar viņa nepārnāca mājās, bet dienu vēlāk visi trīs sēdējām virtuvē pie galda. Krustmātei bij bērns klēpī, Ģertrūde sēdēja sadrūvējusies, tikai pusglāzi tējas izdzēra. Es sāku pārstāstīt savu amerikāņu romānu, lai gan viņām par to nebij ne mazākās intereses. Lai nebūtu par daudz kaili, vispirms atvārstīju stāsta fabulu, kas vijās ap Linkolna laikiem un ziemeļu štatu ciņām ar dienvidniekiem, tikai tad pievērsos galvenajam, kas noderēja maniem nolūkiem. Tur bij kāda sieviete, kas apprecējās aiz aprēķina un mankāres, bet visu laiku domāja tikai par savu isto, karā aizgājušo iemīļoto (jā, arī tas bij aizgājis karā) un nevienu mirkli nevarēja aizmirst to. Vīra neglītajā sejā, šaurajās acīs un pēkstošā balsī viņa redzēja un dzirdēja tikai milētā cilvēka nepārspējamo un neaizsniedzamo daiļumu. Vīra skāvienos sajuta tā rokas, kaisles mirkļos paļāvās tam, vīrs bij tikai ielāps viņas tukšumā, māns un ēna.

Kā Ģertrūde skatījās uz tādu nedabisku ačgārnību?

Ģertrūde neteica neko. Bet tad viņas cieši sakniebtās lūpas nodrebēja, viņa it kā atmodās no sava sastinguma, lēnām piecēlās un ātri izgāja. Protams, krustmāte manā stāstā neko nebij sapratusi. Totiesu jo labāk viņa saprata, ka es atkal apvainojis un sāpinājis. Bērnu uz rokas paņēmusi, arī viņa piecēlās, mani pie tam tā noskatīdamās, it kā iekost gribētu. Mani pārņēma nejaukas dusmas. Ko viņas īsti iedomājās? Laimīgas varēja justies, ka es vēl cietos un cietu tā dū sievu. Cits manā vietā, zināt dabūjis, padzītu uz pēdām vai aizietu pats prom. Atkal iedomāju, ka Ģertrūde stāstīdama nemaz nerunāja kā krāpniece un nožēlniece — it kā man

vēl vajadzētu viņai līdzī just, varbūt pat līdzī sērot par viņas pirmo draugu! Stulbums un nekrietnība, un nepiedzīvota nekautrība! Es iegāju viņām pakal, gatavs reiz izgāzt itin visu, ja Ģertrūde kaut tikai iepīkstēsies, ja tikai vienu vārdu, vienu pašu pušplēstu vārdu!

Bet tovakar viņa neteica neko. Krustmāte gan aprāva dzīgu čukstu un kāra atpakaļ skapī apģērba gabalus, ko Ģertrūde, nezin kādēļ, bij sasviedusi gultā. Vai tikai viņa netaisījās aiziet no manis? Lai pamēģina vien — es tūliņ būšu pie durvīm un atslēga ciet. Tik viegli no manis vajā netiks, vēl es nebiju pateicis visu, kas man sakāms, un viņa vēl nebij izjutusi līdz beidzamam to, ko nopelnījusi.

Ritu saģērbusies, Ģertrūde pienāca pie manas gultas, lai gan izlikos aizmidzis, viņa tomēr zināja, ka esmu nomodā un dzirdu. Bez naida un satraukuma, atkal rāmi un lietišķi viņa teica:

— Es redzu, ka tu nevari aizmirst un kas tev vienmēr prātā. Ja tu domā, ka tas nekad nekļūs citādi, vai tad nebūs labāk, ja mēs šķiramies. Ilgi es to tā kā tā nevarēšu izturēt, un kāpēc tev pašam velti nomocīties?

Es pavēru acis, kam gan vajadzēja izskatīties ļoti ļaunām.

— Vai tad tu gribētu, lai es tevi par to vēl glaudu? Ko citi vīri tādās reizēs manā vietā dara?

— To es nezinu, ko viņi dara, un gribēt no tevis es negribu it neko, ko tu pats negribi. Cik ilgi tu domā te lauzīties ar tiem amerikāņu un tamlīdzīgiem stāstiem, kuri man te jāklausa mēnešiem ilgi?

— Tas, dārgā, ir mūsu pašu romāns, tieši mūsu pašu.

— Varbūt tavš — mans ne. Beidzamo reizi tev saku, apdomā un savaldies, vai šķirsimies kā cilvēki, kas vilušies viens otrā. Ja jau saprašanās un saskaņas nav, tad tā nav arī dzīve, bet elle. Apdomā!

Man te vairs nebij ko apdomāt. Es redzēju skaidri, ka viņa nemaz tā nenožēlo, kā man to vajadzēja, un pat sajūtas vēl it kā nepatiesi apvainota! Ko īsti man vajadzēja, to pats nebūtu varējis pateikt, bet tā tas palikt nevarēja, vēl mers nebij pilns. Ne man, ne viņai, nē, vēl nebij!

Es taču biju tas apvainotais, kas jāžēlo. Es sēdēju uz gultas malas un skatījos, kā mazais Almārs ļodzīdamies staigāja savām palīkajām kājēlēm, sajūsmā stiepdams pa grīdu līdzī no krēsla novilkto mātes pīburu. Puikam nekas netika liegts,

apbrīnojams bij viss, ko vien viņš savā muļķā prātā darija, un nezin kāpēc ļoti gudrs tas, ko viņš mēģināja izšļupstēt. Var jau būt, ka viņš brašs puika, kā to pat mans draugs Krecers bij apgalvojis, pašam man pret viņu reizēm uzplūda tāds tiri nesaprotams maigums, gribējās paņemt klēpi un samīļot, kā to darija Ģertrūde ar krustmāti un arī Zandmane, kas te pēdējā laikā ienāca diezgan bieži, laikam nomanījusi, ka mums ar Ģertrūdi kaut kas, kas arī viņu varēja interesēt. Bet bērns nebij pieradis pie manis, arī viņš neturēja mani par daudz svarīgāku priekšmetu kā citas lietas šajā istabā. Protams, te es atkal nemeklēju savu, bet tikai Ģertrūdes vainu — varbūt viņa bērnu tišām atsvešināja man. Un tā, vairāk vakaru sēdot un vērojot, man beigās piepeši nezin no kurienes uzradās tā vistrakākā iedomā, kāda jebkad izperiņājusies smadzenēs. Ko taču Ģertrūde bij sacījusi par bērnu? Viņai licies, ka tas nav piedzimis, bet atnācis tieši šurp no Suhovas paugura... Man ieknieba taisni kā nokaitētām kņaiņblēm. Arī te tie bijušie laiki un atkal viņš, tas mirušais, tas pirmais un labais. Vai tad tas patiesībā bij mans bērns? Vecas ēnas rēgojās man apkārt, lai griezos, kur gribēdams, un šī te tā drausmīgākā no visām.

Līdz šim biju tikai izlicies, liekuļojis sašutumu un apvainojumu, tiši cenzdamies pēc iespējas vairāk sāpināt Ģertrūdi. Tagad pirmo reizi sajutos patiesi satraukts un pazemots. Ilgu laiku nēsāju sevī šo jauno raugu, atkal un atkal no jauna uzjaukdams, līdz kamēr visa mana būtne bij pietūkusi pilna un taisījās pāri iet. Pienācis pavasaris, Daugavā ledus bij izgājis, pa ielu notekām atkal pludoja burbuļaini strauti.

Atkal es uzlikos laipnības masku un raudzīju izvaicāt krustmāti Katrīnu, lai gan tā bez nepieciešamas vajadzības tagad lieku vārdu ar mani nerunāja. Noglaudīju bērnam galvu un apvaicājos:

— Viņš taču izskatās gluži līdzīgs man, vai ne?

Krustmāte kļuva gaužām nikna.

— Runā kā bez prāta! Kā tad tāds mazs bērns var izskatīties līdzīgs vecam cilvēkam? Tikpat labi jau varētu prasīt, vai Ģertrūde neizskatās līdzīga man.

— Tā, tiešām, var arī prasīt. Piemēram, acis jums ir stipri vienādas — laikam visas ģimenes mantojums.

— Acu pētnieks tāds! — viņa atpurdēja.

Ar to man nebij līdzēts, reiz ievērpusies, doma skrēja kā dzirnakmens, kamēr samals miltos un putekļos to pēdējo, kas mūsu kopdzīvē vēl palicis. Kaut kāda pašiznīcināšanās trauksme akli trenca mani tumsā un tukšumā.

— Bet vai viņš neizskatījās līdzīgs tam, kas jums tur Ukrainā nomira? Mati droši vien bij tādi paši.

— Tam tikai pirmā pūka vēl sāka noiet, — krustmāte dusmīgi atbildēja.

— Bet tāpat viņš taču gāja?

— Viņš nemaz vēl negāja, tikai sāka rāpot.

— Vai viņu tāpat nesauca par Almāru?

Ilgāk krustmāte vairs neizturēja, paņēra bērnu klēpī.

— Dulns un dulns tu esi, vairāk nekā! Kāds nelabais tevi apsēdis, un ko tu te meklē tās līdzības? Bet ko tad citu no tāda varēja sagaidīt? Vai es labi neteicu Ģertrūdei: ar to tev dzīves nebūs.

Viņa ar bērnu izgāja virtuvē, es ar savām grauzējām domām paliku tepat. Nu viņai atkal būs ko stāstīt Ģertrūdei, es teicu. Bet lai stāsta vien, to es tikai vēlos. Aizgāju no mājas un atgriezos rītā tikai tad, kad Ģertrūde jau atkal posās darbā. Nu viņa pavisam pārvērtusies. No vecā rāmuma nekas vairs nebij atlicis, rokas viņai trīsēja, acis likās zibšņojam. Ar visu nakts klainājumos uzkrāto niknumu es tomēr kļuju slomīgs.

— Tad tagad tu esi jau tik tālu, — viņa teica, vārdus kā atskaldīdama. — Pat bērnam vairs nav miera. Ko tu gribi no viņa?

Es savācu visus spēkus, lai vismaz izliktos mierīgs, vienaldzīgs un mazliet ironisks. Taisni ironiskam man tagad vajadzēja būt.

— Nu tev labā krustmāte atkal būs kaut ko sastāstījusi, — es atteicu un tikai tad iedomāju, ka tas taču izklausās pēc taisnošanās, vismaz pēc izvairīšanās. Ģertrūde to nedzirdēja vai izlikās nedzirdam.

— Kad tu mani te ēdi, to es vēl kaut kā mēģinātu paciest, — viņa teica, asaras valdīdama, kas bij tik neparasti un tāpēc tik grūti klausāmi. — Es zīnu savu vainu un tavas tiesības pārņemt un ienīst. Esmu gatava nest to, ko pati pelnījusi, lai arī viss mūžs aiziet vienā jūgā. Bet tavs bērns nav neko noziedzies, to tu liec mierā! To es nepieļaušu! — Viņa pēkšņi pārvērtās un savilka dūres.

Tā jau bij ista vilku māte, kas sargāja savu mazuli. Un tad viņa vēl runāja par manu bērnu! Nu, pret to man arī jau kaut kas padomā, to jau biju paredzējis.

— Es reiz lasīju kādā veco grieķu stāstā (patiesībā tas bij Heliadora romāns, bet to izvairījos minēt). Tur bij runa par kādu etiopiešu ķēniņieni. Varbūt esi dzirdējusi un tāpēc zini, ka etiopieši ir no nēģeru sugas un melni. Bet viņa, bērnu gaidīdama, augu dienu un visu laiku bij skatījusies Afrodites baltajā marmora tēlā, tā ka meitene piedzima balta. Un tad, ķēniņa pamatotu dusmu baidīdamās, viņa savu Harikleju atdeva aizņest pirmajam garāmgājējam svešiniekam.

Viņa noklausījās, galvu noliekusi, un, kad atkal pacēla to, viņas balss skanēja sausa un atskabargaini dzeloša.

— Apnikuši un atriebušies man tie tavi romāni līdz kaklam, līdz nāvei. Nu tu jau esi aizkļuvis līdz grieķiem, kur vēl tālāk var? Līdz delīrijam un trako namam. Es pie visām anormālībām esmu pieradusi, bet manam bērnam tas neder, viņu es zināšu pasargāt no tā. Tas bij tavs beidzamais romāns.

— Pareizi, tas bij mans beidzamais, — es atteicu lielīgi, it kā pats zinājis, ko īsti gribēju sacīt.

Tikai vēlāk man ienāca prātā, ka Ģertrūdes pēdējos teikumos slēpās arī tāds kā piedraudējums, bet tad jau biju vilcienā uz Daugavpili, kur nokārtojamas firmas lietas ar dažiem parfimēriju veikaljiem. Vai tomēr es stīgu nebiju savilcis par daudz un vai tā nevarēja arī trūkt? Ja nu viņa pa šīm divi dienām padara kaut ko sev vai bērnam... bij jau dzirdēts. Bet kāpēc tad? Vai viņa nebij vainīga un man taisnība? Es tikai gribēju, lai viņa atzīst savu vainu un nožēlo (man patiesām likās, ka, ja esmu kaut ko gribējis, tad tikai to).

Kad pēc divi dienām pārbraucu un, kantorī pastrādājis, gāju uz Papeļu ielu, sirds man bij smaga, to nomāca ļauns paredzējums. Uzmācīgi lida atmiņā tas, ko pēdējās nedēļas te biju darījis, runājis un izdomājis, viss tagad izlikās galīgi aplams un nejēdzīgs. Zinājis vismaz pats skaidri, ko īsti gribēju panākt, Ģertrūdi tik nežēlīgi tirdīdams. Ko gan darītu tie citi vīri, ar kuriem es piedraudēju Ģertrūdei? Varmāka un patmīlis, dabūjis zināt sievas grēku pagātnē, katrā ziņā uzbruktu un pēc tam padzītu no mājām. Tikumīgais un cēlais bez troksņa un naida aizietu pats, varbūt vēl mātei ar bērnu nodrošinājis dzīves iespējamību. Man nebij pietiekoši lielas

vīrišķas patmilas, ne cēluma, tāpēc es neraidīju viņu prom, ne gāju pats, tikai mocījos un viņu nomocīju līdzī. Bet man taču pavisam citāds nodoms, viņas noslēpumu turēju par vajadzīgu sava paša grēku līdzsvarojumam, turpmākās dzīves skaidrībai un pilnīgai saskaņai bez aizdomām, slepeniem pārmetumiem un duļķēm. Kāpēc viss tas bij iznācis citādi? Kāpēc nekad nevarēju padarīt to, kas vajadzīgs un vienīgi saprātīgs? Patiesību sakot, Ģertrūdes noslēpums man taču nebij nekāds noslēpums, es to nojautu, pat pa daļai uzminēju sen, pašā sākumā — jau toreiz slimnīcā es viņai teicu: man tā liekas, vai tev pašai arī kādreiz nav bijis bērns? Laikam es te lauzījos tikai pats aiz savas netīrās sirdsapziņas, dzīdamies sevi taisnot paša un viņas priekšā. Tagad tam jātop citādi. Maldīties var katrs, bet ne katrs spējīgs izlabot savas kļūdas. Es to iespēju.

Klusiņām vēru āra durvis, gribēju pārsteigt viņas. Ja Ģertrūdes nebūs mājās, iesākšu ar krustmāti, lai ceļš jau sagatavots, kad viņa pārnāks. Taisni tvīku nepacietībā atgūt to, ko tik ilgi biju nokavējis. Istabas durvis bij ciet, es ilgi dauzījos lielā neizpratnē. Vai tad viņas patiešām gribēja spītēt man un tā atkal sabojāt visu, kas tagad iespējams ar maniem labajiem nodomiem. Izdzirdusi iznāca Zandmane, jauki smaidīdama pasniedza man atslēgas.

— Ko jūs velti daudzāties, — viņa teica. — Tur iekšā neviena nav.

— Kā nav? — es iekliedzos kā spēji no ratiem izsviests. — Bet krustmāte Katrīna?

— Abas viņas ir prom un bērns arī. Šorīt izvācās ar visām mantām.

Apgrīezdamās atslēga noskanēja tukši, lāpat klaudzēja mani soļi uz grīdas. Istabā stāvēja mana gulta un galds, pie sienām spogulis, bilde un dzeguzes pulkstenis, arī virtuvē viss, ko uz kāzām un pēc tam bijām iegādājušies. Viņas paņēmušas līdzī tikai to, kas tām jau agrāk piederējis. Zandmane kā tāds cietuma uzraugs man visur uz pēdām nāca pakal, lielā interesē pētīdama, kādu seju es rādīšu un ko par to varēs stāstīt savām paziņām. Es saņēmos un nerādīju viņai it neko, sabāzu rokas kabatās un nosvilpos, svilpiens gan iznāca tāds pavārgs un drebulīgs.

— Aha, tad projām gan! — es noteicu pavirši. — Taisnību sakot, es to jau agrāk gaidīju.

— Jā? — Zandmane žigli piešļūca tuvāk. — Vai tad jums tas tik tālu jau bij? No malas skatoties, to nemaz nevarēja redzēt.

— No malas skatoties, neko nevar redzēt, tādas lietas notiekas pašā viducī.

— Laikam gan, laikam gan. Bet kā tad tas jums tā iznāca? Vai viņai bij cits?

Es tikko novaldījos, neizmetis pa durvim šo smaidošo gaļas gabalu.

— Nē, — es atraucu sakostiem zobiem, — bet man bij cita.

Viņa parādīja savus baltos peles zobus.

— To nu gan nestāstiet! Jūs nemaz neesat tāds, bet šitās lēnās un paslepenās, par tām nekad nevar galvot. Un pie tam vēl mazs bērns mājās — ir gan tagad pasaule!

No Zandmanes vajā ticis, atkritu krēslā un tā nosēdēju labu stundu. Istaba pa dienu pavasara saules piesildīta, bet man tomēr bij auksti. Tagad vairs nevaru attapt un pārstāstīt visas tās juceklīgās domas, kas šajā stundā izvicināja pa manām smadzenēm, nespēju attēlot, pa kādiem vilņiem mani izmētāja mainīgu jūtu strāvojumi, līdz kamēr iznira noteikta atziņa, ka atkal esmu bez vainas apbēdināts un pamests svešu ļaužu apsmieklam. To tā atstāt nebij iespējams. Vai tad taisnības nekad vairs nebūs pasaulē? Stingri apņēmies, aizslēdzu durvis un iegāju pie Zandmanes. Abi skuķi alkanā ziņkāre pāvērša pret mani savas zivs acis — pieviltu un pamestu vīru tie līdz šim droši vien tikai kinematografā redzējuši. Dusmas man pieauga vēl vairāk, te es nevarēju runāt, pasaucu Zandmani ārā. Varbūt viņa zinās vismaz to, uz kuriem mana sieva aizgājusi. Bet Zandmane tikai rokas noplātīja.

— Neko nevaru jums pateikt, mīļais Kurmjā kungs, it neko. Es gan prasīju — tas jau nav sievieša cilvēks, bet tīrais koka gabals. Esiet tik laba, Zandman, atdodiet šis atslēgas Kurmjā kungam, kad viņš pārbrauks. Un vairāk it neko. Ekspresī aizveda tās mantas, abas ar veceni kājām, bērnu viņa aiznesa klēpī. Gribēju likt skuķim patecēt, palūkot, kur šās isti aiziet, bet tagad tik daudz darba, nevar tā liekus apkārt diedelēt. Bet gan jau uzzināsi, ne uz kādu Ameriku jau neaizbrauca. Es jūsu vietā vienkārši grieztos policijā.

Viņas padoma man nevajadzēja, tas jau pašam bij prātā. Iecirknī iesteidzos pārskaities un uztraukts. Taisni brīnums,

cik vienaldzīga citiem likās mana nelaime, dežurējošais ierēdnis rakstīja veselu mūžību, līdz pacēla galvu un apvaicājās, ko es vēloties.

Tikai ar galvu pamāja, nepavisam neuztraukdamies man līdzī, pat nekādu sevišķu līdzjūtību neizrādīdams.

— Tā tagad ir parasta parādība. Ko mēs tur varētu līdzēt?

Parasta parādība! Man tā ne vien bij pilnīgi neparasta, bet pat tik negaidīta, ka traks te varēja palikt.

— Lai viņa būtu cik parasta, — es gandrīz kļiedzu, — bet nepielaižama un nepiedodama! Kur tas dzirdēts, ka, vīram mājās neesot, sieva vienkārši ņemas un aiziet.

— Jums droši vien bijušas kādas vecas nesaskaņas.

Es drusku aprāvos, kļuva klusāks.

— Šādas tādas jau bij gan, bet — —

— Tāds «bet» arī katru reizi neiztrūkstoši klāt. Vai sieva jūsu mantas paņēmusi līdzī?

— Nē, tikai savas — tas ir, bērnu gan.

— Nu, tas jums pieder uz pusēm, tā ir tīri privāta un civila lieta, kurā mēs neiejaucamies.

— Bet es taču nemaz nezīnu, uz kurienu viņa aizgājusi.

— To jūs drīz vien uzzināsiet prefektūras adresu galdā.

Viņš sāka atkal rakstīt. Neko nepanācis, izgāju laukā un devos uz mājām — ko citu es šajā vēlā vakarā varēju darīt? Klusiņām iegāju istabā, nākot man nezin kā bij radusies neprātīga iedomā, ka varbūt Ģertrūde apdomājusies un būs pārņākusi atpakaļ. Protams, istaba tāpat tukša kā bijusi. Es apgulos — kas cits man vēl atlikās?

Ilgi nogulēju nepakustēdamies, bet arī nevarēdams aizmigt. Beidzot brauciena nogurums un šī vakara nervu pārpūla aizvēra acis. Nakts vidū pēkšņi uztrūkos un ilgi nevarēju atgūties, vai mani uzmodinājis grūts sapnis vai cits kas. Nē, sapnis tas nebij, bet cits kas — tas nekad vēl nepiedzīvotais, kas sažņaudza krūtis un sausa kāsa guldzienu spieda kaklā.

Es taču biju viens, bezgala viens, un vientulība tā, kas mani nu nomāca kā nežēlīgs lietuvēns. Tikai tagad atskārtu, kā biju pieradis šajā siltajā ligzdā, kur iederējās arī zināmās neērtības, kas agrāk man bij likušās tik neciešamas. Bērns neperkstēja vairs, nebij dzirdama arī klusā pakšīnāšana, kad viņš pa miegam tiksmīgi zišlāja savu mānekli, iedomādamies to par mātes krūti. Nešvikstēja vairs ratiņu gumijas riepas, arī Ģertrūde necēlās nedzirdamiem soļiem staigāt un

klusīnām sagērbties, lai ietu dienas darbā. Tukšs klusums, baigāks kā kapā, vairāk nekā. Kaut jel vienmēr dūsmīgā krustmāte Katrīna palikusi še, pat ar to es tagad būtu mierā. Nevien šī istaba kļuvuši tukša — viss dzīves saturs aizgājis viņām līdzī. Nežēlīgā fantāzijā man tēlojās, kā mazais te čāpoja ļodzīdamies un vilka sev pakal mātes nieburu, kā viņš, kā liels gudrinieks kaut ko savā prātā pārdomādams, spieda dūrīti pie pieres vai, nevarīgi guldzinādams, iesmējās plati pavērtu muti, kur jau spīdēja divi balti zobi. Kur manas acis agrāk bijušas, ka tikai tagad ieraudzīju, kad vairs nebij ko redzēt. Svelošas sāpes sagrāba mani, es iestēnējos un apsviedos uz mutes. Varējis raudāt, varbūt, varbūt tad kļūtu vieglāk.

Otrā rītā atkal iešļūca Zandmane papētīt, vai nav kas jauns, ko pastāstīt paziņām. Acīm vien es viņu iztriecu laukā. Adresu galdā vēl nekas nebij zināms. Grūtu nakti nomocījies, aizgāju dienu vēlāk, atkal nekā. Tikai trešajā dienā dabūju adresi. Viņas bij apmetušās Pārdaugavā, Zasulauka stacijas tuvumā, kādā pavisam nedzirdētā ieliņā. Es aizmirsu, ka man taču savs darbs un pienākumi, neiedomāju pat Vislas kungam piezvanīt un aizbildināties. Tūlīņ no prefektūras devos uz autobusu novietni, sameklēju vajadzīgo vagonu un braucu tiltam pāri. Man viņa jādabū atpakaļ — tikai tas man bij prātā.

Ieliņa šaura un smilksaina, abās pusēs veciem kokiem apaugusi, vasarā te vajadzēja būt diezgan ēnaini un klusi. Viņas dzīvoja vecā koka namelī, soļu divdesmit no ielas, iekšā varēja iekļūt pa izšķiebtiem divpušu vārtiem ar latīņu virsū uzsistu dzelonstiepli. Durvīm ielas pusē piesista kādas vecmātes plāksniņa — droši vien arī šī mājiņa piederēja viņai. Pie savējiem (taisni tā es viņus tajā brīdī vēl iedomāju) tātad piekļūst apkārt no sētas puses. Pirmajā piebūvitē uz durvīm atkal tās pašas vecmātes plakātiņš, man jāiet tai apkārt uz otru tādu pašu. Durvīs aizslēgtas, ilgi dauzījos, līdz viņā pusē izdzirdu krustmātes Katrīnas pazīstamos soļus. Viņa pavēra važas sargāto spraugu un pabāza savu buldoga seju, zināms, galvot nevaru, šajās dienās man viss vairāk tikai pašā nekā ārpusē, bet tomēr šķitās, ka acis tai pavīd tā kā izsmieklis. Ģertrūde ir darbā — tas bij viss, ko viņa atzina par vajadzīgu man pateikt. Durvīm veroties, vēl paguvu saskatīt pelēku galveli ar ziņkārē apaļām acīm, kas pašāvās gar krustmātes brūnciem. Brīdī tur pastāvēju nevis kā neielasts, bet kā laukā

izmests. Ko es te lai vēl darītu? Ar varu lauzties nebij nekādas jēgas, droši vien viņai tā noteikts sargāt durvis no manis. Pat bērnu satikt man neļāva — vēl vairāk sarūgtināts un dziļi sāpināts, gāju prom.

Arvien smagāk grauza istabas tukšums un nakšu melnā vientulība. Tā nāca man visur līdzī, darbā neatstājās, klaiņājumos pa ielām es viņu kā nastu nesu plecos. Kaut jel reizi dabūjis no sirds izrunāties, man likās, ka vēl visu varētu par labu griezt. Tagad es zinātu, kā dzīvot, un atkal būtu labi.

Es sāku staigāt pa ielu gar slimnīcu, apmēram zināju tos laikus, kad kopējām bij maiņa. Veselu nedēļu tur nokvernēju velti, beidzot sestdienas vakarā ieraudzīju Ģertrūdi iznākam pa mazajiem vārtiņiem. Viņa gāja savā nodabā, parastajiem steidzīgajiem soļiem un viegli pašūpodamās, it kā lai nevienu netraucētu. Tomēr nesatrūkās, mani ieraudzījusi, kā es to biju sagaidījis. Dziļa grumba bij viņai pierē, kad es aizstājos ceļā.

— Ģertrūd, — es teicu, ar visu piespiešanos balss man drusku trīcēja. — Ģertrūd, vai tu nedomā, ka mums taču reiz jāizrunājas.

Viņa pameta līkumu un gāja tālāk, bet, kad es kā pielipis turējos blakām, viņa teica, mani neskatīdamās:

— Nevis reiz — tev vajadzētu sacīt vēlreiz. Kura tad tā būtu? Es esmu runājusi vienu reizi, un man pietiek, jau toreiz pasacīju, ka vairāk man nebūs ko teikt. Tavus romānus pēc tam neesmu skaitījusi, vai tad esi izdomājis vēl vienu?

— Neko es neesmu izdomājis, — es runāju lūgdamies, tagad mani vairs nebiedēja pazemošanās. — Man ir tik daudz ko teikt, es esmu pārliecināts, ka mēs vēl varētu saprasties. Tā taču nav dzīve, ko tagad dzīvojam.

— Dzīve ir vienmēr, lai kāda. Un es esmu pārliecināta, ka esam sapratušies pārāk labi. Tikai tāpēc tu mūs aizdzini.

— Nekad es tevi neesmu dzinis, Ģertrūd, un nekad tu mani neesi sapratusi — varbūt es tevi arī ne un tāpat pats sevi.

— Tad iesāc ar to beidzamo, — viņa atcirta tik asi, kā to laikam tikai pēdējās dienās bij iemācījusies. — Tā ir tava darišana, un es tev tur neko nevaru līdzēt. Viss, ko vēl vēlos, lai tu liec mūs mierā, tāpat kā mēs tevi esam atstājuši mierā.

— Bet es to mieru nevaru panest, tas jau ir tas, kas mani kauj nost.

— Tāpat kā mani kāva nost tavs nemiers. Tagad esmu paglābusies un neko vairāk negribu zināt.

Velti es steidzos viņai līdzī un bez jēgas muldēju par to, ka nepieciešami vēlreiz izrunāties, it kā zinājis pats, ko tad viņai vēl nezināmu teiktu. Viņa klusēja, kā aiz ledus sienas patvērusies, kamēr bijām autobusu novietnē. Tikai tad viņa pagriezās pret mani, paskatījās ledusaukstām acīm un pateica:

— Tas ir par velti un lieki, tas ir kaut kur tālāk un dziļāk — tevī un manī — ne ar kādām runām to vairs nevar aizrunāt prom.

Motors jau dūca, viņa iekāpa un apsēdās ar muguru pret to pusi, kur es stāvēju. Tā paliku un noskatījos pakaļ vēl ilgi, kad vagonš sen bij nozudis aiz stūra. Jauni pasažieri drūzmēdamies bīdīja mani nost no ietves, kā automāts apgriezās un gāju prom.

Bet miera nebij, un vientulība nekļuva vieglāka. Kā tekošās smilktis grimdams, es rokām tvarstījos tukšā gaisā un atradu tikai to pašu savu iedomu, kur pieķerties. Man vajadzēja sastapt Ģertrūdi un netraucētam izrunāties.

Tomēr pagāja vairākas nedēļas, līdz sakopāju tik daudz drosmes sevī, ka varēju kāpt autobusā. Koki bij jau izplaukuši, un ceriņi vērās vaļā. Nomaļes ieliņa tiešām bij tumši aizēnota, augšā vidū saskārās kastaņu un veco kļavu lapotņi, neviens cilvēks nebij sastopams uz dēļu laipām gar smilksu joslu. Tūlīņ pie vārtiem es jau ieraudzīju Ģertrūdi. Viņa bij apsēdusies uz segas zem vecas aizkaltušas ābeles, Almārs čāpoja apkārt pa paklāja malu, reizēm notupdamies un mēģinādams noplūkt kādu dzeltenu piēnēni, kas viņu acīm redzami ļoti vilināja. Ģertrūde pagrieza galvu pret mani un līdz ar to taisni pret sauli — labi, ka arī saule bij tur, citādi varētu domāt, ka tā grumba viņai pierē atkal aiz manis. Neaicināts apsēdos uz lakata otrā stūra un labu brīdi noraudzījos bērņā, kas nepievērsa man nekādu uzmanību, it kā es būtu viņiem pilnīgs svešinieks. Veselus runu plūdus biju sagatavojis un atnesis līdzī, bet nu mute neparko nevērās vaļā, viss izdomātais likās tik nepiemērots un negatavs, kad Ģertrūde sēdēja tepat divus soļus no manis. Agrinās vasaras saulē bieži sēdēdama, viņa bij drusku iedegusi, ar savu gludi sasukāto galvu un mazajām ausīm izskatījās tik neatvairāmi pievil-

cīga. Sirds man sita tik stipri, es baidījos, ka arī viņa to izdzirdēs, tāpēc ar varu piespiedos dabūt kaut ko pār lūpām.

— Jums te ir tik skaisti, — es stostījos.

— Te ir klusums un miers, — viņa atteica, aplaizdama acis. apkārt vecajā dārzā, kur vienā dobē vēl balsnija vīstošas narcises, bet no otras dzeltenas un sarkanās tulpes sniecās pienuēm un smilgām pāri.

— Man istabā arī ir klusums, tikai miera nav. Kamēr jūs esat prom, nevienu nakti neesmu varējis kārtīgi gulēt.

Viņa pameta mani nenoteicamu skatienu.

— Vēl mazāk tu to varēji, kad mēs bijām tur.

Tagad ceļš maniem plūdiem bij parauts, es sāku runāt un runāju, runāju. Vispirms attēloju, ko pēdējā laikā biju pārdzīvojis, it sevišķi uzsvērdams savas bezmiega naktis un vientulības mokas. Reizi reizēm pablenzu, vai viņa sažēlojas un atvilgst līdzcietībā. Bet Ģertrūdes seja ar bērnam pievērstām acīm bij kā sfinksai, neko tur nevarēja nolasīt. Tad sāku otro posmu, nežēligi apvainodams sevi un atzīdams, ka vienīgi aiz mana neprāta viss tas tā noticies. Man bij savs noslēpums, un tāpēc es mocīju viņu, lai apklusinātu savu sirdsapziņu, nekrietnā kārtā centos izdibināt viņas pagātni, lai novilktu viņu līdz tam līmenim, kur atrados pats. Viņai nebij ko slēpt, tāpēc ka viņa pārāk godīga, es vienīgais tas nelietis un glēvulis, kam nebij drosmes atzīties. Bet tagad man bij šī drosme, un tāpēc ierados še.

— Tikai aiz manas nolādētās glēvulības tu varēji iedomāties un tev bij tiesība iedomāties, ka man slēpjams kāds nepiedodams grēks. Es tev tūlī izstāstīšu visu, un tu redzēsi, ka noziegums nebūt nav tik liels, ka tāpēc tev vajadzēja atstāt mani vienu no postā.

— Ak, ne tāpēc es atstāju tevi! — Ģertrūde iesaucās, atvirzīdamās tālāk, it kā es viņai piebīdījis kādu pretīgu rāpuli. Tagad viņa skatījās uz piebūvītes durvīm — vai patiešām viņa gaidīja, lai iznāk krustmāte un man mute ciet, pirms vēl pašu to svarīgāko paguvis pateikt? — Bez visiem taviem slāstiem zinu, ka nepiedodamu grēku tu nemaz nespēji padarīt.

Divainā kārtā arī tas mani atkal aizskāra.

— Tātad tu ieskati mani par tik niecīgu, ka pēc tavām domām es pat grēkot nespēju? Tu mani neturi par vīrieti, bet par kaut kādu homunkulu, kas nav ne šis ne tas. Bet kāpēc

tad niknojies un skumdinājies, kad krustmāte mani bij redzējusi ormanī ar to svešo sievieti, par kuru tev patlaban gribu stāstīt?

— Un es neko par to negribu dzirdēt. Vienā ziņā no paša sākuma esmu skaidrībā: tu nespēj izdarīt neko tādu, kas nebūtu saprotams un piedodams. Tāds vīrietis kā tu var apvainot un sāpināt, bet pamest ne, lai gan tas dažreiz būtu labāk un godīgāk nekā slepeni pazemot. Ne tāpēc. Bet tāpēc, ka tu to tomēr slēpi, ka tev ne tikai drosmes nebij, bet nebij arī vajadzības pateikt to savai sievai. Un vajadzības nebij tāpēc, ka tev pret viņu nav tās uzticības un pašaušanās, bez kuras visa laulība ir tikai paslepena izlūkošana, nemitīgas aizdomas un mokas. Laiva bez atriebiem un stūres, ko visi vēji dzenā, katrs uz savu pusi. Cik ilgi to var izturēt? Vai es esmu aizmirsusi, ka tu tūliņ pēc kāzām izspiegoji mani, kā kāds pluskata suns, ošņādams pa pēdām un no stūriem uzglūnēdams? Ko tu jau toreiz nēsāji savā prātā? Pie kāda miļākā tu gribēji mani pārsteigt, tik maz, tik smieklīgi maz tu pazini mani. Tas nav tikai apvainojums, tas ir pēdējais noniecinājums un zaimojums. Vai to var vienkārši aizrunāt prom? Kāpēc tu man nenojautāji tieši un atklāti, vai man bij ko slēpt, ja tikai tu gribējis zināt? Bet tev labāk patīkas nezināt, iedomāties sevi kā mocekli un piekrāptu, tu tiksmīnies savā pašizdomātā nelaimē, tev nepieciešami, lai arī citi tur par nelaimīgu. Tā tas ir bijis un būs, neviens tur neko nevar grozīt, pats tu vismazāk.

— Nebūs! — es gandrīz brēcu izmisis. — Tagad viss tiks citādi, pavisam, pavisam citādi!

Gertrūde tikai atmēta ar roku.

— Manai saimniecei vīrs ir kuprītis. Ja viņš teiktu: rītu man mugura būs taisna — tas sver tikpat kā tavi solījumi. Man pietiek, netērē vārdus velti! — Atkal viņa paskatījās uz durvīm, man pārskrēja šalka — kad tikai tā neiznāk, kamēr es vēl pusceļā neesmu ticis — kamēr pat ne lāgā sākumā neesmu! — Pati es varbūt vēl kaut kā pārciestu un izturētu, vismaz vēl kādu laiku, līcis tu to bērnu mierā. No pirmās dienas tev patīkās iedomāties atkal pamesta un apbēdināta vīra lomā, tu raudzījī sev iestāstīt, ka esi greizsirdīgs uz to puiku. Uz sava paša bērnu! Tas jau vairs nav savienojams ar normāla cilvēka saprašanu. Tāpēc tev vajadzēja tās etio-

piešu ķēniņienes, tās baltās Afrodītes un diezin kādu murgu vēl.

Puika bij iebrīdis zālē un laikam atdūries uz kāda dadža. Ģertrūde aizsteidzās viņam palīgā. Es piespiedu savas smadzenes virpuļot kā tvaika mašīnas ritenim, lai zinātu, ko teikt, kad viņa atgriezīsies. Bet Ģertrūde nemaz nekāroja dzirdēt, ko es nu varētu teikt, palika tāpat stāvam.

— Es biju cerējusi, — viņa teica smagi un kā pēc elpas cīnidamās, — ka vismaz tas bērns iespēs kaut cik pārveidot tevi. Tā bij tā sāpīgākā un pēdējā maldīšanās. Tu nekautrējies noniecināt un nozaimot arī viņu, tas nozīmē mani un visvairāk pats sevi. Es teicu, tas bij beidzamais, vairāk nekā nav atlicies un nekā vairāk nebūs.

Katrs vārds kā ar cirvi cirsts. Pa durvīm iznāca krustmāte Katrīna un tuvojās draudīga. Ģertrūde bij aizgājusi zālienē un notupusies pie bērna ar muguru pret mani. Kas man vēl atlikās? Izvilkos pa vārtiem un brīdu pa smilktāju, aizmirsis, ka tepat blakus dēļu laipas.

Es atkal saaicināju savus draugus, bet atdabūt Ģertrūdi viņi man tā nespēja, kā bij palīdzējuši aizdzīt. Protams, visu tiem stāstīt nevarēju, notikumu ar Kārķļu Emmu viņi iztulkotu pēc savas izpratnes, bet es ar to neko nēpanāktu. Toties gari un plaši viņi iztirzāja dažādas laulības teorijas un konfliktus, pie kam tie gudrākie šajos jautājumos izrādījās neprecētie, Lukstiņš ar Rogu. Es paliku ar galīgi sajauktu galvu un to pašu veco nelaimi, kas mani grauza kā ķermis satrunējušu koku. Tā vairs nebija parastā tīksmināšanās ar paša ciešanām, sīvs rūgtums ēdās pašās dzīvības dzīlēs, es sāku izvairīties no cilvēkiem, augoša apatija nomāca mani kā ļaundabīgs neizoperējams audzējs. Nonāca tik tālu, ka pat Vislas kungs bij spiests aizrādīt man darbā nepieļaidāmu nolaidību un izklaidību. Tad savā izmīsumā iedomāju vēl pēdējo, kas bij ienācis manā sašķobītā prātā. Izstāstīju Vislas kundzei savu nelaimi un lūdzu palīdzēt.

Kundze pārdomāja un beidzot apsolījās pamēģināt. Pats es aizvadīju viņu uz Pārdaugavu un paliku patālu uz ielas pagaidīt, kamēr viņa atkal iznāks. Un visu laiku man nenorimās aplamā cerība, ka viņa parādīsies vārtos un pamās ar roku, lai eju es. Tad es tūlīt zinātu, ka viss atkal labi.

Vislas kundze palika tur labu laiku. Viņas piedzīvojumu šē atkal atstāstu savā iztēlē, faktus nesagrozīdams un no sevis neko klāt nepielikdams.

Viņa bij domājusi sastapt parastā slimnieku kopēju tipa sievieti, nostrādinātu, sagurušu, tik daudz ciešanu redzējušu un tāpēc vienaldzīgu. Bet te bij jauna ziedoša māte, gan skumjām, bet gudrām acīm, gan mazliet pārsteigta par grezni gērbtās dāmas apciemojumu, bet nebūt ne nobijusies. Tāpēc pati viesņa sajūtās vairāk apmulsusi, viņai bij jāsaņemams, pirms iesāka sarunu.

— Savu vārdu jums pateicu, jūs tad jau zināsi, ka jūsu vīrs strādā pie manējā. Viņš ļoti lūdza aizrunāt pie jums, un tāpēc es arī esmu šē. Lai runa neiznāktu par garu, jau iepriekš pateikšu, ka viņš man izstāstīja visu un jūsu pārpratums man zināms.

Gertrūde nenovērsa no viņas savas gudrās acis.

— Visu viņš jums, kundze, nevarēja pastāstīt, tāpēc ka to droši vien pats vēl neapjauš, vai negrib apjaut. Par pārpratumu nevar būt runa, man šķiet, mēs esam sapratušies pilnīgi.

— Es tomēr gribētu mazliet šaubīties par to. Jūsu vīrs ir ļoti labs cilvēks, varbūt ar savām vājībām, to es arī varu iedomāties. Ar diezgan necienīgiem līdzekļiem viņš jums izvilinājis kādu noslēpumu, un ar to sācies tas naidis.

— Jūs, kundze, pasakāt tik daudz nepatiesa, ka nevaru atpapt, no kura gala jums paskaidrot. Vispirms viņš man neko nav izvilinājis, jo es neko neesmu slēpusi. Tikai viņam bij jāstāsta gari romāni un jāaicina draugi talkā, līdz es beidzot sapratu, ko viņš no manis vēlas. Un tad, ar to nesākās tas, kā jūs sakāt, naidis, bet ar to viņš nobeidzās. Protams, viņš jums pastāstīja arī to manū tā saucamo noslēpumu?

— Nē, to viņš man nav stāstījis.

— Gandrīz neticami džentilmeniski. Bet ja nu reiz esat atnākusi viņa labā, tad man jāpasaka arī tas, lai jūs velti netērētu runas un laiku. Īsiem vārdiem: man bēgļu laikā Krievijā bij ligavainis un bērns no viņa, tas nomira, bet tēvs krita karā. Ap to viņš tā lauzījās.

— Tagad es saprotu, — Vislas kundze vairākkārt palocīja galvu. — Un, dabūjis to zināt, viņš jūs mocīja visādiem pārmetumiem un tikai vīriešiem saprotamā greizsirdībā, līdz kamēr jūs bijāt spiesta aiziet.

— Tāpēc ne — labāk sakot, tāpēc vien ne. Bij vēl kas svarīgāks, tik svarīgs, ka es vairs nevarēju palikt un nekad vairs nedzīvošu kopā ar viņu. Bet par to es negribētu runāt. Vīram ar sievu allaž ir kaut kas, ko sveši nekad nesaprātīs, neviena laulība nav līdzīga otrai, un neviens cits tur nevar neko palīdzēt.

— Pilnīgi līdzīgas tās nav, bet galvenos vilcienos tomēr. Bez šaubām, jūs jau zināsiet, kas man bij ar vīru, mūsu konflikts sen vairs nav nekāds noslēpums. Un tomēr es pārvarēju sevi un tagad atkal dzīvoju kopā ar viņu. Tikai bērnu dēļ. Domājat, man viegli nācās pēc tā, kad viņš mani gadiem bij pazemojis un apsmējis ar to otro, tomēr es kaut kā pārvarēju sevi — bērnu dēļ, es jau teicu. Un ticiet man, ar katru dienu iet labāk, ir iespējams, ka reiz es pavisam aizmirstu, ko viņš man darījis. Visas brūces ar laiku sadzīst, ja tās tūlīn nav bijušas nāvīgas.

— Jūsu vīrs droši vien nekad nav teicis, ka jūsu bērni nav viņa bērni.

— Un jūsējais to saka? — Vislas kundze izsaucās pārsteigta.

— Ja teiktu vien, to vēl varētu paciest, viņš daudz ko sarunā tikai pašas runāšanas dēļ. Bet še viņš ir pārliecināts, un tas mums kopdzīvi padara neiespējamu. Es neredzu viņu un nedomāju par viņu, bet tikai par to savu pirmo, viņš ir tikai ielāps un tā pirmā ēna — kaut ko tamlīdzīgu viņš saka, katru manu vārdu izgrozīdams pēc savas gaumes. Lai nu būtu tas, es daudz esmu pārcietusi un varu vēl. Bet tad viņš tic, ka, arī mūsu bērnu iznēsādama, es neesmu domājusi par viņu, bet atkal tikai par to pirmo, mirušo, un šis tāpēc nav viņa, bet tā. Jā, jā, nebrīnieties, kundze, tā tas ir, līdz tādām neprātam viņš ir ticis. Neturiet mani par pārāk jūtīgu, ne vieglprātīgu, bet tas iet pāri cilvēka spēkiem. Arī jūs pati to neizturētu, ja vīrs taujā, kāds īsti bijis tas pirmais, pēta, vai šim nav kaut kādas pazīmes no tā un vai viņš galu galā nav tas pats mirušais. Un iznākums būs tas, ka viņš galu galā sāks to patiesi ienīst un manī arī tāpat līdzī. Vai es varu piejaut, ka mazais aug tādā aizdomu, šaubu un naida piesātinātā gaisā? Nē, kundze, es esmu ilgi pārdomājusi un apsvērusi pa sīkumam, pa kripsliņai — citas izejas nav, ne viņš, ne es, ne jūs tur neko nevaram grozīt. Tas ir liktenis pats, viņa spriedums nav atceļams.

Vislas kundze bij pavisam satriekta, pamēģināja vēl, bet katrs vārds atlēca kā no cietas sienas. Ģertrūde nebij pakustināma. Nopūzdamās viņa cēlās kājās.

— Ja viņš domā, — Ģertrūde teica, — ka labāk, ja mēs arī formāli šķiramies, esmu ar mieru arī tā. Kā viņam labāk.

Vislas kundze satvēra viņas roku savās abējās.

— Nerunāsim par to, kas viņam tagad labāk, tas izklausās gandrīz kā izsmiekls. Bet pasakiet vismaz, ka nenīstat un nēcināt savu viru, viņam tomēr vēl ir arī kaut kas, aiz kā varbūt bez rūgtuma varēsiet paturēt atmiņā.

— Es viņu nenīstu, ar tīrāko apziņu varu to teikt. Man žēl viņa, bet ko palīdz žēlošana? Laulības dzīve nav dibināma uz līdzcietības, tā pazemo un šķēļ vēl vairāk.

Viņai bij asaras acīs. Arī Vislas kundze iznāca, savējās slaucidama. Man neko nevajadzēja teikt, es sapratu. Ne vārdu nerunādāmi, pārbraucām Daugavai pāri, no pieslātnes gājām kājām, tad viņa atstāstīja man sarunu ar Ģertrūdi. Kad bijām pie Vislas dzīvokļa, viņa pasniedza man roku un teica:

— Turiet galvu augšā un nogaidiet! Ja sievietē žēlo, tad vēl viss nav zaudēts, es to zinu labāk nekā jūs.

Es mēģināju turēt galvu augšā. Sakostiem zobiem metos darbā un pats tišām meklējos, lai tā būtu pēc iespējas vairāk. Izgudroju jaunu norēķinu metodi, pēc kuras arī mūsu grāmatvedība bij jāpārkārto. Divas nedēļas strīdējos un kaulējos ar Vislas kungu, kamēr viņš atļāva rīkoties, kā to biju iedomājies. Mana metode drīz vien izrādījās pilnīgi nederīga — vai tad es tagad jel stundu varēju skaidri un mierīgi domāt? Pāri manām grāmatām allaž vien pavīda Ģertrūdes seja, es jaudu mazu kājeļu švikoņu pa grīdu. Tik daudz spēka un goda prāta man vēl bij, savest atkal kārtībā visu, ko pats biju sajaucis. Bet tad es vienu ritu vienkārši vairs neaizgāju darbā. Velti Vislas kungs sūtīja apvaicāties, velti Upesjuris nāca pārliecināt un pierunāt, es viņiem tikpat kā neatbildēju. Jā, vienu vārdu gan: es nevaru — un tā bij patiesība. Gļēvāks un nevarīgāks kļuvis nekā tad, kad kā zēns gulēju ar pārlauztu roku. Kaunināju sevi kā prazdams, griezpos pie parauga cilvēkiem, kas pat desmitkārt lielākā nelaimē nebij zaudējuši vīrišķību un pašcieņu, bet ko tas līdzēja? Viņi bij viņi, un es biju es. Veselu mēnesi nīku kā grēku nožēlniece mūķene, ritos atsākdams no tā pašā, ar ko vakarā aizgāju gulēt. Tad

ieradās Upesjuris un pierunāja mani rakstīt to, kas atrodas šajās lapās.

Izlasījis visu to lamentāciju, kas aizņem mana stāsta pirmo nodaļu, tūlī gribēju saplēst un nomest uz grīdas. Varbūt tāpēc, ka tā atklāja mana rakstura galvenās īpašības, par kurām es vienmēr tā esmu kaunējies. Varbūt tāpēc, ka neesmu iespējis pateikt tur trešo daļu no tā, ko gribēju, bet pateiktais atkal bieži nesaskan ar to, ko domāju. Un, lasīdams tālāk, es redzu, ka visur tas pats, tas pats. Vai nu es vēl vienmēr esmu pārāk vājš stāstnieks, vai arī vispār pateiktais vienmēr atšķiras no domātā un justā. Labāk atstāšu visu, kā uzrakstīts, tā kā tā tas reiz nāks Upesjurim rokās, lai viņš lasa par sodu, ko bagātīgi pelnījis.

Uz ko viņš mani pavadināja, šis niekkalbis! Visus šos mēnešus, kā še sēžu un rakstu, ar katru dienu vecā brūce sūrst stiprāk. Kā lai viņa nesūrst, kad es tāpat katru dienu to uzplēšu par jaunu un tišām neļauju aizdzīt? Tā ir pašmocišanās un tīrais sāpju kults, bet es taču gribēju izdziedināt savu dvēseli un aizmirst. Viņš esot aizmirsis, rakstīdams dzejas savai Neaizmirstamai! Es teicu: niekkalbis! Viņš aizmirsta to, kas jau aizmirsta, viņam droši vien toreiz jau bij cita līgava. Kas man ir Ģertrūdes vietā?

Beigas visai veltai rakstīšanai! Es tūlī ieslēgšu šīs lapas atvilktnē, un, ja tās vēl izvilkšu, tad būšu aizmirsis tāpat kā Upesjuris savu neaizmirstamo. Vecā darba vieta mani vēl gaida, es pamēģināšu vēlreiz, un, ja tur neies — vai tad maz pasaulē klīsts? Ahasvers es neesmu, Vislas kundze man to tik jauki lika saprast. Un galvu augšā turēt man lika — vai tad viņa nav gudrāka kā mans draugs Upesjuris! Es viņu ienīstu, šo savu draugu.

Es mēģināju. Sakostiem zobiem rītos cēlos no gultas, pasvilpodams saģērbos tukšā istabā, dienu nostrādājis, tāpat sakostiem zobiem atkal pārnācu mājās. Man vajadzēja pārspēt sevi, samiegt sauļā kā spītīgu rāpuli, lai viņš kļūst rāms un kluss un apdullušu galvu, kas neko nedomā un nerakpājas nekādās atmiņās. Lāgiem tas man jau izdevās tīri labi, dažu nakti nogulēju ciešā miegā, tāpēc ka biju paņēmis darbu arī mājās līdzī un nostrādājis līdz pusnaktij, kad acis aiz noguruma pašas vērās ciet. Tikai nepielaisties un nepadoties, tad ar laiku pieradišu. Man patiešām likās, ka sāku pamazām pierast vientulībā, kas nemoka vairs, un ikdienas gaitās, kur nekādām kavētājām skumjām nav vietas. Bet tad atkal pēkšņi pamodos un platām acīm skatījos istabas tumsā. Es taču biju dzirdējis, ka Ģertrūde apģērbdamās čaukstīnās drēbēm — nē, mazais klusi švikāja, palikām kājelēm pa grīdu čāpodams. Jeb varbūt tā bij krustmātes Katrīnas trauku šķindoņa virtuvē, kas mani uzmodināja? Un atkal biju vecajā mutulī, kas mani nesis visu laiku, un es tikai krāpu pats sevi, iestāstīdams, ka esmu malā un mierā.

Meklēju glābiņu draugu sabiedrībā, sāku sēdēt redakcijā, klaiņāju līdzī, strīdējos līdzī un izlikos interesējamies par visu, kas ap mani notikās. Bet mājās pārnācu tikpat tukšs kā bijis, vēl tukšāks, arvien vairāk pazaudējis un it neko klāt neieguvis. Nebijusi dzeršana tik pretīga, arī es varbūt atrastu šo mānīgo aizmīršanos, ko tik daudzi līdzīgā stāvoklī meklē. Man riebās, to es nevarēju pārspēt. Sāku vakaros ilgi sēdēt pie Zandmanes un viņas palīdzēm, tērzēju un smējos, bet tad piepeši aprāvu pusvārdā, piecēlos un pametu viņas pārsteigtas un apvainotas. Zināju, ka mani tur par pusdulnu, un negāju vairs. Arī pašam reizēm likās, ka galva nav īsti kārtībā.

Vislas kungs nebij vairs mierā ar mani. Un viņam taisnība, laikam es kļuvu tik nolaidīgs un pavisms, ka uz mani nemaz vairs nevarēja pajauties, bet darbs taču prasīja vislielāko uzmanību. Nomanīju, ka principāls par to runā arī ar maniem draugiem. Visi zināja manu nelaimi un saprata cēlonus, bet tam nebij nekādas nozīmes, ja es tomēr paliku nelabojams. Viena cilvēka pēc nevarēja likt ciest visiem Vislas kunga uzņēmumiem, kas patlaban sāka īsti uzplaukt. Kādu dienu pie manis tieši kantorī ieradās draugs Upesjuris, nosēdās galda galā un atspieda galvu abās plaukstās. Bij nopietns, ļoti nopietns, es tūlīņ redzēju, ka viņam kas sakāms.

— Tā tas vairs ilgāk nevar iet, — viņš teica. — Vai tu pats to neredzi?

— Redzu, — es atbildēju, gan labi vēl nezinādams, ko īsti redzu.

— Te tu nonāksi pagalam, tas ir vairāk nekā skaidri. Viss tev atgādina bijušo, un tu netieci tam pāri, bet pāri jātiek, cita ceļa nav. Tev jāmeklē cits gaiss, vai tu arī tā nedomā?

— Taisni tā es domāju, — es piekritu, lai gan nebiju drošs, vai tiešām kādreiz to iedomājis.

— Tad ir labi, — Upesjuris noteica iepriecināts. — Tev vajadzīgs svaigs gaiss, un Vislas kungam vajadzīgs cilvēks, kāds tu agrāk bijī. Protams, viņš nemaz negrib atlaist tevi, nē, to tu nedomā. Tava vieta tikai pagaidām būs aizņemta, katrā laikā tu vari nākt atpakaļ. Vislas kungs tikai tevis paša labā, viņš patiešām stipri norūpējies.

— To es pilnīgi ticu, — es apliecināju.

— Tad ir labi. Un tāpēc darīsim tā: tu atstāsi šo vietu un veco dzīvokli arī, to vispirms un galvenā kārtā. Dzīvoši citur un meklēsi citu darbu — vislabāk ārpus Rīgas, kur nekas tev neatgādinās vecās lietas. Darba pārmaiņa un dzīve starp svešiem ļaudīm izkliedinās visas vecās ēnas, pēc pusgada, pēc gada tu atgriezīsies pavisam cits cilvēks. Gan jau tad redzēsim, ko iesākt — daudz kas ir, ko iesākt, tikai dūšu nevajag zaudēt.

Es darīju tā. Pēdējos mēnešos tiklab kā neko nebiju notērējis, ietaupījušies vairāki simti latu, tos es noguldīju pasta krājīkās. Uzteicu dzīvokli Papeļu ielā, gultu un rakstāmgaldu Zommers man atļāva novietot bēniņos, kas tā kā tā stāvēja pustukši. Noīrēju mēbelētu istabiņu pie ebrejiem Marijas

ielā, tā gan bij ārkārtīgi netīra un maksāja divdesmit piecus latus mēnesī, bet ilgāk es tajā arī nedomāju palikt.

Sāku klaināt pa Rīgu, it kā darbu meklēdams, bet vēl vienmēr apmāķts un vienaldzīgs, nemaz vēl neapjauzdams, ko isti meklēju. Nodomātais mēnesis jau pāri pusē, bet nekādu darbu vēl nebiju sameklējis. Grāmatvežu saradies tik daudz, ka uz katru vietu pieteicās desmitiem, es vai nu aizgāju par vēlu, vai arī allaž gadījās kāds, kam katrā ziņā priekšroka. Biju arī pie sava vecā paziņas Ģirta Viksnas, bet tam jau savs cilvēks, sešos gados labi iestrādājies un pie tam attālāks radnieks, no tā viņš negribēja šķirties. Mans draugs izskatījās tāds sadrūvējies, neko tieši gan nepastāstīja, bet es nopratu tāpat, ka arī viņam laulības dzīvē negāja vis tik gludi, kā to bij izprātojis. Jāatzīstas, man nemaz nebij nepatīkami to dzirdēt: cilvēks ir tāds pavisam ērmīgs radījums, pašu liksta viņam izliekas tā kā vieglāka, ja arī citam neklājas labi.

Neatceros, ar kādu nolūku biju aizgājis uz dzelzs tiltu, pa laipām lejā un beidzot atrados Zaķu salā. Sāka jau pūst rudens vēji, bet aiz augstā apžoga peldētavā vēl dzirdēja šlakstināmies ūdenī un klaigājam. Pa smilksu krastu brēkdams un plosīdamies man pretī skrēja bars puiku, tos patlaban trenca kāds vīrs noplisušām korpēm kājās, rūtainu žokejnīcu galvā, tas atkal bij mans vecais draugs Frīdis. Es apturēju viņu. Kā jau parasts, viņš nemaz nelikās pārsteigts, mani tik negaidīti sastapis, ne arī attapās sasveicināties.

— Tādi palaidņi! — viņš pukojās, sarkans un aizsiesies. — Taisni kā vilku bars, nemaz atgaiņāt. Izgrabina caurumu kādā šķirbā un tad tikai lūrēt!

— Tad tu te sargā to peldētavu? — es apvaicājos.

Frīdis neturēja par vajadzīgu atbildēt. Pagriezās atpakaļ, kaut ko meklēja brūni krāsotā dēļu sētā, laikam atrada arī.

— Aha, tepat jau ir! — Un, aci piespiedis, skatījās, man likās, daudz ilgāk, nekā vajadzēja tam cauruma izpētījumam. Tad atkāpās un pakratīja dūri pret to pusi, kur puikas kārstījās gar sētas stūri, it kā sunim svilpdami. — Ja te ar rungu nestāvēs, drīz vien nebūs vairs sēta, bet gatavais siets. — Pameta ar roku sētai pāri. — Velns viņu sazin, kas tie par ļaudīm, sekta kāda vai vienkārši traki. Cilvēkam kažoks jāvelk mugurā, bet viņi katru dienu nāk pluncāties. Sarkani kā vēži lien laukā, ir tādas vecenes, ka kauli vien grab — bet tas esot veselīgi! Nelgas, vairāk nekās!

Frīdis izspļāva savu meistara spļāvienu, lai gan dažu priekšzobu viņam trūka, un tāpēc neiznāca vairs gluži tik labi kā agrāk. Kaklam viņš aptinis šalli, rokās saķēpāti dūraini cimdi, laikam nebij vairs vecās izturības. Tagad viņš ieskatījās arī manī un tūlīņ saprata, kas par lietu. Frīdim es nekad neko nevarēju noslēpt.

— Aha! — viņš iesaucās, itin kā es viņu nezin ar ko iepriecinājis. — Atkal bez roba. Nu, tas jau mūsu brālim gadās.

Pastāstīju par savām nedienām pēdējos vietas meklējumos. Frīdis noklausījās, neslēpdams dziļu nicinājumu.

— Es tev teikšu reiz par visām: met tu prom to grāmatu vešanu, mēs esam pavisam citu ko veduši — kad pašiem bij savi ratēji. — Pasmējās pats savam jokam, tad atkal kļuva nopietns. — Bikšu dibenu noplēs un liku muguru var dabūt, vairāk tur nav.

— Aizmest ir viegli, — es atbildēju, — bet jaunu dabūt ne.

Frīdis brīdi nopietni padomāja.

— Es tev ko teikšu: šitā puiku ganišana te nav priekš manis, taisni kauns. Un kad vēl vīžotu kaut ko samaksāt par to elles darbu. Tāpēc es esmu aplūkojis ko citu un aizeju. Piesakies tu arī, rausim abi. Ja nav slinkums muguru palocīt, trīs četri lati dienā var izsist.

Man tagad puslīdz viena alga. Un tā mēs sākām jūrmalas mežos plūkt viršus kaut kāda dambja celšanai. Simts piecdesmit cilvēki mēs tur locījāmies pa retajām priedēm. Nevis trīs četrus, bet tikko divus latus dienā varējām izsist. Lielākā daļa bij tādu kā Frīdis, raduši labi ieraut dienu divas trīs, lai tad atkal nedēļu varētu brīvi padzīvot, tāpēc ilgi vienā vietā nevarēja izturēt. Pēc tam mēs ar Frīdi Škirotavas stacijas apkaimē rakām smilkti un dzinām jaunbūvējamā dzelzceļa dambim. Darbs, kā jau darbs, bet mums arī te bij grūts, smilkts bieži vien sasalusi, kapļiem kaļama un smagiem gabaliem vagonetēs metama. Sliedes skanēja sasalušas, mētelīši noplīsa acīm redzot. Mitinājāmajies riteņiem noceltā preču vagonā, malkas netrūka, tikai čuguna krāsniņa kurināma bez apstājas, tāpēc pēc kārtas dežurējām visu cauru nakti. Frīdim lielā mute bij aprāvusies. Sākumā viņš arī te uzstājās bramanīgi, ķīvējās ar uzraugiem un mēģināja uzvesties citiem par lielo rīkotāju. Pietaisījās pie tā vieglākā darba, par stūmēju, bet no turienes viņu drīz padzina — tikai roku turot pie vagonetes, bet pats vēl velkams līdzī. Ar kapli vai ar lāpstu

viņam vienlīdz grūti, es palīdzēju cik varēdams, tikai no paša spēka maz vien kas atlikās pāri aizdevām. Uz pavasara pusi mans Frīdis tika arvien klusāks, gulēja vagonā uz lāviņas, čokurā savilcies, brīžiem sausi aizklepojis un reiz pateica man to, ko nekad vēl nebiju no viņa dzirdējis:

— Švaki, draugs, man iet pavisam švaki.

Pašā pirmajā dienā, kad saule jau sāka sildīt īsti pavasarīgi, piebrauca ormanis aizvest Frīdi uz slimnīcu. Es palīdzēju viņam ietrausties ratos un solījos katrā ziņā apmeklēt, ja ne agrāk, tad pēc nedēļām divām. Viņš vēl turējās braši, pavicināja žokejnicu gaisā un uzsauca mums:

— Uz redzēšanos vasarā, draugi!

Bet pēc divām nedēļām es jau biju pavisam citā vietā. Ar Frīdi redzēšanās vairāk nav iznākusi. Tikai drauga liktenis mani vedināja šo to pārdomāt. Te tev bij lielīgā mute un vienas dienas ieraušana, darbs necieš mētāšanos, viņam ir jāpieaug.

Viens pats es pie smilksu dzišanas nevarēju palikt. Izstājos un divas dienas atkal noklaidāju, sargādamies draugiem acis rādīties — man bij kauns, ka tomēr vēl vienmēr esmu tepat pilsētā. Tad nejauši ievēroju avīzē sludinājumu, ar ko meklēja piedzīvojušu grāmatvedi kooperatīva veikalam kaut kur tālu Vidzemē. Taisni kā man domāts, visu laiku taču biju tikojis tikt tālāk prom no Rīgas, tik tālu, ka līdz turieni nesniegtos tukšo nakšu vientulība un veco atmiņu ēnas. Nekavēdamies sēdos vilcienā un braucu uz to pusi. Izrādījās, ka divdesmit kilometri kājām jānoiet pa pavasara lietu izmērcētiem, vēl nenosusējušiem lauku ceļiem. Sākumā pa smilksainu apvidu un priežu siliem iešana diezgan ērta, bet otrā pusē sākās mālaini kalni ar stāvām gravām, bieži vien jāapstājas un jāatvelk elpa. Saule bij vairs tikai nelielā gabaliņā, kad nokļuvu sava ceļa un kalna galā pie prāva ezera ar divām, eglēm un lapkokiem apaugušām salām. Veikals jau bij ciet, līdzās durvīm uz soliņa sēdēja glīta meiča un lasīja Romēna Rolāna romānu. Viņa pacēlās man pretī, no pirmā teikuma pārliecinājos, ka taisnība, ko jau agrāk biju dzirdējis — šie Vidzemes vidienas ļaudis bij daudz vaļsirdīgāki un uzticīgāki nekā tie Rīgas apkaimē. Mēs sēdējām blakus uz sola, pēc minūtēm desmit viņa jau zināja manu vārdu un nāciena iemeslus, es atkal, ka viņu sauca par Mirdzu Aizkalni, veikala pārzinis bij Mierlauks, Mirdzas

kolēģis, otrs pārdevējs un veikala puisis Baltiņš, bet kasiere Valentina Gulbis. Nē, grāmatvedis vēl nebij pienemts, viņa pati gribēja parunāt ar Mierlauku un bij gandrīz pārliecināta, ka mani pieņems.

— Jūs izskatāties godīgs cilvēks, un tādu mums vajag, — viņa teica, mani pamatīgi aplūkodama. Acis bez vismazākās pētītājas ziņkāres un tik atklātas, ka nepavisam neapvainoja. Un tad viņa vēl piebilda: — Tikai tāds sanācis izskatāties, vai neesat slimojis?

— Slimojis neesmu, — es atbildēju, — bet man pēdējā laikā bij tādi — smagi pārdzīvojumi.

— To tūliņ var redzēt, — Mirdza līdzjūtīgi atsaucās. — Miris kāds jūsu ģimenē? Nu, to jūs varēsiet pastāstīt, kad dzīvosim. Man tāda mīksta sirds, tūliņ jāraud, kad kādam iet slikti.

To varēja gan ticēt. Viņa aizgāja pasaukt veikala pārzini un pēc brīža atveda padzīvojušu, padruknu cilvēku gludu seju un tikpat gludi noskūtu galvu. Mirdza bij jau paguvusi pastāstīt man, ka Mierlauks esot tāds savādnieks, mazrunīgs un it kā dusmīgs, bet patiesībā ļoti labsirdīgs cilvēks. Kluss viņš bij, bet dusmīgs gan neizskatījās, ja daudz, tad paigns.

— Grāmatvedis? — viņš novaicāja caur zobiem, man blakus apsēdamies un laikam mēģinādams pasmaidīt.

Es pārstāstīju savas darba gaitas pie Vislas kunga, no kura man laba rekomendācija līdzi, tāpat neslēpu, ka ziemu strādāju arī fizisku darbu.

— No tiem gan nekā liela nav, — Mierlauks tieši pateica savu spriedumu. Mirdza iejaucās dedzīgi, it kā jau gadiem pazinusi mani. Veikalvedis uzmanīgi izpētīja manus papīrus, it sevišķi pasi, pat brilles uzlika, lai labāk saskatītu prefektūras zīmogu, salīdzināja ģimetni ar mani pašu, tad norūca: labi būs, un aicināja mūs vakariņās. Baltiņam bij sieva, ar to un desmit gadu veco skuķi viņš dzīvoja mājas otrā galā, augšstābā, un ēda par sevi. Bez mums arī kasiere Valentina Gulbis bij pie galda, dzirdēju, ka tā vienīgā no citurienes, kamēr visi pārējie pašu pagasta cilvēki. Padzīvojusi meita, tāpēc izskatījās īgna — vēlāk pārliecinājos, ka esmu maldījies, īstenībā viņa bij īsti lāga dvēsele, lai gan tikpat klusa kā pats Mierlauks. Ēdot runājām maz, tikai dabūju zināt, ka algas man būs simts latu mēnesī, tā kā arī uzturs un dzīvoklis brīvs, tad varēju būt pilnīgi mierā. Darbs gan šķita

diezgan sarežģīts, vismaz stipri atšķirās no tā pie Vislas kunga. Kooperatīva biedri mākslīgos mēslus, mašīnas un citus rīkus lielāko tiesu ņēma uz nomaksu un pret vekseļiem, citas preces tāpat uz grāmatinām, kas periodiski jānoslēdz un jāaprēķina zināmi procenti nolaiduma. Bet no darba man nebij bail, jo vairāk, jo labāk, lai brīva laika neatliktos nemaz — vēl vienmēr lāgu lāgiem uzmācās vecie rēgi, no kuriem taču jātiek vaļā.

Mana mītne arī bij otrā galā, augšā, blakus Baltiņiem. Mirdza ar kasieri gulēja vienā, virs veikala, Mierlauka dzīvoklis līdzās veikala telpām, kur arī grāmatvedībai atsevišķa maza istabiņa. Mirdza nāca līdzī parādīt ceļu un iepazīstināt ar kaimiņiem. Baltiņi bij īsts laucinieku pāris, pati mutīga, pats gaišām ūsām, mazliet palielīgs, bet tāpat labsirdīgs kā visi šejienes ļaudis. Mazā Anna apaļiem vaigiem, prāviem, nepareizi saaugušiem zobiem, bet droša un draiskulīga. Starp mūsu logiem tikai sienas plata sprauga, kad atvērām, caur divām rūlīm viens otra seju labi varēja saskatīt.

Kad es izliecos pa logu, Anna jau kārstījās pa savējo. No šejienes redzams tikai stiebriem pieaugušais ezera tā sauktais lejas gals, tāpēc ka tur iztecēja neliela upīte. Es laikam diezgan smieklīgi stāipiju kaklu, skatīdamies lejā, kur pār ezera lāsmeni sāka savilkties plāna migliņa. Anna iesmējās.

— Mums ir smuks ezers, vai ne? — viņa ieminējās, valodas meklēdamās.

— Varbūt no šejienes nekas daudz vis no tā smukuma nav redzams, — es atbildēju.

— Tas ir tas bagātais gals, tur visvairāk zivju, — skuķis paskaidroja.

— Mani tas neinteresē, es neesmu makšķernieks.

Annai arī tas izlikās jocīgi, viņa smējās vēl skaļāk.

— Pie mums te pirms Jāņiem arī bij sabraukuši tādi no Rīgas, raudu no asara neprata atšķirt.

Pienāca māte, sarāja skuķi un aizdzina gulēt. Tad izliecās pati un sāka sarunāties ar mani.

— Jūs ar viņu neielaidieties, — Baltiniete brīdināja, — darbs tikai apcēlt, tad jums miera nebūs, cauru dienu viņš klab kā paisiklas.

Tad viņa sāka izvaicāt mani — par pašu, par ģimeni un radiem. Kaimiņu būšana, citādi arī nevarēja, kad tik tuvu jādzīvo, tad taču gribas zināt, kas par cilvēku. Stāstīdams un

vairīdamies no tā, kas nebij stāstāms, atkal pieskāros vecām vainām un sajutu, ka tomēr sāp vēl. Tas satrauca un padarīja īgnu, es aizbildinājos ar nogurumu un likos gulēt. Čaukstēdams smaršoja svaigs ezermalas siens. Grieze tarkšēja kaut kur patālā rudzu vai dābola laukā. Tepat aiz loga liepā sparīgi sisināja sienāzis. Skaņas no laiku tālēm, no zēna gadiem, no dīvaini atmodušās pagātnes, aiz tām tik vientuļi un smeldzoši skumji jaudās vasaras nakts glāstošais klusums. Zem kūpošas miglas paplaiksnijās ezera blāvi pelēkā lāma, pāri tai lidoja čalīgās Mirdzas sirsnīgais smaids, tā nebij grieze, Mierlauks rūca: no tiem nekā liela nav...

Es nebiju maldījies, tie te patiešām labi ļaudis, sākumā likās svešādi savā sirsnīgumā un vaļsirdībā, bet tāpēc pietika vienas dienas, lai tiktu draugos ar visiem. Nerunīgais veikalvedis taisni aizkustinoši gādīgi ierādīja darbu, kur man daudz kas bij svešs. Iepirkties atbraukušie biedri nāca apsveicināt un pazīties, neviens vienīgais nemēģināja izjautāt un izdibināt, vecie vīri bez kautrēšanās un liekulības sauca par tu un dēlu, neparasts siltums apdvēsa no šīs vaļīgās vienkāršības, līdz vakaram jau sajutos kā starp savējiem.

Vakars bij rāms un silts. Ezeru viegli sārtoja norieta debesis, apaugušo salu izciļņi pamazām kļuva melni, tālākā un mazākā izveidojās ļoti līdzīga Bēklina Miroņu salai, tikai nebij baltā stāva, kas laivā irtos turpu. Es biju apmeties mājas galā zem liepas uz paugura asās muguras un skatījos pāri auzu laukam, kura lejas mala spēji nosliecās pret ezeru un nebij vairs saredzama. Iznāca Aizkainu Mirdza un nosēdās pa gabaliņu no manis. Pār balto blūzi bij apmetusi adītu lākatu ar bārkstīm, basās kājas balti pasniedzās no strīpaino brunču apmalas, neapsegta galva ar gaišajiem iesprogotiem matiņiem bij pavērsta pret mani.

— Skaista ainava, vai ne? — viņa uzrunāja mani.

— Tik skaista, ka nomirt varētu. Bet gluži tāpat man vakar vakarā vaicāja Baltiņu Anna. Jūs laikam visi esat ļoti lepnī ar savu ezeru.

— Mēs pie viņa esam par daudz pieraduši, mēs viņu vienkārši nemaz vairs neredzam. Bet visi, kas te atbrauc pirmo reizi, tik ļoti slavē, ka vai nu noticam, vai tāpat vien runājam pakal. Bet kā jūs teicāt — nomirt varētu? Kaut ko skaistu redzot, taču gribas dzīvot, nevis mirt.

— Kā kuram. Skaista ainava katram pamodina tikai to,

kas viņā pašā, un katram tas ir savs. Paskatieties tur to otro salu, vai viņa neatgādina Bēklina gleznu?

— Kuru jūs domājat? — viņam ir divas. — Vidusskolu beigusi, Mirdza zināja arī Bēklina gleznas.

— Nu, protams, to otro. Tikai tā baltā auguma laivā trūkst. Viņa pētīja labu brīdi.

— Es gan tur nekādu līdzību neatrodu — — bet tomēr, ja labi ieskatās un pieliek drusku fantāzijas — varbūt mazliet. — Viņa aplkusa, tad ieminējās klusāk: — Bet kāda jums savāda iedomā. Ziniet, man jau pirmajā acumirkli, kad ieraudzīju tur veikala priekšā, nezin kāpēc ienāca prātā, ka jūs esat pārdzīvojis ko ļoti skumju, varbūt pat sāpīgu. Bet nestāstiet man neko, tā kā tā es jums palīdzēt nevaru. — Tad viņa atkal pēkšņi pagriezās pret mani un noskatījās gari. — Nē, bet tomēr savādi, kāpēc man ne un nevienam šeit, kāpēc tikai jums vienam tur rādās Bēklina Mironu sala? Vai tikai jūs neesat dzejnieks?

Mute man jau vērās, bet vēl laikā paguvu iekost mēlē. Tikko, tikko nepaļāvos atkal lielības tieksmei un nesāku klāstīt sava dzīves romāna dēkas. Jāaizmirst taču pašam viss, kas kaut kādā sakarā ar pagājušo, jānosloga kaut kur melna mārkā dibenā — kā citādi es tikšu vaļā no tā. Un kam Mirdzai jāzina mans spalvas darinājums, kam taču nebij vairāk nozīmes kā viņas pašas dienas grāmatai, ja tikai viņa tādu rakstījusi, par ko gan varēja šaubīties. Es biju piesarcis un lūkoju izvairīties tiešai atbildei.

— Dzejnieki esam visi, tikai cits lielākā, cits mazākā mērā. Es domāju tā, ka tāpēc vēl nebūt nav jāraksta panti. Tādā ziņā arī jūs droši vien esat dzejniece.

— O! — Mirdza pasmējās. — Ģimnāzijā es esmu mēģinājusi arī pantus rakstīt, gandrīz visas mēs rakstījām. Protams, nekas tur neiznāca, jo lās nebijām mēs, bet Poruks, Skalbe, Bārda vai Azpāzija.

— Kāpēc jums arī vajadzīgi kaut kādi panti? — es atsaucos dedzīgāk, nekā mūsu saruna to prasīja. — Jūsu gados dzeju neraksta, bet dzīvo.

Viņa to bij sapratusi savā īpašā veidā.

— Ja jūs domājat, ka arī skumjas tur pieder klāt, tad jums taisnība. Un ziniet, cik tas savādi, kad es to īpaši sajūtu? Pavasarī — noteikti visvairāk pavasarī, it īpaši šajā pašā pagājušā. Tad mums te visas gravas ir ievām baltas, ezers spīd

pavisam citādi, bet tur pāri tie kalni ar mežiem augu dienu aizgrimuši zilā dūmakā. Tad arī mani reizu reizēm apņem tādas skumjas, ka raudāt gribētos — nē, kā jūs to sakāt, pat nomirt varētu.

Tagad bij mana kārtla pasmieties.

— Tas tomēr ir pavisam cits kas, nekā es domāju. Raudāt, jā, to jūs varētu un droši vien kādreiz arī darīsiet, bet nomirt — o, nē! Tas jums nepavisam nepieder. Kādreiz jau pienāks laiks, bet tas vēl tik tālu, ka to pat iedomāties nevar. Un zināt, kāpēc jūs raudāsiet? Nevis aiz mirt, bet dzīvot gribas, aiz spēka un zaļoksniņas pārpilnības, aiz pāriplūstoša dzīvības prieka. Arī dzīves tukšuma un nevarības apjaudas mērs var būt tik pilns, ka iet malām pāri — šajā aizkulminācijas pakāpē visas pārplūsmes saskaras un grūt viņas atšķirt. Jūsējā gan viegli atdalāma nost un par sevi nosauicama īpašā vārdā. Kad nākamā pavasarī jūs atkal pārņem tās skumjas, ka raudāt vai pat nomirt gribētos, tad paprasiet sev: vai tikai, vai tikai es neesmu iemīlējusies.

Veselai smieklu šaltij es biju sagatavojies, bet dīvainā kārtā Mirdza palika klusa. Viņa pat atspieda zodu plaukstās un nekustēdamās skatījās varbūt uz to pašu manis izdomāto Bēklina salu. Un vēl divainākā kārtā man it kā nebij pa prātam, ka viņa nesmejas un nenosauca mani par pēdējo aplami, bet paliek klusu un skatās — vai nu pārāk tālu, vai pārāk tuvu, bet ne tajā vidējā attālē, kur arī es varētu sekot. Viņa bij tik laba un sirsnīga, es tik labprāt būtu gribējis zināt, kas patlaban rosās šajā gaiši iesprogotā, plaukstās atspiestā galvā. Bet kāpēc viņa nesmejās?

Ezers bij pavisam aptumsis, tikko vēl saskatāms kā netīri pelēks šķautnains plankums, salu izciļņi pazaudējuši asos gleznainos apveidus un saplūduši kopā. Mēs cēlāmies iet gulēt.

Veikalveža istabas logs bij vaļā, viņš tur staigāja, uguni neaizdedzis, un spēlēja vijoli. Nebij jau nekāda lielā māksla, pats kaut cik iemācījies un laikam gan arī tikai pats īsti zināja, ko grib izpaust tā jau divdesmit gadus pazīstamā banālā serenāde, ko viņš tur patlaban skandināja, reizēm pirkstu neatrāpīdams, reizēm arī aizķerdams nepareizu slīgu. Bet kas tad par to, vai mēs citi varam lielīties, labāk pratuši savu spēlējamo kā Mierlauks? Tagad serenāde bij galā, viņš tūlīņ uzsāka Debess tumša, mākoņaina — gandrīz varēja domāt, ka viņš arī tekstu dungo līdzī.

— Paklausieties, — es kļušu teicu Mirdzai, — veikalvedis spēlē arī.

— Es jums jau teicu, ka viņš ir savādnieks, — viņa atčukstēja.

Mēs kļušu manijāmies garām, bet spēlmanis tomēr bij pamanijs. Vijole apklusā. Galvu ne, bet acis pēc iespējas vairāk atpakaļ pavērsdams, es pamaniju, ka Mierlauks izliecās pa logu un laikam gan noskatījās man pakaļ. Spēle neatsākās, kad es jau biju pie viņa gala durvīm. Augšā man logs vaļā, mājā viss kļušu, ārā tikai sienāzis sisināja liepā, vijoli nedzirdēja. Tajā vakarā veikalvedis vairs nespēlēja.

Viņš tiešām bij zelta cilvēks, veikalā nesamaksājams, ko arī kooperatīva biedri prata labi novērtēt, ar mani it sevišķi labs, to es nomanīju arī bez garām runām, pat bez viena atzinīga vārda, ko viņš neturēja par vajadzīgu man pateikt. Ik stundu viņš parasti ienāca manā grāmatvedības istabiņā palūkot kādu rēķinu vai izcenojumu sarakstu. Par citu mums nekad nebija runa — ja vispār par runu var saukt tos trīs, četrus vārdus, ko viens otram pateicām. Tāpēc mani ārkārtīgi pārsteidza, kad otrā dienā pēc tā muzikas vakara Mierlauks, paņēmis no galda kāda biedra grāmatiņu, palika vēl stāvam turpat. Izbrīnījies pacēlu galvu. Viņš skatījās pa logu uz lielceļu, kur patlaban piebrauca kāds pagasta saimnieks, bet lūpas viņam tā kā vīpsnāja.

— Mirdza ir jauks cilvēks, vai ne? — viņš dabūja pār šīm sakniebtajām, vīpsnājošām lūpām.

— Visi jūs te esat jauki, — es smiedamies atsaucos, acimirkli vēl neattapdamies, ko tāds jautājums isti nozīmē.

Bet pēc desmit minūtēm es to jau zināju. Tad tā tas bij! Bet pilnīgi dabiski taču un saprotami — kas tad gan varētu augu dienu būt Mirdzas tuvumā un neiemīlot viņu? Arī šim klusajam savādniekam tāpat vīrieša sirds krūtīs un tāpēc viņš spēlēja Debess tumša. Bez šaubām, viņam tā bij tumša un gaiša nekad nepaliks, par to nevarēja būt šaubu, droši vien arī Mierlaukam pašam ne. Bet ko tur lai dara, sirds ir tā visietiepīgākā būtne pasaulē, saprāts un pārdoma pret viņu pilnīgi bezspēcīgi.

Pārdoma no veikalveža pavērsās uz mani pašu. Vai tad es pats biju labāks un drošāks? Ko isti tā klausījos aiz durvīm veikalā Mirdzas soļus un valodu, un kāpēc katru reizi zināju, vai viņai šodien rudzu puķe vai lefkojas zieds pie blūzes?

Tā nebij nekāda nieka lieta, ar to jātiek skaidrībā. Un skaidrībā es tiku vakarā, gultā nolicies.

Vispirms pameklēju sevī, vai tā atkal nebij pazīstamā Karamazovu tieksme, kas man reiz lika staigāt gar Kārklū Emmas durvīm un vēlāk tik daudz veltī ciest. Un noteikti varēju atbildēt, ka ne. Man taču bij sieva un bērns, no kuriem gan varēju šķirties, bet šovakar sajutu visskaudrāk, ka nevēlos to un nekad nevēlēšos. Bet šī meiča man bij kā maza uguntiņa manā tumsā, kā sanoša skaņa manā drūmajā klusumā, kā atveldze un vieglas elpas atvilciens grauzējā vientulībā. Dzeltens zieds šajā ainavā ap ezeru ar divi salām, kur mani tiklīdz kā pavisam atstājuši pagātnes rēgi un es vairs nebiju izdzīts, pamests klaidonis, bet atkal virietis, kas apzinās savu vīrišķību kā nezaudējamu vērtību, bez kuras paliek tikai bezcerības tukšums un niecība. Vienā ziņā mēs visi esam vienādi. Ja nevaram iegūt un paturēt sev vien, tad vismaz tiecamies kaut kas būt sievietei, iemantot no viņas kaut mazu druscīņu cieņas, ievēribas un uzmanības, apmierināties ar surogātu, kad neiespējama lielā, visa mantošanas un visa atdošanas kvelde. Labāk tomēr būt drupatu lasītājam nekā galīgam tukšīniekam. Tikai skumji reizēm kļūst, un tad mēs redzam tās Bēklina salas un tamlīdzīgus māņus.

Apzinīgi vai neapzinīgi, bet es sāku izvairīties no pārāk bieža tuvuma Aizkalnu Mirdzai, ko kooperatīva veikalvedis nosauca par jauku un par kuru domādams spēlēja serenādes. Varbūt tas bij drupatu lasītāja bīklums, varbūt neapjaustas bailes piesaistīties par cieši un tā galu galā pazaudēt to veldzi, kas patlaban tik brīnišķīgi dvēsa pār manu izbrīsto tukšo smilktāju. Pietika dzirdēt viņas soļus aiz sienas vai pamanīt, ka viņa retām reizēm izskrēja uz lielceļa parunāt pie kādas paziņas ratiem. Un vakaros padomāt par viņu tāpat kā par visu šo skaisto apkārtni, no kuras līdzī paņemt varēs tikai atmiņas un kaut kur smadzeņu audos paglabātu dziestošu atēnu.

Svētdienas novakarā visi mūsējie taisījās laivā aizbraukt viņpus salai, kur bij brīnišķīgs līcis, bet pašā malā klajumiņš ar agrāko zaļumbalļu pēdām — tagadējo laiku prasībām tas tādiem nolūkiem kļuvis par mazu. Es atrunājos ar to, ka mājas taču nevar atstāt pavisam bez sarga, un paliku sēdam paugurā zem liepām. Viņi aizbrauca visi, es viņus labi varēju sazīmēt pēc pazīstamiem apģērbiem. Baltiņš airēja, Baltiniete

bij nosēdusies stūres galā, skuķis stāvēja kājās, kasiere aiz tā tikko pamanāma, Mierlauka galvaskauss spīdēja kā nogludināts, Mirdza bij noliekusies pār malu un laikam laida rokai slīdēt pa ūdeni. Anna pavēcināja man ar galvas laka-tiņu, tad arī Mirdza ar mutautiņu. Es piecēlos kājās un at-sveicināju preti. Laiva aizslīda aiz salas kokiem, ezers kļuva tukšs. Bagātajam galam pāri otrā pusē tikpat augsts kalns kā mūsējais, ar četrējām, kokos ieaugušām mājām laba ak-mens sviediena attālu cita no citas. Pa nogāzi lejup līdz pat ezermalas pļavai labi atšķiramas auzu, miežu un rudzu lauku sloksnes, pa vidū trīs balti un violeti ziedošu kartupeļu svit-ras. Es ieraudzīju vēl vienu laivu, kas no mūsu krasta tāpat brauca uz salu, tikai apkārt ap viņējo galu. Tajā bij divas sievietes, viena balta, otra zila, airēja vīrietis — skaidri va-rēja redzēt, ka viņš pīpoja, baltu dūmu strūkliņa, pamazām nodzisdama, stiepās atpakaļ no laivas, tāpat kā apakšā pama-zām atplaka pāršķelta un airu satraukta ūdens virma. Tad arī šī laiva nozuda aiz salas. Uz lielceļa nebij neviena brau-cēja, ne gājēja. Kooperatīva akmeņu mūris spīdēja zilgans vēl karstajā novakara saulē, logos laistījās dzeltena atspulga. Skumja vientulība sāka atkal apmākt, es piecēlos un gāju pa tikko samanāmo kalna slīpumu.

Tā otrā laiva droši vien bij no mūsu tuvākajiem kaimiņiem Ābeļiem, kas atradās gravā un no šejienes nebij saredzami. Kalna slīpums taisni pret dienvidiem izbeidzās ar spēju no-gāzi. Tikai vīra augumu lejāk neliels, it kā mākslīgi ierakts lēzens laukumiņš ap ozolu, kura lapotnis, no mūsu mājas ska-toties, likās taisni uz pašas zemes balstāmiem. Ap to puslokā no pieaugušas piekalnes balto elkšņu, blīgžņu un lazdu ga-lotnes, no vecā sola cauri tām vērās vislabākais skats uz abām salām un tad pa spraugu uz ezera tālāko galu, kas kā spodrināts tērauda sirpis aplieca viņās puses kalnu. Taisni preti divas šauras gravas satecēja kopā, ieslēgdamas lemeš-veidīgi nosmailētu kalnu, kas bij tikai mazliet zemāks par mūsējo. Taisni tajā vietā, kur sākās smailēs nokritums, auga trīs milzīgas mežābeles, arī tāpat no mūsu mājas redzamas. Agrāk viņu tur bijis vairāk, tikai vēji pa vienam vien ap-lauzuši vecos, aiztrunējušos kokus. No tiem arī mājas smai-les galā ezermalā dabūjušas savu nosaukumu. No augšas redzami tikai ēku salmu jumti, tik nosūnojuši un senatnīgi, kādus parastī dabū redzēt tikai pagātnes meklētāju māksli-

nieku gleznās. Starp nomelnojušiem šķestiem paslējies, balts skurstenītis nesteigdamies kūpināja baltus dūmus, tur saimniece vārīja piena putru salas braucējiem jauniešiem.

Kad atgriezās mājās, saule jau bij nogājusi. Taisni pāri ezera sīrpim pie tumšotām debesīm izlida mēnessīrpis adatas asiem galiem. Laivinieki vēl nebrauca, nebrauca vēl, kad kļuva tik tumšs, ka laivu vairs tā kā tā nebūtu varējis saskatīt. Tad es sadzirdu airu klakstienus un gāju lejā pa cieti sakaltušo māla taku uz auzu lauku. Kalna apakšā bij mukulājs, līdz ūdenim jālaipo pa sacirstiem zariem un šķērsu samestiem vaļējiem sprunguļiem. Arī ezmala šajā vietā sekla un dūņaina, malā piebraukt laiva nevarēja. Bet viņi visi bij basām kājām, klaigādami un smiedamies izbrida malā, kamēr Baltiņš vilka laivu piesiet pie kārklu cera. Tāpat čalodami kāpa augšā pa gludo celiņu un priecājās, ka kājas silstot uz saules nokaitētā pliena, kas vēl nebij paguvjis atdzist. Es gāju nopakaļ, Baltiņš pārmetis airus pār plecu, es biju spiests turēties divus soļus atstatu, citādi man pilēja uz galvas.

Pie durvīm šķiroties, Mirdza man teica:

— Žēl, ka jūs nebraucāt līdzī, mums salā bij tik jautri.

— Tāpēc es atkal labi nosargāju mājas, — es smējos, — pat pa lielceļu garām nevienu netiku laidis.

Augšā mums abi logi atkal bij vaļā. Gulēdams dzirdēju Annu smejamies par to, ka Ābeļu Jānis gribējis mūsu Mirdzu iesviest no krasta meldros. Mani atkal apņēma vecā grūt-sirdība un mierīgs miegs.

Mierlauks vairs nemaz nespēlēja vijoli. Reizēm likās, ka viņš gribētu man ko teikt, bet ko no tāda savādnieka varēja saprast. Ar Mirdzu tikāmies vairāk tikai pie ēdienu galda, arī viņa bij kļuvusi tāda kā domīgāka. Zināma lieta, katram savas domas, it īpaši tajos gados. Man darba bij no rīta līdz vēlam vakaram, dažreiz pat vēl savā augšistabā ņēmu grāmatas līdzī. Un tas tas labākais, es sajutos apmierināts, un tā vien likās, ka pamazām attālinos no visa, kas bijis. No piedūgušas pilsētas biju izkāpis Vidzemes augstienes kalnos, tā tā lieta.

Kādu vakaru, kad bijām paēduši un es izgāju ārā, mani panāca Mirdza un airturēja.

— Es gribēju lūgt, — viņa teica un patiešām izskatījās kā lūdzēja, — vai jūs šovakar nepavadītu mani. Man jāpaiet kāds gabaliņš, un tur, kurp man jāiet, vienai nav patikami.

Protams, ka es neatteicos. Mēs aizgājām pa lielceļu, veikalvedis bij iznācis mājas galā un laikam noskatījās mums pakaļ. Mirdza pagrozīja galvu.

— Vai jūs nenomanāt, ka tas Mierlauks ir tāds pārvērties? Man viņš vairs nemaz nepatīk.

Protams, ka es to biju nomanījis vēl labāk kā viņa. Un tad es gribēju pasmieties un pateikt: bet kad tad viņš jums ir patīcis? Tomēr savaldijos, nepasmējos un neko neatteicu.

Kad no lielceļa nogriezāmiem pa gravu uz Ābeļu pusi un es vaicādams paskatījos Mirdzā, viņa teica, zemē lūkodomās:

— Jā, tas ir uz turieni. Ābeļu Jānis, dābolu pļaudams, mašīnā ievainojis kāju, un mēs ejam viņu apraudzīt.

Jau no paša sākuma biju puslīdz apjaudis, uz kuriem mēs ejam. Grava dibenā tikai ceļa plata, nogāzes abās pusēs apaugušas baltajiem elkšņiem, vilkābelēm un bieziem avenājiem, no turienes mūs apdvēsa gandrīz nepatīkami stipra satvikušu ogu un meža rožu smarža. Ābeļu skurstenis kūpēja tāpat kā svētdienas vakarā, varbūt viņš vispār nekad nepārstāja kūpēt. Bet turpu mēs negājām. Ābeļdārzam sētas nebija, zem zariem pieliekdamies, pa nopļautu zāli devāmies uz mazo, salmiem jumto un drusku sakumpušu klētiņu, kādas tikai vēl šajā novadā atrodamas. Durvis bija vaļā, Ābeļu Jānis kreklos un vestē gulēja strīpotu segu apklātā gultā un krēslā lasīja avīzi, kājas viņam bāsas, labā balti notīta. Es viņu jau pāra reižu biju redzējis mūsu veikalā — padrukns, spēcīgs lauku puisis, kā daudzi šajā apvidū, parupju, brūni iedegušu, tagad vēl arī brūniem sariem apaugušu seju. Mūs ieraudzījis, viņš, it kā mazliet nepatīkami pārsteigts, sarauca biezos, gandrīz kopā saaugušos uzačus, izņēma apdzisušo papirosu no mutes un pasniedza Mirdzai roku. Man likās, ka spiediens varēja gan būt sirsnīgāks, tāds apciemojums taču imponēja kuram katram, nevis vēl Ābeļu Jānim. Bet varbūt pie tā vainīga bija mana klātbūtne. Man roku pastiepdams, viņš pasmaidīja, parādīdams baltus zobus, un teica:

— Atvainojiet, ka es te izliekos par nezin kādu lielu slimnieku. Tāds nieks vien jau ir, bet drusku tomēr iekniebj, kad pakustina. Tirais negals, pašā lielākajā darba laikā, un dābols šogad vienā veldrē, ja uznāk lietus, sāks atzalas cauri dzīt, sausi kauli vien paliks pāri. Divas dienas jau te vālājos, un droši vien paies vēl nedēļa, kamēr varēs slieties uz kātiem.

Savā platajā, omulīgi lēnajā vidusvidzemnieku izloksnē viņš sāka sūroties par tiem sasodītajiem kalniem, kur strādāšana vispār grūta, bet ar pļaujmašīnu taisni katorga. Kas nekaitēja tiem, kam līdzieni lauki. Jā, cilvēki laikam visur vienādi, ik vienam likās labāks tas, kas pašam nepiederēja. Māte atnesa vakariņas no istabas. Mirdza acīm redzami lūkoja izdabāt un pieglaimoties, bet vecā izturējās vēsi, pat nelaipni. Pazīstamā lieta: nabaga veikala pārdevēja te taisījās viņas dēlam klāt, vai tad tam saimniekmeitu trūka! Bet nekas, gan jau tie abi zinās, kā panākt savu.

Es sapratu, ka īstenībā esmu te gluži lieks, un izmanījos ārā. Davis meitas ar slaucenēm gāja uz kūti, tā viena acīm redzami saimnieku pašu, šajā apvidū nekāda asa kārtu nošķirošanās vēl nebij ieviesusies. Nogulos miklajā zālē pagaidīt, kamēr tie klētiņā būs izrunājušies. Tas ilga labu laiku, man jau bij sameties vēsi, kad Mirdza beidzot iznāca. Gravā no ezera sakāpusi migla, meža rozes vairs nesmaršoja. Mirdza bij ļoti priecīga, čivināja visu ceļu par Jāni un Ābeļiem, kas pēc viņas domām bij tās visjaukākās mājas pagastā. Ko es tur lai teiktu? Biju taču tikai pavadonis, vairāk nekas. Veikalveža logs atkal vaļā, lai gan viņš ļoti baidījās zagļu un vakaros parasti jau krēslā taisīja to ciet, man likās, ka pats stāvēja istabas dibenā un redzēja mūs aizejam garām.

Viņš kļuva arvien savādāks. Vijoli vairs nemaz neņēma rokās, bet par to bij ticis neparasti runīgs, bieži tērzēja ar pircējiem, ko agrāk nekad nedarīja, reizēm dzirdēju viņu pat pasmejāties vai uzsvīlptjam. Man tas izlikās visai dīvaini, es taču zināju viņa kaiti un domāju, ka tai vajadzētu izpausties pavisam citādā veidā. Pēc vakariņām viņš mūs vēl nelaida prom, es domāju — tikai tāpēc, lai Mirdza arī paliktu tur, ja mums pašiem nebij ko runāt, viņš mēģināja stāstīt kaut kad dzirdētus anekdotus, ko mēs visi jau sen zinājām, stāstīšana pavisam neveicās, mēs tomēr smējāmies un sajūtāmies ļoti neveikli, bet Mierlauks pats visvairāk. Šāda kaite izpaužas tīri paradoksāli: runīgos viņa padara mēmus, bet klusos valodīgus kā zvirbuļus.

Sestdienas vakarā Mierlauks sagādāja man lielu pārsteigumu. Kad jau taisījos izgērbties, uznāca pie manis augšā, ko agrāk nekad nebij darījis. Neko īsti nevarēja pateikt, aplūkojās istabā, it kā ko meklēdams, paskatījās pa logu,

pamiņājās, tad vilcinādamies atkal izgāja, es dzirdēju, ka pasvilpodams noiet pa kāpnēm lejā. Viņa izturēšanās bij pavisam dīvaina, kaut kas neists un sasprindzināts jaudās visā viņa gaitā, it sevišķi šajā bērnišķīgajā svilpošanā. Kaut kas te bij jādara, tikai nevarēju attapt, ko īsti sākt. Bet svētdienas ritā notikumi iekārtojās pavisam negaidītā kārtā.

Pēc brokastīm es biju nonācis lejā paņemt savas grāmatas. Uz veikalveža durvīm iedams, redzēju Mirdzu aizsteidzamiem pa kalna slīpumu ozola un vecā sola virzienā. Droši vien tur priekšā jau gaidīja Ābeļu Jānis, viņu gaitas es jau agrāk biju novērojis. Mierlauka durvis vaļā, kaut kāds instinkts vai nojausma spieda mani tūlīņ vērst acis uz naktsгалdiņu pie gultas, kur zagļu bailīgais veikalvedis vienmēr turēja revolveri — tagad tur tā vairs nebij. Ļaunā paredzējumā nometu atpakaļ savas grāmatas un izsteidzos laukā. Mierlauks patlaban no ceļa iegriezās Ābeļu ceļa gravā. Acumirkli man iesāvēs prātā, ka esmu ievērojis no gravas augšup kalna krūmos lopu iemītu taku (šejiēnes govīs pieradušas uzkāpt visstāvākajās kraujās, gluži kā viņu vistālākās radniecības kaut kur Sveicē). Vai veikalvedim nevarēja būt nodomā šī pati taka, kas izveda augšā, ozola un veco solu aizmugurē? Neticami gan likās, ka šim rāmajam padziņojumam vīram tāds ļauns nolūks kā kādam zaļam, romantiski satrauktam jauneklim, bet vai tad viņš visas pēdējās dienas nebij izturējies tik savādi? Un kāpēc tā ieroča vairs nebij uz naktsгалdiņa? Es piepeši nepārprotami skaidri apjaudu savu pienākumu aizkavēt nelaimi visiem trim cilvēkiem, vispirmā kārtā pašam Mierlaukam. Pa stāvo kalna krauju un likumotu taku ātrāk kā piecpadsmit minūtēs uzkāpt viņš nevarēja, pa to laiku es jau būšu tur priekšā.

Nebiju maldījies. Gabaliņu šaipus ozola, nogāzē iegriezdamies, pamanīju paspidam kaut ko baltu, kas varēja būt Mirdzas blūze, un, ja tā baltā strūkliņa pret sauli papiroša dūmi, tad arī Ābeļu Jānis, bez šaubām, tur. Visu laiku man gan nebij īsti noteikta pārliecība, ka te kas nopietns varētu notikties, grūti taču to iedomāties par šiem krietnajiem miermīlīgajiem cilvēkiem un šajā idiliski rāmajā apkārtnē. Bet, kad biju labu brīdi nostāvējis takas malā un mans veikalvedis vēl nenāca, mani pārņēma diezgan stiprs nemiers. Varbūt viņš zināja kādu taisnāku ceļu vai gāja tāpat caur krūmiem — patiesībā man vajadzēja pirminā brīdināt tos tur

augšā, tā būtu pareizāk un drošāk. Bet vai tad man tajā steigā bij laiks ko pārdomāt un apsvērt.

Bet tad arī ieraudzīju Mierlauku. Viņš nāca, rokas svārku kabatās sabāzies, cieši zemē skatīdamies, gan lēnām, bet tik noteikti, ka man izklīda visas šaubas par viņa nolūkiem. Mani viņš pamanīja tikai tad, kad jau pats biju uz takas, tikai pāra soli atstatu. Pārbijās tā, it kā tas nebijis es, viņa grāmjavēdis, bet kāds plēsīgs dzīvnieks. Es neļāvu viņam pirmatjam ko teikt, bet pasteidzos pats.

— Ak, jūs arī milat pastaigāties pa šo taku! — es iesaucos. — Te taču brinišķi jauki.

Mierlauks pagrozīja galvu uz vienu otru pusi, laikam meklēdams tos jaukumus.

— Jā, jauki te ir, — viņš noņurdēja.

Tagad es jau biju viņam blakus, mēs kāpām augšup, it kā to jau sen norunājuši. Mana veikalveža gaita gan bij tikusi vēl daudz lēnāka, bet arī man taču nebij nekar jāsteidzas. Viņš vairāk neko nerunāja, tikai pāra reižu taisījās neziņā apstāties. Toties valodīgs biju kļuvis es. Vispirms gari un plaši slavēju šīs apkārtnes skaisto dabu, tad sāku salīdzināt to ar Zemgales līdzenumiem un beigās centos pierādīt, ka galu galā katram dzimtenes novadam savs īpašs jaukums. Mana balss skanēja tik lieliski, ka to droši vien varēja dzirdēt ne tikai augšā pie ozola, bet arī lejā Ābeļos. Piedevām vēl reižu reizēm iesmējos tā, ka putni aizspurdza tālāk no takas.

Tomēr, kļajumā izkāpjot, man vēl bij bažas: ja viņi sirsnīgās sarunās tiešām nebūtu dzirdējuši? Bet bažām nebij vietas, balto blūzi aiz ozola vairs neredzēja. Šie kalnu ļaudis vēl paglabājuši vecmodīgo biklumu, jaunieši tādas slepenas satikšanās tur par mazliet nelegālām. Mēs piegājām solam, tur bij nometli divi konfekšu papīriši un divi papirosu gali — tam vienam manīgi uzminu kāju, tāpēc ka tas vēl aizdomīgi kūpēja. Mierlauks ilgi aplūkoja papīrišus.

— Vai neapsēdisimies? — es ieminējos. — Te tik jauks skats uz ezeru.

Veikalvedis vispirms paskatījās caur koku galiem uz ezeru, tad uz soli.

— Nē, es nesēdēšu, — viņš strupi atteica, — man jāiet uz māju.

— Taisnību sakot, arī es gribēju vēl pastrādāt, — es tūlīn piekritu.

Uz mājām iedams, tāpat vēl nopūlējies uzturēt sarunu, bet Mierlauks laikam nemaz neklausījās manā pļāpāšanā. Istabā viņš negāja, apsēdās uz paugura un, galvu rokās atspiedis, lūkojās lejā. Es paliku pie savām grāmatām, neizlaizdams viņu no acīm, nevarēju vēl zināt, ko viņš dara, kad Mirdza atgriezies. Bet, kad beidzot izgāju laukā, veikalvedis nāca man pretī. Viņa acīs atplaiksnijs tik necilvēcīgas sāpes, kādas esmu novērojis tikai pagalam nomocītiem kustoņiem. Bet tas ilga tikai īsu mirkli. Mierlauks tūlīn atkal nodūra galvu, viņa sejā ievilkās tas divainais smaids, ko tikai pazinējs varēja saukt par smaidu, un sniedza man roku.

— Pateicos jums, — viņš teica, — jūs mani paglābāt no lielas nelaiemes.

— Jā, un tos divus arī, — es atbildēju.

— Vienu mirkli man vajadzēja, nu tas ir garām.

— Pavisam?

— Jā, nu tas ir garām, — veikalvedis sacīja gan iesmacis, bet noteikti. — Un, lai jums atkal nenāktos iet uz Ābeļu ganībām, ņemiet pie sevis šo veļna daiktu. — Es žigli vien satvēru pasniegto ieroci. Viņš atkal savilka seju savā smaidā. — Tikai ar to norunu: ja mani apceļ zagļi un es taisu troksni, jums tūlīn jāsteidzas palīgā.

Protams, to es viņam sirsnīgi apsolīju. Viņš iegāja istabā, galvu plecos ierāvis un tā, kā kad tur viņam vairs nekas nebūtu meklējams.

Aizkalnu Mirdzas un Ābeļu Jāņa kāzas es vairs nepiedzi-voju, kooperatīvu ķēra ārkārtīgi smaga liksta, pēc kam citi vēji mani atkal aiznesa prom no turienes.

Šejieniešu zemē rudzi togad bij padevušies kā kārkli. Kulšanu sāka ļoti agri, tāpēc ka pagastā tikai kooperatīva kulmašīna, kurai pat svētdienās nelika mieru. Un taisni tā pati bij mūsu nelaiemes cēlonis.

Kādu svētdien, kad veikals ciet un mēs visi izklīduši kur kurais, mūsu lokomobile brauca garām. Tikai Ābeļu gravā iegriezušies, braucēji pamanīja, ka no dzirkstelēm aizdedzies kooperatīva skaidu jumts. Kamēr saskrējām mēs, palīgi un dzēsēji, glābjams bij vairs tikai ēkas otrais gals, veikals izdega galīgi. Es gandrīz vēl tiku varoņa lomā, pašā pēdējā brīdī ieskriedams un iznesdams grāmatas, bez kurām nebūtu

iespējams nekāds zaudēto mantu saraksts. Pie tam apsvilināju matus un diezgan stipri apdedzināju kreiso roku, kas tomēr sadzija, kamēr tur vēl strādājām, nokārtodami visu nepieciešamo. Tad atkal braucu atpakaļ uz Rīgu, bet ilgi atmiņā man palika jaukā vasara starp Vidzemes kalnu ļaudīm.

Kalnāja izgādāja man darbu pie sava paziņas, kas bij uzņēmies šosejas būvi cauri kādam ciemam netālu no Daugavas. Pārsteigts ieraudzīju, ka tas ir arī mans vecais paziņa, protiet, Jūrmalas maiznieks Jurgītis. Tā kā viņš nelikās mani pazīstam, tad paliku neziņā, vai atceras vēl, kādu joku mēs izdarījām, lai atradinātu viņu no donžuāna gaitām. Sevišķu laipnību viņš gan neizrādīja, tāpēc man visu laiku turējās aizdomas. Pats viņš no būves neko nesaprata, bet par to viņam bij piedzīvojuši tehniķi, bez tam darbu uzraudzīja departamenta inženieri. Grāmatveža viņam nevajadzēja, man uzdeva dažādus uzrauga un mērotāja darbus uz ceļa. Strādnieku lielākā daļa bij no Latgales bezzemniekiem, vairākiem līdzī arī sievas ar bērniem. Tā kā paaugušie puikas bez darba klaiņāja apkārt, visādas nerātības darīdami, sāku tos sapulcināt pie sevis un pa vakariem apmācīt grāmatā. Palielīgs, kāds esmu, biju cerējis iemantot ar to vispārēju atziņību, bet pilnīgi maldījos. Tēvi jau tā nedraudzējās ar mani, tāpēc ka darbā nebiju līdzīgs viņiem. Tagad arī mātes sāka skatīties greizi, jo es nevarēju pasniegt katoļu ticības mācību. Iznākums galu galā bij tāds, ka Jurgītis atlaida mani.

Draugi man jau tik bieži izpalīdzējuši grūtā brīdī, ka daudz neko nepārsteidza, kad šoreiz palīgos nāca Saša Pērkonītis. Kad es, viņu Valdemāra ielā sastapis, izstāstīju savas likstas, viņš iesaucās:

— Tas ir tūrais nieks, to mēs tūliņ nokārtosim. Manam brālēnam pieder liela skola, un viņš meklē iestrādājušos darbvēdi. Tur gan laikam būtu vajadzīgs zalogs, bet ar manu garantiju tā lieta droši vien ies tāpat.

Turpat uz ielas viņš izplēsa kabatas grāmatiņai lapu un uzrakstīja dažas rindas. Man bij gan drusku kauns: Pērkonītis neturēja par vajadzīgu atcerēties, cik sliktu pakalpojumu es reiz izdarīju viņam, sacerēdams aplamu vēstuli viņa izredzētai. Tā man bieži gadījies, tiem, par kuriem sevi turējos pārāku, piemīt tādas īpašības, kādu man pašam pilnīgi trūkst.

Jau otrā rītā biju provinces pilsētīnā kilometru no stacijas. Prāvais divstāvu nams ar zeltītu izkārti iedvēsa man

stipru cieņu. Skolas īpašnieks un pārziņa vietas izpildītājs Kārlis Pērkonītis saņēma mani savā kabinetā, tērpies viņa augstajam amatam tā kā nepiemēroti padilušos garsvārkos. Kad bij izlasījis brālēna rakstīto zīmīti, viņa seja piepeši samācās, bet piere savilkās tik daudz krunkās, kādas laikam gan neesmu redzējis neviena cita pusmūža vīrieša sejā. Galvu plaukstām apņēmis, viņš tā sakrunkots nosēdēja ilgu laiku. Es tūlīņ sapratu, ka te nebij manis paša, bet mana zaloga jautājums.

Abus savās pārdomās mūs iztraucēja Pērkonīša kundze, glīta, ļoti korpulenta un ārkārtīgi smaidīga, jūraszālā zīda tērpā ar zeltotām svītriņām, bet bez piedurknēm, sudraba brokāta korpēm kājās un diviem zarainiem gredzeniem pirkstos. Viņa gan pieliecās vīram pie pašas auss, bet es tomēr dzirdēju, ko viņa tur čukstēja:

— Iedod man pieci lati.

Pērkonīša seja palika vismaz tikpat krunkaina, bet iespējams, ka vēl vairāk. Ko viņš atčukstēja, to gan nesaklausīju, bet kundze kaut ko ieminējās par pusdienām un izgāja par pusi mazāk smaidīga un durvis aizsita isti iespaidīgi.

Ka ar spožām finacēm šē nevar lielīties, tas bij vairāk nekā skaidri. Pārzinis, caur zelta brillēm pētīdams, noskatījās mani.

— Un tad jums nav to pieci simts latu? — viņš novaicāja.

— Nē, piecu simtu man nav, — es atbildēju. — Bet — es varētu — piecdesmit...

Biju sagaidījis strupu noraidījumu, bet tā vietā Pērkonīša piere pēkšņi izgludinājās, viņš vispār atplauka. Manu naudas gabalu vestes virskabatā noglabājis, ļoti laipni sāka paskaidrot manus uzdevumus, kur pa daļai ietilpa skolas grāmatvedība, pa daļai vispārēja darbvedība, bet neko noteiktu es no šiem skaidrojumiem pagaidām vēl neizpratu. Tad viņš pārgāja uz skolu pašu, kur šajā semestrī skolēnu skaits bij stipri samazinājies, izskaidrodams to ar pagājušās vasaras sliktu ražu apkaimē un pagājušās ziemas sniega un pelņas trūkumu. Tad nāca kārtā skolotājiem un skolotājām. Starp tiem daži bij krietni pedagogi un kolēģi, daži atkal nederēja nekur, nodarbojās ar intrigām pret pārzini pašu un viņa kundzi, tenkoja pilsētā par viņu ģimenes lietām, sagājās ar nevēlamām personām un cēla pašu mācības iestādei ļaunu slavu. Pērkonītis jau bij nodomājis pret vienu no šiem

nederīgajiem pat ierosināt sūdzību tiesā. Skolotāju komplekts arī nebij gluži pilns, daži bij aizgājuši pašā mācības gada sākumā, it kā aiz pagājušā gada neizmaksātās algas iemesla, bet patiesībā aiz tām pašām intrigām, nenovīdības un sliktā rakstura. Man bij mazliet neveikli visu to dzirdēt pašā pirmajā bridī, kur taču šie vēl biju pilnīgs svešinieks, bet, atcerējies savu pirmo principālu Krišjāni Pērkonīti, sapratu, ka te tā pati ģimenes īpašība, tikai varbūt mazliet citādā variācijā.

Vēlāk visu to pašu, tikai daudz sikāk, man iztēloja Pērkonīša kundze. Pretēju informāciju dabūju to pašu dienu, kādu stundu vēlāk, tikko ievietojies savā istabā.

Pie manis ieradās dziedāšanas un zīmēšanas skolotājs Augusts Biezais, pavecāks vīrs, rūpīgi apcirptu bārdu, auklinā piesietu pensneju uz deguna. Tas iesāka ļoti diplomātiski, lieliem aplinkiem, vispirms izvaicādams mani pašu un tiekdamiem uzzināt, vai man nav kādas radniecīgas attiecības ar skolas priekšnieka ģimeni. Bet tālīn pēc tam dabūju nojaut, ka tas noteikti no tiem nederīgajiem pedagogiem, par ko man jau stāstīts. Pēc viņa pārliecības skola neglābjami gāja dibenā, un šis pats bij viņas beidzamais pusgads. Tomēr iesākums pašos pirmajos valsts pastāvēšanas gados bij labs un solīja lielas izredzes. Pats Kārlis Pērkonītis ārkārtīgi apdāvināts un spējīgs cilvēks, no ganiem nācis, nedaudzos gados ieguva skolotāja tiesības un šo namu, ko skolas vajadzībām pārbūvēja ar kādas sīkas kasītes izsniegto aizdevumu. Iegūt viņš spēja, bet nevis paturēt un izveidot, skola sāka slidēt lejā, ar katru jaunu semestri gāja ļaunāk. Kad apsīka kasītes aizdevumi un skolai bij jāiztiek pašai ar saviem līdzekļiem, sākās nekārtīgā algu izmaksa personālam, līdz ar to labi saprotamas nesaskaņas un skolotāju maiņas, pie kam sastāvs pasliktinājās arvien vairāk. Dabiskas sekas no tā bij skolēnu skaita katastrofāla samazināšanās, līdz kamēr pati skola tagad pārdzivoja savu nenovēršamo katastrofu. Augusts Biezais mazāk vainoja Kārli Pērkonīti kā viņa sievu, kura tikko varēja lasīt un rakstīt (tam es gan lāgā neticēju), bet par to prata šūdināt brokāta kleitas, staigāt zeltotās korpēs un sarīkot skolotājam neiespējamās dzīres. Bet vislaunākais tas, ka viņa jaucās skolas dzīvē, izmeklējās no pedagogiem sev draugus un dzina visādas intrigas pret tiem, kas gribēja nopietnu darbu strādāt un nepaļāvās madamas komandai. Tāpēc tagad atlikusies izlase no tiem vājākajiem, kam citur

vairs nebija kur iet, bet arī tā trūka pasniedzēju trim svarīgiem mācību priekšmetiem. Viņš pats, Augusts Biezais, tomēr gribēja izturēt līdz skolas beigām — kad jau pagājušo gadu tikpat kā par pusvēlti nostrādāts, tad šiem pāris mēnešiem nebija vairs nekādas nozīmes. Viņam, Augustam Biezajam, pašam savs ipašums Bierīnos, viņš bija iestājies partijā un jau pagājušās pašvaldības vēlēšanās agitējis par to. Nākamās viņš bija nodomājis kandidēt Saeimas listē, un viņa kandidātūra nebija bez izredzēm, nē, nepavisam nebija bez izredzēm.

Noklausoties arī man likās, ka Augusta Biezā izredzes gandrīz pilnīgi drošas. Viņš runāja tiešām skaisti, ar visiem parastajiem retoru paņēmieniem — uzsvētu intonāciju, kupliem ievadiem, paša uzstādāmiem jautājumiem un paša atbildēm, gleznainiem iepinumiem, oratoriskiem atkārtojumiem, loģiskiem secinājumiem un pārlicinošu slēdzienu. Piemēram, uz manu iebildumu, vai tad Kārlis Pērkonītis tiešām neko nevarētu darīt savas sievas izšķērdības un intrigu liekšanas apvaldīšanai, viņš atbildēja apmēram šādi:

— Ka viņš varētu, par to nav šaubu, bet tikai tad, ja viņš nebūtu tas, kas ir, proti, Kārlis Pērkonītis. Kas tad ir Kārlis Pērkonītis? Cilvēks ar lielām gara dāvanām un priekšzīmīgu uzcītību, kas acīm redzot piemīt visai Pērkonīšu ģimenei. Pagastskolā viņš gāja pastalām kājās, no Krievijas pārbrauca ar diviem seskādas kažokiem un septiņdesmit tūkstošiem rubļu Rīgas diskontbankā. Cienītā kundze karakula kažokā un briljantu gredzeniem visos pirkstos, no kuriem tagad tikai vairs divi lepojas bijušā greznībā. Tie septiņdesmit tūkstoši gan vienā gadā bija cauri, bet par to atkal nāca kredīts kasītē, savs nams un skolas pārziņa vietas izpildītāja grāds. Vai kādam kara laika bagātniekam kādreiz ienācis prātā, ka sākušies citi laiki, kad ar spekulācijām vairs nav operējams, bet tikai ar apdomu un taupību? Vēl mazāk Kārlim Pērkonītim, kas pagastskolā bija gājis pastalām kājās, bet tagad pats melnā garsvārkā pārvaldīja savu namu un skolu un pie tam zināja, ka viņam laba galva, kas prot arī vairāk nekā tikai spekulācijas. Un pie tam viņš bija Pērkonītis, kam jau kā tādām pasaulei nekāda lieta nelikās neiespējama. Un vēl bez tam: vai viņam nebija tīri cilvēciskas tiesības dzīvot tā, kā viņš to darīja? Tēva mājā viņa labākā maltīte bija ceptiem cūku taukiem apsmērēts rupjas maizes gabals, tāpēc tagad. Rīgā iebraucis, viņš pusdienas ēda tikai pie Švarca, bet

mājās viņam katru dienu galdā bij zoss vai tītara cepetis ar citu triju ēdienu piedevām. Viņš milēja labi paēst un palāvās šai milestībai, kā to skaidri apliecina viņa ārienes apmēri, un tas arī labi saprotams, ja patur prātā, ka visu jaunības laiku viņa lielākais gardums bij ceptiem cūku taukiem apsmērēta rupjas maizes rīka. Pagastskolā viņu strupuma un druknuma pēc saukāja par runkulīti — tāpēc viņš tagad parādīja, kā dzīvo privātskolas īpašnieks un pārziņa vietas izpildītājs, kas lo kilometru līdz stacijai brauca tikai ormanī, bet pa dzelzceļu tikai otrajā klasē. Tāpēc viņš bieži sarīkoja tās lielās dzīres, kur pludoja ārzemju konjaks un viņi pāri visādām majonēzēm, rokforiem, sardinēm un pie tā paša Švarca iepirktiem franču bumbieriem. Vai vēl būtu jāsaka, ka kundze visā šajā reprezentācijā nebij vien palīgs, bet pati iniciatore? Ganos ejot, visi kaimiņi viņu pazīna tikai kā dulno Līnu, meitskolā piecos gados viņa tikko iemācījās lasīt un rakstīt — vai viņai savukārt nebij tiesību parādīt pasaulei, kā Karlīne Pērkonītis prot nēsāt kleitu bez piedurknēm, pilsētiņas tirgū aiziet divu dienestmeitu pavadībā, veikalā nopirktu pus kilo kafijas likt piesūtīt sev mājā un tad viesībās un skolas ballēs uzstāties kā pirmai un gandrīz vai vienīgai? Diemžēl, skola nebūt nebij tāds neizsmeļams ienākumu avots, tāpēc arī viņš pamazām tika izsmelts un mēs patlaban stāvam pie tukša dobuma, kas tomēr būtu varējies nest lielu svētību visai apkārtnēi.

Augusts Biezais runāja vēl garāk, bet neko jaunu vairāk nepateica, arī šajā atstāstā jau šķiel diezgan daudz atkārtojumu, kam tomēr īsta oratora runā sava vieta. Pērkonīšu pusdienās viņš nebij ieaicināts, tā kā es — laikam tāpēc, ka svešajā pilsētā vēl nepaguvu iekārtoties un biju viesis. Bez mums pie galda bij vēl viena skolotāja, slaida, bāla un klusa sieviete, kura vispār nerunāja gandrīz nemaz un tāpēc, kā visi nerunīgie, man izlikās ļoti gudra. Toties valodīgāks bij tas vecākās paaudzes skolotājs, slaidis sirms kungs, kas mani kā svešinieku uzņēma visai sirsnīgi. Vispār šajā sabiedrībā bij daudz sirsnības, es tūlīņ nomanīju, ka Augusts Biezais vismaz stipri pārspilējis savu tēlojumu, viena alga, vai nu tišām, vai arī neapzinīgi, aiz sava vispārējā noskaņojuma. Pēc daudziem piedzīvojumiem un vērojumiem man radusies pārlicība, ka cilvēki ir daudz labāki, nekā mēs viņus iedomājam, vai pat kā viņi paši sevi iedomājas. Labās īpašības kā

smalka zaļa zāle paslēpjas kaut kur apakšā zem visādām kosām un ciesa, bet tikai tā taču ir vienīgā, kas kopējam zelumam piešķir vērtību. Vēlāk iepazinos arī ar pārējiem skolotājiem, un neparko nevarēju tos tā sadalīt divās grupās, kā to darija Pērkonītis. Visi man likās samērā krietni cilvēki, vismaz es ar viņiem varēju satikt ļoti labi, lai gan tādā irstošā iestādē paši no sevis radās visādi konflikti un pārpratumi.

Mans darbs Pērkonīša skolā tiešām bij visai nenoteikts un tāpēc dažādīgs. Saimniecības grāmatvedību, ja tāda te vispār bij, pārzināja pats īpašnieks, man galvenā kārtā piekrita visādi komerciāli uzdevumi. Viņam bij lielāki un mazāki vekseļi visās trijās pilsētiņas tuvienes krājkasēs, šādu saistību kārtošana es biju ļoti iestrādājies. Bet ko te varēja kārtot, kad mums gandrīz nekad nebij naudas, un, ja arī uzradās kāds simts latu, tad skolotāji rindā slāvēja aiz kabineta durvīm. Ziemu visgrūtākais bij malkas jautājums. Vecmodīgās krāsnis apēda aplam daudz kurināmā, bet mums pagalmā vairāk par pusasīti nekad nestāvēja, un tā pati tad pazuda acīm redzami. Man vajadzēja iet pie malkas tirgotājiem un mēģināt izkaulēt kādu mazumu, bet ko tur varēja izkaulēt, kad visur priekšā jau veci rēķini. Gluži tas pats pilsētas pārtikas veikalos, vienīgais, ko tur iespēju, bij saņemt Pērkonīša vietā pārmetumus un piedraudējumus. Bez visa tā man vēl vajadzēja apstaigāt tos nedaudzos skolnieku vecākus, kas nebij pilnīgi nokārtojuši skolas naudas maksājumus, arī tie par šādu iekasējuma veidu nebūt nejutās iepriecināti. Reiz desmit latu dēļ dabūju puteņa laikā nobrist astoņus kilogramus ārpus pilsētas.

Sevišķi grūti mums klājās ziemsvētku brīvdienās. Kurinājam tikai vienu krāsni, kalpone bij aizgājusi, tāpēc arī šis uzdevums piekrita man. Krāsnis apsildīja ēdamo un guļamistabu, un kabinetu, tajā tad pārvācos es, jo savā telpā dzīvot nevarēju. Tuvā kaļiņu būšana man nu gan nemaz nenāca par labu: kundze reizēm ienāca sakaunējusies, reizēm noraudājusies un palūdza aizdot uz pāra dienām latu vai divus. Ar manas algas norēķiniem gāja šā tā, bet atteikties nevarēju, ar visām likstām viņi pret mani tomēr bij izturējušies īsti labi.

Tikai reiz man sanāca īstas dusmas, un es nožēloju savu labsirdību. Kundze tur nebij vainīgā, bet pats Pērkonītis.

Gandrīz pārdienām viņš brauca uz Rīgu, pēc manām domām tikai velti naudu tērēdams ormanim, dzelzceļa biļetei un citiem gluži nevajadzīgiem izdevumiem. Mājās viņš stundām sēdēja kabinetā, sarauktu pieri, dziļās pārdomās, vai arī pārrunādams ar mani dažādus plānus, starp kuriem gadījās arī tīri fantastiski. Tā veselu dienu Pērkonītis pacilāti projektēja nodibināt pats savu krāj-aizdevu sabiedrību, kur tad ienāktu nauda, viņš būtu direktors rīkotājs, bet es darbvedis, kundzi varbūt varēja ielikt par mašīnrakstītāju. Viņa pati dedzīgi piedalījās apspriedē, vienmēr viņai palika nesatricināma ticība, ka viņas vīram nekas nav neiespējams. Protams, otrā dienā šis plāns izrādījās nerealizējams, un mēs sākām apspriest citus.

Kad šie citi tāpat bij atmesti, Pērkonītis atgriezās pie kāda vecāka, kas viņam nu sākumā likās iespējams, vēlāk puslīdz un beigās pilnīgi drošs. Viņam bieži gadījās tādi pilnīgi droši plāni, un tad abi ar kundzi dažas dienas bij kā spārnos. Tagadējais izrādījās gaužām vienkāršs, jau daudzkārt izlietots — aizņemties no kādas kredītiestādes Rīgā, kur viņam bij pilnīgi drošas izredzes, ja tikai divi uzticami galvnieki. Tā kā biju stāstījis par savu labo principālu Alfredu Vislas kungu, Pērkonītis ieminējās, vai tas nebūtu ar mieru nākt kā otrais — viens viņam jau aprunāts. Kad es kategoriski atteicos runāt par to ar Vislas kungu, Pērkonītis ar kundzi noplaka un līdz vakaram nodzīvoja kā patlaban lielus kapitālus pazaudējuši. Otrā rītā viņš atkal sēdēja pie manis, nosēdēja sešas stundas, ne vārda nerunādams, nomocijās pats un nomocija mani kā katru reizi, kad viņam bij kāds priekšlikums un nekādi nedabūja to laukā. Tikai kad biju ticis tik nervozs, ka vairāk nevarēju izturēt un meklējos cepuri un mēteli, viņš izdabūja laukā to, kādēļ te sēdēja. Vai tad es pats nevarot nākt par to otro galvnieku? Protams, es varēju, bet vai mani kāds ņems pretī? O, bez vārda runas, īstais esot tas pirmais, otrais vajadzīgs tikai formas pēc. Ja tā, tad man nebij nekas pretī, aiz līdzcietības vien biju gatavs. Tā to dienu atkal nodzīvojām vislabākajā jutoņā, nolēmuši tūlīn rītā braukt uz Rīgu un dabūt naudu laukā. Kundze sastādīja garu sarakstu dažādiem iepirkumiem, bez kuriem viņa pavisam vairs nevarēja dzīvot.

Bet otrais rīts iesākās gluži tāpat kā vakarējais. Pērkonītis ienāca, kad bij vēl gluži tumšs un es gulēju uz viņa kušetes.

Šoreiz gan nosēdēja tikai pāra stundas, es izlikos aizmidzis, segu ausīm uzvilcis, tāpēc man nebij jāklūst nervozam, klausoties viņa pūšanā. Šoreiz Pērkonītim tā lieta bij vieglāka. Desmit lati viņam vajadzīgi — tikai līdz Rīgai, turpat bankā viņš tos man no savām sumām atdos. Viens desmitlatnieks man vēl turējās, bet šoreiz pēc tādām izredzēm tā nebij nekāda aizdošana ar ilgām gaidām. Ceļa naudas man vēl pietika, bez tam biļeti viņš man arī nopirks, lai par to pašu manu desmitlatnieku, tā taču pienācās katram galvīniekam, ko veda līdz. Bet Pērkonītis bij izgudrojis ko citu. Pirmais vilciens iet deviņos, viņš brauks ar to, viņam vēl iepriekš dažas darīšanas nokārtojamas. Man laika diezgan ar otro, pusdesmitos. Tā arī palika, Pērkonītis izgāja pasvilpodams, vēlāk dzirdēju kundzi smejamies, kas pēdējā laikā notika pavissam reti.

Līdz astoņiem novāļājies, piepeši iedomāju, ka tomēr esmu pavisam dīvains galvīnieks. Savam galvojumam es dzišos pakaļ, pie tam vēl pats par savu naudu! Vai tas kur pasaulē bij piedzīvots! Žīgi piecelos, saģērbos un devos uz staciju. Labā ceļā tas kilometrs paveicams piecpadsmit minūtēs, tagad pa pelnos sabraukto sniegu labi jāpiespiežas, lai pusstundā vēl aizspētu vilcienu. Patiesām vilciens jau stāvēja stacijā, kad es aizsēties pieskrēju, dežurants tikko paguva izsniegt man zīmi samaksai vagonā. Tikai uz kāpšļiem, kad vilciens jau kustējās, paguvu pamest acis uz otrās klases vagona platformu turpat līdzās. Un ko es tur ieraudzīju? Protams, Kārli Pērkonīti. Viņš stāvēja ieplētis savā, no labajiem laikiem vēl tomēr paglabātā ķeizarmētelī ar karakula apkakli un tik svarīgi kūpināja cigāru, kā kad taisni viņš bijis tas, kas visai šai vagonu rindai licis kustēties. Tā viņš ļāva sevi apbrīnot visiem perona stāvētājiem, līdz kamēr bijām stacijai garām, tikai tad svinīgi iegāja savā kupejā.

Bez šaubām, viņam par maniem desmit latiem tur bij sava kupeja, kamēr es pārpildītā trešās klases vagonā līdz pat Rīgai balstījos pret sienu un atzveltnu galiem, pirmo reizi patiesi pārskaities, nolamāju savu galvojamo tādiem vārdiem, kādus laikam gan balsi vēl nekad nebiju izrunājis. Kredītiestādē atkal dabūju stundu nogaidīt, līdz kamēr Pērkonītis ieradās ar savu pirmo galvīnieku. Bet gaidīšana tomēr izrādījās velta. Iestādes darbinieki vienkārši nepieņēma mūsu pirmo, tam savā laikā bijušas darīšanas ar

protestētiem vekseliem, par mani tad vairs nemaz nebija runas. Vispār nomanīju, ka Pērkonītis savas cerības uz šo iestādi dibinājis tīri zilā gaisā, te ar viņu nemaz negribēja runāt, viņš velti mīņājās aiz letas, noliektās un stāvās mugurās lūkodamies. Es atstāju viņu ar viņa krunkām un viens aizbraucu mājās.

Uz tādiem pašiem pamatiem dibinātas izrādījās cerības, ka pēc ziemsvētku brīvlaika skolēnu skaits mums strauji pieaug. Tas ne tikai nepieauga, bet gan izrādījās sarucis tepat līdz pusei. Tagad Pērkonītis sāka enerģiski rīkoties ar skolas un nama likvidāciju. Katrā ziņā viņam šādās lielās bij ievērojama prasme un enerģija, mēnesi pirms skolas laika beigām viss bij nokārtots, pats un tāpat kundze atkal steigāja starodami. Viņš pārcelsies uz Rīgu un atvērs grāmatvedības un mašīnrakstīšanas kursus. Ar valsts saimniecības spēju uzplaukumu radās arvien lielāka vajadzība pēc labi sagatavotiem darbiniekiem tirdzniecībā, rūpniecībā, banku un daudzās citās nozarēs. Līdzšinējās mācības iestādes strādāja pavirši un pēc sliktām metodēm, te bij daudz kas pārkārtojams un labojams, to iespēja tikai viņš, Kārlis Pērkonītis.

Pēc skolas likvidācijas laikam kaut kas vēl bij palicis pāri. Viņš noīrēja paplašu dzīvokli Antonijas ielā, iegādājās arī visas nepieciešamās mēbeles, lai gan lietotas un šā tā salasītas. It sevišķi man palicis atmiņā, ka rakstīšanai Pērkonītim bij nolikts pavisam vienkāršs, laikam krāmu tirgū nopirkts dēļu galds, bet pie tā stāvēja moderns kluba krēsls ar dermatīna klātu polstējumu, tik dziļš, ka sēdētājam, kājas izstiepjot un pašam atgāžoties, galva neaizsniedza atzveltnes virsotni. Arī reklamēt savus kursus Pērkonītis prata labi, pirmajā mēnesī sanāca sešdesmit kursantu. Pieņēma palīgu, arī bijušo provinces skolotāju, viens pasniedza teoriju, otrs vadīja praktiskos darbus. Mani Pērkonītis neparko negribēja atlaist, arī es pie viņa biju pieradis, bez tam man jau toreiz tā nemītīgā klaināšana no vienas vietas uz otru sāka galīgi apnikt. Tāpēc uzņemos vadīt kursu kanceleju, piepalīdzēt mašīnrakstīšanā un rakstu darbu labošanā. Mašīnrakstīšanas izglītībā arī kundze piedalījās, lai gan klauvēja tikai diviem pirkstiem un nekādi nebija piedabūjama atzīt pieturas zīmju vajadzību. Bez tam viņa pa vecai parašai tūlīt sāka meklēt sev personīgas draudzenes starp kursistēm un atkal tādas, kas nekāroja viņas draudzību. Arī abi grāmatveži

dažreiz nenoturējās sava uzdevuma augstumos, nokavējās par pusstundu vai veselu, ieradās pacilātā garastāvoklī, visu laiku dzina jokus, vairāk kavēdami nekā sekmēdami darbu cilvēkiem, kas taču nebij sanākuši amizēties ar diviem padzīvojušiem pedagogiem, bet nopietni kaut ko iemācīties. Ar visu to šis pirmais mēnesis Antonijas ielā mums iznāca ļoti labs. Kundzei gan vēl nepietika diviem gredzeniem provincē pārdoto vietā, bet par to auskari atkal uzradās, šoreiz īsti prāvi. Tādam karakula mētelim, kāds viņai bijis agrāk, laika vēl līdz rudenim, pagaidām viņa iztika ar divām jaunām zīda kleitām, rozā un dzeltenu, un tām pieskaņotām kurpēm un cepurēm. Tā viena viņai bij vajadzīga jūrmalas svētkiem, ar otru mēs četratā izbraucām uz kādu restorānu ārpus pilsētas, kur kundze pavadīja ārkārtīgi jautru vakaru.

Laipe vispār esot nepastāvīga, mums viņa tāda bij it sevišķi. Iesākās viņas grozības ar to, ka pēc mēneša Pērkonītim bij jāatstāj dzīvoklis Antonijas ielā. Īri viņš laikam taču bij samaksājis, īstais iemesls man līdz šai dienai palicis nezināms. Padzirdēju, ka tagad atjaunotās soarejās Pērkonīša viesi tik neganti trokšņojuši, ka visi pārējie nama īrnieki piedraudējuši aiziet. Lai nu kā, fakts ir tas, ka Pērkonīša kursi pārcēlās uz Stabu ielu. Tā kā tur telpas bij drusku mazākas, bez tam īre uz priekšu samaksājama un naudas vajadzīgs, tad daļu lieko mēbeļu viegļu sirdi varēja pārdot. Aiztaupījās arī liekie pārvadāšanas izdevumi par šādiem tādiem nevajadzīgiem krāmiem. Bet ja ar mēbeļu samazināšanos tikai ieguvām, tad kursistu skaita sašļukums mums bij sāpīgs zaudējums. No četrdesmit sešiem klausītājiem, kas mums mēneša beigās bij palikuši Antonijas ielā, uz Stabu ielu līdzī pārnāca divdesmit astoņi, bet no jauna klāt pierakstījās četri. Stabu ielā noturējāmie pusotra mēneša, no turienes uz Gogoļa ielu mums sekoja tikai deviņi, un, tā kā tas nepavisam nebij mūsu rajons un neradās neviens jauns, tad Pērkonītis savu izkārtņi piestiprināja pie kāda jauna nama pašā dzelzs tilta galā, kas pārāk augstas īres pēc jau gadu stāvēja tukšs. Katru reizi pārceldamies, Pērkonīši likvidēja daļu nevajadzīgo mēbeļu, bet šai likvidācijai bij kaut kāds mistisks, negrozāms sakars ar klausītāju skaita sarukumu. Pie dzelzs tilta mūs paturēja tikai divas nedēļas un izvadīja pavisam nedzēntlmeniskā kārtā, lai gan kursu vadītājs bij stingri solījis rēķinus nokārtot visā drīzumā. Uz

Pārdaugavas attālāko nomali aizvedām tikai vairs divus galdus, trīs krēslus, kušeti, uz izmaksu paņemto mazo Remingtonu un bufeti, no kuras kundze neparko negribēja šķirties (to pārdeva viņas slimības laikā). Pērkonīša palīgs sen bij prom, es pa dienu nodarbojos kādā Iekšrīgas kantorī, bet vakaros braucu uz Pārdaugavu strādāt ar kursistiem. To bij trīs gabali, bet toties pavisam īpatni un, galvenais, nepiedzīvoti čakli. Ar sakropļotu kāju fiziskam darbam nederīgs kļuvis pusmūža strādnieks, kas katrā ziņā gribēja izmācīties grāmatvedību, lai, ar to pelnīdamies, piepalīdzētu ģimenei, kam citādi bij jāpārtiek tikai no pensijas. Lielas dārzniecības īpašnieka atraitne noņēmusies iegūt prasmi kontrolēt mantiņnieku masas aizbildņu rēķinvedību. Un beidzot ļoti jauniņa, ģimnāziju nebeigusi skuķe, prāva veikaļa saimnieces meita, ko māte vēlējās izskolot par palīdzi savā praksē.

Pērkonīši dzīvoja kādas pārbūvētas fabrikas mājas dzīvokļos. Apakšā pusstāva augsts tukšs pagrabs, augšā, ļoti augstu, spriešļaini betona griesti ar dzelzs sijām. Šī fabrika nebij apkurināma arī tādām, kam vairāk malkas nekā Pērkonīšiem. No tukšā pagraba pa grīdas dēļu šķirbām vilka ledains aukstums, kājas pat galošās nosala jau pēc pusstundas, mēs visi sēdējām mēteļos un cepurēm galvās. Tā kā cimdium rokās nevar rakstīt, mūsu trīs klausītāji turēja spalvaskātus nedabiski sarauktos pirkstos, un nebij ne mazākās iespējas spriest par viņu spējām glītrakstībā, kas pie-skaitāma grāmatvedības pamata prasījumiem.

Ne tikai šis dzīvoklis, bet arī visa apkaime man ārkārtīgi nepatika un nervozēja. Kaut kur tepat tuvumā taču dzīvoja mana sieva Ģertrūde un brauca ar tiem pašiem autobusiem kā es. Dzīvoju vienās bailēs viņu nejauši sastapt, viņa varētu iedomāties, ka atkal slepeni blandos te ar noļūku viņu traucēt. Manām bailēm varēja būt arī citi cēloņi, bet galvenais tomēr palika pašas šīs bailes. Tās mani piespieda nemitīgi uzmanīties un domāt par Ģertrūdi, bet blakus tam arī par to, kas sakarā ar viņu nesenā pagātnē. Es nojaudu, ka apdzijusi brūce sāk atkal attrūkt vaļā un ka pamazām zaudēju to dzīves līdzsvaru, ko biju ieguvis Vidzemes kalnos un provinces skolā. Tišām bridu atpakaļ tajā veco ēnu jūklī, no kura jau šķitos pilnīgi izkļuvis laukā. Jāglābjas pēc iespējas drīzāk.

Gadījums, lai arī ļoti nepatīkams, nāca man palīgā. Pērko-

nīša fabrikā mēs citi sēdējām mēteļos un cepurēs un palikām te divas stundas, pēc kam varējām atelpot siltā istabā vai autobusa vagonā. Bet kundze nekad neatstāja šo ledus pagrabu, vienkārši tāpēc, ka viņai nebij ziemas drēbju, ko uzvilkt. Sevišķi kustīga viņa nekad netika redzēta, bet tagad augu dienu kvernēja uz kušetes, abas zīda kleitas uzvilksī, kājas flora zeķēs un nomītās balles korpēs apakšā sarāvusi, plikas rokas kaut kā ietinusi lakatiņā, kas arī bij vienīgais vilnas apģērba gabals viņas garderobē. Jau pirms ziemsvētkiem es ievēroju viņas savādi nozilējušās lūpas un it kā novītušos vaigus. Janvāra vidū viņa saslima ar plaušu karsoni un pēc nedēļas un divām dienām mēs viņu vedām uz kapiem.

Pērkonīša turīgie radi bij saveduši no laukiem visu bērēm vajadzīgo, divas sievas saimniekoja virtuvē un ēdamistabā. Mēs, cilvēku divdesmit, gājām aiz zārka. Atrairnim svainis bij iedāvinājis piecpadsmit latus, tas tagad brauca automobilī gājienam nopakaļ. Kapos gaidīja divi fotografi, viens pie vārtiem uzņēma mūs visus, otrs pēc paglabāšanas tikai tuviniekus vairākās pārkārtotās grupās, bet allaž ar atrairni pašā priekšā. Kad jau bijām laukā un gabaliņu uz ielas, viņš mums straujā gaitā pabrauca garām, tagad blakus iesēdinājis vienu vecāku pāri. Nosaluši atnācām tagad tikami iesildītā fabrikā. Pērkonītis arī bij jau paguvīis krietni sasilt, patlaban viņš tēloja abām saimniecēm, ka likvidēšot šos grāmatvedības kursus un atvēršot rakstu biroju, kur vairāk neesot vajadzīgs kā viena jaunkundze, viena rakstāmmašīna un pāra desmit lokšņu papīra. Cits viss esot te, viņa galvā. Pēc stundas vairs nebij runas par rakstu biroju. Pērkonītis lielījās, ka viņu aicinot Hipoteku bankā par grāmatvedi, bet viņš taču nevarot ielaisties uz kādiem divi simts latiem mēnēsī. Vēl pēc kādas stundas arī tas bij aizmirsts, tagad tika tēlots, cik viegli viņam iegūt privātdvokāta tiesības vai notāra vietu Liepājā. Man piepeši ienāca atmiņā, ar kādu sajūsmu nelaiķe kundze klausījās tamlīdzīgus slāstus par projektiem un izredzēm, kas Pērkonīša galvā radās apbrīnojamā vairumā. Un tad kļuva tik skumji, bet reizē arī neizturāmi pretīgi, ka es klusiņām piecēlos, sameklēju savas drēbes un izlasījos laukā.

Un tad nāca tas gadījums. Es gaidīju autobusu no Daugavgrīvas puses un sākumā neievēroju to, kas patlaban pienāca

no Rīgas. Kad pamanīju, mani atkal sagrāba vecās bailes, tikai šoreiz daudz skaudrāk. Laikam tāpēc, ka nebiju maldījies: no vagona izkāpa vienīgā pasažiere, un tā bij Ģertrūde. Es instinktīvi aizrāvos aiz vagona, kad tas aizbrauca tālāk, viņa patlaban pazuda aiz stūra sētas. Ceļgali man trīsēja, it kā nupat būtu pārcietis nāves briesmas. Nē, jāglābjas, pirms nav par vēlu!

Vilciens slīda arvien tālāk lauku klusumā. Piesnigušās bērzu birzis tikko varēja atšķirt no baltā klajuma, jumti aplāti tik biezu kārtu, ka neviļus jādodomā par to, cik silti tur apakšā vajadzētu būt. Pie kādas noslēgtas pārbrauktuves rindā stāvēja seši zirgi ar sarkaniem priēžu baļķiem, kam ragavas vienā un šļukas otrā galā. Vedēji sanākuši ceļa malā, pusaudzis, milzīgu zaķeniņu pār ausīm, smaidīdams pavēcināja mums ar cimdu. Tālāk mežā visi saskrējām pie loga — kāds bij ieraudzījis stirnu, kas aizbēga kā viesulis, pāri mugurai nogrimdama kupenās un kūpošo sniegu gaisā pajaukdama. Viņā pusē lauks novakara saulē baloja tik spilgti, ka acis necieta, tikai pavisam piemiegtām vēl varēja skatīties laukā.

Stacijā, kur es izkāpu, bārdains vecuks likājās ap ragavām, sakārtodams sēdamo maišeli. Kad es jau gabaliņu biju pagājis, viņš brauca man garām. Droši vien nepieturētu — es esmu bieži novērojis, ka latviešu zemnieks ļoti nelabprāt paved svešu kājāmgājēju, vai nu aiz neuzticības, vai vienkārši negribēdams no ērti ietaisītas vietas pavirzīties vairāk uz sēdekļa galu. Bet toties lieli gudrinieki ir tādi veci zirdziņi kā šis pelēcis — trukšīnāja solīti pie soliņa, sirmo galvu nokāris zem viksnas lociņa, kas tam gulēja gandrīz uz paša kakla. Trīs soļu aiz manis viņš aprāva rīksi un sāka čāpot cik dzīvs, velti braucējs nikni raustīja grožus, šmukšīnāja un mēģināja pat uzšaut ar bērza rīksti, kas tomēr tikko sniedza asti. Tas jau ir velti, — pelēcis domāja, — zinu no piedzīvojumiem, ka jums abiem tā kā tā būs jāaprunājas, un es taču nevaru to liegt. Un viņam bij taisnība. Nekādi nevarēdams man garām tikt, vecuks apvaicājās:

— Tu uz to pusi? — lai gan par sevi redzams, ka uz otru pusi es negāju.

— Uz to gan, — es apstiprināju.

— Nu, tad piemeties uz stūra. Uz kurienu īsti tev ejams?

Es žigli piemetos uz stūra un pateicu, ka uz Kārkliem. Viņam taisni tur garābraucams, pats viņš dzīvoja kilometru desmit tālāk. Nē, Kārklu ļaudis viņš nepazīna, bet, te braukdams, bij novērojis, ka esot dūšīgi jaunsaimnieki. Apvaicājās, vai es tiem rada un kāpēc eju turp — vai esot kāds amatnieks? Tie te visus gadus būvējoties, nezina kādu muižu gribot sacelt. Es atbildēju, ka neesmu ne rada, ne amatnieks, tikai labs pazīna, eju dažas dienas paciemoties, pats dzīvoju Rīgā.

— To tūliņ var redzēt, — večuks atteica, gan nepaskaidrodams, no kā īsti to tā var redzēt.

Ar to arī beidzās viņa interese par mani, viņš sāka stāstīt par sevi. Mans pavedamā pienākums bij uzmanīgi sekot stāstam, lai gan tas nemaz nenācās tik viegli, viņa runa virzījās lēcieniem, iestarpinājumiem un aplinkiem, par savu ģimeni un kaimiņiem viņš runāja tā, it kā man tas viss tikpat labi zināms kā viņam pašam. Viņam bij sava būda, četri hektāri zemes, sieva un meita. Meita dzīvoja pilsētā, vecene nodarbojās ar bērnu saņemšanu, tagad viņš atvedis to uz staciju, lai brauc apraudzīt bērnu (izrādījās, ka šis bērns patlaban divdesmit astoņus gadus vecs).

— Tā tak nevar, — viņš paskaidroja, — kaimiņi prasa, kā tagad iet jūsu Bertai, bet ko tu atbildēsi, kad nav redzēts. Vesels pusgads, kā māte bij tur pēdējo reizi. Tā nevar.

— Nevar, nevar, — es piekritu, — bērnus allaž vajag apraudzīt, it sevišķi meitas un vēl pilsētā. Ko tad jūsu Berta tur dara?

Tikai tagad vecim valoda sāka īsti plūst. O, Berta bij meitietis ar nagu! Skolā vislabāka rēķinātāja, vecais Brastiņš teica: no tās iznāks lietas koks. Mācīta šuvēja, divus gadus nodzīvoja tepat būdā, bet vai tad laucinieki tādu darbu var samaksāt? Un bez tam mācītam cilvēkam tādā caurumā arī nemaz neklājas dzīvot, tāpēc Berta aizbrauca uz pilsētu. Tur viņai gāja labi, ļoti labi, pilsētā cilvēks ar galvu allaž var tikt uz priekšu, nav kā te tajā būdā. Es apvaicājos, vai Berta tagad pilsētā arī šuj un vai pilsētnieki spēj samaksāt viņas darbu. Nē, tagad viņa vairs nešuva, bet strādāja kā viesu apkalpotāja pirmajā šķirā (viņš domāja pirmās šķiras restorānu). Pilnīgi saprotams, ka večuks bij ļoti lepns uz to pirmo

šķiru. Es gan uz to skatījos citādi, man tūliņ ienāca prātā kāda cita viesu apkalpotāja tādā pašā pirmajā šķirā.

— Tā tad Berta ir tā, ko mēs pilsētā saucam par bārdāmu?

Nē, nekāda dāma viņa tur nebij, bet viesu apkalpotāja pirmajā šķirā, un tur viņai klājās ļoti labi. Vasarā, kad pilsētā apgrozījās matroži, dažu mēnesi viņa nopelnīja līdz divi simts latu dzeramnaudās. Un laba meita bij šī Berta. Pagājušo reizi pirmās šķiras virtuvē pacienājusi māti ar tādu ēdienu, kura nosaukumu tā neparko nebij varējusi paturēt prātā. Visu ceļu vagonā vēl zinājusi un pastāvīgi alkārtojusi, lai mājās izbrīnītu veco, bet kā iesēdusies ratos, tā laukā no galvas kā zvirbulis un neparko vairs dabūt rokā. Tad tikai apgalvojusi, ka tas pats teļa cepelis vien būšot, bet vecuks tam neticēja, katrā ziņā bij tas, ko Berta teica un ko tā savā vecajā atmiņā nevarēja paturēt. Un nauda arī meitai turējās, piecdesmit latus bij iedevusi mātei līdzī.

Es mēģināju aplinkus ieskaidrot, ka tāds darbs pirmajā šķirā sievietei nav tik leicams, tāpat par matrožu dzeramnaudām nav daudz ko priecāties. Bet vecuks vai nu nesaprata mani, vai arī nemaz negribēja klausīties. Viņš tā bij savas Bertas aizņemts, ka citai domai viņa galvā neatlika naga platumā vietas. Pagājušo reizi vecene bij aizvedusi meitai trīs pārus pašādītu zeķu, bet tāpat atkal pārvedusi mājās — kur viņa tās likšot, pilsētā tādas neviens nevalkājot. Nezin kāpēc tas tā iepriecināja manu vedēju, ka viņš pat pasmējās. Šoreiz vecā ilgi bij gudrojusi, ko lai ved, un tad iebērusi maisiņā pagājušā rudenī pašlasītus riekstus — redzēs, vai tos nu pieņems. Un tad vēl redzēs, vai šoreiz arī iedos naudu. Viņš pasmējās atkal.

Kārkli bij klāt, vedējam stāsts palika pusceļā, spriežot pēc līdzsīnējā, varbūt pat vēl tikai sākumā. Kārklū logā spīdēja uguns. Pie āra durvīm, nikni riedams, mani saņēma suns, bīksēm gan nepieklupa, tāpat lamādamies aizskrēja pie kūts durvīm un apsēdās tur — istabā es varēju iet, tie paši tiks ar mani galā, bet viņa sargājamiem labāk lai nemēģinu tuvoities. Viņam taisnība, kārtībai vajadzēja būt.

Istabā mani apņēma tāds siltums, kas pēc divpadsmit gradu sala ārā izlikās gandrīz kā karstums. Kārklis sēdēja pie galda un skali lasīja avīzi. Kārklīene pretī kaut ko šuva, Anna tālāk krēslā vērpa linus. Istabas siltums nebij nekas pret to, kas izstaroja no šiem trim cilvēkiem, kuri reizē pagrieza

pret mani savas sejas. Tā nebij nekāda ārēja pieklājība, bet īsta, neviltota sirsnība, ar kādu viņi apsveicināja mani. No pirmā acumirkļa man bij skaidri, ka es te pie viņiem esmu savās mājās, lai nāktu kad nākdams. Anna tūlīņ izsteidzās virtuvē, Kārklīene paraudzīja manas rokas un, atradusi, ka tās nosalušas, nosēdināja mani pie siltā mūra, un, lai es tur viens nebūtu pārāk tālu, arī Kārklis piecēla krēslu man blakus, lai gan jau pie galda sēdēja kreklos. Pagaidām bij jāizstāsta par braucieni un nācienu šurp. Abi pārmeta man, kāpēc neatrakstījies, Kārklam taču bij divi zirgi un šoziem arī kamanas, viņš katrā ziņā aizbrauktu pretī uz staciju. Jaunā ķēve varena rikšotāja, vezumam pat drusku par strauju. Manu vedēju Kārklis pazina labi, bij redzējis arī viņa būdu, kur istaba un kūtiņa zem viena jumta. Bij tāds pavieglis cilvēciņš, reizi, pat divas nedēļā vasaru un ziemu brauca te garām, lauciņi nezālēm aizauguši, nevarēja saprast, no kā tāds pasaules ormanis īsti pārtika. Es vēl laikā patapos apraut un nepastāstīt par viņa meitu pirmajā šķirā, tā šos labos cilvēkus aizskartu sāpīgā vietā. Apvaicājos, kā klājas Emmai.

— Dzīvo, — Kārklīene atbildēja vienkārši, bet noteikti, bez lielības kā manam vecukam, bet ar neshēptu pašapziņu. — Briedis ir lāga cilvēks, lai gan tāds savādnieks. Viņi satiek labi, man pat šķiet, ka viņa to mazliet tur grožos, tas nu gan vairs nav tik labi, esmu viņai to jau teikusi. Bet gan jau redzēsiet paši, jums viņi katrā ziņā jāapciemo. Emma allaž runā par jums ar tādu sirsnību.

Kārklis piekrīzdams palocīja galvu, arī viņa sejā atplaiksnījās liela sirsnība.

— Ritu pat mēs aiziesim turp, — viņš teica, — nav jau tālu, tikai priedulājam cauri, un turpat ir.

Kārklīene pacēla un parādīja savu šujamo, tas bij smieklīgi maziņš bērna krekliņš.

— Emmai, — viņa teica smaidīdama un visai aplaimota.

Anna sanesa ēdienu galdā, Kārklis aiz saimnieka pienākuma un mani pacienīdams ēda līdzī. Sautēta cūkas gaļa ar kāpostiem un garšīgu krējuma mērci, pēc tam ābolu tēja ar svaigiem plāceņiem un tikko sakultu sviestu. Sen nebiju tā piedēdies, nevien tāpēc, ka tiešām sajutu lielu izsalkumu, bet arī tāpēc, ka no sirds dotais arī gāja pie sirds. Pēc tam man bij jāizstāsta savi piedzīvojumi — tie te pavisam citādi ļaudis, nekā līdz šim biju paradis sastapt, par mani gribēja vairāk

zināt, paši par sevi runāja pavisam maz. Plaši viņiem pārstāstīju savus piedzīvojumus Vidzemes kalnos un pie Pērkonīša. Bet visu laiku man stāvēja prātā, ka nedrīkstu taču šiem labajiem cilvēkiem noslēpt to galveno, kāpēc patlaban esmu še. Ilgi lauzījies, beidzot tomēr kaut kā dabūju pār lūpām: esmu spiests tā klaināt pa pasauli tāpēc, ka sieva ar bērnu aizgājusi no manis. Tie tūlīņ palika klusi un saskuma. Ne-taujāja neko — tā bij mana lieta, vai es gribēju pateikt ko tuvāku vai ne. Protams, es to negribēju un nevarēju, bet no-manīju, ka mani par vainīgo viņi nekādā ziņā neturēja. Es taču biju pārvedis un atdevis viņiem pašu meitu, kurai tagad klājas labi — vai tad paša sievai iespētu ko jaunu padarīt? Īstai patiesībai man tomēr pietrūka drosmes, un tad viņi droši vien nesaprastu tos mana rakstura nomaldus, ko arī pats nespēju izskaidrot. Noguldīja mani mazajā istabiņā, lai gan es ilgi pretojos un prasīju, lai pasviež tepat uz grīdas kādu salmu maisu. Es viņu acis biju slims (pa daļai tas tā arī bij), man vajadzēja tikai padoties un paklausīt. Apgulos uz mīkstu sienu piebāzta, baltu līnu palagu pārklāta maisa, man bij neizteicami labi un silti, sevišķi tāpēc, ka ārā mūs apņēma spalga, zilgana ziemas nakts.

Kārklis patlaban veda malku mājās, bet otrā dienā viņš nemaz netaisījās braukt. Viens pats ar abiem zirgiem vedot, — viņš smējās, — jau tā darba tikko nedēļai pietikšot, viņš baidoties, ka sievieši tad nesadomā likt viņu pie vilnas plucināšanas. Kad bijām pusdienas paēduši, viņš piecēlās un teica:

— Un tagad mēs iesim uz Briežiem.

Sākām posties ceļā. Mētelis man bij diezgan silts, bet, kad uzlikos galvā savu platmali, tie visi trīs sāka plātīt rokas un raustīt plecus. Nobrīnījās par pilsētniekiem — mums tur laikam vienmēr esot vasara, citādi taču mēs visi staigātu apsal-dētām ausīm. Kārklīene atnesa Kārkla svētdienas zaķenīcu, kas izrādījās taisni kā manai galvai pirka.

— Mums, mežā braucējiem, ir tāds likums, — Kārklis paskaidroja, — galvu un kājas pēc iespējas siltāk, tas pārējais ir blakus lieta. Kad es šitā savelkos, — viņš sabūksināja uz grīdas savus velteņa zābakus, — kupenā var gulēt. Kūpenā es neguļu, bet cimdus gan reti kad uzvelku rokās.

Ko nozīmē tāda zaķenīca nolaistām ausīm, to es samanīju tūlīņ, izgājis laukā, kur Kārkla termometrs šodien rādīja piec-

padsmīt gradu, pūta arī pastiprs vējš. Vaigus vairs nesvili-
nāja tā kā vakar, pašam tāpat likās tīri silti. Protams, pa ce-
ļam man bij jāiegriežas kūtī — neviens zemnieks nepalaidīs
viesi no mājām, neparādījis tam savus lopus. Un Kārklam
tiešām bij ko rādīt. Pati kūts sausiem salmiem izkaisīta, bez
tās slapjās zampas un smirdoņas, ko tik labi atcerējos no sa-
vas jaunības tēva mājās. Kārklis neļāva mēsliem pārāk pie-
augt, allaž izveda tos laukā jau ziemu, kad ar ragavām tas iz-
nāca daudz vieglāk. Arī Kārkliene nebij varējusi nociesties,
atsteidzās pati izrādīt un paskaidrot. Un bez paskaidrojuma
es tiešām neko daudz nebūtu sapratis par šiem brūnajiem su-
gas teļiem, aitām ar garām treknām astēm un desmit sivē-
niem, ko tikai nupat sāka barot ar pienu putru. Šos sugas
lopus aplūkodams, manīju, ka kāds man čamstina aiz apkak-
les — tas bij pērngada kumeļš. Viņš apostīja mani pamatīgi,
tad paslēja purnu gaisā un sarauca virslūpu augšup, viņam
nepatika mana smaka.

Tad mēs gājām uz Briežiem. Kārklis parādīja to vietu, kur
toreiz laužām akmeņus, tagad viņam te bij pirmās šķiras
pļava, laukmalas joslu viņš pļāva pat divas reizes gadā. Viņa
stāstā klausīdamies, pabrīnījos, ka šis cilvēks, kas tik ilgi
nokalpojīs dzelzceļniekos un tikai ģimenes dārziņa smilktis
rušinājis, izvērties par tik priekšzīmīgu jaunsaimnieku, ka-
mēr dažs labs cits nikuļoja un tikai ar mokām ķepurojās virs
ūdens. Jā, droši vien šiem Kārkliem saknes visu laiku sīkstī
turējušās zemē.

Viņš pameta ar roku pār sniega aizpūsto sliedi, pa kuru
gājām.

— Agrāk te bij tikko pārbrienama slīgšņa, tagad abi ar
znotu ietaisījām labu braucamo ceļu, pagājušo rudeni pat
kuļmašīnu tīri labi pārvedām no Briežiem uz Kārkliem.
Radu būšana, nevar taču braukt tos sešus kilometrus ap-
kārt pa vecajiem ceļiem, kad tā te mums neiznāk vairāk par
pusotra.

Protama lieta, ka tā daudz ērtāk. Tūlīņ aiz priedulāja sākās
Briežu lauki, uz visām pusēm nolaidens uzkalnis ar mājām
pašā augšienē. Pavisam tur bij tikai divas ēkas, viena ļoti
gara, acīm redzami visas saimniecības telpas zem viena
jumta. Toties strupāka dzīvojamā māja, taisnību sakot, tā
mazāk līdzinājās parastajai mājai, drīzāk jau uz neliela kvad-
rātveidīga pamata paceltam divstāvu tornim ar lēzenu

četrpušu jumtu un skursteni pašā smailē, Kārklis lūkoja ieskatīties man sejā.

— Tornis, — jūs droši vien domājat, un pareizi ir, — viņš pasmējās, — to te visi saka. Mans znots ir liels savādnieks, lai gan citādi zelta cilvēks, gan jau pats redzēsiet. Viņš izrēķinājis, ka šāda veida celtne ar mazo pamatu un gandrīz bez kaut kādas jumta konstrukcijas viņam iznākot par tik un tik daudz procentiem lētāka nekā mūsu parastās ēkas. Jumti viņam skārda, tā tie iznāk gan dārgāki, bet viņš atkal izrēķinājis, ka pēc tik un tik gadiem mums savi skaidu klājumi būs jāplēš nost, kamēr viņš zem sava skārda dzīvos svilpodams. Liels gudriņieks, ar viņu grūti strīdēties.

Ieeja tornī caur mazu virtuvīti ar neparasti veidotu plīti un maizes krāsnī zem tās, pusi telpas te aizņēma kāpnes uz augšstāvu. Pirmā istaba bij tīrais brīnums. Gar sienu grēdā nokrauti hieļi un mazi skalu grozi, vienkārši un krāsotiem rakstiem izrotāti. Galā mazāka grēda no mizotām klūdziņām pītu, tur bij tādi meistardarbi, ka patiešām prieks skatīties. Atsevišķi milzīgā kurvī bērza kokā grieztas, lielas un mazas karotes ar kātu galos iededzinātiem skaistiem ornamentiem, tādas Rīgas tīrgū nekad nebiju redzējis. Telpa pilna spēcīgas, gandrīz reibinošas priežu smaršas.

Kārklis ar labpatiku, man šķita, arī ar lepnumu vēroja manu pārsteigumu.

— Tā viņš te strādā pa ziemas vakariem un pavasarī ved uz pilsētu pārdot. Bez šiem niekiem viņš prot arī nopietnākas lietas, taisa kamanas un goda ratiem koka daļu. Arī labāka lakotāja par viņu nav visā apkārtnē. Saka, pagājušo ziemu pa vakariem vien nopelnījis divi simts piecdesmit latus. Dienu viņš allaž brauc baļķos vai malkā.

Es apgriezpos — tikko bij ienākusi Emma. Pavisam sastulbu aiz pārsteiguma, tā viņa bij pārvērtusies. No pelēkā lakata aptinām raudzījās apaļa, aukstumā piesarkusi seja ar smejošām acīm, kuplo augumu apslēpa bezdrēbes kažociņš, veļtena zābaki viņu padarīja šķietami neveiklu, pat mazliet jocīgu. Bet viņai laikam es pats likos tāds, viņa smējās, man abas rokas kratīdama.

— Tēva zaķenīcā jūs tikko var pazīt, — viņa teica. — Vēl tikai dūrainus cimdus rokās un čabatas kājās, tad jūs būsiets itis laucinieks, gluži tāds pats kā mēs.

— Tikai bez jūsu apaļajiem vaigiem un jaukā smaida, — es atteicu un pats mēģināju pasmaidīt.

Laikam tas man nepavisam neizdevās. Emma piepeši aprāvās, palaida manas rokas, dziļi ieskatījās acīs un, tur kaut ko ieraudzījusi, kļuva klusa un nopietna. Kārklis droši vien noprata, ka mums diviem vien jāizrunājas, tāpēc taisījās prom.

— Ceļu jums tagad esmu parādījis, — viņš teica, — tikai nepalieciet vakarā pārāk vēlu. Man liekas, ka viņš sāks pu-
tināt, un tad būs tumšāks, un var arī apmaldīties. Te jau go-
dīgam cilvēkam nav pat lāgā kur pārgulēt.

Tikko viņš bij prom, Emma saņēma mani aiz rokas un ievēda otrā istabā. Kā pirmā ar savu darbnīcas piekrāvājumu, tā šī otrā mani pārsteidza ar savu ārkārtīgo tirību un iekārtu, kas zemnieku apstākļos gandrīz bij saucama par greznu. Abas gultas, skapis, lielais un divi mazāki galdiņi, tāpat krēsli un citas sīkākas lietas taisītas no skaisti cīpslota, tikai viegli lakota priežu koka. Viss ieturēts vienādā, varbūt mazliet pasmagā, tomēr īpatnā stilā, kas liecināja par meistara labo gaumi un patstāvību. Bez teikšanas zināju, ka tas Kārkla znota paša darbs.

Emma nosēdināja mani, pati novietojās pretī, pār galdu saņēma manu roku un vienkārši pateica:

— Tagad stāstiet — visu, kas jums ir.

Es citādi nevarēju, es stāstīju. Visu, līdz pēdējam sīkumam, Ģertrūdi neapsūdzēdams un sevi netaupīdams. Pat to viņa dabūja zināt, kādēļ es to vakaru staigāju gar viņas durvīm un kādas domas man bij, viņai pa Kaļķielu pakāļejot. Ne draugiem, ne Višlas kundzei — man liekas, arī pats sev to tādos sīkumos vēl nebiju iztēlojis. Emma šur un tur vēl pārprašāja, man bij brīnums, cik labi viņa tomēr saprata visu. Istabā jau samācās krēsla, aiz durvīm kāds čabinājās, mēs vēl vienmēr runājām. Beidzot, kad bij jau pavisam tumšs, Emma piecēlās un noteica:

— Tātad es esmu tā vainīgā, katrā ziņā vienīgā vainīgā, un tāpēc man tas atkal jāgriez par labu.

— Vienīgais vainīgais esmu es, — es atbildēju, — un par labu griezt tur vairs neko nevar.

Viņa neklausījās.

— Ritu es aiziešu uz Kārkliem, un tad mēs brauksim uz Rīgu.

— Es nebraukšu un nevaru rādīties Ģertrūdei, tāpēc jau atbēgu šurp.

Bet tas viņai tikpat kā ar āmuru iekalts galvā, viņa nelikās pat dzirdējusi. Mēs izgājām priekšistabā. Tur, kreklos izmeties, uz ķebļa sēdēja zems, platplecīgs vīrs lielām dzeltenām ūsām un rīkojās ap skalu saini.

— Šitas ir tas Oļģerts Kurmis, — viņa stādīja mani priekšā, tad piebilda jokodamās: — Atbraucis darbu meklēt.

— Lai tikai nāk vien, — grozu pinējs tik neskaidri noburkšēja ūsās, ka tikko varēja saprast. — Pēc nedēļas vai divām man jāsāk balķi zāgēt un mājās vest, bez palīga neiztik.

Emma pavadīja mani līdz pat purva priedulājam. Tur viņa man īsi un lietišķi paspieda roku.

— Tātad līdz rītam. Es būšu agrī, lai tikai tēvs nekur neaizbrauc.

Es pat pretoties nepaguvu, viņa jau bij apgriezusies un steidzās prom. Gāju uz Kārkliem, zinādams, ka no braukšanas nekas neiznāks un ka viņas labais nodoms paliks bez sekmēm, tāpat kā visi mani līdzšinējie mēģinājumi. Man vajadzētu būt bez prāta vēlreiz atgriezties uz turieni, no kurienes tādās bailēs aizbēgu. Bet rītā es tikko biju uzcēlies un ģērbos, kad priekšā izdzirdu Emmu runājamies ar tēvu un māti. Mani pārņēma apmulsums un vecās bailes, bij tāda nojausma, ka vaļā viņa mani vairs nelaidīs. Un patiešām, līdzko bijām padzēruši kafiju, Kārklis kā liels kučieris, kamanu priekšā uzsēdies, lepnī piebrauca pie pašām durvīm. Ko man bij darīt? Nevarēju taču uzsākt cīņu pret visu šo bandu. Man atkal uzmauca galvā Kārkla svētdienas zaķenīcu, iesēdināja abus ar Emmu, kājas mums satina siltā kažokā. Kārklis plāpāja visu ceļu. Viņš nebija no tiem, kas pāri galvai iegrimst tikai savu pašu saimniecībā un par citiem neliekas zinīs, siki pazina katru vietu, kur braucām garām, sirdijās par tiem, kas tišā prātā nolaida savas saimniecības, un atkal prēcējās par rosīgākajiem, no kuriem arī viņš pats bij daudz ko mācījies.

Vilcienā Emma neielaidās nekādās pārrunās ar mani, autobusā tāpat ne. Savu ierēmusies, viņa nemaz neinteresējās par to, ko es domāju un pārdzīvoju. Vēl pie vārtiem sastomijos, bet viņa iebīdīja mani pa priekšu. Un tad piepeši arī man uznāca izmisuma drosme: ļaunāk jau nevarēja būt kā tagad, un tad, nebiju taču nekāds ļaundaris, ja arī aiz rakstura vājuma izdarījis nelabojamu kļūdu.

Es noteikti atvēru durvis un ielaidu Emmu pirmo. Ģertrūde ar mūsu puiku bij turpat priekšējā istabā. Emma neapmulsusi nosauca savu vārdu un tikpat droši pateica:

— Es esmu tā, aiz kuras vainas jūms ar vīru izcēlās pārpratums. Atbraucu izlabot savu noziegumu.

Līdz šim Ģertrūdes sejā bij redzams tikai pārsteigums un nesapratne, tagad tā kļuva ledussalta, pat naidīga.

— Pie mūsu pārpratuma, kā jūs to saucat, neviens bez mums pašiem nav vainīgs, un tāpēc neko jūs te izlabot nevarat.

Tas bij pateikts tā, ka katra tālākā saruna lieka. Bet Emma nebij tik vienkārši noraidāma. Viņa mierīgi atraisīja lakatu uz ilgāku palikšanu. Tad acumirkli apsvēra.

— Es redzu, ka vienu kļūdu tomēr esmu izdarījusi: man nevajadzēja viņu ņemt līdzī. — Un tad viņa vienkārši piegāja pie otrām durvīm un pavēra tās. — Lūdzu, ieejiet jūs tur, kamēr izrunājamies.

Es biju laimīgs, ka tiku prom no Ģertrūdes acīm, kuras pēc pirmā mirkļa mani nemaz nebij pavērušās. Sirds man sita tik strauji, it kā tur aiz durvīm patlaban izšķirtu manu dzīvības un nāves jautājumu, lai gan spriedums man bij nešaubāmi zināms. Pēc brīža pie manis ienāca arī Almārs, šī te katrā ziņā bij viņa istaba, un īpašnieks droši vien haidījās par savām mantām. Bet viņš pienāca, atspieda elkoņus pret manu ceļgalu, pētījoši noskatījās mani un jautāja:

— Vai tu esi mūsu tētis?

Man pārskrēja karsta šalka.

— Jā, — es atbildēju, — es esmu jūsu tētis.

Tikko vēl laikā atguvos nenojautājis, kāpēc viņš tā prasa un vai mamma ar viņu runā par mani. Bet tas jau izskatītos pēc spiegošanas, un tad zēns to katrā ziņā izstāstītu mātei.

— Kāpēc tad tu nedzīvo pie mums? — viņš tirdīja mani tālāk.

— Tagad vēl nevaru, — es vairījos.

— Kad tad tu varēsi? Vai ritu?

— Ritu vēl ne, bet varbūt vēlāk.

Satraukts gaidīju, vai viņš jel ar vārdu neieminēsies, ka te par mani runā. Bet viņa ziņkāre bij apmierināta, viņš notupās pie savām lietīnām un aicināja mani sēsties zemē un paskatīties, kādu māju nupat uzcēlis. Es nosēdos uz grīdas, bet nebiju atrāpījis isto vietu, man nācās pavirzīties tuvāk durvīm.

— Šitā māja ir mammai, — namdaris paskaidroja, norādīdams uz fantastiski sakrautu klucīšu, kociņu un dažādu citu daiktu čupu. — Tur es viņai likšu dzīvot, kad mamma būs veca un es jauns.

— Mammai māja ir laba, — es novērtēju. — Bet kur tad tētis dzīvos, kad viņš būs vecs un tu jauns?

Viņš brīdi padomāja, tad bij atradis izeju arī šajā lietā.

— Es tev uztaisīšu otru.

Un uz ātru roku sakravāja man pašam savu, gan daudz mazāku un pavirši taisītu, bet es biju mierā arī ar to pašu. Pēc tam mēs uzbūvējām vienu tiltu, kam uzbruka ienaidnieks un saārdīja to. Tad pienāca kārtā dažādiem kustoņiem un mājlopiem, mēs rūcām kā lauva, rējām un ņaudējām, pie kam mana māksla mazo ne pagalam neapmierināja, viņš man uzskatāmi parādīja, kā rūc īsts lauva. Mana apmācība nebij vēl beigusies, kad sajutu mugurpusē gaisu savilņojamies. Galvu griezdam, šķītos durvju spraugā pamanījis divas galvas, bet, pilnīgi pagriezies, ieraudzīju tikai Emmu. Audience bij beigusies, es jau zināju kā un cēlos iet. Cik vēroju, viņas abas nešķīrās naidīgi. Zēns svinīgi un ceremoniāli pasniedza man roku, un, kad atliecos, Ģertrūde, gan vilcinādamās, tomēr stiepa arī savējo. Es biju tā pārsteigts un satriekts, ka tikko atguvos mazliet pieskarties šai rokai un kā izraidīts metos laukā, lai viņa nepamanītu, ka man asaras saskrien acīs.

Tikai stacijā, uz kuniēni es aizvadīju Emmu, viņa man teica:

— Jums ir brīnišķīga sieva.

— To es pats zinu, — es atteicu, — bet ko tas man palīdz. Es teicu, ka brauciens būs velts.

— Tikai, vai viņa nav pārāk cietsirdīga?

— Cietsirdīga? Viņa ir tas vismaigākais radījums, kādu es jebkad esmu pasaulē redzējis.

— Tas arī ir saprotams. Tad jūs viņu tomēr esat apvainojis, dziļāk, nekā es varēju iedomāties.

— Kā necilvēks un kā nezvērs abi kopā var apvainot. Tāpēc viņa man ir pagalam.

— Pagaidām, jā. Bet atļaujiet man pazīt sievieti no tās puses, kas jums vīriešiem vienmēr paliks nepieejama. Ienīst viņa jūs neienīst, nicināt nenicina — pašlaik vairāk arī nav vajadzīgs. Ļausim laikam vaļu, viņš dažreiz padara tīros brīnumus — vai tad es neredzu pati pie sevis? Un pie tam te

nekāda brīnuma nav vajadzīgs, te ir tas bērns. Tas ir tas tilts, pār kuru jūs reiz atkal satiksieties.

Brīnišķīgā kārtā šī vienkāršā sieva un bijusī pirmās šķiras kalpotāja man pateica gandrīz vai to pašu, ko tā izglītotā kundze, un kaut kas līdzīgs mazam mierinājumam man palika no viņas vārdiem. Kad es atnesu no kases biļeti, Emma bij izbrīnījusies.

— Kā, vai tad jūs nebrauksiet līdzī? — viņa vaicāja.

— Nē, — es izvairīdamies atbildēju, — man te vēl jānokārto kaut kas. Pēc nedēļas, vēlākais pēc divām es būšu pie jums. Briežu saimniekam vajadzīgs palīgs baļķu zāģēšanai un vešanai mājās.

— Tam nav nekādas nozīmes, ar baļķiem vai bez tiem. Briežos un tāpat Kārklos jums allaž atradīsies savs stūritis, kur apmesties. Mēs to neesam aizmirsuši — es to vienkārši nevaru, tēvs un māte negrib, bet Briedis grib tikai to, ko mēs. Un jūs patiešām brauksiet? Un jums te patiešām kaut kas jānokārto?

Jā, es viņai nemeloju. Man patiešām še vēl kaut kas bij jānokārto.

Kaut kā mēs dabūjām zināt, ka mans draugs Oļģerts Kurmis bijis Rīgā un apmeklējis arī savu aizbēgušo sievu — protams, bez panākuma, kā es viņam to jau noteikti pareģoju. Mani viņš nebij vēlējies sastapt, bet tas man sākumā likās tīri saprotami: pats taču ieteicu viņam meklēt darbu ārpus Rīgas, viņš negribēja parādīt, ka tomēr nav varējis noturēties, un it sevišķi tāpēc, lai nebūtu jāstāsta par savu jauno neveiksmi. Bet pamazām mani pārņēma nemiers. No manis viņam taču nebij ko kautrēties, es tā kā tā pazīnu viņa intīmo dzīvi visos sīkumos, vismaz man pašam tā likās. Un tad pēc mana ieteikuma viņš taču te vairāk mēnešus rakstīja sava dzīves romāna otro pusī, kur tad tā bij palikusi? Vai tikai viņš nebij saniknojies uz mani, ka darbs palicis bez apsolutiem rezultātiem, un vienkārši iznīcinājis to? Bet romāns ir tikai nedzīvas aprakstītas papīra lapas, es sāku bažīties par Oļģertu Kurmi pašu. Ja viņš pēc pēdējās neveiksmes ar sievu galīgi zaudējis dvēseles līdzsvaru, kura viņam nekad nebij pietiekoši daudz? Man šķita, ja viņš sev ko ļaunu padarījis, arī man tur kāda daļa vainas būtu klāt. Rīgā viņa adrese nebij sadzenama, veselu nedēļu es uzmanīgi sekoju nelaimes gadījumu kronikai, bet neko aizdomīgu neatradu. Tad man ienāca prātā apstaigāt viņa pēdējās dzīves vietas. Ebreji Marijas ielā neko nezināja pateikt, bet Papēļu ielā tiku puslīdz uz pēdām. Jā, Oļģerta Kurmja kungs bij te, — Zommerā nama sētniece stāstīja, — divas nedēļas nodzīvoja, tagad vēl viena, kā prom. Viņam kaut kas bij rakstāms. Galds mūsu bēniņos nolikts, viņš pamēģināja tur, bet tā taču nav rakstīšana, kad gaismas tik, cik pa to plaukstas plato lodziņu jumtā, kad ārā piecpadsmit grādi, bet tur tikai tas skārds virs galvas. Es viņu novedu lejā — mums ar sētnieku divas istabiņas un bērnu nav, lai raksta vien tur dibenā. Sākumā

domājām, ka testamentu raksta, un gribējām jau ziņot policijai, lai uzmana. Ko tur var zināt, nelaimīgs cilvēks, sieva ar bērnu viņam aizgājusi — tādās reizēs ir jau dzirdēts. Bet tad nospriedām, ka testaments tas nevar būt: cik tad šim to mantu, vienā kabatas grāmatīņas lappusē var aprakstīt. Bet Kurmja kungs tikai raksta no agra rīta līdz vēlai naktij, lapu pēc lapas un liek žūksnī pie citām. Divas nedēļas tā. Tad pārdeva mēbeles, sasēja savus papīrus dzeltenā pakā, samaksāja man kārtīgi par dzīvokli un uzturu un aizgāja, nepateicis, uz kurieni. Labs cilvēks, tikai savādnieks...

Tagad es zināju skaidri, ka mans draugs te pierakstījis dažas nodaļas klāt savam dzīves romānam. Kur viņš ar to palicis, man neizdevās uzzināt, taisnību sakot, es neko daudz arī nepētīju. Ja jau pats negribēja pienākt, tad viņam katrā ziņā savi iemesli izvairīties no veciem draugiem, un būtu pavisam nelietderīgi ar varu uzmākties. Ir tādi brīži, kad cilvēkam jāpaliek absolūti vienam, kad pat draudzība traucē un neļauj aprimties un noskaidroties sakultiem ūdeņiem.

Otrā dienā, tātad vairāk nekā nedēļu pēc Oļģerta Kurmja nozušanas, pie mums redakcijā ieradās kāda stipri apaļa un ļoti sāta būtne — šuvēja meistariene Zandmanes jaunkundze, no Papeļu ielas viņa esot. (Es, diemžēl, pavisam biju piemirsis, ka pazinu taču šo Zandmanes jaunkundzi.) Viņa izturējās ļoti smalki, plecus pagrozīdama un tāpat ik brīdi pārgrozīdama smaidu, kas paliesām parādījās visdažādākās nianšēs, gluži kā tāda ķīniešu krāsu rotaļa. Acis man kā laupītājam bij pievērstas tam dzeltenajam sainim, ko turēja viņas uzrocī iemauktā, melni glazēcimdotā roka (kad viņa bij jau prom, man ienāca atmiņā, ka šo roku, tikai bez cimda, šķirdamies no drauga Kurmja kāzu svinībām, es labā dūšā pat noskūpstīju). Oļģerta Kurmja kungs aizbraukdams lūdzis viņu nodot šito Upesjura kungam, un nu viņai bij tas gods to izpildīt. Pasniegšanas ceremoniāls mani interesēja tikpat maz kā smaidu rotaļa, es diezgan parupji satvēru dzelteno saini.

— Bet Oļģerts Kurmis jau vairāk nekā pirms nedēļas prom, vai tad jūs nevarējāt atnest agrāk, ja jau bijāt uzņēmusies?

— Man šis jaunais mētelis vēl nebij gatavs, — Zandmanes jaunkundze atsmaidīja. — Ar vecu mēteli taču nevar nākt uz redakciju.

Viņa atkal sagrozīja plecus un izlieca krūti, kur bij piesprausts drēbes vijolišu pušķis neredzēti spilgtā krāsā. Arī

šie jaukumi mani nevilināja, es tūlīņ nēmos atraisīt sainim apsieto resno auklu. Zandmanes jaunkundze droši vien aizgāja mazliet sapikusi un apvainota, un viņai bij pilnīga tiesība sajusties tādai.

Man parasti nekad nav daudz brīva laika (arī šajā ziņā, tāpat kā daudzās citās, Oļģertam Kurmim nav taisnība), svešu manuskriptu lasīšanai varu atlicināt stundu, lielākais divas dienas. Pie tam manam draugam tik slikts un grūti salasāms rokraksts, ka taisni jāpiespiežas ķerties pie tā. Mēneša pusotra lasiju pa gabaliņam, pa pusnodaļai, atsevišķus vārdus un teikumus burtojot, nebij iespējams sakārtot nekādu kopspriedumu par veselu tēlojumu vai nodaļu. Protams, tās vietas es apsvēru, kur runa par mani pašu. Vispirms stipri aizskāra drauga šaubas par manas draudzības tīri nesavtīgo raksturu, es jau satvēru spalvu izsvītrot laukā šīs rindas, bet galu galā tomēr atturējos. Varbūt, ka viņam kāda sīka maza daļiņa taisnības, vai tad es varēju lielities izpazinis sevi līdz pašiem pamatu pamatiem? Bet ja arī mazliet pašiedomības un pašlepnuma bij klāt manai gādībai par savu draugu, tad tas tur piejaucies gluži neapzināti un bez jebkāda nolūka. Oļģerts Kurmis man bij patiess draugs — kāpēc, kā to lai pasaka? Vai jūs varat pateikt, kāpēc jums patīk šī meiča, bet tā otrā nemaz, ar ko jūs valdzina tas dabas skats, bet šis paliek gluži vienaldzīgs? Emocionālas parādības nekad nav līdz galam izskaidrojamas. Nepatīkami bij lasīt, ka mana recepte, ar rakstīšanu par pārdzīvoto atbrīvoties no šī paša pārdzīvotā atmiņām, izrādījusies pavisam nederīga, pat kaitīga. Tas jau rupji pieskārs pašiem manas cilvēka psiholoģijas un mākslas iedarbības izpratnes pamatiem, kurus katrs diletants taču nedrīkstēja satricināt. Bet galu galā atstāju arī to. Vienā ziņā viņam taisnība: savus dzejoļus Neaizmirstamai rakstīdams, tiešām biju jau viņu pa daļai aizmirsis, iemīlējies atkal un šoreiz īsti laimīgi. Dusmas man sanāca dzirdot, ka es un mūsu kopējie draugi, paši neko nenojauzdami, esam piedalījušies viņa necienīgā spēlē pret mūsu Ģertrūdi, pilnīgi necienīgā kārtā palīdzējuši viņam spīdzināt šo krietno sievieti un pašam ieslīgt tajā purvā, pa kuru viņš patlaban bradāja. Kas to varēja domāt, ka šajā vientiesī patvēries tāds intrigants un slēpša! Zinājis to agrāk, neparko nebrauktu pāri Daugavai, velti nenopulētos viņa labā un nepiedzīvotu arī, ka mani tik vienkāršā kārtā izraida pa durvīm. Protams, māsa

Gertrūde nenojauca mūsu neziņu, viņai bij pilnīga tiesība pieskaitīt mūs visus vienai sazvērnieku bandai. Oļģertam Kurmim notika pēc nopelna, lai viņš paskraida vien pa pasauli, vislabākais būtu, ja Gertrūde viņu nekad vairs nelaistu atpakaļ, jāšaubās, vai no viņa jēlkad iznāks priekšzīmīgs vīrs. Jāpadomā tikai, kā noskaidrot māsai Gertrūdei mūsu īsto lomu visā šajā aferā — nekas nav riebīgāks par apziņu, ka krietna sieviete jūs bez iemesla tur par plukatu.

Bet pamazām pārgāja arī dusmas. Otru tiesāt ir daudz vieglāk kā pašam sevi. Kur tad bij mana paša acis, ka neizmanīju cauri tāda Oļģerta Kurmja vientiesīgos plānus un neredzēju māsas Gertrūdes ciešanas? Laikam sievietes un sievas dvēselē tomēr ir vēl tādas dzīles, līdz kurām arī mēs piedzīvojušie vēl neesam nokļuvuši. Ko tad prasīt no mana nabaga drauga Oļģerta Kurmja?

Pagāja vēl kāds mēnesis. Kastani jau ziedēja, un saulainākos mauros sāka pirmo reizi nopļaut zāli. Tad man pienāca vēstule, jau no rokraksta adresē zināju, ka sūta mans draugs Oļģerts Kurmis. Tā kā pašam pie viņa stāsta vairāk nav ko piebilst, pievienoju tam šīs vēstules nepārgrozītu tekstu:

«Mana romāna manuskriptu Zandmane tev droši vien būs jau ziemā nodevusi, solījās to izdarīt tūlīt rītu vai parīt. Viņa galu galā ir godīga meiča, lai gan ar dažiem sieviešu niķiem un izlaidībām, vārdu viņa vienmēr turējusi. (Protams, viņa nebij apsvērusi, ka jaunā mēteļa pašūšanai vajadzēs drusku vairāk laika.) Ja gribi, vari paglabāt manu saceļējumu, ja ne, iemet krāsnī, man viņš vairāk nebūs vajadzīgs. Vispār manai rakstīšanai tagad ir beigas, esmu nācis pie atziņas, ka tikai aiz tās iekritu tajā klizmā, no kuras vēl šodien neesmu ticis laukā. Zināms, tu neizpratnē paraustīsi plecus, bet tā tas patiesībā ir. Es nevaru tā kā jūs nostāties aiz savu piedzīvojumu un atmiņu krājumiem un izlietot tos gluži kā visu to citu, ko izdomājat un safantazējat. Es neesmu profesionāls rakstnieks, un rakstīšana nav mans amats, tāpēc es neprotu šķirt dzīvi no dzejas, kā Tu to vari, un allaž krītu lielās aplamībās, kur dzīve zaudē daudz, bet dzeja neko neiegūst. Aprakstīdams savus piedzīvojumus, kādi var gadīties kuram katram lauku vai pilsētas vīrietim manos gados, iedomājos sevi tepat vai par varoni, jo katra aprakstīta parādība, darbs vai jūta nezina kāpēc izliekas svarīgāka nekā neaprakstīta. Tāpat vesels cilvēka gabals ar daudzajām vājībām un

pārāk nedaudzajām labajām īpašībām, kā man. Rakstīdams es iedomājos, ka dzīvē vajadzētu notikties tāpat, kā es to iztēlojos, un galu galā pazaudēju cietu pamatu zem kājām. Vienā ziņā Tu stipri maldies: neviens nevar aprakstīt to tā, kā bijis, bet tikai to, kā tas iedomā notēlojas par bijušu. Un tas dzīvē sajauc visus jēdzienus un katru aprēķinu, pagātnes pārskats iznāk viltots, un no tādas saknes izaugusi nākotne tieksies iet šķībi un greizi. Es neprotu dzīvot vienu un tēlot otru, man tie abi tā savijas kopā, ka es pats tur vairs neko nevaru atšķetināt. Tāpēc es labāk gribu dzīvi dzīvot nekā tēlot, esmu pat jau iesācis šādā virzienā un manu, ka iet uz labo pusi. Tu varbūt gribēsi zināt, ko es tagad daru? Daudz ko, un turpmāk sagaidāms vēl vairāk. Ziemu es zāgēju baļķus un vedu uz gatera vietu, viegli tas nav — mugura, bet galvenā kārtā delnas — bet arī mugurai un delnām ir vajadzīga sava skola. Vai jūsu mugurām un delnām tāda ir? Tagad es basām kājām brienu pa siltu zemi, un tā arī viņas dabū savu skolu. Un, ja labi aplūkojas, bez sava jaukuma nav arī viss tas, ko es te daru. Ja es apstājos un paskatos tikko nogāztu un nodarinātu priedi, tad izrādās, ka arī tur ir ko redzēt. Rezgālis viņai ir rūpuļains, aiz vecuma sirmoti pelēks, bet pamazām uz augšu tas paliek gludāks un iesārtens, ap vidu jau kļieģeļu sarkans, bet galotnē to atvieto spilgts olīva zaļums. Velti sazimēt, kur beidzas viena krāsa un sākas otra, savienojums un pārejas ir tik nemanāmas, ka nevienam gleznotājam nav vēl izdevies tās notvert. Pa vakariem mājās pinu grozus, un te tāds profāns kā es atrodu jau tīro mākslu. Ja es aplūkoju tādu tikko pabeigtu daiktu ar resnumā stingri samērotām baltām klūdziņām, ar skaistu vīliti vidū apkārt, plakanu virsmalu un rakstaini izvītu loku pāri, tad man liekas, ka pati stingrākā saimniece neatradīs tur neko peļamu. Še ir savāda zeme, ap laukiem siliņi, purvi un tīrelīši, gar upmalām kārkli, neviena ievu krūma, bet kas ir latviešu upe bez ievām? Un tāpēc viņi stāda tās, kur vien ūdens, šopavasār pirmās jau noziedēja — es nebrīnītos, ja te reiz iemaldās arī kāda laukstigaļa. Bet visam tam tikai tāpēc nozīme, ka es te tiešām sāku atveseļoties no savas kaites, tā nesmeldz vairs, un pa naktīm es guļu labi. Man te ir kāds brīnišķīgs draugs, gan sievietes dzimuma, bet varbūt taisni tāds man bij vajadzīgs. Zināms gan, viņa neprot debatēt par laulības pienākumiem un tiesībām, ne par vīrieša priekšrocībām

melot un grēkot, bet par to viņa prot mani turēt uz kājām, pašam nemanot, un taisni tas man bij vajadzīgs, to es tikai tagad redzu. Netaujā manu dzīves vietu, tam nebūtu nekādas nozīmes, un nesaki neko Ģertrūdei, ja kādreiz nejauši sagadāties kopā, tas man tikai kaitētu. Pēc gada, varbūt pēc diviem — bet mēs vēl tiksimies, katrā ziņā tiksimies...»

SATURS

Smaidoša lapa	7
Māsas Čertrūdes noslēpums	333

Андрей Упит
УЛЫБАЮЩИЙСЯ ЛИСТ

Роман
в двух томах

Латвийское государственное
издательство

На латышском языке

Andrejs Upits
SMAIDOŠA LAPA

Redaktore V. Lāce. Māksl. redaktors A. Jēgers.
Tehn. redaktors V. Freimanis. Korektore T. Vilsone.

Nodota salikšanai 1961. g. 21. decembrī. Parakstiļa
iespiešanai 1962. g. 7. martā. Papīra formāts
60×84 $\frac{1}{8}$, 40,63 fiz. iespiedi.; 40,63 uzsk. iespiedi.;
38,26 izdevn. l. Melniens 15 000 eks.

Maksā 1 rubl. 40 kap.

Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24.
Izdevn. Nr. 15077-D2162. Iespiesta Latvijas PSR
Kultūras ministrijas Poligrāfiskās rūpniecības pār-
valdes 2. tipogrāfijā Rīgā, Dzirnauva ielā 57.
Pasūt. Nr. 3839.